

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra právních dějin

Mgr. Martin Stehlík

Odloučení Lucemburska od Koruny české

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: JUDr. Marek Starý, Ph.D.

Tématický okruh: České a československé právní dějiny

Datum uzavření rukopisu: 8. července 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Autor rigorózní práce

Poděkování

Rád bych zde poděkoval především vedoucímu mé rigorózní práce JUDr. Markovi Starému, Ph.D. za jeho cenné připomínky a odbornou pomoc při jejím zpracovávání.

Mé poděkování rovněž patří zejména Mgr. Martině Šilhánové, Mgr. Martině Kolouchové a Mgr. Denise Hrušákové za jejich pomoc s překlady.

Obsah

Úvod.....	4
I Začlenění Lucemburska mezi země Koruny české.....	8
I.1 Předpoklady pro inkorporaci za vlády králů Jana a Karla IV.	8
I.2 Inkorporace Lucemburska mezi země Koruny české	13
II Začátek konce Lucemburska ve svazku zemí Koruny české a počátky burgundské expanze	17
II.1 Dědictví po Václavu Lucemburském a první střetnutí s Burgundskem.....	17
II.2 Jošt Lucemburský a počátky „Pfandherrschaft“	22
II.3 Zástavní držba Ludvíka Orleánského na pozadí boje o římský trůn mezi Ruprechtem Falckým a Václavem IV.	25
II.4 Svatební smlouva Elišky Zhořelecké a Antonína Brabantského	33
II.5 Zastavení Lucemburska Elišce Zhořelecké a Antonínovi Brabantskému dle listin ze 13. a 14. srpna 1411	41
II.6 Odpor proti vládě Antonína Brabantského	47
III Odpor Zikmunda Lucemburského a Albrechta II. proti burgundské snaze ovládnout Lucembursko	50
III.1 Ujmutí se Lucemburska Eliškou Zhořeleckou a Zikmundem Lucemburským.....	50
III.2 Zástavní držba Jana Bavorského	52
III.3 Smlouva mezi Eliškou Zhořeleckou a Filipem Dobrým z Dordrechtu roku 1427...	57
III.4 Vytrvalý zájem Filipa Dobrého o Lucembursko a další dohody z Mechelenu, Bruselu a Haagu v letech 1435-1436	61
III.5 Zmaření předání Lucemburska Filipovi Dobrému ze strany Zikmunda Lucemburského.....	67
III.6 Albrecht II. a jeho snaha Lucembursko vykoupit.....	69
IV Růst zájmu o Lucembursko během marného hledání nového českého krále.....	75
IV.1 Královna Alžběta a udělení Lucemburska Vilémovi Saskému.....	75
IV.2 Vilém Saský a dohoda s Eliškou Zhořeleckou z 22. března 1440	81
IV.3 Trevířský arcibiskup Jakub ze Sierck a dohody s Eliškou Zhořeleckou z let 1440- 1441	86
IV.4 Burgundský vévoda Filip Dobrý a smlouva z Hesdinu 4. října 1441	90
IV.5 Eliška Zhořelecká a její dědické nároky na Lucembursko	97

V	Ztráta Lucemburska v letech 1442-1444	101
V.1	Reakce na dohodu z Hesdin a jmenování Filipa Dobrého mambour.....	101
V.2	Proměnlivý postoj římského krále Fridricha III.....	106
V.3	Saské návrhy burgundské straně a lucemburským stavům	111
V.4	Příchod burgundského vojska a nález trevírského arcibiskupa.....	116
V.5	Rozpoutání války a jednání v Thionville a Florchingen	119
V.6	Filipův postoj k saským právům z 26. října 1443 v Arlonu	123
V.7	Dobytí Lucemburku a mírová smlouva z 29. prosince 1443.....	129
V.8	Převzetí vlády v Lucembursku a Chiny a (ne)ratifikace dohod.....	136
VI	Růst českého zájmu o Lucembursko na pozadí burgundsko-saského soupeření a usmířování	144
VI.1	Plány na dobytí Lucemburska a počátky francouzského zájmu o něj.....	144
VI.2	Výprava na Soest a rostoucí český zájem o Lucembursko.....	148
VI.3	Úsilí Filipa Dobrého pojistit si držbu Lucemburska sňatkovými projekty, demonstrace burgundských a českých práv	153
VI.4	Úmrtí Elišky Zhořecké a uznání Filipa Dobrého zástavním pánem Lucemburska	159
VI.5	Plán sňatku mezi dětmi burgundského a saského vévody	164
VII	Ladislav Pohrobek a rozpoutání boje o Lucembursko.....	171
VII.1	Vznesení nároků na Lucembursko ze strany Ladislava Pohrobka a sjednocení protiburgundské politiky s Korunou českou	171
VII.2	Pokus ovládnout Lucembursko a demonstrace práv obou stran ve vzájemné korespondenci	175
VII.3	Příměří z 8. září 1453 a udržení Thionville	183
VII.4	Vývoj burgundských nároků na Lucembursko a jeho ustálení před konferencí v Mohuči podle instrukcí z 24. února 1454 z Lille.....	188
VII.5	Konference v Mohuči ve dnech 10. – 25. března 1454.....	201
VII.6	Pokračování v jednání v Řezně, Praze a Frankfurtu n. Mohanem	211
VII.7	Vídeňský sjezd a dohoda na arbitráži z 14. května 1455.....	215
VII.8	Zmaření arbitráže ve Špýru a právního řešení sporu.....	221
VII.9	Možnosti spojenectví s Francií ve věci Lucemburska	225
VIII	Důsledky úmrtí Ladislava Pohrobka a zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem – staronoví zájemci o Lucembursko a zpochybnění integrity Koruny české	233
VIII.1	Francouzská ochrana Thionville a dalších míst v Lucembursku	233

VIII.2	Jiří Poděbrad králem a zpochybnění integrity Koruny české	236
VIII.3	Vývoj saských nároků na Lucembursko a jejich ustálení v saském prohlášení z 3. března 1459	243
VIII.4	Prodej saských práv na Lucembursko francouzskému králi	250
VIII.5	Ratifikační proces a chebský smír mezi Jiřím z Poděbrad a saskými vévody ..	255
IX	Snaha Jiřího z Poděbrad vrátit Lucembursko mezi země Koruny české, vítězství burgundských vévodů.....	261
IX.1	Předpoklady a možnosti Jiřího z Poděbrad získat zpět Lucembursko	261
IX.2	Vznesení nároků na Lucembursko Jiřím z Poděbrad a burgundská obhajoba práv Koruny české.....	265
IX.3	Snaha Karla VII. pojistit si držbu Lucemburska	267
IX.4	Popření práv Koruny české na Lucembursko Vilémem Saským.....	270
IX.5	České nároky na Lucembursko jako překážka francouzsko-saské smlouvy	273
IX.6	Smrt Karla VII., nástup Ludvíka XI. a vítězství Filipa Dobrého.....	276
IX.7	Postoupení saských a francouzských práv burgundskému vévodovi	281
IX.8	Diplomatické úsilí Jiřího z Poděbrad o získání Lucemburska.....	291
IX.9	Plán na dobytí Lucemburska na pozadí boje Jiřího z Poděbrad o český trůn	298
X	Dozvuky práv Koruny české na Lucembursko	308
X.1	Předpoklady reivindikace Lucemburska za Jagellonců.....	308
X.2	Válka o burgundské dědictví a vstup českého krále do boje o Lucembursko	312
X.3	Odmítnutí českého krále v Lucembursku a jeho ovládnutí Habsburky	318
X.4	Habsburský postoj k českým nárokům na Lucembursko	321
X.5	Upevňování habsburské moci v Lucembursku a ztráta zájmu o něj z české strany .	325
X.6	Poslední pokus vrátit Lucembursko ke Koruně české.....	334
	Závěr.....	338
	Seznam použité literatury a pramenů.....	344
	Hlavní edice pramenů	344
	Literatura, studie, kroniky, menší edice pramenů	348
	Internetové zdroje:.....	360
	Abstrakt.....	361
	Abstract.....	363

Úvod

Roku 1933 vyšel krátký článek *Jak došlo k odtržení Lucemburska od koruny české* ve Sborníku věd právních a státních od JUDr. et PhDr. Roberta Maršana, rady zemského soudu v Praze a pedagoga. Ten byl nástinem autorova budoucího díla, za jehož účelem podnikl i studijní pobyt v Lucembursku. To se mu však pro brzkou smrt nepodařilo dokončit, a tak zůstalo jen u tohoto článku. Tento nástin byl ovšem předběžný, bez poznámkového aparátu a uvedení zdrojů. Autor by studiem původních pramenů jistě zjistil, že řada jím uvedených skutečností byla zcela jinak. Je však nutno ocenit jeho snahu se jako první pokusit toto téma zpracovat.

Přínejmenším si uvědomoval, že Lucembursko bylo svého času jednou ze zemí Koruny české. Tato skutečnost přitom dosud není v české i zahraniční historiografii stále zcela zřejmá. Starší práce si případně vystačily se zcela okrajovou a stručnou zmínkou o této skutečnosti, bez potřeby ji blíže zkoumat. Jak však bude možné sledovat v této rigorózní práci, nebyla tato skutečnost zcela zřejmá ani ve své době. Je pravdou, že Lucembursko bylo vždy neznámou zemí Koruny české a patrně ani tehdejší česká společnost jej zcela nevnímala jako svoji součást. Zvláště, když se vzájemné spojení začalo záhy po jeho vzniku uvolňovat. Bylo navíc příliš vzdáleno a nacházelo se v odlišném politickém a kulturním prostředí, mimo české dění. Přesto se na jeho existenci nezapomínalo, bylo připomínkou dávné slávy Koruny české.

Problematicke příslušnosti Lucemburska ke Koruně české jsem se věnoval již v rámci své diplomové práce, která byla následně v upravené podobě publikována v *Právněhistorických studiích* č. 44/1.¹ Hlavním cílem tehdy bylo zodpovědět základní otázku, zda vůbec Lucembursko bylo z právního hlediska součástí Koruny české. Tato skutečnost totiž do té doby nebyla vůbec v české a zahraniční historiografii řešena. Ve své práci jsem došel k závěru, že Lucembursko bylo součástí Koruny české a z právního hlediska inkorporace nastala 8. prosince 1383, kdy se toto vévodství stalo dědictvím českého krále. V úvodní kapitole tuto problematiku rekapituluji pro pochopení určitých souvislostí v pozdější době, jakož ji i případně doplňuji o některé nově skutečnosti a souvislosti, které jsem zjistil.

Rigorózní práce si naopak klade za cíl prozkoumat zcela opačnou problematiku, a sice proces odloučení Lucemburska od Koruny české. Tento proces započal paradoxně už

¹ STEHLÍK, Martin. Začlenění Lucemburska mezi země Koruny české.

v okamžiku inkorporace, kdy se Lucembursko ukázalo být spíše nechtěným dědictvím a předmětem častých zástavních dohod. Proces odlučování Lucemburska od Koruny české je zajímavý pro svoji dlouhodobost a mimořádnou složitost. Je však zajímavý také proto, že je svědectvím dramatického 15. století, které v českých dějinách znamenalo řadu závažných změn. Původně lucemburská rodová država sdílela osudy vzdálených středoevropských českých zemí pod vládou panovníků ze zcela jiných dynastií. Současně je tato problematika poutavým svědectvím soupeření s mimořádně mocným protivníkem, jehož se obávali nejmocnější panovníci tehdejší Evropy - s burgundským vévodou. O Lucembursko však bojovala v průběhu 15. století řada mocných panovníků.

Na případnou otázku, proč takový zájem o Lucembursko, které bylo zadlužené a nedisponovalo významnými zdroji, naznačil odpověď roku 1447 burgundský vévoda Filip Dobrý v dopise papeži „*Ducatum insuper Luxemburgensem, qui Rbeno imminet, Franciam tangit, Leodii patriam cingit, Trevirenses coerces*“. Byla to tedy především jeho strategická geografická poloha, blízkost Rýnu, dotýkání se Francie, obklopování nevyzpytatelného lutyšského biskupství a krocení trevírského arcibiskupství. Navíc, jak při pohledu na mapu zjistíme, Lucembursko mělo také tvořit spojnici mezi Burgundskem a burgundským Nizozemím.

Vedlejším cílem této práce bylo také vypořádat se s mnohými existujícími nepřesnostmi ve stávající literatuře, především české, která o Lucembursku pojednává velmi zkratkovitě. Nepřesnosti se ovšem vyskytují i v edicích pramenů, kdy nebyl vždy zcela správně pochopen skutečný obsah listin.

Kromě zmíněné práce Roberta Maršana se před ním alespoň o stručný přehled lucemburských dějin pokusil Jan Kapras ve svých *Právních dějinách země Koruny české*, práce však trpí mnoha nepřesnostmi. Také proto musel Robert Maršan podniknout studijní pobyt v Lucembursku. Ignorance Lucemburska v české historiografii zaujala později také absolventky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy - Hanu Gelnarovou a Jaroslavu Kořínkovou, které se jím zabývaly ve svých diplomových pracích.² V nejnovější době se Lucemburskem a zejména osobností Václava Českého zabývá Jana Fantysová-Matějková.

² Obě práce mi byly bohužel v době zpracovávání diplomové práce neznámé, patrně ovšem stejně i dalším, neboť je nikdo necituje. Práce Hany Gelnarové je však poměrně obecná, čerpající v zásadě z již tak nedostatečných českých pramenů a trpí tedy převzatými omyly. Práci Jaroslavy Kořínkové je naopak nutno ocenit pro její důkladný výzkum postavený na primárních pramenech. Dokázala tak formulovat stále platné závěry, zejména pro období vlády prvních Lucemburků, které však bohužel upadly v zapomnění a byly nově zjištěny až v pracích Jany Fantysové-Matějkové. Odloučení Lucemburska však již bylo nad rámec její práce a proto jej popsala pouze velmi stručně. Ani jedna z prací se nezabývala hlouběji právními aspekty vztahů Lucemburska a Koruny české a jsou tedy pro můj výzkum použitelné minimálně, přesto zejména druhá práce zaujme pro svůj záběr, např. i pro snahu popsat vzájemnou kulturní a hospodářskou výměnu.

Nedávno pak vyšla i ojedinělá práce zaměřené na Hrady a zámky Lucemburska od Jana Kiliána.

Překvapivě však ani samotné Lucembursko nemá dosud důstojně a podrobně zpracován přehled dějin. Postrádá dobu našich Dějin národu českého v Čechách a v Moravě od Františka Palackého, mnohasvazkové řady Českých dějin či nejnovějších Velkých dějin zemí Koruny české. Vedle starých kronik, např. od Jana Bertelia (Bertelse), je základní prací lucemburských dějin stále téměř tři staletí stará *Histoire ecclésiastique et civile du Duché de Luxembourg et Comté de Chiny* od Jana Bertholeta s důrazem na církevní události. Ta však již značně trpí mnoha omyly, nepřesnostmi či prázdnými místy v lucemburských dějinách a použitelná tak je spíše pouze její příloha s reprodukcí významných listin. Ucelenější přehled dějin, avšak stále příliš obecný a stručný, dnes podávají práce určené spíše pro studijní potřeby, např. od Paula Webera, Josepha Meyerse, Josepha-Pierre Mullera a dalších. Především však v Lucembursku vznikaly a stále vznikají spíše menší studie na specifické otázky z lucemburských dějin. Ty nejnovější se pak zabývají spíše smyslem dějin a jejich významu pro formování národní identity.³ Významné jsou pro naše téma zejména četné studie Nicolase van Wervekeho. Žádné lucemburské práce se bohužel nezabývají vztahem Lucemburska se zeměmi Koruny české.

Z německého prostředí zde jsou neopominutelné práce Fritze Richtera a Heinze-Dietera Heimanna, které doplňují problematiku o německé archivní zdroje, zejména s ohledem na účast durynského lantkraběte Viléma Saského v boji o Lucembursko. Velmi podnětná je pak také dizertační práce Ursuly von Dietze s analytickým rozbohem zástavního a dědického práva v Lucembursku a právní pozice Viléma Saského. Z právního hlediska může být inspirativní rozbor českých státních smluv z období převážně středověku od Miloslava Stiebera, jak však bude možno sledovat, právo a politika se často rozcházel a zaniklé nároky byly nezřídka účelově obnovovány.⁴

Stěžejním zdrojem informací je však edice pramenů od François-Xaviera Würtha-Paqueta. Toto mimořádně rozsáhlé dílo čerpá z archivů celé Evropy, což poukazuje na komplikovanost výzkumu dějin Lucemburska. Je tomu tak proto, že mu vládli panovníci

³ Poslední práce považuje oprávněně za zásadní zlom v lucemburských dějinách dobytí země burgundským vévodou Filipem Dobrým roku 1443. Z lucemburských panovníků pak nejvíce vystihuje Jana Lucemburského coby národního hrdinu, ostatní, zejména poslední Lucemburkové pak ve své úloze selhali.

⁴ Zmínku si zaslouží dílo nadšence lucemburských dějin Johna Allyne Gade, kterého zaujaly právě lucemburské středověké dějiny, a také dizertační práce Otta Dienemanna *Die Besitzpolitik König Wenzels*, zaměřující se však stručně pouze na období vlády Václava IV. Díla zmíněných autorů jsou uvedena v seznamu literatury na konci práce.

sídlící ve střední Evropě, v Praze, Vídni a Budapešti, a také proto, že jej ovládla nebo se pokoušela ovládnout řada dalších panovníků. Tuto edici je tak nezbytné doplňovat edicemi od Alphonse Verkoorena a Nicolase van Wervekeho, českými edicemi (RBM, AKČ, AČ, CDM), rakouskými (FRA, Lichnowsky, Chmel), německými (DRTA, MGH, Regesta Imperii, Lünig) za přispění menších edic francouzských autorů (Basin, Commynes, Circourt), jakož i celé řady dalších prací. Tyto další edice a práce ostatně s postupující dobou nabývají většího významu na úkor edice François-Xaviera Würtha-Paqueta, protože po vymření Lucemburků přestal tento autor sledovat středoevropské prameny. Neuznával totiž nároky na Lucembursko ze strany českých králů z řad jiných dynastií za relevantní.

Rigorózní práce je rozdělena do deseti kapitol. První kapitola, jak už bylo výše zmíněno, rekapituluje proces inkorporace Lucemburska ke Koruně české. Dalších devět kapitol líčí proces odloučení Lucemburska od Koruny české. Pro větší přehlednost byl zvolen převážně chronologický přehled událostí. Tento přehled je pak průběžně doplňován analytickými rozbory významných událostí a souvislostí. Ve 4. kapitole je samostatná analytická podkapitola o dědických nárocích Elišky Zhořelecké na Lucembursko a v 7. a 8. kapitole jsou analytické podkapitoly týkající se burgundských a saských nároků. Veškeré poznatky jsou poté analyzovány v Závěru. S ohledem na právní aspekty této práce, je s původními prameny pracováno způsobem, že jejich významné pasáže jsou také doslovně reprodukovány v samotném textu. Účelem je možnost poskytnout dalším čtenářům způsob ověření tvrzení této práce a také zpřístupnění těchto jinak obtížně dostupných pramenů.

I Začlenění Lucemburska mezi země Koruny české⁵

I.1 Předpoklady pro inkorporaci za vlády králů Jana a Karla IV.

Země Koruny české (*Corona regni Bohemiae*) představovaly mimořádně stabilní státní útvar. Svazek střeoevropských zemí, vytvořený 7. dubna 1348 Karlem IV., vydržel v téměř nezměněné podobě až do 17. a 18. století, kdy odpadly zejména Horní a Dolní Lužice a většina Slezska.⁶ Stejnou životaschopnost překvapivě projevila i většina drobných korunních majetků roztroušená na území Svaté říše římské, tzv. *feuda extra curtem*, a sice zejména v Sasku a Bavorsku. Původně měly tvořit obranná předpolí českých hranic, popř. územní most snad až do Lucemburska. V samotném Bavorsku Karel IV. zamýšlel přímo novou korunní zemi, tzv. Nové Čechy (Horní Falc, Česká Falc). Ve volnějším spojení bylo s Korunou českou krátce také Markrabství braniborské. Jádrem tohoto svazku spočívající v královských Čechách a Markrabství moravském pak prakticky v neměnné podobě přetrvalo dodnes.

Přechodně bylo součástí Koruny české také Lucembursko, které se oproti ostatním zemím tohoto svazku vyvíjelo ve zcela odlišném prostředí. Severozápadní Evropa se po rozpadu Francké říše a následně Lotrinska (*Lotharingia*)⁷ dále rozpadala na další menší útvary. Vznikla zde pestrá mozaika knížectví a měst, která mezi sebou neustále soupeřila, a to bez ohledu na rodovou spřízněnost tamních elit. Své expanzivní zájmy zde navíc měla také sousední Francie, Anglie a mocná německá knížectví v Porýní. Lucembursko uhájilo

⁵ Problematika procesu začlenění je podrobněji zpracována v STEHLÍK, M. Začlenění Lucemburska mezi země Koruny české.

⁶ Dvě z listin vydaných dne 7. dubna 1348, tzv. Moravská a Slezská, které určily právní poměr Markrabství moravského, Vévodství opavského, Biskupství olomouckého, slezských knížectví a Budyšínska a Zhořelecka (Horní Lužice) formálně pracovaly s fikcí starobylosti instituce Koruny české. Nicméně se jednalo o zcela novou instituci, právní osobu, která měla lépe zabezpečit expanzivní zisky v případě uvolnění trůnu, a sice oddělením personifikované královské moci s ovládaným územím. Poučením totiž bylo chatrné právní spojení přemyslovských držav, vázané pouze na osobu panovníka, které se po vymření rodu rozpadly. Počátky lze hledat u Jana Lucemburského a jeho ojedinelé a nejisté užití „*koruna a stůl našeho Českého království*“ (*coronae et mensae regni nostri Bohemiae*) 19. května 1329 při inkorporaci Zhořelecka. Další územní zisky byly připojovány ke Koruně formou tzv. inkorporace (přivtělení), která za Karla IV., na rozdíl od církevního vzoru, nesledovala majetkovou povahu územních zisků, ale státoprávní cíle. V 15. století navzdory snahám Karla IV. ustupovalo používání pojmu „Koruny české“ do pozadí, a sice zejména vlivem českých stavů považující se za nejpřednější v rámci Koruny české a za jejího reprezentanta. S tím současně začínaly v Čechách splývat pojmy Koruna česká a Českého království, zatímco vedlejší země nadále upřednostňovaly pojem Koruny české. Při studiu tehdejších listin je zřejmé, že také panovníci podléhali vlivu českého prostředí a v listinách sami uváděli spíše pojem České království, zejména Ladislav Pohrobek. Je tak nutno v této době u pojmu České království rozlišovat, zda byl v daném kontextu míněn jeho skutečný územní význam v širším či užším smyslu. Tamtéž, s. 5-9; text listin HRUBÝ, V.: ACRB II, č. 60 a č. 61; český překlad BLÁHOVÁ, Marie, MASEK, Richard. Karel IV.: státnické dílo; BOBKOVÁ, L.: Ustavení Koruny království českého, s. 123n; 134-135; URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 10n.

⁷ Pojmenování Lotrinsko zůstalo malému vévodství jižně od Lucemburska, byť i brabantští vévodové si na titul vévodů lotrinských činili nárok.

svojí existenci v tomto prostoru především po nástupu legendární hraběnky Ermesindy, která dokonce zahájila expanzi. Český král Jan Lucemburský získal od svých předků stabilizované hrabství rozšířené o četné majetky v okolních zemích, zejména hrabství La Roche a Durbuy a markrabství Arlon a dále pak menší majetky, zejména Hennegevsku. Sám jej pak rozšiřoval, byť úspěšněji penězi než válkou, a současně budoval menší panství v sousedním Porýní.

Vzájemné vztahy Lucemburska a Českého království v rámci personální unie byly sporadické, král Jan ani o jejich větší prohloubení nestál. Česká šlechta žádné státoprávní nároky sama nevznášela, naopak spíše na vévodství žárlila. To dokazuje také výčitka Petra Žitavského ve Zbraslavské kronice, jak všichni jsou dnes nuceni sloužit hrabství Lucemburskému „*Nos cogunt en famulari, Omnes huic hodie Lucemburgis comicie.*“, v reakci na královy časté odjezdy, navíc s částí vybraných daní.⁸ Rodná země se totiž králi stala útočištěm před českým prostředím, ale také místem, ze kterého se mohl podílet na tvorbě říšské a evropské politiky. O větší provázanost ovšem nestála ani Francie, které roztržštěné Lotrinsko vyhovovalo a jeho elitu si zavazovala jak spojence k sobě. To vše se odrazilo i ve smlouvě mezi Janem Lucemburským a francouzskou princeznou Beatrix Bourbonskou z 18. prosince 1334 ve Vincennes. Kromě obvyklých ustanovení o věnu a obvěnění a zaopatření potomků se v případě narození mužského potomka stanovilo, že Lucembursko s příslušenstvím a majetky ve Francii stanou jeho dědictvím: „*où il plaira à Dieu que nous et nostre dicte compaigne ayens enffans masles, heriterons et beritons dès maintenant de toute la conté de Lucembourg, de la Marche et terre d’Arlon, de la conté de la Roche, des terres de Derbui et de Poilevache et de toutes les appartenances d’icelles, sans rien retenir ne excepter, et de tout ce que nous avons et pourons avoir et acquerir ou royaume de France*“. Současně se královi synové z prvního manželství s Eliškou Přemyslovnou, Karel a Jan Jindřich, měli souhlasem se smlouvou vzdát svých případných dědických nároků na tyto majetky, čemuž se oba nakonec podrobili. Tím mělo být českému králi do budoucna zamezeno vstupovat do těchto francouzských zájmových oblastí.⁹

Tuto vůli pak potvrdila i králova závět z 9. září 1340 u Bouvines, kde své západoevropské državy určil jako dědictví svému, mezitím narozenému, nejmladšímu synovi Václavovi, zatímco Čechy, polské (slezské) země, Budyšínsko a Zhořelecko měl získat Karel a Jan Jindřich Moravu: „*IX. In omnibus autem nostris bonis mobilibus et immobilibus*

⁸ FRB IV s. 273.

⁹ Text smlouvy a přísahy viz RBM IV č. 112, 198, 296, 517; CDM VII č. 80; BERTHOLET, J.: Histoire 6, s. XXVJ a násl., XXXVJ a násl.

quibuscumque heredes et successores nostros ordinamus, creamus et facimus illustrem Karolum primogenitum et Joannem secundogenitum et Wenceslaum tertio genitum nostros, dictum videlicet Karolum in regno Boemiae et ceteris Poloniae et Budicensis et Gorlizensis districtibus; et illustrem Joannem in marchionatu Moraviae, et Wenceslaum in toto comitatu Lucemburgensi ac in terris et bonis, quas et quae habemus in regno Franciae.“ . Současně ovšem zavázal Čechy, aby platily dluhy i z této oblasti, což dávalo šanci, že se budoucí český král svých zájmů v Lucembursku nevzdá.¹⁰

Nakonec ovšem rozhodlo o pokračování vztahů mezi Lucemburskem a českým prostředím něco jiného, a sice kandidatura následníka českého trůnu Karla na říšský trůn. V této věci sehrálo Lucembursko svojí roli jako finanční zástava pro Karlova největšího spojence, jeho prastrýce a trevírského arcibiskupa Balduina Lucemburského. Jan Lucemburský jejich dohody z 16. března 1346 a 22. května 1346 ve věci zajištění nákladů s kandidaturou na Lucembursku neakceptoval, a sice i možná z důvodu, že se v ní s Karlem počítalo jako s případným dědicem Lucemburska. Nakonec však faktickým úkonem, zastavením zdejších majetků z 3. června 1346 trevírskému arcibiskupství, souhlas projevil.¹¹

Karel IV., který se po otcově smrti v bitvě u Kresčaku 26. srpna 1346 stal dědicem českého trůnu a již v té době držel i trůn římský, se následně ujal vlády namísto nezletilého bratra Václava také v Lucembursku. Použil k tomu konstrukci vlastních „dočasných“ dědických práv, když tvrdí, že hrabství na něj „spadlo“, či jej zdědil: „*die vurgentente Graffschaft an uns verfallen ist*“, popř. „*Comitatus ad nos ex successione hereditaria genitoris nostri devolutus*“.¹² Jednal tak zcela proti otcově závěti, která počítala s úlohou tamní šlechty, popř. i proti jeho dřívějšímu prohlášení, podle kterého se regentkou měla stát královna Beatrix. Lucemburská šlechta, zejména z německé části, ale nakonec toto jednání akceptovala bez větších výhrad. Vnímala jej jako dočasné, které nebylo motivováno cílem poškodit skutečného dědice. Zatímco v případě Moravského markrabství dal Karel IV. jasně najevo, že se rodové domény tříštit nebudou, minimálně do doby, než ustanoví vzájemné vztahy, v případě Lucemburska svojí roli spíše sehrály jeho finanční závazky vůči Balduinovi Lucemburskému. Ten v období Karlovy regentské vlády získával v hrabství četná privilegia a zástavy, až nakonec získal 9. února 1349 do zástavy celé hrabství za 50.000 hřiven stříbra.¹³

¹⁰ Text závěti viz RBM IV č. 819; BERTHOLET, J.: Histoire 6, s. XXXIX a násl.

¹¹ Text dohod viz MGH Const. VIII č. 2 a 40; zastavení majetků v Lucembursku viz RBM IV č. 1717; STEHLÍK, M.: Začlenění Lucemburska, s. 33-38.

¹² WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 23, s. 1n, 6 a 7.

¹³ Tamtéž, MGH Const. IX č. 140, 145 a 146; RBM V/2 č. 595 a 599. Rovněž vykonavatel testamentu Balduin Lucemburský Karlův postup schvaloval a v listině ze 17. února 1348 jej označil za v případě

Na rozdíl od Markrabství moravského, kde vládu král nakonec předal svému bratrovi poté, co stanovil vzájemný lenní poměr markrabství k Českému království, v případě Lucemburska k ničemu obdobnému nepřistoupil. Po Balduinově smrti dne 21. ledna 1354 respektoval, že se jeho bratr Václav sám chopil svého dědictví. Záhy mu 13. března 1354 v Metách Lucembursko udělil i z pozice římského krále a povýšil ho na vévodu jako pravého vazala Svaté říše: „*Et quia tu Frater carissime, tamquam Dux Lucemburgensis, Sacri Imperii Vasallus et Princeps, dum eundem tuum Principatum seu Ducatum Lucemburgensem à Regia Majestate in feudum suscipiens, nobis velut Romanorum Regi, ac vero tuo Domino fidelitatis, obediencie et subjectionis debite juramenta solita præstitisti, quod in Principatu seu Ducatu tuo prædicto, pacem et justitiam omnibus et singulis, aequè pauperibus ut divitibus, procurare velis et debes efficaciter et fideliter, juxta posse.*“¹⁴ Tedy nikoliv českého jak je často mylně uváděno, listina se ostatně o Koruně české nijak nezmiňuje.¹⁴

Oba bratři poté velmi úzce k jejich prospěchu spolupracovali na úrovni říšské politiky, což českým králům, resp. Lucemburkům, mimo jiné přineslo dědičná práva k vévodství Brabant a Limburk. Ta jim přiznala Václavova choť Jana Brabantská listinou ze dne 20. února 1357 v Bruselu, pokud by ona i Václav zemřeli bezdětní.¹⁵

Samotný Václav Lucemburský, zvaný Český, určil královského bratra za svého dědice nejdříve 27. října 1366, a to v souvislosti se získáním říšského vikářství a četných říšských zástav: „*Mit solcher bescheidenheit, ob es zu solchen schulden keme (da Gott für sey), dass wir also stürben, dass wir eheliche leibserben hinter uns nicht liessen, dass denn das ehenganndt unser herzogthumb zu Luzeburg mit allen denselben furstenthumben, graffschafften, herrschafften u. Gütern, die also u. in solcher weise, als davor begriffen ist, vorfielen oder sich verfallen hetten, auf den ehenganndten unsern herrn, den keyser, als einen kunig zu Beheimb u. seine kindt nach recht u. gewohnheit unsers herzogthumbes und des landes zu Luzeburg lediglich, erblich u. on alle hindernusse fallen sollen.*“¹⁶ Řádnou formou testamentu z 30. ledna 1378 v Lucemburku však určil za svého dědice

Lucemburska za „*heres proximior*“¹⁷. Karel IV. také zařadil Lucembursko mezi své dědičné země v listině z 2. listopadu 1347 o obchodních svobodách občanů Norimberka, kdy hovoří o „*erbenlandes*“¹⁸. HRUBÝ, V.: ACRB II, č. 47; RBM V/1 č. 249.

¹⁴ Text listiny viz BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 5, s. VII.; MGH Const. XI č. 96; DYNTER, E.: Chronique II, s. 684n (avšak s chybami v přepisu, občasná záměna Lucemburska za Limbursko). Jedním z nejstarších doložitelných původců omylu vzniku lenního poměru k tomuto datu je KAPRAS, J.: Právní dějiny II/1, s. 127, 197. Naopak patrně jako první toto tvrzení odmítla Jaroslava Kořínková ve své diplomové práci Vztahy Čech a Lucemburska na s. 60-65. Ostatně vůbec odmítla, že by se Lucembursko za vlády Karla IV. stalo lénem Koruny české. Její práce ovšem upadla do zapomnění a tak i její následovníci ještě dlouho trvali na chybném mínění o vzniku lenního poměru roku 1354. Otázku, zda k inkorporaci došlo někdy později, už ovšem neřešila.

¹⁵ Text prohlášení BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 27n, XVJ a násl.; regest v RBM VI/1 č. 528 je svou stručností zavádějící a umožňuje zmíněnou interpretaci, že se prohlášení vztahovalo i na Lucembursko.

nejen Karla IV. či jeho syna Václava IV., ale českého krále, at' už by jím byl kdokoliv: „*machen, schicken und ordineren, mit rechten unser wissen, in creften des brives, gbeschict is das wir ain elich erben van unsen liebe commende sturben, des Got nicht en wolle, soe sal des egenen hertzogtum zu Lutzeburg, seyne manne, ritter, knechte, stete, alle syne heerlickeit und zugehoringen erflichen gefallen und erben uff die allerdurchtuchtigen fursten und heren, heren Karl Roimischen keiser, zu allen Zeiten merer des Reichs, unsern liben heren und bruder, und up unsen liben heren und vettern, heren Wentzlan, Roimischen kuning und kuning zu Behem, seynen sone, und up ir erben und nachkommen, kuninge zu Behem, nemelichen der denne kuninge zu Behem ist, rechtlichen und erblichen gevallen und erben, ain allerley hindernisse, wanne sey van rechten vederlichen stamme und lineen rechte erbe sein nach uns zu dem obgenannten hertzog zu Lutzeburg, aller syner heerlickeit und zugehoringen, ob wir sterben ain eliche erben unsers liebes, als davoir begriffen ist.*“¹⁶

Proč se samotný Karel IV. spokojil s dědickými právy a naopak nepokusil se během své vlády Lucembursko inkorporovat mezi země Koruny české, přestože mu v tom nic nebránilo z pohledu práva, říšské politiky nebo vzájemných vztahů s Václavem, není zcela zřejmé. Přesto si však na Lucembursko nároky i po jeho předání nadále činil. Tyto projevy můžeme zaznamenat v listinách mezi ním a bratrem Janem Jindřichem z 26. prosince 1349, 12. března 1351 a 27. září roku 1355. V nich si oba upravili vzájemné vztahy a případné nástupnictví a mimo jiné i deklarovali dědická práva i na Lucembursko. To současně považovali za příslušné Čechám, resp. Koruně české: „*regnum Boemie prefatum nec non omnes principatus et dominia, qui ad dictum regnum Boemie pertinent, nominatim comitatus Lucemburgensis, cum omnibus suis pertinentiis*“, popř. dále „*prefati regni Boemie corona et principatus ac dominia, qui ad idem regnum Boemie pertinent, specialiter comitatus Lucemburgensis, cum suis pertinentiis*“. Avšak Karlova závěť se již o Lucembursku nijak nezmiňovala a s ohledem na poslední „vyžádaný“ testament Václava Lucemburského bylo zřejmé, že si i Karel IV. byl vědom skutečného právního stavu věci.¹⁷

Král však formuloval své nároky na rodovou kolébku veřejně i jinak. Svého syna Václava IV. nechal 25. července 1363 na pečetích titulovat lucemburským vévodou: „*Wenczeslaus Quartus, dei gracia Boemie rex, Brandenburgensis et Lusacie marchio, Luczemburgensis et Slezje dux*“. Znak Lucemburska byl nejpozději v sedmdesátých letech 14. století zařazen do heraldické výzdoby zemí jemu podřízených na Staroměstské mostecké věži. Rovněž mezi

¹⁶ Závěť z 27. října 1366 viz JIREČEK, H.: CIB II/1, č. 569, závěť z 30. ledna 1378 viz DYNTER, E.: Chronique III, s. 83-90, BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. XXXVIIJ a násl.

¹⁷ Text listin HRUBÝ, V.: ACRB II, č. 124; CDM VII č. 980 a 981; CDM VIII č. 74 a 317; Karlovy závěti viz první verze SCHLESINGER, L.: Eine Erbtheilungs, s. 5n; druhá verze viz QUICKE, F.: Un testament, s. 265n.

Lucemburskem a Čechami budoval síť majetků coby opěrných bodů v tzv. územním mostu pro bezpečný průchod. Tato demonstrace práv a příslušnosti Lucemburska ke Koruně české, kterému ostatně kdysi vládl, jakož úzké vazby Václava Lucemburského na české prostředí, měla za následek, že i český královský dvůr považoval Lucembursko za příslušné Koruně české. To se potvrdilo, když erb tohoto vévodství zařadil do pohřebního průvodu Karla IV., konaného 11. prosince 1378, mezi erby zemí, kterým tento panovník vládl. To nic ovšem neměnilo na skutečnosti, že z pohledu práva zůstávalo Lucembursko na Koruně české nezávislé a Václav Lucemburský, jakož i lucemburské stavy, to tak vnímaly. Pouze dědická práva českých králů dávala naděje na změnu.¹⁸

I.2 Inkorporace Lucemburska mezi země Koruny české

Václav Lucemburský své bratry Karla IV. a Jana Jindřicha o moc déle nepřezil, byť byl mnohem mladším. Patrně na neštovice či lepru zemřel dne 8. prosince 1383 v Lucembursku. Český a římský král Václav IV. se tedy stal podle dřívější strýcovy závěti dědicem lucemburského vévodství a hrabství Chiny a jejich příslušenství nacházejícím se v Hennegavsku, Porýní, Alsasku a ve Francii, jakož i zastaveného fojstství nad Alsaskem.

Václav IV. ovšem ani v tuto dobu, ani později, neprovedl žádný inkorporační akt, kterým by Lucembursko formálně připojil k zemím Koruny české. Zdánlivě tak vznikla opětovně pouze personální unie. V pozdějších listinách však nepřímou naznačoval jejich existující vzájemné vazby. Např. v listině ze dne 14. září 1401, kterou král zpřesňoval držbu obojí Lužice bratrancem a moravskému markraběti Joštu Lucemburskému, královská kancelář v jejím úvodu volně zmínila taktéž Joštovo testamentární ustanovení, že mimo jiné i Lucembursko přejde na Václava IV. a Korunu českou: „...und doengegen er uns die marggrafschaft zu Brandenburg und das hercogtume zu Luczemburg ouch vorschriben hatte, das sie noch seinem tode an uns und die kronen zu Beheim komen und gefallen sein solten“. Avšak Jošt odkázal tyto země pouze českým králům „unsern herren den kunig, sein erben und nochkumen, kunige zu Beheim“, aniž by Korunu českou jakkoliv zmínil. Nejednalo-li se o omyl, pak královská kancelář ve své vlastní interpretaci automaticky předpokládala jisté nároky Koruny české na Lucembursko, které se v případě Joštovy smrti k ní mělo vrátit zpět.¹⁹ Tomu pak nakonec nasvědčoval i text svatební smlouvy mezi Eliškou Zhořeleckou a Antonínem Brabantským ze dne 20. července 1408, resp. po confirmaci králem 27. dubna 1409, která jim umožňovala

¹⁸ STEHLÍK, M.: Začlenění Lucemburska, s. 38-49.

¹⁹ Texty listin viz CDM XII. č. 374 a CDM XIII č. 134.

vykoupit Lucembursko ze zástavního držení od Jošta Lucemburského a výkupní částku si navýšit také o nevyplacené věno. Ustanovila totiž, že pokud by se manželskému páru narodili potomci, přešlo by na ně Lucembursko již nikoliv jako na zástavní držitele, ale vlastníky a z tohoto titulu by se stali i leníky Koruny české: „*Et si eandem Elisabeth liberos et heredes, sicut speratur, habere contigerit, tunc huiusmodi sui liberi et heredes ad ipsum Ducatum Lucemburgensem, Comitatum Cezini et Advocaciam Alsacie succedere debebunt et succedent et vassalli regni et corone Bohemie hereditarie nuncupari ipsorumque Ducatus, Comitatus et Advocacie erunt veri heredes et domini.*“ . Tím ovšem toto ustanovení patrně také říkalo, že již existoval nějaký poměr mezi Lucemburskem a Korunou českou.²⁰

Václavův bratr a dědic českého trůnu Zikmund Lucemburský byl v této věci mnohem jednoznačnější. Již 9. července 1411 v Budě (Ofen) v listině o rozdělení pravomocí říšského krále mezi ním a Václavem IV. jasně formuloval Lucembursko jako součást Koruny české: „*das kunigriche und die cron zu Beheim und alle ire furstentume und lande, si sin geistlich oder werltlich, wie die genant sind, und nemlich das herzogtum zu Luczemburg, die marggrafschaft zu Merhern, das herzogtum zur Swidnicz und zum Jawr, das herzogtum zu Gorlicz, die marggrafschaft zu Budissin und zu Lusicz, und sust alle andere herschefte sloße und stete die zu der cron zu Beheim gehören.*“²¹

Také ve své první výzvě lucemburským stavům z 8. dubna 1412 z Košic jasně deklaroval, že je obecně známé, že Lucembursko je součástí Koruny české a že její obyvatelé jsou této Koruně zavázáni a nemohou být od ní nijak odtrženi: „*Si sceuent bien tous habitans dudit pais et est chose notoire que icellui pais avec certaine quantité d'autre pais sont a la couronne de Boheme, dont sommes droit heritiers par noz predecesseurs et par la volenté et serement et lettres des habitans d'iceulx, pour eulx et tous leurs successeurs tellement obligiez que d'icelle couronne ilz ne doivent estre donnéz obligiez engaigiez ne en quelconques maniere separéz ne estrangéz. et tous autres telz pais et les habitans d'iceulx ont ce entretenu fermement jusques cy comme ce est aussi notoire*“, když zakázal stavům, aby poslouchali Antonína Brabantského, z důvodu, že zastavení Lucemburska bylo neoprávněné. Dodal, že Eliščino věno mělo být uhrazeno pouze v penězích, a sice formou berně, nikoliv však zcizením nějaké korunní země: „*Et nous prenons plus avant, se l'en disoit, nostredit frere avoit fait ladite gaigiere pour ledit mariage et beymsture de ladite Elisabeth: est vray que a icelle Elisabeth comme nostre chiere seur voldrions beaucoup de bien et bonneur comme raison est, mais puisque le droit escript ordonnances estatu et coustume de la couronne de Boheme est; quant l'en marie une*

²⁰ První verze smlouvy viz CDM XIV č. 27; druhá viz BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. LXVIII, popř. DYNTER, E.: Chronique III, s. 178n.

²¹ DRTA 7, s. 102n; regest RI XI,1 č. 59.

*fille de la maison de Boheme, que l'en le fera d'argent et que lors le pais de Boheme fera ung ayde que l'en y nomme „oyñ beren“, et que pour ce l'en ne obligera ne engagera nulz desdits pais ainsi jointz obligiez ou aliéz a ladicté couronne en nulle maniere“.*²²

Dále pak obdobně v listinách zachycených brabantským diplomatem Edmondem de Dynter zaznamenáváme jednoznačné vnímání Lucemburska jako součásti Koruny české. V listině ze dne 7. září 1413 z Churu, kterou podpořil lucemburský odboj včele s Hubartem z Autel proti Antonínu Brabantskému, se Zikmund jednoznačně odvolával na dávnou příslušnost Lucemburska ke Koruně české, nadto stvrzenou údajnou přísahou Lucemburských: „*Liben ghetruwen, wanu ir wol wisset, das dem hochgeborenen Anthony van Burgundien, der cronen van Beheim, und uns, als derselber cronen rechten erben nach dem lande van Lutzenburg, wider die ordenunge die vor Zeiten gemacht, verbrieft und van allen inwoneren, geistlichen und wereltlichen, edelen und onedelen, desselben landes gesworen ist, ewelich zu halden, mit namen lutende das dat egenante lant van der egenanten cronen nymermeer ghescheiden worden sal, und ouch wider recht langhe tyt gestanden hait und tegelichen, und das ouch er und die sinen die edelen Huwarten van Eiteren und unse ander getruwe ritterschaft sere gedrunge und bescediget haben, und tegelichen dringen und bescedigen...“.* Následovně, 6. července 1414, pak neteří Elišce Zhořelecké dopisem zmínil své obavy o Lucembursko, ze kterého pocházejí a které je příslušné Koruně české: „*Doch so weist du wol daz unser aller stamm von Lutzenburg kommen ist, und wie daz zu der cron von Beheim, der und irer zugehoringe wir eyn rechter erbe sin, verscriben, wol verstaen das uns nit lieb ist, wo man unser dieneren und getruwen beschedigt, smebet und verderbet.*“²³

Tato nejasná situace má patrně zcela prosté vysvětlení. Oba bratři vyrůstající na pražském královském dvoře byli tak často konfrontováni otcovými nároky na tuto vzdálenou rodovou kolébku, že ji vnímali patrně již od dětství jako součást Koruny české, třebaže tomu tak ve skutečnosti nebylo. Proto tedy neměli nikdy potřebu k formální inkorporaci. Je ostatně také možné a do jisté míry pravděpodobné, že se oba stále v této době považovali natolik personifikováni s Korunou českou, že i ona spolu s nimi dědila. Každopádně se vznikem dědických nároků po smrti jejich strýce Václava Lucemburského dostala jejich domněnka i legální podklad a Lucembursko lze od 8. prosince 1383 vnímat za

²² Ve svých předchozích pracích jsem měl k dispozici pouze regesta, viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 620; popř. DRTA 7, s. 176n; RI XI,1 č. 212; která nejednoznačně tvrdila, že zastavení Lucemburska bylo proti právům královského domu vládnoucího v Čechách, podle kterých má být Eliščino věno zajištěno v Českém království, a on jako Václavův dědic s tím měl souhlasit. To naznačovalo spíše soukromoprávní nároky na Lucembursko a nikoliv Koruny české samotné. Nyní jsem měl možnost se seznámit s úryvky této výzvy v jejím dobovém francouzském překladu, otištěném v DRTA 19/1, s. 355, s výše uvedenou jednoznačnou citací.

²³ Text dopisů viz DYNTER, E.: Chronique III, s. 241n a 260n.

zemi Koruny české. I po začlenění zaujímal Lucembursko v rámci Koruny české zvláštní postavení a bylo zmiňováno často samostatně vedle Koruny. Patrně se tak dělo dílem pro jeho vzdálenost, dílem pro zdůraznění prestiže českých králů, že vládnou i na druhé straně Svaté říše římské. Jak bude ovšem možné dále sledovat, jednalo se o začátek konce Lucemburska v rámci Koruny české.²⁴

²⁴ STEHLÍK, M.: Začlenění Lucemburska, s. 49-56. Základní literatura k této kapitole vedle již zmíněných pramenných edic viz ADAMOVÁ, K.: K heraldické výzdobě; BERTHOLET, J. Histoire ecclésiastique et civile du Duché de Luxembourg et Comté de Chiny; BOBKOVÁ, L.: Poměr korunních zemí k Českému království; BOBKOVÁ, L.: Ustavení Koruny království českého; BOBKOVÁ, L.: Územní politika; BOBKOVÁ, L.: Velké dějiny IV.a; DIETZE, U.: Luxemburg; FANTYSOVÁ, J.: Lucembursko; FANTYSOVÁ, J.: Zapomenutý vévoda; FANTYSOVÁ, J.: Wenceslas de Bohême; KAVKA, F.: Vláda Karla IV., I. a II. díl; REICHERT, W.: Johann der Blinde; REICHERT, W.: Landesherrschaft; SANMANN, H. von Bülow: Die Inkorporation Karl IV.; SPĚVÁČEK, J.: Jan Lucemburský; SPĚVÁČEK, J.: Karel IV.; WÜRTH-PAQUET, François-Xavier. Table chronologique des chartes et diplômes relatifs a l'histoire de l'ancien comté de Luxembourg, sv. 23-24.

II Začátek konce Lucemburska ve svazku zemí Koruny české a počátky burgundské expanze

II.1 Dědictví po Václavu Lucemburském a první střetnutí s Burgundskem

Za vlády Karla IV. dosáhla Koruna česká největšího územního rozmachu, v budoucnu už měla pouze ztrácet. Výjimkou v tomto ohledu mělo být Lucembursko, které bylo za jeho vlády formálně mimo tento svazek korunních zemí, byť zřejmě bylo za jeho součást českými elitami považováno. Vévoda Václav Lucemburský, zvaný Český, byl však ve svých zemích zcela suverénní a žádnou podřízenost vůči Koruně české navenek nepřipouštěl. Ostatně ani nebylo důvodu, císařský bratr si vystačil pouze s dědickými právy českých králů na jeho země. Lucemburský vévoda své bratry, Karla IV. a Jana Jindřicha, dlouho nepřezil. Zasažen neštovicemi či leprou zemřel 8. prosince 1383 v Lucemburku.²⁵ Pro českého a římského krále Václava IV. to nebyla dobrá zpráva, ve strýci ztratil významnou oporu v říšské politice. Nicméně jeho bezdětnou smrtí zanikla bourbonská větev rodu, která měla oddělit západní državy od Koruny české. Podle závěti Lucemburské vévodství s hrabstvím Chiny, jakož i dalšími majetky, zejména v Henegavsku, Francii a v Porýní, včetně říšských zástav v čele s úřadem zemského fojta v Alsasku, zdědil český král. Již záhy, 10. prosince 1383, mu vyjádřili podporu jeho noví sousedé, vévodové z Bergu, Gelder a Jülichu.²⁶ Lucembursko se tímto stalo součástí Koruny české, neboť to tak Václav IV. a jeho následovníci vnímali, byť formálně inkorporaci neprovedli.

Nebylo to rozhodně nezajímavé dědictví. Země byla dobře spravována a stabilní, současně se stále nabízela možnost ovládnout bohaté Brabantsko s Limburskem včetně strategického přístupu k moři. To vše dávalo českým králům jedinečnou příležitost

²⁵ O dva týdny později, 23. prosince 1383, zemřela i jeho matka a česká královna-vdova Beatrix Bourbonská. Tím její věnné a vdovské důchody zajištěné na lucemburských statcích rovněž přešly na českého krále. FANTYSOVÁ, J.: Zapomenutý vévoda, s. 37; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1357.

²⁶ Alsaské fojstství získal Václav Lucemburský 14. září 1377 coby říšskou zástavu právě od Václava IV., jako římského krále, resp. Karla IV., a sice pro částku 30.000 rýn. zl. na jedné straně, za kterou fojstství oba králové získali od rýnských falckrabat, a pro částky 12.000 marek stříbra a 15.000 zl. écus na straně druhé, za které mu byl 13. června 1375 původně zastaven porýnský hrad Kaisersberg a města Münster a Thuringheim. Stará kronika alsaských dějin dokonce mylně tvrdila, že ne do zástavy, ale do dědičné držby získali Lucemburkové toto fojstství, CHIFLETIO, J. J.: Alsatia, s. 17. Lucemburkové nevykonávali fojstství přímo, ale skrze své zástupce, tzv. podfojty. Jednalo se o výnosný zemský úřad, mezi jehož pravomoci patřil především výběr daní a jurisdikce. Pod kontrolou fojta byly rovněž některé zdejší říšské hrady. Alsasko se vydělilo z dolní části Lotrinska, ale samo se rozpadlo na řadu panství, z nich vyniklo zejména štrasburské biskupství. Říšská města zde pak jako protiváhu utvořila spolek deseti měst tzv. Décapole, kterého se však neúčastnil nejvýznamnější Štrasburk. V Alsasku navíc měli své zájmy francouzský král a Habsburkové, kteří z této oblasti pocházeli. CDM XI č. 92; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 24, č. 706, 707, 789; KOSTLÁN, A.: Encyklopedie dějin Německa, s. 66.

vybudovat na západě Evropy panství, které by o sto let později nabylo na zásadním významu, a sice v souvislosti s rozmachem námořních výprav.

Král Václav IV. navštívil Lucembursko už v srpnu 1384, údajně také kvůli hrozbě ze strany burgundského vévody Filipa Smělého. Ten se stal po smrti Ludvíka II. z Maleflanderským hrabětem a v souvislosti s rozšiřováním jeho panství v lotrinském regionu měl o Lucembursko velký zájem. Nedaleko něho už ovládal hrabství Rethel. Vévodství si nárokoval coby synovec Václava Lucemburského, neboť jeho matkou byla francouzská královna Jitka-Bona, dcera Jana Lucemburského, a ignoroval tak poslední vůli svého strýce. K ovládnutí země se snažil využít lucemburskou vévodkyni-vdovu Janu Brabantskou. Té se po smrti manžela navrátila v plném rozsahu vláda nad jejími dědičnými zeměmi a jejím zájmem v souladu s brabantskou tradicí rovněž bylo Lucembursko. Navíc v něm držela řadu majetků k zajištění svého vdovského důchodu.²⁷

Z těchto důvodů bylo nutné urychleně převzít dědictví a Janu Brabantskou zcela odříznout od vlivu. To se Václavovi IV. podařilo a během svého pobytu v Lucembursku projevil velmi aktivní snahu konsolidovat tento nový zisk. Vedle vnitřních záležitostí vévodství, zejména potvrzování privilegií lucemburským stavům, se král zabýval také spory s lucemburskými sousedy. Zvláště s Robertem z Baru měl spor ohledně společných hranic, a to nejvíce u hrabství Chiny, a výkonem ochrany nad Verdunem, kterou si oba nárokovali. Za tímto účelem oba 2. října souhlasili s arbitráží a jmenovali rozhodce. Přesto však král uzavřel dohodu i se samotným městem Verdun ohledně jejich ochrany.²⁸

Český král pak málem své nové panství na západě Svaté říše rozšířil. Štrasburský biskup Fridrich totiž 15. října v Cáchách sliboval, že pokud mu král dopomůže k arcibiskupství v Trevíru, Mohuči nebo Kolínu n. Rýnem, bude mu vyplácet polovinu tamních důchodů a zastaví mu hrady Wesel, Boppard a Kochem, popř. jeho potomkům vyplatí 100.000 zl. Na druhou stranu král 22. listopadu zastavil trevírskému arcibiskupství

²⁷ O jeho nárocích na Lucembursko se jednalo během návštěvy Václava IV. ve Francii v březnu 1398 v Remeši. Poté co bylo jasné, že Lucemburkové tyto nároky neuznávají, podnikl Filipův syn Antonín trestnou výpravu proti vévodství, kde dobyl hrad v Ivoix a nechal jej obsadit Walramem ze St. Pol. Ten jej držel až do své smrti v roce 1415. KOSTLÁN, A.: Encyklopedie dějin Německa, s. 115; ŠTĚPÁN, V.: Moravský markrabě, s. 206, 441n; SPĚVÁČEK, J.: Václav IV., s. 177n

²⁸ Navzdory dobrému začátku není osoba Václava IV. v lucemburské historiografii vnímána kladně, ale naopak jako počátek budoucího zmaru, zejména v kontrastu s klidnou vládou jeho předchůdce. Ostře WERVEKE, N.: Wenzel von Böhmen, s. 395n: „*Und wirklich wurde die Regierung Wenzels II. der Ausgangspunkt einer höchst traurigen Zeit, die während mehr als achtzig Jahren nur Unheil und Verderben heraufbeschwor, das Land allen Schrecken des Bürgerkrieges preisgab und es gänzlich zerrüttete und zu Grunde richtete.*“ (článek popisuje zejména královu agendu z roku 1384, avšak vychází především z Würth-Paquetovy edice pramenů, podrobněji se však vyjadřuje ke sporům s Robertem z Baru, s. 418n). WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, s. 12-24; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1359-1376; BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. XLV a násl.; DIETZE, U.: Luxemburg, s. 12n.

za 30.000 florénů panství Schöneck[en], které jeho předchůdce těžce získal teprve před několika lety. Před svým odjezdem v závěru roku 1384 jmenoval zdejším hejtmánem svého úředníka Půtu z Častolovic, avšak potvrdil místnímu vlivnému šlechtici Hubartovi z Autel (Eltern) úřad senešala.²⁹ Půta z Častolovic pak jménem krále svůj úřad aktivně vykonával, přičemž zejména uzavřel smír s lotrinským vévodou ohledně lucemburského města Marville.³⁰

Nicméně král zcela promarnil příležitost zajistit si nástupnictví v Brabantsku a Limbursku, přestože jej k tomu opravňovalo dědické prohlášení Jany Brabantské z roku 1357. Tyto země postupně ovládli burgundští vévodové, kteří tím upevnili svou moc v lotrinském regionu, což mělo do budoucna zásadní následky i pro zdejší české zájmy. Právě s ohledem na skutečnost, že se z burgundských vévodů stali v lucemburských poměrech úhlavní nepřátelé, a sice zejména později Filip III. Dobrý, je na místě učinit krátké seznámení s tímto protivníkem.

Již zmíněný Filip Smělý byl čtvrtým a nejmladším synem francouzského krále Jana II. a české princezny Jitky-Bonny Lucemburské. V září 1363 mu bylo v souvislosti se snahou zajistit francouzskou držbu uvolněného Burgundské vévodství po vymření tamní větve Kapetovců tato země udělena, čímž byla založena vedlejší burgundská větev královského rodu Valois.

Zásadní mocenský vzestup pro burgundské vévody pak nastal díky sňatku Filipa Smělého s Markétou III. Flanderskou ze dne 19. června 1369, která se po smrti jejího otce Ludvíka II. z Male roku 1384 stala dědičkou mocného rodu Dampierrů.³¹ Ten vládl zejména na severních hranicích Francie se Svatou říší římskou v bohatých hrabstvích Flandry, Artois a Rethel a v části Brabantska. Současně však ovládl v bezprostředním sousedství Burgundského vévodství ze západu hrabství Nevers a z východu Svobodné hrabství Burgundsko, které se už nacházelo pod svrchovaností Svaté říše římské. Tímto

²⁹ Zastavení Schöneckenu je někdy vykládáno jako jeho prodej, avšak i samotný arcibiskup Kuno z Falkensteinu deklaroval právo krále panství vykoupit. Hubart z Autelu vystupoval jako lucemburský senešal na králových listinách od počátku jeho příjezdu, avšak k jeho formálnímu potvrzení došlo 1. listopadu 1384, kdy byl současně jmenován ochráncem Verdunu. Tamtéž; AKČ 5 č. 45.

³⁰ Dohoda s Lotrinskem z 18. listopadu 1385, viz VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1380.

³¹ Už Ludvík II. z Male byl protivníkem Lucemburků v době, kdy se snažili ovládnout Brabantsko po smrti jeho vévody Jana III. 5. prosince 1355. Václav Lucemburský o Brabantsko usiloval s ohledem na dědická práva manželky Jany, dcery brabantského vévody. Vzájemné spory o dědictví přerostly ve válku, která skončila 4. června 1357 v Athu mírem, kdy si obě strany dědictví rozdělili a Ludvík II. ovládl panství Mechelen a přístav Antverpy. STEHLÍK, M.: Začlenění Lucemburska, s. 28-29.

sňatkem definitivně také došlo k opětovnému sjednocení horní poloviny prastarého Burgundského království z dob Římanů a Franků, nyní však v rámci nového Burgundska.³²

Potenciál k rozšiřování jejich panství nicméně skýtaly zvláště severní země. Zejména Flandry posloužily jako základna pro expanzi do dřívějšího roztržitého Lotrinska. Tuto expanzi ostatně nepřímo podpořili i Lucemburkové, když král Václav IV. nevyužil dědických práv z 20. února 1357, které jim tehdy přiznala Jana Brabantská. Tím dopustil, aby se stárnoucí a ovdovělá vévodkyně dostala pod vliv její neteře, již zmíněné Markéty Flanderské, a jejího manžela Filipa Smělého. V letech 1387-89 jim zastavila Limburské vévodství a s ním sousedící území Outre-Meuse, přičemž roku 1396 se vzdala práva na jejich výkup. Dne 29. září 1401 ustanovila novým dědicem právě Markétu Flanderskou, na kterou roku 1404 převedla rovněž správu Brabantska. Markéta správu země vzápětí přenechala svému synovi Antonínovi, který byl v rámci rodinných dohod předurčen jako dědic zemí po Janě Brabantské, tj. Brabantska a Limburska. Po smrti Filipa Smělého 27. dubna 1404, Markéty Flanderské 16. března 1405 a Jany Brabantské 1. prosince 1406 byl Antonín uznán brabantskými stavy jako jejich vévoda. Snaha Václava IV. tomu zabránit již přišla pozdě a ze strany porýnských kurfiřtů byl tak kritizován, že umožnil ztrátu říšského území.³³

Ostatní burgundské domény získal Jan Nebojácny, nejstarší syn Filipa Smělého, s výjimkou hrabství Nevers určenému nejmladšímu Filipovi. Přestože se územní zájmy bratrů křížily, vystupovali ve vzácné shodě a všichni přispěli k nebyvalému vzestupu burgundské moci. Společným postupem rovněž získali do zástavního držení Lucembursko sňatkem Antonína s Eliškou Zhořeleckou. Hrozba jeho ztráty pro Korunu českou byla zažehnána pouze Antonínovou smrtí u Azincourtu 25. října 1415. Jejich uhlavními

³² Stejně jako v případě Lotrinska, také vymezení Burgundska není snadnou záležitostí, neboť si na tento název činilo nárok mnoho panovníků. Již v 5. století n. l. založil germánský kmen Burgundů království rozkládající se na rozsáhlém a rozmanitém území, které zahrnovalo mezi řekou Loire a Alpami a Středozezemním mořem značnou část dnešní východní Francie, Švýcarsko a severozápadní Itálii. Toto království bylo začleněno do Francké říše a spolu s ní se v 9. století se rozpadalo na menší celky. Severovýchod starého Burgundska se v rámci Francie transformoval do Burgundského vévodství. V ostatních oblastech se ustanovila království Horního Burgundska (někdy Jurské království, dnešní francouzsko-švýcarské pomezí Alp) a Dolního Burgundska (dnešní Provence), která se později v 10. století sjednotila a v 11. století v rámci Svaté říše římské vytvořila Arelatské království. I toto království se postupně rozpadlo, zejména na jihu vzniklo Hrabství Provence, Savojské hrabství a tzv. Dauphiné (Delfinát). Na severu pak vzniklo panství Svobodné hrabství Burgundsko (dnešní Franche-Comté). Ke spojení burgundského vévodství a hrabství docházelo díky sňatkům i předtím, naposledy právě díky Markétě Flanderské, která se poprvé provdala za posledního burgundského vévodu z rodu Kapetovců Filipa z Rouvres. Proti vzrůstajícímu francouzskému vlivu v těchto oblastech se stavěl Karel IV., nakonec však jejímu dauphinovi udělil roku 1378 pro Burgundsko a Arelat říšské vikářství. Podrobný rozbor „*nomen Burgundiae*“ viz DRŠKA, V.: Dějiny Burgundska, s. 15-124, 186-204

³³ QUICKER, F.: Les origines de l'Etat bourguignon I.; dále MUND, S.: Antoine de Bourgogne, s. 322-32

nepráteli v rámci francouzské politiky, ale i expanze do Lotrinska, byli jejich královští bratrance, kteří se proti nim sjednotili do frakce zv. Armagnacs, zejména vévodové z Orléans.

Po smrtícím atentátu na Jana Nebojácného 10. září 1419 se jeho nástupcem stal jeho jediný syn Filip zv. Dobrý. Ten usiloval o nezávislost na samotné Francii a v tzv. Stoleté válce se spojil s Anglií. Centralizoval moc ve svých državách a v zemích mimo jeho bezprostřední vládu uplatňoval vliv své vládnoucí příbuzné nebo stoupence, kterým platil rentu. Přitom se zejména zaměřil na strategické Brabantsko, kde vládli jeho dva bratrance z řad Antonínových synů. Oba dva se totiž ukázali být k Filipově nespokojenosti slabými panovníky. Komplikující se brabantské poměry, kde mezi stavy soupeřily proburgundské a proříšské frakce, nakonec vyřešila úmrtí Antonínových synů z prvního manželství, Jana IV. roku 1427 a Filipa ze St. Pol roku 1430. Po jejich bezdětné smrti se Filip jako nejbližší příbuzný stal se souhlasem stavů 8. října 1430 brabantským a limburgským vévodou sám. Následně dokončil převzetí sousedního Henegavska, Holandska a Zélandu s Frískem od Jakoby Bavorské, které už od roku 1425 okupoval. Jakoba jej ostatně v létě 1428 uznala jako svého regenta a dědice, přičemž roku 1432 se vzdala svých zemí v jeho prospěch zcela. Mimo to koupil v listopadu 1420 v těsném sousedství Lucemburska za nadsazených 132.000 zl. hrabství Namur, které plně ovládl po smrti tamního hraběte Jana III. roku 1429, jenž měl vyhrazené užívací právo. V jeho zájmu se ovšem ocitla území.

Filip Dobrý v krátké době významně rozšířil burgundské panství v Lotrinsku a začal obklopotvat Lucembursko ze všech stran. Ovládnutím lotrinských území se navíc stal mimořádně bohatým mužem, neboť tato oblast byla vedle severní Itálie jednou z nejbohatších v Evropě a generovala burgundským vévodům většinu jejich příjmů. Z tohoto důvodu byly také burgundským diplomatem Filipem de Commines nazvány „*země zaslíbené*“ (les terres de promission, de landen van belofte).

O síle těchto „velkých vévodů západu“, jak byli nazýváni, ostatně vypovídala i neschopnost francouzských králů donutit jejich vazala k poslušnosti. Burgundští vévodové si naopak pod hrozbou spojenectví s Anglií na nich vynutili rozsáhlé ústupky a privilegia, zejména pak smlouvou z Arrasu z 20. září 1435. Také římsí králové a císařové je nebyli schopni donutit k poslušnosti za jejich říšské državy. Naopak téměř přiměli Fridricha III. uvažovat o povýšení burgundských zemích na království a udělení jim kurfírťského hlasu na úkor českého krále. Právě tyto finanční zdroje jim umožnily rozehrát s českými králi

nerovnou hru o Lucembursko, které se mělo stát součástí snů burgundských vévodů obnovit prastará království Burgundia a Lotharingia pod jejich vládou.³⁴

II.2 Jošt Lucemburský a počátky „Pfundherrschaft“

Dědictví Lucemburska nepředstavovalo pro druhou generaci českých a moravských Lucemburků rozhodně žádnou nostalgickou vzpomínku po kolébce rodu a v podstatě ani zajímavý zisk, spíše naopak. Lotrinsko a Porýní se stávaly politicky komplikovanými oblastmi s ohledem na burgundskou expanzi, Stoletou válku mezi Francií a Anglií, sdružování říšských měst do vlivných městských svazů a boje porýnských kurfiřtů o vedoucí úlohu v říšské politice. Jedním z důsledků byly také časté vojenské útoky na Lucembursko, které zemi hospodářsky rozvracely. I z tohoto důvodu byl namísto Půty z Častolovic do vévodství 15. dubna 1386 vyslán králův bratr Jan Zhořelecký, aby se ujal správy země, přičemž získal právo nosit titul lucemburského vévody. O této skutečnosti král 13. prosince 1386 informoval také kurfiřty v souvislosti se změnami ve vestfálském landfrýdu. Nicméně Jan byl již po roce z neznámých důvodů vystřídán Hynkem Pluhem z Rabštejna. Ten již v létě roku 1387 vyjednával z pověření krále s Robertem z Baru, přičemž užíval titulu kapitána či hejtmana Lucemburska. Robert z Baru nakonec v závěru roku 1387 přistoupil na mír a vzdal se svých nároků na Chiny výměnou za potvrzení některých zástav a lén v tomto hrabství, zejména v okolí Marville, a přijetí svých říšských lén. To bylo potvrzeno 16. prosince 1387 Hynkem Pluhem z Rabštejna.³⁵

Nakonec se přeci jen pro problematické dědictví našlo využití, a sice jako zdroj příjmů, popř. prostředek k politickému obchodu. To postihlo také projekt územního mostu, kterým chtěl Karel IV. západní a východní državy propojit. Většina držav na Mohanu se brzy objevila v zástavním držení tamních pánů.³⁶

³⁴ Za tímto účelem začali burgundští vévodové využívat burgundských odlišností od francouzských tradic a snažili se vytvářet nové, kterými by vytvořili společnou identitu pro jinak odlišné Burgundsko a lotrinské země *zv. par-deçà* (na druhé straně). BLOCKMANS, W., PREVENIER, W.: *The Promised Lands*, s. 64-69, 91-92, 141; DRŠKA, V.: *Dějiny Burgundska*, s. 251n, 283n, a obecně k pojetí nového Burgundska s. 204-291. Další základní literaturou pro burgundské dějiny je čtyřdílná sága o burgundských vévodech od Richarda Vaughana z let 2011-2014. Dále pak starší práce barona de BARANTE, A. G. P. B: *Histoire des ducs de Bourgogne de la maison de Valois* z let 1824-1826, opírající se především o kroniky, která byla belgickými historiky o pár let později doplněna poznámkovým aparátem, přičemž právě toto vydání je v této práci dále použito. Doporučit lze také práci PIRENNE, H.: *Histoire de Belgique*, sv. 2, která nahlíží na burgundskou expanzi z pohledu celé lotrinské oblasti.

³⁵ Jan Zhořelecký užil nového titulu již 10. července. WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 25*, č. 100, 104, 125, 126; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1382, 1386, 1388, 1389, 1390; *DRTA 1*, s. 538; k pojmu „*Pfundherrschaft*“ KOPIČKOVÁ, B.: *Bemerkungen*, s. 215; DIETZE, U.: *Luxemburg*, s. 12n, 43n, kde se věnuje významu zástavního práva pro Lucembursko, byť pouze do roku 1443.

³⁶ Rozklad územního mostu viz BOBKOVÁ, L.: *Velké dějiny*, IV.b, s. 403.

Český král se rozhodl využít své nové dědictví k získání hrabství Kladsko a dalších majetků, které držel v zástavě jeho bratranec a moravský markrabě Jošt Lucemburský. Současně se tak měl zbavit problematické země.³⁷

Dle smlouvy z 24. února 1388 uzavřené v Praze měl Jošt rezignovat na zástavní práva ke Kladsku a dalších držav, přičemž náhradou mu bylo v původní hodnotě 64.000 zl. zastaveno Lucembursko s příslušenstvím, jmenovitě zdůrazněno výnosné alsaské fojstství: „*et nos similiter in recompensam castris predicti et pertinentiarum ipsius ducatum nostrum Lucemburgensem predictum cum suis territoriis (...), necnon et advocaciam in Alsacia, (...), prefato patruo nostro, heredibus et successoribus suis pro predicta sexagintaquatuor milium florenorum summa tytulo veri et iusti pignoris obligavimus et tenore presencium ex certa sciencia obligamus.*“. Výkupní částka mohla být navýšena ještě o výdaje spojené se správou a obrannou vévodství, jakož i o výdaje spojené s vyplácením tamních dluhů a zástav. Ty se ovšem ve skutečnosti rozšířily.³⁸ Z vévodství si král ponechal v přímé držbě k užívání pouze hrad Fels (La Rochette). Markrabě Jošt si však vyhradil pro případ, že by již neměl o Lucembursko zájem, právo opět přenést zástavní práva na Kladsko. Současně bylo rovněž Václavovi IV. a jeho nástupcům, českým králům vyhrazeno právo vykoupit vévodství zpět: „*Nominatim et expresse taliter, ut dum nos, heredes aut successores nostros reges Boemie ducatum Luczemburgensem et advocaciam Alsacie predictos a prefato patruo nostro heredibus aut successoribus suis redimere voluerimus...*“.

Král o této zástavě informoval obyvatele vévodství 26. února 1388, přičemž je uvědomil, že jsou nyní povinováni složením přísah do rukou Hubarta z Autel jak jemu, tak Joštovi. Ne všichni lucemburští šlechtici hodlali být Joštovi poslušni a český král je k tomu musel několikrát vyzývat. Není ostatně známo, že by proběhly ze strany lucemburských stavů formální holdy vůči Joštovi.³⁹

³⁷ Jednalo se o dluh Karla IV. vůči Janu Jindřichovi. Jeho dědici Joštovi bylo v prosinci 1376 přislíbeno v případě nesplacení dluhu zastavení právě Kladska a ve Slezsku Ząbkowice (Frankenstein), Kladské Bystřice a Nového Pačkova a případně ještě plat z výnosů kutnohorských dolů, k čemuž nakonec také došlo. CDM XI č. 55 a 109.

³⁸ Dne 15. dubna 1397 Jošt potvrdil Janovi z Namuru zastavení hradů Mirewau (Mirwart), Lomprey a Villance za vypůjčenou částku 9.000 livrů, použitých na vykoupení Berson a Fortey od Walrama ze St. Pol. Dne 22. května 1400 získal i senešal Hubart z Autel do zástavy přímo od Václava IV. La Roche za 1.220 zl. Rovněž Fridrich z Morsu, hrabě ze Saarwerdeny, obdržel od krále dne 30. června 1400 za své služby oceněné na 18.000 zl. do zástavního držení Durbuy, Bastogne a Marche. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 285, 349, 352.

³⁹ Úplné znění listiny viz CDM XI č. 467. Příkaz k poslušnosti 25. července 1388 Konrádovi ze Sleyden a ještě 12. května 1395 musel k témuž nabádat Hugelmanna z Vinstingen. ŠTĚPÁN, V.: Moravský markrabě, s. 244n; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 128, 137, 869; KOPIČKOVÁ, B.: Originální listiny, s. 244; Joštova confirmace WERVEKE, N.: Choix de documents, s. 164 č. 3; DIETZE, U.: Luxemburg, s. 47n.

Jošt Lucemburský vévodství nikdy nenavštívil a bylo spíše na okraji jeho zájmu, nelze mu ale upřít snahu řešit zdejší problémy. Zejména odstranil nežádoucí vliv Jany Brabantské v Lucembursku. Dne 3. září 1390 se s ní dohodl, aby se vzdala svých statků v Chiny, La Roche a Durbuy výměnou za roční rentu 3.500 franků a převzetím její pohledávky na 15.500 franků postoupené Janovi z Namuru. Ratifikací této dohody dne 19. listopadu 1390 navíc významně zcelil vévodský majetek. Pro Janu Brabantskou už tato dohoda s ohledem na zpoždění vyplácení renty nakonec tak výhodná nebyla.⁴⁰

Musel také řešit pustošivé útoky Walrama, hraběte ze St. Pol a Ligny, který se tak chtěl domoci uhrazení svých pohledávek vzniklých ještě za Václava Lucemburského, a za tímto účelem vyměnil hejtmana. Walram byl příslušníkem vzdálené francouzské větve Lucemburků, na samotné vévodství žádné nároky nevznášel. Přesto však poté co jeho lenní pán, burgundský vévoda Filip Smělý, oženil svého syna Antonína za jeho dceru, vzniklo nebezpečí, že se bude chtít jeho prostřednictvím domoci svých nároků na vévodství.⁴¹

Z právního hlediska nelze opomenout vztahy mezi Joštem a Václavem IV. v samotném Lucembursku. Jošt sice získal smlouvou z roku 1388 vévodství do držby s pravomocemi téměř panovnickými, nicméně nebylo mu výslovně dovoleno titulovat se lucemburským vévodou. Přesto tak moravský markrabě 6. května 1391 v listinách pro město Marville a Virton učinil. Je tak otázkou, zda se jednalo o omyl jeho kanceláře nebo záměr s politickými cíli. Také český král ovšem několikrát porušil smlouvu z důvodů mající původ v české vnitřní politice a Joštovi v letech 1392-1395 dvakrát odebral alsaské fojstství. Ostatně i velmi často sám do lucemburských záležitostí zasahoval.⁴²

Vzájemné rozpory se promítly i do jmenování úředníků a ve vztahu k místní šlechtě, která musela mezi oběma obratně manévrovat, což se týkalo zejména opětovně

⁴⁰ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 176, 179, 180, 182 a 183; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1402-1406; ŠTĚPÁN, V.: Moravský markrabě, s. 297-301, 313, 447.

⁴¹ Walram ze St. Pol Lucembursko napadal i s podporou francouzského krále, což zhoršilo vzájemné vztahy. Václav IV. mu po neúspěšných protestech zkonfiskoval majetky, které ve vévodství měl. Po dalších útocích Jošt Lucemburský na místo hejtmana dosadil v dubnu 1394 hraběte Diethera z Katzenelnbogenu, a sice nejen pro jeho vojenské zkušenosti, ale i pro zajištění svého vlivu ve vévodství. Útoky ze strany Walrama pak postupně ustaly a 30. prosince 1396 došlo ke smíru. Roku 1396 napadla vévodství ovšem samotná francouzská vojska kvůli nárokům na pohraniční město Dampvillers. Také hrabě Diether se nedočkal uhrazení svých nákladů spojených se službou hejtmana a vévodství tak paradoxně zpusťošil roku 1407 jeho syn dědic Jan IV. Tamtéž s. 273, 327, 356n, 378, 391, 413, 441n, 612; VAUGHAN, R.: Philip the Bold, s. 89-90.

⁴² Poprvé mu fojstství odebral 2. dubna 1392, kdy jej předal svému stoupenci Bořivoji ze Svinař. Joštovi fojstství pod tlakem 2. června 1394 vrátil, ale již za pár týdnů, 29. listopadu 1394 mu jej opět odebral. Nicméně ve dnech 13.-14. května 1395 mu jej už natrvalo vrátil. Spory se však dále vedly o ustanovení podfojtů. ŠTĚPÁN, V.: Moravský markrabě, s. 317, 361, 371, 379; CDM XII č. 191 a 253-255; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 193, 194. K zásahům Václava IV. do lucemburských záležitostí viz průběžně regesta ve WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, především se jednalo o potvrzování privilegií.

dosazeného hejtmána Hubarta z Autel. Roku 1391 například vypravila lucemburská města poselstvo pouze za českým králem, avšak roku 1393 se již stavy obrátily na Václava IV. a Jošta současně z důvodu nebezpečí hrozící vévodství.⁴³ Při druhé králově návštěvě Lucemburska na jaře 1398 dal Václav IV. jasně najevo, kdo je skutečným lucemburským vévodou. Potvrzoval četná privilegia a 9. května 1398 uzavřel rozsáhlý manifestační landryd s lucemburskou šlechtou a městy.⁴⁴

Navzdory vzájemným rozporům však oba nakonec vždy upřednostnili spolupráci. Český král svému moravskému bratranci udělil Žitavsko a Budyšínsko a smrtí Jana Zhořeleckého také uvolněné Zhořelecko a Dolní Lužici. Markrabě Jošt pak 6. února 1397 současně určil českého krále a jeho nástupce pro případ své bezdětné smrti za dědice nejen těchto zemí, ale i Lucemburska a alsaského fojstství. Václav IV. navíc 8. února 1397 slíbil bratranci chránit jej v jeho držbě těchto zemí a nečinit si za jeho života na ně nároky, nepřijímat jeho poddané do svých služeb a nezískávat si je pro sebe. Tento závazek ovšem příliš dodržován nebyl, Lucembursko se ale český král rozhodně do konce Joštova života vyplatit z jeho zástavy nesnažil.⁴⁵

II.3 Zástavní držba Ludvíka Orleánského na pozadí boje o římský trůn mezi Ruprechtem Falckým a Václavem IV.

Dlouhodobý nezájem Václava IV. o dění ve Svaté říši římské a zanedbávání jeho povinností římského krále vedlo ve dnech 20.-21. srpna 1400 v Rhens k jeho sesazení a zvolení rýnského falckraběte a kurfirta Ruprechta III. novým římským králem. Václav IV. tyto akty neuznal a fakticky tak vzniklo schizma. To vedlo k rozpoutání války proti českému králi, jehož obětí se málem stalo i vzdálené a osamocené Lucembursko, ležící navíc v blízkosti panství rýnských falckrabat.

Vzdorokrál Ruprecht III. velmi brzy získal pod kontrolu Alsasko, kde dobyl hrady Kaisersberg, Münster a Dornheim, a zmocnil se rovněž zdejšího fojtského úřadu. Tento

⁴³ Na listinách vystupoval Hubart buď jménem Václava IV. nebo jménem Jošta. DIETZE, U.: Luxemburg, s. 13n, pak s odkazem na VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1411, tvrdí, že ve zde uvedené listině pak i jménem obou. Uvedená listina však pojednává o dohodě mezi Engelbertem z Marcku a Janem z Namuru roku 1394, kterou první převzal zástavy druhého v Lucembursku, Hubart v ní jako účastník nevystupoval. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 186, 228.

⁴⁴ Dne 2 října 1396 přijel za králem do Prahy Hubart z Autel, aby mu deklaroval věrnost slibem mu po pěti letech na jeho požádání vydat hrad Welschefels, který mu propůjčil; obdobně Edmund z Endelsdorfu 19. prosince 1396 osobně sliboval věrnost za to, že mu král na doživotí postoupil svůj hrad Fels. ŠTĚPÁN, V.: Moravský markrabě, s. 356, 441n, 444; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 266, 270, 307-321; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1415; AKČ 5 č. 113. Ke správcům vévodství a postavení Hubarta viz KOPIČKOVÁ, B.: Bemerkunden, s. 216n

⁴⁵ Úplné znění listin viz CDM XII č. 374 a 375; ŠTĚPÁN, V.: Moravský markrabě, s. 414.

úřad již 26. listopadu 1400 udělil pánům ze Sickingen. Alsaské fojtství bylo od této doby pro Lucemburky už navždy ztraceno, přestože k němu Václav IV. formálně svá práva uplatňoval. Naopak Zikmund Lucemburský se s touto ztrátou smířil a jako římský král 6. září 1413 fojtství zastavil rýnskému falckraběti Ludvíkovi za částku 25.000 rýn. zl. O deset let později roku 1423, když už byl Zikmund také českým králem, zvýšil Ludvíkovi zástavní hodnotu na 50.000 zl. Formálně se svých nároků na zástavní práva k alsaskému fojtství ovšem čeští králové nikdy nevzdali.⁴⁶

Po dobytí Alsaska se Ruprechtův zájem upřel i na samotné Lucembursko. Nedovolil si jej sice dobýt, během jednání ve Waldmünchen dne 1. července 1401 o něho ale zájem projevil. Požadoval, aby se česká princezna Eliška Zhořelecká provdala za některého z jeho synů a jako věno jí bylo určeno právě Lucemburské vévodství. V případě, že by se jej markrabě Jošt nechtěl vzdát, měly být náhradou poskytnuty majetky v Horní Falci a také Chebsko, a to do doby než by bylo Lucembursko vyplaceno. Současně žádal předání lucemburských listin prokazujících nároky na Brabantsko a Limbursko, na které si také činil zálusk. Václav IV. tyto požadavky odmítal, nicméně byl svolný k ústupkům, pokud by byl uznán za císaře nebo „staršího“ římského krále. Byl pro to ochoten obětovat mnohé, přinejmenším vzdálené Lucembursko. Jednání ztroskotala na Ruprechtově odporu dělit se s českým králem o moc ve Svaté říši římské.⁴⁷

Co se touto dobou dělo v samotném Lucembursku je pro nedostatek oficiálních aktů a odporujících si kronikářských zpráv značně nejasné. Z listin se pouze dozvídáme, že krátce po svém sesazení Václav IV. již 12. září 1400 žádal prostřednictvím lucemburského hejtmana Huberta z Autel a Mikuláše, biskupa z Nazaretu, francouzského krále Karla VI. v Paříži o pomoc, a sice na základě spojenecké dohody uzavřené v březnu 1398. Hubert z Autel poté 26. září 1400 ujišťoval králova poručníka a faktického vládce Francie, vévodu Ludvíka Orleánského, že mu budou nahrazeny všechny výdaje a škody spojené s jeho pomocí. Orleánský vévoda poté skutečně začal shromažďovat vojsko, které se mělo vydat buď do Lucemburska, nebo jiných oblastí Svaté říše. Nicméně po zprávách, že Ruprecht Falcký získává převahu a český král vojenský útok nezahájil, od tažení na přelomu října a listopadu 1400 upustil. Další doložitelnou skutečností pak je, že markrabě Jošt svěřil

⁴⁶ Regg. Pfalzgrafen 2 č. 248 a 582.; RI XI,1 č. 718, 804 a 5447.

⁴⁷ Zásadním požadavkem bylo, aby se Václav IV. vzdal římského trůnu a přijal Čechy jako říšské léno. Rovněž aby mu z Čech postoupil panství Locket a v jeden okamžik i samotné České království. O listiny týkající se brabantského dědictví bylo opětovně žádáno v srpnu 1402 a únoru 1405. Jednání vedl králův bratranec Prokop Lucemburský. Listina s požadavky viz CDM XIII č. 118; DRTA 4, s. 470n; SPĚVÁČEK, J.: Václav IV., s. 321n, 327n, 343, 357; ŠTĚPÁN, V.: Moravský Markrabě, s. 508, 513n

listinou z 8. března 1401 z Luckau správu země burgundskému vévodovi Filipu Smělému, snad z obav před zabráním vévodství cizími vojsky.⁴⁸

Dle kronik pak Václav IV. měl roku 1401 opětovně vyzvat svého francouzského spojence Ludvíka Orleánského a úhlavního protivníka burgundských vévodů, aby bránil vévodství a ujal se jeho správy. Snad tak měl reagovat na svěření Lucemburska do rukou Filipa Smělého, který si vévodství nárokoval jako své dědictví a mohl tak ohrožovat jeho pozici. Ostatně i samotný Jošt Lucemburský svojí podporou vzdorokrále Ruprechta III. se stal jeho nepřitelem. Svoji výzvu měl také král údajně podpořit tím, že orleánskému vévodovi zastavil jiholucemburská města a pevnosti Ivoix, Montmédy, Dampvillers a Orchimont. V brzké době pak francouzská vojska měla Lucembursko obsadit. Nic z toho ovšem nemá oporu v listinách a je možné, že tyto skutečnosti byly zaměněny s pozdějšími událostmi.⁴⁹ Ostatně zdá se, že Jošt vévodství stále kontroloval.⁵⁰

⁴⁸ Spojenecká dohoda mezi Václavem IV. a Karlem VI, jakož i Ludvíkem Orleánským, byla uzavřena dne 31. března 1398 v Remeši ve spojitosti s uzavřením dohody o sňatku mezi Ludvíkovým synem Karlem a Václavovou neteří Eliškou Zhořeleckou, viz další text. DRTA 3, s. 298 č. 241 a 242; JARRY, E.: *La vie politique de Louis de France*, s. 197-203, 238n; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 370.

⁴⁹ Výzva Ludvíkovi Orleánskému nebo zmíněná zástava v jeho prospěch jsou známy pouze z několika kronikářských zpráv, nezmiňují se o ní žádné edice listin. Neznáme ani přesnou dataci obou aktů, jsou společně datovány většinou k roku 1401. Není tak zřejmý ani sled událostí, zda např. jmenování Filipa Smělého nebylo naopak Joštovou odpovědí na tyto královny akty, jak se domnívá Václav Štěpán. Kronikářské záznamy současně uvádí, že zmíněná města a pevnosti byla zastavena Ludvíkovi za částku 56.337 zl., nicméně takto detailně určená částka zní velmi neobvykle. Někteří kronikáři tvrdí, že tuto částku si český král od Ludvíka vypůjčil, což ovšem nemá oporu v jiných zdrojích. DIETZE, U.: *Luxemburg*, s. 15n, spekuluje o souvislosti této zástavy s dřívější Ludvíkovou půjčkou 30.000 zl. z roku 1398 během jednání o sňatku mezi Ludvíkovým synem Karlem a Eliškou Zhořeleckou. Vzhledem k tomu, že je tato částka naprosto shodná do posledního franku se souhrnnou částkou vyplacených splátek orleánským vévodou v letech 1403-1407 podle dohody z Coucy za postoupení Lucemburska a markrabě Jošt roku 1408 zmíněná města zastavil pozůstalým Ludvíka Orleánského do zaplacení právě této částky, viz dále, je zcela zřejmé, že zde došlo ke spojení nesouvisejících skutečností. K tomu došlo ostatně i v jiných případech, kdy některé kroniky tvrdí, že předání správy země a zástavu roku 1401 učinil dokonce samotný Jošt Lucemburský, což je ovšem v rozporu s předáním správy země burgundskému vévodovi. Některé kroniky pak tuto záležitost spojují s jednáním z Coucy o rok později. BARANTE, A. G. P. B.: *Histoire des ducs de Bourgogne I.*, s. 181, se na základě kronik domníval, že Ludvík obdržel Lucembursko zástavou už od samotného Václava IV. v době, kdy sbíral vojsko proti Ruprechtovi Falckému, tj. roku 1400, avšak měl vyplatit Jošta; samotné obsazení vévodství však datuje až do roku 1402, tedy v souvislosti se zástavou od Jošta. Je také podezřelé, že se o případné francouzské okupaci vévodství nezmiňují žádné oficiální prameny a naopak dle edice listin ve vévodství probíhal normální život, s výjimkou války v rámci rodu Gymnichů. Z dosavadních zdrojů tedy není jasné, které skutečnosti jsou pravdivé a popř. do jaké míry. Nabízí se totiž možnost, že přinejmenším zástava vznikla až roku 1408 a pouze omylem se datuje dříve. Ve prospěch pozdějšího data hovoří i instrukce Karla Orleánského z roku 1444, ve kterých uvádí, že zástava vznikla právě v souvislosti s úmrtím jeho otce coby záruka za vrácení přijatých splátek, přičemž Václav IV. není v této souvislosti zmiňován, viz 6. kapitola. Vyloučeno pak není, že také udělení správy Ludvíkovi a jeho zabránění vévodství mohlo být zaměněno s dohodou z Coucy. ŠTĚPÁN, V.: *Moravský markrabě*, s. 441, 500, 508; BERTHOLET, J.: *Histoire* 7, s. 191; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 376, 380, 397. Pouze LEROUX, A.: *Nouvelles recherches*, s. 98n, pochyboval o těchto kronikářských zprávách, sám se však ve svých spekulacích dopustil řady omylů.

⁵⁰ Dne 3. února 1402 z Olomouce potvrzoval podřízenost Bartoloměje ze Strassen městu Lucemburk, viz WÜRTH-PAQUET, F. X., WERVEKE, v. N.: *Archives de Clervaux*, PSH 36, č. 647.

Pro Jošta Lucemburského to byla situace značně složitá. Lucemburské vévodství ohrožoval Ludvík Orleánský a Alsasko kontroloval Ruprecht Falcký. Navíc se pro něho ukázalo být spojenectví s Ruprechtem nevýhodné, protože jeho spojenec sám přemýšlel, jak se zmocnit ještě Lucemburska a Alsasko mu hodlal postoupit jen za větší angažovanost v boji proti českému králi. V tuto chvíli bylo pro něj jedinou šancí bezvýznamná zástavní práva na tyto državy alespoň zpeněžit, zvláště v těchto válečných dobách. Vhodným zájemcem byl především bohatý orleánský vévoda, který po vzoru svých burgundských protivníků budoval na severních hranicích Francie svojí mocenskou doménu a měl o Lucembursko dlouhodobě zájem.

Ludvík Orleánský měl dříve i zájem oženit jednoho ze svých synů s Eliškou Zhořeleckou, neteří Václava IV. Svatební smlouva byla dohodnuta dne 16. března 1398 a český král se zavázal k věnu 100.000 zl. pojištěných v Horní Falci. Bylo ale pravděpodobné, že by tento závazek nakonec umožil právě Lucemburskem, o které měl Ludvík patrně zájem, neboť i Eliška měla být obvěněna na francouzských majetcích u lucemburských hranic. Ke sňatku nakonec nedošlo pro nedodržení termínu příjezdu Elišky Zhořelecké do Francie.⁵¹ Ludvík přitom získal do svých služeb i vlivného lucemburského senešala Hubarta z Autel.⁵² K získání Lucemburska měl navíc podporu francouzského krále, neboť mělo být ke cti a zisku krále a království: „*au cler et évident honneur et profit du roi et du royaume*“, lze snad předpokládat, že Lucembursko bylo do budoucna zvažováno za součást Francie.⁵³

Jednání probíhala od 7. srpna 1402 na severofrancouzském hradě Coucy a Jošta na něm zastupoval Jindřich Dymbmont, správce pokladny vévodství, a patrně také Dietrich z Kraa. Dne 17. srpna se Ludvík Orleánský formálně dotázal obyvatelů Lucemburska, zda souhlasí se zamýšleným postoupením vlády na něho od Jošta Lucemburského. Následujícího dne 18. srpna byla sepsána dohoda o postoupení vévodství, byť formou se

⁵¹ Václav IV. se při příležitosti sjednávání sňatku u vévody výrazně zadlužil částkou 30.000 zl. franků půjčených ve třech splátkách a o tuto pohledávku se v budoucnu po více než čtyřiceti letech přihlásil jeho syn Karel I., viz 6. kapitola. Text smlouvy viz WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 166 č. 4; CIRCOURT, A., WERVEKE, N.: *Documents luxembourgeois à Paris*, s. 65 a 73, č. 43, 46, 47, 48, 72; SPĚVÁČEK, J.: *Václav IV.*, s. 285n; KOPIČKOVÁ, B.: *V soumraku Lucemburků*, s. 9n. DIETZE, U.: *Luxemburg*, s. 14n, dává dokonce do souvislosti s tímto zájmem i francouzský útok na město Dampvillers roku 1396; toto město bylo arbitráží roku 1399 přirknuto Francii, viz také JARRY, E.: *La vie politique de Louis de France*, s. 195n.

⁵² Hubart z Autel se dostával do kontaktu s Ludvíkem Orleánským, když sjednával smír ohledně města Dampvillers a zejména sňatek Elišky Zhořelecké s Karlem Orleánským, jakož i zapojení se francouzských vojsk do války proti Ruprechtovi roku 1400. V březnu 1398 pak složil Ludvíkovi lenní slib za pravidelnou penzi. CIRCOURT, A., WERVEKE, N.: *Documents luxembourgeois à Paris*, č. 24, 45, 64.

⁵³ Dne 24. srpna 1402 francouzský král dovolil Ludvíkovi vybrat v jeho panstvích mimořádnou berni v souvislosti se získáním Lucemburska, a sice až do výše 60.000 franků. CIRCOURT, A., WERVEKE, N.: *Documents luxembourgeois à Paris*, s. 84.

však jedná o prohlášení věřitele o přijetí zástavy. Úvod listiny hovoří o Joštově přání, aby se v dobách válek a neshod ve Svaté říši Lucemburska, které nemůže ochraňovat, ujala osoba spřízněná s českým královským rodem. Ludvík Orleánský byl totiž stejně jako Filip Smělý synem královny Jitky-Bony, dcery Jana Lucemburského.

Ludvík poté prohlásil, že na něho a jeho dědice bylo převedeno Lucemburské vévodství, hrabství Chiny a alsaské fojtství s veškerým příslušenstvím do držby, a sice jako zástava od českého krále: „*Primo quidem tradidit et transtulit nobis nostrisque heredibus et successoribus predictos ducatum et patriam eius luccenburgensem et comitatum de Chyny, lantfogliam sive advocaciam de Alsacia cum suis appendenciis et pertinenciis quibuscumque (...) que tam in teutonica quam gallica lingua habuit et tenuit, habet et tenet, habere et tenere debet, impignorata a serenissimo principe consanguineo nostro carissimo, domino rege Boemie, pertinencia et spectancia ducatus et patrie luccenburgensi predictis, pro predictis ducatu et patriis et ceteris omnibus supradictis per nos nostrosque heredes et successores potenter, integraliter et plenarie gaudendis, tenendis et possidendis.*“

Markrabě Jošt na Ludvíka rovněž převedl veškeré své pohledávky k převáděným zemím, které držel nebo držet mohl od českého krále nebo od jiných, v celkové hodnotě 132.000 dukátů/zlatých (dle jiných zdrojů však v hodnotě 100.000 zl.): „*Preterea una cum hiis prefatus consanguineus noster marchio Moravie tradidit et transtulit nobis nostrisque heredibus et successoribus quibuscumque omnes obligationes et vadia seu wageria sibi debita cum omnibus hiis que sibi succedere, cadere, obvenire quomodocumque poterunt et debebunt, ac factis et iuribus impresiarum (sic) que habet et habere potest in predictis ducatu et patriis suis luccenburgensibus, et generaliter omnia et singula contenta, scripta et declarata in litteris patentibus prefati domini regis Boemie, consanguinei nostri, quas ab ipso super et pro dominio ducatus et patriarum predictarum habet ab eo, modo et forma in omnibus et per omnia quibus in ipsis litteris est contentum, ac quemadmodum ipse consanguineus noster marchio Moravie ipsa habuit, tenuit et possedit, ac habere, tenere et possidere potuit et debuit virtute litterarum ipsarum temporibus retroactis, et hoc mediante pro summa centum et triginta duorum milium ducatorum quos ante confectionem presencium litterarum sibi tradi fecimus integraliter et persolvi, ita quod de ipsa summa centum triginta duorum milium ducatorum tenet se pro bene contento ac plenam persoluto, ac de eadem nos, nostrosque heredes et successores quitavit, liberavit et absolvit integraliter.*“, které tak vlastně byly kupní cenou za postoupení země. K původní hodnotě 64.000 zl. si Jošt patrně připočetl náklady za obranu a správu země. Tato hodnota navíc mohla vzrůst o případné Ludvíkovy náklady spojené s vyplácením zástav. Roční splátky měly činit 14.000 zl. splatných v Benátkách mezi svátky Narozením Páně a Očištění svaté Panny (Hromnice), tj. mezi 25. prosincem a 2. únorem.

Moravský markrabě si nicméně vyhradil církevní donace a patronáty, jakož i doživotní právo vstupu do míst, kde jej nyní má. Na lucemburských mincích mělo být zachováno jeho jméno a znak. Nově jmenovaní úředníci nesměli konat proti jeho zájmům. Současně si Jošt ponechal právo zemi vykoupit a toto právo vyhradil i českému králi. Ludvík Orleánský se následně 15. září 1402 osobně ujal vlády, patrně v Thionville, kde se zdržoval několik týdnů, potvrzoval privilegia a přijímal přísahy zástupců stavů.⁵⁴

Nejednalo se tak o protiprávní prodej země jako takové, jak je někdy mylně uváděno, ale pouze o postoupení zástavních práv třetí osobě za úplatu. Byť je první bod smlouvy formulován tak, že orleánský vévoda získává Lucembursko právem zástavním od českého krále, tak vzhledem k tomu, že si moravský markrabě ponechal právo vévodství vykoupit a navíc i jistá dispoziční práva v něm, jednalo se v podstatě o formu podzástavního práva.⁵⁵ Nadále však platilo, že vlastníkem a lucemburským vévodou je český král. Václav IV. ostatně tuto dohodu na schůzce s Joštem v Kutné Hoře dne 12. prosince 1403 dodatečně odsouhlasil s důraznou výhradou práva výkupu pro české krále, a také markraběte Jošta: „*ad hoc consensum et assensum nostrum regium adhibuimus et virtute presencium regia auctoritate Boemie et de certa nostra sciencia graciosius adhibemus, necnon nostram plenam et omnimodam donamus potestatem, quod ipse prefatum ducatum nostrum Lucceburgense omni eo modo et forma (...) illustri Ludowico, regis Francorum quondam filio, duci Aurelianensi, principi consanguineo nostro carissimo, ad quem pre ceteris inclite domus Francie principibus singularis amoris affectu gerimus, obligare et inpignorare possit et valeat, impedimentis quibuslibet proculmotis.*“⁵⁶ Naopak Ruprechta

⁵⁴ Úplně znění viz WERVEKE, N.: Choix de documents, s. 168n č. 5; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 397-402, 404, 406, 408-410; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1420 a 1421

⁵⁵ Tato transakce je historiografií různě interpretována jak v předmětu, tak i v částkách. Starší práce udávají, že Jošt Lucembursko protiprávně prodal a teprve zásahem Václava IV. byla transakce dodatečně změněna na zástavu, např. SPĚVÁČEK, J.: Václav IV., s. 342, 350, což ovšem neodpovídá textu listiny a její právní interpretaci. Tentýž autor současně udává kupní cenu 100.000 zl. s ročními splátkami po 10.000 zl., stejně tak i KOPIČKOVÁ, B.: Bemerkungen, s. 220. Naopak BARTOŠ, F. M.: Čechy, s. 197, a nejnověji ŠTĚPÁN, V.: Moravský markrabě, s. 537n, uvádějí částku 132.000 zl. s ročními splátkami po 14.000 zl. Zmínění autoři ovšem rozpor v těchto částkách neanalyzují, byť jim jsou práce jejich předchůdců a jimi použité zdroje známy. Částka 132.000 zl. jasně vyplývá z citované listiny reprodukované Wervekem, viz předchozí poznámka, který se opírá o bruselský archiv. Nicméně JARRY, E.: La vie politique de Louis de France, s. 274, který jako první uvádí částku 100.000 zl., odkazuje na listinu z pařížského archivu, přičemž později Verkooren, viz předchozí poznámka, nachází i v bruselském archivu také listinu se stejnou částkou. Orleánský vévoda navíc většinu splátek skutečně splácel v násobcích 10.000 zl. franků a dle některých kvitancí pro částku 100.000 zl., viz dále. Bohužel pozdější konfirmační listina Václava IV. konkrétní částku transakce neuvádí a v současnosti tak není zřejmé, která kupní cena byla skutečně realizována. Možným vysvětlením však může být, že kupní cena a splátky byly uváděny a realizovány v jiných zlatých mincích s odlišnou hodnotou. Listiny bohužel uvádí jako měnu obecně dukáty (zlaté), z čehož ovšem není zřejmé, či ražba je tím míněna, podle místa plnění snad benátský dukát, avšak platby byly realizovány ve frankách. V případě interpretace listiny Štěpánem ovšem nemohu souhlasit s jeho výkladem prvního bodu dohody, a sice že Ludvík získává zástavu tak, jako ji obdržel Jošt od Václava IV., tedy za částku 64.000 zl., ke kterým se ještě navíc připočtou úpisy za 132.000 zl. Druhý bod dohody jasně říká, že částka 132.000 zl. je částkou celkovou.

Bavorského ovládnutí Lucemburska orleánským vévodou znepokojila a k 13. prosinci 1402 svolal kvůli tomu do Špýru poradu.⁵⁶

Značně vysoká výkupní částka byla pro Lucemburky prakticky nesplacitelná. Králi se ostatně nedařilo vyplatit ani jiné zastavené majetky s mnohem nižší výkupní částkou. To dávalo Orleánům jistotu, že se zástava stane věčnou. Proto na první pohled nezajímavá zástavní práva měla ve středověku významnou roli v teritoriální politice. Ostatně i takto bylo získáno natrvalo Chebsko, původně coby říšská zástava.⁵⁷ Ludvík Orleánský se podle těchto vyhlídek také choval a poctivě platil splátky.⁵⁸ Ostatně už záhy, 19. října 1403, Lucembursko zahrnul do své závěti, přičemž ho měl v budoucnu získat jeho nejstarší syn Karel.⁵⁹ Troufal si i vykupovat zastavené majetky, za zmínku stojí zejména snaha opětovně získat panství Schöneck[en] od trevírského arcibiskupství dohodou ze dne 28. října 1404, kdy jej měl získat za poloviční hodnotu 16.000 florénů.⁶⁰

Jeho vláda byla obecně velmi aktivní a pozitivně vnímaná. Vévoda z Orleánu vládl v Lucembursku a Chiny jako „*mambour et gouverneur*“ nebo také „*tuteur et administrateur*“, zastupován byl však hejtmanem Vilémem z Braquemontu. S ohledem na Ludvíkův systematický postup se získáváním dalších leníků v sousedství Lucemburska lze konstatovat, že jeho aspirace v Lotrinsku a Porýní si nezdaly s ambicemi burgundských vévodů. Přehled vyplácených penzí lucemburským a okolním pánům totiž svědčí, jak

⁵⁶ Úplné znění konfirmační listiny viz CDM XIII č. 295; list Ruprechta určený městu Špýru z 11. listopadu 1402 kvůli „*wie dasz der hertzog von Orlens die graveschafft zu Lutzelburg innegenomen habe*“, DRTA 5, s. 486.

⁵⁷ Chebsko bylo zastaveno 4. října 1322 ve výši 20.000 hřiven stříbra římským králem Ludvíkem Bavorem Janovi Lucemburskému jako odměna za pomoc při bitvě u Mühldorfu, RBM III č. 804.

⁵⁸ Dne 8. února 1403 Jošt vystavil plnou moc pro převzetí první splátky 20.000 zl., přičemž její součástí byla i kvitance na tutéž částku. Dne 25. února 1403 pak Jošt vystavil další kvitanci na částku 3.000 zl. Posléze 21. března 1403 vydal Ludvík příkaz pokladníkovi předat 20.000 zl. jeho zástupcům, kteří je měli doručit Joštovi na úhradu částky 100.000 zl. Příkaz vyplacení této částky potvrzuje o několik dní později, 28. března, také Ludvíkův rádce. V návaznosti na to 14. května 1403 vystavil Joštův zástupce *Etienne Thelez* kvitanci na 20.000 zl. na úhradu částky 100.000 zl. Ve dnech 8. května 1404 a 4. června 1404 byly Dětrichem z Kraa vydány další kvitance po 10.000 zl., přičemž dne 13. července 1404 Dětrich vydal další kvitanci na částku 20.000 zl. na úhradu dluhu 100.000 zl. Tato třetí kvitance byla zcela jistě pouze novým potvrzením za předchozí dvě z téhož roku, neboť vyplatit větší částku a v tak krátkých intervalech by bylo nepravděpodobné. Dne 18. října 1404 zmocnil Jošt Dětricha k jednání o dalších splátkách, přičemž pak 14. února 1405 byla vydána kvitance na 10.000 zl., poslední pak 28. září 1407 na 3.000 zl. VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1435, 1437, 1438, 1441, 1447, 1456-1458, 1461, 1479; CIR COURT, A., WERVEKE, N.: Documents luxembourgeois à Paris, s. 104 č. 180. DIETZE, U.: Luxemburg, s. 113 (pozn. 75), 114 (pozn. 103), ve svých výpočtech dochází k souhrnné vyplacené částce 73.000 zl., přičemž započítává i kvitanci z 8. února 1403. Ludvíkův nástupce Karel Orleánský však vyčíslil roku 1444 svoji pohledávku pouze na 56.337 zl., viz 6. kapitola. Je tedy otázkou, zda na všechny vystavené kvitance bylo skutečně plněno, jak mělo být, zejména v případě první z 8. února 1403, když byla posléze, 14. května 1403, vydána na tutéž částku opětovná kvitance.

⁵⁹ JARRY, E.: La vie politique de Louis de France, s. 297n.

⁶⁰ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 441

mimořádný vliv si Ludvík v oblasti udržoval. Ostatně získal i lenní slib bádenského markraběte či vévody z Geldern, za který dokonce zaplatil značných 50.000 zlí.⁶¹

Možná nedoceněný význam měl Ludvíkův příkaz, resp. Viléma z Braquemontu, z 3. ledna 1407 kapitánům strategických brabantských držav v Outre-Meuse, a sice panství a pevností Millen, Gangelt a Waldfeucht (Vucht) a Fauquemont (Valkenberg). V něm oznamoval, že po smrti Jany Brabantské, která měla tyto državy pouze věnem, se navrácí k Lucembursku, ke kterému patří. Tím totiž začal ohrožovat pozice nového brabantského vévody Antonína, bratra burgundského vévody Jana Nebojácného.⁶² Uprostřed vyjednávání o další splátce Joštovi totiž došlo k nečekanému zvratu v lucemburských poměrech. Vzájemné mocenské rozpory mezi orleánskou a burgundskou větví rodu Valois, jak ve vnitřní francouzské politice, tak i v územních zájmech v Lotrinsku a Porýní, kam spadalo i Lucembursko, vedly Jana Nebojácného k zosnování úkladné vraždy jeho politického konkurenta. Ludvík Orleánský zemřel dne 23. listopadu 1407.⁶³

Byť se zástavní držby měl dle testamentu ujmout Ludvíkův syn Karel, nestalo se tak, přestože měl v řadách lucemburské šlechty silné stoupence. Snad pro jeho zaneprázdněnost v nastálém boji s burgundskými vévody.⁶⁴ Přestože orleánští vévodové splatili značnou část dlužné částky, nesplacené vévodství se vrátilo zpět do rukou markraběte Jošta Lucemburského. Ten již 14. prosince 1407 obnovil spolek s Trevírem, přičemž v listině se opětovně troufale tituloval lucemburským vévodou. O dva týdny později, 26. prosince, však uzavřel mír s městem Mety, nyní již opět jako „*gouverneur et administrateur*“. Záhy pak jmenoval svým hejtmanem Viléma Zajíce z Valdeka, kterého 2. června 1408 vystřídal Fridrich ze Saarwerdenu.⁶⁵ Jeho opětovnou držbu vzal na vědomí i

⁶¹ Ludvíkova vláda viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, s. 108-130; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1422-1479; JARRY, E.: La vie politique de Louis de France; CIR COURT, A., WERVEKE, N.: Documents luxembourgeois à Paris, s. 53-148; DIETZE, U.: Luxemburg, s. 14-18.

⁶² Tyto državy ovládl Václav Lucemburský společně s manželkou Janou Brabantskou a bylo tedy sporné, komu náleží. QUICKE, F.: Les Pays-Bas, s. 112n, a Les origines de l'Etat bourguignon I., s. 166n; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 24, č. 445-447; FANTYSOVÁ, J.: Wenceslas de Bohême, s. 241n; příkazy tamním obyvatelům k poslušnosti viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 481, 482; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1472-1474; VAUGHAN, R.: John the Fearless, s. 43-44.

⁶³ Ke sporům tzv. Armagnacs a Burgundů DRŠKA, V.: Dějiny Burgundska; VAUGHAN, R.: Philip the Bold, s. 102n; VAUGHAN, R.: John the Fearless, s. 29n.

⁶⁴ DIETZE, U.: Luxemburg, s. 17n., nekompromisně hodnotí jeho jednání jako neschopnost, avšak nemáme dostatečné podklady pro takové hodnocení.

⁶⁵ Fridrich z Mörsu a ze Saarwerdenu byl zvolen zejména z důvodu jeho osm let starých pohledávek, jejichž polovinu se zavázal markrabě Jošt do roka splatit. ŠTĚPÁN, V.: Moravský markrabě, s. 618n, 628; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 491, 494, 496; spolek s Trevírem VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1480.

Václav IV., který opětovně začal zasahovat do lucemburských poměrů.⁶⁶ Smrtí Ludvíka Orleánského nicméně nezaujal jeho pohledávky tvořené vyplacenými splátkami v souhrnné výši 56.337 zl. franků. Dle uzavřené dohody z 11. března v Metách 1408 měli Orleánové do jejich uhrazení podržet v zástavě Ivoix, Montmédy, Dampvillers a Orchimont.⁶⁷

II.4 Svatební smlouva Elišky Zhořecké a Antonína Brabantského

Počátky plíživé burgundské moci do Lucemburska vznikly už po smrti Václava Lucemburského, kdy na vévodství vznesl dědické nároky burgundský vévoda a flanderský hrabě Filip Smělý. Tento troufalý pokus sice nevyšel, expanzivní tlak bohatých a mocných burgundských vévodů, kteří získávali jedno lotrinské panství za druhým, dával však tušit budoucí střet s českými králi. Pozdější pokus Filipa Smělého získat prostřednictvím Jošta Lucemburského alespoň místodržitelství ve vévodství ukázalo, že se tak bude dít velmi opatrně a obezřetně.

Zvrat nastal smrtí Ludvíka Orleánského, která roku 1407 vynesla syny Filipa Smělého, burgundského vévodu Jana Nebojácného a brabantského vévodu Antonína do čela francouzské politiky. Současně jejich zájmu posloužilo, že Antonín v tutéž dobu ovdověl, přičemž Eliška Zhořecká, neter krále Václava IV., byla stále svobodná. V tuto chvíli se ovšem nejednalo pouze o Lucembursko samotné, ale celou Korunu českou. Druhá generace české a moravské větve Lucemburků neměla dosud žádného potomka. Také Václav IV. měl zájem napravit s burgundskými vévody vzájemné vztahy, obě strany totiž pojilo nepřátelství vůči římskému vzdorokráli Ruprechtovi Falckému. Z tohoto důvodu proběhla na počátku roku 1408 v Praze za přispění Joštova místodržícího v Lucembursku Viléma Zajíce z Valdeka předběžná jednání o možnosti sňatku. Ta následně v holandském Gentu vedla mezi oběma burgundskými vévody a českými vyslanci Dětrichem z Kraa a

⁶⁶ V listině ze 4. ledna 1408 při potvrzení privilegií Janovi d'Orley, čímž současně Václav IV. po dlouhé době začal jednat v lucemburských záležitostech. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 502.

⁶⁷ K nejasné historii této zástavy viz rok 1401, kdy měla být udělena Ludvíkovi Orleánskému. Dohodu uzavřel markrabě Jošt, resp. jeho zástupce Vilém Zajíc z Valdeka (Guillaume de Hase), s vdovou po Ludvíkovi, Valentinou Visconti ve prospěch jí a dědiců Ludvíka. Splácení mělo probíhat ve dvou splátkách roku 1409 a 1410. Zastavená města a pevnosti byly svěřeny v lednu 1408 nejdříve Vilémovi z Bouteiller, který měl provést nezbytné opravy, a v květnu 1408 Hubartovi z Autel, jejich lucemburskému stoupenci. K vyplacení zástavy však nedošlo a zástavu coby centrum protiburgundské rebelie patrně zcela dobyl Antonín Brabantský, byť po jeho útoku roku 1411 (1412) po stížnostech Valentiny Visconti měl na příkaz českého krále zanechat dalších útoků. Na tuto pohledávku však roku 1444 vznesl nárok Karel Orleánský, viz 6. kapitola. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 499; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1482-1484; BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 225n; CIRCOURT, A., WERVEKE, N.: Documents luxembourgeois à Paris, s. 131 č. 262.

Jakubem z Dubé 20. července 1408 k ujednání předběžné svatební smlouvy.⁶⁸ S ohledem na skutečnost, že právě tato smlouva byla později dalšími burgundskými vévody považována za základ jejich práv k Lucembursku a také Eliška Zhořelecká na ni v zásadních věcech odkazovala, je vhodné učinit její podrobnější rozbor.

V jejím znění byla Eliška Zhořelecká prohlášena dědičkou lucemburských zemí, tj. zemí Koruny české a Uher, pokud by se ze strany českého krále Václava IV., uherského krále Zikmunda Lucemburského nebo moravského markraběte Jošta Lucemburského nenarodil jejich vlastní dědic: „*Sic videlicet, quod nos eandem neptem nostram Elyzabeth predicto Anthonio duci Brabancie tradere debemus et volumus legitimam in uxorem: cui eciam Elyzabeth nepti nostre in favorem hujusmodi sacri matrimonii, non per errorem aut improvide, sed animo deliberato sanoque, fidelium nostrorum accedente consilio, roboramus, approbamus, ratificamus et confirmamus omnia jura, successiones et devoluciones, que sibi de jure, consuetudine et ordine post nostram necnon serenissimi domini Sigismundi regis Hungarie, eciam illustris Judoci Brandenburgensis et Moravie marchionis, patris nostri, carissimorum mortem possint competere quovis modo, in casu videlicet quo nos, regem Hungarie et Judocum marchionem, liberis et heredibus ex nostris corporibus procreatis post nos non derelictis, ab hac luce (quod avertat Deus) migrare contigerit: quo casu nos Wenceslaus Romanorum et Bohemie rex ipsam Elyzabeth reddimus habilem et habilitamus ad succedendum, debeatque ipsa succedere et succedet ad omnes dignitates, principatus, dominia et terras nostras, necnon eorundem regis Hungarie et marchionis, pacifice et quiete, jure et ordine ut supra, impedimentis non obstantibus quibuscumque.*“.

V případě narození se dědice ze strany Václava, Zikmunda nebo Jošta, měla být pak Eliška odškodněna majetky svého otce Jana Zhořeleckého, tedy zejména zhořeleckým vévodstvím a lužickým markrabstvím: „*Item, in casu quo nos, regem Hungarie et marchionem Judocum heredes et liberos ex nostris corporibus procreatos habere contigerit, tunc ducatus Gorlicensis, marchionatus Lusachie, necnon alia dominia sive terre, quos, que et quas Johannes quondam dux Gorlicensis, prefate Elyzabeth genitor, habuit, dum vixit in humanis, tenuit et possedit, ad ipsam Elyzabeth, liberos et heredes suos devolventur ei pertinebunt pleno jure, impedimentis non obstantibus quibuscumque.*“.

Eliška a v jejím jménu Antonín dále získali povolení vykoupit Lucemburské vévodství s hrabstvím Chiny a alsaské fojstství od současného zástavního držitele Jošta Lucemburského. Pokud by se tak stalo, Eliška získala právo na titul lucemburské vévodkyně. V případě, kdyby Eliška měla děti, staly by se dědici a skutečnými pány

⁶⁸ KOPIČKOVÁ, B.: V soumraku Lucemburků, s. 10n; SPĚVÁČEK, J.: Václav IV., s. 399; ŠTĚPÁN, V.: Moravský markrabě s. 635n. MUND, S: Antoine de Bourgogne, s. 343n. Výklad smluv v těchto pracích se však většinou potýká s nepřesnostmi.

Lucemburska a současně z tohoto titulu i leníky Koruny české: „*Item, prefate Elyzabeth nepti nostre favimus et indulgimus, regiaque auctoritate Bohemie indulgemus, ut ipsa, et ejus nomine Anthonius predictus, ducatum Lucemburgensem cum comitatu de Tzini et advocacia Alsacie cum suis pertinenciis, que omnia prefatus Judocus a nobis Bohemie rege supradicto via pignoris tenet et possidet, ab eodem Judoco redimere et exsolvere possit et valeat; que eciam Elyzabeth sibi de cetero, quamdiu sibi vita fuerit comes, ejusdem ducatus Lucemburgensis ducissam poterit effectualiter nominare. Et si eandem Elyzabeth liberos et heredes, ut speratur, habere contigerit, tunc hujusmodi sui liberi et heredes ad ipsum ducatum Lucemburgensem, comitatum Tzini et advocaciam Alsacie succedere debebunt et succedent, et vasalli regni et corone Bohemie hereditarie nuncupari, ipsorumque ducatus, comitatus et advocacie erunt veri heredes et domini.*“.

Pokud by však Eliška v manželství zemřela bezdětná, popř. by její potomci později zemřeli, poté měl její manžel Antonín a jeho dědicové a nástupci držet Lucembursko, Chiny a alsaské fojstství s veškerým příslušenstvím, s výjimkou hradu Fels (La Rochette), právem zástavním se všemi právy jako kdysi vévoda Václav Lucemburský, pro částku, za kterou je od Jošta vykoupil. Přitom by se tato částka nesnižovala o užitky získané ze zastavených zemí, tato částka měla být považována za jistinu (*summa principalis*). Vedle této jistiny měl Antonín držet zastavené země také pro částku 120.000 rýn. zl., které Eliška dotala od Václava IV. jako pomoc do manželství, tj. věno, a které jí zapsal na těchto zemích, a sice tak dlouho, dokud by nebyly tyto částky zcela splaceny Václavem IV., jeho dědici a nástupci. „*Item, si predicta Elyzabeth, liberis et heredibus ex jam dicto matrimonio non derelictis, dies suos clauderet extremos, vel eciam ipsa Elyzabeth liberis ex hujusmodi matrimonio existentibus decesserit, et postea iidem liberi et heredes decederent, tunc idem Anthonius, heredes et successores sui ducatum Lucemburgensem cum comitatu Tzini, et eciam advocaciam Alsacie, cum territoriis, civitatibus, villis, oppidis, castris, fortaliciis et eorum universis pertinenciis, castro Fels duntaxat excepto, pro hujusmodi summa pecunie, pro qua ipsa Elyzabeth, seu Anthonius suo nomine, ipsos et ipsam a prefato Judoco virtute indulti, ut premittitur, redemerit et exsolverit, absque aliqua fructuum, reddituum et proventuum, de eisdem ducatu Lucemburgensi et comitatu Tzini et eciam advocacia Alsacie perceptorum, defalcacione, quos in sortem ipsius summe principalis computare nolumus quoquo modo, verum ipsos eidem Anthonio donavimus et donamus, de gracia speciali, titulo veri et justi pignoris habere et tenere et pacifice possidere, cum omnibus suis pertinenciis quibuscumque, debeant et habebunt, tenebunt et possidebunt ita ample et integre, sicut dux Wenceslaus defunctus tenuit unquam illos et illam ipso vivente, tamdiu quousque eidem Anthonio vel suis heredibus et successoribus prefata pecunie summa per nos, heredes et successores nostros, unacum centum viginti millibus florenorum Renensium monete, quos prefate Elyzabeth, in*

subsidium felicitis consummacionis dicte sue parentele et matrimonii, in et super ipso ducatu Lucemburgensi, comitatu Tzini et eciam advocacia Alsacie, cum pertinenciis suis, nos Wencclslaus de munificencia nostra speciali dedimus et generose deputamus, parata in pecunia data, persoluta et numerata fuit integraliter et ad plenum.“.

Zástavní hodnota, resp. jistina, dále vedle věna mohla ještě vzrůst o náklady, které by Antonín, jeho dědicové a nástupci museli vynaložit na obranu země a jejich práv, které k nim měli mít. Dále také o náklady na uvolnění a vykoupení majetků zastavených Václavem IV. a jeho předchůdci, a také o náklady na přepravu Elišky z Čech. Zástavní hodnota se přitom neměla snižovat o užitky (příjmy) získaných ze zastavených zemí. V uvedeném pořadí jednotlivých pohledávek a nákladů měly být také Antonínovy pohledávky vypláceny, pokud by čeští králové chtěli zastavené země vykoupit: „*Et in casu quo ipsum Anthonium predictum vel heredes et successores suos, pro defensione ducatus Lucemburgensis, comitatus Tzini et advocacie Alsacie predictorum, necnon tuicione ac eciam conservacione jurium suorum, quibuscumque invasoribus seu oppressoribus ipsorum, de scitu tamen nostro, guerram movere contingeret, quidquid dampni tam ratione impensarum quam eciam gentium perceperint, id ipsum nobis et successoribus nostris, Bobemie regibus, in sortem principalis summe, pro qua ipse ducatus Lucemburgensis cum comitatu Tzini et advocacia Alsacie per prefatam Elyzabeth, seu ipsius nomine per eundem Anthonium predictum, exsoluti fuerint et redempti, volumus et decrevimus superaddi, unacum predicta summa centum et viginti millium florenorum Renensium prefate Elyzabeth in subsidium sui matrimonii, ut prefertur, deputatorum; et similiter, quidquid dictus Anthonius, heredes et successores sui in exsolucione et redempcione castrorum, oppidorum, villarum seu bonorum per predecessores nostros, duces Lucemburgenses, aut eciam per nos, conjuncti m vel divisim, obligatorum, seu eciam in persolucione debitorum, per ipsos predecessores nostros aut nos in dictis ducatu Lucemburgensi, comitatu Tzini et advocacia Alsacie contractorum; et pariter omnes sumptus et expensas, quos idem Anthonius faciet mittendo ad partes nostras Bobemie, pro dicta Elyzabeth recipienda et suis partibus conducenda, expenderit, hoc ipsum unacum impensis, de quibus supra fit mentio, ad principalem, sicut premittitur, summam, sine aliqua diminucione aut defalcacione fructuum, reddituum et proventuum predictorum quacumque, nobis et predictis nostris heredibus volumus computari, nominatim et expresse, taliter ut, dum nos, heredes et successores nostri, reges Bobemie, ducatum ipsum Lucemburgensem, cum comitatu Tzini et advocacia Alsacie predictis, ab eodem Anthonio, heredibus et successoribus suis, seu causam ab eis habentibus, redimere voluerimus, quod ex tunc ipsis ante omnia principalem summam, pro qua dicti ducatus Lucemburgensis, comitatus Tzini et advocacia Alsacie redempti et exsoluti fuerint, et eciam predictam summam centum et viginti millium florenorum Renensium monete, unacum summa pecunie, tam ratione expensarum quam eciam impensarum proveniente, necnon et*

omni eo quod in exsolucione debitorum, ut prefertur, expenderint, integraliter sine diminucione qualibet persolvere debebimus. Qua solucione, sicut prefertur, integre facta, ducatus Lucemburgensis cum comitatu Tzini et advocacia Alsacie, unacum universis et singulis eorum pertinenciis, ad nos et successores nostros, reges Bohemie, libere redire debebunt, et de ipsis idem Anthonius, heredes et successores sui, seu causam ab eis habentes, nobis et successoribus nostris, regibus Bohemie, sine contradictione quacumque condescendere finaliter debebunt et tenentur, fraude et dolo quibuslibet procul motis.“.

Antonín Brabantský se ze zastaveného majetku zavazoval poskytnout Elišce doživotně věnné důchody na statcích v Chiny, Ivoix, Durbuy a Bastogne, které se pak v případě její smrti měly vrátit jemu, jeho dědicům a nástupcům⁶⁹: „*Item, idem Anthonius dabit et firmabit, dat et firmat predictae Elyzabeth in suo dotalicio comitatum Tzini et civitatem Yvodii cum castro ibidem, preposituram Dorbey et Bastnach cum ipsorum pertinenciis universis, ad prefatum ducatum Lucemburgensem spectantes, per ipsam, tamdiu quam sibi vita ex alto concessa fuerit, sine impedimento quolibet pacifice et quiete possidendum: sic tamen quod hujusmodi bona post ipsius Elyzabeth obitum ad dictum Anthonium, heredes et successores suos vice versa devolvantur, per ipsos via pignoris, prout expressatur superius, possidendum.“.*

Král Václav IV. a jeho nástupci v království a Koruně české měli vyhrazeno právo země kdykoliv vyplatit: „*Item, nos potestatem et omnimodam facultatem redimendi et exsolvendi ducatum Lucemburgensem cum comitatu Tzini et advocacia Alsacie predictis, cum suis pertinenciis universis, a dicto Anthonio, heredibus et successoribus suis, seu causam ab eis habentibus, nobis et successoribus nostris quibuscumque, Bohemie regibus, et corone Bohemie plenarie pro summis et expensis ac modo et forma, ut premittitur, reservamus.“.*

Do smlouvy dále burgundští vévodové prosadili, že Václav IV. uznal Antonínovu vládu v Brabantsku, a to jak z pozice římského krále, tak i českého, čímž se de iure vzdal svých dědických práv k této zemi. Antonín měl pak do roka přijmout tuto zemi jako říšské léno. Současně měl ovšem český král uznat Antonínovu držbu lucemburských hradů mezi Mázou a Rýnem jako dědičnou: „*Item, declaravimus et declaramus ipsum Anthonium predictum rite, bene et juste ad dominium ducatus Brabancie legitima successione devenisse, et ipso ducatu cum omnibus suis pertinenciis licite et bono titulo gaudere et gaudere debere. Et insuper, in quantum opus est aut fuerit, omne jus, quod nobis tamquam Romanorum et Bohemie regi, ratione ducatus Lucemburgensis aut alias, in ducatu Brabancie per modum devolucionis sive alio quocumque modo competit aut competere potest, et unacum hoc omne jus, quod nobis in castris, fortalitiis inter Mosam et Renum sitis, ad ducatum*

⁶⁹ Do té doby jí 30. listopadu 1409 zajistil obvěnění ve výši 6.000 korun ročního platu na Fauquemont, Millen, Gangelt a Vucht, WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 550.

Lucemburgensem spectantibus, que idem Anthonius tenet et possidet, competere dicitur, eidem Anthonio, heredibus et successoribus suis dedimus et damus, et in eos plenarie transtulimus et transferimus. Et idem Anthonius ipsum ducatum Brabancie cum suis pertinenciis a nobis Romanorum rege infra unius anni spacium, dum tamen sibi infra dictum annum locum et diem competentem assignaverimus, in feudum suscipere debet, propria in persona, et nobis racione huiusmodi homagii universa et singula prestare et facere, ad que ille princeps et vasallus sacri Romani imperii tamquam suo naturali domino obligatus et astrictus est, quomodolibet, de consuetudine vel de jure.“

Antonín se pak zavazoval v zastavených zemích dodržovat práva a svobody jejich obyvatel: „*Item, idem Anthonius, heredes et successores sui universos et singulos comites, barones, nobiles, milites, clientes, magistris civium, consules, juratos et communitates civitatum, oppidorum, villarum, locorum, necnon terras ducatus Lucemburgensis, comitatus Tzini et advocacie Alsacie predictorum, spirituales et seculares personas, seu cujuscumque alterius status, gradus seu condicionis, subditos et fideles, circa ipsorum libertates, gracias, privilegia, consuetudines et jura ipsorum, quibus hucusque per multorum annorum curricula usi, freti et gavisii sunt, debet effectualiter illesos et indemnes conservare.“*

Dále bylo stanoveno, že poté co by Eliška, popř. v jejím jménu Antonín, získali Lucembursko, Chiny a Alsasko od Jošta, nebo s jeho souhlasem (tedy eventualita, že by jim Jošt předal vládu ještě před vyplacením svých zástavních práv), mělo jim být tamní obyvatelstvo podřízeno a věrno. Zvláště byl v tomto ohledu zmíněn hejtman vévodství, který měl být jmenován se souhlasem obou stran. Přitom všichni měli přísahat Václavovi IV., králi českému, jako lucemburskému vévodovi a jejich přirozenému a zákonitému panovníkovi, a Antonínovi a Elišce jako zástavním držitelům: „*Item, postquam ducatus Lucemburgensis predictus cum suis pertinendis, sicut premittitur, per prefatam Elyzabeth, aut ejus nomine per predictum Anthonium, a prefato Judoco exsolutus et redemptus, aut ipse Judocus a dicto Anthonio contentus fuerit, ex tunc universi et singuli comites, barones, nobiles, ministeriales, milites, clientes, prepositi, mayerii, magistris civium, judices, consules, jurati et communitates civitatum, oppidorum, villarum et locorum, necnon ceteri ipsorum ducatus Lucemburgensis, comitatus Tzini et advocacie Alsacie subditi et fideles, cujuscumque status, gradus, seu condicionis extiterint, et signanter capitaneus Lucemburgensis, qui in eodem ducatu de utriusque nostrum Wenceslai et Anthonii consensu pro capitaneo datus et deputatus fuerit, nobis regi Bohemie tamquam duci Lucemburgis, ipsorum domino naturali et legitimo, ac eciam predictae Elyzabeth et dicto Anthonio via pignoris debite fidelitatis juramentum prestare debebunt“.*

Současně měl být Václavovi jako lucemburskému vévodovi po dobu jeho života nadále prokazován v těchto zemích respekt a poslušnost a poskytnuty užitky, kdykoliv by

byl osobně v těchto zemích přítomen. Pokud by však nepřišel osobně, pak i jeho zástupci měli mít vyhrazeno právo na otevření měst, sídel a hradů, a sice s vědomím Antonína, v souvislosti se záležitostmi Svaté říše, jakož i právo vstupu s jeho vojskem v případě zásahu proti jeho nepřítelům, zejména Ruprechtu Falckému (Bavorskému) „*et facere solitum sacramentum, sic videlicet, quod ipsi universaliter universi, et singulariter singuli, ad nos, tamquam ducem Lucemburgensem, cum omnibus et singulis dicti ducatus Lucemburgis castris, civitatibus, oppidis, villis et fortaliis, respectum habere, nobis cum eisdem parere, obedire et intendere debeant: necnon de censibus, redditibus, fructibus, obventionibus, proventibus et emolumentis singulis, ad ipsum ducatum Lucemburgensem spectantibus, in quibuscumque consistent, quibusve possent et valeant specialibus nominibus designari, nil penitus excepto, integraliter respondere cunctis vite nostre temporibus, quociescumque in eodem ducatu Lucemburgensi fuerimus personaliter constituti. Et si nos ad predictum ducatum Lucemburgensem in vita nostra personaliter, ut prefertur, venire non contingeret, nichilominus tamen officialibus nostris, quos regia nostra serenitas ibidem in nostris et sacri imperii Romani negociis prosequendis et dirigendis transmittere decreverit, universa et singula predicti ducatus Lucemburgensis castra, civitates, oppida, ville et fortalicia, quecumque cum scitu dicti Anthonii aperta erunt, ac si ibidem eadem regia nostra serenitas pro hujusmodi nostris et sacri Romani imperii prosequendis negociis esset personaliter constituta: sic quod iidem officiales nostri se cum nostris armorum gentibus nostro nomine, adversus quoscumque emulos nostros, et signanter Rupertum de Bavaria, in prefatis nostris et sacri Romani imperii, necnon singulis aliis nostris opportunitatibus atque causis de eisdem et ad eadem vice versa juvare valeant atque possint, toties quocies fuerit oportunitum.*

Pokud by hejtman/kapitán Lucemburska zemřel nebo jinak se toto místo uvolnilo, zavazoval se Václav jeho místo ihned obsadit, přičemž měl jemu a Antonínovi a Elišce přísahat podle výše uvedených pravidel (tedy Václavovi jako přirozenému pánovi a Antonínovi a Elišce jako zástavním pánům): „*Et quandocumque capitaneum Lucemburgensem mori aut mutari contigerit, mox alius in locum suum institui debebit, qui eiam nobis et dicto Anthonio et Elyzabeth jurabit premissa singula effectualiter adimplere, fraude et dolo quibuslibet procul motis, impignoracione et obligaoione predicti ducatus Lucemburgensis, comitatus Tzini et advocacie Alsacie, cum suis pertinendis, per nos eidem Anthonio et Elyzabeth predictis facta, quam in singulis, prout superius expressatur, permanere volumus, semper salva.*“.

Dále se smlouva věnovala spojenectví a poskytnutí vojska, jmenovitě zejména proti římskému vzdorokráli Ruprechtovi Falckému.⁷⁰

⁷⁰ Úplné znění viz CDM XIV č. 27.

Smlouva byla poměrně jednostranně výhodná jen pro Antonína Brabantského, kterému byla uznána nejen vláda v Brabantsku, ale i nad některými lucemburskými hrady a současně mohl získat Lucemburské vévodství. Nadto získal i vyhlídku na dědictví celé Koruny české, popř. i Uher, pokud by se Eliška stala dědičkou po svých strýcích! Ta už ale záhy padla, protože se Zikmundovi Lucemburskému 28. února 1409 narodila dcera Alžběta. Tím ovšem Elišce Zhořelecké vznikl nárok na země jejího otce, kterých se však nikdy nedočkala. Také vyhlídka na případnou dědičnou držbu Lucemburska dlouho netrvala, manželskému páru se sice 2. června 1410 narodil syn Vilém, již 10. července 1410 však zemřel a nového potomka Eliška s Antonínem nezplodila.

Lucembursko však přesto mohli burgundští vévodové v souladu s touto smlouvou ovládnout trvale, pokud by jej od Jošta vykoupili, neboť zástavní hodnota by se pro české krále stala nesplacitelná. Mělo se jednat nejméně o čtvrt milionu zlatých. Vedle pohledávkou za věnem ve výši 120.000 rýn. zl., by se jednalo především o pohledávku za vyplacení země od Jošta Lucemburského. Ten svá práva ocenil před sedmi lety ve smlouvě s Ludvíkem Orleánským z původních 64.000 zl. na 132.000 zl., přičemž nebylo jisté, zda by tuto částku nyní ještě nenavýšil.⁷¹ To vše za pouhé spojenectví proti Ruprechtovi Falckému.

Výhodná smlouva vedla burgundské vévody také k rychlému vyřízení dispense od papeže, kterého bylo třeba s ohledem na společné příbuzenství snoubenců v osobě Jana Lucemburského. K tomu došlo již 15. února 1409.

Nelze se však divit, že Zikmund Lucemburský nebyl úmluvě rozhodně nakloněn a nic na tom nezměnilo ani úsilí Antonínova poselstva, které jej navštívilo v Budíně. Konečná podoba smlouvy byla přesto za přítomnosti reprezentativního početného francouzského poselstva uzavřena 27. dubna 1409 v Praze. Král Václav IV. se při této příležitosti u poselstva na účet Antonína významně zadlužil, když si celkově půjčil 18.000 zl., údajně z důvodů nákladů na svatbu.⁷² Konečné znění smlouvy bylo totožné se zněním předběžné smlouvy.⁷³

Svatba konala 16. července 1409 v Bruselu a tím definitivně vešla smlouva v účinnost. Lucembursko, Chiny a fojstství v Alsasku však Antonín s Eliškou ještě nezískali,

⁷¹ DIETZE, U.: *Luxemburg*, s. 18n, tvrdí, že Antonín měl doplatit pouze zbývající dluh Ludvíka Orleánského, avšak smlouva nic takového netvrdí. Antonín ostatně ani nebyl nástupcem Ludvíka Orleánského, tím byl pouze Karel Orleánský, který mohl Lucembursko žádat zpět do zástavní držby. Ani nešlo očekávat, že by Jošt sám výkupní částku snižoval o Ludvíkovy splátky.

⁷² Dne 1. dubna 1409 si Václav IV. půjčil 9.000 zl. korun, 7. dubna 6.000 a 30. dubna 3.000 korun.

⁷³ Úplné znění BERTHOLET, J.: *Histoire* 7, s. 219n, LXVIIJ a násl., popř. DYNTER, E.: *Chronique* III, s. 178n. Agenda kolem sňatku viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table* 25, s. 138-142; VERKOOREN, A.: *Inventaire* IV, č. 1485, 1493-1495, 1497, 1499, 1500-1512

svatební smlouva jim dávala pouze právo na jejich výkup od Jošta Lucemburského a teprve poté by se staly další články smlouvy účinné, k tomu však nikdy dojít nemělo. Přesto však později ve 40. a 50. letech 15. století právě na základě této smlouvy odvíjel burgundský vévoda Filip Dobrý svá práva k těmto zemím, a sice pro neurčitou formulaci o možnosti dědictví Antonína a jeho následovníků po smrti Elišky Zhořelecké.

II.5 Zastavení Lucemburska Elišce Zhořelecké a Antonínovi Brabantskému dle listin ze 13. a 14. srpna 1411

Okolnosti, za kterých byla svatební smlouva mezi Eliškou Zhořeleckou a Antonínem Brabantským uzavřena, se velmi brzy zásadně změnily. K těmto změnám došlo dříve, než stačil brabantský vévoda Lucembursko od moravského markraběte Jošta vykoupit. Není ostatně ani známo, že by se o to do té doby pokusil. Namísto toho se snažil přesvědčit lucemburské stavy, aby jemu a Elišce Zhořelecké složily slib věrnosti a tedy uznaly jejich vládu. Překvapivě však tento troufalý krok slavil částečný úspěch, stavy na sjezdu v Arlonu 15. prosince 1410 totiž rozhodly rozdílně. Zatímco šlechta tuto žádost odmítla, dokud jí k tomu nevyzve český král, města byla ochotná přísahu složit poté, co jí manželský pár zachová v jejich právech. K převzetí vlády zatím nedošlo.⁷⁴

Nicméně dne 18. května 1410 zemřel Ruprecht Falcký a necelý rok poté, 18. ledna 1411, také Jošt Lucemburský. V případě Jošta se tak stalo paradoxně záhy po jeho vystoupení na vrchol moci, když byl po smrti Ruprechta Falckého zvolen za nového římského krále. Markrabě zemřel bezdětný a ve své závěti nic nezměnil na dříve dohodnutém nástupnictví v jeho zemích.⁷⁵ Václav IV. se tak stal rovněž dědicem jím zastaveného Lucemburska, a protože byl současně jeho zástavce, splýnuly pohledávky a závazky, které by jen těžko splácel. Lucembursko se vrátilo do rukou českého krále jako jeho neomezeného pána a vlastníka. Také s ohledem na skutečnost, že se Zikmundovi narodila dcera Alžběta, svatební smlouva Antonína a Elišky stala bezcenná, neboť přišli o možnost dědictví Koruny české a o možnost vykoupit Lucembursko. Na druhou stranu však podle svatební smlouvy měla Eliška obdržet země svého otce Jana Zhořeleckého, a sice Zhořelecké vévodství a (dolno)Lužické markrabství.

⁷⁴ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 569.

⁷⁵ Jošt Lucemburský je následně 1. října 1410 zvolen jako vzdorokrál proti svému bratranci Zikmundovi Lucemburskému, který byl zvolen římským králem o několik dní předtím, 20. září 1410. Moravský markrabě sice několik dní před smrtí zanechal závět', ta se ovšem nijak nezabývala dědictvím jeho zemí, ale pouze posledního pořízení ve věcech dluhů a odkazů. ŠTĚPÁN, V.: Moravský markrabě, s. 657, 671n.

Spojenectví s burgundskými vévody zejména smrtí Ruprechta Falckého ztratilo na aktuálnosti. Václav IV. nijak s postoupením vlády v Lucembursku nespíchal a začal spravovat tamní záležitosti sám, přičemž již 1. února 1411 udělil městu Lucemburk privilegium v oblasti soudnictví ve vévodství. Dne 6. dubna 1411 se pak obrátil na Antonína Brabantského, ovšem jako svého souseda, s žádostí o zajištění bezpečnosti jeho poddaných před případnými nepřáteli.

Lucemburské obyvatelstvo však bylo zjevně nejisté, zda nemá s ohledem na svatební smlouvu být věrno právě brabantskému vévodovi a jeho manželce a patrně jim i někdo složil hold. To prozrazuje dopis Václava IV. z 24. května 1411, kdy je upomínal, aby tomuto páru skládali hold až poté, co k tomu budou na základě jeho listin vyzváni Hubartem z Autel. Toho současně ustanovil tamním hejtmanem a o měsíc později mu za jeho služby dal statky v Chiny. Patrně pro jistotu dodatečně 7. července 1411 formálně uvědomil lucemburské poddané, že po smrti Jošta Lucemburského se vrátila vláda nad jejich zemí k němu, oprávněnému pánu.

Lucembursko bylo ovšem finančně rozvráceno a většina zeměpanských majetků a příjmů byla zastavena. Král např. 1. července 1411 potvrdil Fridrichovi z Mörsu, hraběti ze Saarwerdenu, zástavní držbu měst Durbuy, Bastogne a Marche zastavených Joštem roku 1400 v hodnotě 18.000 zl. Nicméně 14. července 1411 Václav IV. odvolal všechny zástavy v zemi a přikázal skrze Hubarta z Autel, aby všechny důchody a daně byly odváděny do města Lucemburk. Toto opatření zcela jistě nedopadlo na všechny zástavní věřitele.⁷⁶

Současně Václava IV. tížil závazek poskytnout své neteři Elišce Zhořelecké vysoké věno, ke kterému se ve svatební smlouvě zavázal, a postupovat jí Zhořelecko a Dolní Lužici se mu jistě nechtělo. Odlehlá rodová kolébka nakonec opět posloužila k řešení jeho platební neschopnosti, ale také zbavení se zadlužené země. Proti svatební smlouvě, která s ohledem na úmrtí Jošta nemohla být realizována, došlo ovšem k výrazné změně podmínek.

Listinami ze dne 13. a 14. srpna 1411 král Václav IV. dal, resp. zastavil, Elišce Zhořelecké pro věno ve výši 120.000 rýn. zl. Lucemburské vévodství a hrabství Chiny a také fojstství v Alsasku, které již ovšem neměl dávno pod kontrolou, pouze si vyhradil hrad Fels (Welschenfels, La Rochette) pro svoji potřebu: „*Wir Wentzlaw, von Gottes gnaden Roemscher kunig, zu allen zeiten merer des Reichs und kunig zu Behem, bekennen und tun kunt offentlig*

⁷⁶ Navzdory příkazu složilo 2. července 1411 věrnost Antonínovi město Verdun. Tamtéž, s. 693; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 572, 576, 579; AKČ 5 č. 228, 229; KOPIČKOVÁ, B.: Originální listiny, s. 245n; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1517-1520

mit disen brieve allen den die in sehen oder horen lesen, das wir, durch sunderlicher liebe und fruntschafft willen, die wir zu der hochgeboorner Elzbethen, eit wanni seliger gedechtniss des hochgebornen Jobans hertzog zu Gorlitz, unsers lieben bruders und fursten tochter, hertzogin zu Brabant, unser lieber zwestere und furstine, haben und tragen, derselben Elzbethen, unser lieber zwester, mit wol bedachten mute, guten rate unser fursten, herren, edelen und getruwen, uff unsem hertzogtum und lande zu Lutzenborch, der grafschafft zu Tzini und der lantvogtey zu Elsasssen, und allen iren zugeborungen, hundert und zwentzich tausent Rynsch gulden zu rechter furstlicher eesteuer gegeben, vermacht und verschieben haben, machen und verschryben ir die doruff mit rechter wissen, in crafft des brieves und kuniglicher machte zu Behem: alsoe das dieselbe Elzbeth hertzogin zu Brabant, unser lieber zwester, des vurnomde unser hertzogtum und lande zu Lutzenborch, die graffschafft zu Tzini und die lantvogtei zu Elsasssen, mit allen und yglichen iren zugeborungen, die von alders dorzu gehoort haben und noch geboren, woran die sint, und wie man die mit sunderlichen worten benennen moge, nichts ussgenomen dan allein unses sloss und stat zu Welschenfels, die wir uns zu unsem willen behalden, fur die egenannten hundert und zwentzich tausent Rynsch gulden ynnehaben, halden, besitzen und geruchlich gemessen und gebrauchen sol, die wyle sie lebt, von aldermenich ungehindert.“.

V případě narození se potomka a dědice Elišce a Antonína již chybělo ustanovení o jejich dědičné držbě coby pravých lucemburských vévodů a vazalství vůči Koruně české. Nyní měli případní potomci země držet rovněž pouze jako zástavu pro 120.000 rýn. zl.: „Und were es sache das die egenannte Elzbeth unser lieber swester, von Gotes verhengenis wegen (das doch Godt lange spare), sturbe und abginge, und kinder und erben hinder ir liesse, die von dem hochgebornen Anthonien hertzogen zu Brabant, iren gemabel, unsen lieben sune und furste, und auch iren lieben comen weren, sy weren mannen oder weybes geslechte, dieselben ire kinder und erben sullen auch des egenannten unses hertzogtum und lande zu Lutzenborch, die graffschafft zu Tzini und die lantvogtey zu Elsasssen, mit iren zugeborungen, fur die egenannte somme geldes hundert und zwentzich tausent Rynsch gulden, innehaben, halten, besitzen, geniessen und gebrauchen, von allermenich ungehindert, als lange bis das wir und unse nachkomen, kunninge zu Behem, die von in mit derselben somme geltes an uns wider losen und bringen.“.

V případě, že by Eliška zemřela bezdětná, měl si Antonín země ponechat v zástavní držbě, a to již pouze pro 60.000 rýn. zl., za které by je od něho a jeho dědiců museli čeští králové vykoupit: „Werte auch sache das die egenannte Elzbeth, unser lieber zwester, sturbe und abginge, und kinder und erben, die von dem egenannten Anthonien und iren lieben komen weren, hinder ir, des wir doch nicht hoffen, nicht en liesse, soe sal der egenannte Anthonie das egenannte unser hertzogtum und lande zu Lutzenborch, die graffschafft Tzini und die lantvogtey zu Elsasssen innehaben, behalden,

besitzen, die geniessen und gebrauchen, soe lange bis das wir und unse nachkomen, kunige zu Behem, die von in und seinen erben mit sechzich tausent Rynsch gulden an ons wider losen und bringen.

Václav IV. sobě a svým nástupcům, králům českým, vyhradil právo výkupu, a sice za částky podle skutečností výše uvedených: „*Wer auch wir und unse nachkomen, kunige zu Behem, der egenannten Elzbethen, unser lieber swester, erben und kinder, die binder ir liesse, hundert und zwentzich tausent Rynsch gülden, und, als sie kinder und erben binder ir nicht liesse, den egenannten Anthonie iren gemahel sechzich tausent Rynsch gülden, als vorschreven stebet, gerichet und gentslich und gar betzalt haben, so sollen sie uns die egenannten unses hertzogtums und landes zu Lutzeborch, der graffschafft zu Tzini und der lantvogtey zu Elsasses mit allen und yglichen iren zugehorungen, wider abtreten, und uns die in unsen henden an alles verzihen und wedersprechen geben und omantworten, und doruff kebein ander gelt nichts haben noch schaden rechten, in keeine weys.*“.

Dále si vyhradil právo jmenovat během svého života hejtmana Lucemburska, Chiny a alsaského fojstství, který měl pro něho vybírat daně a zemské důchody: „*Auch soe sollen und mugen wir, alle die weile wir leben, in den egenannten vorschreven hertzogtum und lande zu Lutzeborch, der graffschafft zu Tzini und der lantvogtey zu Elsasses einen haubtman setzen, wen wir wollen, und den weder ontsetzen, als ofte uns dat gefallen wirdet, der uns und der egenannten Elzbethen, unser lieber swester, of zulche stuck als oben geschriben stebet, hulden und zweren sol, uns und ir mit dem egenannten hertzogtum und lande zu Lutzeborch, der graffschafft zu Tzini und der lantvogtey zu Elsasses undertenig, gehoorsaem und getreulichen gewartenden zu sein, alle unser und iren lebtage: und sol auch uns der egenannte haubtman von allen renten, nutzen und gefellen, die er von den egenannten unsen hertzogtum und lande zu Lutzeborch, der graffschafft zu Tzini und der lantvogtei zu Elsasses jerlichen innemen und ontphaben wirdet, alle jare gute rechninge tun, und ons auch dovan dorrien jerlich rechten und geben, als wir der mit in werom werden.*“.

Zastavené země s jejich pevnostmi a městy musely zůstat přístupné pro Václava IV. a také pro jeho bratra Zikmunda Lucemburského, krále uherského, který byl jeho předpokládaným nástupcem, a jeho nástupce, české krále, jakož i pro jeho úředníky, a sice v záležitostech Svaté říše, Koruny české a jiných, jakož i pomoci proti všem, kdo by chtěli škodit: „*Auch so sal das egenannte unser hertzogtum und lande zu Lutzeborch, die graffschafft zu Tzini und die lantvogtei zu Elsasses, mit allen und yglichen yren slossen und steten, alle die weile die die egenannte Elzbeth, unser lieber swester, und deren egenannte Anthonie, ir gemahel, und ire erben von uns innehaben und besitzen, uns und dem durchluchtichsten fursten und herren Sigismunden kunige zu Ungeren, etc., unsem lieben bruder, von allen unsen nachkomen, kunig zu Behem, offen sein, alsoe das wir uns, und unse amptlude von unssen wegen, dorus und dorin, beide in des heiligen Reichs, der cronen zu*

Behem und sunst in allen anderen unsen sachen, behelffen solen und mogen wider allermenichlich, niemant usgenommen, aen ire schaden.“.

Eliška a Antonín museli zachovat práva a svobody obyvatelstva: „*Auch sal die egenannte Elzbeth und der egenannte Anthonie, ir gemabel, alle die weile sie und ire erben das egenannte vorschreiben hertzogtum und lande zu Lutzemborch, die graffschafft zu Tzini und die lantvogtei zu Elsassien, mit iren zugeboringen, haben und besitzen, graffen, freyen heren, dinstlute, rittere unde knechte, und sunst allen menichlich, in welchen wesen oder wurden die were, geistlich oder weltlich, derselben unsen landen inwooneren und undersessen, bey iren genaden, rechten und freyheten geruchlichen bleiben lassen, und sie daran nicht hinderen noch irren, noch sy daruber besweren, in keine weis, sunder by lantrecht und alder gewonheit geruchlich behalden.“.*

Obyvatelstvo zastavených zemí muselo Elišce a Antonínovi přísahat a holdovat a být věrno dokud nebudou tyto země Václavem IV. nebo jeho nástupci vyplaceny: „*Und dorumb so gebieten wir allen und yglichen, graffen, freyen heren, epten, prelaten, dinstluten, ritteren, knechten, gemeinschefften der stede, merckte und dorffer, and sunst allen anderen des egenannten unses hertzogtums und landes zu Lutzemborch, duitscher und welscher lande, der grafschaft zu Tzini und der lantvogtei zu Elsassien undersessen und inwooneren, in welchen wurden oder wesen die sein, geistlich oder weltlich, die mit desen brieve ermanet werden ernstlich und vestichlich, das sy der egenannten Elzbethen und auch den egenannten Anthonien, iren gemabel, mit den egenannten unsen hertzogtum und lande zu Lutzemborch, der graffschafft zu Tzini und der lantvogtei in Elsassien, uff sulche stucke als oben geschreiben stebet, hulden und sweren sullen, und undertenig, gehoorsaem und gewartende zu sein, also lange bis wir, unser nachkomen, kunige zu Behem, die van in und iren erben, mit sulcher sommen gelts als oben geschreiben stebet, an uns losen und bringen, als lib in sei unse swere ungnade zu vermeiden.“.⁷⁷*

Podmínky této zástavy tak byly mnohem pro české krále příznivější, zejména s ohledem na nižší výkupní částku, od které odpadla zejména případná pohledávka za výkup Lucemburska od Jošta Lucemburského. Tato listina však neupravovala, jak měly být vypořádány případné náklady za obranu země a výkupy zástav, jako tak podrobně činila svatební smlouva. Ze svatební smlouvy by však bylo stále použitelné ustanovení o výdajích za Eliščinu přepravu z Čech, které se měly připočíst k výkupní hodnotě. Mnohem jednoznačněji však bylo formulováno také oprávnění českých králů zasahovat do lucemburských poměrů, které ve svatební smlouvě bylo vázáno pouze pro Václava IV. Zejména však byla výhodněji formulována ustanovení o případném nástupnictví v zástavní

⁷⁷ Vedle smlouvy vznikly samostatné listinné příkazy k poslušnosti novým zástavním pánům. Úplně znění viz DYNTER, E.: Chronique III, s. 196n; LÜNIG, J.: CGD II, s. 1674n. Regesta viz AKČ 5 č. 231; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 582-584; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1521-1523.

držbě. Případné narození se potomků Elišce a Antonínovi již neznamenovalo trvalou ztrátu Lucemburska v jejich prospěch, třebaže svatební smlouva zakotvovala lenní nadřazenost Koruny české. Ta by však byla v případě burgundských vévodů ryze formální, s ohledem na jejich chování vůči dalším lenním pánům, francouzskému králi a římskému králi. Zejména však bylo jednoznačněji formulováno nástupnictví v případě Eliščiny bezdětné smrti, neboť zatímco svatební smlouva připouštěla výklad, že v zástavní držbě mohli pokračovat po smrti Elišky také Antonínovi dědicové a nástupci, a sice i v případě úmrtí Antonína před Eliškou, tato listina již tuto možnost nepřipouštěla. Stanovila totiž, že v případě Elišky bezdětné smrti v zástavní držbě pokračuje toliko Antonín, tedy by ji musel přežít. Za splnění této podmínky se pak mohlo užít závěrečné ustanovení o vykoupení Lucemburska českými králi od něho (Antonína) a jeho dědiců, kteří by však museli navázat na Antonínovu přímou vládu v Lucembursku po Eliščině smrti. Ustanovení o nástupnictví však mohlo být formulováno jednoznačněji, než se spoléhat na výklad za pomoci logické argumentace a spíše než jako záměr se zdá, že šlo o nedůslednost, zejména v porovnání s precizněji formulovanou svatební smlouvou. Jednalo se tedy o zcela novou zástavní listinu bez vazby na články týkající se možné zástavy Lucemburska ve svatební smlouvě.⁷⁸

Nakonec však Antonín získal opětovné potvrzení i pro něho dalších důležitých ustanovení ze svatební smlouvy. Dne 25. srpna 1411 Václav IV. v odpovědi francouzskému králi Karlu VI. potvrdil obnovení spojení s burgundskými vévody Antonínem a Janem a současně opětovně uznal Antonínova práva k Brabantsku, jakož i lucemburským hradům mezi Mázou a Rýnem, které v dané době držel: „*auctoritate regia Romanorum et Bohemie declaravimus, et virtute presencium declaramus, eundem Anthonium ducem Brabancie, consanguineum nostrum, ad dominium ducatus Brabancie rite, bene et juste legitima successione pervenisse, et ipso ducatu cum omnibus suis pertinendis licite et bono titulo gaudere, et gaudere debere. Ac etiam, si et in quantum opus est, omne jus quod nobis tamquam Romanorum et Bohemie regi, ratione ducatus Lucemburgensis ac alias, in et super ducatu Brabancie, per modum devolucionis seu alio modo quocumque, competit aut competere potest, et similiter omne jus, quod nobis in castris, fortalicis inter Mosam et Renum sitis, ad ducatum Lucemburgensem spectantibus, que idem Anthonius ad presens tenet et possidet, competere dicitur, eidem Anthonio, heredibus et successoribus suis dedimus et donavimus ac in ipsos transferimus plenarie.*“⁷⁹

⁷⁸ DIETZE, U.: Luxemburg, s. 115 (pozn. 123), považovala tuto listinu nesprávně jako obnovení zástavních práv na Lucembursko ze strany Antonína, k jejich vzniku však předtím nedošlo.

⁷⁹ DYNTER, E.: Chronique III, s. 190n; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 588

II.6 Odpor proti vládě Antonína Brabantského

Západní državy se po krátké době dostaly opět mimo bezprostřední vládu a držbu českých králů. Třebaže oproti smlouvě z roku 1409 dávala mnohem nižší výkupní částka v nové zástavní listině z roku 1411 naději na změnu těchto poměrů, již se Lucemburské vévodství nemělo podařit nikdy vyplatit. Antonín Brabantský si však klidnou vládu v Lucembursku neužil. Navzdory příkazu českého krále nezískal na sněmu lucemburských stavů dne 9. ledna 1412 v Bastogne úplnou podporu. Přísahy mu složila převážně města, kterým v průběhu ledna a února potvrzoval privilegia, avšak získal podporu i od vlivných a mocných pánů Gilla z Rodemachern nebo Ruprechta z Virneburgu. Stavům situaci patrně neulehčilo ani matoucí prohlášení Václava IV. z 10. ledna 1412, aby neskládaly Antonínovi a Elišce přísahy, dokud neprověří královské listiny dané k této věci. Avšak 2. února 1412 je král vyzval, aby tento manželský pár uznaly za své nové pány, dokud nebudou vykoupeni z jejich rukou.⁸⁰ Král se při této příležitosti opět u brabantského vévody zadlužil, když jeho vyslanec, patrně Dětřich z Kraa, dne 12. února 1412 v Bruselu vydal kvitanci na 6.900 korun v souvislosti s uskutečněním svatební smlouvy.⁸¹

Proti Antonínovi se postavila zejména skupina šlechticů okolo Hubarta z Autelu, který byl zbaven hejtmanského úřadu. Rebely spojovala podpora orleánské větve francouzského královského rodu z dob, kdy ve vévodství vládl právě Ludvík Orleánský. Centrem odporu pak byla orleánská zástavní držba na jihu země, a sice hrady a města Ivoix, Montmédy, Dampvillers a Orchimont. Údajně také samotný vévoda Karel I. Orleánský odpor podporoval. Podle tvrzení burgundských stoupenců hodlali jejich protivníci, mezi nimi i orleánský vévoda Karel I., pokud by se chopili vlády ve Francii, dobýt některé země za hranicemi království, včetně Lucemburska.⁸²

Brabantský vévoda se snažil tento odpor záhy vojensky potlačit a orleánské hrady dobýt. Proti tomu protestovala vdova po Ludvíkovi Orleánském, Valentina Visconti, a na její stížnost měl údajně také český král přikázat, aby útok přestal. Nakonec bylo 11. března

⁸⁰ Stavby o holdu diskutovaly již na shromáždění v Arlonu 14. prosince 1411. Privilegia byla potvrzena již 6. ledna 1412 Bastogne, posléze např. Thionville, Lucemburk, Grevenmachern, Marville, Chiny, WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, s. 601-615; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1524-1530, 1556; regesta týkající se Thionville (Diedenhofen) AKČ 5 č. 239 a 246.

⁸¹ VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1531.

⁸² Na jaře 1412 byla burgundským stoupencem Janem z Nieves uvedena v širší známost tajná dohoda mezi tzv. Armagnacs a anglickým králem z 18. května 1412 o jejich spojení, kterým se měli chopit vlády na úkor burgundských vévodů. Právě on současně prozradil i jejich program vlády, mj. i expanzivní vize, nicméně se patrně jednalo pouze o jeho domněnky, kterými je chtěl více poškodit. VAUGHAN, R.: John the Fearless, s. 94-95.

1412 uzavřeno příměří do 25. června 1412 a Hubart mohl zmíněné hrady nadále držet. Po skončení příměří Antonín podnikl druhou výpravu a pokusil se zmíněné pevnosti dobýt, nakonec však uzavřel 2. července 1412 s Hubartem dohodu, že hrady Montmédy a Dampvillers budou svěřeny do neutrálních rukou. Třetí vojenskou výpravou v létě roku 1413 již své oponenty zásadně oslabil dobytím jejich sídel, zejména hradu Autel. Na druhou stranu potlačování rebelie značně vyčerpávalo jeho brabantské příjmy a oslabovalo jeho pozici u tamních stavů, které protestovaly proti těmto výdajům.⁸³ Burgundský vévoda Filip Dobrý později roku 1454 náklady na tyto výpravy vyčíslil na více než 200.000 rýn. zl.

Rebelové v opozici setrvali také navzdory četným příkazům Václava IV. z 13. července 1412, 9. října 1412, 18. října 1412 a 20. října 1413. Dne 26. listopadu 1413 pak král psal i konkrétním osobám, mezi nimi např. i Janovi z Rodemachern, tedy ani příslušníci v rámci jednotlivých rodů nebyli v této věci zajedno. Václav IV. ovšem Antonína podporoval a 9. října 1412 mu navíc přikázal vykoupit zastavené majetky v Lucembursku pro obnovení výběru daní, a sice zejména k financování oprav pevností. Antonín brzy vyplatil Durbuy, Bastogne a Marche.⁸⁴

Naskýtá se samozřejmě zásadní otázka, jaký byl důvod k odporu. Lucemburské stavy totiž předchozí zástavní držitele akceptovaly, resp. neodmítaly je natolik, aby se proti nim vzbouřily. Jošt Lucemburský totiž také na počátku neměl úplnou podporu, avšak nakonec se mu podřídily. Nyní se však vůli českého krále významná část stavů vzepřela, a to s ozbrojeným odporem. Ursula von Dietze se domnívala, že zásadním důvodem byla obava, že Antonínovi Brabantskému by zástavní práva nestačila a snažil se vévodství zcela ovládnout. Stavy také mohly mít strach o svá práva s ohledem na centralizační snahy burgundských vévodů a snažily se nyní aktivně ovlivnit směřování vévodství.⁸⁵ Nicméně bylo by naivní se domnívat, že by i Ludvík Orleánský neměl také ambice vévodství trvale ovládnout. Svoji roli tak jistě u řady zástupců stavů sehrála také prostá sympatie. Je nutno mít na paměti, že brabantscí vévodové bývali tradičními nepřáteli Lucemburska, s výjimkou období vlády Václava Lucemburského. Hlavní důvod odporu však ležel někde jinde, a sice

⁸³ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 616, 617, 623, 626-628, 640-644, 662, 664, 677, 681-683, 687-691; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1547, 1549-1552; MUND, S.: Antoine de Bourgogne, s. 346n; BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 224n; VAUGHAN, R.: John the Fearless, s. 252.

⁸⁴ Již dříve, dne 15. července 1412, se svolením Václava IV. žádal po Fridrichovi z Mörsu vydání zastaveného Durbuy, Bastogne a Marche, a ve zbývající dlužné částce 12.000 florénů splatných ve dvou termínech mu zastavil brabantské panství Fauquemont, což Fridrich 26. července 1412 akceptoval. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 594, 630, 633, 639-644, 682, 683, 688; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1544-1545, 1548.

⁸⁵ DIETZE, U.: Luxemburg, s. 20n, 47n.

s ohledem na vůdčí postavu Hubarta z Autelu. Ten se již od roku 1398 dal do služeb Ludvíka Orleánského a po jeho smrti se stal správcem hradů a měst na jihu Lucemburska, které byly orleánským vévodům zastaveny. Motivem rebelie tedy byla nejpravděpodobněji politická orientace rebelantů k orleánským vévodům, kteří v samotné Francii coby tzv. Armagnacs byli úhlavními nepřáteli burgundských vévodů. Tento politický souboj byl nyní jistě i za podpory Karla I. Orleánského přenesen do Lucemburska.

Rozbroje záhy podpořil Zikmund Lucemburský, který se jako římský král jednoznačně postavil proti burgundským vévodům a jejich rozchvacování říšských území. To se týkalo zejména bohatého Brabantska, které považoval za odumřelé říšské léno, patrně si zde byl vědom dědických práv Lucemburků z roku 1357. Na rozdíl od svého bratra Václava IV. neuznal nejen jejich vládu v Brabantsku, ale ani v Lucembursku. Jeho cílem ovšem bylo spíše zlomit odpor burgundských vévodů proti jeho vládě ve Svaté říši římské, kterou mu zcela přenechal Václav IV., nominálně rovněž stále římský král.

Dne 8. dubna 1412 z Košic zakázal lucemburským stavům poslouchat Antonína a Elišku z důvodu, že zastavení jejich zemí je proti právům Koruny české, podle kterých má být Eliščino věno zajištěno v Českém království, a on jako králův dědic s tím měl souhlasit. Další obdobné výzvy pak následovaly a Zikmund v nich demonstrativně proklamoval svůj zájem ochránit kolébku rodu a práva Koruny české na Lucembursko. Postoj lucemburských stavů však nebyl jednotný, zejména města uznávala legitimitu Antonínovy zástavní vlády. Odpor ze strany kolem Hubarta z Autelu však nebyl zanedbatelný, ostatně právě bývalého hejtmana Zikmund plně podpořil, zejména výzvou ze dne 7. září 1413 ze švýcarského Churu, kde nazval Antonína uzurpátorem a vyzval k Hubartově podpoře. Rovněž v ní také apeloval na příslušnost Lucemburska ke Koruně české.⁸⁶

Antonín se ovšem chtěl se Zikmundem usmířit a vyjednával s ním, přičemž se i Zikmund s touto zástavou smířoval. Trval však na respektování svatební smlouvy a osobním jednání s vévodou o této věci.⁸⁷ Krátce před uzavřením míru Antonín padl 22. října 1415 v bitvě u Azincourtu na straně Francie proti Angličanům.

⁸⁶ Viz také 1. kapitola, neboť tato korespondence má význam pro vysvětlení začlenění Lucemburska mezi země Koruny české. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 620, 678; korespondence a spory mezi Antonínem a Zikmundem s. 180n; blíže k těmto sporům DRTA 7, s 176n č. 142-145; DYNTER, E.: Chronique III, s. 239-262; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1535-1536, 1560, 1562; RI XI,1 č. 212, 720.

⁸⁷ Během jednání s brabantskými vyslanci v srpnu 1414 v Kostnici, RI, XI, 1 č. 1148a, 1162, 1548a; DYNTER, E.: Chronique III, s. 267n.

III Odpor Zikmunda Lucemburského a Albrechta II. proti burgundské snaze ovládnout Lucembursko

III.1 Ujmutí se Lucemburska Eliškou Zhořeleckou a Zikmundem Lucemburským

Jak bylo možno sledovat, Lucembursko se ocitlo v expanzivních zájmech burgundských vévodů jako jedno z prvních lotrinských území. V případě prvního z řady těchto vévodů, Filipa Smělého, se jednalo pouze o pokusy skrze nárokování si dědictví po Václavu Lucemburskému a možnosti získat zemi do správy od moravského markraběte Jošta Lucemburského. Jeho synové Jan Nebojácný a Antonín Brabantský rozvinuli mnohem slibnější plán sňatkové politiky s Eliškou Zhořeleckou, díky kterému mohli získat Lucembursko do zástavní držby. S ohledem na reálné schopnosti českých králů je vyplácet by se však jednalo o trvalou ztrátu, obdobně jako u Horní Falce nebo Braniborska.

Přestože se tedy podařilo Lucembursko smrtí Antonína Brabantského vymanit z burgundské moci, jeho synové z prvního manželství, brabantský vévoda Jan IV. a Filip ze St. Pol. neztráceli vévodství z dohledu. Snad v něm také drželi i nějaké majetky, čemuž později nasvědčovala dispozice s panstvím Durbuy.⁸⁸ Současně pak oba vznášeli nároky ohledně pohledávek po Antonínovi Brabantskému. Tyto pohledávky později vymáhal pouze Filip ze St. Pol., kterému jeho bratr postoupil svůj dědický podíl na nich na podzim roku 1421. Stalo se tak na nátlak nového burgundského vévody Filipa Dobrého, patrně z důvodu Janovy neschopnosti cokoliv vymoci. To současně ukázalo, kdo je skutečnou hlavou rodu, a že o Lucembursko se zajímá také Filip Dobrý.⁸⁹

Burgundským vévodům nahrávala v případě Lucemburska skutečnost, že se vévodství nyní ujala osamocená a nezkušená Eliška Zhořelecká, která zůstávala i po smrti Antonína v Bruselu. Zde v listopadu 1415 přijala delegaci lucemburských stavů. Dne 16. července 1416 ovšem potají za pomoci dvorní dámy uprchla do Lucemburska. Učinila tak pravděpodobně z důvodů nátlaku ze strany nového brabantského vévody Jana IV., který chtěl její vládu ovlivňovat a navíc patrně získat její zástavní práva k Lucembursku.

⁸⁸ Toto panství Antonín Brabantský v létě 1412 spolu s Bastogne a Marche vyplatil od Fridricha z Mörsu, hraběte ze Saarwerdenu, viz předchozí kapitola. Poté jej však svěřil Janovi z Schoonvorst, purkrabímu z Montjoye, který si jeho držbu nechal potvrdit jak od Elišky Zhořelecké, tak Zikmunda Lucemburského, WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 794, 796; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1572, 1573.

⁸⁹ O převodu se dozvídáme v souvislosti se zprávou z 27. října 1421 z Bruselu, ve které Filip ze St. Pol potvrdil Janovi ze Schoonvorst užívání lucemburského panství Durbuy, které mu svěřil již jeho otec Antonín. Pohledávky za Lucemburskem však dle původní dohody obou bratrů zdědil právě Jan IV. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 46; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1579-1582, 1593.

Po návratu do Lucemburska Eliška zaslala brabantským stavům požadavky týkající se nároků na její vdovské důchody, na vrácení listin týkající se Lucemburska, na uvolnění lucemburských hradů obsazených brabantskými posádkami, na brabantská panství Duffel a Waelhem u Antverp, která získala společně s Antonínem, na slíbenou částku 50.000 korun od stavů za přestěhování do Brabantska, které zadržoval Vilém z Bergu a na její šperky a klenoty. Její požadavky byly spíše odmítnuty. Ohledně vdovských důchodů jí bylo řečeno, že stavy nevěří, že jí byly slíbeny, pouze jí bylo slíbeno poskytnutí sídla v Bruselu nebo na zámku u Furam a vyplacení 5.000 korun ve třech termínech. Vévoda Jan pak listiny týkající se Lucemburska a jeho hrady nehodlá vydat, zejména držbou listin věří, že se domůže svých práv (patrně na zástavní držbu Lucemburska). Ohledně panství Duffel a dalších bylo slíbeno, že budou závazky vypořádány, jakmile i vévodkyně svoje splní. K nároku na 50.000 korun jí bylo odpovězeno, že spíše ona je dlužna 70.000 korun a klenoty jí budou vráceny, pokud k nim vévodkyně doloží písemné podklady.⁹⁰

Eliška se za podpory královských strýců ujala vlády v Lucembursku, byť úplnou podporu stavů neměla. Dne 13. srpna 1416 však potvrdila svobody obyvatel, 18. září 1416 se přihlásila ke spojení s Trevírem a následně potvrzovala akty svých předchůdců. Ostatně Václav IV. jí 4. října 1417 pověřil k výběru nového hejtmána vévodství a k obnově a vykoupení pevností, vyjma La Roche, jakož i podání zprávy o stavu úřednictva.

Toto královo pověření bylo jeho posledním aktem vůči Lucembursku, zcela na ovlivňování tamních poměrů rezignoval. A nejenom v Lucembursku, ale obecně na dění za hranicemi Čech, které přenechal svému bratrovi Zikmundovi. Ten i s jeho podporou vládl od roku 1411 jako římský král a Václav IV. již jen toužil po titulu císaře. Patrně na Zikmundův popud jej 13. července 1416 jako svého dědice pověřil, aby hájil jejich práva v Brabantsku a Alsasku, která jim měla plynout z jejich vlády ve Svaté říši, Koruny české a Lucemburska: „*gliche Recht zuspruche und foꝛderunge die uns beyden von des heiligen Reichs, des kuningreichs und der Cron zu Beheim als von Wegen des herrzogtums zu Luczemburg der derselbe unser liber Bruder ein rechter naturlicher Erbnachfolger ist an dem herrzogtum und furstentum des Landes zu Brabant [v druhé listině „an dem Lande zu Elsassens“]*“.⁹¹ Tím tedy popřel své předchozí

⁹⁰ Dopisy Elišky Zhořelecké a brabantských stavů byly patrně napsány v průběhu července a srpna roku 1416. Tamtéž, č. 767, 768, 779, 782; KOPIČKOVÁ, B.: V soumraku Lucemburků, s. 12n.

⁹¹ Regesta mylně rozšiřují Zikmundovo pověření také na Lucembursko, viz AKČ 5 č. 265 a 266; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25 č. 780. O opaku hovoří samotný text listiny, Národní archiv, fond Archiv české koruny, inv. č. 1462, 1463, fotokopie viz <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>. Zikmund toto pověření nicméně příliš nerespektoval, zejména s ohledem na Alsasko, jehož držbu potvrdil rýnským falckrabím, viz předchozí text.

rezignační akty na dědictví po Janě Brabantské a Zikmund byl i z jeho strany zmocněn k boji proti burgundským vévodům. Václava IV. pak z politické bezvýznamnosti vysvobodila 16. srpna 1419 smrt. Jeho dědicem a nástupcem v Koruně české se stal římský a uherský král Zikmund Lucemburský.

Samotný Zikmund podpořil vládu svojí neteře během své návštěvy vévodství, kam přijel nastolit mír. Dne 13. ledna 1417 prohlásil, že Eliška je zástavní držitelkou země pro neproplacené věno, přičemž vedle ní i on, coby budoucí dědic Václava IV., slibuje tuto zemi ochraňovat. Jeho předchozí prohlášení, že zastavení vévodství Elišce bylo protiprávní a její věno mělo být zajištěno jinde, se ukázalo být ryze účelové v politickém boji s burgundskými vévody. Ursula von Dietze se nadto domnívala, že Zikmundovo potvrzení Eliščiných zástavních práv bylo s cílem později legálně umožnit převzetí vévodství Janovi Bavorskému, za kterého se Eliška měla provdat.⁹²

III.2 Zástavní držba Jana Bavorského

Interpretovat Zikmundův vztah k Lucemburku není jednoduché. Na jednu stranu se mohl identifikovat s politikou svého otce Karla IV., u něhož rodová země hrála svojí roli v jeho dynastické a státní politice. Tomu by napovídal i obsah korespondence v době soupeření s Antonínem Brabantským, kdy zdůrazňoval příslušnost Lucemburska ke Koruně české. Také však i jeho přání získat Lucembursko do svého držení, o kterém informoval dopisem 24. srpna 1417 z Kostnice nejmenovaného českého dvořana, kde jej žádal pro trvající nepokoje ve vévodství, aby se u Václava IV. přimluvil za jeho přání zemi dostat nebo vykoupit: „Urozený věrný milý! Dávámét' věděti, že pohřechu w Lucburce velmi zle stojí, ani kdy hór stálo. Neb sie sami zemané proti sobě zbúrili, tak že tu zemi do ostatka zkažie, nebudeli k tomu přizřieno. Proto mluw pilně s bratrem naším milým, jakož sme také to dřewe poručili, aby nám úplné, nic newynímaje, tu zemi Lucburskú dal a poručil, aneb nám popřál, abychom ji mohli vyplatiti, w čem jest zapsána, tak abychom ji zase w řád a pokoj mohli zjednati. Wšak ji J. M. w těch penězích, za které ji vyplatime, když bude chtieti, zase vyplatiti dáme; než tak, abychom plnú moc měli ssazowati i jiné sadili úředníky, a také aby nám J. Mti. nebylo potřebie počtów z ničehéhož dáti. Neb je nám tobo srdečně žel, že ten dom, znebož sme oba pošli, tak hanebně má zkažen a zabuben býti. A w tom učin' swú největší snažnost.“⁹³

⁹² WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 794, 813; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1568-1570, 1573, 1574, 1579-1582; DIETZE, U.: Luxemburg, s. 24n; KOPIČKOVÁ, B.: V soumraku Lucemburků, s. 13.

⁹³ AČ 1, s. 9 č. 4.

Novodobá lucemburská historiografie ovšem na Zikmunda nahlíží kriticky a jeho zájem o Lucembursko vnímá spíše jako zástupný pro jeho říšskou politiku v lotrinském regionu, pro jeho boj s burgundskými vévody. Upozorňuje, že Zikmund navštívil Lucembursko pouze jednou, v lednu 1417, navzdory jeho častým cestám po celé Evropě.⁹⁴

Boj proti burgundským vévodům byl skutečně jeden z pilířů Zikmundovy říšské politiky. K tomu se mu hodily i Eliščiny požadavky vůči Brabantsku. Ten totiž i na její obranu rozpoutal proti novému brabantskému vévodovi staronový politický boj ohledně brabantského dědictví, který předtím vedl i proti Antonínovi Brabantskému.⁹⁵ Také z tohoto důvodu upevňoval Zikmund vztahy s bavorsko-straubinskou větví rodu Wittelsbachů vládoucí v řadě lotrinských zemí, zejména Henegavsku, Holandsku a Zélandu. Když v květnu roku 1417 zemřel hlavní představitel této větve Vilém, sblížil se Zikmund s jeho bratrem, lutyšským biskupem Janem III., který nebyl doposud vysvěcen na kněze. Pro posílení protiburgundské politiky a snad také pro větší ochranu Lucemburska s ním domluvil sňatek s Eliškou Zhořeleckou.⁹⁶

Už 16. září 1417 byla v Kostnici sepsána svatební smlouva, ve které Zikmund „dával“ Janovi Bavorskému svojí neteř Elišku Zhořeleckou s jejími zástavními právy na Lucembursko, která získala od Václava IV, a která i on potvrdil. Vévodství měl Jan držet až do výkupu ze strany Zikmunda a jeho nástupců, tj. českých králů. Pokud by Eliška zemřela bezdětná před svým manželem, měl zemi podržet během svého života. Eliška měla získat obvěnění ve výši 6.000 rýn. zl., které měla držet během svého života i v případě smrti manžela. Zikmund se pak zavázal mu zajistit věrnost lucemburského obyvatelstva. Současně slíbil získat u papeže dispens pro sňatek a jako římský král mu udělit v léno državy jeho otce, tj. Henegavsko, Holandsko a Zéland. Jan se rovněž zavázal vzdát se církevního úřadu a být poslušný Zikmundovi jako římskému králi. Současně měl Zikmundovi poskytnout půjčku 22.000 rýn. zl. splatných do sv. Michala v příštím roce. Pokud by ke splacení nedošlo, měla se o tuto sumu navýšit výkupní částka za Lucembursko. Výše půjčky byla 11. října 1417 v Kostnici potvrzena s tím, že už 20.000 rýn. zl. přijal v Basileji a 2.000 rýn. zl. obdržel osobně.⁹⁷

⁹⁴ Zikmund v rámci tohoto pobytu spíše uděloval privilegia, WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 793-798. Kriticky PÉPORTÉ, P.: Emperor Sigismund, s. 66n.

⁹⁵ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 788.

⁹⁶ Zikmund už předtím v závěru roku 1416 Jana III. navštívil v Lutychu během zpáteční cesty z Anglie, byť v této době snad ještě spíše pro utužení vztahů s jeho bratrem Vilémem. DIETZE, U.: Luxemburg, s. 23.

⁹⁷ Dostupný pouze regist smlouvy, viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 811; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1578; RI XI,1 č. 2556, 2604.

Touto smlouvou současně Zikmund nepřímě odmítl burgundské (brabantské) nároky na Lucembursko z titulu pohledávky za věnem ve výši 120.000 rýn. zl., která dle brabantského vévody měla přejít na něho vedle dalších pohledávek, a sice coby dědice Eliščina prvního manžela Antonína. Zikmund dal naopak najevo, že tato pohledávka náleží Elišce Zhořelecké a tvoří její věno.

Jan Bavorský se následně vzdal biskupského úřadu a 9. února 1418 své nastávající určil statky s jejich důchody ve svých zemích. Oproti smlouvě navíc s klauzulí, že v případě jeho předčasné bezdětné smrti přejdou na jeho dědice, pokud ovšem potomky mít budou, zůstanou jí tyto důchody v poloviční výši.⁹⁸ Zikmund mu v této souvislosti během pobytu v Kostnici zástavní práva 23. dubna 1418 patrně znovu potvrdil.⁹⁹ Eliška Zhořelecká s ohledem na uskutečnění sňatku musela se vším souhlasit, tedy dát svá zástavní práva k dispozici pro uskutečnění se tohoto spojení. Patrně jí k tomu vedla potřeba udržet si podporu královských strýců a v novém manželovi i získat oporu proti burgundským vévodům. Přesné datum sňatku není známo, z listin Jana Bavorského se dovozuje květen 1419. Následně pak 2. června 1419 se Jan Bavorský zavázal dodržovat podmínky zastavení vévodství a 9. června 1419 prohlásil, že mu lucemburské stavy vzdaly hold a on jim slíbil zachovat jejich svobody a privilegia. V obou případech se tak dělo s odkazem na zástavní listinu z roku 1411, podle které obdržel do zástavy Lucemburské vévodství s hrabstvím Chiny a alsaským fojsttvím za nevyplacené věno 120.000 zl. v Eliščině jméně její první manžel Antonín Brabantský.¹⁰⁰

Snad s ohledem na neúčast Václava IV. na těchto dohodách, který byl zatím stále jediným právoplatným lucemburským vévodou, část lucemburských stavů odmítala Jana Bavorského uznat za jejich pána.¹⁰¹ Zikmund jim tak musel opětovně 23. ledna 1420 z Vratislavi přikazovat, nyní již jako král český a vévoda lucemburský, aby byly i Janovi poslušni.¹⁰²

⁹⁸ Rovněž se vyjádřil k zachování dohodnutých svatebních podmínek, byť WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 829, trochu zmatečně; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1583

⁹⁹ Zmiňuje se o tom pouze regist v RI XI,1 č. 3116.

¹⁰⁰ Listina z roku 1411 byla v úplném znění vtělena do textu prohlášení z 9. června. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 858-862; úplné znění LÜNIG, J.: CGD II, s. 1673; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1584-1585; AKČ 5 č. 279.

¹⁰¹ Není známa žádná reakce Václava IV. k uzavřené dohodě a sňatku. Král se k osobě Jana Bavorského v listinách směřovaných do Lucemburska nevyjadřuje a stále jedná pouze s Eliškou Zhořeleckou, viz předchozí poznámka

¹⁰² Za českého krále byl uznán ve vedlejších zemích, většina Čech jej navzdory korunovaci ze dne 28. července 1420 za krále neuznávala s ohledem na husitské hnutí. Byl odmítnut na čáslavském sněmu 7. června 1421, nakonec však uznán i českou šlechtou 14. srpna 1436 v Jihlavě. ČORNEJ, P.: Velké dějiny V., s. 254n, 296n, 633n.

Téhož dne pak Zikmund potvrdil, že si u bavorského vévody dříve půjčil 22.000 rýn. zl., které převzal v Basileji, a také dalších 10.000 uher. zl.: „*Wann unser kuniglich gemute, und sorgvaldigkeit, die wir zu unseren sein und gelten sollen dem hochgeboren Johansen, Pfaltzgrauen bey rine, hertzogen in Beyern und graven zu Hollant etc., unserm lieben swager und fürsten und allen sinen Erben, zwey und zwenzig tausent reynischbergulden, und zehen tausent ungrischer guldin gänge und gebe, der derselb Johans dem von Basel vormals für uns zweinzig tausent, und uns zwey tausent rinischer gulden, und yetzund uns zehen tausent ungrischer gulden bezalt, und aussgericht hat.*“.

Tuto pohledávku mu zapsal na Lucembursku, a sice vedle částky slíbené Elišce Václavem IV., tj. jejího věna: „*Dieselben suma guldin haben wir in und sinen Erben geslagen und verweiset, slaben und verweisen in die, in crafft dies brieffs uff unser lande Lutzeburg, dass sy die zu sampt andern summen geldts, so der hochbornen Elizabethen des obgen. hertzog Johansen gemabel, unser lieben tochter, von unserem lieben bruder herrn Wentzlawen künig zu Beheim daruff verbrieft und verschrieben ist, und in aller massen, als dan dass dieselben künig Wentzlawes brief innehalten.*“.

Sám stanovil podmínku, že pokud by on a jeho dědicové Lucembursko chtěli od Jana, Elišky nebo jejich dědiců vykoupit, museli by nejdříve zaplatit tuto pohledávku vedle dalších částek, bez výjimek a rušení držby. Pokud by však Jan zemřel před Eliškou, zdědili by tuto zajištěnou pohledávku jeho nejbližší dědicové: „*Als wan wir, unsere Erben oder nachkommen, das lant Lutzeburg von dem benanten hertzog Johansen, unser tochter, oder iren Erben, wider zu unseren handen haben und losen wollen, so sollen wir die losung von in und iren Erben thun, umb die zwey und zwanzig tausent gulden reinischer, und zehen tausent gulden ungrischer, mit sampt andern summen ghes, so der benanten unser tochter daruff verschrieben ist, und wir sollen auch dawider nit reden, noch keinerley andere usszüge darinne haben, sunder ist beredt, ob der benantie hertzog Johans vor unser tochtter abginge, dass dan die benante zwey und zweintzig tausent reinische gulden, und zehen tausent ungarischer gulden, seinem nechsten erben zusteem, und folgen sollen on unser, und maniglich von unsern wegen hinderung; und er und solche sine erben sollen auch das benante lant Lutzeburg mit aller siner zugehorung, nichts aussgenommen, für die obgen. summa innehaben, und handelen, nutzen und niessen nach irer notturfft, als lang biss wir oder unser erben oder nachkommen sy derselben zwey und zweinzig tausent reinischer gulden und zehen tausent ungrisch gulden ganzlich aussgericht und bezalt haben, ohn allen iren schaden, und gebresten, und wir und unser erben und nachkommen sollen sy auch daran nicht hindern, noch besweren in keiner weis.*“.¹⁰³

¹⁰³ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 5-6, 61; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. II; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1590, 1591, 1598; RI XI,1 č. 3975, 3976.

Bavorský vévoda tak získal přímá zástavní práva k Lucembursku, přesto jej část zástupců stavů stále odmítala uznat. Vyplývá to z listiny ze dne 21. prosince 1422, kterou Jan postoupil svoji pohledávku vůči Zikmundovi na Elišku Zhořeleckou pro případ své smrti. Tento převod učinil totiž až poté, co mu stavy slíbily, že jej uznají za svého pána, pokud Eliška zemře před ním: „*que apres le trespas (Elisabeth) de ilz nous voulsissent recevoir et faire foy et hommaige ne voloient pour lors donner leur consentemont es choses dessus-dictes ne en donner leurs lettres par la maniere que leur avions fait requerir*“.¹⁰⁴

Nevíme, jak velká část stavů nového zástavního pána odmítala, Jan Bavorský ovšem zcela pasivní v lucemburských záležitostech nebyl. Přijímal lenní sliby, vstupoval do sporů mezi zástupci stavů, nechal razit mince a uzavíral dohody s lucemburskými sousedy. Vlastní správa země však byla svěřena novému hejtmanovi Janovi z Parspergu a manželský pár se usadil v holandském Haagu. Do lucemburských poměrů však Zikmund Lucemburský stále zasahoval, ostatně si v souladu se zástavní listinou podržel přímou držbu nad hradem La Roche, který roku 1420 svěřil do správy pánům z Autelu.¹⁰⁵

Jan Bavorský ovšem Zikmundův záměr ohledně protiburgundské politiky příliš nenaplnil. Burgundského vévodu Filipa Dobrého, který byl jeho synovcem, učinil 6. dubna 1423 svým dědicem s výhradou majetků v Bavorsku, na která měli práva jeho bavorští příbuzní. Proč své země neodkázal manželce, není zřejmé, snad pro skutečnost, že nebyla vyhlídka na jejich vlastní potomky. Údajně spokojené manželství však skončilo již 5. ledna 1425, kdy Jan zemřel na otravu. V podezření byli právě burgundští vévodové, kteří se snažili jeho země získat.¹⁰⁶ Jeho závěť se ovšem Lucemburska nijak netýkala, zástavní práva za věnem náležela Elišce Zhořelecké, která ještě za Janova života získala i jeho pohledávky vůči tomuto vévodství. Lucembursko se však dostalo opět do ohrožení, neboť zůstalo pod vládou ovdovělé a osamocené Elišky, která na základě posledního manželství získala ve francouzských listinách označení *de Bavière*.¹⁰⁷

¹⁰⁴ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 61; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1598; DRTA 19/1, s. 402. Tvrzení DIETZE, U.: Luxemburg, s. 52n, že Janova vláda probíhala bez odporu, tedy neodpovídá skutečnosti.

¹⁰⁵ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 25, č. 864, 865; Týž: Table 26, č. 2, 3, 12, 55, 64, 68; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1586, 1588, 1589, 1596, 1597, 1599, 1600; DIETZE, U.: Luxemburg, s. 26.

¹⁰⁶ Janova závěť viz PLANCHER, U.: Histoire de Bourgogne, s. XXVJ č. XXII.; KOPIČKOVÁ, B.: V soumraku Lucemburků, s. 13; PÉPORTÉ, P.: Emperor Sigismund, s. 67.

¹⁰⁷ Toto označení ovšem měla také Jakoba Bavorská, neteř Jana Bavorského, která vládla v Henegavsku a Holandsku, přičemž nezdědka si někteří autoři obě ženy zaměňují, na což případně upozorňuji.

III.3 Smlouva mezi Eliškou Zhořeleckou a Filipem Dobrým z Dordrechtu roku 1427

Osobnost Elišky Zhořelecké byla patrně poznamenána stejně nezodpovědnou výchovou, jako tomu bylo v případě Václava IV. Bezdětný král osiřelou neteř po Janu Zhořeleckém převzal do výchovy a pravděpodobně jí bylo všeho dopřáno. Současně také neměla v králi žádný vzor zodpovědného hospodáře a politika a v souladu s rodinnou tradicí byla stále bez peněz. Dle historiků byla arogantní a marnotratná a spíše proti sobě vzbuzovala nepřátelství. V samotném Lucemburku se navíc příliš nezdržovala, správa země jí nezajímala, a tak stále cestovala po okolních zemích. Nedostatek financí ji stejně jako Václava IV. nutil zastavovat zemské statky a důchody. Zastavila téměř vše, z čeho jí mohly plynout nějaké příjmy, čímž ovšem ještě více upadala do spirály dluhů. Pravdou však je, že lucemburské zeměpanské majetky a příjmy začaly být zastavovány již od doby, kdy se tamní panovníci stali také českými králi. Poměry vzdáleného panství je už osobně příliš netížili, mnoho zástav pocházelo ještě z dob Jana Lucemburského. Pouze Václav Lucemburský na čas tento trend zastavil, on však ve vévodství vládl přímo. Situace byla tedy více než výhodná pro bohaté burgundské vévody, kteří k ní sami přispěli zadržováním Eliščiných vdovských důchodů po obou manželech.¹⁰⁸

Ani Zikmund Lucemburský nepřispěl ke konsolidaci zemských financí, na dálku zastavoval zemské statky svým stoupencům z řad tamní šlechty, zejména pánům z Autelu, kteří byli spolehlivou oporou proti burgundskému vlivu.¹⁰⁹ Taktéž burgundská strana se činila a získávala v řadách lucemburské šlechty své stoupence, tím nejdůležitějším byl Ruprecht IV. (Robert) z Virneburgu. Tomu 28. května 1425 Filip ze St. Pol zastavil za služby pro jeho otce a pro něho samotného, zejména pro pomoc v jeho nárocích vůči Lucembursku, panství Durbuy za 16.000 zl. a za jeho věrnost mu vyplácel roční rentu. K těmto závazkům se přihlásil 17. prosince 1435 i Filip Dobrý.¹¹⁰

¹⁰⁸ K hodnocení osobnosti Elišky Zhořelecké WERVEKE, N.: Occupation du Luxembourg par les Bourguignons en 1443, s. 372-373; TÝŽ: Les charges du pays de Luxembourg en 1464, s. 500; KOPIČKOVÁ, B.: V soumraku Lucemburků, s. 9, 13n.

¹⁰⁹ Dne 29. března 1420 jim udělil velitelství nad pevností La Roche, 4. září 1425 jim zastavil hrad Orchimont za 7.000 zl., 22. ledna 1426 pak za neznámou částku samotné La Roche (1. dubna 1426 zveřejněna částka 18.000 zl.), tuto zástavu jim 7. dubna 1431 navýšil ještě o dalších 2.000 zl. Dále 8. ledna 1426 zastavil pánu z Rodemachu panství Montmédy za 7.000 zl. Dne 21. dubna 1431 Vilémovi z Orley za 2.000 rýn. zl. Dietkirchen atd. Potvrzoval také zástavy učiněné Eliškou, např. 8. května 1431 její zastavení cla v Remichu Arnoldovi ze Sierck. Dne 18. listopadu 1420 pak dovolil Eberhartovi z Marck vyplatit starou zástavu Jošta Lucemburského vůči Janovi z Namuru, a sice města Mirwart, Lomprey a Villance. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 12, 122, 128, 129, 135, 272, 274, částečný přehled na s. 2.; RI XI,1 č. 4087, 4327; RI XI,2 č. 6262, 6407, 6486, 6495, 8431, 8525, 8575.

¹¹⁰ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 115-117, 366, 367; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1602.

Právě Filip Dobrý se ujal osobně plánu ovládnout Lucembursko. Snad pro neschopnost svých brabantských bratranců Jana IV. a Filipa ze St. Pol., kteří dosud ničeho vůči Elišce nedosáhli. Filip se ostatně již záhy po smrti Jana Bavorského na Elišku obrátil dopisem z 24. ledna 1425, bohužel je pro poškození nečitelný a nevíme tak, zda se jednalo o kondolenci či něco více.¹¹¹ S Eliškou však navázal intenzivní jednání ohledně jejích nároků na vdovské důchody určené Janem Bavorským v zemích, které nyní ovládal právě on. Výsledkem byla dohoda uzavřená 14. března 1427 v Dordrechtu.

Obě strany se touto dohodou rozhodly vypořádat nároky Elišky Zhořecké na vdovské důchody určené jejím manželem Janem Bavorským na jeho zélandském panství Voorne (Voine), popř. i na holandském panství Arkel s městy Leerdam (Leede), Schoonrewoerd a Hagestein. Burgundský vévoda se konkrétně zavázal převzít na sebe závazky z vyplácení rent uložených na rychtářstvích Oostvoorne, Westvoorne a Brielle v panství Voorne v celkové výši 8.200 korun. Dále se zavázal převzít i dluhy do výše 9.000 schilden (zlatý écu), kterými byla zatížena města v panství Arkel, jakož i tamní pánové z Vuren, přičemž se měly zohlednit platby provedené holandským pokladníkem Baudouinem van Zwieten. Namísto dříve zapsaných důchodů měla Eliška po dobu svého života každý rok pobírat 3.000 zl. z daní vybraných v Holandsku a Zélandu, a sice ve dvou splátkách na sv. Jana (24. června) a Vánoce. Pokud by se Eliška znovu provdala nebo měla legitimní potomky, ztratila by na tuto rentu nárok. Současně si mohla ponechat klenoty svého manžela.

Naproti tomu Eliška postupovala svému synovci Filipovi a jeho dědicům svá práva a nároky k Lucembursku a Chiny, které držela právem zástavním, a sice tak, že po její smrti, pokud by nezanechala žádného potomka, měl Filip nebo jeho dědic tyto země držet jako ona je držela: „*ny Hertoghinne (...) geven over onsen lieven neve, den Hertoge van Borgonje voirmoemt, alle sulke rechten, aensprake, ende toeseggen, als ny hebben, ende hebben mogen an die landen van Lutzeburgh, ende van Chyny, die ny op desen tyt pandzgenyze in handen hebben voir een zeker somme gelts, gelyc die brieve, die ny dair of hebben, dat claerliker wtuyfen, ende begripen, so dat hi, of syn oir comende van sinen lichame, of hi enige hadde, die voirsz. landen van Lutzeburgh, ende van Chyny, na onsen overhyden van deser werelt, so verre als hi, of syn voirsz. oir ons verleeften, ende ny gheen wittachtige kinderen van onsen lichame achter en lieten, aenvaerden, houden, ende besitten sullen in der selver forme, ende manieren, als ny die selve landen nu ter tyt houden, ende besitten*“.

¹¹¹ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 109.

Mezitím Eliška měla přenechat burgundskému vévodovi opatrovnictví nad jejími zeměmi, jakož i jejich správu: „*overgeven, ende in handen setten sullen onsen voirsz. neve, den Hertoge van Borgonje, die Mombaerscip, ende Governuerscap van onsen landen van Lutzemburch, ende van Chyny*“. Vyhrazovala si však výběr daní a jmenování kastelánů, proboštů a všech dalších úředníků po dobu svého života. Ti ovšem měli skládat přísahu burgundskému vévodovi nebo jeho dědicům. Pokud by s tímto přenosem vlády nesouhlasil vévoda lotrinský (=brabantský), měla předat správu zemí pánům z Borssele, holandským stoupencům Filipa Dobrého: „*Hertoge van Lotheringen hier in niet consenteren en woude, soe sullen ny Hertoghinne voirsz. 't Goevernement der selver landen gheven, 't sy Heren Vranck, Heren Filips, of Florys van Berselen*“.

V závěrečných ustanoveních Eliška souhlasila s důsledky, které by plynuly, pokud by se znovu provdala nebo porodila legitimního potomka a zejména pak ustanovila Filipa Dobrého pro případ své smrti bez legitimních potomků svým univerzálním dědicem.¹¹²

Stanovená roční renta, jakož i práva k daním z jejích zemí, dávaly Elišce Zhořelecké dostatečné finanční zajištění a zájem dohodu dodržet, přesto nijak výhodná nebyla. Eliška byla v podstatě nucena postupovat svá zástavní práva k Lucembursku za to, že se domůže své vdovské renty. Hodnota dluhů, které za ní měl Filip uhradit, byla v hrubém nepoměru s hodnotou jejích zástavních práv. Dohoda byla patrně prozatím držena v tajnosti, neboť byla uzavřena v době, kdy Zikmund Lucemburský stupňoval tažení proti burgundským vévodům. Eliščino jednání ovšem ukazuje, že upřednostňovala vlastní finanční zájmy před rodovou politikou. Lucemburské stavy však musely vůči Elišce pojmout nedůvěru, neboť na počátku března 1430 vyslaly za Zikmundem do Norimberka poselstvo a vzápětí byla k němu Eliška povolána. Po návratu v srpnu téhož roku pak ihned svolala stavy, podrobnější informace ovšem nemáme. Dle nejnovějších závěrů se Zikmund o smlouvě dozvěděl patrně nejdříve roku 1431, kdy ji po stížnosti lucemburských stavů odmítl.¹¹³

¹¹² Úplné holandské znění MIERIS, F.: Goot charterboek IV, s. 878n. Regesta viz VERKOOEN, A.: Inventaire IV, č. 1606; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 149, zde však nepřesnost, že Filip se zavázal převzít veškeré Eliščiny dluhy. Dohoda byla opatřena pečeti Filipa i Elišky, tedy ji patrně sjednala osobně. Text dohody neudává o jaké dluhy, resp. „*diensten*“, se mělo jednat a je tak možné, že to bylo náhradní plnění na vdovské důchody.

¹¹³ Nenalezl jsem v pramenech žádné vyjádření stavů a Zikmunda k dohodě z Dordrechtu a ani citovaná literatura, která o tom pojednává, zdroje neuvádí. Datum 1431, kdy se měl Zikmund o dohodě dozvědět, uvádí PÉPORTÉ, P.: Emperor Sigismund, s. 67. Ursula von Dietze se naopak domnívala, že dohoda v tajnosti držena nebyla a Filip o ní záhy informoval lucemburské stavy, kterým 25. září 1427 napsal dopis; na základě toho pak měly stavy vyslat do Norimberku k Zikmundovi protest a Eliška byla k němu za tímto účelem povolána, viz DIETZE, U.: Luxemburg, s. 27n. Dietze však činí tyto závěry s odkazem nejasná regesta, která nic takového přímo neprozrazují a jedná se tak o spekulativní konstrukci, viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 168, 233, 234, 237, 241, 251, 255. KOPIČKOVÁ, B.: V soumraku Lucemburků, s. 14; VAUGHAN, R.: Philip the Good, s. 276; DRŠKA, V.: Dějiny Burgundska, s. 251n; DRTA 9, č. 341 s. 429.

Zda již ovšem došlo k nějakému plnění ze strany této dohody, není zcela jasné. Roku 1426 totiž vévoda Filip psal městu Lucemburk, že zaplatil všechny Eliščiny závazky, avšak bez upřesnění o jaké se mělo jednat. Do stejného roku je někdy datována dohoda z Dordrechtu. Současně se dozvídáme, že roku 1431 Eliška Zhořelecká převzala vládu v Lucembursku, avšak bez upřesnění od koho a zmíněný rok se nápadně shoduje s dobou, kdy dohodu zakázal Zikmund Lucemburský. Vzhledem k tomu, že o několik let později bylo znovu ve věci zadržovaných důchodů vyjednáváno a Filip se o žádné splacené části nezmiňoval, patrně k plnění nedošlo. Eliška ostatně nadále vydávala akty vůči svým vdovským holandským panstvím.¹¹⁴

Dohoda však vyvolala patrně odpor také ze strany Filipa ze St. Pol, v této době již brabantského vévody, či brabantských stavů. Dne 3. září 1327 v Lierre totiž burgundský vévoda postoupil všechna svá práva a nároky, která má a může mít na Lucembursko, Chiny a fojtství v Alsasku dle listin od Elišky Zhořelecké (*Dame de Baviere*) právě na brabantského vévodu, přičemž se zavázal tyto listiny předat do sv. Martina. Dále se zavázal, že Eliška postoupí své země brabantskému vévodovi tak, jak měla učinit dle listin v jeho prospěch.¹¹⁵ Brabantský vévoda se dle dohody současně zbavil svých závazků vůči Elišce ohledně dvora v Zandhoven (Zanthoue), který jí měl odebrat. Burgundský vévoda se pak zavázal ke spojenectví proti vévodovi z Geldern a slíbil nezpůsobovat Brabantsku škody v jeho územních zájmech, které jsou mezi Brabantskem a Burgundskem sporné, jmenovitě ve Flandrech, Pikardii, Henegavsku, Holandsku, Zélandu a Frísku. Naproti tomu Filip ze St. Pol v téže dohodě současně ustanovil burgundského vévodu jako svého dědice pro případ své smrti bez legitimního potomka a dědice, a sice v Brabantsku a Limbursku, jakož i ve všech právech, která on má a může mít k Lucembursku, Chiny a fojtství v Alsasku a dalším zemím a panstvím.

V návaznosti na toto testamentární ustanovení brabantské stavy zavázaly dne 5. června 1428 v Lovani burgundského vévodu v případě jeho následnictví k vymožení brabantských práv vůči okolním zemím, mj. i Lucembursku. Tato dohoda by se ovšem bez souhlasu a součinnosti Elišky Zhořelecké těžko realizovala. Naopak testamentární

¹¹⁴ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 127, 269; MIERIS, F.: Goot charterboek, s. 905n.

¹¹⁵ „Premierement que mondit Seigneur de Bourgogne a cedé et transporté, cede et transporte à mondit Seigneur de Brabant tout le droit et action qu'il a, et peut avoir és Duché de Luxembourg et Comté de Chiny, et Advouerie d'Alsace et és appartenances et appendences, par vertu du transport, que Madame la Duchesse de Baviere lui en a fait par ses Lettres qu'il en a pardevers lui (. .) lesquelles seront délivrées à mondit Seigneur de Brabant dedans le jour de St. Martin prochain venant (. .) madite Dame de Baviere sera á mondit Seigneur de Brabant tel et semblable transport des Duché de Luxembourg et Comté de Chiny, Advouerie d'Alsace et leurs appartenances et appendences dessusdít, qu'elle en a fait à icelui Monseigneur de Bourgogne, et lui en bailliera pareilles Lettres.“

ustanovení bylo pro Filipa Dobrého velmi cenné, neboť i díky němu Brabantsko zanedlouho ovládl, když Filip ze St. Pol roku 1430 ve věku 26 let nečekaně zemřel. Burgundský vévoda byl také u tohoto úmrtí podezříván z vraždy. Opět se navíc dostal k právům a nárokům vůči Lucembursku.¹¹⁶

Dění okolo dordrechtské dohody ovšem také prokazuje, že Zikmund byl o situaci ve vévodství informován, a to i díky věrnosti tamních stavů, kde měl ostatně řadu stoupenců, zejména pánů z Autelu. Nabízí se otázka, proč slabou, zadluženou a nevěrohodnou Elišku raději vlády nezavázal. Takový krok by však jistě vedl k vyhocené situaci ve vévodství, protože Eliška by se vlády po tolika letech dobrovolně jistě nevzdala a Zikmund již tak byl vytížen svoji vládou ve Svaté říši, Čechách a Uhrách. Na výplatu jejich zástavních práv prostředky navíc neměl a tak ji raději nechal vládnout s tím, že sám občas do lucemburských poměrů zasáhl a měl je pod kontrolou skrze své stoupence.¹¹⁷

III.4 Vytrvalý zájem Filipa Dobrého o Lucembursko a další dohody z Mechelenu, Bruselu a Haagu v letech 1435-1436

Burgundský vévoda Filip Dobrý se svých plánů na ovládnutí Lucemburska po krachu dohody z Dordrechtu nevzdal. Záhy 13. listopadu 1431 uzavřel spojení s vévodou Adolfem z Jülichu, kterým se tento vévoda zavázal mu mimo jiné pomoci uplatnit práva k Lucembursku a Alsasku.

V témže roce dal Filip ostatně rázně najevo, že nehodlá tolerovat odpor vůči svým zájmům, když zajal Reného z Anjou, vévodu Lotrinska a Baru, zemí ležících mezi Burgundskem a Lucemburskem. Lotrinský vévoda tak těžce doplatil na účast ve formující se protiburgundské koalici pod vedením Francie a Habsburků, jejichž zájmy v Alsasku byly také ohrožovány. Filip nehodlal přijít o svůj vliv na Reného země, které měly pro něho strategickou polohu vůči Lucembursku, přičemž spolu s ním měly tvořit územní most do burgundského Nizozemí.

V této souvislosti zaujme, že Reného tchán, Karel II. Lotrinský, v lednu 1431 navrhoval pro posílení protiburgundské koalice sňatek mezi Reného dětmi a Habsburky a jako jejich věno dát jim Lucembursko! Myšlenku podpořil i francouzský diplomat Václav z Turmu (Vanchelin de la Tour), který ji Habsburkům přednesl. Fridrich IV. Habsburský

¹¹⁶ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 167; plné znění BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. V; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1607, 1608, 1615. BLOCKMANS, W., PREVENIER, W.: The Promised Lands, s. 91.

¹¹⁷ DIETZE, U.: Luxemburg, s. 28.

vládnoucího v Tyrolsku a Předních Rakousech (část Švýcarska a Alsaska) plán schválil. Jak ovšem zamýšleli Lucembursko pro tento plán opatřit (koupit), není známo. Dále o tomto záměru již není slyšet, snad proto, že jeho původce, Karel II. Lotrinský, záhy zemřel.¹¹⁸ Lze se snad domnívat, že finanční problémy Elišky Zhořelecké byly obecně známy a nejen burgundskému vévodovi vnikly myšlenku na snadné získání Lucemburska. Ostatně on sám měl na nich velký podíl, když po převzetí Holandska a Zélandu po roce 1430 jí začal zadržovat vdovské důchody.¹¹⁹

Snad jen Zikmundovo postavení římského krále nutilo Filipa Dobrého postupovat vůči Lucembursku výjimečně opatrně a snažil se svůj postup co nejvíce legitimizovat. Zikmund totiž obecně popíral práva burgundského vévody na říšská území, které držel s tím, že se mělo jednat o odumřelá léna. Filip Dobrý stejně jako jeho předchůdci navíc odmítal k těmto zemím složit alespoň lenní slib. Zikmund proto plánoval proti němu zakročít a už například oblenění nového trevírského arcibiskupa Rabana z Helmstattu podmínil jeho slibem podporovat Lucembursko proti burgundskému vévodovi.¹²⁰ Ve spolupráci s francouzským králem Karlem VII. pak plánoval válku proti burgundskému vévodovi, kterou vyhlásil 8. prosince 1434 v Prešpurku. Na její uskutečnění však neměl peníze.

Filip Dobrý si mezitím nechával vypracovávat posudky, které měly prokazovat jeho práva, a to i na Lucembursko a Číny. Dle posudku z jara 1434 mu jeho práva plynula z titulu svatební smlouvy mezi Antonínem Brabantským a Eliškou Zhořeleckou, podle které měl on, a jeho dědicové měli nabýt zástavní práva k těmto zemím: „*Le droit qui compète audit duc Anthoine et à ses hors et successeurs et par especial à mondit très-redoubté seigneur à tiltre d'engagement en la duchié de Luxembourg le conté de Chiney et l'advouerie de Alsace est tout cler, par les lettres du contract de mariage desdits due Anthoine et duchesse Elisabeth sa compaigne et autres lettres qui en sont ensuyes.*“¹²¹

¹¹⁸ Francouzský král Karel VII. uzavřel s Fridrichem IV. Habsburským roku 1430 a 1431 spojeneckou úmluvu proti Burgundsku. Fridrich IV. současně vznesl u římského krále Zikmunda nároky na uvolněné Brabantsko po smrti jeho vévody Filipa ze St. Pol. Tamtéž, č. 281; DRŠKA, V.: Dějiny Burgundska, s. 252; MALECZEK, W.: Österreich-Frankreich-Burgund, s. 124-127, který způsob získání Lucemburska Karlem Lotrinským nespécifikuje, vychází však z práce HERMOBEZ, A.: Le traité de 1430 entre Charles VII et le duc d'Autriche, s. 422, který udává koupi (tato práce vyšla i ve zvláštním vydání s reprodukcí listin, mě bohužel nedostupném).

¹¹⁹ Viz její prohlášení před schůzkou v Douai roku 1438.

¹²⁰ RI XI, 2 č. 1001.

¹²¹ Naopak v téže a další listině obhajoba držby Brabantska, byla znatelně obšírnější, a opírala se zejména o titul dědictví po Filipových brabantských bratrancích a brabantskému privilegii v otázce nástupnictví, potvrzené kdysi Karlem IV., které se mělo vztahovat na Janu Brabantskou, a dále i z uznání Václava IV. ve svatební smlouvě mezi Antonínem a Eliškou. DRTA 11, s. 410n č. 219, s. 531n.

Rovněž lucemburské stavy byly po smlouvě z Dordrechtu obezřetné a na jaře 1433 uzavřely s Eliškou dohodu o společném postupu vůči burgundskému vévodovi nebo jiným zájemcům o jejich vévodství s tím, že nikomu nebudou vydávána města a hrady a stavy zůstanou věrné jí a českému králi. Sama Eliška pak slíbila, že neuzavře žádnou smlouvu bez jejich vědomí. Snad i z tohoto důvodu v březnu roku 1435 posilovala spojení s trevírským arcibiskupstvím.¹²²

Přesto roku 1435 proběhlo další vyjednávání s burgundským vévodou, ve kterém Elišku zastupoval její hejtman Jan z Parspergu. Burgundský vévoda byl tentokrát připraven pravděpodobně čelit i případnému odporu, neboť jeho velvyslanci dostali instrukce zjistit nejdříve stav Lucemburska. Zejména jaké pevnosti ještě Eliška drží a kdo jim velí, jaké jsou zástavy, za kolik a komu a jaké jsou možnosti jejich vyplacení, popř. jaké další pevnosti v zemi se nacházejí a kdo je drží. Kromě toho měli také zjistit výnosy a náklady vévodství. Dále měli opětovně prodiskutovat zejména záležitost vdovských důchodů a Eliščinu požadavky na plnění důchodu dohodnutému v Dordrechtu. Také se mělo jednat o jejich sporech s burgundským místodržitelem Frankem van Borssele, který získal za své služby právě její věnné panství Voorne a měl zadržovat její důchody a šperky.¹²³

Výsledkem bylo uzavření návrhu další dohody 28. června 1435 v Mechelenu (Malines), přičemž v zásadě totožná konečná podoba dohody byla následně za pár dní sepsána 1. července 1435 v Bruselu. V jejím znění se Eliška Zhořelecká jako vévodkyně Bavorská měla znovu zavázat k postoupení všech svých práv k Lucemburskému vévodství, hrabství Chiny a fojstství v Alsasku. Nyní navíc s pojistkou odevzdáním všech listin, které zakládají její práva, a provedením postoupení v náležité listinné formě: „*In den irsten dat de selve mijn vrouwe van Beyeren sal opdragen ende overgeven mijnen voerscr. g. h. den hertoge alle alsulke recht, het sij van erstalen ende anderssins, als sij heeft of hebben mach tot den hertoogbdom ende lande van Luceembourg, der voeghdijen van Elzaten ende der greefscap van Chyney, mitgaders allen den brieven, die sij daerop ende af heeft, ende dairaf geven mijnen voerscr. g. h. hore open besegelde brieve alsulke als bij sijnre genaden ende sijnen raide daerop geaviseert solen werden, also daertoe behoert.*“.

Dále se měla vzdát svých práv k důchodům v Holandsku, jakož i nároků na nedoplatky za nimi, a současně měla odevzdat Frankovi van Borssele tamní hrad Gorinchem a všechny příslušné listiny: „*Item dieselve mijne vrouwe sal verthyen op hoere dumarie die*

¹²² RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 10; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 353, 355.

¹²³ Panství Voorne, resp. jeho hlavní město Brielle, se roku 1434 zřeklo věrnosti Elišce Zhořelecké a slíbilo jí burgundskému vévodovi. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, s. 106n; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1633, 1634; WERVEKE, N.: Choix de documents, s. 176n č. 10 a 11

sij sculdich is te heffen in Hollant ende mijnen voerscr. g. h. quijt schelden alle tgheen dat haer daeraf verschenen mach wesen, sint dat deselve mijn g. h. dat slot Gorinchem dede nemen uten handen heren Vrancks van Borssele, ende oec daraf geven hoere opene besseelde brieve als voir“.

Obdobně se měla vzdát svých práv k důchodům i v Brabantsku, jakož celkově k těmto zemím.

Nakonec pak měla patentem osvobodit své poddané z věrnosti vůči ní a naopak jim přikázat, aby byli poslušni burgundskému vévodovi: „*Item sal mijn voerscr. vrouwe geven hoere openen besegelde brieve, bi denwelken sij quijt schelden sal allen heren, ridderen, knechten, mannen van liene, officieren ende anderen onderseten der voers. lande alle alsulke eede ende geloiften van trouwen, als sij hair gedaen rnoigen hebben, hen bevelende dat sij mijnen voers. g. h. of sijnen gedeputerden in sijnen name dieselve geloiften doen mit hulden ende eede van trouwen, als daertoe behoert ende in alsulken saken gewoenlic is te geschien*“.

Filip Dobrý se pak zavázal vyplatit Elišce v cca šesti splátkách 80.000 zl. „*Ende mijnre voerscr. vrouwen doende tgheen dat voerscr. is, sal myn voerscr. g. h. haer betalen eenwerven die somme van tachtentich dusent rijnscher gulden*“.

Dále pak se zavázal jí nadto do konce života každý rok platit penzi ve výši 4.000 zl., splatnou ve dvou splátkách v zimě a létě a ve městě Kolín, Lutych, Cáchy nebo Mety, podle jejího výběru: „*Item boven de voers. somme van 80000 gulden eens te betalen in der manieren voerscr., sal mijn voers. g. h. mijnre voerg. vrouwen doen geven ende betalen alle jare, also lange als sij sal leven, die somme van 4000 rijnscher gulden, d'een helft dairaf t'onser vrouwen dage lichtmisse ende d'ander helft te s. Jans dage Baptist te midzomer*...“.

Zavazoval se také napravit co nejdříve neshody mezi ní a Frankem van Borssele. Sliboval jí také ochranu, pokud se usadí v jeho zemích. Nakonec pak sliboval zaplatit všechny její dluhy, které Eliška měla v Brabantsku, Holandsku a Zélandu a Lucembursku. „*Item dat mijn voerscr. vrouwe ongelast sal sijn ende bliven van den lasten ende schouden der landen van Brabant, Hollant ende Zeelant, ende oec van den lasten ende schulden des hertoghdoms van Luccemborch ende der graefscap van Chiney van derselver landen wegen toecomende, het sij van afterstelligen leenen of anders mer; sal mijn voers. g. h. die geheelic ende al tot hemwaerts nemen, behondelic dien dat mijn voers. genedige vrouwe alle alsulke schulden, als sij selve heeft gemaect ende schuldich is, boven die lasten ende schulden voirs., betalen sal sonder last of schude mijns g. h. ts'hertogen voerscr*“.

Oproti návrhu z Mechelenu se v konečném znění ovšem navíc objevilo ustanovení, že Eliška odevzdá hraběti z Virneburgu nebo jeho synům pevnost Ivoix a všechny další pevnosti, které drží: „*Item sal mijn voirs. vrouwe gehouden wesen ter stont alle die stede ende slotte der voers. lande derre sij machtich is, ende oic die stat ende slot van Yvoex ende alle die brieve van hoerre sijden*

*daer voir mencie af gemaict is, te stellen ende te leggen in handen des greven van Vyrnenborch of ennichs van sinen soenen...*¹²⁴

Navržená dohoda stanovila tvrdší podmínky než dohoda z Dordrechtu, avšak byla pro Elišku znatelně finančně výhodnější. Burgundský vévoda ztrácel trpělivost a hodlal si nyní ovládnutí Lucemburska pojistit více kroky, než se spoléhat pouze na dodržení smlouvy z Eliščiny strany. Eliška však měla získat částku odpovídající většiny jejího věna, pro které jí bylo Lucembursko zastaveno, a vysokou penzi, která by jí současně se smazáním jejích dluhů dostatečně zajistila. Na druhou stranu by ovšem zcela přišla o vládu nad Lucemburskem a tedy pozici skutečně vládnoucího panovníka, zůstaly by jí pouze prázdné tituly. Nutno se domnívat, že s ohledem na její dosavadní přístup k panovnickým povinnostem jí tato podmínka patrně příliš netížila.

Eliška s dohodami souhlasila a vystavila v latině požadované listiny, které sice nejsou datovány, je však zřejmé, že se tak stalo velmi brzy. V úvodu obsáhlé listiny připomínala oprávněnost své držby skrze manželství s Antonínem Brabantským, jimž oběma byly Lucembursko, Chiny a alsaské fojstství zastaveny od českého krále Václava IV., pravého lucemburského vévody, a také skrze manželství s Janem Bavorským, po jejichž smrti drží tyto země ona sama. Dále pak zmínila obtíže a nepokoje, které tyto země postihly a rozvracely. Kvůli nim se rozhodla za porady s poddanými tyto země předat do rukou jejího příbuzného Filipa Dobrého, coby nástupce Antonína Brabantského, s vírou že zjedná klid a mír. Přenechávala tedy burgundskému vévodovi Filipovi tyto země se všemi právy, které k nim drží: *„predicto consanguineo nostro domino Philippo, Burgundie, Lotharingie, Brabantie etc. duci ac heredibus et successoribus suis dedimus, donavimus, cessimus, supportavimus et transtulimus ac pro nobis, heredibus et successoribus nostris damus, donamus, cedimus, supportamus et transferimus per presentes ducatum et terram lucemburgensem, comitatum de Chineyo et advocaciam Alsacie, cum omnibus et singulis pertinendis eorundem, ac omnia et singula iura et actiones, petitiones et demandas reales et civiles tam iure hereditario quam ex successione sive devoluzione obligationeque, impigneracione, quam racione dotalicii sive donacionis propter nuptias quamque quacumque alia occasione, causa sive titulo in et ad huiusmodi ducatum lucemburgensem, comitatum de Chineyo ac advocaciam Alsacie cum eorum pertinenciis et litteris desuper confectis nobis quomodolibet competentes“*.

¹²⁴ V archivech však existuje také varianta konečného znění smlouvy bez závěrečného dodatku o postoupení pevností hraběti z Virneburgu. Úplné znění obou návrhů v nizozemštině WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 178n č. 12 a 13; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1635-1637; WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 26*, č. 359, nevěnuje listinám žádnou pozornost, neboť se domnívá, že se jednalo o převod práv Jakoby Bavorské, neteře a dědičky po Janovi Bavorském; přičemž stejné chyby se dopustil i editor Gachard v BARANTE, A. G. P. B.: *Histoire des ducs de Bourgogne I*, s. 539n.

Zároveň pak nařizovala poddaným, aby byli Filipovi věrni, přičemž je zbavovala povinností vůči ní samotné. K tomu vystavila ještě jednu samostatnou listinu. Z důvodu potřebného vyznění listiny jako aktu její starosti o blaho těchto zemí a poddaných, zde nezmiňovala úplatnost tohoto jednání, které se tak mělo řídit předchozími dohodami.

Nutno poznamenat, že zvolila ve smlouvě právně problematické formulace, když se ve své úvodní intitulaci lucemburské vévodkyně a hraběnky z Chiny odvolávala na „*dei gratia*“, byť spíše než z boží vůle vládla z vůle českých králů. Současně se po výctu postupovaných zemí a příslušenství odvolávala vedle zástavního nástupnictví i na *iure hereditario*. Patrně se jednalo o obecnou klazuli nebo tím byla myšlena zděděná pohledávka po Janovi Bavorském za Zikmundovým dluhem, neboť svého strýce uznávala za lucemburského vévodu.

Současně Eliška Zhořelecká vydala ještě jednu listinu, kterou se vzdala svých práv k vdovskému zajištění po Antonínovi Brabantskému na statcích Fauquemont (Valkenborch), Millen, Gangelt a Waldfeucht (Vucht), popř. na Chiny, Ivoix, Durbuy a Bastogne, a po Janovi Bavorskému na holandských a zélandských statcích Gorinchem, Arkel (Erkel) a Leerdam (Lede) a Voorne (Voerne) s městem Brielle, včetně dlužných pohledávek na ušlé důchody. Zároveň se závazala burgundskému vévodovi také odevzdat veškeré listiny týkající se těchto důchodů.¹²⁵

Z údajně naléhavých důvodů, zejména konference v Arrasu a hrozby opětovného rozpoutání války mezi Francií a Anglií, nemohly být předchozí dohody vykonány. Proto byla 16. dubna 1436 v Haagu (La Haye) sepsána další dohoda, kde Elišku zastupoval opět její hejtman Jan z Parspergu. V tomto dodatku měla Eliška poskytnout burgundskému vévodovi až tři roky času k přijetí návrhu smlouvy z Bruselu. Mezitím však měla dostávat slíbenou penzi 4.000 zl. ročně ve dvou splátkách a urovnat spory s hrabětem Ostrevant (Frank van Borssele). Dále pak měla za souhlasu burgundského vévody jmenovat hejtmanem Lucemburska osobu, která se zaváže jemu zemi předat po vykonání smluv. Pokud by do tří let od určeného termínu nebyly smlouvy vykonány, byla by Eliška Zhořelecká a její hejtman zbaveni vůči burgundskému vévodovi svých závazků.¹²⁶

Snad právě probíhající Stoletá válka byla příčinou tohoto náhle zdrženlivého postoje Filipa Dobrého a s tím patrně spojený nedostatek peněz k vyplacení Elišky. Tomu

¹²⁵ Úplné znění listin Elišky Zhořelecké v latině WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 184n č. 14-16; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1638-1640.

¹²⁶ WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 193n č. 17; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1643.

nasvědčuje další dodatek uzavřený 16. června 1436 v Bruselu, který se týkal změny haagského dodatku posunutím termínu dojednané splátky ve výši 12.000 zl., a to právě z důvodů finanční situace burgundského vévody.¹²⁷ Eliška Zhořelecká nicméně souhlasila s těmito dodatky a jmenovala hejtmanem hraběte Ruprechta z Virneburgu. S tímto horlivým služebníkem burgundských vévodů, který se významně zasadil o růst jejich vlivu ve vévodství, ostatně počítala i bruselská smlouva při přebírání Lucemburska.¹²⁸ I s ohledem na zdržení celého procesu je zřejmé, že listiny, které Eliška vydala, tedy postoupení svých práv a zbavení poddaných věrnosti vůči ní, nebyly ještě zveřejněny.

Eliška Zhořelecká nebrala ohledy na svého císařského strýce, ani si nelámala hlavu s legalitou svého postupu, když nežádala o svolení zástavce, českého krále, s těmito smlouvami. Práva Koruny české ji také příliš netížila, neboť si musela být vědoma, že Filip Dobrý již jednou nabyté území nepustí z ruky. Ostatně žádná z listin se nezmiňuje o právech českého krále vévodství zpět vyplatit a povinnosti z toho vyplývající pro nového zástavního držitele. To však mohl být i záměr burgundské strany, aby byla práva Koruny české zapomenuta.¹²⁹

III.5 Zmaření předání Lucemburska Filipovi Dobrému ze strany Zikmunda Lucemburského

Samotný Zikmund Lucemburský nemohl Lucembursku věnovat příliš velkou pozornost. Z titulu vládce Uher, jej zaměstnávaly spory na Balkáně, zejména s Turky, v českých zemích husitské války a ve Svaté říši římské ambice tamních knížat a měst, jakož i církevní schizma.¹³⁰ Přesto však neztrácel lucemburské dění z dohledu a neuniklo mu jmenování hraběte z Virneburgu. Z obav před rostoucím burgundským vlivem vyslal do Lucemburska svého rádce Hartunga z Clux, kterému v prosinci roku 1436 v Praze dal rozsáhlé instrukce o devatenácti bodech pro vyjednávání s Eliškou a zástupci tamních stavů. I to dokazuje, jak seznámen s vývojem v Lucembursku byl.

Dle instrukcí měl Hartung sdělit císařovo znepokojení se jmenováním hraběte z Virneburgu hejtmanem a rostoucím vlivem „toho“ z Burgundska, neboť jsou nepřátelští jeho rodu. Současně se měl obrátit na město Lucemburk a pány z Rodemachern a Arbergu

¹²⁷ WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 195n č. 18; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1644.

¹²⁸ Datum jeho jmenování není známo, dozvídáme se o něm později, zejména ze strany Zikmunda Lucemburského. RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 10, nepodloženě tvrdí, že jmenování proběhlo se souhlasem stavů, které se prý přiklonily na burgundskou stranu.

¹²⁹ Viz také 7. kapitola o vývoji burgundských nároků.

¹³⁰ K Zikmundově vládě obecně KAVKA, F.: *Poslední Lucemburk*; ČORNEJ, P.: *Velké dějiny V. s důrazem husitské války*; BAUM, W.: *Císař Zikmund*.

za účelem vytvoření opozice proti nim. Zikmund trval na tom, že bez jeho souhlasu nemohou být žádní úředníci jmenováni, přinejmenším ne takoví, kteří vévodství budou škodit. Trvání na Virneburgovi by pokládal za odpor vůči němu. V desáté instrukci určené pro pána z Rodemachern byl dokonce naznačen Zikmundův záměr se Lucemburska přímo ujmout: „*wir das gen yme sinen kynden gnedichlich erkennen wollen vnd sunderlich komet das land in vnser hendē*“. Dle šestnácté instrukce tato myšlenka pocházela také od dřívějšího lucemburského hejtmana Jana z Parsbergu, který měl navrhnout, aby Eliška byla zajištěna jinde: „*dasz er vns ferner ryete, wollen wir das land behalten, so sollen wir das selber bestellen vnd vnser mumen veruiszen vnd darumb bitte vnd ermane yne von vnszeren wegen dasz er vnser mumen noch daran wysze dasz sie sich anderszwo versichern*“. O této možnosti pak Hartung měl dle následující instrukce s Eliškou promluvit a navrhnout ji zajištění v Uhrách: „*Item wurde vnser mume fragen woruff wir sie veruiszen wolten, wann sie vor gein hungern und in solich land nit wolte, so sprich du habe; von vns insonderbeit nith vernomen dann du hoffest quemen ire bolten zu vns mit aller irer meynung vnd mit macht wir wuerden soliche wege fürnemen die ir billich gefallen sollen*“.

Za stejným účelem Zikmund zaslal 4. prosince 1436 dopis i trevírskému arcibiskupovi Rabanovi z Helmstattu, kde jej žádal, aby ve spolupráci s Hartungem pomohl napravit lucemburské poměry. Dopisem z 5. prosince se pak obrátil na samotné lucemburské stavy s žádostí, aby mu zachovaly věrnost a uvědomil je o příjezdu jeho rádce Hartunga z Clux a trevírského arcibiskupa, kteří jim sdělí jeho vůli.¹³¹

O průběhu a výsledcích Hartungovy mise nejsou zprávy a není tedy ani znám Eliščin postoj k případnému přenesení jejího zajištění do jiných zemí. Zcela jistě s tím ovšem nesouhlasila, v západní Evropě žila téměř třicet let. Vlastní cíl mise jistě úspěšný nebyl, neboť Zikmund byl dle záznamu z jednání z 16. července 1437 v Chebu nespokojen s tím, že je hrabě z Virneburgu stále ve funkci hejtmana: „*Item keiser das land zu Luczelnburg bestalt, unde den von Virnberg nit haben wil*“. Patrně selhala také snaha získat trevírského arcibiskupa proti tomuto hraběti, naopak tyto dva začali spolupracovat, když 18. července 1437 uzavřeli dohodu a arcibiskup mu zastavil panství Schoenenberg.¹³²

Přinejmenším se Zikmundovi podařilo vytvořit v Lucembursku opozici proti burgundskému vlivu. Zcela jistě v této souvislosti byla Eliška Zhořelecká nucena vydat stavům prohlášení, že své země nepostoupí cizinci, tak jak už dříve učinila roku 1433.

¹³¹ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 377-379; RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 11, avšak s tvrzením, že Hartung měl vyjednávat o snížení výkupní ceny, patrně kvůli ztrátě Alsaska a dalších majetků, což z instrukcí nevyplývá.

¹³² DRTA 12, s. 142n; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 26, č. 387.

Později totiž uvedla, že tak učinila právě na nátlak Zikmunda a stavů, a sice pánů z Rodemachern a Arenbergu (Arbergu) a města Lucemburk.¹³³ Tedy těch, na které se Hartung měl obrátit. Dotčení páni navíc převzali kontrolu nad sídelním hradem v hlavním městě Lucemburk. V budoucnu to bylo zejména hlavní město a páni z Rodemachern, kteří vytrvale hájili práva českých králů. Protiburgundská opozice však neváhala zvednout zbraně ani proti samotné Elišce, které v létě roku 1437 vypověděl poslušnost vlivný Jan z Rodemachern. Útočit začali také obyvatelé sousedních zemí a země pomalu upadala v chaos.¹³⁴

Případnou realizaci Zikmundových záměrů Elišce Lucembursko odebrat však překazila jeho smrt dne 9. prosince 1437. Přesto se mu alespoň podařilo část Lucemburska zmobilizovat proti Filipovi Dobrému a předat mu hladké převzetí vévodství. Za jeho vlády tak bylo Lucembursko ještě zachováno jako součást Koruny české, byť velký podíl na tom měla i nerozhodnost Elišky Zhořelecké definitivně postoupit burgundskému vévodovi vládu a liknavost Filipa Dobrého splnit závazky ze smluv.

III.6 Albrecht II. a jeho snaha Lucembursko vykoupit

Po smrti Zikmunda Lucemburského se o český trůn přihlásil jeho zeť Albrecht II. Habsburský, vévoda rakouský, který byl ženat se Zikmundovou jedinou dcerou a dědičkou Alžbětou Lucemburskou. Trůnu se domáhal na základě dědického práva své manželky, avšak nezískal úplnou podporu českých stavů a musel se nejdříve podrobit jejich volebnímu právu. Ty ve volební kapitulaci požadovaly obnovení Koruny české, rozchvácené v husitských dobách. Nakonec byl 27. prosince 1437 zvolen českým králem a 29. června 1438 korunován. Rovněž byl také zvolen za uherského a římského krále a plně tedy navázal na Zikmunda. Přesto musel svést boje s východočeskou šlechtou, přívrženci kališnictví, která jej neuznávala a snažila se prosadit svého kandidáta Kazimíra, bratra polského krále. Polský král Vladislav v tomto boji svého bratra podpořil dokonce popíráním dědických práv Alžběty Lucemburské. Tvrdil, že v dědické posloupnosti má přední postavení její starší sestřenice, Eliška Zhořelecká! Její dědická práva ovšem Albrecht II. pochopitelně nepřipouštěl.¹³⁵

¹³³ Toto vyplývá z dopisu Elišky Zhořelecké z roku 1442, přičemž se tak mělo stát před šesti nebo sedmi roky od napsání toho dopisu, což by tedy odpovídalo datování do roku 1436, viz dále.

¹³⁴ Tamtéž, č. 388, 389.

¹³⁵ ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 36n; DIETZE, U.: Luxemburg, s. 69.

O Lucembursku nebylo sice ve volební kapitulaci nikde výslovné zmínky, přesto se o něj Albrecht sám přihlásil, byť ještě v době, kdy nedržel vládu v Čechách pevně v rukou. Již 9. dubna 1438 poslal příkaz městu Lucemburk vydat sídelní hrad jeho vyslanci Stefanu z Miessendorf (Missinger), čímž navázal na Zikmundovy kroky udržet si nad vévodstvím kontrolu.¹³⁶ V téže době ovšem o Lucembursko projevil zájem také rýnský falckrabě Ludvík IV. v souvislosti s jeho plánem rodového spříznění s Habsburky. Navrhoval, aby právě Lucembursko, které bylo blízko falckých držav, bylo dáno věnem některé z dvou Albrechtových dcer. Sňatkový projekt se nakonec neuskutečnil.¹³⁷ Opět se tak stejně jako v případě lotrinských vévodů ukazuje, že Lucembursko bylo stále vnímáno pro sousední panovníky jako dostupná kořist.

Nový český král však projevil zájem získat vzdálené državy pro sebe a za tímto účelem z vojenského ležení u Tábora 9. září 1438 napsal Elišce Zhořelecké dopis. V jeho úvodu ji informoval o svém ujetí se Koruny české a povědomí, že jí bylo Lucembursko, Chiny a alsaské fojstství Václavem IV. zastaveny za sumu 120.000 zl., namísto nevyplaceného věna. Dále pak projevil přání a vůli tyto země od ní vykoupit zpět: *„wir auch nu nach empfabung vnser cronung zu Beheim, dasselbe yngenommen haben, so haben wir mit gutem rate vnser lieben getreuen für vns genommen, vnd wollen das egen. hertzogtum vnd die graffschafft zu Chini, vnd der landvogtye zu Elsass von dir zu vns losen, vnd brengen, vnd diner libe darumb als sich gebüret vsrichtung tun. Davon ist vsere meinung vnd wir begeren von diner libe mit ernste, vnd erfordern, vnd ermanen dich als ein konig zu Beheim, vnd hertzog zu Lucenburg, ernstlich gebietende mit diesem brieve, dass du vns der lösung des obgenanten hertzogturms vnd lande zu Lutzeburg, der graffschafft zu Chiny vnd lantvogtye zu Elsass mit iren zugehörungen gestattest vnd geborsam seist, die wir von dir redlich tun wollen“*.

Za tímto účelem jí nařídil, aby se do příštího svátku sv. Jiří (24. dubna 1439) dostavila ona nebo její zástupce do Norimberka s listinami opravňujícími převzít zmíněnou sumu, tedy 120.000 rýn. zl.: *„vnd dass du daruff zu vns vff den nechstkunstsigen sant Georgen tag gen Nurmberg komest, oder dyne voilmchtige botschafft in den sachen daselbst hin sendest, denselben tag vnd statt wir dir also in den sachen setzen vnd bescheiden, so wollen wir oder vnser rate an vnser statt daselbst mit dir oder solicher dyner botschafft vmb soliche bezahlung der obgen. sume gelts vnd verschreibung*

¹³⁶ RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 12.

¹³⁷ O sňatkovém projektu a roli Lucemburska v něm, se dozvídáme z listin diplomata Konráda z Weinsbergu, který se o něm poprvé zmiňuje 13. dubna 1438 ve svých poznámkách pro úvodní jednání s Albrechtem II. V jeho dalších listinách naznačuje promyšlený záměr rýnských falckrabat o začlenění Lucemburska mezi wittelsbašské državy. HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 69; DRTA 13, s. 97n č. 41; DRTA 14, s. 220n č. 113.

vberkommen, vnd dir darumb vsrichtung vnd bezahlung tuen, als sich dan heischen werdet, vnd als billich ist, vnd wollest hierin nicht anders tun“.

Na závěr vyjádřil přání, že zachovává jeho poddané v Lucembursku v jejich právech a nijak je nesuzuje: „*als wir diner liebe daz getrowen, vnd das du vsere getruwen vnd inwoner der obgen. hertzogtum vnd lande über yre rechten vnd alt herkommen nicht dringest, oder beschwerest, noch den dynen das zu thun gestattest in eynicher wyss, dass ist vsner meinung vnd willen.*“¹³⁸

Tento dopis budil naději, že dojde k výraznému posunu v lucemburských poměrech a toto vévodství bude pro Korunu českou uchráněno. Ve skutečnosti však částka 120.000 zl. byla jistě vysoká i pro Albrechta, který v danou dobu vynakládal vysoké prostředky na pacifikaci českých zemí a plánoval protiturecké tažení. Jeho zájem o Lucembursko byl ale skutečně vážný a lucemburské poměry nepouštěl ze zřetele. Obeznamen s tamními poměry napsal 15. ledna 1439 z Vratislavi hejtmanovi vévodství Ruprechtovi z Virneburgu. Uvědomil jej, že 23. dubnu 1439 v Norimberku hodlá vyplatit Lucembursko a Číny z rukou Elišky Zhořelecké. Současně jej vyzval, aby k témuž datu do Norimberka poslal skrze zástupce vévodství své listiny, které prokazují jeho zástavní práva ke statkům Durbuy, Bittburg, Echternach a Diekirch. V souladu se Zikmundovou politikou tedy hodlal vliv tohoto proburgundského šlechtice nějakým způsobem omezit.¹³⁹

Jednání v Norimberku se konalo ve dnech 28. a 29. dubna 1439, přičemž krále zastupovali Stefan Missinger a Jindřich Barnter. Elišku Zhořeleckou pak zastupovali Ruprecht z Virneburgu a Erhard z Gymnichu, tedy burgundští stoupenci, kteří nemohli mít zájem na zdárné dohodě. To se ukázalo již na počátku, když tito vyslanci nebyli vybaveni dostatečnou plnou mocí k jednání a ani listinami prokazující Eliščina práva. Nebyli ochotni ani uvést skutečnosti ohledně finančního stavu země, které Albrecht II. požadoval k odhadnutí Eliščiných příjmů a stanovení zbytkové hodnoty závazků. Zlehčovali také královu informaci, že Eliška pobírá ročně od Virneburga 4.000 zl. a jemu za to umožňuje nakládat se zemskými důchody s tím, že země takové důchody vévodství nevytváří. Naopak tvrdili, že takový důchod by vévodkyně od krále měla sama dostávat. Žádali, aby se další jednání konalo v blízkosti Lucemburska, kam by mohli přijít s potřebnými listinami a zmocněním. V případě odmítnutí navrhovali arbitrážní řízení před biskupem z Lutychu, vévodou z Jülichu, trevírským arcibiskupem a hrabaty z Veldentz, Nassau a Blankenheimu.

¹³⁸ Listina neobsahuje žádné projevení záměru dát Lucembursko věnem Albrechtově dceři Anně, jak se někdy v literatuře objevuje. Německé znění WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 27, č. 19; francouzský překlad BERTHOLET, J.: Histoire VIII, s. XJ; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1648; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 5, č. 4009; RI XII č. 334.

¹³⁹ VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1650.

To královští vyslanci odmítali a opětovně trvali na předložení účtů, čímž pobouřili Eliščiny vyslance, že se jedná o nepodloženou nedůvěrou vůči jejich paní. Odpovědí královských vyslanců k tomu bylo, že král nezná dostatečně lucemburské poměry a je obvyklé skládat účty novému pánovi. Současně však byli smířlivější k případnému arbitrážnímu řízení, a sice nejdříve na sv. Bartoloměje (24. srpna). Vyslanci vévodkyně rovněž trvali na jejím nároku na celých 120.000 zl.¹⁴⁰

V souvislosti s tvrzením o rentě 4.000 zl. od hraběte z Virneburgu se nabízí otázka, zda se nejednalo ve skutečnosti o důchod od burgundského vévody v souladu s dohodou z roku 1436. Filip Dobrý se však nikdy později o vyplacených rentách nezmiňoval.

Do vyjednávání byl následně zapojen také Albrechtův diplomat a rádce Konrád z Weinsbergu a rovněž kolínský arcibiskup Dětrich z Moers, kterého se obzvláště měnící se poměry na říšsko-francouzských hranicích dotýkaly. Ti se 20. června 1439 v Bonnu setkali s Ruprechtem z Virneburgu a Erhardem z Gymnichu, kteří jménem Elišky vznesli požadavek na 20.000 zl. splatných do Vánoc a roční důchod 8.000 zl. Konrád souhlasil s výší odbytného a navrhoval roční důchod 5.000 zl. Eliščini vyslanci poté ještě vznesli požadavek na ručitelství kolínského nebo trevírského arcibiskupa, popř. města Kolín n. Rýnem. Vyjednávání tedy překvapivě směřovalo k dohodě, přičemž kolínský arcibiskup doporučoval tuto příležitost nepromeškat a nestavět ji na výši důchodu. Současně pak arcibiskup doporučoval ustanovit nového hejtmana vévodství. Eliška tedy svojí představu odškodnění začala stavět na reálných možnostech.¹⁴¹

Eliška Zhořelecká následně 23. července 1439 potvrdila, že v důsledku mnohých okolností a neštěstí nemohlo dojít v Norimberku k výsledku. Proto zmocnila k jednání s českým králem o odkupu jejích zástavních práv a k převzetí částky Jakuba ze Sierck, nového trevírského arcibiskupa, přičemž slibovala výslednou dohodu ratifikovat. O měsíc později, 15. srpna 1439, slíbila arcibiskupovi uhradit všechny náklady s tím spojené ve výši 3.000 zl. ročně, avšak s dodatkem, že uvedenou částku zaplatí pouze v případě, kdy získá dostatečné finance, např. právě vyplacením jejích zástavních práv. K návrhům na dosavadních jednáních se však blíže nevyjádřila.¹⁴²

¹⁴⁰ Albrecht II. pověřil své vyslance dne 14. dubna 1439, viz RI XII č. 712; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 5, č. 4224; o norimberské schůzce dle wittenberského archivu RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 12-14.

¹⁴¹ O vývoji jednání informoval Konrád z Weinsbergu krále dne 7. července 1439. Kolínský arcibiskup vyjednával s lucemburskými vyslanci sám ještě před bonnskou schůzkou v Godesbergu. DRTA 14, s. 223n č. 116; role Dietricha z Moers viz HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 70n.

¹⁴² WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 27, č. 51, 55.

Eliška ovšem nadále vyjednávala s burgundským vévodou o důchodech a špercích po Janovi Bavorském, kvůli čemuž se 15. června 1438 v Douai konala schůzka vyslanců obou stran. Patrně pro potřeby této schůzky dala sepsat přehled a instrukce o svém sporu verdunskému biskupovi. V něm prohlásila, že jí Jan Bavorský zapsal v částce 6.000 zl. vdovské důchody v územích Voorne a Arkel v Holandsku a Zélandu. Tyto důchody v klidu užívala více než sedm let i v období vlády brabantského vévody Jana IV. v těchto zemích. Filip Dobrý jí tyto důchody také potvrdil, avšak poté, co se ujal vlády v těchto zemích, je přes osm let zdržoval. Mělo se tak jednat již o 30.000 zl. Nově Eliška žádala také o vydání jejích listin týkající se Lucemburska, které byly uschovány v holandském opatství sv. Marie v Middelburg, přičemž se mělo jednat zejména o zástavní listiny králů Václava IV. a Zikmunda. Také prozradila, že burgundského vévodu učinila svým dědicem v Lucembursku pro zástavní částku 120.000 zl.: *„Item si opponatur pro parte domini ducis, qualiter domina nostra constituit dominum ducem heredem suum in partibus Lucemburgie et specialiter in illa summa pecuniarum, in litteris comitatus Luxemburgensis mentionem facientibus, de centum viginti millibus florenorum quos prefatus dominus abbas servat in deposito.“*

Byť tedy předchozí dohody burgundský vévoda nesplnil, Eliška uznávala jejich platnost minimálně, co se týkalo dědických práv. K dořešení sporů v Douai však nedošlo, protože nominovala 23. července 1439 Jakuba ze Sierck, trevírského arcibiskupa, aby jí zastupoval ve sporu o její důchody a šperky.¹⁴³

Eliška se také nadále chovala jako suverénní panovnice a konala zásadní kroky bez ohledu na českého krále a skutečnost, že by měla zastavené země v brzké době vrátit. Zejména činila řadu významných ústupků v podobně udělování zástav a lén trevírskému arcibiskupovi, u něhož byla značně zadlužena. Ve stejnou dobu, kdy v Trevíru Jakuba ze Sierck učinila svým vyslancem pro jednání s českým králem a s burgundským vévodou, uznala 22. července 1439 vůči němu dluh ve výši 34.000 zl. Z tohoto důvodu mu dala do zástavy fojtství v Alsasku včetně tamních hradů a dále pak Westerich (Westrich?), který vlastnila, až do splacení dluhu z tamních příjmů. Alsasko však bylo ztraceno už za vlády Václava IV., a tak Eliška arcibiskupovi patrně z důvodu reálné nedobytnosti postoupila 23. července 1439 navíc svojí pohledávku na 22.000 rýn. zl. a 10.000 uher. zl. Jednalo se o pohledávku Jana Bavorského vůči Zikmundovi, který ji na Elišku převedl.

¹⁴³ Tzv. memoriál Elišky ohledně sporu o důchody je nedatovaný, editorem s ohledem na časové údaje o době užívání důchody a jejich zdržování určena do roku 1438 před schůzkou v Douai. Tamtéž č. 16-17, 27; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1649.

Nový ambiciózní arcibiskup snad přitom zamýšlel rovněž využít svých pohledávek a vlivu k rozšíření církevního panství právě o tradičního rivala trevírského arcibiskupství, kterým bylo Lucembursko. Snad ve stejnou dobu totiž sliboval Elišce rentu 4.000 zl. až do celkové výše 40.000 zl., a sice neurčitě s ohledem na toto vévodství. Bližší informace o tomto záměru ovšem nemáme.¹⁴⁴

Na výpravě proti Turkům zastihl Albrechta II. dopis od Konráda z Weinsbergu o nadějném vývoji vyjednávání s Eliškou Zhořeleckou. Král listem z 1. srpna 1439 u Szegedina odpověděl, že se nemůže k věci nyní důkladně vyjádřit. Vhodný čas se k tomu ovšem nenašel ani později, dne 27. října 1439 u Neszmély v Uhrách zemřel na úplavici, čímž skončila jeho nadějná reivindikační politika vůči Lucembursku.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Zmíněnou pohledávku Eliška 10. září 1439 převedla také na Jakubova otce Arnolda ze Sierck. Současně konfirmovala pánům ze Sierck řadu starých privilegií. Dne 6. září 1439 pak uznala lenní svrchovanost trevírského arcibiskupství nad markrabstvím Arlon, hrady Freudenberg a Bitburg a řadou kostelů s dodatkem, že tak učinili už její předchůdci. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 27, č. 46-62.

¹⁴⁵ DRTA 14, s. 235 č. 119, popř. RI XII č. 1108; ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 56.

IV Růst zájmu o Lucembursko během marného hledání nového českého krále

IV.1 Královna Alžběta a udělení Lucemburska Vilémovi Saskému

Smrt Albrechta II. měla negativní vliv na stabilitu poměrů v zemích Koruny české. Stavby nebyly schopny nalézt nového krále, o království rozvrácené husitskými válkami nebyl zájem. Země se na několik let ocitla v bezvládní. Tohoto období chtěli využívat okolní panovníci k expanzi na úkor Koruny české. Saští vévodové se snažili ovládnout severozápadní Čechy a Horní Lužici, zatímco braniborští markrabí měli zájem zejména o Dolní Lužici. Polsko pak úspěšně ovládlo některá okrajová slezská knížectví. Stavby vedlejších zemí navíc začaly vést samostatnou politiku bez ohledu na české stavby. To se projevovalo také ve způsobu hledání nového krále, neboť zatímco české stavby hájily své právo volby krále, stavby vedlejších zemí Koruny české se většinou klonily k legitimismu, tedy upřednostňovaly dědické nároky. Hrozil tak rozpad soustátí.¹⁴⁶

Ještě ohroženější bylo vzdálené Lucembursko, které se nyní ocitlo zcela mimo pozornost českého prostředí a bylo ponecháno vlastnímu osudu. Už tak komplikované lucemburské poměry, kde zástavní vévodkyně Eliška Zhořelecká zemi postupně zaprodávala burgundskému vévodovi Filipovi Dobrému, ještě více znepráhlednila právě tato doba. Albrecht II. sice po sobě zanechal královnu-vdovu Alžbětu Lucemburskou a dvě dcery, nicméně to byly stavby, které měly rozhodnout o novém králi. Staré privilegium českých stavů zvolit si nového krále však okázale ignorovala právě královna-vdova Alžběta. Začala se prohlašovat za dědičku českého trůnu a na základě toho vydávala panovnické akty, korunována však dosud nebyla.

Královniny akty sice v zemích Koruny české nebyly akceptovány, nicméně už to tak zcela neplatilo za hranicemi. Právo českých stavů volit si svého panovníka bylo v rámci Svaté říše spíše ojedinělé, zpravidla mělo přednost dědické právo, které bylo uznáváno i v Lucembursku. Lucemburské stavby již sice svojí příslušnost ke Koruně české vnímaly, ale nejsou doklady, že by se ztotožňovaly s privilegovanou pozicí českých stavů a jejich právem volby českého krále a tím i lucemburského vévody. Naopak uznávaly již od počátku nejen dědická práva Albrechtových dětí, ale i panovnické jednání Alžběty.

¹⁴⁶ Za nového krále byl zvažován polský král Vladislav nebo jeho bratr Kazimír, rovněž pozdější polský král, také braniborský markrabě Fridrich I., rýnský falckrabí Ludvík a zejména bavorský vévoda Albrecht. Ten v Praze vyrůstal a ovládal češtinu a byl proto v červnu 1440 i zvolen, nabídnutou korunu však odmítl. ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 64-90, 141, 146n; detailně URBÁNEK, R.: Věk poděbradský I., s. 459n.

Jedním takovým aktem, který nerespektoval práva Koruny české, bylo „dědičné obdarování“ Viléma III., saského vévody, durynského lantkraběte a míšenského markraběte, a jeho nastávající Anny Habsburské, královniny dcery, ze dne 23. prosince 1439 v Budíně. Předmětem datu přitom bylo Lucemburské vévodství s hrabstvím Chiny s veškerým příslušenstvím bez výjimek, které dle Alžběty na ní právem dědičným přešly: *„Wir Elisabeth (...) rechter erb des kunigreichs zu Beheim, vnd des hertzogtums zu Lutzemburg (...) das wirdigh hertzogtum vnd land zu Lutzemburg, auss dem vnser vorfarderen vnd eltern entsprossen vnd geboren sint, abn vns erblich kommen ist, vnd vns rechtlich vnd naturlich zugeboerte, also haben wir angesehen solich lieb vnd trew die wir zu den egenanten vnsern sone [Vilém] vnd tochter [Anna] haben, vnd haben in mit wolbedachtem mute vnd gutem rath vnserer getrewen vnd auch rechter wissen das egenant vnser hertzogtum vnd die grafschafft zu Chini mit allen (...) zugehörungen, nichts aussgenommen wie man die mit sunderlichen worten benennen möcht, als ein rechter erbe vnd fraw desselben lants genediglich gegeben vnd sie damit erblich begabet, geben vnd begaben sy auch in crafft diss brieffs“.*

Mělo se tak stát ovšem za podmínky, že tyto země Vilém vyplatí od Elišky Zhořelecké a „přinese“ je Anně. Poté si je oba a jejich děti mohli ponechat v dědičném držení a navždy *„also das die egenant vnser lieber sone hertzog Wilhelm dieselben hertzogtum vnd grafschafft von der hochgeborn fürstin, vnser lieben muemen, frawen Elizabethen von Goerlitz, berzogin von Beyern, oder wer das sust innebat, lösen vnd an sich, vnd die egenanten vnser tochter bringen sol vnd mag, nach dem bequemsten, als er mag, vnd sollenn alssdan vnser egenanter sone, vnd vnser tochter mit sambt iren leibserben, die sie mit einander gewännen, dieselben hertzogtum vnd grafschafft mit allen seinen zugehörungen als vorgemelt ist, erblich vnd ewiglich haben, balden, gebrauchen vnd besitzen, von vns vnd von allen vnsern töchtern vnd erben vnangesproehen vnd vngehindert“.*

Ovšem s výhradou, že pokud by se jí (Alžbětě) ještě narodil syn, neboť byla těhotná, v takovém případě by pak ona nebo její syn mohli Lucembursko a hrabství od Viléma a Anny nebo jejich dědiců vykoupit za částku, pro kterou je oni vykoupili: *„doch so haben wir vns das vorbehalten, war sach dass vns gott durch sein heilig gnade eins sones beriete, so mögen wir, vnd derselb vnser sone das egenant lant Lutzemburg vnd grafschafft mit iren zugehörungen vnd alle obgemelle stück von vnsern lieben sone hertzog Wilhelm, vnserer tochter, oder iren erben lösen vnd ledig machen vmb solich summen geldes darumb sy dan das landt ganz oder eins theils kuntlich vnd wissentlich gelöset vnd abn sich gebracht hetten, vnd auch was sy des iren zu scutzung vnd billicher notdurfft derselben lant vnd leute aussgeben, vnd dargelegt hetten, auch wissentlich gelrewlich vnd vngeverlich, vnd wan wir vnd vnser sone solich gelt vmb lozung, vnd darlegung in bezalt haben, so sollen sy, oder ir erben, vns solichs lant wider abtreien gänzlich on widderreet vnd irrung.“.*

Pokud by Vilém a Anna zemřeli bez potomků, měla mít královna-vdova nebo její druhá dcera (Alžběta, budoucí polská královna) nebo jejich dědicové právo vykoupit tyto země od Vilémových dědiců za částku, za kterou je oni vykoupili: „*Wer aber sach, dass die egenanten vnser sone vnd tochter beide von gottes verbengnus mit tode abgiengen, vnd nit leibserben, die sie miteinander betten, binder in liessen, das doch gott wende, so sollen wir oder vnser ander tochter, oder nechste erben, die wir betten, macht haben, das egen. landt zu Lutzemburg zu lösen vnd wider abn sich zu bringen, vns des egenanten vnsers sones hertzog Wilhelms erben, die dasselb landt dan nach im inne haben würden, vmb solch summen darumb sy dan dasselb landt an sich gelözet*“.

Na konec pak Alžběta přikazovala poddaným v těchto zemích, aby byli poslušni Vilémovi a Anně jako své vrchnosti a zbavila je věrnosti vůči ní samotné, jakož je i vyzvala, aby pomohli svým novým pánům své země vyplatit a převzít. K tomu pak ostatně vydala samostatnou listinu.¹⁴⁷

Zmíněno překvapivě nebylo fojtství v Alsasku, patrně jej Alžběta považovala za nenávratně ztracené. Římský král Fridrich III. ostatně 17. května 1440 potvrdil rýnskému falckrabímu Ludvíkovi zástavní práva na toto fojtství proti vyplacení 50.000 rýn. zl. dle listiny Zikmunda Lucemburského z roku 1423.¹⁴⁸

Literatura často mylně tvrdí, že důvodem Alžbětina postupu byla kompenzace za dosud nevyplacené věno Anny, snoubenky Viléma, a sice v souladu s ujednáním samotného Albrechta II.¹⁴⁹ Věno bylo skutečně dohodnuto již Albrechtem II. ve svatební smlouvě z 1. dubna 1439 v Prešpurku, a sice na částku 100.000 uher. zl., žádá z listin mezi ním a saskými vévody se ovšem nezmiňovala, že by náhradou mělo být poskytnuto Lucembursko. Vedle svatební smlouvy přichází v úvahu ještě spojenecká smlouva ze 4. dubna 1439 a dodatek ke svatební smlouvě o datu vydání Anny ze 4. května 1439.¹⁵⁰ Věno navíc mělo být vyplaceno až po uskutečnění manželství, popř. vydání Anny saským

¹⁴⁷ Německé znění WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 27, č. 5-7; popř. TELEKI, J.: Hunyadiak kora X, s. 78n č. 33; francouzské znění BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. XII; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1653; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 15, 16; AKČ 6 č. 8, 9, 10.

¹⁴⁸ K jeho ztrátě viz také 2. kapitola. LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 73.

¹⁴⁹ Podrobně takto spekuluje zejména HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 75n, 77n, aniž by své tvrzení doložil nějakou listinou. Heimann tuto spekulaci rozvinul patrně ze skutečnosti, že Anna se v souvislosti se sňatkem musela vzdát nároků na Rakousko, avšak nikoliv na české a uherské země, přičemž právě v této souvislosti zdůrazňuje „*also auch am Herzogtum Luxemburg*“, aby mu tak vše zapadalo do konstrukce. Záměr kompenzace za věno zmiňuje i DIETZE, U.: Luxemburg, s. 76-82, byť nikoliv s ohledem na závazek Albrechta II., o kterém se nezmiňuje, ale s ohledem na listinu Alžběty z 10. srpna 1440, kterou přikazovala stavům, aby byly Vilémovi, který si bere její dceru Annu za manželku, poslušny. Listina ovšem nic takového netvrdí, viz dále. Podobně však takto spekuloval i přední lucemburský historik N. van Werveke, viz WERVEKE, N.: Von der vermeinten Gerechtigkei des Hauses Sachsen, s. 594; Týž: Der letzte Versuch der Herzoge von Sachsen, s. 132.

¹⁵⁰ TELEKI, J.: Hunyadiak kora X, s. 34n č. 15; RI XII č. 684, 685, 917; CHMEL, J.: Materialien I. 1, č. 222.

vévodům, ani jedna z variant nebyla stále aktuální. Jedná se tak o nepodloženou spekulaci, kterou ani s ohledem na historické okolnosti, kdy se Albrecht II. do poslední chvíle sám snažil Lucembursko pro sebe vykoupit, nelze podpořit. Nic takového nevyplývá navíc ani ze samotných listin z 23. prosince 1439, o věno či nějaké kompenzaci zde nebylo zmínky. Také burgundský vévoda 26. října 1443 v Arlonu popíral, že by saskému vévodovi bylo Lucembursko dáno náhradou za věno, přičemž odkazoval právě na jeho svatební smlouvu.

K mystifikaci však přispěl také Vilém Saský, který později sám účelově šířil, že mu Lucembursko bylo postoupeno právě za věno, aby tak obhájil svá práva na něj, když se mu nepodařilo jej od Elišky Zhořelecké vykoupit. Nelze však vyloučit, že mu mohl být nějaký ústní slib ze strany Albrechta II. v této věci dán. Tomu by mohlo nasvědčovat pozdější žádost českých stavů ve volební kapitulaci určené Ladislavovi v říjnu 1443, kdy žádaly, aby Lucembursko získal zpět od Viléma Saského, kterému jej udělil král Albrecht II.: „*A jakž král Albrecht slavné paměti sstúpil jest Lucburka Miešenskému, jakož slyšíme, a že již w některých závazcích jest, žádost naše koruně, aby také i ten byl od JMti vypraven a při koruně naše zachován podlé zápisov starodávních.*“¹⁵¹ Také se však mohlo jednat o jakousi fikci starobylosti tohoto záměru, který Alžběta pouze provedla, s cílem jej legalizovat.

Problematické také bylo, že české, uherské a rakouské stavy toto věno nikdy výslovně neschválily. Pokud by Lucembursko mělo být kompenzací za něj, pak by byla závazkem věna zatížena pouze Koruna česká. Později podmínky věna upravil římský král Fridrich III., avšak opět bez souhlasu stavů. Proto se jeho výplaty Vilém nikdy nedočkal.¹⁵²

Nejednoznačné formulace listiny také někdy v literatuře vzbuzují mylnou domněnku, že již touto listinou bylo Lucembursko Vilémovi postoupeno a jeho vyplacení od Elišky bylo pouze možností jej přímo ovládat dříve.¹⁵³ Nicméně úvodní ustanovení o postoupení vévodství do dědičné držby je nutno vykládat spolu s dalšími ustanoveními. Vilémovi bylo pouze umožněno vévodství vyplatit od Elišky Zhořelecké a držet jej stejně jako ona v zástavní držbě proti úhradě vynaložených nákladů a případně i v dědičné držbě navždy, pokud by královna neporodila syna. Ostatně Alžběta i poté do lucemburských poměrů zasahovala jako svrchovaná panovnice a v budoucnu souhlasila s postoupením země trevírskému arcibiskupovi právě z důvodu, že Vilém výkup dosud neučinil.

¹⁵¹ AČ 1 s. 275n.

¹⁵² Viz další kapitoly.

¹⁵³ Takto listinu shrnuje WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 27, č. 5, popř. ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 149. Naopak BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 376. DIETZE, U: Luxemburg, s. 31, s výkladem postoupení do dědičné držby s povinností výplaty, nejasné zda to bylo myšleno jako podmínka (avšak s mylnou datací sňatku Viléma a Anny do 23. prosince 1439).

Základním motivem bylo udržení spojení s rodem Wettinů v těchto složitých dobách, kdy se Alžběta snažila uhájit vládu také v Uhrách a Rakousku. Saští vévodové ostatně podpořili i dříve Albrechta II. v boji o český trůn.¹⁵⁴ Právě na přátelství a spojení s bratry Vilémem a Fridrichem, stvrzené zasnoubením Viléma a Anny, se totiž královna odvolávala již v úvodu listiny. Projev přátelství pak mohl spočívat i ve skutečnosti, že Vilém ještě neměl žádné skutečné vlastní panství a stále žil ve stínu svého staršího bratra Fridricha. Tímto krokem tak královna mohla oběma pomoci ve vyvážení jejich vztahu a nadto ostatně zajistit pro svoji dceru také nějakou vlastní zemi. Je ostatně možné, že sám Vilém projevil o Lucembursko zájem. Jeho držbou si mohl pozdější vyplacení Annina věna vynucovat, popř. i kompenzovat. Nelze ani vyloučit, že královna chtěla získat Lucembursko více pod svoji kontrolu a vliv, což u své sestřenice Elišky Zhořelecké nemohla očekávat. Lze připustit tvrzení některých historiků, že jejím záměrem bylo také uchránit rodovou kolébku před burgundským nebezpečím.¹⁵⁵

Především se však jednalo o svévolný a protiprávní akt, kterým mělo dojít k odtržení jedné z korunních zemí bez souhlasu stavů Koruny české. Alžběta se ostatně v této době pokusila si uzurpovat i kurfiřtské volební právo římského krále, které náleželo jen osobě českého krále. Tento pokus už jí však neprošel.¹⁵⁶ I kdyby jednala ve prospěch svého rodu, nijak však nejednala v českých zájmech, listina totiž postrádá jakoukoliv zmínku o právech Koruny české. Svatební smlouva mezi Eliškou Zhořeleckou a Antonínem Brabantským také tomuto páru dávala za jistých možností vyhlídku dědičné držby Lucemburska, a sice kdyby se jim narodil potomek, avšak v takovém případě jasně deklarovala existenci lenního poměru Lucemburska ke Koruně české. Nic takového nyní Alžběta nestanovila. Ani právo na výkup neformulovala, jak bylo zvykem, obecně ve prospěch českého krále, ať by jím byl kdokoliv, ale taxativně pouze pro sebe, svého syna, případně dceru a jejich dědice.¹⁵⁷ Práva vyhrazená potencionálnímu synovi na výkup nebyla tedy rozhodně dostatečnou pojistkou. Zcela očividně považovala Lucembursko za rodový majetek a práva Koruny české si nepřipouštěla. Nicméně mohla ovšem také uvažovat tím způsobem, že kdyby syna neporodila, ujal by se českého trůnu právě Vilém na základě

¹⁵⁴ HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 74.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 79; DIETZE, U.: Luxemburg, s. 83.

¹⁵⁶ K volbě římského krále v únoru 1440 zmocnila královna Alžběta Viléma Saského, zatímco české stavy vyslaly Jindřicha z Plavna. Přestože oba případy byly sporné, kurfiřti upřednostnili české stavy. Tamtéž, s. 79; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský I, s. 480.

¹⁵⁷ Podobnost se svatební smlouvou z roku 1409 nachází také DIETZE, U.: Luxemburg, s. 81n, avšak rozdílů v neprospěch Koruny české si nevšímá.

sňatku s prvorozenou Annou, čímž by obě panství opět spojil. Předčasná byla navíc Alžbětina výzva lucemburským stavům, aby Viléma a Annu respektovaly jako jejich pány a sama je zbavovala přísah vůči sobě, aniž by tyto skutečnosti vázala na vyplacení země. Tuto výzvu ovšem stavy nerespektovaly a ani ona sama. Přitom Alžběta dokonce uvažovala později zasnuby odvolat s ohledem na nové potřeby polsko-uherské koalic. Právě nejasná budoucnost těchto zasnub měla vliv na lucemburské poměry a postoj tamních stavů, které Viléma neuznávaly. Nakonec však ke sňatku roku 1446 přece jen došlo.¹⁵⁸

Zásadní událostí, která dávala naději Lucembursko pro Korunu českou uchránit, bylo narození se Ladislava, zvaného Posthumus, dne 22. února 1440. Ten byl později uznán českým králem. V souladu s přáním Albrechta II. se jeho poručníkem do nabytí zletilosti stal vedle jeho matky také římský král Fridrich III., který měl hájit jeho zájmy i v Lucembursku.¹⁵⁹ Vilém Saský nyní mohl Lucembursko získat pouze do zástavní držby, neboť královně-vdově a jejímu synovi bylo vyhrazeno právo výkupu. I tak ovšem díky Alžbětě vznikla hrozba jeho trvalé ztráty, neboť pokud by se Vilémovi podařilo vévodství od Elišky vyplatit, zůstalo by v saské držbě, byť zástavní, natrvalo. Kvůli neschopnosti českých králů vyplatit zastavené majetky přišla Koruna česká o nejedno panství.

Alžbětin svévolný postup dne 29. května 1441 ve Vídni uznal také římský král Fridrich III. Listinu z 23. prosince 1439 potvrdil bez výhrad, třebaže úvodní články o možné dědičné držbě Viléma Saského nebyly s ohledem na narození se Ladislava aktuální: „*Vnd haben darumb mit wolbedachtem mute, gulten rath vnd rechter wissen, als ein römischer könig vnd gerhab des benanten vnsers lieben vettern könig Lasslawen den vorgeschriebenen vnserer muemen brieffe in allen vnd iglichen seinen puncten, artikeln, begreiffungen vndt meinungen gnediglich bestettiget vnd confirmiret.*“¹⁶⁰

Ze strany českých stavů pak není známo, že by se proti tomuto jednání postavily. Tvrzení Františka Palackého, že „*Sněm český zapíral, žeby buď někdy král Albrecht a královna Eliška, buďto syn jejich král Ladislaw byli mohli nakládali s Lucemburkem jako s nějakým statkem rodinným, a zapisowati neb rozdáwati je u wěně komukoliv; země ta, pravili, náležela koruně české, a*

¹⁵⁸ V létě 1442 královna-vdova Alžběta podpořila plán, kterým se její dcery Anna a Alžběta měly provdat za polské královské bratry Vladislava a Kazimíra Jagellonské, s cílem udržet Uhry pro Ladislava, přičemž jejich věnem mělo být zatíženo Slezsko. Proti tomuto plánu byl další poručník potomků Albrechta II. římský král Fridrich III., který podporoval původní zasnuby s Vilémem Saským. URBÁNEK, R.: Věk poděbradský I, s. 616; HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 105n.

¹⁵⁹ Ladislav byl brzy uznán ve vedlejších zemích Koruny české, Čechy jej nakonec po marném hledání nového krále akceptovaly z větší části roku 1444 také, ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI., s. 64n, 88n, 111n.

¹⁶⁰ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 101; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. XVJ; AKČ 6 č. 14; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1662; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 225.

král český korunovaný, jakož vůbec při každém odcizování statkův korunních vázán byl ke svolení stavům, tak ani Lucemburska bez vůle jejich nikomu zaváditi moci neměl.“, nebo Rudolfa Urbánka, že „*Stavové čeští sice blásili se k nároku koruny České na Lucembursko, popírajíce platnost všech zápisů Albrechta II. i ženy jeho Alžběty a následkem toho i smluv mezi Vilémem Saským a Filipem Burgundským, ježto ani král uznaný a korunovaný nemohl by bez vůle stavu svobodné zcizovati část državy korunní, tím méně pak král, jenž sám ani jeho žena nebyli v Čechách zcela uznáni*“, nemá oporu v žádných pramenech, na které ostatně ani jeden z nich v této věci neodkazuje.¹⁶¹

Důsledkem Alžbětina svévolného postupu ovšem bylo, že již tak komplikovaný boj o Lucembursko s burgundským vévodou do budoucna zatížil svými činy a nároky ještě Vilém Saský. Listina z 23. prosince 1439 pak svými nejednoznačnými formulacemi v budoucnu ještě zkomplikovala českým králům boj o Lucembursko.

IV.2 Vilém Saský a dohoda s Eliškou Zhořeleckou z 22. března 1440

Mladý saský vévoda projevil o Lucembursko ihned zájem. Důvodem jistě byly aktuální spory s jeho bratrem Fridrichem II. o dělbu moci v jejich rodových zemích. Vedle Míšeňska se jednalo také nově o Sasko, které spolu s kurfiřtským hlasem obdržel jejich otec před teprve krátkou dobou od Zikmunda Lucemburského. Tím Wettinové navázali užší vztahy zejména s porýnskými kurfiřty, se kterými je nově i díky Lucembursku spojil zájem na protiburgundské politice.¹⁶²

Nyní mohl Vilém mít své vlastní panství, o které by se s nikým nemusel dělit, a rovněž se politicky osamostatnit. Lucembursko však bylo zatížené dluhy a jeho výnosy byly pouze kolem 5.500 zl. ročně. Nadto bylo obklopené mnoha nepřáteli, zejména pak burgundským vévodou.¹⁶³ Na rozdíl od bratra, který se spojil s kolínským arcibiskupem, bylo pro Viléma významnější navázat spojení s trevírským arcibiskupem Jakubem ze Sierck. Ten sice měl vůči Lucembursku vlastní mocenské zájmy, nicméně s ohledem na jeho vliv na Elišku Zhořeleckou a lucemburské poměry byla jeho role nezastupitelná. Ostatně i arcibiskupovi Vilém Saský posloužil k prosazení vlastních zájmů.

Setkali se již 4. února 1440 ve Frankfurtu n. Mohanem, při příležitosti volby nového římského krále. Zde uzavřeli spojení a Vilém již jako lucemburský vévoda vydal v jeho prospěch četné akty. Složil lenní slib za Markrabství Arlon a hrady Freudenberg a Bitburg,

¹⁶¹ PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého IV/1, s. 319; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský II., s. 868.

¹⁶² Obecně k saské teritoriální politice HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 6n, 81n.

¹⁶³ Výnosy vévodství měly činit 5.500 zl., viz RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 18; HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 86n.

jakož další statky, tak jak činili jeho předchůdci. Dále pak uznal oprávněnost arcibiskupova získání pohledávky na 22.000 rýn. zl. a 10.000 uherských zlatých zapsané na Lucembursku od Elišky Zhořecké. Arcibiskup tuto pohledávku „z přátelství“ snížil na 23.000 rýn. zl. Vilém zavázal tuto pohledávku uhradit několika způsoby, např. se v arcibiskupův prospěch na 20 let vzdal renty od města Trevír v roční výši 400 zl., tj. celkově 8.000 zl. V případě, že by svůj slib nedodržel, měl dokonce arcibiskup právo na vpád do jeho zemí a rabování. Pro zbývající část 15.000 zl. jemu a jeho bratrovi Arnoldovi ze Sierck zastavil město Grevenmacher s příslušenstvím. Následujícího dne pak arcibiskupově rodině udělil a potvrdil další privilegia a léna.

Tyto akty ovšem mohli mít význam pouze v případě, že Vilém získá Lucembursko. Arcibiskup mu proto slíbil zprostředkovávat jednání s Eliškou Zhořeckou. Oba dva se zavázali pomoci získat pro ni její vdovské důchody tlakem na římského krále Fridricha III., aby nepotvrdil do té doby burgundskému vévodovi žádné říšské léno. Pochopili tedy, že tato záležitost činí Elišku na burgundském vévodovi závislou.¹⁶⁴

Vilémovy plány sice výrazně narušilo narození se Ladislava, když nyní tak mohl získat Lucembursko pouze do zástavní držby, přesto ve svém snažení vévodství ovládnout nepolevil. Vyhlička trvalé zástavní držby nebyla malá. Eliška Zhořecká zatím držela vládu pevně v rukou a 18. února 1440 např. potvrzovala privilegia městu Bastogne a poté i dalším, snad si tak chtěla udržet přízeň poddaných.¹⁶⁵

Trevírský arcibiskup svůj slib splnil a Eliška projevila ochotu jednat. Saský vévoda k ní vyslal svého zástupce Eberharda ze Schauenburgu k dojednání dohody o předání vlády. Výsledkem byl návrh ze dne 22. března 1440 uzavřený za arcibiskupova zprostředkování buď v Lucemburku, nebo v Trevíru, který stanovil, že Vilém měl zaplatit Elišce 2.000 zl. poté, co mu předá vládu v Lucembursku a Chiny a zbaví poddané věrnosti vůči sobě. Dále jí pak měl zaplatit dalších 20.000 zl. ke dni 8. září 1440 v Mohuči, Boppardu nebo Koblenci. Nadto měl Elišce poskytovat každoroční důchod ve výši 4.000 zl. ke dni sv. Martina (11. listopad). Pokud by Vilém Elišce vyplatil dalších 20.000 zl., důchod by se snížil o 2.000 zl.

Vilém dále slíbil uznat a převzít všechny dosud vzniklé dluhy tížící Lucembursko a Chiny, včetně závazků vzniklých za Elišky Zhořecké, pokud byly schváleny českými králi

¹⁶⁴ Vilém současně arcibiskupovi povolil v zastaveném Grevenmachernu postavit hrad v hodnotě 4.000 zl., přičemž v případě vyplacení zástavy měl Vilém nahradit i náklady na tento hrad, čímž arcibiskup patrně sledoval záměr navýšit výkupní hodnotu na nevyplacitelnou úroveň. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 10-15; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1654; DRTA 15, s. 122-125 č. 91-112.

¹⁶⁵ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 18 a dále viz další její konfirmace privilegií.

Václavem IV. a Zikmundem. Zbývající dluhy měl převzít do výše 6.000 zl., zbytek by musela uhradit Eliška. Vilém měl hájit Elišku před neoprávněnými požadavky (pohledávkami) syna hraběte z Virneburgu a dalších osob.

Ručitelem této dohody měl být trevírský arcibiskup, za což mu měli být v případě náhrady škody poskytnuty zástavy na městech až do jejího splacení; za dodržení tohoto slibu se měli zaručit Vilémovi bratři saský vévoda Fridrich a Zikmund, biskup ve Würzburgu, a lantkrabě z Hesenska.

Vilém se měl přimluvit u římského krále, aby neudělil burgundskému vévodovi jeho říšská léna, dokud bude bránit Elišce v užívání jejích vdovských důchodů a dokud Frank van Borssele nevydá její klenoty. Pokud by si burgundský vévoda činil nároky na plnění dříve uzavřených dohod s Eliškou Zhořeleckou, měli oba tuto záležitost nechat objasnit před římským králem nebo kurfirty. Pokud by požadavky burgundského vévody byly oprávněné, byla by Eliška povinna je plnit, pokud by také Filip své závazky plnil. Pokud však učinili tyto sliby Eliščiny předchůdci, čeští králové a lucemburští vévodové, nebyla by z nich ona zavázána.

Po splnění těchto (patrně většiny) ustanovení měla předat Eliška její země Vilémovi a jeho manželce, zbavit poddané přísah vůči ní a nařídít jim, aby byli věrni a poslušni novým pánům. Vzhledem k tomu, že nebyla přítomna kapitula arcibiskupství, které tak nemohlo být touto smlouvou zavázáno (pro ručitelství), byla stanovena lhůta 5 týdnů k řádnému vyřízení této věci. Mezitím měl Vilém dostat smlouvu k ratifikaci.¹⁶⁶

V archivech se ovšem nachází také jiný návrh dohody, který rovněž nebyl přesně datován, lokalizován ani signován. Byl vytvořen pod dohledem trevírského arcibiskupa a patrně posloužil pro konečný návrh smlouvy. Oproti konečné podobě zde Eliška Zhořelecká uzavírala smlouvu nejen s Vilémem Saským, ale také s jeho manželskou Annou, jimž pak oběma postupovala své země a práva k nim. Částky renty a odbytého zde nebyly určeny. Výše dluhů, které za ni má Vilém měl zaplatit, zde nebyla omezena. Dále se zde navíc uvádělo, že pokud by byli Vilém a jeho dědici, po předchozím řízení u římského krále nebo kurfirťů, povinni plnit burgundskému vévodovi na základě dříve sjednaných dohod mezi ním a Eliškou Zhořeleckou, pak byla povinna plnit ona sama a pokud by tak nečinila,

¹⁶⁶ Návrh smlouvy nebyl nikde v původním znění otištěn, není ani lokalizován, cituje jej RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 20-21, na základě bádání v archivu z Wittenbergu. V citaci však neuvádí konkrétního arcibiskupa, v kontextu s předchozím textem je však zřejmé, že se jednalo o trevírského. Rozpor mezi prvním a posledním bodem je nutno patrně vykládat tak, že k předání země mělo dojít po splnění zajištění ze strany Viléma a teprve poté by zemi vyplácel. Dále je patrně jedna z předchozích verzí dohody uvedena u WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 28*, č. 8.

byly by provedeny srážky z její renty nebo dalšího majetku. Současně se zavazovala předat veškeré listiny týkající se Lucemburska při zaplacení první části kupní ceny a svoje listiny od Václava IV. a Zikmunda, a sice Vilémovi nebo Jakubovi ze Sierck. Svědky měli být Jakub a Arnold ze Sierck, což potvrzuje, že tento návrh byl vytvořen arcibiskupem.

Uvedená dohoda byla pro Elišku Zhořeleckou stále výhodná, byť méně než předchozí dohody s burgundským vévodou. Ten nabízel vedle stejně vysoké penze navíc zaplacení všech jejích dluhů, a to i v Holandsku a Brabantsku, a zejména čtyřnásobně větší jednorázové odbytne, jakož i současně vyřešení jejích nároků po Janovi Bavorském. Nicméně Filip Dobrý své závazky neplnil a Vilém naopak sliboval jej přimět k vyplácení Eliščiných důchodů.

Vilém Saský dohodu ratifikoval patrně v průběhu jara, neboť si již 16. května 1440 vymohl u římského krále Fridricha III., aby nepřijal žádné požadavky a závazky od burgundského vévody do doby, než uspokojí nároky Elišky Zhořelecké. Římský král přitom v této věci odkazoval právě na dohodu Elišky s Vilémem a Annou o postoupení Lucemburska do jejich dědičného držení za jednorázových 22.000 zl. a důchod ve výši 4.000 zl. Tím tedy jako poručník Ladislava s touto dohodou nepřímou projevil souhlas.¹⁶⁷

Eliška však prý už v červnu 1440 zvažovala dohodu vypovědět, údajně pro její neplnění, avšak na přímluvu trevírského arcibiskupa poskytla saské straně ke splnění dohody ještě šest týdnů od svatého Jana, tj. zhruba do poloviny srpna. Termíny plnění však byly ještě daleko, patrně se tak mohlo jednat o zajištění ručení, popř. převzetí jejích dluhů. Mezitím však Elišku navštěvovali také vyslanci burgundského vévody s cílem využít vzniklou nedůvěru mezi ní a Vilémem Saským a zvrátit vývoj ve prospěch jejich pána. Z korespondence mezi trevírským arcibiskupem a saským vyslancem Eberhardem ze Schauenburgu se dozvídáme o rostoucí Eliščině nespokojenosti s přístupem saské strany, nicméně nadále měla vůli dohodu dodržet, i když další lhůta opět marně uplynula.

V tutéž dobu, 10. srpna 1440, navíc královna Alžběta Lucemburská opět vyzvala poddané Lucemburska, aby holdovali Vilémovi a Anně. Ti totiž byli pro všechny války a neštěstí sužující Lucembursko pověřeni dohodou s Eliškou, která ze všech sil se snažila zemi ochránit a udržet, jejich zemi převzít, aby nebyla pro krále Ladislava, jejího syna, ztracena. Varovala před těmi a hrozila jim, kdo by chtěli této dohodě bránit a chtěli by jí a

¹⁶⁷ Ratifikační listina je nedatovaná, viz RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 20-21. HEIMANN, H. D.: *Zwischen Böhmen und Burgund*, s. 99, 386, se domnívá, že Vilém Saský neakceptoval finanční podmínky dohody, a sice s ohledem na jejich pozdější redukci z listopadu 1440, viz dále. Tato spojitost je ovšem spekulativní, a spíše se domnívám, že k redukci došlo prostým vývojem událostí. Prohlášení Fridricha III. viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 28*, č. 35.

jejímu synovi způsobit škodu. Současně další listinou přikazovala Elišce, aby vévodství Vilémovi a Anně předala.¹⁶⁸ Povinnost holdovat tak Alžběta opírala nejen o jí zasláné nařízení, ale také o zmíněnou dohodu. Tím současně i královna nepřímou dohodu schvalovala a současně nepřímou informovala lucemburské poddané o narození se Ladislava, jejich budoucího pána. Královnin posel Vilém ze Steina pak měl snad v této věci dále vyjednávat s Eliškou. Poněkud kontraproduktivně tak tlačila na Elišku Zhořeleckou, aby předala svojí zemi, bez ohledu na dosavadní Vilémovo neplnění povinností.

Saský vyslanec Eberhard ze Schauenburgu se mezitím usadil na hradě v Lucemburku, který byl již od dob Zikmunda Lucemburského ve výhradním držení českých králů. Dokonce se prý stal 22. října 1440 prostřednictvím trevírského arcibiskupa místodržitelem země, a sice na příkaz „*herzogin Elisabeth*“ a s vědomím saských vévodů, přičemž Richter spekuluje, zda se nakonec nejednalo spíše o královnu Alžbětu. Přesto se mohlo snad jednat o projev dobré vůle Elišky a snad i jako obrana před Ruprechtem z Virneburgu, s nímž měla napjaté vztahy.¹⁶⁹

Ze dne 13. listopadu 1440 nacházíme několik nejasných prohlášení Elišky Zhořelecké, že se dohodla s Vilémem Saským ohledně určitých částek. Konkrétně tvrdila, že jí byla ze strany Viléma uhrazena pohledávka 22.000 rýn. zl. a 10.000 uh. zl., kterou získala od Jana Bavorského a vydala k tomu kvitanci a žádala po trevírském arcibiskupství stvrzení téhož. Podle další listiny byla tato pohledávka uhrazena nejen ze strany Viléma, ale i jeho bratra Fridricha, avšak do rukou Arnolda ze Sierck, což ona stvrzovala. Současně si však vyhrazovala nárok na 62.000 zl., které jí byly určeny jako věno. Ovšem v budoucnu obě strany tvrdily, že dohoda mezi nimi vykonána nebyla a plněno také nebylo ničeho ani z části. Nadto zmiňovaná pohledávka od Jana Bavorského uhrazena nebyla, jak vyplývalo přímo od Viléma Saského.¹⁷⁰

Patrně se tedy jednalo o neuskutečněné návrhy, ze kterých by však vyplývalo, že se vyjednávalo o konkrétní podobě plnění, jakož i představě Elišky o částce, kterou by chtěla celkově získat, tedy téměř 100.000 zl. Vilém Saský však dohodu nikdy nesplnil a Elišce nic

¹⁶⁸ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 41-42 ; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. XV; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1657 a 1658; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 109.

¹⁶⁹ RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 21-23. Komplikované vztahy mezi Eliškou a hrabaty z Virneburgu v prosinci 1440 urovnával i Jakub ze Sierck, podle jím vytvořené dohody měla Eliška zaplatit hraběti dlužných 7.000 zl. do února (Hromnic) příštího roku, za kterou se sám zaručil a získal od Elišky další zástavy. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 7, 68-70.

¹⁷⁰ Vilém Saský např. 23. června 1442 prohlásil, že tyto částky zaplacené nebyly a naopak tuto pohledávku, popř. listinu k ní, se zavazuje získat pro trevírského arcibiskupa zpět, pokud zjistí, že tuto listinu Eliška burgundskému vévodovi předala. To vše s ohledem na záměr Elišky postoupit burgundskému vévodovi Lucembursko. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 6, 62, 63, 154.

nevyplatil. Později naopak on obvinil ji, že dohodu nedodržela: „*da ist der frouwen von Beyeren vurnemen, daz sulche tedunge von unsern herren von Sachssen nyet vollenzugen*“.¹⁷¹

Naskýtá se samozřejmě otázka, proč si Vilém nechal ujít tak velikou příležitost chopit se ihned vlády v Lucembursku, když mu okolnosti, a sice ochota Elišky Zhořelecké a pasivita burgundského vévody, přály. Vedle možného rozladění kvůli narození se Ladislava, kterým se mu rozplývala vidina úplného vlastnictví Lucemburska, je spíše hlavní příčinu nutno hledat jinde. Dne 7. května 1440 totiž Vilém s bratrem Fridrichem zdědili po svém bezdětném strýci Durynské lantkrabství, které bylo zatíženo značně vysokými dluhy ve výši téměř 180.000 zl. Zajištění nového dědictví, kde byla navíc jeho práva nezpochybnitelná, mělo přednost. Tím však současně nebyl schopen dostát finančním podmínkám smlouvy o převzetí Lucemburska.¹⁷²

Vilém se však přesto Lucemburska vzdát nehodlal. Zanedlouho postavil do role „*an statt der rechten erben*“, tedy zástupce pravých dědiců, mezi kterými byla i jeho snoubenka, s cílem Lucembursko pro ně bránit. V této souvislosti navíc začal účelově tvrdit, že mu vévodství bylo zastaveno pro neproplacené věno a tedy mu náleží stejně jako Elišce Zhořelecké.¹⁷³

IV.3 Trevířský arcibiskup Jakub ze Sierck a dohody s Eliškou Zhořeleckou z let 1440-1441

Eliška Zhořelecká se ocitla v komplikované situaci. O její práva a vládu k Lucembursku a Chiny měli zájem saský a burgundský vévoda, se kterými uzavřela dohody, ale ani jeden z nich je nedodržel. Nadto byla tlačena královnou Alžbětou Lucemburskou, aby odevzdala své země, přičemž i ona sama se chtěla tíhy panovnických povinností zbavit. Ze zoufalé situace jí měl pomoci její spolehlivý rádce, trevířský arcibiskup Jakub ze Sierck, jemuž a jeho příbuzným často udělovala privilegia a od nichž si ovšem i často půjčovala. Dne 8. září 1440 mu za jeho služby přenechala polovinu svých pohledávek za důchody a klenoty zadržované burgundským vévodou a Frankem van Borssele¹⁷⁴

¹⁷¹ Viz blíže saské stanovisko z 31. července 1443.

¹⁷² HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 99n.

¹⁷³ K tomu viz zejména 5. kapitola, kdy tento postoj často zazníval během burgundsko-saských jednání. K Vilémově pozici „*an statt der rechten erben*“, popř. „*in stat der (rechten) erben*“ viz také DIETZE, U.: Luxemburg, s. 76n.

¹⁷⁴ V průběhu roku 1440 získával Jakub ze Sierck a jeho příbuzní četná léna, zástavy, renty, privilegia ad., jakož i on poskytoval Elišce drobné půjčky. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28 č. 7, 53.

Lucembursko a trevírské arcibiskupství spolu sousedily a byly odvěkými rivaly, šance ovládnout jeden druhého se neodmítala. Ostatně Jakub ze Sierck už snad na podzim 1439 plánoval odkoupit Eliščina zástavní práva. Byť Eliška ještě v listopadu 1440 vyjednávala prostřednictvím arcibiskupa s Vilémem Saským, již 26. prosince 1440 byl v Trevíru vytvořen tento návrh dohody:

Eliška Zhořelecká, která už Lucembursko a Chiny, země těžce dluhy, zmatky a spory zatížené, nemohla dále chránit, se po dohodě se stavy rozhodla svých zemí vzdát a postoupit je se všemi právy a příslušenstvím trevírskému arcibiskupovi Jakubovi ze Sierck a jeho nástupcům v arcibiskupství za částku 110.000 zl.: „*Und wir hain auch dem obgen. unserme obeymen [Jakub ze Sierck], dem ertzbischoffe, sinen nakommernen und stiftt von Trier die vurge. lande [Lucembursko a Chiny] mit allen yren herlicheiten, rechten, nutzen und zugeborungen uffgetragen, verschreiben und ingegeben hain, dragen yn uff, verschriben und geben yn in der besten nyze und formen wir das getun kunnen, sollen und moegen, und so is nach rechte und gewonheid allerbeste gescheben und bestaen mag, vur eyne somme geldes, nemlich 100,000 und 10,000 guter swerer rynscher gulden...*“, které v hotovosti měla přijmout před přípravou této smlouvy.

Arcibiskupové měli užívat těchto zemí jako svých vlastních a Eliška přikazovala poddaným k holdu vůči nim a zbavovala je přísah vůči sobě samé. Zákonným dědicům bylo vyhrazeno právo země zpět vykoupit od arcibiskupství, svojí vůlí by však museli oznámit rok předem. Vedle částky 110.000 zl. by dědicové museli uhradit i náklady, které by arcibiskupství s těmito zeměmi mělo kvůli jejich ochraně a jiným nezbytným věcem, jakož by museli zaplatit dluhy, kterými byly tyto země zatíženy.

Jiným nedatovaným návrhem naopak již nebylo tvrzeno přijetí kupní ceny před podpisem smlouvy, ale její postupné vypořádání. Z částky 110.000 zl. mělo být 60.000 zl. vypláceno jako renta ve výši 4.000 zl. z mýta vybíraného v Boppardu. Dále měly „značnou částkou“ být uhrazeny opozdilé platy úředníků a sluhů Elišky. Eliška měla obdržet 8.000 zl. hotově.

Arcibiskup měl nadto zaplatit dluh vůči hraběti z Virneburgu ve výši 12.000 zl. a také další značné dluhy vévodkyně. Eliška s ohledem na značné zadlužení svých zemí, kvůli kterému by musel na úhradu arcibiskup použít svůj majetek a zdroje kapituly, vzala na sebe dluh vůči hraběti z Virneburgu ve výši 12.000 zl., které měl arcibiskup zaplatit; tento dluh měl být zaplacen z jejich vymožených pohledávek, které ona měla vůči burgundskému vévodovi Filipovi a jeho holandskému místodržiteli Frankovi van Borssele, a také z jejího

dalšího uchovaného majetku. Eliška slibovala pomoci arcibiskupovi při zajištění svých zemí a jejich zbavení od dluhů.¹⁷⁵

Byť se stále jednalo o předběžné návrhy, poslední byl již pro Elišku velmi nevýhodný. Výše důchodu byla sice stejná, ale nově účelově vázána. Hotově měla obdržet již pouze zlomek dříve slibovaných částek. Jedinou neznámou pro srovnání je ovšem výše dluhů, které jistě opět narostly, nicméně i na jejich splácení se zavázala spolupodílet. Nabídka jejího dosavadního spojence tak nebyla rozhodně nijak velkorysá, možná naopak. Přesto poukazuje na skutečnost, že Eliška byla již zcela zoufalá a rozhodnuta zbavit se vlády za každou cenu. Arcibiskup se navíc rozhodl v tutoéž dobu využít situace pro svou rodinu, když svému otci Arnoldu ze Sierck společně s Eliškou Zhořeleckou udělili do dědičného držení úřad purkrabství v pohraničních hradech Freudenberg a Freudenkop.¹⁷⁶

Zejména však 21. ledna 1441 došlo k výrazné modifikaci smlouvy. Na důkaz „přátelství“ se totiž Eliška vzdala v arcibiskupův prospěch 1.000 zl. z její roční renty, čímž ta měla klesnout na 3.000 zl. Dále pak musela opětovně proklamovat, že se v arcibiskupův prospěch vzdává nároků na polovinu vdovských důchodů nárokovaných na burgundském vévodovi a rovněž i klenotů, zadržovaných Frankem van Borssele. Současně se v jeho prospěch nadto vzdala ještě jedné čtvrtiny pohledávek za těmito důchody a klenoty s ohledem na náklady, které by arcibiskup s jejich vymožením měl, takže jí měla zůstat už pouze jedna čtvrtina. Z této jedné čtvrtiny však měla uhradit dluhy vůči Ruprechtovi z Virneburgu ve výši 12.000 zl., které za ni zaplatil arcibiskup. Eliška současně uznala, že za ni arcibiskup tento dluh zaplatil, a slibovala mu je do příštích Vánoc uhradit.¹⁷⁷

Dne 25. března 1441 schválila královna Alžběta tuto dohodu s ohledem na skutečnost, že Vilém Saský Lucembursko a Chiny dosud nevykoupil a stále se nacházejí v držení Elišky Zhořelecké, přičemž hrozí pro rostoucí dluhy zkáza těchto zemí. Proto dovolila arcibiskupovi z Trevíru, aby pro sebe a arcibiskupství tyto země vykoupil a vlastnil je za částku, pro kterou byly dříve zastavené Elišce, tj. 120.000 zl. Současně je měl

¹⁷⁵ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 5, 73; RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 24-25 se snahou o srovnání s nabídkou Viléma Saského. Zejména s ohledem na skutečnost, že se arcibiskup zavázal Elišce uhradit hotově podstatně méně než Vilém, hodnotí ji jako méně výhodnou, avšak upozorňuje na neznalost výše dluhů v době sjednání obou dohod.

¹⁷⁶ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 71, 72, 74; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1661.

¹⁷⁷ Obdobné formulace ohledně dluhu vůči Ruprechtu z Virneburgu tentokrát ve výši 7.000 zl., není však zřejmé, zda se jednalo o jiný dluh nebo byl tento zahrnutý v předešlém. Nadto si také půjčila od arcibiskupa nových 1.500 zl., které by jí spolu s dřívějším dluhem měly být strženy z budoucího důchodu. V dalších dnech pak arcibiskupa zmocnila k vyjednávání s burgundským vévodou a jeho místodržitelem Frankem van Borssele k vymožení jejích nároků, přičemž současně mu dopředu v případě úspěšného vymožení těchto nároků přenechávala vše nad hodnotu 6.000 zl. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, s. 35-38 č. 78-90.

opatrovat do doby, než je její syn Ladislav nebo Vilém Saský od arcibiskupství vykoupí, a sice za uvedenou částku a jeho výdaje spojené se zachováním těchto zemí. Na závěr nařídila poddaným těchto zemí věrnost vůči arcibiskupovi.¹⁷⁸ Královna tedy stále nevzdala možnost, že by se Vilém Saský a Anna jednou Lucemburska ujali.

Toto prohlášení však Elišce nestačilo a 11. dubna 1441 požádala arcibiskupa, aby vyjednal osobně s poručníky krále Ladislava, římským králem Fridrichem III. a královnou Alžbětou, dohodu o vypořádání vzájemných práv a povinností k Lucembursku. Za to mu slíbila zaplatit v případě úspěchu 2.000 zl. a náklady s tím spojené. Současně slíbila, že již nezastaví nebo nezcizí svá práva k Lucembursku, resp. ne bez předběžného názoru arcibiskupství, a dodrží již uzavřené dohody. Pokud by arcibiskup uspěl a obdržel její země od oprávněného dědice, byla by slíbená odměna a náklady připočteny k již existujícím dluhům v Lucembursku, o což by vzrostla jeho výkupní hodnota.¹⁷⁹

Následně 1. května 1441 v Trevíru Eliška uzavřela s arcibiskupem a jeho kapitulou konečné znění dohody o postoupení jejích zemí. Tato dohoda byla obsahově totožná s návrhem z 26. prosince 1440, s výjimkou změny výkupní hodnoty z 110.000 zl. na 120.000 zl., kolik činilo kdysi její věno a pro které jí byly tyto země zastaveny. Nebylo však současně specifikováno, zda se tím nějak mění i způsob uhrazení této kupní ceny. Pravděpodobně se tak jednalo o formální změnu, kterou Eliška nic navíc nezískala. V týž den totiž potvrdila, že přijala 8.000 zl. a dalších 60.000 zl. jí má být vypláceno penzí. Zbývající částka pak byla určena na splacení jejích dluhů, tedy návrh na způsob čerpání zůstal v platnosti. Přesto smlouva byla v jedné věci výrazně odlišná, a sice ve vznesení dědických nároků na Lucembursko ze strany Elišky.¹⁸⁰

Trevírský arcibiskup Jakub ze Sierck se odebral podle dohody do Vídně, aby dosáhl konečného souhlasu poručníků Ladislava se zmíněnou dohodou. Římský král Fridrich III. mezitím 29. května 1441 uznal na žádost Viléma Saského listinu Alžběty Lucemburské z 23. prosince 1439. Snad si tak chtěl saský vévoda s ohledem na vzrůstající postavení trevírského arcibiskupství v lucemburských poměrech pojistit svá práva, byť již tato listina s ohledem na narození Ladislava nebyla ve všech bodech aktuální. Žádnou výhradu však římský král neučinil. V průběhu června a července pak ve Vídni Fridrich III. a Alžběta Lucemburská stvrzovali arcibiskupova práva, která získal od Elišky Zhořelecké nejen pro arcibiskupství, ale též pro jeho rodinu.

¹⁷⁸ Tamtéž, č. 93.

¹⁷⁹ Tamtéž, č. 95, 96, 97.

¹⁸⁰ Viz závěrečná podkapitola.

Zejména však 22. a 23. července 1441 potvrdili jeho dohodu s Eliškou Zhořeleckou z 1. května 1441, z obavy aby se země nedostaly do zkázy a cizích rukou, avšak s výhradou práva výkupu Viléma a Anny a Ladislava, popř. dalších dědiců, a nařídili poddaným Lucemburska věrnost vůči arcibiskupství v Trevíru. Eliščinu dědické nároky na Lucembursko přitom ignorovali. Současně byl arcibiskup pověřen obnovit poničenou zemi a případné prokázané náklady si připočíst k výkupní ceně. Dne 27. června Fridrich III. pak opětovně slíbil nevydat burgundskému vévodovi jeho léna, dokud neuspokojí nároky Elišky Zhořelecké.¹⁸¹

Nakonec i Vilém Saský a jeho snoubenka Anna vydali 18. října 1441 ve Výmaru několik listin, kterými potvrzovali převod Lucemburska na trevírského arcibiskupa s tím, že i jim bylo vyhrazeno právo výkupu. Současně však dal Vilém najevo trvalý zájem o Lucembursko a vůli dodržet předchozí dohody ze 4. února 1440, ve kterých vystupoval jako lucemburský vévoda. Vyzval obyvatele Grevenmacheru k holdu vůči Arnoldovi ze Sierck, kterému toto město zastavil a také oznámil městu Trevíru, že jimi vyplácená renta lucemburským vévodům bude zástavou pro jeho dluh vůči arcibiskupovi¹⁸²

Arcibiskup dosáhl právní jistoty získáním souhlasu většiny oprávněných, s výjimkou stavů Koruny české, kterých se ani nikdo neptal. Jakub ze Sierck tak měl nakročeno splnit dávnou touhu trevírského arcibiskupství ovládnout sousedního rivala. Tato situace byla ovšem pro Korunu českou stále výhodnější než případné vítězství burgundského vévody.

IV.4 Burgundský vévoda Filip Dobrý a smlouva z Hesdinu 4. října 1441

Filip Dobrý již ovládal značnou část budoucího Nizozemí, dílem koupí, dílem silou, dílem dosazení svých stoupenců. Vůči Lucembursku však postupoval nezvykle pomalu a opatrně, patrně s ohledem na sílu Lucemburků držících římský trůn. Uzavřel několik smluv s Eliškou Zhořeleckou, ve kterých mu postoupila vládu a učinila jej dědicem. Přesto však nijak nepospíchal a ani po smrti Zikmunda Lucemburského se nesnažil vévodství ovládnout. Smlouvy tak nikdy nenabýly účinnosti, byť Eliška přinejmenším ve věci ustanovení Filipa jejím dědicem platnost dohod uznávala. Jeho vyčkávání, snad z důvodu přecenění jeho pozice a domněnky jisté kořisti, se mu nemuselo vyplatit, vlivný trevírský

¹⁸¹ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, s. 44-56 č. 102-113; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1663-1666; RI XIII H. 12 č. 55; CHMEL, J.: Regesta Friderici, č. 288, 289, 290, 291, 295; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 225, 230-234, 237; DRTA 16, s. 19, 21, 29-33, č. 14-49.

¹⁸² WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 118-120; RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 24-27, který však nezohledňuje ve svých analýzách práva Koruny české.

arcibiskup měl nyní lepší pozici než on a nakročeno k převzetí Lucemburska. Zdá se také, že o Lucembursko projevil opět zájem jeho největší politický nepřítel, vévoda orleánský, který ostatně měl vůči vévodství značné pohledávky. O zájmu orleánského vévody se dozvídáme pouze dopisu Elišky Zhořelecké z roku 1442, v odpovědi burgundskému vévodovi ohledně cizích práv k vévodství. O tomto projektu nejsou bližší informace, tehdejší orleánský vévoda Karel I. byl po 25letém zajetí v Anglii propuštěn teprve v listopadu 1440, nabídka tedy mohla být reálně učiněna nejdříve v průběhu roku 1441.¹⁸³

Filipova snaha zvrátit poměry v jeho prospěch se musela očekávatelně střetnout s Eliščinou nedůvěrou vůči němu. Zatím totiž žádnou dohodu nedodržel a navzdory jeho bohatství jí upíral nároky na vdovské zajištění v zemích, které ovládal. Naproti tomu trevírský arcibiskup byl spolehlivý partner, který měl navíc souhlas i ze strany Alžběty Lucemburské a římského krále Fridricha III. Přesto byla Eliška z nejasných důvodů ochotna nadále s ním vyjednávat a riskovat tak svojí pověst a důvěryhodnost. Patrně za tím stála snaha získat co nejvíce za svá práva, bez ohledu na uzavřené dohody. Richter to vysvětluje hamižností Siercků a její obavou, že by se již s Filipem nikdy nedohodla ohledně zadržovaných důchodů. Současně pak také spekuluje, zda za tím nestál samotný trevírský arcibiskup, snad i za nějaké výhody ze strany Burgundska, neboť Eliška často sídlící v Trevíru nemohla uniknout jeho dohledu. Eliška však později v jednom dopise uvedla, že ani arcibiskup dohodu nedodržel. To je ovšem v rozporu s jejími prohlášeními, podle kterých od něho už nějaké částky přijala. Navíc od příjezdu arcibiskupa z Vídně uplynulo sotva pár týdnů na to, aby mohla tvrdit, že dohodu nesplnil. Je pravdou, že trevírský arcibiskup si na ní vynucoval neustále nějaká privilegia, léna a zástavy. Trevířskými smlouvami o převodu Lucemburska jí pak nenabídl příliš velkorysé podmínky, ale zanedbatelnou hotovou částku a nízkou penzi vázanou účelovostí. Také Ursula von Dietze naznačuje, že byť bylo Eliščino jednání hodnoceno zejména německou historiografií jako bezcharakterní, smlouvou s trevířským arcibiskupem by však nic nezískala a stále by jí zůstalo mnoho dluhů.¹⁸⁴

¹⁸³ K Eliščinu dopisu viz další kapitola. K propuštění orleánského vévody viz BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. III., s. 143n. V červenci 1444 tento orleánský vévoda vznesl u římského krále požadavek na vyplacení pohledávek vůči Lucembursku, které zdědil po svém otci Ludvíkovi, viz 6. kapitola.

¹⁸⁴ Eliška Zhořelecká rozhodně takto nejednala pod vojenským či jiným nátlakem ze strany Viléma Saského, jak naznačuje KOPIČKOVÁ, B.: V soumraku Lucemburků, s. 14, neboť v té době byl saský vévoda „mimo hru“ namísto trevířského arcibiskupa. Tento omyl byl patrně převzat na základě chybné chronologie v BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 373-381. K Eliščinu tvrzení, že ani trevířský arcibiskup dohodu nedodržel, viz její prohlášení z roku 1442 (1443), ve kterém burgundskému vévodovi odpovídala na dotaz dalších práv vázoucích na vévodství. Dále RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s.

Avšak Eliška Zhořelecká sama po neúspěchu s Vilémem Saským arcibiskupa vyhledala, se smlouvou souhlasila a žádala její stvrzení římským králem Fridrichem III. a královnou Alžbětou. Současně neměla důvod burgundskému vévodovi o nic více věřit, zvláště pak ne jeho velkorysosti. Ostatně sama si na něho i stěžovala v dopisech římskému králi. Stále přitom existovaly možnosti jak Filipa ve spolupráci s Fridrichem III přimět k uvolnění jejich důchodů. Zůstává tedy otázka, proč tak náhle zcela změnila svůj postoj, co jí burgundská diplomacie nabízela.

Dne 12. září 1441 v Trevíru zmocnila Florise z Buschuisen, probošta z Ivoix, k vyjednávání s Filipem Dobrým o jejich vdovských důchodech a také o postoupení Lucemburska: *Wir Elizabeth von Görnitz, bekennen vnd thun kunt vffentlich mit disen brieve, dass wir vnseren lieben getruwen proibst zu Yvoix, Floris von Buschuisen, volmacht geben hain, vnd geben in chrachte diess briefves, zu dadingen vnd beslissen mit dem hochgeborn fürsten dem herzogen von Bourgougnen, von Brabant, etc., vnserm lieben neben, von vnser Duvarien yn Brabant, in Hollant, etc., vnd von achterstelligen renten vnd schulden derhalben, vnd darzue von vnserm lande Luxemburg, das zu synen handen zu stellen, vnd von vnsern wiegen overzugeben, alle recht, erffenisse vnd zulagen wir darzu hain muegen, vnd darzue von allen sachen, wir mit vnserm neben vurg. biss vff disen tage vssstain muegen hain, redende vnd gelouende in guter truwen, steed, vest vnd vnverbruchlich zu balden, was Floris viurg. herinne mit vnserm neben vurg. oder syne rade, dadingen, slissen, oder dun werdet, vnd nil daerwider zu tun noch zu kommen in einicher maissen, vsagescheiden in diesen sachen alle argelist vnd geverde. Mit vrkunde vnserem ynsiegel heran gehangen.*¹⁸⁵

Následovně pak byla 4. října 1441 v Hesdinu v hrabství Artois uzavřena mezi burgundským vévodou Filipem Dobrým a Eliškou Zhořeleckou, v zastoupení, další návrh dohody s těmito podmínkami:

Filip z Buschuisen (Boisthuysen, Boschuisen, Buschuisen) odevzdá jménem vévodkyně Lucemburské vévodství a hrabství Chiny s veškerým příslušenstvím burgundskému vévodovi a jeho dědicům a nástupcům jako pravým vévodům, hrabatům a pánům těchto zemí, a sice navždy, bez výjimek a výhrad: *„Premierement le dit Floris comme procureur de ma ditte dame la duchesse et par vertu du pouvoir par elle a luy donné, renunce, cede, quitte et transporte à mon dit seigneur le ducq de Bourgogne et de Brabant perpetuellement et a toujours la dite duché de Luxembourg et comté de Chini, (...) doresnavant tenir et posseder par mon dit seigneur le ducq et ses*

27-28; DIETZE, U.: Luxemburg, s. 33, 123 (pozn. 288). Četnost Eliščiných smluv s protikladným obsahem, jakož náhlý obrat ve prospěch Filipa Dobrého, zarazila nejednoho historika, což zdůrazňuje zejména BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 3, s. 306-317.

¹⁸⁵ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 114; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1667

hoirs, successeurs ou ayant cause heritaiblement et perpetuellement, comme vraye ducq, conte et seigneur du duché et conté et terres dessus dites et leurs appartenances, sans y rien reserver ne retenir de la part de ma dite dame la duchesse (...)“.

Eliška Zhořelecká vydá potvrzení, kterým by se zřekla nároků na vdovské důchody přiznané jejími manželi, Antonínem Brabantským a Janem Bavorským v Brabantsku, Holandsku a Zélandu. Rovněž se zřekne všech nedoplatků a pohledávek, vzniklých do dnešního dne, které v těchto zemích nárokovala. Obecně se pak zřekne všeho, co si nárokovala a požadovala na burgundském vévodovi a slíbí již nikdy toho nežadat: „*Item faict et passe le dit procureur au nom de ma dite dame la duchesse quittance universelle de tout ce qu'elle peult demander ou quereller envers mon dit seigneur tant pour son douaire (...), que de toutes autres actions que lui peuvent competeret appartenir pour quelconques debtes ou obligations sur les paya de Brabant, de Hollande et Seelande, ou autres quels quils soyent et des arrieraiges escheuz a icelle cause jusques aujourd'hui, et generalement de tout ce que elle peult avoir droict ou action de quereller ou demander envers mon dit seigneur a quelque cause ou occasion que ce peult estre, et promet jamais n'en riens demander ou poursuivre, ne faire demander ou poursuivre en aulcune maniere devers mon dit seigneur, ne ses hoirs ou ayant cause.*“.

Kromě toho dále přenechá vévodovi Zhořelecké vévodství (!) a její práva k fojstství v Alsasku s veškerým příslušenstvím a obecně všechny země a majetky, které měla a obdržela nebo ke kterým měla práva a nároky vzniklých z nástupnictví, dědictví, darování či jiného způsobu. Burgundský vévoda se rovněž měl stát jejím univerzálním dědicem: „*Item en oultre cède, quicte et transporte à mon dit seigneur le ducq le duché de Görlits et le droit que elle at en l'advocatie d'Elsasse (...), et generalement toutes aultres terres et seigneuries qu'elle a et obtient, ou esquelles luy compète droict et action, soit par succession, hoirie, donation ou aultrement en quelque maniere que ce soit, et en quelque pays et lieux qu'elles soyent assises et que cy après lui pourront appartenir ou escheoir par succession de ligne directe ou collaterale, en le faisant de ce et toutes autres successions de ma dite dame son heritier universaulx, pour en jouir en tout droict, propriété, comme de ses propres seigneuries, perpetuellement et a toujours par luy, ses hoirs ou ayans cause.*“.

Naopak ze strany burgundského vévody Eliška dostane každý rok 7.000 rýn. zl. po dobu svého života. První splátku ve výši 2.000 zl. obdrží ihned po schválení této smlouvy, dalších 2.000 o příštích Velikonocích a zbytek ke dni narození sv. Jana Křtitele (24. června). Od příštího roku 1442 jí pak budou 3.000 zl. vypláceny ve městě Kolín nad Rýnem, buď skrze město, nebo tamní obchodníky, vždy ke sv. Remigiovi (1. října). Zbýlých 4.000 zl. budou předepsány na výnosných panstvích buď v Brabantsku, Holandsku nebo

Henegavsku, avšak náležet zde jí budou pouze plody (peníze) a po její smrti tato panství a penze případnou zpět burgundským vévodům nebo jejich dědicům, aniž by mohla jakkoliv jinak s nimi disponovat. To se mělo týkat i zbylého důchodu ve výši 3.000 zl.: „*Item et moyennant et parmy ce, mon dit seigneur le ducq payera et delivrera ou fera payer ou delivrer a ma ditte dame la duchesse doresnavant, chascun an la somme de sept mil florins de Rin en la manière que s'ensuyt. (...), cest ascavoir trois mil florins de Rhin en la tille de Colloigne sur le Rhin, pour illecq les recevoir comptant au dit jour de St-Remi, chascun an, (...), et les autres quatre mil florins assignera i ma ditte dame la duchesse en bonnes terres et bonne rente et suffisante bien et seurement assise en l'un de ses pays de Brabant, de Hollande ou de Haynau (...)*“.

Dále ve prospěch této dohody dá vévoda Elišce 2.000 zl. pro její potřeby a záležitosti a potěšení, které Floris ihned doručí: „*Item et en faveur de ce dit present traictié mon dit seigneur donnera à ma dilte dame la duchesse la somme de deux mil florins de Rin comptant pour d'icelle somme soy aider en ses besoignes et affaires à son plaisir, laquelle somme icelluy Floris recevra incontinent, pour et au nom de ma ditte dame pour icelle luy payer et delivrer*“.

Rovněž pak vévoda během jednoho roku po převzetí Lucemburska a Chiny vyplatí vévodkyni 16.000 rýn. zl., kterými má zaplatit své dluhy: „*Item sera tenu mon dit seigneur le ducq et ad ce se obligera bien et vaillablement par bonne et seur obligation de payer à ma ditte dame ou son certain mandement dedans un an a compter depuis la possession prinse par mon dit Seigneur le ducq de la ditte duché de Luxembourg et comté de Chini, la somme de seize mil florins de Rhin (...)*“.

S ohledem na tvrzení vévodkyně, že se v Holandsku nacházejí její šperky, které zadržovali Frank van Borssele nebo Daniel, pokladník, vévoda slibuje nalezené šperky jí vydat nebo nahradit.

Floris se zavazoval jménem vévodkyně, že tato smlouva bude ratifikována do 1. ledna 1442, jakož i své poddané zbaví přísah vůči ní a naopak je vyzve k holdu vůči burgundskému vévodovi, a to vše učiněno listinami se všemi náležitostmi pod dohledem notářů.¹⁸⁶

Na první pohled tedy zaujme výrazně vyšší penze, než předtím Filip nabízel a také další zájemci. Tentokrát však Filip nenabízel žádnou vysokou jednorázovou částku odstupného a Eliška se musela současně vzdát vysoké penze po svých předchozích manželích. Dalo by se i říci, že v podstatě za odstupné Lucemburska dostala pouze výši

¹⁸⁶ Úplné francouzské znění smlouvy WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 116; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1668, 1668/BIS; výtah smlouvy od Gacharda v BARANTE, A. G. P. B: Histoire des ducs de Bourgogne II., s. 29; s menšími nepřesnostmi překlad v RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 28-29. O zadržování klenotů Danielem Janssonem, který je měl přijmout od Franka van Borssele, informovala Eliška už v lednu 1441, viz předchozí text.

svých dříve nárokovaných důchodů. Lucembursko ovšem bylo na druhou stranu natolik zadluženo, že stejně nemohla s výrazným odstupným počítat. Za povšimnutí však stojí, že smlouva nijak nepamatovala na práva Koruny české a českých králů. Nepožadovala souhlas zástavce a nezabývala se jeho právem země vyplatit, ostatně jako ve všech předchozích dohodách s burgundským vévodou. Ve smlouvě s trevírským arcibiskupem na to naopak pamatováno bylo. Jako sporné se jeví ustanovení, že burgundský vévoda a jeho dědicové mají obdržet Lucembursko a další země navždy a navíc jako jejich „*praví vévodové, hrabata a páni*“. Tím by se jevílo, že se smlouvou měla postoupit vlastnická a nikoliv pouze zástavní práva. Smlouvu jistě vyhotovovala burgundská strana, která měla zájem o co nejvýhodnější formulace, avšak samotný Filip Dobrý vždy tvrdil pouze zástavní titul oprávněnosti své držby Lucemburska a to i v případě Elišky.¹⁸⁷

Eliška Zhořelecká na počátku roku 1442 odcestovala do Bruselu, aby dokončila obnovené vyjednávání. Vévoda Filip však nebyl přítomen a zastupovala jej jeho manželka a regentka „Nizozemí“ Isabela Portugalská. Dne 10. ledna 1442 Eliška předala vládu v Lucembursku a Chiny burgundskému vévodovi, kterého jmenovala *mambour* a *gouverneur*. Následujícího dne, 11. ledna 1442, pak obsáhlou listinou připomněla hlavní body dohody z Hesdinu, byť bez specifikace částek, a tuto ratifikovala ji: „*par vertu du dit pouvoir exprimées au traicté dessus dict, loué, grée et approuvé, ratifié, consenti, et de nostre certaine science et pure et liberale volonté sur ce bien ad visé et advertie comme dict est, et par bon, meur advis et deliberation de conseil, sans circumvention, séduction ou contrariété aulcune, louons, gréons, approuvons, ratifions et consentons pour nous, nos hoirs, successeurs ou ayans cause, et de nouvel passons et accordons le dit traicté, et par la teneur de ces présentes renonchons, cedons, quictons et transportons a nostre dit nepveu le ducq de Bourgoigne et de Brabant, les dits duché de Luxembourg et comté de Chini, duché de Goirlits, et droit de l'advouerie d'Elsassie et toutes les autres terres, revenues, possessions, droits, actions et seigneuries en icelluy traicté declairées et tout ainsy et par la forme et maniere que le dict traicté contient, avecque aussy toutes debtes et engaigemens que avons et nous competent et peuvent competer en et sur iceulx duché de Luxembourg et conté de Chini et d'iceulx duché et conté, nous deveslons et dessaisissons et en advestons, saisissons nostre avant dit nepveu pour les tenir, posseder et en jouyr pour luy, ses hoirs, successeurs ou ayans cause heritablement, perpetuellement et a tousiours comme vray ducq, conte et seigneur, sans a nous riens y reserver ne retenir...*“.

S ohledem na užití stejných formulací jako ve smlouvě je zřejmé, že její znění rovněž připravila burgundská strana. Objevuje se zde tedy i sporná formulace o nabytí Eliščiných zemí Filipem a jeho nástupci coby „*pravých vévodů*“.

¹⁸⁷ K tomu viz závěrečná podkapitola.

Téhož dne pak byla sepsána mezi oběma ženami dohoda, která měla zpřesnit uskutečnění smlouvy. Ze strany Elišky Zhořelecké měl být převod země a její administrativy proveden jasnými, nerozpornými listinami v řádné formě, tzv. patenty. Zejména však měla jasně deklarovat, že vedle udělení poručenství (mambournie) dodrží smlouvu a vévodství bude postoupeno dle smlouvy se všemi právy. Udělení poručenství mělo být pouze jejím projevem přízně a předčasné dání vévodství burgundskému vévodovi do držby: „*Item que ma dicte dame baille aultres lettres patentes de dato subsequent celles dudít transport et mambournie, par lesquelles elle declare que, nonobstant icelle mambournie, elle veult entretenir ledict traictié et transport; et promet pour icelle mambournie non so departir dudít transport, ains le garder, tenir et accomplir selon sa forme et teneur, tout ainsy comme si ladicte mambournie nestait point faicte ou donne a mondit seigneur, en declarant par icelles lettres que ladicte mambournie est faicte seulement que pour plus aisement faire avoir a mondit seigneur la possession desdits duché de Luxembourg et comté de Chiny.*“

Naproti tomu burgundský vévoda určil zajištění její penze tím způsobem, že z 3.000 zl., které měly být původně vypláceny v Kolíně n. Rýnem, budou vyplácet Bruggy ve Flandrech, ostatních 4.000 zl. pak brabantská města Lovañ, Brusel, Antverpy a Bois-le-Duc (Hertogenbosch), každé po 1.000 zl. Peníze však měly být vypláceny s ohledem na předání zemí a postoj tamní vrchnosti k novému pánovi. Jednorázová částka 16.000 zl. pak měla být rozdělena na dvě splátky s tím, že současně Filip Dobrý napíše trevírskému arcibiskupovi a hraběti z Virneburgu, aby vévodkyni posečkali až pět měsíců se splacením jejích dluhů. K předání vlády země měla Eliška k 20. únoru sezvat do Lucemburku nebo Thionville (Diedenhofen) zástupce tři stavů, aby tento krok schválili, přičemž vévoda tam měl vyslat své zástupce. Eliška pak o dva dny později, 13. ledna opětovně potvrdila jmenování Filipa mambour a guvernérem s tím, že to není na škodu smlouvě z Hesdin.¹⁸⁸

Burgundský vévoda pak 31. ledna 1442 v Nevers potvrdil přijetí Eliščinu ratifikace a rovněž i on obsáhlou listinou, ve které rovněž rekapituloval vzájemná ujednání, dohodu z Hesdin, jakož i nedávné ujednání v Bruselu, potvrdil. Rovněž deklaroval, že přebírá Lucembursko a Chiny pod ochranu.¹⁸⁹

Snad právě v souvislosti s tímto kontraktačním jednáním souvisí nedatovaný dopis v holandštině Elišky burgundským vyslancům k jejich třem otázkám týkajících se právního stavu Lucemburska. Na první dotaz ohledně listin, kterými se před šesti sedmi roky zavázala stavům nepostoupit své země cizinci, odpověděla, že jsou v držení Jana ze

¹⁸⁸ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 124-127; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1669, 1670.

¹⁸⁹ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 130, 131, 132; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1671, 1672; RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 30.

Soleuvre. Tyto listiny vydala pod nátlakem císaře Zikmunda a stavů, jmenovitě pánů z Rodemachernu a Arenbergu a města Lucemburk, a sice s ohledem na předchozí dohodu z Dordrechtu. Nicméně mu prý nemohly uškodit, protože je její synovec a nejbližší dědic. Na další dotaz ohledně listin zakládající její práva k jejím zemím odpověděla, že ty jsou uschovány v holandském opatství Middelburg. Taktéž upřesnila, že císař Jindřich VII. kdysi dal svému synovi Janovi právo případného ženského nástupnictví v Lucembursku. Na poslední dotaz ohledně listin, kterými mohla postoupit své země jiným osobám, odpověděla, že na žádost uherské královny, své sestřenice, dojednala obchod se saskými vévody a poté s trevírským arcibiskupem, přičemž tyto obchody nebyly uskutečněny a ona (Eliška) na ně písemně rezignovala (žádné písemnosti v archivech nejsou). Co se mělo týkat vévody orleánského, který měl o její země zájem, ona s ním v jednání nepokračovala. Na závěr dodala, že má právo titulovat se vévodkyní lucemburskou, a sice na základě listin Václava IV. a Zikmunda.¹⁹⁰

Ani touto smlouvou z Hesdín však ještě nedošlo k přechodu Lucemburska pod burgundskou vládu, jak někdy literatura zkratkovitě uvádí. Jednalo se zatím jen o další z řady uzavřených smluv, kterých Eliška Zhořelecká stihla již více než dost. K jejímu naplnění měla totiž vést ještě komplikovaná cesta.

IV.5 Eliška Zhořelecká a její dědické nároky na Lucembursko

Smlouva z 1. května 1441 v Trevíru mezi Eliškou a trevírským arcibiskupem se oproti předcházejícím lišila v jedné zásadní věci, a sice v titulu oprávněnosti Eliščinu držby Lucemburska a Chiny. V úvodu Eliška totiž nově vysvětlovala původ své vlády, a sice v zastavení těchto zemí Václavem IV. jí a Antonínu Brabantskému pro nevyplacené věno. Vzápětí však dodala, že je tyto země drží též právem dědickým, neboť bratři jejího otce Jana Zhořeleckého, čeští králové Václav IV. a Zikmund, zemřeli bez zanechání mužského dědice, přičemž země jejího otce, Zhořecko a Lužice, přešly na Zikmundovu dceru Alžbětu: „*z̄w dennselben landenn vnd herschafften hertzogthumb z̄w Lutzeburg vnnnd graveschaft z̄w*

¹⁹⁰ Burgundský vévoda musel nějaké listiny obdržet, neboť později se dozvídáme v dopisech Viléma Saského o stížnosti trevírského arcibiskupa ohledně nedostupnosti listiny jeho pohledávky vůči Lucemburku. Dátce Eliščinu odpovědi do roku 1449 s ohledem na údaj, že před šesti lety musela opustit město Lucemburk, tj. kvůli revoltě z jara 1442, není správná, nutno vykládat ve spojení s příkazem Zikmunda Lucemburského z roku 1436, podle kterého musela přenechat hlavní město pod kontrolou pánů z Rodemachern a Arenberg, což ostatně potvrzuje i její odpověď na první otázku. Taktéž těžko věřit, že by se Filip po zásadních dokumentech Lucemburska sháněl až po tolika letech. Dopis tak mohl být vydán na přelomu let 1441/1442 s ohledem na zmínku o dohodě s trevírským arcibiskupem. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 154; Týž: Table 29, č. 203 (s datací do roku 1449); VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1683 (s datací do roku 1442).

Chini, wir vnns auch erbtails vnnd rechts vermainen vnnd vermessen zu habenn vnnd dartzu einn rechter geborner erbe zu sein, nachdem vnnsere zwen vetternn, die durchleuchtigstenn fürsten, kaiser Sigmundt, kunig zu Ungerenn, etc., vnnd der egenant kunig Wentzelab vonn Behem geprüder, denn gott baidenn barmherzig sey, die zwene beidesamennt vnnsers vaters leipliche gepruder gewest seindt, alszwoill vnnd ynn gleicher weisse als der hoecgebornn fürste vnnsere lieber vatter seliger gedechtnus hertzog Hannss von Görlitz, yrer beider bruder, alle dreie ane sune vnnd leibes lebens erben vonn yrem namen, wappenn vnnd stammen hinder yn tzu lassen, todes halbenn verfarren vonn dieser welt verschaidenn vnd abgegangen seindt, besunder dieweill dass hertzogthumb zu Görlitz, vnnd das lanndt von Lusitz, die mit anderen vnnsers vattern seligen erbtaill waren vnnd seinn solten, nit zu vnnsern banden, sunder zu der durchleuchtigstenn vnser liebenn muemen frauenn Elisabethen (...) Sigmundts tochter⁶.¹⁹¹

Eliščino prohlášení, že má dědické nároky na země po svém otci, které si nyní kompenzuje na Lucembursku a Chiny, je zajímavý doklad, jak po tolika letech své zástavní vlády vnímala svoji pozici v Lucembursku. Je pak otázkou, proč vůbec žádala arcibiskupa, aby smlouvu nechal potvrdit u poručníků pretendenta českého trůnu Ladislava. Snad i navzdory jejího vnímání Lucemburska jako její dědičné země uznávala případnou lenní nadřazenost českého krále. Současně však shodně se svojí sestřenicí Alžbětou ignorovala práva stavů Koruny české, které měly jako jediné právo rozhodnout o budoucím králi a tedy i lucemburském vévodovi. Svoji roli na tom jistě sehrála i skutečnost, že bylo Elišce svatební smlouvou přiznáno právo na titul lucemburské vévodkyně, který jí v její identifikaci coby dědičné panovnice jistě utvrdil. Nároky na vlastní Korunu českou však zatím nevznesla a tedy pozici své sestřenice Alžběty Lucemburské coby české královny akceptovala. Přesto vnímala, že po smrti mužských představitelů Lucemburků se i ona stala dědičkou jejich zemí. Toto projevení dědických nároků tak nebylo poslední.

Eliščina argumentace je ovšem právně sporná, neboť podle závětí Karla IV. z 21. prosince 1376, popř. v revidované verzi z 18. října 1377, ženy neměly žádná nástupnická práva a měly být odbyty finančním zajištěním. Jednotlivé země Koruny české měl zdědit vždy nejstarší mužský příslušník rodu, pouze v případě vymření celého rodu po meči přicházely na řadu ženy. Jejich posloupnost však již stanovena nebyla.¹⁹² V případě posloupnosti dle věku by jistě měla přednost mnohem starší Eliška. Ostatně v boji o český trůn po Zikmundově smrti polský král Vladislav Alžbětino dědické právo popíral právě ve prospěch Elišky Zhořelecké! Alžběta Lucemburská však měla přednost zejména proto, že

¹⁹¹ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 98, 99

¹⁹² Úplně znění první verze závětí viz SCHLESINGER, L.: Eine Erbtheilungs, s. 5n; znění druhé verze viz QUICKE, F.: Un testament, s. 265n; popř. přeložený výtah SPĚVÁČEK, J.: Karel IV., s. 458n.

její otec byl v dědickém pořadí na přednějším místě než Jan Zhořelecký a byl také českým králem. V její prospěch však hoviřila i samotná svatební smlouva Elišky Zhořelecké z roku 1409, kde bylo jasně stanoveno, že Eliška by se stala dědičkou všech lucemburských zemí, jen pokud by se nikomu z mužských Lucemburků nenarodil jiný potomek. Tato smlouva však navzdory závětím Karla IV. přiznávala Elišce právo na země jejího otce, které ve skutečnosti nikdy neobdržela. Újma jí tak skutečně způsobena byla a ona to tak i vnímala. Přesto nikdy nezpochybnila práva českých králů na výkup těchto zemí, a tedy se pro ně nic neměnilo.¹⁹³

Alžběta a Fridrich se 22. a 23. července 1441 ve Vídni při potvrzení této dohody však nijak nevzepřeli Eliščiným dědickým nárokům, byť bylo zřejmé, že je neuznávají. Fridrich III. se v tomto ohledu jasně vyjádřil až v následujícím roce, 9. srpna 1442, v listině potvrzující trevírskému arcibiskupství zástavní práva na panství Schönecken. V ní prohlásil, že Eliška Zhořelecká má zástavní práva na Lucembursko s ohledem na listinu Václava IV., avšak doslechl se, že ona nárokuje také některá jiná práva: „*Elizabeth von Gorlicz, herzogin in Beiern vnd zu Lucemburg, grefin zu Chiny, die die egen, lande von Luczemburg und von Chiny yelzund zu diser zeit fur hundert tusend und zwantzig tausent reinischer gulden ynnehat und besitzt, nach laut kunig Wentzlawls brief darüber gegeben, wie der von wort zu wort lautet, zu den obgen. landen sy sich dann, als wir vernemen, etlicher ander gerechtikeit zu haben vermisst*“. Tím nepřímou naznačil, že je neuznává. Jednoznačně to pak prohlásil roku 1447 během jednání s Filipem Dobrým.¹⁹⁴

Ze strany Elišky se přitom nejednalo o rozmar, ale nově nastolený postoj, jak projevila 4. října 1441 v Hesdinu ve smlouvě s burgundským vévodou. Již hlavní ustanovení, že burgundský vévoda a jeho dědicové měli obdržet Lucembursko a další země navždy a navíc jako jejich „*praví vévodové, hrabata a páni*“, vyvolalo polemiku. Objevil se názor, že tato formulace byla v souladu s Eliščiným postojem ve smlouvě z 1. května 1441. Z toho by mělo vyplývat, že Eliška nyní postupovala Lucembursko burgundskému vévodovi jako své dědictví a tedy jemu do úplného vlastnictví.¹⁹⁵ Nicméně Eliška v téže smlouvě postupovala také svá práva na Zhořelecko. Toho se ovšem ve smlouvě s trevírským arcibiskupem nepřímou vzdala výměnou právě za Lucembursko. Pokud by si

¹⁹³ K ženskému dědickému právu v Lucembursku s důrazem na Elišku Zhořeleckou viz také DIETZE, U.: Luxemburg, s. 67-77.

¹⁹⁴ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 171; DIETZE, U.: Luxemburg, s. 73.

¹⁹⁵ DRTA 19/1, s. 347, 356. Dietze naopak ve své práci kladla důraz na Eliščinu úvodní intitulaci s tím, že užitá formulace o božím původu jejího titulu měla rovněž zdůrazňovat její dědická práva na Lucembursko, viz. S ohledem na plnou formulaci: „*par la grace de Dieu, palatine du Rin, duchesse en Baviere et de Luxembourg et comtesse de Chiny*“, ve které se objevují ovšem i další tituly na země, které si nijak nenárokovala, ovšem nelze takový závěr podpořit a těžko posuzovat Eliščin subjektivní úmysl v této věci.

tedy nyní měla činit dědické nároky jak na Zhořelecko, tak i Lucembursko současně, neměl by tento nárok zcela žádný právní důvod a v podstatě by tak popřela i svoji předchozí argumentaci. Samotný Filip Dobrý vždy zastával pouze zástavní titul oprávněnosti své držby Lucemburska a to i v případě Elišky.

Ursula von Dietze naopak kladla důraz na Eliščinu úvodní intitulaci s tím, že užitá formulace o božím původu jejího titulu měla rovněž zdůrazňovat její dědická práva na Lucembursko. S ohledem na plnou formulaci: „*par la grace de Dieu, palatine du Rin, duchesse en Baviere et de Luxembourg et contesse de Chiny*“, ve které se objevují i další tituly na země, které si nijak nenárokovala, nelze takový závěr podpořit a těžko posuzovat Eliščin subjektivní úmysl v této věci. Spíše se opět jednalo o obecné a zavedené formulace.¹⁹⁶

Každopádně i smlouvou z Hesdinu Eliška opětovně manifestovala svá dědická práva vůči Koruně české, byť zatím pouze na její část. V budoucnu své nároky ovšem zásadně rozšířila, když někdy na přelomu srpna a září roku 1442, tedy v době vyhrocené situace v Lucembursku, dokonce psala do Čech, že se přijede brát o svá dědická práva ke Koruně. O tom se dozvídáme z dopisu Aleše ze Šternberka Oldřichovi z Rožmberka ze dne 15. září 1442, kde s obavami o hrozící zmatky v jednání o český trůn psal: „*A dálet' věděti dávám, že kněžna Lucemburská poslala jest ke mne tajné, a praviaci, že by byla pravá dědička království Českého, a prosíci, aby nebyla zapomenuta ani opuštěna; nébrž tak rozomiem, žeby chtěla sama přijeti a napomínati. Jestližeť přijede, tutě strašné zmatku, byť se k ni mnozí newrhli; ač ne proto, aby pod ni slušeli, ale aby w zemi roztrženie udělali. Protož pro boba jednajte, at' konec bude. A byť pak sama nepřijela, jedno at' by poselstwie učinila, tehdy wěz žet' veliké roztrženie bude w té zemi.*“. Patrně však byla v kontaktu i se samotným Oldřichem z Rožmberka, který v odpovědi na tento dopis nesdílel Alešovy obavy a samotnou Elišku označuje za paní na něho laskavou: „*Dále jakož dotýčeš o knežně Lucelburské ec. I owšem jest kmenu Českého; ale mnét' se nezdá, byť ona sobě co prospěla takovým napomínáním. Než k čemužby ona koli spravedliwa byla wedle řádu, tohot'bych Její Mti chtěl rád přieti, jakožto paní na mě laskawé, a cožby bylo nám a naší zemi bez škody.*“.

Tím však Eliška ohrožovala pozice své sestřenice a královny-vdovy Alžběty Lucemburské, která se také o vládu v Koruně české brala. Je ovšem pravděpodobnější, jak se domnívá Božena Kopiczková, že Elišce šlo pouze o finanční odstupné.¹⁹⁷ Přesto Eliška na svých dědických nárocích vůči Lucembursku setrvala, práva českých králů zemi vyplatit ovšem uznávala.

¹⁹⁶ DIETZE, U.: *Luxemburg*, s. 74

¹⁹⁷ AČ 2, s. 16-18; KOPIČKOVÁ, B.: *V soumraku Lucemburků*, s. 14.

V Ztráta Lucemburska v letech 1442-1444

V.1 Reakce na dohodu z Hesdin a jmenování Filipa Dobrého mambour

Lucemburské poměry začínaly dostávat absurdní ráz. Práva Koruny české nikdo nebral na zřetel, namísto toho o osudech jedné z jejích korunních zemí rozhodovali jiní, a sice královna-vdova Alžběta a také římský král Fridrich III. coby poručníci potomků Albrechta II., syna Ladislava a dcer Anny a Alžběty, kteří byli označováni za dědice vévodství. Oba rozhodli umožnit postoupení Lucemburska Vilémovi Saskému a Anně do dědičné, resp. zástavní, držby, což nakonec i české stavy vzaly na vědomí. Nicméně Eliška Zhořelecká, dosavadní zástavní držitelka, uzavřela postupně smlouvy o postoupení jejích zástavních práv a vlády nejen s Vilémem Saským, ale také s trevírským arcibiskupem Jakubem ze Sierck a burgundským vévodou Filipem Dobrým. Samotné Lucembursko pak nevědělo, komu má být vlastně poslušno, a bylo rozděleno na příznivce toho či onoho a v průběhu následujících dvou let se složení sympatizantů zásadně měnilo. Všichni společně alespoň uznávali práva budoucího českého krále na vyplacení zástavních práv.

Filip Dobrý se snažil z počátku roku 1442 prostřednictvím rozsáhlých instrukcí pro své velvyslance v čele s Vilémem (správně Šimonem), pánem z Lalaing, ohledně převzetí vlády v Lucembursku a Chiny čelit i případnému odporu ze strany tamních stavů. Jeho vyslanci měli deklarovat, že se jejich pán chce jejich zemí ujmout pro zpusošení a zkázu, která je postihla, pro slabou vládu vévodkyně vdovy, a sice jako její nejbližší příbuzný. Přitom měli zdůraznit, že se tak neděje na úkor práv manželky římského krále (Alžběty Lucemburské) a jejího syna.¹⁹⁸

Toto prohlášení se však mělo minout účinkem, neboť záhy poté, co vešel Eliščin záměr postoupit burgundskému vévodovi podíl na vládě v obecnou známost, vyvolala tato skutečnost tvrdý odpor. Není však zřejmé, do jaké míry vešla ve známost samotná smlouva z Hesdinu. Pravděpodobně její obsah, jakož i navazujících úmluv, zůstal utajen, neboť by jistě svým obsahem vzbudil ještě větší pozdvižení, a sice s ohledem na ustanovení Filipa Dobrého Eliščiným dědicem.¹⁹⁹ Odpor vzešel zejména ze strany Viléma Saského, který byť

¹⁹⁸ Instrukce jsou nedatovány, patrně vznikly v průběhu února 1442. Mezi vyslanci přítomen i Adrian van der Ee, později častý účastník burgundského diplomatického sboru ve sporu o Lucembursko. Podle pozdějšího Filipova prohlášení ze dne 26. října 1443 v Arlonu se však mělo jednat o Šimona z Lalaing, který měl být rovněž místodržícím. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 134.

¹⁹⁹ Ostatně sám burgundský vévoda později v prohlášení z 26. října 1443 v Arlonu tuto skutečnost prozradil s tím, že byla obsahem tajné smlouvy mezi ním a jeho Eliškou. Domněnka, že Eliška hodlá burgundskému

vévodství od Elišky nevyplatil, činil si dále na Lucembursko nárok a začal zde alespoň vystupovat z pozice zástupce pravých dědiců, tedy své snoubenky, její sestry a Ladislava. Je nepochybné, že si ovládnutím Lucemburska zamýšlel kompenzovat Annino věno, popř. jej zadržovat až do jeho vyplacení.

Saský vévoda posílil svou vojenskou přítomnost v Lucembursku, kde stále kontroloval hrad v hlavním městě. Do něho v závěru roku 1441 vyslal vysoce postaveného durynského šlechtice a diplomata hraběte Ernsta z Gleichen (ve francouzských pramenech *de Clück*) a udělil mu i úřad hejtmána.²⁰⁰ Na údajnou žádost města Lucemburk a za jásotu občanů pak tento hrabě přivedl vojenský oddíl 155 jezdců. Hrabě z Gleichen se pak snažil zabránit postoupení správy země burgundskému vévodovi a v únoru se obrátil na vévodkyni s nabídkou jednání, ale bez úspěchu. Proto sezval stavy na 4. a 5. února do Lucemburku, kde je žádal, aby nepřijímaly burgundského vévodu či jiného cizince za svého pána a naopak holdovaly saskému vévodovi. Lucemburské stavy s výjimkou hlavního města ovšem tento krok odmítly s tím, že nebyly svojí vévodkyní zbaveny přísah vůči ní. Protiargument, že Eliška nedodržela smlouvy a snaží se zemi zavléci do cizích rukou, nebyl vyslyšen. Hrabě žádal alespoň, aby nepřijímaly zatím jiného pána a umožnily Sasům volný pohyb ve vévodství a výkon trestní jurisdikce nad zločiny vůči dědičným pánům. Odpověď na tuto žádost byla odložena na 20. února 1442, kdy mělo proběhnout zasedání stavů. Po tomto neúspěchu hrabě z Gleichen šířil zvěsti, že lucemburské stavy holdovaly jeho pánovi a Eliška burgundského vévodu nejmenovala svým místodržitelem.²⁰¹

Hrabě z Gleichen se obrátil rovněž na římského krále s žádostí o pomoc, stejně tak i saští vévodové. Fridrich III. pak ve dnech 14. února 1442 z Aussee napsal burgundskému vévodovi, aby zanechal vyjednávání s Eliškou Zhořeleckou, která chtěla na něho převést své země, navzdory smlouvám s Vilémem Saským. Dále upozornil, že se tak děje bez jeho souhlasu, přičemž takové jednání je neplatné, neboť Lucembursko je říšským lénem. Současně napsal i samotné Elišce, které vyčetl, že odřekla smlouvy se saským vévodou a chtěla své země ke škodě jeho a Svaté říše zaprodat. Proto jí poručil, aby své země Vilémovi vydala, přičemž jejich smlouvy budou poté vykonány a pokud by mezi nimi byli

vévodovi postoupit podíl na vládě v jejích zemích, vyplynula patrně z pokračujícího vyjednávání mezi ní a Filipem Dobrým a zejména z její cesty do Bruselu.

²⁰⁰ Dne 28. října 1441 psal hrabě z Gleichen městu Mety ohledně jejich záležitostí s Lucemburskem, Tamtéž, č. 122.

²⁰¹ V Lucemburku do té doby byla pouze menší posádka 20 mužů. Proti holdu saskému vévodovi se stavěl jmenovitě zejména Erhard z Gymnichu, burgundský stoupenec. RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 30-33.

spory, rozsoudí je on spolu s knížaty. Již 15. února se pak obrátil z Ischlu i na obyvatele Lucemburska, kterým oznámil, že jejich vévodkyni přikázal postoupení jejich zemí Vilémovi Saskému. Jim samotným pak přikázal pod hrozbou těžké nemilosti, aby holdovali saskému vévodovi a jemu, resp. jeho zástupcům, nyní odváděli daně.²⁰²

Navzdory tomu Eliška Zhořelecká svolala k 20. únoru 1442 do Thionville shromáždění stavů za účelem jejich souhlasu s předání vlády Filipovi Dobrému. Na místo se dostavili rovněž burgundští a saští vyslanci, kteří zopakovali nedávné požadavky na věrnost vůči Vilémovi Saskému. Na saskou výzvu reagoval maršál Jan z Bensdorfu, že stavy věrně slouží své vévodkyni a její jednání se Saskem se jich netýká, jsou tak před dědičným pánem a Svatou říší bez viny. Burgundští vyslanci zde v souladu s instrukcemi deklarovali zájem Filipa Dobrého pomáhat potomkům Albrechta II., pravým dědicům Lucemburska, a stát při nich. Dále pak že oni přijeli bez armády, mezi přátele a Filip se chce poničeného Lucemburska ujmout jako příbuzný vévodkyně, nikoliv ke škodě královny a jejího syna. Stavy nakonec uznaly burgundského vévodu za místopředsedu pod podmínkou zachování práv dědiců Lucemburska.²⁰³

Jeden z důvodů, proč lucemburské stavy jednoznačně nepodpořily Viléma Saského, naznačuje dopis římského krále adresovaný jim ze 13. dubna 1442 z Innsbrucku, ve kterém jim opět pod hrozbou nemilosti nařizoval vzdát Vilémovi hold, platit mu daně a nepřijímat cizí hejtmany. Současně je totiž ujišťoval s ohledem na pomluvy, o kterých ho Vilém informoval, že se saský vévoda brzy ožení s Annou, dcerou Albrechta II., pravou dědičkou Lucemburska: „*das die heyrat mit der hochgebornen Annen weilant vnsers veters kunig Albrechts, herzogem zu Oesterreich etc., seeligen tochter, die dan ein rechter erb zu dem egenanten lande vnd herzogtumb zu Lutzemburg ist, wendig werde soldé*“! Fridrichovo tvrzení, které povážlivě ve věci Lucemburska ignorovalo práva jeho svěřence Ladislava, bylo patrně ryze účelové s cílem zbavit Elišku vlády. Stavy si jistě byly vědomy, že pravým dědicem je Ladislav, přesto však i Anna coby jeho sestra mohla Viléma v jejich očích legitimizovat k dočasnému převzetí vlády nad jejich zemí. Prozatím však nepocit'ovaly vůči němu zvláštní povinnosti právě s ohledem na nejistý sňatek, byť jej kdysi královna-vdova Alžběta pověřila výkupem práv Elišky. Pomluva se však možná zakládala na pravdě s ohledem na politické záměry

²⁰² Uvedené listiny jsou známy pouze ze saských archivů, Tamtéž; RI XIII H. 11 č. 5-8.

²⁰³ Jan z Bensdorfu byl ovšem Filipem určen ve svých instrukcích jako dočasný místopředseda, tedy byl patrně jeho stoupencem. Není jistá přítomnost Elišky Zhořelecké. RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 33n.

královny-vdovy Alžběty využít stále svobodnou dceru Annu pro udržení uherského trůnu.²⁰⁴

Hrabě z Gleichen ihned 28. února psal městům, že vévodkyně nemá právo zemi dále předávat a určovat místodržitele. Dodával, že pokud by navíc zemřela během Filipova správcovství, již by byla jejich země pro pravé dědice ztracena, a proto navrhoval arbitráž před římským králem. Žádal je také, aby mu zůstala otevřená města a slíboval jim ochranu. Nicméně Eliška 5. března 1442 v Thionville ještě jednou, tentokrát veřejně, jmenovala „*mocného knížete, s ní spojeného kreví a přátelstvím*“, svého synovce a burgundského vévodu svým místodržitelem a poručníkem: „*mambourg et administrateur*“. Učinila tak velkému prospěchu a výhodě svých zemí a poddaných před nepřáteli a neštěstím, kterým ona jako žena a vdova nedokáže čelit a z obavy, že bude zapuzena a zbavena svých zemí. Rovněž přikázala poddaným složit mu poslušnost a věrnost.²⁰⁵ Očividně tak ovšem nebyla z opatrnosti hesdinská smlouva provedena zatím úplně, neboť v konečné fázi se Eliška měla zbavit své vlády úplně a zástavní práva postoupit Burgundsku.

V reakci na jmenování Filipa Dobrého *mambour*, hrabě Ernst z Gleichen 9. března 1442 vévodkyni oznámil, že z důvodu porušení práv dědiců bude i silou bránit přechodu vlády na Filipa, tedy jí odvolal svou věrnost a vyhlásil odpor. K němu se přidali i ostatní saští pánové, např. Jindřich Reuss z Plavna, kteří rovněž zaslali *lettres de défiance*. Podpořili jej také představitelé hlavního města a zejména německá část vévodství. Tento krok Elišku vystrašil, burgundský vévoda byl daleko, požádala tak o pomoc trevírského arcibiskupa, který se překvapivě, navzdory předchozímu podvedení, ujal role zprostředkovatele, přičemž on sám se svých práv na základě dřívější smlouvy nedomáhal. Do budoucna spíše využíval svoji roli zprostředkovatele k získání výhod pro svoji rodinu v samotném vévodství.

Po jednání burgundských a saských vyslanců 17. a 18. března 1442 v klášteře sv. Maximina bylo domluveno příměří do konce dubna s tím, že do 30. června 1442 mělo být nepřátelství zcela ukončeno. Za tímto účelem měla proběhnout v polovině června ještě jedna schůzka. Přesto však Eliška Zhořelecká údajně odešla do Dijonu, sídelního města

²⁰⁴ K Alžbětinu plánu provdat Annu jinému viz 4. kapitola. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 145; RI XIII H. 10 č. 3; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1679; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 321 (s datem 10. dubna).

²⁰⁵ Mylně uváděn rok 1441, viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 135; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. 381n, XVII a násl., který pak na základě toho činí nesprávnou chronologii událostí burgundsko-saské války. Označení *mambour* (*mambourg*) je starofrancouzským právním termínem pro poručníka nebo opatrovníka, další variantou je „*tuteur*“. Takto je označen i římský král Fridrich III. vůči nezletilému Ladislavovi v dopise Filipa Dobrého z 26. října 1443, viz dále. Dříve se takto titulovali i zástavní držitelé Jošt Lucemburský a Ludvík Orleánský, nicméně v tomto případě to mělo osobnější povahu vůči Elišce Zhořelecké. Tedy nikoliv „vladař“ jak se domnívá KOPIČKOVÁ, B.: V soumraku Lucemburků, s. 14.

burgundských vévodů. K dohodě a možná ani ke schůzce však patrně nedošlo, protože po skončení příměří obnovili Sasové v červenci vojenskou operaci.²⁰⁶

Situaci si ostatně zkomplikoval burgundský vévoda sám. Dne 26. března v Chalon vydal jako *mambour* a *gouverneur* Lucemburska a Chiny slavnostní proklamaci, že se na žádost své tety Elišky Zhořelecké ujal poručenství, vlády a ochrany nad jejími zeměmi a slíbil jejím obyvatelům, že je zachová v jejich privilegiích, zvycích a právech, nicméně s výhradou svých vlastních práv, které ve vévodství má: „*sans toutesvoies vouloir ne prejudicier en rien aux droitz telz que nous avons et povons avoir eu sur lesdiz pays*“. Právě kvůli této doložce byla patrně listina lucemburskými stavy odmítnuta, neboť Filip vydal zanedlouho tuto proklamaci znovu 24. května 1442 v Dijonu, avšak bez této doložky.²⁰⁷ Tato proklamace však nezabránila obnovení bojů a situaci patrně mělo vyřešit další shromáždění stavů svolané v průběhu července 1442 Eliškou do Grevenmacheru. Sem se dostavili také vyslanci burgundského vévody s kopií listiny z Thionville o jmenování Filipa *mambour*, ovšem při srovnání s originály se údajně zjistilo, že tato „kopie“ má odlišný obsah. Filipova práva k vládě v Lucembursku totiž byla odvozována od jeho strýců, Antonína Brabantského a Jana Bavorského, a pozměněná listina tedy zakládala jiný titul jeho vlády než rozhodnutí stavů a vévodkyně.

Tato skutečnost prý část stavů přiměla odvolat svojí poslušnost a připojit se k Sasům, kteří v Lucemburku shromažďovali své přívržence, zejména z německé části. Ve vévodství dokonce vypuklo povstání, které donutilo Elišku a burgundské zástupce k útěku do Dijonu. I burgundské kroniky potvrzují, že obyvatelé byli proti postoupení své země Filipovi Dobrému a chtěli zůstat podřízeni pravým dědicům Lucemburska, českým králům.²⁰⁸ Také záměr Elišky již byl všem jasný, když Vilém Saský v listině trevírskému arcibiskupovi potvrdil, že ona chce své země burgundskému vévodovi přenechat.²⁰⁹

²⁰⁶ Eliška Zhořelecká však již 28. března v Bruselu potvrzuje platnost hesdinské dohody a 29. dubna 1442 pak v Thionvillu rovněž i dohodu z 11. ledna 1442 v Bruselu, pokud i Filip Dobrý své závazky dodrží. Po skončení příměří saské jednotky pod vedením Jindřicha Reusse z Plavna 6. července 1442 ovládly hrad Soleuvre (Zolwer). RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 34n, 42; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 136-139, 141, 146; 160-161; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1675-1678, 1680.

²⁰⁷ O listině z Chalon DRTA 19/1, s. 390; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 150; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1681, 1682; AKČ 6 č. 16; LÜNIG, J.: *CGD II*, s. 1677n.

²⁰⁸ RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 42-43; BERTHOLET, J.: *Histoire* 7, s. 382; BARANTE, A. G. P. B.: *Histoire des ducs de Bourgogne II.*, s. 36, čerpající z burgundských kronik, nekriticky přebírá verzi shodnou s pozdějším tvrzením Filipa Dobrého, a sice že Eliška se nejdříve proti svému vyhnání obrátila na římského krále a další knížata, avšak pro význam saského vévody nebyla vyslyšena, teprve pak našla ochranu v Dijonu, kde byla přijata s velkými počtami. O Eliščiných stížnostech ovšem nejsou důkazy a zcela pravděpodobně mířila ihned za burgundským vévodou.

²⁰⁹ Toto tvrzení zaznělo v souvislosti s Vilémovým slibem získat pro arcibiskupa listiny k pohledávce na 22.000 rýn. zl. a 10.000 uher. zl., které měl držet Filip Dobrý. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 154.

V.2 Proměnlivý postoj římského krále Fridricha III.

Římský král Fridrich III. byl od počátku nakloněn saským vévodům, snad také díky příbuzenství. V jejichž prospěch již dříve uznal Alžbětiny listiny z prosince 1439, dohodu mezi Vilémem a Eliškou z února 1440 a také jim vyhradil v červnu 1441 práva, když akceptoval možné převzetí Lucemburska trevírským arcibiskupem. Rovněž se v nedávné době v jejich prospěch ohradil proti smlouvě z Hesdinu.

Následovně pak Fridrich 21. května 1442 v Norimberku uzavřel se saskými vévody pozoruhodnou úmluvu, ve které jim slíbil, že neuzavře s burgundským vévodou dohodu ohledně říšských práv k Brabantsku, Holandsku a Zélandu, ve smyslu udělení říšských lén, a sice pokud Filip Dobrý současně nepřevzme Vilémův závazek zaplatit Elišce Zhořelecké 22.000 zl. a poskytovat roční důchod 4.000 zl. dle smlouvy vyjednané trevírským arcibiskupem, ovšem s tou podmínkou, že jakmile pak Eliška tyto částky obdrží, předá své země Anně, se kterou se Vilém hodlá oženit.²¹⁰ Je však také možné, že se mělo jednat o kompenzaci za dosud ušlé vdovské důchody, kterou se ale saská strana chtěla současně zbavit svého závazku.

Dále pak 5. června 1442 ve Frankfurtu n. Mohanem Fridrich III., jako poručník dětí Albrechta II., ve prospěch Viléma Saského upřesnil svatební smlouvu s Annou, když závazek věna rozdělil mezi Rakousy, Čechy a Uhry. Nutno ovšem dodat, že tento krok nikdy české stavy neschválily.²¹¹ Původní návrh saských vévodů byl patrně odlišný, dle nedatovaných listin římského krále, kterými Fridrich III. měl udělit na žádost Viléma Saského a jeho „ženy“ Anny jim oběma Lucembursko a Číny, s výhradou práva výkupu Ladislava a jeho následovníků, zástavou za nevyplacené věno 120.000 uher. zl. a přikázat poddaným těchto zemí vzdát jim hold.²¹² Tímto krokem mělo dojít k posílení saských pozic vůči Lucembursku, nicméně závazek za nevyplacené věno by se tím zcela přenesl na

²¹⁰ RI XIII H. 10 č. 6; RI XIII H. 11 č. 10; DRTA 16, s. 157; záznam v WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 149, má nejasný závěr, že dohoda byla právě kvůli sňatku Viléma a Anny a té se navíc měly vrátit pouze „částky“, patrně chybný výklad.

²¹¹ Věno bylo rozděleno takto: 30.000 uher. zl. připadalo na Rakousy a z nich Fridrich III. ihned 4.000 zl. vyplatil, a zbylých 70.000 zl. mělo neurčeným poměrem připadat na české a uherské země. Současně bylo upraveno předání nevěsty. CHMEL, J.: Regesta Friderici, č. 588 a 589; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 339; RI XIII H. 11 č. 12; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský I, s. 441, Dvě studie, s. 43n.

²¹² Anna Habsburská byla stále pouze snoubenkou Viléma Saského, k věnu viz 4. kapitola. Verkooren tyto akty řadí po 20. prosinci 1442, nicméně s ohledem na zhoršený vývoj vztahů mezi králem a saskými vévody to není příliš pravděpodobné. Je také možné, že vznikly až po roce 1443, když burgundský vévoda saská práva nevyplatil, neboť až v závěru roku 1443 poprvé slyšíme ze saské strany o částce 120.000 uher. zl. Saská strana se ovšem na tyto listiny nikdy neodvolávala, viz jejich stanoviska z let 1458-1459, jakož ani Fridrich III., a tedy pravděpodobně nebyly nikdy ratifikovány. VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1684, 1685.

Korunu českou. Za povšimnutí jistě stojí, že se věno mělo navýšit nedůvodně o 20.000 zl.²¹³ Listiny však nakonec vykonány nebyly.

Také během své korunovace v Cáchách dne 17. června 1442 využil římský král přítomnosti řady knížat, mj. i Elišky Zhořelecké a burgundských a saských vyslanců, a dále o lucemburských záležitostech vyjednával, i v souvislosti s uznáním říšských lén burgundského vévody.²¹⁴

Vilém Saský posiloval svojí pozici a dosáhl 4. července 1442 u trevírského arcibiskupa Jakuba ze Sierck, že se v jeho prospěch vzdal všech práv, která vůči Lucembursku získal, s výjimkou těch, která se netýkala zástavní částky 120.000 zl.; tedy se zřekl práva vyplatit Lucembursko a Chiny od Elišky Zhořelecké. Saský vévoda v této souvislosti potvrdil Sierckům v průběhu června a července 1442 různá privilegia a pohledávky. Navíc Vilém hledal i nové spojence, např. v Lutychu. Spojenectví se Siercky ostatně nadále podporovala i královna-vdova Alžběta a rovněž Fridrich III., který během říšského sněmu ve Frankfurtu n. Mohanem potvrdil jménem Ladislava ve dnech 9. – 13. srpna 1442 ve Frankfurtu n. Mohanem Sierckům a trevírskému arcibiskupství celou řadu privilegií, lén a zástav.²¹⁵

Nyní, když se počet oprávněných snížil, vedla se intenzivní jednání mezi Burgundskem a Saskem prostřednictvím římského krále právě během jeho letního pobytu ve Frankfurtu. Dne 9. srpna 1442 vznikl čtyřbodový návrh dohody, který stanovil, že obě strany mají udržovat do 1. listopadu 1442 příměří a status quo v jejich pozicích v Lucembursku. Burgundský vévoda má římskému králi předat veškeré listiny zakládající jeho práva, nároky a pohledávky vůči Lucembursku a současně se vzdát všech nároků vůči němu. Současně má Filip přimět Elišku Zhořeleckou, aby svojí penzi čerpala u trevírského arcibiskupa, který jí má rovněž vyplatit odbytné 22.000 zl. s příslušným zajištěním. Pokud se tak stane, římský král Lucembursko převezme a předá jej trevírskému arcibiskupovi, který jej podrží do doby, než mu saský vévoda uhradí jeho náklady. Poté Lucembursko přejde zcela na Viléma Saského.

²¹³ Navýšení věna o 20.000 zl. není odůvodněno, ovšem v dalších letech se objevuje v listinách saských vévodů jako výše jejich nároku vůči Ladislavovi, avšak bez bližšího zdůvodnění vzniku (nejdříve takto ve smlouvě z 29. prosince 1443).

²¹⁴ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 151; RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 36.

²¹⁵ Obširnou listinou potvrdil např. zástavu Schöneckenu, ve které rovněž rekapituloval značně spletitou historii zástavních práv, přičemž právo na jeho výkup přiznal dokonce členovi rodiny Siercků. Mj. měli být Sierckové povýšeni na hrabata a arcibiskupovi mělo být pomůženo k hodnosti kardinála WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 153-158, 162, 168, 171-173, 176; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 382 (s datem 5. září povýšení Siercků na hrabata); RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 37, 39; k Schöneckenu též RI XIII H. 9 č. 45; CHMEL, J.: Regesta Friderici č. 957-959.

Dne 13. srpna pak Fridrich III. ještě dodal, že trevírský arcibiskup má Lucembursko spravovat a chránit proti Burgundsku ve jménu Viléma Saského tak dlouho, než mu ten potřebnou částku složí, a dohlédnout, aby poddaní Lucemburska složili Vilémovi a jeho dědicům hold. Tato dohoda tedy vrátila trevírského arcibiskupa opět do hry o Lucembursko, a sice patrně z prostého důvodu, že saští vévodové nedisponovali prostředky k jeho vyplacení. Jejich možnosti v západoříšské politice se ukázaly jako velmi slabé a rozhodně se neobešly bez pomoci místních kurfiřtů.²¹⁶

Tento návrh byl ovšem stejně překvapivý a nereálný jako zmíněná dohoda se saskými vévody z května téhož roku. Oba návrhy počítaly s naprostým podřízením se burgundského vévody a zcela nepochopily jeho pozici. Požadovaly od něho, aby se vzdal veškerých pohledávek, které údajně dosahovaly až 300.000 zl., aniž by mu nabídly jakoukoliv kompenzaci. Dokonce navíc počítaly s jeho součinností, aby Eliška Zhořelecká předala svoje země jeho nepřátelům. Nemohlo tedy být žádným překvapením, když se vyslanci kolínského arcibiskupa Dietricha z Moers, který se ujal zprostředkování setkání obou stran k 1. listopadu 1442, kdy mělo skončit příměří, vrátili z Burgundsku se zamítavou odpovědí Filipa Dobrého. O tom Fridricha Saského následně informoval dopisem římský král 26. září 1442 z Curychu. Burgundský vévoda tak navíc učinil v přítomnosti Elišky Zhořelecké a trevírského arcibiskupa, kteří se za ním rovněž vypravili.²¹⁷

S koncem příměří se začala situace vyhrocovat a římský král Fridrich III. namísto tradičního předvolání leníka se raději pokořil burgundské hrdosti. Koncem října se totiž vypravil osobně za Filipem Dobrým až k francouzským hranicím do říšského města Besançon obklopeném Svobodným hrabstvím Burgundsko, které burgundští vévodové rovněž ovládali. Zdržel se zde až do počátku listopadu. Tuto příležitost Filip Dobrý náležitě využil k manifestaci své moci, když povolal prý až tisíc svých leníků. Při uvítání svého lenního pána mu pak nevzdal náležitý hold a poklonil se pouze v sedě na koni, ze kterého nesestoupil. Podle kroniky Oliviera de la Marche Fridrich III. udělil burgundskému

²¹⁶ RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 37-38; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 176; RI XIII H. 11 č. 17 (dohoda); RI XIII H. 11 č. 18 (dodatek); DRTA 16, s. 624-625 č. 255.

²¹⁷ Společné pohledávky Filipa Dobrého a Elišky Zhořelecké ve výši 300.000 zl. měly být zveřejněny na jedné listině, která se dostala do rukou Viléma Saského a ten si ji 13. srpna 1442 nechal od Fridricha III. jako poručníka Ladislava potvrdit. Současně požadované listiny od Filipa Dobrého měly být předány do úschovy kolínského arcibiskupa Dietricha z Moers, který je měl vydat Vilémovi, pokud by se Fridrich III., s burgundským vévodou nedohodl ohledně vyrovnání pro Elišku Zhořeleckou. Není ovšem zřejmé o jakém vyrovnání je řeč, vzhledem k tomu, že plnit měl trevírský arcibiskup. Je tedy možné, že byla stále zvažována dohoda z května 1442, podle které měl plnit právě burgundský vévoda za udělení jeho říšských lén. RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 38-40; RI XIII H. 11 č. 19; regest RI XIII H. 11 č. 20, uvádí pouze 30.000 zl., což je ovšem nepravděpodobné; přímý doklad ze saských archivů však není veřejně dostupný. Filipovo zamítnutí viz RI XIII H. 11 č. 24.

vévodovi jím sporně ovládnuté Brabantsko, Holandsko, Zéland, Frísko a Henegavsko jako říšská léna. Tím by se ovšem zásadně odchýlil od dohody se saskými vévody, jakož i od postoje svých předchůdců, kteří tato území považovali po smrti jejich panovnic za odumřelá říšská léna. Podle lutyšské kroniky Jana ze Stavelot měl údajně akceptovat Filipovo poručení nad Lucemburskem, a sice až do smrti Elišky Zhořelecké, s tím, že tamním hejtmanem bude hrabě z Virneburgu. Podle jiných záznamů se měl Fridrich dokonce s Filipem dohodnout na plánu předat Lucembursko synovi vévody z Kléve a Kateřině Rakouské, jeho sestře. Tyto zprávy kronikářů ovšem nejsou nijak ověřené a některé si rozporují s pozdějším jednáním těchto aktérů. O sňatku mezi vévodou z Kléve a Fridrichovou sestrou Kateřinou ovšem bylo skutečně uvažováno, jak vyplývá z dopisu od Fridricha jeho bratrovi Albrechtovi z 22. února 1445.²¹⁸

Skutečností ovšem je, že vztahy mezi saskými vévody a římským králem ochladly. Saští vévodové začali řešit lucemburskou záležitost prostřednictvím porýnských kurfiřtů, jmenovitě s mohučským arcibiskupem Dětřichem z Erbachs, kolínským arcibiskupem Dětřichem z Moers, trevírským arcibiskupem Jakubem ze Sierck a rýnským falckrabím Ludvíkem IV., s žádostí aby právě oni rozsoudili tyto spory.²¹⁹ Nevzdávali tak naději vyřešit spory smírně, a sice i po skončení příměří. Z lucemburské záležitosti se snažili učinit záležitost Svaté říše. V tomto ohledu napsali 6. listopadu 1442 také dopis burgundskému vévodovi, kde mu připomněli, že římský král Fridrich za účasti porýnských arcibiskupů navrhl nedávno ve Frankfurtu přátelské narovnání mezi nimi a jím, zastoupeným vyslanci, a Eliškou Zhořeleckou, která se osobně dostavila. Avšak lucemburská vévodkyně dohodu nedodržela a on, Filip, poté převzal prostřednictvím hraběte z Virneburgu vládu v jejích zemích, což bylo v rozporu s jejich právy a právy dědiců těchto zemí. Navrhli mu, aby jejich spor opět rozhodl římský král anebo právě zmínění porýnští kurfiřti. Rovněž naléhali, aby přestal podporovat Elišku a jím dovolil držet Lucembursko a Chiny a volně je užívat.

Za tímto účelem byl do Lucemburska z jejich strany vyslán 18. prosince 1442 také nový vyjednaváč Apel Vitzthum vybaven rozsáhlými instrukcemi ze dne 6. prosince 1442. Měl především hájit stávající platné dohody, rovněž i návrhy z Frankfurtu z 9. srpna 1442. Na Elišku se mělo také tlačit skrze škody, které jím ona způsobila. Byli však ochotni

²¹⁸ Pobyt není přesně datován, Fridrich III. byl již 9. listopadu 1442 ve Vídni. Klévští vévodové byli s Filipem spříznění skrze sňatek s jeho sestrou Marií. RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 40-42; WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 28*, č. 185; RI XIII H. 12 č. 272; DRTA 17, s. 744č. 372.

²¹⁹ Saské politické vazby na porýnské kurfiřty, zejména trevírského a kolínského arcibiskupa analyzuje HEIMANN, H. D.: *Zwischen Böhmen und Burgund*, s. 111n, přičemž z lucemburských událostí vybírá právě ty okamžiky, které mu slouží ke sledovanému tématu.

vyjednávat o možnosti, že by si Eliška po dobu svého života podržela vládu v jejích zemích a Vilémovi Saskému by přenechala město Lucemburk s tamními daněmi, odkud by jí mohl skrze svého hejtmana a menší saské posádky chránit. Avšak stavy by musely holdovat jak jeho hejtmanovi, tak i Vilémovi pro případ Eliščiny smrti. V případě, že by i tuto možnost odmítla pro potřebu peněz, pak bylo navrženo jí nějakou částku i vyplatit. Pokud by však Eliška odmítla jakoukoliv dohodu, pak měl být dohodnut sňatek mezi dcerou Fridricha Saského a synem královny Sicílie, nebo vévodou z Kléve či markrabím z Bádenska s tím, že na tento pár přejdou jejich nároky na Lucembursko, a sice proti úhradě nejméně 40.000 zl. V nejzazším případě pak byli i ochotni nechat si své nároky vyplatit od trevírského arcibiskupa.²²⁰

Na dopis saských vévodů na Filip Dobrý odpověděl 29. prosince 1442. Prohlásil, že pokud ví, tak bylo ve Frankfurtu dohodnuto pouze příměří do 1. listopadu, které on a Eliška Zhořelecká dodrželi, a sice k jejich škodě, protože vévodkyně nemohla po tuto dobu vybírat v jejích zemích daně. O žádné jiné dohodě jej Eliška, které jej poté navštívila v Dijonu, ani jeho vyslanci, a koneckonců ani samotný římský král, který jej navštívil v Besançonu, neinformovali. Nabídku arbitráže odmítal s ohledem na možné nadržování ze strany porýnských kurfiřtů jejich saským kolegům. Slíbil ovšem požádat vévodkyni, aby věc přednesla římskému králi. Potvrdil, že skutečně přijal poručení a vládu nad Lucemburskem, kterou světil hraběti z Virneburgu. Jednal tak ovšem pouze na prosbu lucemburské vévodkyně a tamních stavů s tím, že nesmí rušit práva potomků krále Albrechta II. On však chce jejich práva, jako blízkých příbuzných, naopak chránit. Stejnou odpověď zaslal i porýnským kurfiřtům.²²¹ V diplomatické odpovědi se Filip ovšem vyhnul odpovědi na saská práva k Lucembursku, která zjevně neuznával.

Hájení práv potomků Albrechta II. zanedlouho padlo pouze na římského krále Fridricha III. Královna-vdova Alžběta Lucemburská nečekaně zemřela 19. prosince 1442 v uherském Rábu (Győr). Poměrně v kontrastu s tímto pak je obvinění Viléma Saského z 29. ledna 1443, že římský král zamýšlí po dohodě s burgundským vévodou odebrat Lucembursko jeho manželce a naopak jej předat synovi vévody z Kléve a jeho sestře Kateřině, vévodkyni rakouské. Toto obvinění Vilém sdělil trevírskému arcibiskupovi, na

²²⁰ RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 43-45; HEIMANN, H. D.: *Zwischen Böhmen und Burgund*, s. 117n, kde se mj. domnívá, že cílem instrukcí bylo i rozbití údajné burgundsko-habsburské koalice.

²²¹ Tamtéž. Znění dopisu pro saské vévody s připomenutím obsahu předchozího dopisu saských vévodů, WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 28*, č. 188; znění pro porýnské kurfiřty WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 196-200 č. 19-20, VERKOOREN, A.: *Inventaire IV.*, č. 1686-1688.

kterého se obrátil s žádostí o jeho pomoc v této věci. Současně jej upozornil, že Fridrich kdysi v Norimberku slíbil, že nebude jednat s burgundským vévodou o jeho říšských lénech, dokud ten nevyplatí Elišce Zhořelecké její finanční nároky. Upozornil také, že krále tohoto slibu nezbaví, tak jako se nevzdá svých práv k Lucembursku ani ve prospěch římského krále, burgundského vévody, vévody z Kléve či jiných. Požádal tedy arcibiskupa, aby se osobně v této věci angažoval u římského krále, přičemž mu slíbil uhradit náklady s tím spojené za cesty do Itálie a Francie. Rovněž mu slíbil pomoci v jeho pohledávce vůči Lucembursku ve výši 23.000 zl., původně vystavené na 22.000 rýn. zl. a 10.000 uher. zl., jejíž dokumenty měl zadržovat právě burgundský vévoda. Dále mu opět slíbil zastavit Grevenmacher. Tento Vilémův postoj mohl být také dílem „pomluvy“ z dob Fridrichova pobytu v Besançonu. Přesto se saští vévodové již od podzimu orientovali spíše na spolupráci s ostatními kurfiřty, zejména pak s trevírským arcibiskupem.²²²

V.3 Saské návrhy burgundské straně a lucemburským stavům

První polovina roku 1443 byla překvapivě na lucemburské poměry klidná, snad díky výzvě římského krále Fridricha III., aby příměří trvalo až do 24. června 1443. Fridrich touto listinou reagoval na údajný příchod vojenských posil obou stran. Výzva byla bez datace adresovaná pouze Filipovi Dobrému, patrně s ní ovšem byla seznámena i saská strana. Svůj podíl na klidu ovšem měla i krutá zima.

Dle dopisů saských vyslanců ze 4. července 1443 získávala saská strana v Lucembursku větší sympatie a podporu a měla pod kontrolou většinu země, zejména v německé části. Ne všichni v Lucembursku byli Sasům nakloněni, např. Řád německých rytířů nesouhlasil s jejich přítomností v jeho hradu Kettenheim. Apel Vitzthum ovšem již dříve 9. ledna 1443 prorocky varoval, že burgundské stoupence pod vedením hraběte Virneburga, byť v menšině, nelze podceňovat, už s ohledem na případnou podporu burgundského vévody.

Obě strany konsolidovaly své síly a zejména saští vévodové hledali spojence proti mocnému nepříteli v jeho sousedech, kteří se také obávali rozpínajícího se Burgundska. Spojence měli vedle čtyř porýnských kurfiřtů také v markraběti z Bádenska, lantkraběti z Hessenska, vévody z Bergu a štrasburském biskupovi.²²³ Zejména slibně vypadal sňatkový

²²² WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 192-194; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský I., s. 615.

²²³ Richter rozporuje datování výzvy do června 1443 a navrhuje přelom roků 1442-1443. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 189, 250; RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 45-48, 50; dopis Filipovi RI XIII H. 11 č. 37.

projekt se savojskými vévody, dávající vyhlídku získání významných finančních prostředků, kterými by mohli podpořit vojsko hraběte z Gleichen a konečně vyplatit Elišku Zhořeleckou.²²⁴

Taktéž vyjednávání ovšem na delší čas ustrnulo a až ke konci příměří se obě strany sešly 24. až 28. června 1443 v Trevíru za přítomnosti porýnských arcibiskupů z Trevíru, Mohuče a Kolína a braniborského markraběte. Burgundští vyslanci dorazili ovšem až v poslední den jednání, mezitím je zastupovali lucemburští stoupenci burgundského vévody pod vedením hraběte z Virneburgu. Namísto mírového vyjednávání se ovšem rozpoutala hádka, když burgundská strana obvinila Sasy, že vojensky vpadli do Lucemburska, pustošili jej a vyhnali z něho Elišku Zhořeleckou, která poté trávila mnoho času v Dijonu.

Saská strana pod vedením Apela Vitzthuma odporovala, že Eliška naopak původně povolala saského vévodu na pomoc kvůli jejím vdovským důchodům. Vévoda přitom obsadil pouze město Lucemburk s hradem jako jeho předchůdci Zikmund a Albrecht. Učinil tak navíc se souhlasem vévodkyně, která pak nechtěla dohodu dodržet. Dodali ovšem, že vévoda je připraven dodržet dohody o převzetí vévodství za odstupné a roční rentu. Současně žádali, aby tento spor rozhodl koncil s římským králem a kurfiřty nebo koncil kurfiřtů pod vedením trevírského arcibiskupa nebo koncil v Basileji za účasti vévodů ze Savojska a zástupců vybraných říšských měst. Přitom učinili vstřícnou nabídku, že by se koncilu nezúčastnil braniborský markrabě pro svou spřízněnost se saskými vévody. Jediným výsledkem však bylo stanovení dalšího termínu schůzky na 24. srpen 1443, opět v Trevíru.

Richter uvažoval i nad možností, že si saští vévodové spíše vytvářeli podmínky pro získání odstupného, což mají dokládat i plné moci saským vyslancům pro toto jednání ze dne 11. a 15. června 1443 s možností postoupení Lucemburska. Tato úvaha není překvapivá viz instrukce pro Vitzthuma ze závěru předchozí roku. Současně se ovšem obě strany chystaly na případnou válku. Byly přitom šířeny zvěsti o blížícím se burgundském vojsku a bojovné náladě Sasů.²²⁵

²²⁴ Koncem roku 1442 požádal trevírského arcibiskupa saský vyslanec, aby sehrál roli sňatkového zprostředkovatele mezi Wettiny a savojskými vévody, přičemž 31. března 1443 byla v Lausanne uzavřena sňatková úmluva mezi Fridrichem Saským mladším a Šarlotou Savojskou. Tento sňatek měl saským vévodům přinést značné prostředky z věna ve výši 100.000 zl. a plateb za jejich aktivitu ve prospěch savojského vzdoropapeže Felixe V. Nakonec nebyl realizován. DRTA 17, s. 116, 131, 132-133, č. 50-58; HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 109n, 119n.

²²⁵ RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 45-48; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 197, 203, 230.

Hofmistr Apel Vitzthum, vrchní maršálek Jiří z Bebenburgu a rytíř Eckarius Schotte následně jako zástupci saského vévody jejich nabídku z Trevíru zaslali lucemburským stavům. Současně se na ně obrátili s žádostí o podporu, pokud by do Lucemburska vstoupil burgundský vévoda, a pozvali je k 15. červenci 1443 do hlavního města. Dostavili se ovšem pouze zástupci měst a několik rytířů, avšak nikdo z vyšší šlechty. Proto bylo rozhodnuto na žádost přítomných, kteří se necítili oprávněni usnášet se v tak malém počtu o zásadní věci, že nové shromáždění se bude konat 29. července 1443.

Pouze zástupci hlavního města Lucemburku nečekali a složili 22. července 1443 přísahu věrnosti a hold oběma (!) saským vévodům Vilémovi a Fridrichovi coby „*an statt der rechten erben*“, tedy zástupcům zákonných dědiců Lucemburska a Chiny. Přitom slíbili pomoc proti burgundskému vévodovi, a sice na tak dlouho než bude dosaženo přátelského vyrovnání mezi zneprátelenými stranami, nebo než dojde k rozsudku ohledně jejich sporů anebo dokud jejich vévodkyně bude žít. Saští vyslanci poté 24. června 1443 psali, že by se i další města přidala, ovšem s ohledem na jejich nedostatečné opevnění a slabou vojenskou přítomnost Sasů měla strach.²²⁶ Jaký byl důvod holdu Fridrichovi Saskému není ovšem zřejmé, on sám se totiž o Lucembursko nijak zatím nebral.

Ani 29. července 1443 se stavy v dostatečném množství nesešly, a tak jim saští vyslanci 31. července 1443 dali svojí žádost písemně. Na počátku obsáhle zrekapitulovali celou problematiku s důrazem na dědická práva českých králů na Lucembursko s ohledem na vůli vévody Václava Českého a lucemburských stavů. Navzdory zastavení vévodství Elišce Zhořelecké ze strany Václava IV. si však tento král a jeho nástupci vyhradili vůči vévodství práva: Václav IV. právo osobního vstupu do země a právo na poslušnost a jeho nástupci Zikmund a Albrecht II. se pak skrze pány z Arenbergu a Rodemachern ujali hradu a města Lucemburk. Připomněli odhodlání Albrechta II. zemi vyplatit od Elišky, která mu však zemi nechtěla postoupit. Král pak spolu s královnou Alžbětou vévodství zapsali Vilémovi Saskému a jejich dceři Anně, což později potvrdil i římský král Fridrich: „*Item also bait koning Albrecht und die koninginne sin gemabel selige in irer beyder leben dem hochgeborn fursten und herren herren Wilhem, hertzogen zo Sachsen, lantgreve in Doringen und marckgrave zo Mysen, unsere gnedigen lieben herren, die erluchte, hochgeborn furstynne junffrouwe Anne irer gnaden doichter, zo der heiliger ee gegeben und daby daꝛ lant von Luccenmburg und die grafchafft von Chini verschriven und versigelt von den rechten erben, alz der brieff daruber geben clerlichen begriffen und inbaldende sin sulcher*

²²⁶ Z textu holdovací listiny nevyplývá Richterova informace o tom, že hlavní město slíbilo po vyřešení sporu holdovat saským vévodům jako svým dědičným pánům. RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 48-51; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 205; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1689.

verscribunge, der allerdurchluchtigste furste und herre herre Friederich Romischer koningh etc. alz eyn Romischer koningh und als eyn gerhab und momper der rechten erben dez lands von Luccemburg mitbestedigt, geconfirmert und besiegelt bait.“.

Byť Vilém Saský za Eliškou ihned vyslal Eberharda ze Schauenburgu a sjednal s ní dohodu o postoupení země za 22.000 zl. a roční důchod 4.000 zl., což potvrdil i trevírský arcibiskup, Eliška dohodu nevykonala: *„Item darnab bait unser gnediger herre hertzoeh Wilhelm von Saissen etc. den gstrengen herren Eberhart von Schauwenburg, ritter, herussgesant, die da mit der frouwen von Beyeren eyner tedingen innegegangen ist also, daz unse vurg. gnediger herre von Sachsen der obg. frouwen von Beyeren XXII^M gulden in jairsfrist betzalen, und dartzu alle jare so lange sy gelebet hette vier dusent gulden geben solde bain; und die frouwe von Beyern solde unserm gnedigen herren in stat der rechten erben das lant zo sinen handen ubergeben und gestalt haben, als daz in schrifftten daruber gemacht inhaltende, die unsere gnediger herre von Triere versigelt und eyn betaidingsman gewest ist, da ist der frouwen von Beyeren vurnemen, daz sulche tedunge von unsern herren von Sachssen nyet vollenzugen und siner gnaden halff sumich syn worden; da meynt unser obg. gnediger herre, der breste sy nyet an yem, dan an der frouwen von Beyeren und an den yren, die irer macht haben gebatte, gewant und gebindert worden.“*

Posléze pak Vilém skrze svého zástupce Ernesta z Gleichen hájil z pozice zástupce dědiců jejich práva před burgundským vévodou, kterého Eliška učinila svým poručníkem. Připomněli pak nedávné události, včetně nařízení a nabídky římského krále z Frankfurtu n. Mohanem v srpnu roku 1442.

V další části pak vyslanci důrazně upomínali, aby Vilém Saský, oprávnění dědicové, jakož i paní z Bavorska (Eliška) zůstali zachováni ve svých právech a stavy jim byly nápomocny. Současně varovali, že kdo by přesto burgundskému vévodovi a jiným knížatům pomohl a vpustil je do vévodství, hrady a města jim postoupil, jednal by proti dědicům, zemi a proti sobě.

Přitom zejména navrhli, aby stavy a Eliška ujistily Viléma dostatečným a čestným způsobem, že po smrti vévodkyně budou její země předány na něho, coby zástupce dědice, a bude mu složen hold. Poté pak saský vévoda bude jejich zemi ochraňovat a jejich paní zachová všechny její důchody a příjmy, stavy a poddaní mu však budou poslušni: *„Item wulde uch nu an sulcher fullenclicher erbedonge nyet benogen, so sin wir bie van der erben und unsers gnedigen herren van Sachssen wegen, und erbieten uns, daz ir und unse frouwe van Beyeren eynen genuehlichen rede-lieben bestalt nach noitdurff unser herren in stat der erben und dez lands wegen bestellent, daz nab abegange der frouwen van Beyeren daz lant von Luccemburg unserm gnedigen herren van Sachssen in stat der rechten erben (in) handen gestalt und ubergeben werde, huldonge eyde und geloebde geschee null*

inhalt sulcher brieire unser gnediger herre daruber inhalt. Item wille uch daran nyet benoigen, so sullen unse gnedigen herren van Sachssen in stat der erben das lant von Luccemburg und von Chini schutzen und schirmen, und der frouwen von Beyeren alle rente und zinsse lassen volgen, sonder das unse gnadige herren van den ritterschafften, steden und luten, wan ir wail mirken moigt das keyn herre eyn lant schutzen und schirmen mach sonder volge und bystant der ingesessener desselben landes, und dabey der frouwen vun Beyeren aber fullenlicher und me beschee dan nab inhalt irs brieffs.“.

Pokud by však ani tato nabídka nebyla dostatečná, měl saský vévoda zajistit od římského krále, jako poručníka dědice, jeho stanovisko, jak mají být vůči němu, dědicům a vévodkyni poslušni. Případně o tom měla rozhodnout arbitráž čtyř nebo dvou porýnských kurfiřtů z Trevíru, Mohuče, Kolína a Rýnské Falce a jejich rádců anebo arbitráž před rýnským falckrabím Štěpánem (odnož Simmern-Zweibrücken bez kurfiřtské hodnosti) a bádenským markrabím, popř. pak před zástupci měst Kolín n. Rýnem, Trevír, Mohuč nebo Frankfurt n. Mohanem. Kdo by nález těchto porušil, neušel by trestu. Pokud však stavy i tuto nabídku odmítnou, bude to oznámeno papeži, svatému Koncilu (v Basileji), římskému králi, kurfiřtům a dalším knížatům, pánům a městům.²²⁷

Zajímavé na tomto prohlášení je, že saská strana Elišku obviňovala, že odmítala vévodství vydat, a sice jak nejdříve králi Albrechtovi, tak i Vilémovi Saskému, jejichž nabídky na vyplacení jejich práv nepřijala. Naopak zemi zcela vědomě postupovala burgundskému vévodovi, a to i proti vůli římského krále Fridricha III. Zejména však v tomto prohlášení saská strana zaujala nový postoj ohledně nároků Viléma Saského na Lucembursko. Nově bylo tvrzeno, že jemu a Anně již bylo zapsáno samotným Albrechtem II. Blíže tento zápis zatím specifikován nebyl, v budoucnu však bylo zjevné, že tím bylo myšleno věno. Vilém Saský měl nadto ještě vystupovat „*in stat der (rechten) erben*“, tedy jako zástupce dědiců, mezi kterými byla i jeho snoubenka. Do této pozice se ovšem nominoval sám, snad pro jistotu, kdyby první argument nebyl vyslyšen.²²⁸

Nabídkou na zachování Eliščinu vlády při poskytnutí ochrany saským vévodou však učinila saská strana velmi vstřícnou nabídku. Toto původně krajní řešení už v závěru roku 1442 předvíдалy instrukce, které si s sebou vezl vyslanec Apel Vitzthum. Krajní situace tedy již z pohledu Sasů nastala.

²²⁷ Úplná nabídka včetně právního rozboru viz WÜRTH-PAQUET, F. X., WERVEKE, v. N.: Archives de Clervaux, PSH 36, č. 901. Tento návrh byl vtělen také do listiny Fridricha III. z 14. října 1443, o které bude dále zmínka.

²²⁸ Formulaci „*in stat der rechten erben*“, popř. její modifikace lze nalézt v průběhu roku 1443 jak v saských právních nabídkách, korespondenci, tak v holdovací listině města Lucemburk a nálezu trevírského arcibiskupa. Její rozbor podala také DIETZE, U.: Luxemburg, s. 76n.

V.4 Půchod burgundského vojska a nález trevírského arcibiskupa

Koncem léta se situace v Lucembursku začala přiostrřovat. Začátkem srpna 1443 lidé proburgundského Ruprechta z Virneburgu zajali dva vojáky prosaského probošta Lucemburku. Kvůli tomu proběhla 6. a 7. srpna 1443 mezi oběma stranami výměna dopisů, která ovšem spíše než osud zajatců sledovala demonstraci práv na Lucembursko té či oné strany. Saští vyslanci tvrdili, že Lucembursko již bylo králem Albrechtem II. vyplaceno a zapsáno Vilémovi a Anně, přičemž saský vévoda navíc vystupoval jako zástupce dědiců vévodství: *„laissez uch wissen, also as ir zvene lantknechte gefangen hant, zu der prostien von Lutzelburch geborich, dae sint ir viellijchte onderrijchte ind habent wol vernomen, wie der alredurchluchstichter furste und herre koning Albrecht seliger deselbe prostie umb synen penninck bait doin loisen, und ist von yme an unsern genedigen herren den hochgeborenen fursten ind herren hern Wilhem, hertzougen zo Saessen, lantgrave in Doringen ind margrafe zu Mijssen etc. ind syner genaden gemael erstoirben und versehryben. Ind herumb gesynnen ind ersuchen wir an uch von des obgenanten onser genedigen herren wegen, in stat der erben des lantz von Lutzenburch, de vurg. zvene lantknechte aen schaeden ledig zo czelen.“*. Toto tvrzení hrabě z Virneburgu odmítl s tím, že Eliška Zhořelecká vyplacena nebyla a je zákonnou držitelkou země coby vdova po Antonínovi Brabantskému a Janovi Bavorskému. Současně obvinil hlavní město ze zrady. Navrhoval však schůzku pro mírové vyřešení záležitosti.²²⁹

To však již 8. srpna 1443 do Lucemburska dorazil předvoj burgundského vojska o síle až 400 mužů pod vedením Šimona z Lalaing, který se pokusil dobýt Thionville. Patrně 17. srpna se jim dobrovolně poddala města Arlon, Marville a Virton na jihu země, o čemž informovali téhož dne saští vyslanci své pány. Burgundské vojsko se po neúspěšném útoku na Thionville stáhlo na hrad Florchingen Jindřicha de la Tour. Právě na jeho majetky zaútočila saská strana v čele s hrabětem z Gleichen, která rovněž získala posily. Údajně podle dopisu z 10. srpna od Anny Habsburské se měl do Lucemburska vypravit i vévoda Vilém. Sasové se poté neúspěšně 19. srpna snažili zpět ovládnout Arlon a ani obklíčení nevedlo k úspěchu. Přitom ničili, loupili a znásilňovali, což burgundská strana propagandisticky využívala. Ruprecht z Virneburgu si na chování saských vojáků navíc

²²⁹ Mezi saskými vyslanci a Ruprechtem z Virneburgu i poté probíhala korespondence se vzájemným obviňováním, popř. návrhů na jednání. RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 51; přepis korespondence WERVEKE, N.: Briefwechsel zwischen dem Grafen Robert von Virnenburg und den sächsischen Gesandten in Luxemburg, s. 299-302, 316-320, 335-336, 347-352, 355-359, 371-375, 385-389, 401-405.

stěžoval trevírskému arcibiskupovi. Přitom však 26. srpna 1443 navrhnul, aby se obě strany sešly za pět týdnů v Trevíru, a sice za účasti porýnských kurfiřtů a vévodů z Bergu a Jülichu. Saská strana na tento návrh o dva dny později přistoupila.²³⁰

Snad právě kvůli válečné atmosféře lucemburské stavy neměly odvahu se jednoznačně vyjádřit k saské nabídce. Chtěly věc konzultovat s Eliškou a 10. srpna 1443 žádaly další čtrnáct dnů k vyjádření pro složitost celé záležitosti, jakož zaslání plných mocí vyslanců. Vyslanci se ovšem se stavy dohodli, že po této lhůtě určí trevírský arcibiskup termín, kdy bude rozhodnuto, komu budou stavy poslušny. Během této doby nesměla města a hrady umožnit burgundskému vévodovi vstup. Saským vyslancům se také hodila výzva z Čech, která nabádala lucemburské stavy, aby se neodvracely od Koruny české. Nutno však v této souvislosti poznamenat, že české stavy zcela promarnily možnost účinněji působit na své lucemburské protějšky.²³¹

Jednání v Trevíru ohledně právní nabídky saské strany trvalo od 23. srpna do 8. září 1443 za přítomnosti rádců porýnských kurfiřtů a samotného trevírského arcibiskupa. Za saskou stranu byli přítomni Apel Vitzthum, Jirí z Bebenbergu, Eckarius Schotte a Ernst z Gleichen, z lucemburských stavů pak dorazil hojný zástup šlechticů a zástupců měst, od Elišky a Filipa ovšem nikdo. Předběžně bylo rozhodnuto, že další tři týdny nesmějí města a hrady vpustit burgundské vojáky. Poté měl trevírský arcibiskup Jakub ze Sierck vydat nález a poslat jej saským vyslancům a opatovi z Echternachu. Potají však prý slíbil saské straně dát jí do osmi dnů vědět své rozhodnutí.

Již 27. srpna 1443 arcibiskup rozhodl, že stavy měly podle dřívější úmluvy s vévodkyní (z roku 1433) zabránit, aby bylo cokoliv činěno proti právům dědiců Lucemburska. Na jejich místě přitom byl nyní Ernest z Gleichen, resp. Vilém Saský. Současně český král a lucemburský vévoda Václav IV. upsal vévodkyni Lucembursko a Chiny se vším příslušenstvím, přičemž sobě, svým dědicům a nástupcům vyhradil jistá práva. Ta nyní byla od nich přenechána Vilémovi Saskému: „*was aber fryheit, recht oder ander stuck, die erbherrn, die der hertzoginnen soliche verscribunge han gethan, in ihren erben oder nachkommen in derselben verscribunge behalten haint, an dem lande von Luccemburg vnnnd seinen zugehörungen, damit sullent prelaten, ritterschafft vnd siede vurgen. gewarten, so vil sei das berurt vnd antreffet, hertzogen Willems, reiben opgen. von sinen wegen, an stat der erbberschafft des hertzogthumbs von Luccemburg*“.

²³⁰ RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 51-53; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 206-209.

²³¹ Výzvu z Čech bez uvedení konkrétního jména zmiňuje s odkazem na saský archiv RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 50; DRTA 17, s. 135; DRTA 17 na s. 132-138 udává chronologický přehled lucemburských událostí roku 1443 s odkazy, převážně na saský archiv.

Nález byl tedy ve prospěch saské strany, avšak byl současně příliš obecný a nejednoznačný. Nestanovil, jak měla být vyhrazená práva od českých králů, především míněno právo na výkup, realizována, což bylo později předmětem burgundské kritiky, neboť saská strana používala příliš širokou interpretaci. Například si po vzoru Václava IV. vyhrazovala právo na právo na jmenování hejtmanů a vstup do lucemburských měst a hradů.²³²

Ostatně už 7. září si hrabě z Virneburgu na tento nález stěžoval arcibiskupovi a patrně zpochybnil i jeho kompetenci, neboť ten se mu 9. září ospravedlňoval, že byl vyzván hrabětem z Gleichen, hejtmanem Lucemburska. Naopak Vilém Saský již záhy projevil vůči arcibiskupovi vděčnost, když 29. srpna 1443 potvrdil „za jeho služby“ lenní podřízenost lucemburských panství Talvang a Troneck trevírskému arcibiskupství a 8. září 1443 se v jeho prospěch vzdal za sebe a Annu práva výkupu k Schöneckenu, jakož i dalších práv k tomuto panství.²³³ Nicméně jak se v budoucnu ukázalo, samotné stavy se tímto nálezem příliš neřídily.

Současně arcibiskup 8. září přijal na výzvu hraběte z Virneburgu řešení válečného sporu mezi ním a hrabětem z Gleichen. Neveřejné rozhodnutí Jakuba ze Sierck stanovilo že od 8. září 1443 mělo trvat příměří až do stejného dne příštího roku, obě strany měli vzájemně chránit vévodství a cesty a měl být zachován současný stav jejich držby majetků. Dále pak obyvatelé nesměli být zatíženi dalšími výdaji nad rámec jejich výsad. Konečně vévodkyně ani její strana neměli v hlavním městě a okolí rozkazovat, případný výpadek na příjmech Elišky Zhořecké jí arcibiskup slíbil nahradit. Tímto měly být vytvořeny podmínky pro mír a vévodové Vilém a Filip nebo jejich zmocněnci se měli dostavit 2. listopadu 1443 před arbitráž čtyř porýnských kurfiřtů či jejich zástupců, a sice do Trevíru pokud Filip bude v Burgundsku, nebo do Kolína pokud bude v Nizozemí. Druhého dne pak mělo začít mírové jednání, přičemž také spor mezi saskými vévody a Jindřichem z Nasavska se s tím měl spojit.²³⁴ Tato schůzka už však měla proběhnout za odlišných okolností.

²³² Viz rozbor nálezu Filipem Dobrým v dopise z 26. října 1443.

²³³ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 211, 216; regist č. 212 datuji s ohledem na jeho obsah do roku 1444, stejně jako se v komentáři domníval i editor.

²³⁴ RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 53-55; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 210, 215, 218; popř. nepřesný přepis v LÜNIG, J.: CGD II, s. 1690; AKČ 6 č. 21 (pouze prezenční listina).

V.5 Rozpoutání války a jednání v Thionville a Florchingen

Na podzim se válečný konflikt naplno rozhořel. Hrabě z Gleichen ohlásil 1. či 2. září 1443 hraběti z Virneburgu válku a již 3. září opět obklíčil Arlon. Přesto byl ve výhodě hrabě z Virneburgu, protože 19. srpna 1443 z Dijonu vytáhlo burgundské vojsko včele se samotným Filipem Dobrým. Po zvěstech, že burgundský vévoda je již blízko a 7. září dorazí do Lucemburska, saské vojsko odtáhlo od Arlonu. Přitom se dopustilo při ústupu nových zločinů a za vypalování vesnic a kostelů se musel hrabě z Gleichen zodpovídat trevírskému arcibiskupovi, který si 12. září 1443 stěžoval.

Ve skutečnosti byl ovšem Filip teprve 12. září poblíž Met v Mézières, kam za ním dorazilo několik lucemburských šlechticů vzdát mu hold. Doprovázel jej jeho nemanželský syn Corneille, který spolu s hrabětem z Estampes velel vojsku, a také jeho manželka Isabela Portugalská, která se od něho v Mézières odloučila a pokračovala do Brabantska pro posily. I tak burgundská armáda podle saských zdrojů čítala 4.000 mužů. Kronikář Stavelot odhadoval dokonce 7.000 mužů.

Filip ihned vyslal oddíl 500-600 mužů k dobytí hradu Villy kontrolující cestu do hlavního města. Burgundské vojsko pak dorazilo do Marville 17. září 1443, ale ihned se přesunulo do Florchingen (Florange). Zde byl již utábořen burgundský předvoj z počátku srpna, přičemž hlavním cílem byl nedaleký a dobře opevněný Thionville (Diedenhofen), druhé největší lucemburské město. To však obléhání odolávalo. Mezitím si Filip podmanil Ivoix, Montmédy, Chavancy, Esch a další. V průběhu září a října získal pod kontrolu jih a východ Lucemburska, kde Sasové udrželi pouze Thionville. Po pádu Villy v polovině října se Filip Dobrý odebral do Ivoix přivítat manželku, která přivedla posily. Současně burgundská vojska dobyla Esch-sur-Alzette, čímž se přiblížila hlavnímu městu.

Saská strana prostřednictvím svých spojenců, zejména z pánů z Commercy a Rodemachern a jejich leníků, ovládala severozápadní německé oblasti. Především však držela hlavní město Lucemburk. Sasové měli pouze 800 mužů, mezi nimi údajně i žoldnéře z Čech. Právě s ohledem na malé vojsko Sasové prováděli spíše guerillové akce a malými jednotkami napadali po celé zemi burgundské vojáky. Pouze jednou se pokusili o větší zásah, když 300 mužů zaútočilo 17. září na oddíl Jindřicha de la Tour mířícího na Lucemburk, avšak neúspěšně.

Saští vyslanci žádali své vévody a spojence o posily a pomoc. Dne 17. a 18. září navrhovali, aby dánský král napadl svým loďstvem Nizozemí a římský král Fridrich III. ať jim zašle peníze na žold. Ve skutečnosti se ovšem saští spojenci do žádné skutečné podpory

nehlnuli a všichni se vymlouvali na jiné závazky, které jim neumožňují se zapojit, jinak by samozřejmě pomohli. Rovněž dánský král pak v dopise z 26. října 1443 litoval, že pro jiné záležitosti se nemůže zapojit. Vyslanci proto podezírali některé spojence ze zrady, např. že římský král o burgundském postupu byl zpraven a děl se s jeho vůlí, nebo že hesenský lantkrabě ve skutečnosti slíbil hrabatům z Virneburgu a Nasavska, že nezasáhne.

Saští vyslanci mezitím žádali své vévody o pomoc a současně si stěžovali, že jim na jejich dopisy, kterými je podrobně informují o situaci, neodpovídají. Richter usuzuje, že v Sasku byla proti lucemburskému „dobrodružství“ opozice. Ostatně na tento podnik neměli ani dostatek financí. V srpnu 1443 si Vilém v dopise bratrovi stěžoval na nedostatečný výběr daní.²³⁵

I v průběhu bojů ovšem probíhala vyjednávání a 27. září 1443 se v Thionville sešli saští vyslanci s hrabětem z Virneburgu. Jednání se měla opírat o nedávné červnové návrhy z Trevíru a pozdější nabídku v Lucemburku stavům. Sasové ovšem vznesli zcela nový návrh, který měl umožnit smírné řešení sporu. Hodlali akceptovat, že si Eliška Zhořelecká podrží vládu a Filipa Dobrého může jmenovat svým místodržitelem. Oba se však měli zavázat, že po její smrti bude Lucembursko a Chiny předáno saským vévodům! Rovněž měli pravým dědicům vzdát hold, kteří si nadále měli podržet držbu nad hlavním městem Lucemburk a Thionville s tím, že by Eliška měla zaručeny tamní daně. Burgundský vévoda měl současně se svojí armádou odtáhnout ze země.

Ruprecht z Virneburgu byl ochoten o tomto návrhu vyjednávat teprve poté, co Elišce bude umožněno ujmout se vlády. To však Sasové odmítli s tím, že vévodkyně nemá právo vrátit se do Lucemburku, neboť dobrovolně odešla a vypověděla svým poddaným ochranu a přízeň. Přesto však mohla získat hrad v Lucemburku, pokud ona s Filipem slíbí, že se bezvýhradně podřídí rozsudku římského krále a knížat. Do té doby má Lucemburk držet nějaký nestranný kníže. K dohodě ovšem nedošlo.²³⁶

Ochota akceptovat i místodržitelství Filipa Dobrého překračovala instrukce pro Apela Vitzthuma ze závěru předešlého roku a nedávnou nabídkou stavům. Poukazovala však na skutečnost, že saský vévoda si uvědomoval svou nevýhodnou pozici a chtěl zachránit alespoň příslib do budoucna. Stejně jako v případě holdu města Lucemburk oběma saským vévodům, ani nyní neznáme důvod, proč byl do věci zapojován i Fridrich Saský.

²³⁵ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 213, 214, 217, 220-224, 226, 229, 229bis, 233; RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 55-59, 64-65.

²³⁶ RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 60.

Následně se Apel Vitzthum a Jiří z Bebenburg odebrali počátkem října 1443 do Florchingen přímo za burgundským vévodou. Ten se zde obklopoval mnoha pány a knížaty, včetně Elišky Zhořecké, která jej tedy na vojenské výpravě doprovázela. Saští vyslanci zde zopakovali práva Viléma Saského a nedávná ujednání z Trevíru a Lucemburku s lucemburskými stavy a přednesli i nové návrhy z Thionville. Rovněž však přednesli návrh, že pokud vévoda Filip nechce na tyto návrhy přistoupit, pak jménem svých vévodů navrhuje, aby se on s Vilémem a vybranou družinou utkali spolu na bojišti někde ve stejné vzdálenosti od jejich panství a vítěz souboje získá Lucembursko, které bude prozatím spravovat nestranný kníže.²³⁷

Na tento návrh reagoval osobně Filip. Prohlásil, že jej jeho teta požádala o pomoc, protože jí bylo bráněno užívat její majetek (tj. Lucembursko a Chiny) a hledala u něho útočiště pro jejich příbuzenství. Nesluší se obecně přihlížet jak se nějaké vdově děje újma. On tedy nepřišel nikomu činit bezpráví, ale naopak chtěl pomoci Elišce hájit její nepochybná práva. Nechápal, proč jí saský vévoda chce z jejího majetku vytlačit, když jej v míru po třicet let a více užívá.

K nabídce souboje odpověděl, že mu saští vyslanci činí tento návrh bez řádného zmocnění, bez pečete šlechtice, jak bývá zvykem. Pokud však vévoda Vilém řádně oznámí den a místo, pak on co nejdříve odpoví a bude hájit práva Elišky. Doslechl se přitom, že Vilém je mocné kníže a mohl by snadno přivést veliké vojsko. Také on, Filip, by tak mohl učinit, ale jako křesťanské kníže chce poddané před krveprolitím uchránit a tedy by bylo lepší, aby si svůj spor vyřídili mezi sebou. Pokud ho tedy Vilém vyzve, avšak v důvěryhodnější formě, pak se on s pomocí boží mu co nejdříve postaví. Ostatně by to byl i nejlevnější způsob řešení sporu.

Právní nabídky saské strany pak označil za nerozumné, neboť jeho teta již byla před případným rozsudkem poškozena na svých právech. S ohledem na rovnost stran by měl být obnoven předchozí stav, tedy umožnit jí se chopit opět vlády. Současně pak i nabídku souboje považoval za nerozumnou. Neboť, proč se měl konat mimo území Lucemburska, když se jedná právě o něj? Proč vévodství mezitím svěřovat do cizích rukou a působit tak zármutek jeho tetě, která je přirozenou a oprávněnou kněžnou těchto zemí, kterých dlouho užívá, když navíc nemá jiné pozůstalosti po předcích? Za nejméně rozumné považoval postoupení těchto zemí vítězi. To ukazovalo, že saský vévoda není přirozeným pánem

²³⁷ K tomuto návrhu obdrželi vyslanci dne 22. září 1443 plnou moc od svých vévodů. Následně jej 7. října 1443 předložili i písemně. Tamtéž, s. 61

těchto zemí, neboť jakým právem by si troufal je dát ve štěstěnu a výsledek jedné bitvy, s čímž by naopak jeho teta a ani on nesouhlasili.

Souboj se tedy ukázal být zbytečným, neboť jeho výsledek nemohl z Filipova pohledu zpochybnit práva Elišce Zhořecké, která se navíc měla zpět ujmout vlády. Neuznával saská knížata jako legitimní pány Lucemburska, ale pojímal je jako uchvatitele a hazardéry, o jejichž sporu mělo rozhodnout štěstí v souboji. Po zjištění, že Vilémovi bylo teprve 18-19 let s ním navíc odmítl bojovat a později navrhol jeho staršího bratra Fridricha. Souboj se ovšem nikdy neuskutečnil, jednalo se pouze o demonstraci síly. Burgundský vévoda tak využil příležitosti se před ostatními vykreslit na čestného a udatného rytíře a naopak saského vévodu vylíčit jako utlačovatele nebohé vdovy. Tento jinak rytířský postoj kalila skutečnost, že právě burgundští vévodové prosluli úkladnými vraždami svých protivníků.²³⁸

Dne 14. října 1443 se po dlouhé době k lucemburským záležitostem vyjádřil i římský král Fridrich III. V obsírné listině rekapituloval výsledky dosavadních neúspěšných jednání Viléma Saského s protistranou v létě roku 1443 v Trevíru a s lucemburskými stavy v Lucemburku. S nadějí v narovnání těchto sporů pak souhlasil na žádost saského vévody s jeho právní nabídkou (*rechtgebot, offre le droit*), tj. návrhu na arbitráž, a zmocnil ho k jejímu provedení, přičemž sám, že má k Lucembursku práva: „*Wann uns nu soliche recht gebolt zymblich, vnd gross beduncken, vnd dardurch wol zu rechtlichen ausstrag der sach zu kommen were, darumb so gefellet vns wol, vnd vervillen vnd gunnen auch dem egenanten vnserm swager hertzog Wilhelmen von kuniglicher macht in krafft diss brieffs vnd geben ym gewalt, dass er von seinen, vnd der rechten erben wegen solichen rechtgebotten nachkommen, die nach laut der verschreibung, die er darüber hatt, durch sich oder sein anwalden volführen vnd die rechten erben darinnen mit sambt ym nachdem besten, bewaren möge, wo des not sein wirdt.*“²³⁹

²³⁸ Tamtéž, s. 61-63; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 227; oba zdroje vychází z textu dopisu Filipa Dobrého ze dne 26. října 1443, ve kterém vévoda mimo jiné rekapituloval toto jednání, viz dále.

²³⁹ Saské právní nabídky burgundskému vévodovi a lucemburským stavům jsou včleněny do textu listiny. Některá regesta udávají, že Fridrich III. s ohledem na odmítnutí nabídky arbitráže burgundskou stranou vyhradil všechna práva na Lucembursko a Chiny Vilémovi Saskému, což ovšem neodpovídá závěru znění otištěné listiny; podle níž naopak nová arbitráž měla určit komu, jaká práva náleží, viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 230; LÜNIG, J.: CGD II, s. 1694; RI XIII H. 12 č. 173; CHMEL, J.: Materialien I. 2, s. 129n; Týž: Regesta Friderici č. 1536; VERKOOREN, A.: Inventaire IV č. 1697; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 659; zcela nepřesný regist AKČ 6 č. 22 o Fridrichově potvrzení přátelského urovnání mezi stranami sporu.

V.6 Filipův postoj k saským právům z 26. října 1443 v Arlonu

Krátce po Filipově vyjádření ve Florchingen saští vyslanci již 14. října 1443 dalším dopisem hájili práva Viléma Saského a vznesli nová obvinění proti burgundské straně.²⁴⁰ Filip na tato vyjádření odpověděl 26. října 1443 z Arlonu, a sice značně rozsáhlým dopisem, ve kterém navázal na jednání z Florchingen. Toto jednání nyní velmi podrobně rozvedl a jako výchozí bod si v úvodu listiny vybral hlavní saský argument, že práva Viléma Saského na Lucembursko jsou dána manželskou smlouvou s Annou, dcerou krále Albrechta II., přičemž tato práva měla být nadto schválena i královnou (Alžbětou) a římským králem (Fridrichem III.) Současně zdůvodnil, proč odmítal dosavadní právní nabídky saského vévody. Nebylo mu totiž prokázáno, že je k nim tento vévoda oprávněný a jednal tak proto i pod hrozbou šíření stížností křesťanským knížatům, že chce Viléma připravit o nástupnictví.

V úvodních člancích rozebíral práva Elišky Zhořelecké na Lucembursko a Chiny, jakož i fojtství v Alsasku. Ta byla dána svatební smlouvou s jeho strýcem Antonínem Brabantským z roku 1409, kdy jí byly tyto země postoupeny Václavem IV. coby úděl s vyhrazením práva výkupu za 120.000 zl. jemu, Zikmundovi, jejich nástupci českými králi.²⁴¹ Současně byla uznána za legitimní panovnici i tamními stavy. Její legitimitu pak ještě zdůraznil tvrzením, že jeho teta pochází z rodu českého a lucemburského, a kdyby se králi Albrechtovi II. nenarodili potomci, pak by ona byla nyní královnou Čech: „*que si ne fussent les enfants de feu le roy Albert, Elle serait a present vraye royne de Boheme*“. Tato práva jí pak byla potvrzena i králem Zikmundem, který jí za stejných podmínek Lucembursko opět udělil, jakož i jejímu druhému manželovi, rovněž jeho strýci, Janovi Bavorskému, a sice podle předchozí svatební smlouvy. Zdůraznil pak, že ona užívala svůj majetek spolu se svými manželi a poté i jako vdova během vlády králů Václava, Zikmunda, Albrechta a královn Alžběty po více než 33 let neomezeně a v míru. To měly dokazovat i její panovnické akty, např. jmenování hejtmanů, proti kterým nebyl žádný odpor.

Až nyní saský vévoda, který je cizí Koruně české a lucemburskému rodu, se rozhodl zbavit jeho tetu panství na základě svého práva z manželství (s Annou): „*jusques a nagueres que les ducs de Saxe, qui sont du tout estrangiers de la couronne de Boheme et de la maison de Luxembourg, se sont efforcez à tort et sans cause, de ycelle notre tante vouloir debouter de ses dits pays, que*

²⁴⁰ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 231.

²⁴¹ Svatební smlouva z roku 1409 se však v otázce Lucemburska nemohla pro smrt Jošta Lucemburského realizovat a namísto ní Václav IV. roku 1411 vydal listinu s novými podmínkami, přičemž se zdá, že Filip Dobrý jejich obsah směsoval.

en la manière dicte luy appartiennent par droit de mariage, partaige et appenaigé“. Za tímto účelem vyslal do Lucemburku hraběte Ernesta z Gleichen, aby Elišku zbavil poslušnosti jejich poddaných. Jeho teta, která je vdova a *ancienne*, se pak ve strachu z bídy a chudoby a bez možnosti bránit se saskému vévodovi, po poradě se stavy, na Filipa obrátila s žádostí o pomoc a aby přijal vládu v jejich zemích „*et nous priast et requiřz très ynstantment, de vouloir accepter la mambournie et gouvernement d'elle et de ses dicts pays et subjectz et de lui assister et secourir a la deffence d'elle et de son bon droict*“. Tuto žádost mu pak přednesla i osobně s apelem na jejich příbuzenství, jakožto vdova jeho strýců. Stejně jako ve Florchingen opět Filip manifestoval, že se musel ujmout utlačované vdovy a jednal tedy nikoliv s cílem někomu škodit, ale naopak bránit práva své tety, přičemž tak konal s přízní boží. Připomněl, že i jeho vyslanec pán z Lalaing byl na shromáždění lucemburských stavů v Thionville uznán jako jeho zástupce, jakož i hrabě Ruprecht z Virneburgu.

Pouze hrabě z Gleichen a další saští páni se bez důvodu vzepřeli a vyhlásili ve jménu pravých dědiců vévodkyni a místodržiteli odpor. Jejich výzvu citoval a udával seznam vzbouřenců. Tito pak měli tak pustošit vévodství, že jej samy stavy vyzvaly, aby se jako *mambour* vypravil osobně se svými lidmi do země a ochránil ji: „*Ensemble les gens des trois Estais des dits pays ou la greigue partie d'yceulx, ont escript et envoyé par devers nous, nous estant en noz pays de Bourgoigne et par leurs escriptures et messaiges, nous ont signiffié les choses dessus dites par maniere de grievie doleance et complaincte, en nous priant et requerant de vouloir venir ès dits pays en noire personne, et comme mambour et gouverneur d'yceulx pays nous employer par effect à le secourir*“. Za tímto účelem vyslal do Lucemburska Šimona z Lalaing, posléze pro vytrvalý odpor se musel dostavit sám osobně, avšak pouze s cílem nastolit pořádek, nikoliv konat bezprávi dědicům a jiným.

Co se týkalo práv dědiců, potomků Albrechta II., jeho příbuzných, Ladislava (*Lancelot*) a jeho sester, jeho synovce a neteří, jim nechtěl činit žádné bezprávi, naopak chtěl chránit jejich práva proti všem. Toto už ostatně prohlašoval i v Dijonu před saským vyslancem Apelem Vitzthum pro trevírského arcibiskupa a také v Besançonu před římským králem a jeho doprovodem a pak také v dopise zaslaném lucemburským stavům. V tomto dopise je ostatně upozorňoval, že vyhradil práva dědicům a nechtěl jim činit bezprávi, aby tak projevily své dobré úmysly před šířícími se pomluvami o opaku jeho záměrů. Naopak saský vévoda mu činił bezprávi, když jej obvinil z uchvácení vlády v Lucembursku. Jeho teta totiž již několik jiných pověřila vládou podle své libosti. Naopak Vilém sám chtěl uchvátit její majetek.

K tvrzení saského vévody, že mu bylo Lucembursko a Chiny postoupeno na základě svatební smlouvy s dcerou krále Albrechta II., s potvrzením královny a římského krále, Filip dodal, že toto z ní nevyplývá. Ve skutečnosti zjistil, že měl saský vévoda obdržet pouze věno 100.000 uher. zl., pokud se Anna zřekne pro sebe, své dědice a nástupce, tedy i saské vévody, nástupnických práv v rakouských zemích, a sice i na Rýnu.²⁴² Nikde nebylo nalezeno, že by král Vilémovi lucemburské země postoupil, ostatně to ani nebylo možné, neboť nejdříve musely být vykoupeny od jeho tety: *„Et pour ce que au contraire avez voulu fonder l'intention d'yeulx ducs de Saxe, sur certain traicté de mariage que dictes avoir esté fait de notre niepce, fille du roy Albert, et du dict ducq Guillaume de Saxe, et que en faveur d'ycelluy mariage fait baillier et transporteir la duché de Luxembourg et conté de Chiny par le dict roy Albert, et la chose depuis confirmée par la royne, sa compaigne, et par le roy des Romains qui est a présent (...) yl est vray et ainsy sera trouvé selon les ynformations et advertissements que en avons, que a la dicte Anne, notre niepce, fille de feu le roy Albert, a esté donnée et constituée eu dot de mariage la somme de cent mil florins de Hongrie, tant seullement (...) et ne sera poinct trouvé que le dit feu Albert luy ait donné et transporté les dits pays de Luxembourg et de Chiny; aussy n'avait-yl aulcune puissance de ce faire, jusques yl eust premier rachapté yceulx pays de notre dite tante et encores du consentement de la royne, sa compaigne.“*

K žádnému souhlasu královny Alžběty tak dojít nemohlo. Královnino darování bylo navíc podmíněno tím, že musí být Eliška nebo jiní držitelé nejdříve vyplaceni, a také výhradou práva výkupu pro jejího syna, kterého očekává: *„donation faicte par la dite royne, combien que faire ne le pouvait des dits pays de Luxembourg et conté de Chiny, soubz les conditions que s'en suivent, asscavoir : La première, que lon debvait rachapter les dits pays de notre dite tante ou de ceulx qui les tiendraient, et jusques lors l'on ne y pouvait avoir quelque entremise; et la seconde, que la dite royne comme dame heritiere, reserva (...) que se Dieu luy octroyait ung filz, qu'ycelluy son filz qui serait droict heritier des royaumes de Hongrie et de Bobême, et de tous les aultres heritaiges de la dite royne, pourrait mesmes, comme roy de Bobême rachapter et commutter à son bon plaisir les dicts pays de Luxembourg et de Chiny de ceulx qui les tiendraient“*.

Protože opravdu porodila syna Ladislava, královnino darování bylo bezcenné: *„orres est vray qu'ycelle royne accoucha depuis d'un filz, appelé Lancelot, à present roy de Bobeme et de Hongrie, notre nepveulx, parquoy est tout clair et evident que la dite donation, posé que ycelle royne tanst peu faire ce que non, est nulle et de nulle valeur et que le roy Lancelot, notre nepveu, est celluy qui peult faire le dit rachapt“*.

²⁴² Tato informace byla jen doplňující a neměla znamenat, že se Anna zřekla práv i na Lucembursko, což se ani nestalo. Ostatně v prohlášení Filip pracoval s pojmem Koruny české, a tedy ji nesměšoval s rakouskými zeměmi.

Pouze Ladislav mohl učinit výkup, popř. se jej vzdát ve prospěch své tety až dosáhne zletilosti. Nemohl tedy postoupit Lucembursko do cizích rukou, ledaže by postoupil samotnou Korunu českou s právem výkupu. Podobně tedy nemohla Lucembursko a Chiny postoupit ani královna, jeho matka, jakož ani Ladislav, dokud nedosáhne zletilosti: „*combien que ycelluy roy Lancelot syl estait en eage suffisant, le pourrait quicter et y renoncer au prouffict de notre dite tante, toute voye ne le pourrait-il bailler ne transporter en aultre main que de la sienne, sil ne transportait mesme sa couronne de Boheme avecq ycelluy rachat, et pareillement ne la peult faire la ditte royne, sa mère, et par plus forte raison n'a peu donner ny transporter les dits pays de Luxembourg et conté de Chiny, comme aussy faire ne pourrait le dit a présent roy Lancelot, notre nepveu, posé qu'yl fust eagé suffisamment*“.

V každém případě ovšem nejdříve musela být Eliška Zhořelecká vyplacena. Saští vévodové však neměli žádného práva činit sliby vyplacení. Ani římský král, coby poručník Ladislava nemohl s takovou věcí souhlasit, protože neměl žádné právo zcizovat dědictví a práva svého svěřence. Navíc i smlouva mezi Vilémem a Eliškou zprostředkovaná trevírským arcibiskupem pozbyla platnosti, neboť saský vévoda nesplnil její podmínku plnění v pevně stanoveném termínu, a to ani po jeho dodatečném prodloužení, přičemž chyba rozhodně nebyla na straně jeho tety: „*le dit traicté fut nul et rompu du tout, la faulte et rupture duquel traicté procede du costé du dit ducq Guillaume de Saxe, et non point de notre dite tante*“.

Dále kritizoval údajné přátelské dohody z Frankfurtu, které stanovily příměří. Během něho byla jeho teta poškozena na příjmech z vévodství, neboť saská strana s hrabětem z Gleichen příměří nedodržovala a donutila ji navíc utéct k němu do Dijonu, takže tyto dohody stejně nebyly dodrženy. Rovněž odmítl rozsudek trevírského arcibiskupa v jejich sporu pro jeho nezpůsobilost coby duchovního, pro jeho podjatost, a také i pro samotný průběh řízení. Zejména pak z důvodu, že se mělo rozhodnout na žádost poddaných a tím podporovat jejich vzpoura. Ani saský vévoda by ve svých zemích nedopustil, aby se jeho poddaní obraceli na sousední pány.

Samotnému rozsudku vytkl jeho obecné formulace, které se současně neopírají o žádný výtah z posuzovaných listin, a tím výslednou nejasnost a zmatenost. Kvůli ní si saská strana na základě výhrady krále Václava IV. učiněné při odevzdání Lucemburska a Chiny pro něho a jeho nástupce, osobovala právo na jmenování hejtmanů a volného vstupu do vévodství, do jeho měst a hradů. Burgundský vévoda ovšem tvrdil, že oprávnění jmenovat hejtmany se týkalo pouze Václava, a sice s ohledem na tehdejší nepřátelství s protikrálem Ruprechtem Falckým (Bavorským). Právo na otevření měst a hradů se pak týkalo jen

Václava, jeho bratra Zikmunda a jejich nástupců českých králů, a to navíc pod podmínkou neškodit držiteli země. Saští vévodové však českými králi nebyli a navíc se spolu s hrabětem z Gleichen chovali nepřátelsky.

Dále obvinil občany Thionville, kteří jej nevpustili do města, a další z rebelie a neposlušnosti. Měli pouze využívat situace k ospravedlnění jejich vzpoury, a sice i za podněcování ze strany saského vévody. Opětovně připomenul, že jej na shromáždění stavů uznaly za *mambour* a jeho zástupce pána z Lalaing a poté hraběte z Virneburgu za jeho zástupce.

Z posledního jednání v Trevíru navíc sešlo, protože saští vyslanci se nechtěli prokázat zplnomocněním, přesto si však poté stěžovali řadě králů, knížat a lucemburským poddaným. Současně je saští vyslanci žádali, aby mu neposkytovali podporu. Vyvracel pak také různé pomluvy, zejména že slíbil Lucembursko věnem své neteři vévodkyni z Geldernu a hraběti z Ženevy. Připomněl ovšem, že jistá práva na vévodství od jeho předků a zejména jeho strýců (Antonín Brabantský a Jan Bavorský) má, avšak nikdy je neuplatňoval. Navíc prozradil, že tajnou smlouvou s Eliškou Zhořeleckou byl ustanoven za jejího dědice: „*Et ce que avez dict que traicté secret doye avoir esté faict entre notre dite tante et nous, par lequel apres le décès delle, nous dojons succéder heritablement es dits pays de Luxembourg et de Chiny*“.

Jako opak jeho čestného postupu uvedl jednání saské strany, když připomněl dohodu mezi římským králem a saskými vévody z Norimberku o tom, že s ním nebude uzavřeno žádné jednání, dokud nezaplatí Elišce 22.000 zl. a každoročně 4.000 zl., aby její země mohly být postoupeny saským vévodům. Vyjádřil údiv, proč by měl platit dluhy někoho jiného. Rovněž vzpomíná na saské právní nabídky a návrh souboje, které prozatím odmítl přímo ve Florchingen, i s ohledem na nedostatečná zmocnění saských vyslanců, přičemž podával zápis z tamního jednání.

Vrátil se k domnělým právům saských vévodů, která znovu popíral a opakoval, že jsou cizí vůči Koruně české a lucemburskému rodu, zvláště Fridrich. Co se týká Viléma, pak jeho manželka Anna, dcera krále Albrechta, neměla rovněž žádná práva, dokud její bratr a dědic Ladislav žije: „*yeux ducqs de Saxe sont estrangers a la couronne de Bohême et a la maison de Luxembourg, et ny ont que quereller ne demander, especiallement le dict ducq Fredericq; et quant au dit ducq Guillaume, s'yl y veult rien pretendre a cause de la dite Anne, fille du roy Albert, notre niepce, qu'yl dict estre sa femme, faire ne le peult, tant que le roy Lancelot de Bohême, frere de la dite Anne, vivra*“.

Ten jediný měl právo země vykoupit. Protože mu však jsou 3 nebo 4 roky a je nezletilý, nemohl k tomu udělit souhlas a rovněž tak nemohl učinit za něho ani jeho

poručník (Fridrich III.) a nikdo jiný. Obdobně by nemohla ani Anna, které bylo kolem sedmi roků a pro její nezletilost ostatně nemohlo být její manželství s Vilémem konzumováno: „*que le mariage delle et du dit ducq Guillaume ne peult estre parfait ne consommé, obstant sa minorité*“. Plné moci saských vyslanců tedy neměly žádnou cenu.

Přesto však on a Eliška připouštěli jejich právní nabídky (návrhu na arbitráž) za podmínky, že Elišce budou navráceny její državy s hrady, městy a proboštvím Lucemburka, kterých byla zbavena. Rovněž i město Thionville s veškerým příslušenstvím. Dále by musela restituovat veškeré příjmy z jejích držav, jakož i získat náhradu škody. Vzbouřenci by pak museli jeho uznat za *mambour* a podříditi se rozsudku před soudci, které obě strany vyberou. Pokud budou tyto podmínky přijaty, pak on a jeho teta zapomenou na minulé časy, odpustí náhradu škod a poddané zachovají v míru a bezpečí, tedy je amnestují. V závěru pak již pouze rekapituloval svůj postoj.²⁴³

Postoj burgundského vévody byl v mnoha ohledech lépe vyargumentován než saský. Filip sice opomíjel, že královna-vdova vedle případného darování pověřila saského vévodu i k vykoupení Lucemburska a Chiny, avšak správně už dodal, že saský vévoda stejně nedodržel smlouvu za tímto účelem uzavřenou. Zcela tak popíral jakákoliv práva Sasů k Lucembursku a rovněž i případná práva Anny. Při zpochybňování práv odvozovaných od Anny, ať už s ohledem na její věk, odbytí věnem, existenci jejího bratra a nenaplnění manželství, mohl uvést ještě pádnější argument. Svatba se totiž dosud nekonala, tedy Vilém nemohl nabývat žádná práva skrze snoubenku. Saský postoj, ve kterém Anna byla oprávněnou dědičkou a někdy byl současně s ní takto hodnocen i Vilém, byť zpravidla pouze v zastoupení dědiců, měl právní vadu, neboť přednost měl Ladislav, třebaže takto někdy argumentoval i římský král. Ostatně někdy saská strana rozšiřovala nepochopitelně zmocnění i na Fridricha Saského. V zásadě také ostatní burgundské argumenty měly opodstatnění. Filip dokonce zmiňoval existenci Koruny české a její provázanost s Lucemburskem. Nedokázal ji ovšem využít k argumentaci o slabosti saských nároků, když nebyly stavy této Koruny schváleny. Zaujme rovněž, že se postavil do role ochránce práv nezletilého Ladislava proti všem, co by chtěli rozchvacovat jeho dědictví, tedy i proti saským vévodům.

²⁴³ Některé zdroje se rozcházejí v dataci listiny na 22. či 26. října 1443. Znění listiny viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 236; popř. GACHARD, L. P.: *Analectes historiques*, sv. 2, s. 155n. BERTHOLET, J.: *Histoire* 7, s. 393n; Týž: *Histoire* 8, s. XX a násl.; RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 63-64; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV* č. 1699 (pouze výčet sporných otázek).

V.7 Dobytí Lucemburku a mírová smlouva z 29. prosince 1443

Válka se prodlužovala, dobře opevněné hlavní město odolávalo a rychle se blížila zima, přičemž burgundská vojska měla potíže s přezimováním. Současně v průběhu zimy boje obvykle ve středověku neprobíhaly, takže Sasové mohli získat čas obstarat posily. Výsledek války byl tak pro Filipa Dobrého natolik nejistý, že koncem října dokonce nabídl hraběti z Gleichen souboj s jeho hlavními veliteli hrabětem z Estampes, nebo s jeho nemanželským synem Corneille, *bâtard de Bourgogne*, popř. jiným mužem, anebo mezi vybranými družinami. Saský vojevůdce ovšem odmítl. Burgundský vévoda se mezitím usadil v Arlonu a vyčkával na další průběh. Mezitím probíhala od konce října další vyjednávání na zámku v Septfontaines (Siebenbrunnen) u Lucemburku, a to i za účasti trevírského arcibiskupa. Jednání se poté 5. listopadu přemístila do Trevíru, kde trvala až do 19. listopadu 1443. Jednalo se zde i o navrhovaném osobním souboji mezi burgundským a saským vévodou, což bylo dokladem zoufalé situace obou stran.²⁴⁴

Nutno však dodat, že stávající situace byla jednoznačně více nepříznivá pro saské vévody. Z celého vévodství udrželi pouze dvě města, byť největší, Thionville a Lucemburk a pár hradů jejich příznivců. Zbytek země měl pevně pod kontrolou burgundský vévoda. Zejména nepříznivou se pro saské vévody stala skutečnost, že měli v Lucembursku mnohem menší podporu, než očekávali a než o které je informovali jejich vyslanci. Většina země se Filipovi poddala ihned a bez větších komplikací, patrně reálně zhodnotila možnosti odporu a saské síly. Nadto burgundského vévodu podporovala jejich legitimní vévodkyně Eliška Zhořelecká, která stále požívala autority. Vilém Saský ani po necelých třech letech horlivé agitace za podpory poručníků krále Ladislava nezískal jednoznačnou podporu lucemburských stavů. Je tak otázkou, zda tomu tak bylo pro trvalý neuskutečněný sňatek s Annou Habsburskou nebo si jednoduše nedokázal získat důvěru a sympatie.

Téměř po měsíci nakonec burgundští vojevůdci objevili slabinu v opevnění Lucemburku, kde byl na jednom místě nehlídaný malý únikový východ. V rámci utajené akce se tímto místem v noci z 21. na 22. listopadu 1443 dostalo bez odporu dovnitř burgundské vojsko a překvapená posádka a občané se za křiku „*Notre Dame, ville gagnéé, Bourgogne, Bourgogne*“ zmožili už jen na panický útěk a snahu zachránit něco z majetku. Hlavní město bylo dobyto a ráno se do něho triumfálně vjel burgundský vévoda Filip

²⁴⁴ RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 65; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 234, 235, 241, 243, 244; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV* č. 1700 (prezenční listina).

s manželkou Isabelou za doprovodu Elišky Zhořecké. Vojákům bylo povoleno drancovat, přičemž tak byl získán ohromný majetek, dle kronik v hodnotě 80.000 zl.

Saské jednotky se stáhly do lucemburského hradu, nicméně bylo jisté, že po pádu hlavního města je válka prohraná. Tuto skutečnost uznali i saští vévodové, kteří odvolali vojenskou posilu. Ta se přitom nacházela již v Bingen u Rýna. Rovněž i saští vyslanci prohru uznali. Výjimkou byl hrabě z Gleichen, kterému se podařilo z hradu uniknout do poslední saské bašty na jihu vévodství v Thionville, odkud chtěl nadále vést válku. To už ovšem nebylo možné a 11. prosince 1443 saská posádka v Lucemburku pro docházející zásoby kapitulovala. Burgundský vévoda tedy plně ovládl hlavní město a vyzval uprchlé občany, aby se vrátili s tím, že pro jejich bezpečí zajistí mezi vojáky kázeň. Přesto Lucemburk na dlouhá léta upadl a svá městská práva plně znovu získal až roku 1461. Pouze Thionville dále vzdoroval a na hrozby hraběte z Virneburgu odpověděl koncem listopadu s žádostí o vpuštění saských vyslanců Apela Vitzthuma a Jiřího z Bebenburgu k nim, aby se s nimi během tří dnů poradili co dále. Přesto řada tamních občanů s majetkem raději utekla, aby se vyhnula osudu Lucemburku.²⁴⁵

Dne 23. prosince 1443 se na zámku v Hesperingen (Hesperange) u Lucemburku sešli saští vyslanci Apel Vitzthum a Jiří z Bebenburgu a burgundští vyslanci v čele se Šimonem z Lalaing. Jednání zprostředkovali trevírský arcibiskup Jakub ze Sierck a také biskup z Verdunu, rýnský falckrabě Jan a další. Filip Dobrý a Eliška Zhořecká zatím nedaleko na lucemburském hradě chystali oslavu Vánoc. Plánovaný souboj byl podle burgundské strany již bezpředmětný, a tak se saští vyslanci už pouze snažili o finanční kompenzaci nároků jejich pána. Jednání pokračovala i po vánočních svátcích v klášteře Panny Marie (Munster) dne 29. prosince 1443 v Lucemburku, kde byly jednotlivé návrhy zakomponovány do smlouvy, která má spíše podobu zápisu z jednotlivých jednání. Stěžejní návrhy vznikly patrně už v Hesperingen, proto literatura tuto smlouvu lokalizuje právě k němu.

²⁴⁵ O vrácení saských posil informoval vévoda Vilém saské vyslance dopisem z 5. prosince 1443. Hrabě z Gleichen unikl z Lucemburku téměř heroickým výkonem, když v rámci falešného výpadu jeho posádky on sám pomoci lana unikl z druhé strany hradu k řece, kde se proplížil kolem burgundských vojáků. O jeho úniku informoval dopisem Filip Dobrý v den kapitulace saské posádky v Lucemburku, přičemž patrně až toho dne to zjistil. RICHTER, F.: *Der Luxemburger Erbfolgestreit*, s. 65-68, 73; WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 28*, č. 245, 246, 247, 249; BARANTE, A. G. P. B: *Histoire des ducs de Bourgogne II.*, s. 37n, avšak vycházející patrně výhradně z burgundské kroniky Oliviera de la Marche, tedy s jistými nepřesnostmi. K dobytí Lucemburska také populárně psaný článek WERVEKE, N.: *Occupation du Luxembourg par les Bourguignons en 1443*.

V rámci tohoto vyjednávání saská strana navrhla, že Eliška Zhořelecká má s Filipem Dobrým uzavřít podobnou dohodu jako kdysi s Vilémem Saským, která však nenabyla účinnosti. Tedy, že mu postoupí Lucembursko a Chiny za jednorázovou částku 20.000 nebo 22.000 zl. a doživotní důchod 4.000 zl.: „*Primo, quod dicta domina Luxemburgensis, que jam dudum certo tractatui consenserat cum certis dicti domini Guillermi Saxonie servitoribus, propter quem tractatum cedere debebat dictis patriis Luczemburgen. et de Chiny et eisdem in favorem dicti ducis Wilhelmy, et domine anne sue uxoris, renunciare, mediante somma viginti aut viginti duorum millium florenorum renensium, pro semel eidem domine Luxemburgen. persolvendorum, necnon quatuor millium florenorum similium, quos pro redditibus annuis recipere debebat singulis annis, eidemque domine Luczemburgensi bene et secure, pro singulis annis, quoad viveret, assignari debebant, quae tamen conventio non est effectum sortita. Obtulerunt, presentaverunt et rogaverunt prefati domini Apelo et Georgius, nomine dictorum dominorum suorum, quatenus placeat dictae dominae Lutzemburgensi, inire similem tractatum et pro summa eadem, cum domino duci Burgundiae, rogaruntque ipsum eundem dominum ducem Burgundiae, quatenus dignetur, inclinarique veit cundem tractatum aggredi et acceptare.*“.

Saský vévoda Vilém a jeho manželka Anna měli postoupit všechna jejich práva k těmto zemím, na kterých mají předepsané věno, burgundskému vévodovi a jeho dědicům za částku 120.000 uher. zl. Částka 100.000 zl. jim byla slíbena králem Albrechtem II. a královnou Alžbětou z titulu věna a 20.000 zl. připadalo na jejich syna a dědice, českého krále, Ladislava z důvodů jejich manželství a jiných: „*Item et una cum hoc presentaverunt et obtulerunt prefati domini Apelo et Georgius, nomine et vice dominorum suorum Saxonie ducum, quod dictus dominus dux Guillelmus et domina anna sua conthoralis, ab ipso quoad id auctorisata, cedant, transferant et resignent dicto domino duci Burgundiae pro se et suis heredibus, omnia et singula jura domini, impignorationes et alia quae habent, seu habere possent in et super dominiis et territoriis de Lutzemburgo et de Chiny predictis, et ad illam ratione dotis sive donationis propter nuptias promissae a domino Alberto romanorum rege et domina regina sua conthorali domine Anne eorum filiae et eodem domino duci Wilhelmo suo sponso ob causam praefatae dominae annae pro et usque ad summam centum millium et viginti millium florenorum Hungariensium vel ducatorum, videlicet centum millium in defalcationem vel solutionem dotis sive donationis propter nuptias promissae a domino Alberto romanorum rege et domina regina sua conthorali dominae annae eorum filiae et eidem domino duci Wilhelmo, suo sponso, ob causam praefatae annae et etiam pro summa viginti millium florenorum Hungaricalium seu ducatorum in defalcationem seu solutionem hujus quod dominus Ladislaus, rex Bobemie, natus et verus heres regis Alberti et regine sue conthoralis debet aut teneri potest eidem domino duci Wilhelmo et dominae*

annae suae conthorali, ratione dicti matrimonii et alias ultra et praeter summam centum millium florenorum praedictorum juxta continentiam litterarum suarum.“

Saští vyslanci měli zajistit, aby postoupení těchto práv bylo schváleno římským králem (Fridrichem III.). Burgundský vévoda Filip a jeho dědicové měli poté a po vyplacení Viléma a Anny držet tyto země jako jeho praví páni, avšak králi Ladislavovi a jeho dědicům příslušelo právo výkupu. Dokud nebude výkup uskutečněn, Ladislav nesměl užívat titul vévody z Lucemburska a ani se vměšovat do vévodství: *„Et quod per hos modos, vias et media, dominus dux Burgundiae, sui ipsius proprio nomine prefatas patrias de Lutsemburgo et de Chiny habere et tenere debeat pro se et suis heredibus, tanquam dominus et princeps earundem patriarum cum onere et salva facultate redemptionis seu rachati dicto regi Ladislao et suis heredibus in hac parte, prout et quemadmodum inferius continetur et plenius declaratur; quo tempore redemptionis seu rachati pendente et durante, prefatus dominus dux Burgundiae et sui heredes patrias Lutsemburgensem et de Chiny modo predicto tenebunt; nec interim dominus Ladislaus, rex Bobemie, nec alius quispiam earundem patriarum Lutsemburgensem et Chiny se dominum dicere aut earum titululum gerere, seu quovis modo se de illis preter dictum dominum Burgundie et suos heredes intromittere poterunt aut debebunt“.*

Vilém a Anna měli vystavit burgundskému vévodovi listiny obsahující, že oni postupují všechna svá práva k Lucembursku a Chiny jemu a jeho dědicům proti částce 120.000 uher. zl. Rovněž v nich měli slíbit, že nebudou vznášet vůči králi Ladislavovi a jeho dědicům nároky na částku 120.000 zl., přičemž mu měli vystavit kvitanci na přijetí této částky. Dále se v nich měli zavázat, že jejich případné další finanční nároky vůči králi Ladislavovi nesmí být uloženy na Lucembursku a Chiny dokud jich burgundský vévoda bude užívat. Na konec měli odevzdat burgundskému vévodovi všechny listiny, které se na částku 120.000 zl. nebo na Lucembursko vztahují.

S tímto návrhem burgundští vyslanci souhlasili a slíbili působit na lucemburskou vévodkyni a burgundského vévodu, aby jej přijali. Sami však návrh doplnili o následující:

Burgundskému vévodovi a jeho dědicům budou podle smlouvy výslovně zaručena všechna práva, která mu na Lucembursko, Chiny a fojtství v Alsasku patří nebo patřit mohou od jeho strýců Antonína Brabantského a Jana Bavorského nebo z jeho/jejich listin *„et ante omnia eidem domino duci Burgundiae et suis heredibus salva sint, remaneant et reserventur expresse in hoc tractatu et per eundem tractatum omnes impignorationes, que vulgo ingagiamenta dicuntur, necnon hipotece, debita, actiones, obligationes, et omnia jura quecunque, tam realia, quam personalia, queductus dominus dux Burgundie habet seu habere poterit, et que sibi competunt et sibi suisque successoribus et heredibus competere poterunt in futurum in et ad dictas patrias et dominia ducatus*

*Luczemburgensis comitatus de Chiny et advocatiae Alsatie, tara ex parte et ad causam defunctorum suorum patru et avunculi Anthonii Brabantie et Jobannis, Bavarie ducum, quam aliunde debite et juxta continentiam litterarum suarum*²⁴⁶.

Fridrich z pozice římského krále a poručníka krále Ladislava a jeho sester tuto smlouvu potvrdí a schválí a nařídí třem lucemburským stavům, aby burgundského vévodu a po něm jeho dědice uznaly jako svého pána a složily mu hold. Dále je pak zbaví všech ostatních přísah, které mají vůči jiným osobám, s výhradou krále Ladislava a jeho dědiců.

Králi Ladislavovi a jeho dědicům mělo náležet právo výkupu Lucemburska a Chiny za 120.000 uher. zl., jakož i vyplacení jiných Filipových pohledávek, a sice z titulu nástupnictví po jeho strýcích, bez možnosti si od toho odečíst důchody Lucemburska a Chiny. Vykoupení Lucemburska nemůže nastat po dobu života Elišky Zhořelecké. Po její smrti až po zaplacení ještě navíc částek jí vyplacených, tj. 20.000 nebo 22.000 rýn. zl., jakož i součet jí vyplacených ročních důchodů: „(...) *regi Ladislao et suis heredibus in ea parte facultate redimendi a dicto domino duce Burgundie et suis heredibus dictas patrias Luczemburgensem et de Chiny, mediante integra et reali solucione et satisfacione facienda per prius et expedienda dicto domino duci Burgundie vel suis heredibus de summis pecuniarum suo nomine exponendis, videlicet centum millium et viginti millium florenorum Hungaricalium seu ducatorum et viginti millium, seu viginti duorum millium florenorum Renensium, mediante etiam una cum hac solucione et satisfacione reali omnium et singularum rerum et summarum pecuniae, que dicto domino duci Burgundie debentur, sibi que et suis heredibus debebuntur, tam ratione et ad causam successionum dictorum suorum patru et avunculi quam alias debite, et prout litteris et aliis legitimis constabit documentis, absque defalcatione quacunque facienda de redditibus et proventibus ex patriis de Luczemburgo et de Chiny predictis proventuris. Redemptio autem hujusmodi fieri non debebit, neque poterit, quamdiu vixerit domina ducissa supradicta, et post ejus decessum, si redemptio ipsa aliquo tempore fieri debeat, tunc domino duci Burgundie, vel suis heredibus, solvi et reddi debebunt predicta quatuor millia florenorum dictae dominae ducissae ad tempora vite sue exsolvendorum seu assignandorum pari modo ut predicta viginti millia vel viginti duo millia sibi una duntaxat vice persolvenda*“.

Burgundskému vévodovi bude dovoleno vyplatit a opět získat vše, co bylo z Lucemburska, Chiny a alsaského fojstství někdy zastaveno či jinak odňato a tento znovuzískaný majetek držet jako ostatní. Král Ladislav a jeho dědici by i tento majetek museli při výkupu vévodství zvláště nahradit.

²⁴⁶ Patrně listin samotného burgundského vévodu a nikoliv listin protistrany, která by jinak byla podle obvyklé pečlivosti specifikována.

Vilém a Anna ratifikují vše v této dohodě. Saští vévodové Vilém a Fridrich vystaví k částce 120.000 uher. zl. králi Ladislavovi potvrzení o jejím přijetí podle smlouvy o věnu.

Také tyto návrhy byly přijaty a nadto bylo ještě dohodnuto následující:

K 31. březnu nového roku se v Koblenci setkají zástupci saských vévodů Viléma a Fridricha, Elišky Zhořelecké a Filipa Dobrého a oznámí si, zda došlo k ratifikaci smlouvy jejich pány a římským králem.

Thionville bude do druhého čtvrtka v lednu saskými vyslanci Apelem a Jiřím předán do rukou trevírského arcibiskupa, byť jako poddaných vévodkyně a burgundského vévody coby *mambour*. Od něho bude poté do páté neděle v lednu předán burgundskému vévodovi.²⁴⁷ Filip pak občany města na žádost arcibiskupa přijme na milost a potvrdí jim všechny jejich svobody a práva pod podmínkou, že budou Elišce Zhořelecké a jemu poslušni a přísahat jim věrnost jako ostatní města vévodství. K předání města mělo dojít, i kdyby „*etiam si presens tractatus effectum non sortiatur*“, tedy tato smlouva nevešla v účinnost!

Pokud smlouva nabude účinnosti, burgundský vévoda na žádost trevírského arcibiskupa a ze své laskavosti udělí všeobecnou amnestii pro všechny obyvatele, kteří byli proti němu na saské straně nebo jí pomáhali a podporovali ji. Vyjmuti z amnestie jsou občané hlavního města Lucemburk, dále jmenovitě Hildebrand z Ruckhofen,²⁴⁸ Hermann Dappelstein a pán z Commercy a jejich přívrženci a dále ti, kteří pod záminkou jiné pře, škodili jeho lidem. Burgundský vévoda sliboval mírnost vůči zajatým Sasům a ostatním ve městě a hradě Lucemburk. Zajatci budou navzájem propuštěni.

Částka 120.000 zl. bude saskému vévodovi uhrazena v Kolíně n. Rýnem. ve dvou splátkách, první nejdříve ke sv. Janovi (24. června) a druhá na příští Vánoce. Jako ručitelé se zavážou Filipova manželka Isabela, vévodové Klévsťí, hrabata z Nevers, z Estampes, z Virneburgu, z Croy a další vznešení páni. Pokud nebude zapláceno, musí zmínění ručitelé poslat do Frankfurtu n. Mohanem po dvou rytířích nebo šlechticích s osmi nebo dvanácti koňmi a sluhy k usazení a uskladnění (tzv. *ležení*, dlužní vězení).

Saští vyslanci obstarají všechny potřebné listiny k provedení této smlouvy od římského krále nebo jiných, čímž toho budou burgundští vyslanci ušetřeni.

Mezi oběma vévody bude uzavřeno příměří od slavností Epifanie (Zjevení neboli Tří králů) do příštího sv. Jana, tedy od 6. ledna do 25. června 1444.

²⁴⁷ Leden 1444 neměl pět neděl, tedy se snad omylem mělo jednat o čtvrtou neděli, popř. pátý týden.

²⁴⁸ Byl služebníkem Konrada z Weinsbergu, diplomata Albrechta II. (RI XII č. 1108), později byl členem poselstva Ladislava Pohrobka na konferenci v Mohuči v březnu 1454. Patrně byl také žoldnéřem Viléma Saského.

Rozdělení smlouvy na tři samostatné skupiny návrhů odpovídá samotnému textu smlouvy, která vycházela ze závěrů tří jednání. Úvodní saský návrh měl být učiněn již 5. listopadu 1443 v Trevíru po předchozím jednání v Septfontaines, burgundský návrh poté v Hesperingen s chybným datem 22. prosince²⁴⁹ a poslední doplnění smlouvy mělo být již ze dne uzavření smlouvy, tedy 29. prosince.

Richter ovšem přesvědčivě rozporuje, že úvodní saský návrh nemohl být učiněn již počátkem listopadu v Trevíru, neboť je nepravděpodobné, že by ještě před dobytím Lucemburku učinili šťastí vyslanci tak významné ústupky, zvláště když jejich proslovy zde byly stále ještě sebevědomé. Ostatně zápis z trevírského jednání o tomto návrhu mlčí, byť nutno podotknout, že s ohledem na téměř třítydenní vyjednávání je zápis poměrně stručný. Přesto ještě v této době stále existovala reálná naděje, že se Sasové udrží do příchodu dalších posil, tedy válka nebyla rozhodnutá. Je tedy skutečně nepravděpodobné, že by saský vévoda ještě před jejím koncem rezignoval na svůj dlouhodobý a Evropou sledovaný boj. Ostatně jemu osobně šlo velmi také o rozšíření jeho panství, neboť zadlužené Durynsko jej neuspokojovalo a s rozdělením držav po otci byl stále nespokojen. Rovněž jej lucemburský podnik stál dosud nemálo finančních prostředků, jakož i diplomatického úsilí. Richter příhodně zvažuje, zda by saský návrh, byť se značnými ústupky, přeci jen nedoznal po vojenské porážce podstatnějších změn, kdežto následující návrhy už jen jej upřesňovaly.²⁵⁰

Na této smlouvě zaujme především saský návrh. Je zřejmé, že snahou saských vyslanců bylo získat pro svého vévodu alespoň částku slíbeného věna, které ze stále bezvládní zmítaných Čech nebylo reálné očekávat. Tvzení, že jejich věno bylo zapsáno na Lucembursku, nebylo pravdivé, což ostatně zpochybnil i Filip Dobrý v Arlonu. Nejasné je také navýšení o dluh Ladislava bez jeho bližšího popisu. Současně zaujme, že není nikterak pamatováno na skutečnost, že by k sňatku mezi Vilémem Saským a Annou nedošlo, čímž by se nárok na věno stal bezpředmětným. Zejména překvapí, jakým způsobem bylo řešeno postavení Ladislava. Smlouva jej sice chrání před dalšími požadavky ze strany saského vévody, na druhou stranu mu upírá práva suverénního pána těchto držav, zvláště nosit titul lucemburského vévody, což byl krajně neobvyklý požadavek.

²⁴⁹ Toto jednání je datováno 22. prosince, přestože listina z tohoto dne je datována 23. prosince, Richter tato rozdílná data interpretuje tak, že jednání bylo dvoudenní, pro což ovšem žádný důkaz není.

²⁵⁰ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 251, 252; BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 425-434; Týž: Histoire 8, s. L a násl.; VERKOOREN, A.: Inventaire IV č. 1701, 1702; RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 69-71; HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 122n.

Podle burgundského návrhu zde existovala nebezpečná snaha, že budou uznány Filipovy nároky na pohledávky jeho strýců vůči Lucembursku, které by se značně promítly do výkupní hodnoty. Před rokem byly vyčísleny na 300.000 rýn. zl., přičemž spolu s Vilémovou pohledávkou za věnem a odbytným pro Elišku by výkupní hodnota přesáhla půl milionu rýnských zlatých! Tím by se možnost výkupu země stala pro české krále nemožná. Saská strana navíc tyto burgundské nároky odsouhlasila. Neméně zajímavá byla rovněž klauzule požadující podrobení se Thionville burgundské moci ještě před ratifikací smlouvy. Bylo však zřejmé, že osamocený odpor nemá smysl a naopak to může být vnímáno jako gesto smlouvu a mír dodržet. Požadavek na dodržení věrnosti občanů tohoto města i v případě nepřijetí smlouvy působí ovšem zvláště.

V.8 Převzetí vlády v Lucembursku a Chiný a (ne)ratifikace dohod

Již záhy po Novém roce se začala dohoda z 29. prosince 1443 plnit. Dne 2. ledna 1444 hrabě z Gleichen propustil zajatce a 4. ledna odevzdal Thionville trevírskému arcibiskupovi, byť s ohledem na jeho burgundský vojenský doprovod spíše již předčasně burgundskému vévodovi. Jeho občanům poté 7. ledna burgundský vévoda udělil milost. I v hlavním městě ovšem Filip vyhlásil amnestii, vyjma konkrétních osob, a obnovoval některá městská práva jako projev milosti navzdory jejich rebelii. Zejména opětovně jeho občanům garantoval možnost vrátit se do jejich domovů s právem restituce jejich majetků a sliboval jim jeho nerušené užívání. Primárním cílem totiž bylo obnovit běžný život ve vévodství, aby tím netrpěly příjmy. Současně však 14. ledna ustanovil ve městě nové konšely.²⁵¹

Filip Dobrý rovněž před odjezdem do svých nizozemských provincií podnikl kroky k úplnému převzetí vlády v dobyté zemi. Dne 11. ledna 1444 na kopci v lese Grünwald u Lucemburku Eliška Zhořelecká zpečetila listinu, kterou ratifikovala dohodu z 29. prosince 1443. V této listině však byl zrekapitulován pouze první bod saského návrhu, tj. že Eliška měla uzavřít smlouvu s burgundským vévodou o postoupení jejích práv k Lucembursku a Chiný proti odstupnému a doživotní rentě v obdobné podobě jako tak učinila kdysi s Vilémem Saským. Ke zbytku smlouvy z 29. prosince 1443 se tedy Eliška vyjádřit neměla, patrně proto, že už se jí přímo netýkala. Současně však v další části ratifikační listiny již navíc ona sama opětovně deklaruje postoupení Lucemburska, Chiný a fojstství v Alsasku

²⁵¹ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 9, 11, 12, 13, 16 21; VERKOOREN, A.: Inventaire IV č. 1703, 1706, 1707, 1708.

burgundskému vévodovi, a to zcela bez podmínek, např. ve vztahu k dokončení procesu ratifikace smlouvy z 29. prosince 1443 nebo zaplacení odstupného. Filip tedy požadoval, aby mu své země postoupila zcela nyní, bez ohledu na jeho dohodu s Vilémem Saským.

Tato část tvrdila, že Eliška postupuje své země burgundskému vévodovi z důvodu práv, které na Lucembursku a Chiny má, a sice z titulu věna, které jí a jejím manželům, Antonínovi Brabantskému a Janovi Bavorskému, dali čeští králové Václav IV. a Zikmund, jakož i z nástupnictví po jejím otci Janovi Zhořeleckém nebo jejích předků nebo jiných dědických práv, které jí náleží (!): „*Et insuper ex superabundanti, ad majorem roborationem juris et tituli sepedicti domini Burgundie ducis et heredum suorum, in et super patrijs et dominijs Luxemburgi et Chini supradictis, ex ejus certa scientia et prehabita deliberatione consilij ejusdem provincijs et dominijs ducatus Luxemburgensis et comitatus de Chini, et advocatia Alsatie, cum omnibus et singulis appendicijs et pertinentijs suis, ac omni quocunque jure, titulo, actioni, successioni, querele seu petitioni, sibi, in et super ijsdem patrijs et dominijs Luxemburgi et de Chini et advocatia Elsatie predictis, seu altero ipsorum, tam virtute et pretextu dotis seu donationis sibi facte et concessae propter nuptias per dominos pie memorie Wenceslaum, regem Bohemie, cum illustri domino Anthonio duce Brabantie primo, ac deinde per dominum Sigismundum, romanorum imperatorem ac Boemie etiam regem, ambos patruos suos cum domino Joanne Bavarie, ducibus secundo marito suis, et etiam ex successione defuncti domini Jobannis ducis de Gorlits, patris sui, seu predictorum dominorum patruorum suorum clare memorie, vel avorum predecessorum suorum quorumcunque, sive alijs quocunque hereditario jure sibi quomodolibet competen. spectan. et pertin. seu que sibi pertinere et spectare possent sive poterunt, quibuscumque ipo succedere potuit sive posset in futurum, plenaria ac modo et forma melioribus et tutoribus, quibus id fieri potuit in favorem et ad commodum ejusdem domini Burgundie ducis ac heredum et successorum suorum predictorum, cessit et renunciavit, accedit et resignat et renunciat, atque omnia et singula eidem domino duci dimisit, transtulit, transportavit et resignavit, transfert, transportat, dimittit et resignat, ipsumque dominum Philippum Burgundie ducem et heredes et successores suos in patrijs et dominijs ipsis Luxemburgen. et de Chini et advocatia Alsatie predictis heredes suos fecit, solos et in solidum presentis publici instrumenti per tenorem absque totius sive partis aut membri seu tituli cujusvis retentione, reservatione seu exceptione futura his contraria quocunque, jurans et promittens, in verbo principisse et sub suis fide et honore“.*

Nejenže byl tedy zamlčován zástavní titul její držby těchto zemí, kdy bylo zavádějícím způsobem tvrzeno, že je měla z titulu věna, ale rovněž opětovně vznesla taktéž dědická práva na tyto země. Nyní však nejen s ohledem na svého otce, kdy si již v minulosti chtěla takto kompenzovat slibované Zhořelecko a Lužici, ale i s ohledem na další předky, čímž se patrně cítila být dědičkou lucemburského rodu! O Zhořelecku ovšem nyní Eliška

mlčela, patrně již tedy provedla kompenzaci Lucemburskem. Je zřejmé, že listinu opět formulovala burgundská strana s cílem si co nejvíce držbu vévodství ospravedlnit, kdežto Eliška měla primárně zájem na vytoužené finanční plnění. Eliška poté vydala ještě jednu ratifikační listinu v Lucemburku 12. ledna a několik dalších bez konkrétní datace.

Filip Dobrý se jí za to následujícího dne odvděčil tím, že podle smlouvy z Hesdinu jí stanovenou roční rentu 7.000 zl. navýšil na 8.000 zl. Tato smlouva tedy přednost před návrhem dohody s Vilémem Saským. Dne 15. ledna Eliška převzala ještě částku 11.000 zl. Také ona poté opustila Lucembursko a usadila se v Trevíru.²⁵² Není známo, že by se stavy k tomuto aktu vyjádřily, nadále však uznávaly Elišku jako svojí panovnici. Vévoda Filip rovněž nadále připojoval ke svému titulu pouze „*mambour et gouverneur*“ a dovětek „*pro illustri principissa, precarissima amita nostra domina Elisabeth de Gorlitz, ducissa in Bavaria et Luxemburgi*“. Také on jí tedy až do její smrti uznával jako svrchovanou panovnici Lucemburska, byť se jednalo o pouhou formalitu.

K úplnému přechodu vévodství pod burgundskou moc došlo 11. února 1444, kdy zemřel hrabě Ruprecht z Virneburgu. Přestože jeho rod byl dlouhodobým a skalním stoupencem Burgundska, rozhodl se Filip Dobrý nejmenovat místodržitelem syna zemřelého hraběte. Rozhodl se tak i proti žádostem konšelů Lucemburku, kteří Ruprechta ml. z Virneburgu hájili coby muže znalého místních zvyků a poměrů. Namísto něho jmenoval svým místodržitelem v Lucembursku a Chinu svého nemanželského syna Corneilla, který měl prozatím na starost hlavní město. Tento krok ovšem nebyl náhlý, ale byl předvídan v jeho instrukcích starých patrně několik týdnů, tedy ještě před smrtí hraběte z Virneburgu. Jednalo se tedy o dlouhodobý záměr převzít nad vévodstvím absolutní kontrolu a dosadit v něm své vlastní lidi. Přistupoval k němu tedy spíše z pozice dobyvatele, neboť takto přísně ve svých nizozemských provinciích nepostupoval.²⁵³ Se situací se však smířili i obyvatelé Lucemburska, kteří nyní ochotně burgundskému vévodovi

²⁵² Kopec v Grünwald podle kronik od té doby nesl název „*Todten Frauenberg*“ nebo „*La montagne de la femme morte*“, tedy Hora mrtvé paní, jakožto reakce skutečnost, že Eliška ač ověncena mnoha panovnickými tituly, žádné zemi již nevládla. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 15, 17, 26, 36; VERKOOREN, A.: Inventaire IV č. 1704, 1705, 1709, 1710, 1713; BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 441.

²⁵³ Richter spekuluje, že patrně tomu tak bylo z obav před důsledky protěžování jednoho místního rodu, který by se snad mohl jednou chopit moci a za příklad dává holandského místodržitele Franka van Borssele, který se oženil s dřívejší panovnicí Holandska Jakobou Bavorskou a získal tak v zemi neotřesitelné postavení. Nicméně tento byl i navzdory svému postavení vždy věrným stoupencem burgundských vévodů. V listině z 9. února 1444 týkající se práv občanů Lucembursku je Corneille nazýván kapitánem a proboštem Lucemburku. Dne 16. února Filip odpověděl na žádost lucemburských konšelů a jejich návrh odmítl. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 2, 21, 22, 23; RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 72-73.

holdovali a rovněž i rebelové žádali o milost. Dokonce i Vilém Saský se prostřednictvím svého vyslance Jiřího z Bebenburgu za ně přimlouval.²⁵⁴

Samotný vévoda Filip Dobrý ratifikoval dohodu z 29. prosince 1443 s poměrně značným odstupem, zvláště s ohledem na ratifikaci Elišky Zhořelecké a částečného plnění smlouvy hrabětem z Gleichen. Učinil tak až 24. března 1444 v Gentu (Gandensi) ve všech bodech dohody. Filipův zájem na dodržení této dohody, přestože již Lucembursko ovládl, byl zřejmý. Chtěl svojí držbu ochránit do budoucna před požadavky ze strany českých králů, kterým se možnost výkupu opět vzdalovala, a sice s ohledem na její výši. Vedle vyplacení Elišky Zhořelecké přibylo nyní i věno Anny Habsburské a zejména pohledávky Filipa po jeho strýcích, přičemž částky ještě mohly narůst. Současně se Filip musel pojistit také kvůli římským králům, neboť držba říšského území z titulu dobytí by nebyla akceptována. Snad v téže době jeho manželka Isabela potvrdila své ručení této dohody.²⁵⁵

Ratifikace dohody Vilémem Saským a Annou je datována k 23. dubnu 1444 ve Výmaru. Tohoto data oba vydali listiny opatřené pečeti o postoupení jejich práv k Lucembursku a Chiny na burgundského vévodu za 120.000 uher. zl. podle smlouvy z 29. prosince 1443. Poddaným těchto zemí přikázali vzdát hold novému pánovi a zbavili je přísah vůči nim. Současně se tohoto data zavázali zaplatit trevírskému arcibiskupovi za jeho služby pro ochranu jejich práv částku 23.000 zl. a 2.000 zl., a sice z první splátky ze strany burgundského vévody, tedy na sebe přezvali část dluhů vévodství.

Datum saské ratifikace je nekriticky přebíráno i literaturou, aniž by však vysvětlila jisté rozpory. Nejpozději počátkem 4.-6. dubna totiž vydali Vilém a Anna v Lipsku několik listin, kterými zmocnili Filipa ze Sierck, aby převzal v Kolíně n. Rýnem na sv. Jana první splátky, a sice v několika částkách: 20.000, 3.000 a 6.000 zl. Současně pak vydali kvitanci, že přijali od burgundského vévody 25.000 zl. Jinou kvitancí uvedli, že burgundský vévoda jim zaplatil částku 6.000 zl. Je ovšem nepravděpodobné, že by tyto listiny vydali ještě před samotným aktem ratifikace, popř. že by burgundský vévoda plnil před ní. Ostatně se smlouvou byl Vilém srozuměn ihned a s přijetím kupní ceny počítal, když již 17. ledna pověřil trevírského arcibiskupa, aby z ní zaplatil 6.000 zl. poradcům burgundského vévody, patrně za jejich angažovanost ve prospěch saského návrhu této smlouvy. Rovněž podle

²⁵⁴ Dopis Viléma Saského svému vyslanci je z 2. května 1444. V srpnu 1444 se Filipovi poddal i jeden z největších spojenců Sasů Ruprecht ze Saarbrücken, pán z Commercy s tím, že za slib věrnosti a zřeknutí se svého hradu Chauvancy mu bude opětovně navraceno jeho panství. Tamtéž; VERKOOREN, A.: Inventaire IV č. 1720-1722

²⁵⁵ Listina Isabely Portugalské je nedatována. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 7, 25; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. LX; LÜNIG, J.: CGD II, s. 1679; VERKOOREN, A.: Inventaire IV č. 1712.

smlouvy měly být pouze dvě splátky po 60.000 zl. Plné moci na převzetí nižších částek naznačují, že v této věci ještě proběhlo nějaké jednání o rozložení na vícero splátek. Dále i schůzka v Koblenci se oddalovala pouze z důvodů absence ratifikace římského krále, nikoliv saské. K ratifikaci ze strany Viléma a Anny tak mohlo dojít dříve, minimálně o několik týdnů, a nyní jí jen zopakovali. Ostatně v archivech se nachází několik jejich nedatovaných ratifikací. Co však bylo saskému páru skutečně zapláceno, jasné není, plné moci a kvitance pro předání ještě o skutečném plnění nevypovídají.²⁵⁶

Pro saské vévody byla ratifikace smlouvy o vyplacení jejich nároků jedinou možností. Jejich slabé vojenské síly již nemohly Lucembursko ovládnout a s ohledem na vysoké zadlužení jejich vlastních zemí museli upřednostnit konsolidaci rodových domén. Takto strážlivě již hodnotí roli saských vévodů novodobá německá historiografie, např. Heimann, zatímco Richter byl v zajetí vlastenecké interpretace dějin, když popisoval roli Saska jako ochránce německých území před rozpínavostí Francouzů a Burgundů. Přesto se i starší literatura shoduje na lhostejnosti a škodlivé neutralitě německých knížat, která neprozíravě umožňovala drolení říšských hranic. Také Konrád z Weinsbergu, diplomat římských králů, informoval burgundského vévodu 25. května 1444 o tom, že saští vévodové měli tehdy omezené vojenské možnosti, jakož i šanci získat posily od spojenců. Saští vévodové tak navíc bojovali i s nezájmem ostatních a již se ani netěšili podpoře římského krále Fridricha III.²⁵⁷

Právě Fridrich III. navíc oddaloval ratifikaci dohody z 29. prosince 1443 navzdory naléhání saských vévodů a trevírského arcibiskupa, přičemž nebyly známy ani jeho důvody a ani jeho postoj. Proto se také nekonala ve smlouvě dohodnutá schůzka k 31. březnu 1444 v Koblenci za účelem předání ratifikací. Byla několikrát odložena, až se nakonec konala od 17. do 25. května 1444. Ovšem ani k tomuto datu se nepodařilo králův souhlas získat, a tak po dlouhém vyjednávání za zprostředkování trevírského arcibiskupa došlo k dalšímu odložení schůzky na 15. července 1444 opět v Koblenci. Tím však byly odloženy i případné

²⁵⁶ Paradoxně Richter, který se právě zabýval lucemburským sporem ze saského pohledu, datum ratifikace Viléma a Anny na rozdíl od ostatních vůbec neuvádí. Würth-Paquet v jednom regestu naznačuje i datum 24. března 1443 (1444) návrhu ratifikace, přičemž ani tento údaj není nikým konfrontován. Slib úhrady souhrnných 25.000 zl. trevírskému arcibiskupovi byl pronesen již 29. srpna 1443. Také Anna zvláštním listem 18. října 1444 potvrdila Vilémovy závazky coby lucemburského vévody ohledně Schöneckenu, Grevenmachernu ad. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 3, 19, 27, 30-35, 53; VERKOOEN, A.: Inventaire IV č. 1692; RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 72; DRTA 17, s. 231.

²⁵⁷ HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 123n, 392, DRTA 17, s. 116, 312.

splátky, přičemž bylo prodlouženo příměří do 15. srpna 1444.²⁵⁸ Přestože tedy nemohlo dojít k předpokládanému plnění na sv. Jana, Vilém a Anna dne 1. července 1444 prohlásili, že přijali od Filipa Dobrého částku 7.500 zl. Burgundský vévoda plnil své závazky i vůči Elišce Zhořelecké, která 1. května 1444 přijala v Lille svojí rentu 8.000 zl.²⁵⁹

K ratifikaci ze strany římského krále nakonec nikdy nedošlo. Část historiků se domnívá, že tomu tak bylo pro jeho snahu ochránit hranice Svaté říše, jiní, že se pouze nechtěl vzdát nad tímto vévodstvím kontroly. Důvodem však také mohl být obsah této dohody, jejíž ratifikací by se Fridrich III. poměrně zásadně zpronevěřil svým povinnostem poručníka. Zejména požadavek, aby Ladislav nemohl užívat titulu lucemburského vévody, byl naprosto nepřijatelný. Přesto však ze strany římského krále není znám žádný akt, kterým by tuto smlouvu odmítl, pouze zákulisní informace vyslanců.

Naopak se v lucemburském archivu nachází několik Fridrichových nedatovaných listin, v nichž jako římský král a poručník Ladislava schvaluje a ratifikuje dohodu, která byla sjednána mezi saskými a burgundskými vyslanci za zprostředkování trevírského arcibiskupa. Podle ní měli Vilém a Anna postoupit svá práva na Lucembursko a Chiny za částku 120.000 uher. zl. s výhradou práva výkupu pro Ladislava a jeho nástupce, a sice až po smrti Elišky Zhořelecké. Je evidentní, že se mělo jednat právě o dohodu z 29. prosince 1443. Fridrich burgundskému vévodovi nad rámec této dohody navíc měl dovolit nosit titul lucemburského vévody a hraběte z Chiny a požívat přitom stejných výsad jako ostatní knížata Svaté říše po dobu, kdy bude tyto země držet v zástavě. Současně o svém postoji informuje poddané Lucemburska a přikazuje jim vzdát hold burgundskému vévodovi.²⁶⁰

Z následujícího vývoje je však zřejmé, že Fridrich III. až do propuštění svěřence Ladislava z jeho péče v roce 1452 tuto dohodu neratifikoval. To ostatně posléze potvrdila i burgundská strana 18. března 1454 na konferenci v Mohuči výrokem, že pro neobdržení řečené ratifikace (ze strany římského krále) nevešla smlouva v účinnost: „*Super qua oblatione*

²⁵⁸ Dle zápisu z jednání se burgundští vyslanci 31. března do Koblence dostavili, zatímco saští vévodové žádali o odložení schůzky na 14. dubna. Avšak ani v dalších náhradních termínech 20. dubna a 8. května schůzka neproběhla. Nyní opět naléhali saští vyslanci o trpělivost a nový termín s odůvodněním, že Eckariu Schottovi a Jiřímu z Bebenburgu se nedaří králův souhlas získat. Zápis z jednání je z 22. května, přičemž až v poslední den 25. května bylo prodlouženo příměří. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 41; VERKOOREN, A.: Inventaire IV č. 1718; DRTA 17, s. 118.

²⁵⁹ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 38, 45; DRTA 17, s. 118, 220n.

²⁶⁰ Nedatované ratifikace viz VERKOOREN, A.: Inventaire IV č. 1691, 1693, 1694; není u nich uvedena ani zmínka o podpisech či pečetích. Také WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 27, informuje stručně o nějaké ratifikaci Fridricha III. bez bližší specifikace. Trvalý nesouhlas Fridricha III. udávají autoři základní literatury, od nichž pak čerpají další, viz RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 71-72; DRTA 17, s. 118; DRTA 19/1, s. 347 (s mylným názorem, že Fridrich tak neučinil, protože Filip nezapltil); HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 125n, 393; VAUGHAN, R.: Phillip the Good, s. 282. Uvedení autoři tyto nedatované listiny nijak nezmiňují, byť z Verkoorena čerpají.

relationem ad prefatum dominum ducem, per medium et directionem reverendissimi in Christo patris ac domini domini archiepiscopi Treverensis, tractatum est et conclusum, qui tractatus inter cetera continebat quod invictissimus dominus imperator, tunc rex romanorum, predictam translationem, tractatum ipsum, et universa, que in eo continebantur, approbaret, roboraret et confirmaret, tam nomine tutorio et ut tutor prefati domini Ladislai, quam etiam ut romanorum rex et tamquam superior et dominus directus feudi, quem tractatum postea ill^{ms} dominus Willermus dux Saxonie gratum habuit. Per ill^{ms} dominum ducem Burgundie etiam non stetit, nec stat quominus ipse tractatus adimpleatur, si intervenient confirmationes et securitates convenientes, ut rationis est, maxime pro firmitate jurium cujuslibet. Sed quia dicte confirmationes obtente non fuerunt, dictus tractatus nullum sortitus est effectum.“²⁶¹

Z králova dopisu jeho bratrovi Albrechtovi z 22. února 1445 se dozvídáme, že věc se řešila na podzimním říšském sjezdu v Norimberku v roce 1444 a měla se řešit i následně o vánočních svátcích, k čemuž nedošlo. Obsah dopisu se zabýval především možným sňatkem královny sestry Kateřiny s vévodou z Kléve, stoupencem burgundského vévody. Fridrich III. možná o ratifikaci uvažoval, a sice právě kvůli tomuto sňatku, neboť si v dopise uvědomoval, že nemůže s burgundským vévodou uzavřít žádnou dohodu bez vyřešení lucemburského sporu, jak bylo stanoveno v listině pro saské vévody.²⁶² Naopak během jednání burgundských vyslanců s římským králem v letech 1447-1448 byl již zřejmý jeho odpor Lucembursko jakkoliv burgundskému vévodovi zavazovat, přičemž odkazoval na práva Viléma Saského a také stavů Koruny české. O ratifikaci smlouvy se zde už ani nejednalo. Fridrichovy ratifikační listiny patrně vznikly už spolu se smlouvou z 29. prosince 1443 a měly být římskému králi předloženy, popř. použity později pro další jednání.²⁶³

Kvůli Fridrichovu postoji tedy smlouva nemohla vejít v účinnost a Filip Dobrý nemohl nebo nechtěl vyplatit saského vévodu, což bylo příčinou pro obnovení jejich sporu. Saský vévoda však ještě téměř celý rok doufal v opak, když 29. srpna 1444 opětovně slíbil trevírskému arcibiskupovi ze slíbené kupní ceny část vyplatit na jeho pohledávky ve výši 25.000 zl.²⁶⁴ Patrně po roce 1445, kdy proběhlo poslední známé jednání o ratifikaci smlouvy, byla smlouva z 29. prosince 1443 považována za bezpředmětnou.

²⁶¹ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 96, odst. 24.

²⁶² Tento dopis ohledně sňatku částečně potvrdzoval „pomluvy“ z Fridrichova pobytu v Besançonu, viz předchozí text. RI XIII H. 12 č. 272, popř. CHMEL, J.: Materialien I. 2, s. 165n; DRTA 17, s. 744 č. 372.

²⁶³ Shodně DRTA 19/1, s. 391.

²⁶⁴ Vilémův slib se týkal pohledávek arcibiskupství na 23.000 rýn. zl. a 2.000 zl. k tomu za jiné arcibiskupovy výdaje, které se zavázal vyplatit před případným postoupením svých práv na Lucembursko. Nyní s ohledem na postoupení těchto práv burgundskému vévodovi, které se odehrálo s vědomím arcibiskupa, slíbil tyto pohledávky splácet v Kolíně n. R., kde mu měl burgundský vévoda splácet postoupení těchto

Burgundský vévoda v průběhu roku 1444 dokončil úplné převzetí vlády nad Lucemburskem a de facto jej začlenil mezi své burgundské provincie. Jeho ujmoutí se moci bylo akceptováno i lucemburskými sousedy, kteří k Filipovi vysílali posly se zdravicí. Město Verdun jej dokonce žádalo o jeho ochranu, jak vždy činilo u nových lucemburských panovníků. Filip jej 1. dubna 1444 přijal pod svoji ochranu a odpustil mu určité dluhy, které mělo vůči Elišce Zhořelecké.²⁶⁵ Ostatně dle dalších, např. hrabětem Filipem z Katzenelnbogenu, již byl považován nikoliv za dočasného správce vévodství, ale za nového vládce Lucemburska.²⁶⁶ Přesto Filip Dobrý formálně nadále respektoval práva Elišky Zhořelecké, což zdůrazňoval ve své intitulaci. I po její smrti se tituloval pouze jako „*mambour et gouverneur*“, stejně jako předešlí zástavní držitelé Jošt Lucemburský a Ludvík Orleánský, čímž tedy uznával práva českých králů. Přesto Lucembursko v tuto dobu Filip Dobrý nenávratně od Koruny české odloučil. Boj o něho se měl přenést převážně do roviny právní a ani v té nepolevil.

práv. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, č. 212 (datováno do roku 1443, byť i sám editor se domníval, že datace má být o rok později s ohledem na postoupení saských práv).

²⁶⁵ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 28, 29, 39, 40; VERKOOREN, A.: Inventaire IV č. 1715, 1716, 1717; RICHTER, F.: Der Luxemburger Erbfolgestreit, s. 72

²⁶⁶ Filip z Katzenelnbogenu 1. srpna 1450 vydal listinu, ve které se prostřednictvím svého švagra Ruprechta z Virneburgu zavázal Filipovi Dobrému, že se nebude domáhat svých nároků vůči Lucembursku a Číně, a sice během života Elišky Zhořelecké a dva roky po její smrti. Jednalo se patrně o nesplacené pohledávky jeho dědy, Diethera, který za vlády Jošta Lucemburského vykonával ve vévodství funkci hejtmána, přičemž jeho náklady nebyly proplaceny a jeho syn Jan poté podnikl proti vévodství kvůli tomu trestnou výpravu, viz 2. kapitola. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 251; VERKOOREN, A.: Inventaire IV č. 1754.

VI Růst českého zájmu o Lucembursko na pozadí burgundsko-saského soupeření a usmiřování

VI.1 Plány na dobytí Lucemburska a počátky francouzského zájmu o něj

Dohoda z 29. prosince 1443, která byla ratifikována všemi účastníky, s výjimkou římského krále, měla vznést do lucemburských poměrů jasno. Burgundský vévoda měl držet Lucembursko a Chiný právem zástavním, namísto Elišky Zhořelecké, Viléma Saského a Anny, kteří měli být ze svých nároků vůči těmto zemím vyplaceni. V případě saského vévody a jeho snoubenky k tomu ovšem nedošlo, neboť se jim nepodařilo přimět římského krále Fridricha III. k ratifikaci dohody. Namísto toho, aby se jej snažili přesvědčit a získali tak právní nárok na plnění od burgundského vévody, obnovili své nároky na Lucembursko. Učinili tak přesto, že stále neměli žádný nárok na věno, neboť ke sňatku ještě nedošlo. Relevantní již nebylo ani staré zmocnění královny Alžběty vykoupit vévodství od Elišky Zhořelecké, přesto Vilém Saský stále vystupoval z pozice zástupce pravých dědiců.

První příležitost ujmout se držby Lucemburska se Vilémovi Saskému naskytl v souvislosti se vznikem spojenectví mezi francouzským králem Karlem VII. a porýnskými kurfiřty. Formálně se jednalo o smíšenou dohodu o užší spolupráci, jakož i stažení francouzských vojsk z Alsaska. Francouzská vojska byla v Alsasku umístěna z důvodů podpory římského krále v jeho válce se švýcarskými kantony. Ty tradičně demonstrovaly svoji nezávislost na Svaté říši a především na Habsburcích, kterým kdysi jejich území náležela. Původně žádal Fridrich III. o podporu burgundského vévodu, který ji ovšem podmínil splněním králových slibů ohledně říšských lén v Nizozemí a Lucemburska, na které měl dle jeho slov nepopíratelná práva. Římský král proto uzavřel spojenectví se svým francouzským protějškem v průběhu své návštěvy v Nancy roku 1444.²⁶⁷

Návrh dohody byl sepsán 21. prosince 1444 a do jara následujícího roku byla ratifikována všemi účastníky. K účasti na této dohodě byli dopisem od trevírského arcibiskupa 21. ledna 1445 přizváni i saští vévodové, a sice s ohledem na jejich nároky na Lucembursko, čímž bylo zřejmé, že spojenectví je směřováno proti burgundskému vévodovi.²⁶⁸

²⁶⁷ Filipův výrok viz BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 4, s. 10n, nebo mírně odlišný viz BARANTE, A. G. P. B: Histoire des ducs de Bourgogne II., s. 48n, („která mu oprávněně náleží dle všech důkazů“).

²⁶⁸ DRTA 17, s. 679n č. 312-315, s. 693n č. 325; průběžně HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 130n; BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 4, s. 66-76, 126n.

Za tímto účelem, jakož i k vyřízení dalších záležitostí, byl do Trevíru k 10. únoru 1445 vyslán nový saský diplomat Jindřich Engelhard. Ten v zápětí 15. února žádal své pány, aby k dohodě neprodleně přistoupili již na schůzce porýnských kurfiřtů v Boppardu plánované na 28. února 1445. V dopise přitom líčil, jak kolínský arcibiskup slibuje saským vévodům získat Lucembursko do tří měsíců: „*er wolle mir ein man wiesen, der wege wisse, ane noit und gross kost das lannt Luczemburg bynn drien monden on myner heren hande gerunweglich zu brengen*“. Z tohoto důvodu mu zprostředkoval schůzku s hrabětem Gerhardem z Blankenheimu, důvěrníkem francouzského krále a kolínského arcibiskupa, který jej informoval o zájmu francouzského krále saským vévodům pomoci dobýt zpět Lucembursko: „*wie in sym bijwesen sij dem konige von Frangkrich personlich furbrocht wurden, myne heren von Sachsen weren mit grosser macht uff den beynen gewest gen Lutzemburg das zu widerbringen zuczihen*“. K tomu mělo být využito vojsko francouzského krále v Alsasku, které podle dohody mělo z tohoto říšského území odejít k 20. březnu 1445. Současně saský vyslanec žádal pro trevírského arcibiskupa odpověď, zda příměří mezi nimi a burgundským vévodou stále trvá.

S ohledem na přání francouzského krále, aby jednání o případném tažení na Lucembursko nezprostředkoval právě trevírský arcibiskup, se lze domnívat, že tento prelát již neměl zájem podporovat obnovení války v sousedství svého arcibiskupství.

Uvedený dopis ovšem poskytuje další zajímavé, byť kusé informace. Zdá se totiž, že zájem francouzského krále měl možná trochu jiné důvody, a sice samotný zájem Francie o Lucembursko. Saský vyslanec totiž informoval o částce 100.000 korun, kterou by vévoda z Bourbon zaplatil „*so ir ye nach gelde sonnet, er czwivelte nicht, das zu wege zu brengen mit dem hertzogen von Borbon, der geb hundert tusent cronen gewißlich*“. Následovně, tedy jistě v této souvislosti, pak tvrdil, že ostatně i francouzský král žádá spravedlnost pro Ladislava ohledně jeho nároků na další lotrinské země, Brabantsko, Holandsko a Zéland, a proto chce saským vévodům, kteří jej zastupují, k získání Lucemburska pomoci: „*dem konige von Frangkrich die gereichtikeit königs Laslos an Brabant Holland und Seland umbe eyn summa geldz gegeben, der soliche land wol meynte inczubringen und mynen heren darumbe zu Luczemburg zu helffen*“. V této souvislosti pak později francouzský král usiloval o provdání svých dcer za Ladislava, Fridricha Saského (ml.), klévského vévodu a další.²⁶⁹

Snad šlo ze strany Francie o navázání na orleánskou expanzivní politiku v Lotrinsku a Porýní. Ostatně v létě roku 1444 se vévoda Karel Orleánský přihlásil o značné

²⁶⁹ Znění dopisu se zkrácenou pasáží o Lucembursku viz DRTA 17, s. 699n č. 326; nezkrácené znění viz HANSEN, J.: Westfalen und Rheinland I, č. 136, s. 127n.

pohledávky ve vztahu k Lucembursku. Ty zdědil po svém otci Ludvíkovi, dřívějšímu zástavnímu držiteli Lucemburska. Důvod takto pozdního požadavku byl patrně zejména ten, že Karel Orleánský se nacházel od roku 1415 do roku 1440 v anglickém zajetí. Žádal jejich proplacení od římského krále, coby poručníka českého krále Ladislava, resp. dokonce *comme souverain dudit Roiaume de Behaigne*, tedy panovníka Českého království. Tento požadavek byl součástí nedatovaných instrukcí pro francouzského vyslance Raula z Gaucourt daných patrně v červenci roku 1444. Pohledávka byla vyčíslena na 56.337 zl. franků, což odpovídá známým kvitancím Jošta Lucemburského. Dále byla připomenuta i pohledávka na 30.000 zl. franků za půjčkou Václavovi IV. danou ve třech splátkách roku 1398. Reakce Fridricha III. není známa a později už ze strany orleánských vévodů o těchto pohledávkách neslyšíme.²⁷⁰ Francouzský král každopádně 23. února 1445 v Nancy deklaroval spojenectví se saskými vévody.²⁷¹

Saský vyslanec 28. února 1445 ještě z Trevíru v dalším dopise pak informoval o poměrech v samotném Lucembursku. Vévodstvím se údajně šířily zvěsti, že francouzský král dorazí k 20. březnu do vévodství zasáhnout ve prospěch pravých dědiců. V zemi roste nespokojenost s vládou Burgundů a naopak saští vévodové se opět začínají těšit podpoře obyvatel. Stavy, jmenovitě pánové z Rodemachern a Brandenburgu a města Arlon, Ivoix a další, byly zděšeny, kolik Burgundů bylo do jejich země vpuštěno. Údajně již 500 mužů bylo připraveno se k saským vévodům připojit, pokud by zemi přivedli do rukou dědiců, zejména Ladislava. Oporu vyslanec viděl především v pánech z Rodemachern a Brandenburgu, kteří mohli ovládnout hrad a město Lucemburk.²⁷² Nutno ovšem v této souvislosti připomenout, že podobně nadějně dopisy o prosaských náladách psali saští vyslanci již v průběhu roku 1443 a nakonec se stavy z větší části na jejich stranu nepostavily. Bylo však v současné situaci pravděpodobné, že byly krajně nespokojeny z vytlačení podílu na vládě ve vévodství a v návratu saského vévody mohly vidět příležitost opět získat své výsady.

Jindřich Engelhard žádal dvakrát své pány o instrukce a plnou moc pro jednání v Boppardu. Dne 4. března 1445 tam porýnským kurfiřtům a vyslancům dalších účastníků

²⁷⁰ WERVEKE, N.: Documents luxembourgeois à Paris, s. 145n, se zvažovaným datem instrukcí mezi roky 1441-1444; další autoři se kloní k červenci roku 1444, viz BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 4, s. 21; MALECZEK, W.: Die diplomatischen Beziehungen zwischen Österreich und Frankreich, s. 79, pozn. 3.

²⁷¹ BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 4, s. 68.

²⁷² DRTA 17, s. 721n č. 349

oznámil, že mu jeho pánové neodpověděli, čímž z možného tažení zatím sešlo. Spojeneckou dohodu saští vévodové ovšem později 13. března 1445 ratifikovali.

V dopise ze 4. března 1445 však vyslanec informoval o hlášení savojského komořího přicházejícího přímo od francouzského krále. Jeho ochota k vojenské akci proti burgundskému vévodovi v Lucembursku trvala, ostatně vojska již byla připravena na Rýnu a Mosele. Překvapivou informací však bylo, že Karel VII. nyní chtěl, aby mu Lucembursko navždy připadlo bez možnosti jej někým vyplatit, jinak jej nechce. Pokud by se saští vévodové ovšem chtěli Lucemburska opětovně ujmout, půjčil by jim své vojsko na jejich výlohy, a sice jako odplatu vůči burgundskému vévodovi: „*von wegen des lands Luczemburg hat der kemmerling mit dem konige personlich, als er sagt, gerett, der hab im geantwert: mochte das ewiglich an in komen ane behelteniss der abelosung, so wolte er des ingehn, sust nicht; wolten aber uwere gnaden wider darzu gedenken, wolte er uch gerne behulfflich sin, sine volk zu libn, das er wol wider den von Burgundien*“²⁷³. Rovněž slíbil, že na nadcházejícím jednání v Remeši neuzavře s burgundským vévodou žádnou dohodu bez podmínky, že bude respektovat práva saských vévodů (na Lucembursko).

Jedná se o prvotní, byť zprostředkovaný, projevený zájem francouzského krále o Lucembursko, třebaže jisté náznaky existovaly již dříve. Můžeme se pouze domnívat, zda důvodem byla prostá snaha Francie expandovat do říšského pohraničí nebo snad záměr účinněji blokovat burgundského vévodu v jeho expanzivním rozmachu. V případě přenechání Lucemburska přímo francouzskému králi měli saští vévodové větší naději na odškodnění, avšak podmínka jeho získání bez možnosti výplaty by byla z české strany těžko akceptovatelná. Snad proto již o tomto záměru neslyšíme.

Důvodem neuchopení této příležitosti byly jistě zejména spory mezi oběma saskými bratry ohledně dělby moci v jejich zemích. Také z tohoto důvodu nebyli navzdory přání trevírského arcibiskupa na jednání posláni zkušenější Apel Vitzthum a Jiří z Bebenburgu, jako příslušníci durynské šlechty. Dalším důvodem pak byl tradiční nedostatek finančních prostředků saských vévodů. Není také vyloučeno, že saští vévodové ještě doufali, že burgundský vévoda zaplatí, přeci jen stále obě strany usilovaly o ratifikaci jejich dohody římským králem.

²⁷³ Heimann králův zájem o získání Lucemburska vykládá jako podmínku jeho účasti na válečném tažení (sust nicht), což však z dopisu takto nevyplývá, byť v konečném úmyslu patrně ano, neboť jim vojsko jinak pouze půjčí. Tamtéž, s. 740n č. 367; HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 136; BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 4, s. 127n., s mírně odlišným prepisem dopisu.

VI.2 Výprava na Soest a rostoucí český zájem o Lucembursko

Kolínský arcibiskup a kurfiřt Dětrich z Möers stále viděl v saských vévodech spojenecký potenciál. Tento duchovní byl předním odpůrcem burgundské expanze, která ohrožovala jeho církevní panství v Porýní a saské nároky na Lucembursko využíval ve svých plánech. O jeho nebezpečí pro burgundské zájmy svědčí, že na popud burgundského vévody papež Evžen IV. jeho a také trevírského arcibiskupa zbavil v lednu 1446 úřadu a na jejich místa navrhoval proburgundské kandidáty. Díky odporu říšských knížat proti tomuto zásahu si oba preláti své úřady nakonec udrželi. Kolínský arcibiskup byl současně již několik let ve sporu s westfálským městem Soest (tzv. *Soester Fejde*), které mu vyhlásilo neposlušnost a přijalo ochranu vévodů z Kléve, tradičních burgundských spojenců. Na jaře 1446 byla proti tomuto městu vyhlášena římským králem říšská klatba. Na popud kolínského arcibiskupa byl jejím vykonavatelem pověřen vedle rýnského falckraběte i Fridrich Saský. Kolínský arcibiskup mu sliboval poskytnout přes 10.000 zl. na najmutí žoldnéřů v Míšeňsku a Čechách. Čechy se stále zmítaly v bezvládní, ale jejich válečníci s husitskou vojenskou minulostí byli žádaní.

V této souvislosti napsal 20. května 1446 hrabě Jindřich ze Schwarzburgu dopis Adolfovi z Kléve, svému švagrovi, ve kterém jej před tímto tažením varoval, právě s ohledem na vojenské schopnosti Čechů a jejich taktiku. Významná je však jeho informace o pohnutkách Čechů na tomto tažení, a sice že jim jde zejména o dobytí Lucemburska: „*Item hebn die Bemer willen, dairvan se den bisschop van Coilne nyet gesacht en hebn, genynnen se Cleve, dat got verbiede, dat se dan willen trecken in dat lant to Lutzelenborgh, inde hebn bi sich trefflikete lude, die se dairinne vueren wollen.*“. To by znamenalo, že ani v dobách anarchie neztrácely české elity tuto vzdálenou korunní zemi ze zřetele. V klíčovém období 1442-1443 však zcela promarnily příležitost působit na lucemburské stavy, vyjma ojedinělého apelu na zachování soudržnosti s Korunou českou.

Pohnutku dobýt Lucembursko měl mít navíc i mladší saský vévoda (Vilém). Hrabě ze Schwarzburgu proto žádal švagra, aby přiměl burgundského vévodu splnit jeho závazky vůči tomuto saskému vévodovi: *Item heb ich geworven, nadem as mijnen junchern van Cleve witlick is, wilker maten mijn here van Burgondien den jonghen bertough van Sassen ind sijn huysfrouwen van den lande to Lutzelenborgh gebrongen hevet. Item bidt mijn here van Schwartzzenburgh, dat mijn joncher van Cleve omb sijnen wyllen bij mijnen heren van Burgondien bearbeden wolde, dat mijn here van Burgondien den jongen bertough van Sassen ind sijnre huysfrouwen weder tokerde eyn summe geldes, soe voer van den bischop van Trijer inde anderen oversproken is, soe mijnen jonchern van Cleve die saken wael witlich sijn*

inde dat mijn here van Burgondien die articull in brieven, die dat rijck geven sall, to swaer gesat sijn, lichter make.“: Současně navrhoval jejich setkání v Marburgu.

Tímto návrhem chtěl jistě rozbít kolínsko-saskou koalici. Navzdory rozdělení rodových zemí v prosinci předchozího roku, kde bylo stanoveno, že Vilém obdrží Durynsko a francké majetky a Fridrich Míšeňsko a Sasko, se o rodové země mezi nimi rozpoutala skutečná válka (tzv. *sächsischer Brüderkrieg*) a k výpravě tak nedošlo.²⁷⁴

S ohledem na rozdělení wettinských rodových území bylo jasné, že motivaci k tažení na Lucembursko bude mít nyní zejména Vilém Saský, který se ujal západních držav. Navíc se 20. června 1446 v saské Jeně konečně oženil s Annou Habsburskou, čímž mu vznikl nárok na její věno. Toto věno nyní potřeboval více než kdy dříve, aby zkonsolidoval své vlastní zadlužené panství. Proto jej kolínský arcibiskup zahrnul do svého plánovaného tažení proti Soestu na místo jeho bratra. Vilém Saský, či nyní spíše Durynský, účast na tažení přijal, neboť měl nyní šanci donutit burgundského vévodu k placení, anebo se mohl sám opětovně ujmout Lucemburska. K uskutečnění výpravy byla vhodná doba, mezi saskými vévody zavládlo na delší dobu příměří.²⁷⁵ Není však známo, že by Vilém Saský alespoň formálně burgundského vévodu předtím urgoval o splnění jeho povinností.

Vyjednávání mezi kolínským arcibiskupem a Vilémem probíhalo prostřednictvím jejich vyslanců na jaře 1447 a již v očekávání blížící se shody a válečného tažení putovaly z Čech do Durynska žoldnéřské oddíly. Jejich příchod byl zaznamenán v polovině dubna, v této době ovšem ještě mohly současně posloužit ve válce saských vévodů. Dne 22. května 1447 byla v Kolíně n. Rýnem mezi arcibiskupem a Vilémem, v zastoupení Apelem Vitzthumem, uzavřena spojenecká dohoda a předáno prvních přes 4.000 zl. pro vojsko.

Smlouvu Hansen rozděluje na dvě části A a B, přičemž hlavní část A vymezovala velmi obecně práva a povinnosti obou stran, bez jakékoliv specifikace o síle vojska, nákladech, doby trvání a zejména účelu válečného tažení. Vilém vystupoval jako najatý vojevůdce, který má sestavit vojsko a zajistit jeho stravování atd., tedy na bázi jakési služební smlouvy. Přesto měl vůči arcibiskupovi rovné postavení a bez jeho souhlasu nesměl být uzavřen mír s protivníkem. Tento protivník ovšem není výslovně specifikovaný ani v části B, která patrně vznikla později za účelem specifikace předchozí smlouvy, dle

²⁷⁴ Braniborský markrabí Albrecht Achilles určil jako viníka sporu 29. března 1446 město Soest a římský král 1. dubna 1446 jeho rozsudek potvrdil a vyhlásil říšskou klatbu. Heimann přesvědčivě s ohledem na válku saských vévodů rozporuje dataci dopisu Jindřicha ze Schwarzburgu Hansenem do roku 1447 a posouvá ji s ohledem na obsah dopisu a dobových okolností o rok dříve. HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 137-152, 264n; HANSEN, J.: Westfalen und Rheinland 2, Urkunden č. 5.

²⁷⁵ HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 149, 153-157.

Heimanna na popud durynských vyjednávačů. Tato vedlejší smlouva zejména stanovila požadavek na nábor 10-12.000 vojáků Vilémem Saským, z poloviny z Čech a z poloviny z Durynska, a dále pak na financování vojska.

Poslední třináctý bod této vedlejší smlouvy pak odhaloval alespoň Vilémův motiv účasti v této válečné koalici. Tím bylo Lucembursko. V případě, že by se do sporu na straně svého klévského švagra vojensky zapojil i burgundský vévoda, nesměl s ním arcibiskup uzavřít separátní mír, dokud by Vilémovi nevyplatil 120.000 uher. zl. nebo mu nevydal Lucembursko; v případě rozpoutání války pak měl arcibiskup Vilémovi vojensky pomoci v dobytí Lucemburska: „*Item were es ouch, das der herzog van Burgundien dem van Cleve hulffe ind bijstant dede, so solt sich unser here van Colne nijt mit yme richten ader befreden, es wurden dan unsern hern van Saïssen van dem van Burgundien C^M ind XX^M hungarsche ader ducaten gulden betzalt ader die lant van Luytzenburgh abegetreten ind zo yren handen geantwert. Queme es zu feden, begerten dan unser heren van Saïssen van unserm hern van Colne, so solde hie yne eynen tzog mit macht in dat lant zu Lutzenburgh helffen tun ind eynen maent by yn blyven uff syns selbs cost ind schaden.*“.

Tento bod de facto také prozrazuje onoho protivníka, kterým měl být vévoda z Kléve, neboť on přijal ochranu nad Soestem, přičemž toto město nakonec nebylo ve smlouvě vůbec zmiňováno. Součástí smluvních listin jsou i požadavky Viléma Saského, u kterých není známo, zda byly odsouhlaseny, např. požadavek na pomoc od arcibiskupství v případě útoku vévody z Bergu na Sasko nebo na stejný podíl na výnosech z výdobytků ve vévodství Berg nebo Kléve.²⁷⁶

O zapojení se burgundského vévody do kolínsko-klévského sporu s ohledem na jeho expanzivní zájmy a příbuzenské vazby na klévské vévody nebylo pochyb. Již 19. února 1446 se na něho a členy jím založeného řádu Zlatého rouna obrátil kolínský arcibiskup a obhajoval svá práva na Soest s cílem odradit je od účasti na tomto konfliktu, opětovně i 12. června 1447. Burgundský vévoda se sice snažil konfliktu zabránit nejen snahou o sesazení arcibiskupa z jeho úřadu, ale i zprostředkováním míru. Obě strany již však byly válečně naladěny, nepřístupné dohodě. Zejména po náboru žoldnéřů odmítal kolínský arcibiskup jakékoliv vyjednávání. O možném cíli výpravy až v Lucembursku, které chce saský vévoda, informoval 29. června 1447 Adolf z Kléve svého burgundského švagra: „*dat dese hertoigh van Sassen mit desen vollick voirt in Brabant off int lant van Lutzelenborgh woldé*“.

²⁷⁶ Smlouva viz HANSEN, J.: Westfalen und Rheinland 1, č. 267 s. 266n; HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 160-166.

Filip Dobrý proto během svého pobytu v Gentu 1. července 1447 odpověděl kolínskému arcibiskupovi na jeho poslední dopis a navrhnul smír s klévskými vévody a podporu v církevních otázkách. Současně mu však dal na vědomí, že mu je známo, že jeho spojencem je Vilém Saský, který má již dlouho nepřátelský postoj vůči Elišce Zhořelecké a k němu, na základě jeho správy vévodství, přičemž prý ani nedodržel smlouvu uzavřenou mezi nimi!: „*Qui quidem dux Guillelmus, prout nostis, iam diu adversarius et inimicus extitit illustris principisse carissime amice nostre ducisse in Bavaria et de Luxemburgo comitisse de Chiny etc. ac noster ad causam ipsius ratione ducatus Luxemburgensis et comitatus de Chiny in nostris mamburnia et gubernacione existencium, et post recessum gentium suarum, quas in dicta terra Luxemburgensi habuit, non observavit pro parte sua tractatus prolocutos et accordatos inter gentes suas et nostras.*“.

Upozornil jej současně na Vilémův záměr s touto armádou vpadnout do Lucemburska a žádal jej, aby mu v takovém případě odepřel průchod územím arcibiskupství, jakož i zásobování jeho vojska a naopak jeho (Filipa) podpořil v oprávněné držbě tohoto vévodství: „*Et communiter fertur, ipsum ducem Guillelmum esse intencionis et voluntatis, post guerram vestram aut ea adhuc durante cum armata sua invadere dictam terram Luxemburgensem (...) vos serius exhortamur et requirimus, quatenus dicto duci Guillelmo de Saxonia aut gentibus suis in hac parte nullum auxilium vel favorem contra dictam amicam nostram aut nos ullo modo prestetis, nec permittatis ipsis victualia ministrari neque passagium seu transitum habere nec aliam fieri assistenciam ipsi duci Guillelmo aut gentibus suis in dicte amice nostre aut nostrum prejudicium in vestris patriis, terris seu dominiis nec per vestros amicos aut confederatos in eorum terris et dominiis.*“.

Mezitím však Filip již chystal vojenská protipatření a přesun nizozemských vojsk. Dle nařízení z 2. července 1447 mělo být ihned vysláno 85 vojáků místodržiteli Corneillovi do Lucemburska a klévským vévodům přislíbil vojenskou pomoc. Reagoval tak jistě na hlášení klévského informátora z téhož dne, podle kterého měl být do Lucemburska vyslán hrabě Gleichen se silou 4.000 mužů: „*dat die greve van Gelijken mit IIII^M duyzent (!) gewapent int lant van Lutzenburg komen fullé*“.²⁷⁷

Spor o Soest se dle hlášení burgundského vyslance ve Vídni z léta 1447 navíc mohl zásadně rozšířit a ohrožovat Lucembursko. Kolínský arcibiskup totiž získal v červnu v Bourges přislíb francouzského krále Karla VII. poskytnout vojenskou pomoc a téhož dosáhl později i trevírský arcibiskup v Lyonu u Dauphina, následníka francouzského trůnu. Přitom burgundský vyslanec obvinil Viléma Saského, že to on poštvál kolínského

²⁷⁷ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 152; HANSEN, J.: Westfalen und Rheinland 1, č. 294 s. 289n, č. 300 s. 293n, č. 301 s. 296n; HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 264-281.

arcibiskupa proti vévodovi z Kléve: „*wie das herczog Wilhelm van Sachsen den selbn Behemen solich sach zuuersten gegeben hat, vnd mit etlichem gellt vnd gelerten wortn aufgepracht hat dem bischoff zu Colen zu hilff vnd stever wider myn gn. hern van Cleff vnd die van Sust, wer es in aber in Westuallen geluckhaftig vnd welgegangen mit dem bischoff van Colen das sy ob weren gelegen vnd iren willen vnd den aufseczt, behallden vnd auch der van Trier sein aufsecz mit den Dasphin (sic) van der vj. M. pferd wegen zue hatte gespracht zu Leon, se weren sy allesamt mit selichn aufsacz dem von Tryer an der ayn seit mit solichm volk vnd der van Sachsen mit den Behemen vnd ir hillfer komen ober Reyn in das land van Luczemborg zu ruffen ober wer genad crucifige...*“.²⁷⁸

Přesto se však burgundský a klévský vévoda nesnažili Viléma Saského od účasti odradit, ačkoliv bylo zřejmé, že jeho jediným motivem je nesplacené věno, které si chtěl ovládnutím Lucemburska pojistit, popř. kompenzovat. Namísto toho jej Filip obviňoval, že to on nedodržel smlouvu mezi nimi. Nová vhodná nabídka je mohla možná stát méně než vojenské výdaje. Burgundský vévoda se raději snažil si držbu Lucemburska pojistit u římského krále sňatkovými návrhy.

Lze předpokládat, že stejně jako v předchozím roce byl při náboru vojáků z Čech vedle žoldu zdůrazňován i ušlechtilý cíl výpravy, a sice získání Lucemburska pro Korunu českou, přičemž Vilém v této agitaci vystupoval jako ochránce českých zájmů. Ostatně účast Čechů mohla také ospravedlňovat dobývání Lucemburska a získat lucemburské stavy na Vilémovu stranu. Tažení bylo zahájeno počátkem června 1447 a velitelem českých oddílů byl ustanoven Petr ze Šternberka. Účastnila se jej i řada dalších českých a moravských šlechticů, přičemž s ohledem na jejich vazby k Jirímu z Poděbrad, pozdějšímu horlivému zájemci o Lucembursko, měla jejich účast možná i onen vlastenecký záměr. Prameny však o přímé podpoře útoku na Lucembursko z české strany, popř. ze strany římského krále, mlčí. Heimann správně usuzuje, že zdaleka nemusel pouze Vilém Saský využívat českého zájmu k sestavení silného a angažovaného vojska, ale i české stavy mohly

²⁷⁸ O jednání v Bourges se dozvídáme z hlášení Jindřicha Engelharda saskému vévodovi z 15. června 1447. Tento diplomat doprovázel trevírského arcibiskupa, který vyjednával osobně, zatímco kolínského arcibiskupa zastupoval jeho kancléř. Vyjednávání o vojenské pomoci se dělo na pozadí širšího jednání o odstranění papežského schizmatu. Francouzský král byl za předpokladu míru s Anglií schopen poskytnout 9.000 vojáků, jinak pouze 600.: „*Als had der konig geantwert, er hab yczunt sin botschaft in Engelandt umb friede oder furder gutlich stebn zu machen, davor kunne er ym nicht so vil geschicken, sundern VT pferde uf sinen solt, nemlich des konigs solt, der da IX^m pferde noch tegelich im folde had*“. Druhé hlášení burgundského vyslance Viléma z Heessel o jednání z Lyonu je nedatované, patrně však bylo odesláno až po skončení výpravy na Soest a nebylo tedy již aktuální. Právě z jeho textu vyplývalo, že Dauphin byl ochoten poskytnout 6.000 vojáků. BIRK, E.: Actenstücke, s. 240n. BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 4, s. 266n, 360n; HANSEN, J.: Westfalen und Rheinland 1, č. 279 s. 275n.

využívat saského zájmu k přenesení odpovědnosti a břemene na vrácení Lucemburska ke Koruně české na něho. Nelze však rozhodně podceňovat pohnutku podílet se na kořisti.

Tažení však skončilo ani ne po dvou měsících, 21. července 1447, neúspěchem. Dílem pro dobrou obranu Soestu, dílem pro rozloženou morálku vojska kvůli špatnému zásobování a neplacení žoldu. Potíže se zásobováním a vyplácením žoldu se přičítají zejména kolínskému arcibiskupovi a provázely výpravu již od samého počátku. Roli sehrála také soudržnost westfálských měst a záškodnické akce klévských vojsk. Ukončení výpravy však bylo spíše kvůli neochotě českého vojska dále bojovat. V srpnu 1447 si na české žoldněře stěžoval ve svém ohlédnutí za výpravou i Vilém Saský. Byli údajně neposlušní a vynucovali si výhody na úkor durynských jednotek, přičemž neustále hrozili odchodem.

Dobytí Lucemburska, které patrně ještě před Soestem Vilém Saský plánoval, soudě dle rozhovorů s vévodou Vilémem z Brunšviku a hrabětem Janem z Hoye o věcech jsoucích ve prospěch „*uns, auch den rottmeistern und der crone zcu Behmen*“, tak již nemohlo být uskutečněno.²⁷⁹

VI.3 Úsilí Filipa Dobrého pojistit si držbu Lucemburska sňatkovými projekty, demonstrace burgundských a českých práv

Souběžně s hrozbou dobytí Lucemburska saskými vévody také burgundský vévoda vyvíjel snahu k zajištění držby tohoto vévodství. Navzdory reálnému nebezpečí vojenské invaze durynsko-českého vojska nehodlal zjevně přistoupit na plnění smlouvy z 29. prosince 1443, neboť s ní stále nesouhlasil římský král Fridrich III. Filip tak neměl garanci, že za vyplacené věno 120.000 uher. zl. získá nějakou protihodnotu. Namísto toho se rozhodl si pojistit držbu Lucemburska jinak, a sice přímo ze strany římského krále, čímž tedy hodlal obejít saské vévody a zbavit je jejich nároku vůči Lucembursku a Chiny.

Dlouhodobá jednání burgundského vévody s římským králem, a sice zejména ohledně uznání jeho držby říšských knížectví v Nizozemí, zintenzívněla zejména v průběhu roku 1447. Burgundský vyslanec Jindřich z Heessel měl podle instrukcí z počátku roku 1447 vyjednávat rovněž o plánu vytvořit z dosavadních burgundských držav království, s pojmenováním brabantské nebo fríské, v rámci Svaté říše římské. Současně však měl také vyjednat sňatek mezi Filipovým synem Karlem, hrabětem z Charolais, a druhou dcerou

²⁷⁹ O průběhu výpravy HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 166-167, 176-299, popř. také jeho rekapitulující článek Über "Aussenpolitik" in der Zeit der „Böhmischen Anarchie“, s. 258-268 (přeložený do také do češtiny O "zahraniční politice" v době "české anarchie", s. 833-847), kde analyzuje motivy Viléma Saského a Čechů na tomto tažení; popř. starší práce, místy již neaktuální, URBÁNEK, R.: Věk poděbradský II., s. 199n. Vilémova vzpomínka viz FRA XLII, č. 23 s 37n (poslední citace na s. 42).

Albrechta II., Alžbětou, sestrou Ladislava a Anny. Podmínkou však bylo, aby tomuto páru byla dána věnem Ladislavova práva a nároky na Lucembursko, jakož i Henegavsko, Holandsko a Zéland: „*Item et successivement a ce que ledit messire Caspar a ouvert audit Henry de traittier ung mariage de monsieur de Charrolois et dela fille de feu le roy Albert seur du roy Lancelot, disant que grant bien en aduendroit, entant que par ce moyen tel droit et action que ledit roy Lancelot auoit sur le pays de Luxembourg, et aussi sur les pays de Haynau Hollande et Zeeland, viendroit en vnion et en la main de mondit s. de Charrolois...*“²⁸⁰. Rovněž měl být sjednán sňatek mezi Ladislavem a Eleonorou Portugalskou, Filipovou neteří.²⁸⁰

Zdá se, že zpočátku snad Filip měl v úmyslu získat prostřednictvím synova sňatku úplná vlastnická práva na Lucembursko, stejně jako rezignaci Habsburků na další území, tento požadavek byl ovšem později mírněn. Burgundský vévoda získal na svou stranu dvě vlivné osoby z okruhu Fridricha III., jeho kancléře Kašpara Šlika a Oldřicha Celského, přičemž dle jejich sdělení mohli být další královští rádcové získáni pomocí úplatků ve výši 10-12.000 zl. Současně těmto požadavkům byly nakloněny uherské a rakouské stavy, které se tímto chtěly případně zbavit povinnosti podílet se na věnu.²⁸¹

Zprostředkovaná odpověď Fridricha III. přes jeho kancléře burgundskému vyslanci z 29. července 1447 obsahovala řadu velmi zajímavých informací. Římský král měl sice prohlašovat, že k Lucembursku má práva také Vilém Saský a jeho poručenství nad Ladislavem je omezeno pouze pro jeho rakouské dědictví, avšak připouštěl možnost zapsat 30.000 zl. věna na Lucembursku. Jeho postoj v nedotknutelnosti Lucemburska ze strany burgundského vévody tak dosáhl radikální změny v porovnání s odmítáním dohod z 29. prosince 1443. Na druhou stranu však připouštěl zastavení země pro pouhých 30.000 zl. z důvodu, že více by stavy neschválily, přičemž tato částka byla snadno vyplatitelná, a rozhodně nezajišťovala Burgundsku trvalou zástavní vládu v Lucembursku. „*Sunder van des lands van Luczemborg wegen das zu beyrat guet zugeben das hat sein konigklich genad nit macht vnd fuegt im auch nicht ze thun nach dem vnd die Behem sich darvmb als vmb das ir an nemen, so vermisset sich herzog Wilhelm van Sachsen auch uil gerechtigkeit, so verstet sein kongklich genad der van Bourgonien vermeyne auch trefflich ansprach darzw, also das in solichr irre seinen genaden das nicht zu thun fuegt sein genad maint sich auch darvmb nicht anzenemen wann sein konigklich genad sich kunig*

²⁸⁰ BIRK, E.: Actenstücke, s. 233n.

²⁸¹ O nutnosti úplatků informovali vyslanci svého pána, viz Tamtéž, s. 244n; CHMEL, J.: Materialien I. 2, s. 244. Literatura k vyjednávání o sňatku vychází výhradně z korespondence burgundských vyslanců zveřejněné Birkem a Chmelem, např. URBÁNEK, R.: Věk poděbradský II, s. 120n; HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 271n, 300n; BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 4, s. 353n; LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 203n.

Lasslans vormundschaft nit weiter angenommen hat dan in Osterich, aber van solichr xxx. M. tukaten wegen auf Luczemborg zuuerschribn oder anderswo zuermachen darvmb wurd man wol reden mit den die also in botschaft herkomen wurden.“.

Současně se v úvodu citované odpovědi skrývala jiná významná informace, a sice že rozhodování o Lucembursku náleží Čechům, tedy stavů Koruny české. Je to patrně první takové tvrzení od Fridricha III., který jinak do té doby činil v lucemburských záležitostech kroky bez ohledu na české stavy. Tyto kroky ostatně nyní také zpochybnil, když prohlásil, že jeho poručenství je omezeno pouze na rakouské dědictví. V této souvislosti připomínám zejména jeho souhlas s jednáním královny-vdovy Alžběty Lucemburské. Účelovost této argumentace je tak zřejmá. Ostatně právě nároky Viléma jsou také v odpovědi připomenuty a postupně měly tvořit při vyjednávání hlavní překážku pro burgundské záměry. Zdá se tak, že zatímco byl saský vévoda na výpravě proti Soestu, měl ve Vídni silné zastánce.

Také podle dalších burgundských listin se opakuje Fridrichovo trvání na souhlasu českých stavů s dispozicí Lucemburska: „*Exi quo precipue iuxta conceptum tue voluntatis patriam de Luczemburg pro dotis dispositione dicte inclite domicelle temptare non dereliquisti cuius potentia in arbitro nostri regis maiestatis non consistit nec ab eo consentiendum sit cum Bohemi patriam Luczemburgensem tamquam de patria eorum regno annexa se intermittere conantur*“²⁸². Další jednání v této věci pak odložil na svátek sv. Michala (29. září), kdy se měl sejít se zástupci českých stavů. Obdobně tak učinil znovu v únoru příštího roku. V jedné blíže nedatované listině z roku 1447 týkající se převážně výpravy na Soest burgundský vyslanec Vilém z Heessel jasně oznamoval, že dle královny odpovědi Lucembursko přísluší Koruně české: „*Also genediger herr ob etlich berüerte sachen van der Sachsen wegen van dem land van Luczemburg antreffent, mag ewer genad wol merken in einem artikel der antwort des Romischn conigs da er innen beruret, wie das land van Luczemburg der cronen van Behemen zugehör auss solicher antwort mag ewer genad wol versten*“²⁸³.

Přestože Filip Dobrý toužil po uznání držby svých zemí ze strany římského krále, nehodlal kvůli tomu rozhodně přistoupit na jakékoliv nabízené podmínky. Dne 20. září 1447 mu mělo být lénem uděleno Brabantsko, Limbursko, Holandsko, Zéland, Frísko, Henegavsko, Flandry a Burgundské hrabství. Filip však s ohledem na podmínky odmítl. O těch přitom s Filipem již od dubna 1446 vyjednával králův bratr Albrecht VI.²⁸³

²⁸² BIRK, E.: Actenstücke, s. 237n, 240n; CHMEL, J.: Materialien I. 2, s. 242-243.

²⁸³ RI XIII H. 13 č. 35-38; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 99-101, 145, 160, 161, listiny s přísahou s vyznačením poznámky „non transivit“. Albrechtova plná moc a instrukce viz CHMEL, J.: Materialien I. 2, s. 204-206; LICHTNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 1146, 1153, 1301, 1302.

Rovněž, přestože se mu možná nabízela zásadní příležitost legitimizovat svojí držbu Lucemburska, nízkou částku věna odmítl. Požadoval dle instrukcí z 22. října 1447 pro nového vyslance Adriana van der Ee rozhodně více. Důvodem bylo, že Vilémovi Saskému a Anně bylo slíbeno 120.000 zl. a ostatně nabídnutá částka nebyla důstojná pro příslušnici tak vznešeného rodu, jejíž rodiče vládli ve vznešených královstvích Čechy a Uhry. Lze si domýšlet, že byl touto nabídkou uražen s ohledem na jeho moc a bohatství, kterými se mohl rovnat králům. To dokládají i tyto instrukce, které jsou významným dokumentem a pokusem o první formální nástin burgundských nároků vůči Lucembursku, a jimž je věnován značný prostor.

Filip v nich trval na svém požadavku, aby předmětem věna bylo Lucembursko a pokud by trval odpor římského krále k tomu s ohledem na české stavy, Viléma Saského nebo pro omezení jeho poručenství na Rakousko, mělo mu být připomenuto, že Eliška Zhořelecká, pravá dědička (!) Lucemburska, Chiny a fojtství v Alsasku, převedla své země právě na něho, přičemž on je jejím poručníkem a uvedené země již drží a ostatně k nim má také práva po svých předcích; věno Viléma Saského a Anny necht' je zapsáno jinde: „*que madame de Gorlitz duchesse en Bauiere et de Luxembourg, est dame heritiere dicelle duchie et dont elle a fait transport a mondit seigneur, ensemble dela conte de Chiny et aduoerie d'Auxoiz, et que mondit seigneur est son mainbour, et en possession dicelui pays comme lon scet, ven aussi que icelui monsieur a cause de feuz messieurs ses predicesseurs de bonne memoire, a sur lesdits pays conte et aduoerie grans drois et action... duc Guillaume soit assigne autre part du mariage de ma dicte dame sa compaigne.*“

Z těchto důvodů požadoval věno v nikoliv menší hodnotě než 120.000 rýn. zl.: „*une somme raisonnable et du moins la somme de VI^{XX}. mil florins de Rin*“. Tato částka pak měla být zapsána na lucemburských zemích, tak jak bylo zapsáno i Vilémovi a Anně, zatímco jejich věno mělo být z těchto zemí odňato.²⁸⁴

V dalších bodech podrobně rozebíral a obhajoval výše uvedené. Připomněl svatební smlouvu mezi jeho strýcem Antonínem Brabantským a Eliškou Zhořeleckou, v zastoupenou králem Václavem IV. Tou dostali právo uvedené země vykoupit od markraběte Jošta Lucemburského a mít na nich zapsáno věno 120.000 rýn. zl., pro které je měl Antonín a jeho dědicové držet až do vyplacení: „*que an traittie de mariage (...) fut entre autres choses baillie a ma dicte dame de Luxembourg et audit feu monsieur le duc Anthonne a cause delle le*

²⁸⁴ Výše požadovaného věna nebyla patrně správně z listin přepsána, namísto neurčitého „vjxx. M.“ se mělo jednat o „vj^{xx}. M.“, tedy starší a ojedinělou formu zápisu součiny římských číslic, i s ohledem na stejně vyčíslenou hodnotu věna Elišky Zhořelecké v instrukcích. Instrukce francouzsky BIRK, E.: Actenstücke, s. 246n, popř. jejich latinské shrnutí na s. 255n.

nom et tiltre desdits pays et seignouries de la duchie de Luxembourg conte de chiny et aduoerie d'Auxoiŷ que Josse marquis de Moraue son oncle tenoit engagee pour certaines grandes sommes de deniers, avec la puissance et faculte de les pouoir racheter dudit Josse, et avec ce fut accordee et promise a icelui feu monsieur le duc Anthonne et ala dicte dame de Luxembourg sa compaigne, la somme de VI^{XX}. mil florins de Rin alee auoir pour vne foiz en et sur lesdites duchie de Luxembourg conte de Chiny et aduoerie d'Auxoiŷ et pour en joyr et possesser ensemble des fruiŷ et reuenues par icelui feu monsieur le duc Anthonne et ses boirs jusques a ce que ilz seroient remboursez desdits VI^{XX}. mil florins de Rin.“

Taktéž jim tato smlouva garantovala uhrazení jejich nákladů spojených s držbou těchto zemí, které Filip vyčíslil na značných 300.000 rýn. zl. Dodal však, že bylo králem Václavem rozhodnuto o snížení hlavní zástavní částky - věna na jeho polovinu, tj. 60.000 zl., pokud by Eliška nezplodila žádného potomka s Antonínem. Ten poté spolu se svými dědici měl za tuto částku Lucembursko dále držet. Přitom Filip opětovně zdůraznil nárok na uhrazení nákladů ve výši 300.000 rýn. zl.: „*Item et fut aussi accorde et promis par ledit roy Wencelaus audit feu monsieur le duc Anthonne, que sil auenoit que ma dicte dame de Luxembourg, alast de vie a trespas sans delaissier enfans procreez dudit duc Anthonne et delle, icelui duc Anthonne et ses boirs auroient et tendroient lesdites duchie de Luxembourg conte de Chiny et aduoerie d'Auxois, jusques a ce que ledit roy ou ses boirs roys de Behaigne, les auroit ou auroient rachetez dudit feu duc Anthonne, ou de sesdits boirs de la somme LX^M. florins de Rin pour la moittie desdits VI^{XX} M. florins de Rin, et aussi desdits fraiŷ et despens, lesquelz peuent monter. a. III^C mil florins de Rin au plus come dit est.“*

Dále si rovněž nárokoval pohledávku svého dalšího strýce Jana Bavorského na 22.000 rýn. zl. a 10.000 uher. zl., které byly poskytnuty císaři Zikmundovi, jenž je zapsal na Lucembursku. Eliška Zhořelecká pak na něho, Filipa, a jeho dědice smlouvou převedla své země, jakož všechna práva k nim, a sice bez výjimek, za roční doživotní důchod 8.000 rýn. zl. Z těchto důvodů Filip žádal, ať jsou tyto země dány do zástavy ve prospěch manželství jeho syna Karla a Alžběty, jak pro částku věna, tak pro jiné, které si nárokuje. Současně také mělo být římskému králi sděleno, že o tomto může rozhodnout bez ohledu na české stavy a omezení jeho poručenství na Rakousko, neboť je římským králem, zvláště když by tak konal k užitku svého svěřence krále Ladislava.

Formulace burgundských nároků byla precizována v pozdějších jednáních s českým králem Ladislavem Pohrobkem, avšak jádro argumentace zůstávalo stejné: svá práva odvozovali burgundští vévodové zejména od svatební smlouvy z roku 1409. Činili tak bez ohledu na skutečnost, že pro Joštovu předčasnou smrt, která Antonínovi neumožnila včas

Lucembursko vykoupit, se většina svatební smlouvy stala nevykonatelná a z tohoto důvodu pak také Václav IV. zastavil Elišce a Antonínovi Lucembursko podle nových podmínek dle listiny z roku 1411. Nyní však burgundský vévoda účelově obsah obou listin směřoval ve svůj prospěch. Později však už raději ani nezdůrazňoval, že jim svatební smlouva dávala právo Lucembursko vykoupit od Jošta Lucemburského a ani existenci samotné listiny z roku 1411. Už nyní ovšem byla zřejmá účelová interpretace nástupnictví v zástavní držbě po Elišce Zhořecké, která podle znění obou listin už burgundským vévodům *de iure* nepřislušela, neboť Antonín Brabantský zemřel před Eliškou Zhořeckou. Pro budoucí srovnání je také zajímavé mít na paměti, na kolik si nyní Filip Dobrý hodnotil svá zástavní práva. Tato částka totiž v jednáních s Ladislavem Pohrobkem výrazně narostla. Taktéž nárok na pohledávku po Janovi Bavorském byl neoprávněný, neboť byla ještě jím samotným převedena na jeho manželku Elišku Zhořeckou, která ji poté zase převedla na trevírského arcibiskupa Jakuba ze Sierck.

Dle poznámek burgundského vyslance Adriana van der Ee král Fridrich III. námitku, že Vilém Saský získal vyšší věno pro svou ženu, odmítl s tím, že král Albrecht mohl zapsat, kolik chtěl. Ve své odpovědi z února 1448 zprostředkované jeho rádci Oldřichem Celským a Kašparem Šlikem byl ovšem ochoten přistoupit na navýšení věna na 70.000 rýn. zl. Připouštěl také jeho zapsání na Lucembursku, avšak s výhradou práv, které tam jiní mají, přičemž práva saského vévody současně nepřipouštěl přenést na jiné země. Dále si však kladl podmínku, že v případě bezdětné smrti Karla a Alžběty by se Lucembursko vrátilo Ladislavovi a jeho nástupcům, a sice prosté závazku z tohoto věna. Nicméně však poznamenal, že ke schůzce s českými stavy na sv. Michala v září předešlého roku nedošlo.²⁸⁵

Nadějně znějící dopis připouštějící burgundská zástavní práva na Lucembursko, byť vedle saských, mírnil dle poznámek burgundského vyslance králův skutečný postoj. Fridrich totiž nemínil sám burgundskému vévodovi věno nebo jiná práva na Lucembursku zapsat, nebo zasahovat do práv saského vévody. Opětovně připomínal omezení svého poručenství nad králem Ladislavem pouze na jeho rakouské dědictví a v případě Lucemburska odkazoval zcela na české stavy. Odmítal také zasahovat do práv svého svěřence na Henegavsko, Holandsko a Zéland, které si Filip také nárokoval. V případě Alsaska zde pak byly překážky v podobě práv rýnských falekrabat. K Filipovým nárokům na Lucembursko se přímo nevyjádřil, k údajným dědickým právům Elišky Zhořecké na

²⁸⁵ BIRK, E.: Actenstücke, s. 261n.

toto vévodství však poznamenal, že tu jsou bližší dědicové a ona sama nemůže svá práva nikomu postupovat bez souhlasu jeho (coby poručníka), Ladislava a českých stavů, jejichž práva opět zdůrazňoval: „*De hereditaria successione ducisse de Gorlitz hic nichil tenetur, quia succedere non potuit, alijs hereditibus propinquieribus existentibus, et si aliquod jus habere deberet, quod secus est, hoc nequaquam cedere posset, absque consensu domini regis Romanorum domini regis Ladislai et illorum de Bohemia.*“.²⁸⁶

Filip Dobrý se v této věci ještě 3. června 1448 z Arrasu skrze Adriana van der Ee se stejnými požadavky obracel na své příznivce na králově dvoře, Kašpara Šlika, Oldřicha Celského a Albrechta Habsburského. Byl ochoten přistoupit na nižší věno, avšak neúspěšně. Dle odpovědí z 6. září 1448 nebyla ochota přistoupit na jeho podmínky, zejména ve věci přenesení zápisu věna Viléma a Anny na jiné země. Saské nároky tak stále bránily Filipovým záměrům. Přitom však nemáme doklady, že by se kvůli tomu v této době pokusil znovu prosadit u římského krále sasko-burgundskou dohodu z 29. prosince 1443.

Princezna Alžběta se nakonec stala manželkou polského krále Kazimíra IV. Filipovy sňatkové plány ztroskotaly a nedošlo ani k udělení říšských lén, ani k vytvoření království z jeho zemí. To však nic neměnilo na skutečnosti, že nadále sporná území držel pevně ve svých rukou.²⁸⁷ Souběžně s vyjednáváním sňatku se burgundský vévoda snažil vyvíjet na Fridricha III. nátlak prostřednictvím kandidatury svého syna Karla na uherský trůn. Chtěl tak ohrožovat Ladislavovu pozici, i z toho nakonec sešlo. Přitom 28. března 1446 naopak burgundský vévoda upomínal české stavy, aby zůstaly věrny králi Ladislavovi. Patrně si tak hodlal získat přízeň českých stavů, jakož i budoucího českého krále, kteří by tak snad mohli tolerovat jeho zástavní držbu Lucemburska. Ostatně snad za tímto účelem se k nim měl roku 1448 vypravit jeho vyslanec Jindřich z Heessel, k čemuž nakonec nedošlo. Filip Dobrý tedy projevil velmi různorodou snahu jak si pojistit držbu Lucemburska na poli diplomacie, byť neúspěšně.²⁸⁸

VI.4 Úmrtí Elišky Zhořelecké a uznání Filipa Dobrého zástavním pánem Lucemburska

Na rozdíl od Viléma Saského mohla být spokojená Eliška Zhořelecká. Vůči ní burgundský vévoda dohody dodržoval, ostatně to bylo i v jeho zájmu, protože byla stále respektována lucemburskými stavy, byť již do chodu vévodství nijak nezasahovala.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 264n.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 266n, 270n; CHMEL, J.: Materialien I. 2, s. 287n; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 1388

²⁸⁸ URBÁNEK, R.: Věk poděbradský II, s. 120n; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 1132.

V březnu 1446 brabantská města Brusel, Lovan, Antverpy a Bois-le-Duc (Hertogenbosch) potvrdila svojí povinnost vyplácet vévodkyni každý rok po 1.000 zl. z její renty, což Eliška 7. května osvědčila s upřesněním termínu do každých Vánoc počínaje těmi nejbližšími. Dne 26. září 1446 pak bylo upřesněno čerpání zbývající části renty, která v původní výši 3.000 zl. měla být vyplácena v Kolíně n. Rýnem, resp. městem Bruggy. Nově však toto bohaté flanderské město převzalo závazek vyplácet nejen tuto částku, ale navíc i 1.000 zl., o které byla v lednu 1444 původní renta 7.000 zl. navýšena na 8.000 zl., a sice do 2. září počínaje příštím rokem. Eliška si ovšem vyhradila právo požadovat plnění přímo na burgundském vévodovi, pokud by tato města svůj závazek nedodržovala. Rentu však dostávala pravidelně. Podle kvitancí za roky 1446-1450 celkově přijala 34-36.000 zl., a tedy spolu s 11.000 a 8.000 zl. z roku 1444 jí bylo vyplaceno celkově 53-55.000 zl.²⁸⁹

Eliška Zhořelecká si ovšem štedré renty dlouho neužila. Krátce poté, co 28. července sepsala poslední pořízení o svém zbylém majetku, zemřela 3. srpna 1451 ve věku 61 let ověnčena prázdnyými tituly. S ní vymřel definitivně rod Lucemburků, nepočítáme-li nemanželského syna moravského markraběte Prokopa Jiřího, který zemřel jako mnich roku 1457.²⁹⁰

V souladu s listinami, podle kterých bylo Lucembursko, Chiny a fojstství v Alsasku Elišce zastaveno pro nevyplacené věno, se s ohledem na neexistenci jejích potomků a předčasných úmrtí jejích manželů měly tyto země vrátit zpět českému králi. Na tom nic nemělo měnit, že Eliška učinila burgundského vévodou dědicem těchto zástavních práv. Možnost navrácení Lucemburska Koruně české tak burgundský vévoda, který navíc Eliščinou smrtí přišel o své poručenské postavení *mambour*, nepřipouštěl.

Její smrt, o které lucemburské stavy informoval trevírský arcibiskup, opětovně rozvířila již zdánlivě klidné lucemburské poměry. Pro odpůrce burgundské vlády se objevila příležitost ke změně situace, přičemž již 12. srpna 1451 napsali Gérard (Gerhard) z Wiltz a Jan Hurte ze Schoneck v tomto smyslu Vilémovi Saskému. Informovali jej o současné příznivé situaci pro něho ve vévodství, jakož i zvěsti, že údajně má do země vtrhnout 500-600 burgundských vojáků, aby zajistili trvalou vládu Filipa Dobrého. Upozorňovali, že by

²⁸⁹ Prameny se nezmiňují o kvitancích pro Bois-le-Duc za roky 1447 a 1448, proto celkovou částku určují rozmezím, nicméně absence kvitancí nemusí znamenat, že nebylo zapláceno, zvláště když nejsou známy urgencye či stížnosti. Bruggy první splátku zaplatily ve dvou termínech, avšak celkově pouze cca 3.600 zl., o doplatku nejsou údaje. Roku 1451 už nebylo nic vyplaceno. Za rok 1445 není známa žádná kvitance. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 51, 97, 98, 106, 126; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1723, 1726, 1727-1731, 1735, 1736, 1738-1751, 1755, 1757-1761.

²⁹⁰ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 29, č. 272, 273; KOPIČKOVÁ, B.: V soumraku Lucemburků, s. 14.

nyní mohl zemi zpět získat, kdyby ihned o svých dědičných a zástavních právech uvědomil lucemburské stavy a vyslal k nim své zástupce. Jeho stoupenci by jim otevřeli své hrady a po nějaký čas by byli schopni opět klást odpor burgundské moci. Současně jej však informovali o šíření zvěstí, že se saský vévoda bude chtít s Filipem pouze dohodnout o odškodnění svých nároků.

Již 23. srpna 1451 pán z Wiltzu psal opět naléhavě saskému vévodovi, tentokrát ať se dostaví on sám osobně. Celá země se mu totiž lehce poddá, neboť burgundský vévoda má potíže s francouzským králem, občany Gentu a s jinými poddanými, takže by nemohl rázně zakročit proti Lucembursku. Jeho věc by jistě podpořil také trevírský arcibiskup. Současně jej informoval o nervozitě stávajícího místodržitele Corneille, který burgundského vévodu několikrát žádal o pokyny v případě komplikací po smrti Elišky.

Vilém Saský na tyto dopisy odpověděl 30. srpna 1451 z Výmaru poděkováním za jejich dobré úmysly a odvalu a současně poslal tři příkazy zástupcům lucemburských stavů, aby hájily jeho práva. Na tento pokyn odpověděla kladně část dřívějších saských stoupenců, že oni zachovají práva oprávněných dědiců. Konšelé Thionville tak 15. září, obdobné dopisy zaslalo město Koenigsmachern, pánové z Elter, Valkenstein, Roldingen, Putlingen a další. Přesto tehdejší burgundský kronikář Olivier de la Marche tvrdil, že pro pořádek, který jeho pán ve vévodství nastolil zajištěním práva a ukončením drancování, již nikdo neměl v srdci saského vévodu, pouze ti z Thionville neměli dobrou vůli vůči burgundskému vévodovi.²⁹¹

Tento rozruch se ukázal být ovšem zbytečný, šířené zvěsti o vyjednávání mezi Filipem Dobrým a saskými vévody se zakládaly na pravdě. Konkrétně se jednalo o sňatku mezi Filipovým synem Karlem a Annou, dcerou Fridricha Saského, v jehož rámci mělo dojít i vypořádání nároků na Lucembursko. Burgundský vévoda se tak nemusel bát o své postavení v Lucembursku, které se Eliščinou smrtí přeci jen změnilo. Podle smluv mezi ním a Eliškou Zhořeleckou se měl stát dědicem jejich práv a novým zástavním pánem těchto zemí, byť toto postavení mu mělo vyplývat již z dohody z ledna 1444. Tato dohoda však nebyla předložena ke schválení stavům. Proto snad burgundský vévoda po dobu života Elišky Zhořelecké vystupoval jako její *mambour* a nadále ji formálně uznával za sobě nadřazenou panovnici v Lucembursku a Chiny.

²⁹¹ LIPPERT, W.: La Bourgogne et la Saxe, s. 8-10; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 14.

V říjnu 1451 dorazil Filip osobně do Lucemburska, aby zde přijal hold stavů. Za tímto účelem je 22. října požádal o shromáždění, ke kterému mělo dojít v hlavním městě Lucemburk ve velkém sále tamního hradu dne 25. října 1451. Sem se lucemburské stavy za značné účasti dostavily, včetně saských stoupců a burgundských odpůrců, např. pánů z Wiltz, Brandenbergu, Autelu a dalších. Slovy mluvčího Colarda d'Ottenges stavy důkladně zvážily Filipem předložené listiny o jeho právech od jeho předchůdců (!) a jiných, které vůči vévodství má, a sice z titulů zástavních. Stavy jednotně a bez námitek Filipovi přísahají, avšak s výhradou práv vlastníků a dědiců. Ta se *jeho výsost* musí zavázat nerušit, ale naopak chránit. Současně stavy žádaly potvrzení svých privilegií a svobod. „*ad quam dietam jussu suo libenter ipsis supranominatis venientibus, celsitudo sua exponi et declarari fecerat, jura que ad causam suorum predecessorum, et alias habebat et sibi competebant in ducatu Lucemburgensi et comitatu de Chiny prefatis, ratione impignorationis et ypothece, prout per litteras quamplures, quas eis exhiberi fecerat, hec et alia lucidius eis dixerat constare et apparere, quodque super his prelati, nobiles et alii supranominati tres status, ut prefertur representantes, plene deliberaverant et habita inter eos deliberatione matura et predictis litteris visis, lectis, expositis et intellectis, ac aliis que sua celsitudo exponi fecerat attentis, unanimiter, nemine contradicente concluderant, eidem celsitudini sua ratione et ad causam juris impignorationis et ypothece supradictis parere et obedire, parebantque et obediebant secundum formam et tenorem litterarum predictarum, salvo semper jure proprietariorum sive heredum patriarum Lucemburgensium et de Chini pretactarum, quorum etiam jus celsitudo sua, prout ipsis dici et declarari fecerat, in nullo diminuere, ymo potius tueri et defendere volebat, de quo tres status predicti celsitudini sue gratias referebant, serius supplicantes, quatenus celsitudo sua prelatos, nobiles et oppida prenomatos et quemlibet eorundem in suis juribus, privilegiis, libertatibus et usibus antiquis conservare et manutenere dignaretur, hanc quoque eorum responsionem gratam habere et acceptam*“.

Po obdržení této odpovědi slíbil burgundský vévoda zachovat privilegia a svobody stavů, jakož i ochranu práv dědiců vévodství. Odpověď stavů však nebyla tak jednoznačná, jak by si dokument takového významu zaslouhoval a jak bylo obvyklé pro středověké listiny ohledně jejich pečlivosti a podrobnosti. Ze znění listiny nevyplývá z právního pohledu jednoznačně, o jakou přísahu jde a zda Filipa stavy výslovně přijímají za svého pána. Nebylo zřejmě pochyb, že tak učinily a že to tak všichni v danou chvíli vnímaly. Ostatně Filip Dobrý v tomto smyslu vydal 28. října 1451 listinu, v níž prohlásil, že po několika letech, kdy vykonával správu a vládu v Lucembursku a Chiny pro svoji tetu, byl nyní třemi stavy, po předložení listin s právy jeho předků a předchůdců vůči těmto zemím, uznán a přijat za jejich zástavního pána (*seigneur par gagière*), s výhradou práv dědiců. Současně se

opětovně zavázal dodržovat a ochraňovat privilegia, zvyky a svobody obyvatelů těchto zemí po dobu trvání své zástavy, jakož i práva dědiců.²⁹² Nejednoznačný obsah listiny se však stal předmětem sporu během pozdějšího vyjednávání mezi Filipem a Ladislavem Pohrobkem, přičemž část lucemburských stavů tvrdila, že žádnou přísahu věrnosti nesložila, pouze se vyjádřila k předloženým listinám.

Přestože stavy žádaly po Filipovi nerušení práv vlastníků a dědiců, samy je poškodily. Především o své vůli uznaly cizího knížete za svého pána, byť zástavního, aniž by k tomu byly vyzvány českým králem nebo vyčkaly na jeho souhlas. I kdybychom připustili jejich pozdější tvrzení, že nic takového neučinily, pak jejich uznání Filipových práv od jeho předchůdců, kterými byl jistě míněn Antonín Brabantský a další, mohlo působit českému králi škodu z možného rozšíření jeho závazků vůči burgundskému vévodovi.

Podle listiny by se také mohlo zdát, že stavy uznaly Filipa nepřímou i za lucemburského vévodu, neboť Würth-Paquet v přepisu listiny v jejím úvodu udává oslovení „*Brabantie et Luxemburgie ducé*“. Tím by stavy bezprecedentně porušily práva dědiců, neboť pouze českému králi náležel tento titul a pouze výjimečně jej kdysi propůjčil Václav IV. svým příbuzným. Avšak Bertholet odlišně z listiny oslovení přepisuje jako „*Brabantiae et Limburgiae ducé*“. Bez přístupu k originálu listiny nelze určit správnost tohoto údaje, Bertholetův přepis je však logičtější, neboť bez něho by v intitulaci chyběl titul limburského vévody a naopak byl titul lucemburského vévody, který samotný Filip Dobrý nikdy neužíval.

Smrt Elišky Zhořelecké, o které jistě byly české stavy informovány, překvapivě nepřinesla jejich okamžitý zájem o Lucembursko a ani římský král Fridrich III. coby svěřenec Ladislava nijak nereagoval. Lucemburské stavy tak na druhou stranu byly ponechány samy rozhodnout své budoucnosti a toto rozhodnutí bylo jistě ovlivněno bezprostřední hrozbou ze strany burgundského vévody. Oživení zájmu o Lucembursko v českém prostředí nastalo až po vymanění se Ladislava z poručenství římského krále, kdy on sám projevil o vzdálené vévodství značný zájem.

²⁹² WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 15, 16; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1769, 1770; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. LXXJ a násl., kde je přepis listiny z 25. října 1451 delší o poznámky notářů, že po přijetí přísah od stavů jim burgundský vévoda potvrdil jejich svobody a privilegia. Listina byla vypracována třemi notáři, a sice Pierre Pipat, Jacques Bertrand et Jean de Schoonhoven (Schoenhouia), což bylo v březnu 1454 v Mohuči rozporováno. Ze strany Filipa Dobrého byla jeho žádost řečena francouzsky a poté zopakována německy. Originál listiny však BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 450n, interpretuje velmi volně a domýšlí si skutečnosti, které z listiny nevyplývají, např. že zástavní práva pocházejí od Elišky Zhořelecké nebo, že se Filip tituloval „vévodou“ lucemburským.

VI.5 Plán sňatku mezi dětmi burgundského a saského vévody

V listopadu 1448 saští vévodové Fridrich a Vilém upřesnili rozdělení rodových zemí s vymíněním předkupního práva vůči sobě navzájem tak, aby zůstaly zachovány v rodovém držení. Výjimkou však bylo Lucembursko, které mělo zůstat výhradně Vilémovou soukromou doménou.²⁹³ Fridrich měl být tedy vyloučen ze západní rodové politiky a s ohledem na polohu svých držav se skutečně zaměřil na expanzi východním směrem, zejména vůči Koruně české, kde projevil zájem o Horní Lužici a severozápadní Čechy. Současně tento kurfiřt utužoval spojenectví s římským králem a svého prvorozeného syna, také Fridricha, zapojil do svého sňatkového plánu na spříznění s Habsburky. Stále se nabízela Alžběta, sestra Ladislava, o kterou nedávno měl značný zájem také burgundský vévoda. Výsledkem byla svatební dohoda z 23. července 1450, v níž se římský král Fridrich III. jako poručník Ladislava zavázal k vysokému věnu 100.000 zl. nebo dokonce i 140.000 zl., převážně zapsaných neurčitě na Čechách a Uhrách. Saský kurfiřt s římským králem navíc uzavřeli vojenský pakt.²⁹⁴

V době kdy o sňatku s Alžbětou pro svého syna vyjednával burgundský vévoda, nebyl římský král přítom ochoten překročit téměř poloviční částku věna, čímž se nyní nutně prokázala jeho nechuť k tehdejšímu sňatkovému návrhu a zástupnost důvodů, které proti němu uváděl. Fridrich Saský navíc patrně v souladu s novou územní orientací svých zájmů touto sňatkovou dohodou zcela ukončil již dlouhodobě probíhající vyjednávání o sňatku svého syna se savojskou princeznou, které přitom slibovalo rovněž značné věno. Západ Svaté říše však už pro něho politicky nebyl zajímavý.

Filip Dobrý se však postaral o opačný vývoj, neboť v souvislosti s předtuchou blížícího se konce života Elišky Zhořelecké měl značný zájem si definitivně pojistit právně držbu Lucemburska a k tomu hodlal zajímavým způsobem využít oba saské vévody, kteří se navíc 27. ledna 1451 natrvalo usmířili. Oba saští bratři totiž ztráceli o západní oblasti Svaté říše zájem a jejich spojenectví s porýnskými kurfiřty sláblo. Přednost dostával střed říše kolem jejich držav, v čemž důležitou roli hrály také české země. Vyhlídka získat konečně nějaké odškodnění za jejich dlouholetou snahu a také mocného spojence byla i pro ně zajímavá. Kladně se tedy 24. června 1451 postavili k žádosti burgundského vévody, který chtěl pro svého prvorozeného syna Karla ruku Fridrichovy dcery Anny.

²⁹³ HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 296.

²⁹⁴ CHMEL, J.: Materialien I. 2, s. 321-323; LICHNOWSKY, E.: Geschichte, č. 1517, 1518, 1521.

Po předběžném vyjednávání byla 26. září 1451, tedy již po smrti Elišky Zhořecké, v Maastrichtu (Traiecto Superiori) uzavřena dohoda. Sestavili ji saští vyslanci Ernst z Gleichen a Jiří z Bebenburgu a za burgundskou stranu zejména Antonín z Croy, který měl sehrát důležitou roli v lucemburských záležitostech, a mj. také Adrian van der Ee.²⁹⁵ Dohodu nelze označit za ryze svatební, neboť řešila spíše spor o Lucembursko a sňatek měl pouze být součástí tohoto řešení a umožnit určité přesuny nároků na věna tří smluvních stran.

V úvodu listiny bylo ovšem na prvním místě pojednáno o sňatku mezi Filipovým synem Karlem, hrabětem z Charolais (Kadresie), a Fridrichovou dcerou Annou. Fridrich se zavázal na saské poměry ke značně vysokému věnu 120.000 uher. zl. a burgundská strana pak slíbila Anně obvěnění ve výši 10.000 uher. zl. každý rok po dobu jejího života.

V další části pak saští vyslanci informovali o plánovaném sňatku mezi Fridrichovým prvorozeným synem Fridrichem s Alžbětou Habsburskou, přičemž jim bylo římským králem, coby poručníkem Ladislava, slíbeno věno 100.000 zl. Na jejich údajnou zvláštní žádost mělo být zapsáno na Lucembursku a Chiny: „*ad eorum requestam specialiter conscribenda et assignanda super propriis ducatus Lucemburgensis et comitatus de Chini*“. Nadto ještě vedle tohoto věna měl Ladislav dlužít Fridrichovi dalších 20.000 zl., které jsou také zapsány na Lucembursku a Chiny.²⁹⁶ V této souvislosti bylo burgundské straně nabídnuto s ohledem na aktuálně projednávané manželství mezi Karlem a Annou, že na Karla bude převedena budoucí pohledávka Fridricha a jeho syna na věno a Ladislavův dluh.

Navíc byl připomenut starší neuhrazený závazek věna krále Ladislava vůči Vilémovi a Anně ve výši 100.000 uher. zl., také zapsaných na Lucembursku a Chiny a fojstství v Alsasku. Tím by se práva obou sester Anny a Alžběty střetla a saští vyslanci proto nabízeli, že na burgundského vévodu převedou i nároky Viléma a Anny, pokud je burgundský vévoda zaplatí.

Nabídku převodu všech saských práv k Lucembursku, resp. pohledávek z titulu Ladislavova závazku vyplatit věna Anně a Alžbětě, jakož i jeho dluhu vůči saským vévodům, na burgundského vévodu a jeho syna, pak saská strana odůvodnila zejména vzdáleností této země od panství saských vévodů a potřebou míru a klidu v něm.

²⁹⁵ LIPPERT, W.: La Bourgogne et la Saxe, s. 10n; HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 304-310.

²⁹⁶ O tuto dlužnou částku však již kdysi byla navýšena zástavní držba samotného Viléma Saského vedle jeho věna, viz smlouva z 29. prosince 1443, která hovoří o blíže nespecifikovaném dluhu Ladislava vůči němu. Nyní však byla formulována jako pohledávka Fridricha.

Na závěr svého návrhu saští vyslanci žádali, aby věno, ke kterému se Fridrich Saský zavázal za svou dceru, bylo zapsáno na Lucembursku, a aby byly Vilémovy nároky na věno vyplaceny. Burgundský vévoda a jeho syn tedy měli držet Lucembursko a Chiny za zástavní částku 220.000 zl.

Burgundská strana tuto nabídku přijala s připomínkou, že jejich vévoda má k Lucembursku legitimní nástupnická práva pocházející od jeho strýců Antonína Brabantského a Jana Bavorského, jakož i jeho otce Jana Burgundského (!), a sice zejména práva zástavní! Zavazovala se, že Vilémovy nároky na věno zapsané na Lucembursku budou vyplaceny ve čtyřech ročních splátkách vždy v Kolíně n. Rýnem v rýnských zlatých. Požadovala však, aby se Vilém a Anna a jejich dědici zřekli všech svých práv a nároků k Lucembursku a Chiny a Alsasku ve prospěch burgundského vévody a jeho syna jakmile budou jejich nároky na 100.000 uher. zl. vyplaceny.

Současně převedení zástavních práv mělo zajistit Filipovu synovi titul vévody v Lucembursku a s ním spojených výsad a oprávněních, které nebude nikdo, ani Ladislav, rušit, do doby vyplacení 220.000 uher. zl. a dalších burgundských pohledávek právě Ladislavem a jeho dědici: *„conscriptiones et assignationes antedictas ducentorum millium et viginti milium florenorum Hungaricalium predicti domini Fridericus et Guillelmus Saxonie duces fieri procurabunt ad titulum dominii ducalis habendum et effectualiter acquirendum eidem domino Carolo comiti de Charelois, in et ad dictas patrias Luxemburgensem et comitatus de Chini, adeo ut insignia, nomen, vim et auctoritatem ducis Luxemburgensis et comitis de Chini adipisci ac gerere possit et valeat ipse Carolus, sui liberi, heredes aut causam ob ipso habentes, sic et in tantum, quod nec rex Ladislaus, nec alius quisquam se de patriis Luxemburgensi et Chini valeat intromittere vel se dominum nuncupare, quousque ipsi domino Carolo, ejus heredibus, aut ab ipso causam habentibus, per ipsum Ladislaum regem, suos heredes de dictis ducentorum milium et viginti milium florenorum Hungaricalium, necnon juribus aliis, ypothecis et actionibus, prefato domino duci Burgundie super antedictas patrias Luxemburgi, de Chini et advocatie alsatie solutum integraliter fuerit et plenarie satisfactum.“*

K účinnosti této dohody burgundští vyslanci také požadovali, aby saská strana zajistila souhlas římského krále, poručníka Ladislava a jeho sester, a také jeho příkaz lucemburským stavům k poslušnosti vůči Karlovi a jeho dědicům. Na závěr bylo králi Ladislavovi a jeho dědicům vyhrazeno právo vykoupit Lucembursko, Chiny a alsaské fojstství. Téhož dne pak bylo uzavřeno také tříleté příměří.²⁹⁷

²⁹⁷ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 10, 11; LIPPERT, W.: La Bourgogne et la Saxe, s. 24-33

Výsledkem komplikované konstrukce smlouvy mělo být, že saská strana měla burgundské straně postoupit své pohledávky za českým králem ve výši 220.000 zl. a naopak burgundská strana vůči saské straně měla získat pohledávku za věnem ve výši 120.000 zl., přičemž v této výši mělo dojít k zápočtu pohledávek. Konkrétně se měla započíst burgundská pohledávka za věnem Anny Saské a pohledávka Fridricha Saského za českým králem. Fridrich Saský by tak již nebyl povinován k úhradě dceřina věna a burgundský vévoda by uhradil pouze 100.000 zl. Vilémovi a Anně, přičemž by získal pohledávky ve výši 220.000 zl. za českými králi zapsanými na Lucembursku.

Touto smlouvou také Fridrichově rodové větvi měla vedle Viléma vzniknout práva k Lucembursku a Chiny, čímž měly být překonány jejich vlastní rodinné úmluvy v této věci. Současně měla být touto smlouvou překonána a nahrazena dosud nevykonaná smlouva z 29. prosince 1443, kde již Vilém s Annou svá práva burgundskému vévodovi postupovali. Vyplacení nároků Viléma a Anny již nestačilo, Filip Dobrý chtěl zástavní hodnotu navýšit na co nejvyšší možnou úroveň, aby již česká strana nebyla schopna svou korunní zemi zpět získat. Rafinovaně využil nedávno vzniklou svatební úmluvu mezi synem Fridricha Saského a Alžbětou. Údajné prohlášení saských vyslanců o tom, že věno Alžběty má být na zvláštní žádost saské strany také zapsáno na Lucembursku a Chiny, bylo zcela účelové. Obsah manželské smlouvy mezi Fridrichem a Alžbětou z 23. července 1450 o ničem takovém nehovoří a nejsou známa ani jiná prohlášení římského krále o podobném závazku. Jednalo se pravděpodobně o záměrnou formulaci až v této smlouvě. Ostatně stejně pochybné bylo údajné zapsání Annina věna na Lucembursku. Filip Dobrý toužil získat všechny nároky saských vévodů, resp. sester Ladislava, na Lucembursko. Sňatkem svého syna za saskou princeznu chtěl pouze docílit vzniku nároků na věno z jeho strany vůči saské straně a umožnit vzájemné přesuny pohledávek za věna. Konečným cílem bylo legalizovat a zajistit držbu Lucemburska. To potvrzovalo, jak mimořádně veliký zájem burgundský vévoda o toto vévodství měl. Jeho požadavek na zajištění titulu lucemburského vévody pro jeho syna připomíná obdobné ustanovení ze smlouvy z 29. prosince 1443, nyní byl však vypuštěn požadavek, aby tento titul Ladislav neužíval až do vyplacení těchto zemí.

Tato dohoda byla ve skutečnosti výhodná pro všechny smluvní strany. Vilém se konečně mohl dočkat vyplacení manželčina věna. Fridrich by se zbavil povinnosti vyplatit za dceru vysoké věno, když namísto peněz by přenechal nároky na věno pro svého syna, které s ohledem na Vilémovu zkušenost by se z české a rakouské strany těžko získávalo.

Provdání dcery za Karla, dědice mocného burgundského vévody, mělo také svojí cenu.²⁹⁸ Filip Dobrý pak měl získat saské pohledávky za věna zajištěné na Lucembursku a významně tak navýšit svá zástavní práva k němu. Současně by Filip vyplatil Vilémovi o šestinu méně, než kdysi sliboval, neboť podle dohody z 29. prosince 1443 měl zaplatit původně 120.000 uher. zl.

Tato dohoda pak mohla být zajímavá i pro římského krále, neboť mu mohla dočasně vyřešit problém s vysokými závazky za věna jeho svěřenkyň Anny a Alžběty. Filip se v ní navíc diplomaticky vyhnul formulaci získání Lucemburska pro sebe, neboť lucemburským vévodou se měl stát jeho syn Karel spolu s Annou Saskou. Pro Korunu českou však mohla znamenat definitivní ztrátu možnosti získat svojí korunní zemi, protože vyplacení zástavní hodnoty, nejméně 220.000 uher. zl., by bylo zcela mimo její možnosti. Za pozornost stojí také neobratná formulace ve smlouvě, že výkup může provést pouze Ladislav a jeho dědicové, přičemž zde chybí i zařazení nástupců na trůnu, kdyby dědice neměl. Nelze však pominout skutečnost, že Ladislav českým králem stále ještě nebyl a o Koruně české smlouva mlčí. To však mohlo být obecně odrazem burgundské ignorace práv Koruny české.

Filipův záměr nakonec nepřekazila revolta části mocné durynské rodiny Vitzthumů, která zajala burgundské poselstvo směřující k saským vévodům za účelem spatřit princeznu Annu a stvrdit tak uzavření smlouvy,²⁹⁹ ale zcela jiné a nečekané skutečnosti. První ranou byla smrt Fridrichova syna Fridricha, čímž promyšlená smlouva o přenosu pohledávek za věny, za účelem co nejvyššího navýšení zástavní hodnoty na Lucembursku, padla.³⁰⁰

²⁹⁸ HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 306n, jako další motivaci saských vévodů uvádí, že zbavením se pohledávek za věna a problematického Lucemburska mohly být jejich vztahy s Čechami nerušené a slibovat jim tak politické výhody, protože Vilém si mohl osobovat v případě Ladislavovy smrti dynastický nárok na český trůn; pomíjí však právo českých stavů volit si krále.

²⁹⁹ Příslušníci rodové větve Vitzthumů z Roßla včele s Apelem Vitzthumem starším (nám z dřívějších lucemburských událostí známý diplomat Apel Vitzthum byl příslušníkem jiné větve a zůstal nestranný) se bouřili proti hrozícímu úpadku jejich postavení v zemi a zejména proti požadavkům Viléma Saského na vrácení určitých lantkraběcích statků, kterých se dříve zmocnili. Zajetí burgundských vyslanců vzbudilo veliké pobouření a Filip Dobrý napsal 6. prosince 1451 Fridrichu Saskému žádost o jejich propuštění. Saští vévodové museli situaci pomocí vyslanců vysvětlovat všem významným říšským činitelům a žádat je o podporu v této věci. V průběhu prosince 1451 však zlomili jejich odpor a zabrali jim majetky. Vzbouřenci utekli do Čech, kde dostali azyl. Burgundští vyslanci poté dokončili svojí misi. LIPPERT, W.: La Bourgogne et la Saxe, s. 13-17

³⁰⁰ Datum úmrtí Fridrichova syna je v literatuře nejasné. Nejčastěji se udává datum 23. prosinec 1451, tedy by k němu došlo již v průběhu návštěvy burgundského poselstva. Nicméně Fridrichův dopis Filipovi z 24. ledna 1452, kterým ho zpravoval o osvobození jeho vyslanců, o této zásadní informaci mlčí, viz LIPPERT, W.: La Bourgogne et la Saxe, s. 17, 36. HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 309, pak bez odkazů na zdroje udává říjen 1452, což není možné, neboť změna svatební dohody v reakci na smrt tohoto prince je z 3. srpna 1452. K úmrtí patrně došlo mezi únorem a červencem roku 1452.

Jednání o sňatku mezi Karlem a Annou nicméně pokračovala a 3. srpna 1452 byla v Kolíně n. Rýnem zástupci obou stran, za burgundskou Janem z Nasavska a za saskou Ernstem z Gleichen, uzavřena nová dohoda. Ta formálně měnila smlouvu z Maastrichtu z důvodu smrti saského prince. V úvodu připomněla pohledávku Viléma a Anny z titulu věna ve výši 120.000 uher. zl. (!) a Fridrichovu pohledávku vůči Ladislavovi ve výši 20.000 uher. zl., obě zapsané a zajištěné na Lucembursku a Chiny. Obě tyto pohledávky ve výši 140.000 uher. zl. nyní měla Fridrichova dcera Anna přinést do manželství s Filipovým synem Karlem jako věno. Burgundský vévoda pak měl Vilémovi jako kompenzaci za pohledávku za jeho věnem vyplatit již pouze 60.000 uher. zl. s první splátkou o Vánocích. Smlouva však také bez bližšího odůvodnění počítala se situací, že by Filip obdržel pouze pohledávku na 120.000 uher. zl., v takovém případě by jako kompenzaci Vilémovi vyplatil 50.000 uher. zl. Anna se rovněž měla vzdát nástupnictví po svém otci a strýci dokud budou žít mužští následovníci rodu. Filip pak opětovně potvrdil závazek jí poskytnout obvěnění ve výši 10.000 zl. ročně v jeho zemích.

Dohoda opětovně opakovala z dřívější smlouvy domnělá práva burgundského vévody k Lucembursku a Chiny. Rovněž opětovně trvala na rezignaci Viléma a Anny na veškerá práva a nároky k těmto zemím poté, co s císařským souhlasem budou na Filipa převedeny pohledávky a on vyplatí slíbenou kompenzaci. V téměř totožné podobě byly opsány z původní smlouvy pasáže, podle nichž měl Karel obdržet titul lucemburského vévody, byl požadován souhlas římského krále se smlouvou a jeho příkaz lucemburským stavům ke složení věrnosti Karlovi a bylo Ladislavovi vyhrazeno právo na výkup s rozdílem pouze výše zástavy, tentokrát „*centum et quadraginta aut centum et viginti mille florenorum Hungarie*“ (140.000 nebo 120.000 uher. zl.). Strany měly do svátku Svatého kříže, tj. 14. září 1452, oznámit hraběti z Nasavska zda trvají na dohodě. V případě kladného postoje mělo být 16. října 1452 v Bacharach uzavřeno její konečné znění.³⁰¹

Je zjevné, že burgundský vévoda chtěl udržet výši zástavy na Lucembursku na co nejvyšší úrovni a dohoda tak zcela protikladně se smlouvou z Maastrichtu navýšila záhadně pohledávku Viléma za věnem. Byť oproti předchozím dohodám měl výrazně ušetřit na kompenzaci vůči Vilémovi, odečtením této kompenzace od výše získané pohledávky, také on oproti předchozí dohodě tratil. Zájem na legalizaci držby však byl prioritní a Filip snad opravdu doufal, že bude pro římského krále, resp. již císaře, přijatelnější souhlasit s dohodou, ujme-li se vlády v Lucembursku jeho syn a dcera jeho spojence.

³⁰¹ LIPPERT, W.: La Bourgogne et la Saxe, s. 17n, 37-44.

Tou dobou ovšem přišla druhá rána Filipovým záměrům, která se stejně citelně dotkla zájmů saských vévodů. Nároky na Lucembursko vznesl Ladislav Pohrobek a začal v této věci rázně jednat. Saské nároky na Lucembursko se tak rázem staly bezcenné, burgundský vévoda je ignoroval a začal vyjednávat přímo s dědicem vévodství. Jednání o sňatku sice pokračovala v září roku 1453 v Kolíně n. Rýnem a zejména na jaře roku 1454 v Mohuči, kde se řešil zejména spor o Lucembursko mezi vyslanci Filipa Dobrého a krále Ladislava. Dne 25. března 1454 zde byla uzavřena další svatební úmluva snižující výši věna na 100.000 rýn. zl., avšak již zcela bez spojitosti s Lucemburskem, o kterém nebylo ani zmínky. Věno měl nyní Fridrich Saský vyplatit hotově v několika splátkách, přičemž polovina věna měla být zajištěna zástavou na samotném Sasku.³⁰²

Toto jednání a dohoda se ukázaly jako zbytečné, obě strany na rodovém spříznění ztratily zájem. Filipovi již nemohl sňatek přinést vytoužené zajištění držby Lucemburska a raději hledal politicky zajímavější spojení a již za pár měsíců svého syna oženil s dcerou bourbonského vévody. Také pro Fridricha Saského nebylo spojení s burgundským vévodou politicky již zajímavé, nadto bylo mimo jeho možnosti splatit tak vysoké věno. Dohodu nepodepsal a Annu později provdal za braniborského markrabího Albrechta Achilla.³⁰³ Vilém Saský vyšel opět naprázdno a boj o věno, na které už vynaložil tolik politického a finančního kapitálu, musel zahájit znovu. Přitom obnovil své nároky na Lucembursko, nyní i vůči českému králi Ladislavovi.

³⁰² O schůzce vyslanců v září roku 1453 se dozvídáme z vyúčtování cesty burgundského vyslance. Patrně měla návaznost na uzavření příměří mezi Filipem Dobrým a Ladislavem v Trevíru 8. září 1453, kde bylo právě stanoveno další jednání v Mohuči, viz další kapitola. Úplné znění WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 98; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1810; DRTA 19/1, s. 350, 381, 406n.

³⁰³ LIPPERT, W.: La Bourgogne et la Saxe, s. 21n.

VII Ladislav Pohrobek a rozpoutání boje o Lucembursko

VII.1 Vznesení nároků na Lucembursko ze strany Ladislava Pohrobka a sjednocení protiburgundské politiky s Korunou českou

Jediný syn českého krále Albrechta II., Ladislav zv. Pohrobek (Posthumus), se po smrti své matky Alžběty Lucemburské nacházel v poručenské péči svého strýce Fridricha III., římského krále a od roku 1452 císaře. Byť vznášel na otcovy země dědický nárok, byl však uznán pouze v Rakousích. Stav v Čechách a v Uhrách trvaly na svém právu volby krále a jeho dědické nároky odmítly. Zpočátku se pak skutečně české a uherské stavy snažily nalézt nové krále z řad sousedních panovníků pro zajištění stabilní vlády, kterou právě narozený Ladislav garantovat nemohl. Po neúspěšných snahách se smířily s jeho nástupem a vyčkávaly jeho dospělosti. Mezitím se však Koruna česká a Uhry zmítaly v bezvládí a bojích tamních mocenských frakcí. To umožňovalo císaři si prostřednictvím svého svěřence a pretendenta udržovat vliv na jeho země. Ten byl nejvíce patrný v Rakousech, o které měl Fridrich zájem. Císař tedy rozhodně neměl zájem se svého poručenství vzdát, což působilo značnou nevoli mezi stavy zemí, které si Ladislava zvolily za svého budoucího pána. Zejména stavy Horních a Dolních Rakous začaly pro osvobození svého pána a vymanění se z vlivu císaře podnikat různé kroky a 14. října 1451 uzavřely za tímto účelem na hradě Mailberg tzv. mailberský spolek v čele s Oldřichem z Eyczing (Eytzing, Eicing). Rakouské stavy pak díky spojení s vlivným uherským šlechticem Oldřichem Celským (Cilli, Celje) donutili obležením Vídně Fridricha III. jim 4. září 1452 vydat Ladislava.

Pro české stavy se tímto ovšem zatím mnoho nezměnilo, pouze Ladislavův poručník. Nadále tak požadovaly, aby jim byl Ladislav vydán a ujal se vlády. To byla ve vztahu k Lucembursku také jediná možnost, jak tuto korunní zemi zpět získat. Fridrichovo poručenství navzdory jeho postavení římského krále/císaře totiž nic na okupaci Lucemburska burgundským vévodou nezměnilo. Císař se za svého svěřence nijak nepostavil ani ohledně jeho nároků na další lotrinské země, zejména Branbatsko a další.³⁰⁴

³⁰⁴ Není zcela zřejmé na základě, čeho vznášel Ladislav, resp. jeho poručníci nároky na další lotrinská území vyjma Lucemburska. Dle předchozího textu víme, že již roku 1445 francouzský král slíboval, že dopomůže Ladislavovi k jeho právům na Brabantsko, Holandsko, Henegavsko a Zéland. Existenci těchto nároků s výjimkou Brabantska potvrdil na přelomu let 1447/1448 také Fridrich III., přesto byl však ochoten uznat tamní držbu Filipa Dobrého. I roku 1453 bylo církevním hodnostářem potvrzeno, že v nárocích na tyto země konkuruje Ludvíkovi Bavorskému právě Ladislav. Zatímco vůči Brabantsku se mohl Ladislav domáhat starých dědických práv na základě prohlášení Jany Brabantské z roku 1357, vůči Holandsku, Henegavsku a Zélandu žádná taková relevantní práva neměl, ani jako vzdálený příbuzný.

Možnosti českých stavů samostatně působit na Lucembursko se ukázaly jako omezené, jejich výzva z roku 1443 nebyla vyslyšena a podpora Viléma Saského v průběhu jeho výpravy na Soest nepřinesla výsledky. Identifikace lucemburských stavů s institucí Koruny české byla prozatím slabá, nadále však hájily práva Ladislava, což vzbuzovalo naděje. Poručenství rakouských a uherských stavů však ve věci Lucemburska překvapivě přineslo zásadní změny.

V tomto směru zaujme především společná výzva Oldřicha z Eyczing a Oldřicha Celského lucemburským stavům z 7/8. července 1452, tedy ještě před získáním Ladislava do jejich péče. V této výzvě jim dávali na vědomí, že jim je známo, že po smrti Elišky Zhořecké se sešly v Lucemburku a uznaly Ladislava za jejich přirozeného pána (patrně v souvislosti s uznáním Filipa za zástavního pána). Za tento postoj je chválili a apelovali na ně, aby v tomto postoji setrvaly, protože se král již brzy ujme sám vlády ve svých zemích a pošle k nim poselstvo. Současně jim oznamovali, že Oldřich Celský požádal francouzského krále, aby je ochraňoval: „*Uns ist gnisslich ongelangt, wie ir dem vergangen jar, nach Abgangk weilant unser frawen der lessten von Lutzenburg, ain landtag in der stat Luczenburg gehalten (...) kunig Lasslau (...) zu ewrem landsfursten erkennet und furgenomen" So haben wir obgenanten graf Ulrich unserm gnedigen herrn dem kunig von Franckebreich geschriben und sein kuniglich gnad angerufet, ob ew inner der zeit yemands dringen maynten, daz ew sein kuniglich gnad hilf und beschuttung tue, und hoffen daz ir darinn nicht gelassen werdet.*“³⁰⁵

Je otázkou, proč se představitelé rakouských a uherských stavů tak zajímaly o dění v Lucembursku, které náleželo k zemím Koruny české. Rudolf Urbánek naznačuje, že tyto rádci tak konali především v zájmu krále pro obnovení jeho dědictví, a sice i pro jeho snazší přijetí v Čechách tím, že se projeví péčí o územní integritu Koruny české.³⁰⁶ České stavy však Ladislava za krále přijmout chtěly, spory pouze působil, jak bylo výše řečeno, titul jeho vlády. Lze se domnívat, že se ze strany představitelů rakouských a uherských stavů jednalo spíše o pokus uplatnit vliv za svého svěřence právě i vůči Koruně české. Přitom zejména Lucembursko bylo „nejslabším článkem“ pro svou vzdálenost a izolovanost od ostatních zemí Koruny české. Situaci jim usnadňovalo, že tamní stavy uznávaly dědická práva Ladislava, zatímco stavy ostatních korunních zemí spíše trvaly na právu volby. Jednota Koruny české tak nebyla respektována.

³⁰⁵ Datum 8. července WERVEKE, N.: Choix de documents, s. 200n č. 21; 7. července VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1771; DRTA 19/1, s. 360, a LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 1677.

³⁰⁶ URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 26, rekapitulaci lucemburského sporu za léta 1440-1450 na s. 26-30.

Skutečnost, že se jednalo o promyšlenější záměr přinejmenším několika rakouských šlechticů získat vliv Lucembursku, prokazují další výzvy z Vídně. Ty byly psány sice jménem Ladislava, avšak není pochyb, že byly psány na žádost a v zájmu jeho rakouských poručníků. Dne 20. prosince 1452 Ladislav jako lucemburský vévoda dopisem adresovaným jeho stoupencům, Gerhardu z Wiltzu a Gysu z Barbasant, dával lucemburským stavům na vědomí, že se vévodství Lucembursko a hrabství Chiny po smrti jeho tety Elišky Zhořelecké vrací zpět ke Koruně české a k němu, jako dědičnému pánovi této země: „*Uns zweifelt nicht, dir sey wol wissentlich, wie das hertzogtumb zu Lucemburg und die grafschaft zu Chiny, nach abgang weilend, der hochgeborn fürstinn, unser lieben muemen, Elisabeth von Görlitz, seliger gedechtnusse, an uns zu der cron von Behem, als den natürlichen erbherrn derselben lannd lediclich sind anerfallen*“.

Současně je uvědomil, že své rádce Oswalda z Eyczingu a Weikarda z Polheimu³⁰⁷ zmocnil, aby svolali zasedání tamních stavů a přijali jejich přísahy a hold věrnosti a aby se jeho jménem ujali držby těchto zemí „*mit vnserm volmechtigen gewalt, vnd yn bevolhen, dich mit sambt der landschafft gemeintlich derselben hertzogthumb vnd graffschaft an ettlich einnde zu sich auf ainen genanten tag zu bescheyden, vnd da vorder vnser maynung werbung an ew zu tun, auch von dir und derselben landschaft gemeinlich, eyde, huld vnd alle gehorsamkait zu ervorderen vnd zu empfaben, vnd dieselben land intzenemen von vnserentwegen vnd zu unseren handen*“.

Obdobný dopis byl datován také k 30. prosinci 1452, který pouze rozšířil zmocněnce o Baltazara z Modschiedel (Moeschiedtu). Další listinou ze dne 31. prosince 1452 pak Ladislav potvrzoval obyvatelům Lucemburska jejich svobody a privilegia.

Konečně pak téhož posledního prosincového dne byl napsán dopis také pro jeho drahého strýce, burgundského vévodu Filipa Dobrého. V něm jej Ladislav informoval, že se za pomoci Oldřicha Celského ujímá vlády ve svých dědičných zemích a že vyslal zmocněnce, aby převzali Lucembursko a Chiny, kterých je dědičným pánem, a aby jeho jménem přijali od tamních stavů hold. Zejména jej však vyzval, aby jeho vyslancům vydal hrad v Lucemburku, jakož i další hrady a města, a poskytl jim rady, bezpečí a pomoc, aby mu bylo Lucembursko poslušné: „*Haben wir vernomen, wie die ewren unser furschlich purgk zu Lutzenburg mit sambt ettlichen andern geschlossen und steten inhaben werden, also so pitten wir ewr lib und frewntschaft mit allen fleisz, wellet mit den gemelten ewren schaffen, bestellen und darob sein, den vorgeantanten unsern reten der vorschriben unserr burgk, geslos und stet zu entroumen, zu unser handen intzenemen, sich auch gen denselben unser reten, ob sy an ewr lieb umb dbeinerley notdirfft gelangen,*

³⁰⁷ V listinách též Weylthart, Weikarten, Wickhardt, Weichhard, jako český ekvivalent se objevuje Vikard.

*gunstlich beweisen und rat, hilf und furdrung dartzu tun und ertzeigen, damit wir der gemelten unserr land Lutzeburg und grafschafft Chini geborsam als ein erv dest berwtlicher begreifen und die innemen mugen, als wir des und alles guten sunder trost, hoffnung und gut getrawen zu euch haben; das wellen wir umb ewr lieb alzeit freuntlich beschulden.“*³⁰⁸

Žádná listina ve věci Lucemburska však nebyla směřována Vilémovi Saskému, přestože se v tuto dobu o své nároky na manželčino věno, popř. zástavní práva na Lucembursko, přihlásil. Jeho nároky k vévodství Ladislav neuznával a saský vévoda tak byl po dobu jeho života zcela mimo lucemburské dění.³⁰⁹ O Lucembursko se pak vzápětí rozpoutala v průběhu roku 1453 válka, a sice pod dohledem rakouských stavů.

Dopisy sice nezpochybňovaly práva Koruny české na Lucembursko, naopak od nich Ladislav odvozoval svá práva k vládě v tomto vévodství, avšak ta měla být vykonávána prostřednictvím představitelů rakouských stavů. Zajímavostí také je, že listiny z 31. prosince již nehovořily o „*cron von Beheim*“ nebo „*kron zu Bohem*“ jako ty předešlé, byť se jedná o jinak totožné formulace, ale o „*konyngen zu Beheim*“ či „*kunigreich Beheim*“. Jedná se však významově o totéž, neboť Ladislav vlivem českých stavů vnímal České království synonymicky jako celou Korunu českou, byť jak je patrné, nebyl tento nový přístup ještě ustálen. Tento postoj, ovšem nesdíleli představitelé vedlejších zemí Koruny české.³¹⁰

Nicméně je nutné mít stále na paměti, že Ladislav ještě nebyl zvolen a korunován za českého krále, tedy ani zatím neměl ještě žádná práva se o Lucembursko brát. Jeho dopisy směřované burgundskému vévodovi navíc na práva Koruny české upozorňovaly. Nejvýrazněji dopis z 15. září 1453, v němž mimo jiné připomněl svá dřívější tvrzení, že je pravým dědicem Lucemburska a současně prohlásil, že Bůh a celý svět ví, že Lucembursko je navždy inkorporováno k otcovské Koruně české: „*novit Deus nec latet mundum, prefatos ducatum lucemburgensem et comitatum de Chini corone paternalis regni nostri Bohemie incorporatos fore iureque perpetuo spectare ad eandem*“.³¹¹ Byť Filip Dobrý jeho dědická práva uznával, bylo by jen otázkou času, kdy by rozpor práv mezi ním a Korunou českou využil, zvláště pokud by se českým králem stal někdo jiný a na Lucembursko by ve jménu Koruny české vznesl nárok. K tomu ostatně po smrti Ladislava Pohrobka došlo.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 202n č. 22; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 43, 46, 47; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1773, 1774; LICHNOWSKÝ, E.: Geschichte 6, č. 1720, 1724; francouzský překlad BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 456n; Týž: Histoire 8, s. LXXVJ a násl., s. LXXVIJ (s nesprávnou datací do roku 1453); DRTA 19/1, s. 361n.

³⁰⁹ Viz blíže další kapitola.

³¹⁰ Viz 1. kapitola.

³¹¹ WERVEKE, N.: Choix de documents, s. 228n č. 42.

Dosavadní rozpolcená protiburgundská politika stavů Koruny české a uchazeče o český trůn, Ladislava, resp. jeho poručíků, lucemburským záležitostem neprospívala. Po více než deseti letech se však blížila ke svému konci. Oproti volební kapitulaci z roku 1443 předložené českými stavy, se její nové znění z roku 1453 při požadavku navrátit odcizené majetky Koruny české již nezmiňovalo výslovně o Lucembursku. Nově se však patrně právě díky zkušenostem s Lucemburskem objevil požadavek, aby žádný majetek již nebyl zastavován, a sice zejména v souvislosti věnem příslušnic královské rodiny: „*Aby král Ladislav žádných zboží, měst ani krajín w Čechách nebo jinde což k České koruně příslušie, po sestře neboli po dceři své u věně neráčil zavázati, ani komu jinak zastavovati.*“³¹² Tento požadavek Ladislav ve své odpovědi ze dne 1. května 1453 přijal.³¹² Aktuálně tento požadavek jistě mířil na Ladislavovy sestry Annu a Alžbětu, čímž byly i nepřímo odmítnuty nároky Viléma Saského na Lucembursko právě z titulu věna jeho manželky.

Vyjednávání českých stavů s rakouskými stavy a Oldřichem Celským probíhalo již od chvíle, kdy byl Ladislav propuštěn od císaře právě pod jejich poručenství. České stavy ve Vídni v listopadu 1452 trvaly na právu volby, což ovšem nerespektovaly ostatní země Koruny české, které postupně Ladislava uznávaly za svého pána. V průběhu roku 1453 bylo za osobní účasti zemského správce Jiřího z Poděbrad dosaženo pokroku, když Ladislav výše zmíněnou odpovědí na požadavky českých stavů odpověděl ve většině bodů souhlasně. Poté byl 6. července 1453 moravskými stavy uznán za jejich markrabího, počátkem října pak přijal hold českých stavů v Jihlavě a 28. října 1453 byl korunován v Praze českým králem.³¹³ Tím se protiburgundská politika sjednotila a české stavy v čele s Jiřím z Poděbrad, které králi pomáhaly obnovit územní integritu Koruny české, získaly účinnější možnosti působit také na Lucembursko. Postupně v tomto směru získaly hlavní úlohu.

VII.2 Pokus ovládnout Lucembursko a demonstrace práv obou stran ve vzájemné korespondenci

Ladislavovi vyslanci, Oswald z Eyczingu, Weikard z Polheimu a Baltazar z Modschiedel, již záhy na počátku roku 1453 vyrazili k Lucembursku a usídlili se v nedalekém v Trevíru. O jejich cestě byla ovšem burgundská strana již dopředu zpravena svými informátory jak na území Svaté říše, tak i ve Vídni, a měla tak čas se připravit. To se

³¹² AČ 1 s. 275n; AČ 4, s. 416n.

³¹³ ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI., s. 111n.

týkalo především Antonína z Croy, hraběte z Porcien, který nahradil ve funkci lucemburského místodržitele Filipova nemanželského syna Corneilleho, zabitého v červnu 1452 v bojích s revoltujícími občany flanderského Gentu. Již 28. ledna 1453 informoval Antonín z Croy hraběte z Virneburgu, že se do Lucemburska blíží nějací Němci, kteří jsou již na Rýnu u Trevíru a žádá jej, aby je v případě dalších zpráv informoval: „*s'il estoit nouvelle que aucuns Alemans se meissent sus sur le Rin et ou pays d'illec environ Treuves pour venir ou pays de Luxembourg*“. Téhož dne z Lucemburska napsal Pierrechon Alart burgundskému vévodovi o příchodu krále Ladislava s vojskem, aby převzal tuto zemi za pomoci místní šlechty a pánů „*venir le roy Lancelot a tout grant puissance de gens pour reprendre le pays en sa main a l'ayde de plusieurs des nobles dudit pays*“. Dne 1. února 1453 pak přinesl zprávy posel rádce burgundského vévody, biskupa Viléma z Toul, který se nacházel ve Vídni a rovněž informoval o příchodu vyslanců krále: „*A ung messaigier de monseigneur l'evesque de Thou quy le premier jour dud. mois de fevrier avoit porté lettres audit seigneur de Croy, par lesquelles ledit evesque luy seigneffioit et faisoit savoir des nouvelles du pays de Behaigne et de la venue de certains ambassadeurs que le roy Lancelot envoioit oudit pays de Luxembourg*“.³¹⁴

Antonín z Croy byl také ihned informován o příchodu Ladislavova herolda, který počátkem února vstoupil do vévodství šířit královu vůli. Již 4. února 1453 mu totiž psali Ladislavovi vyslanci, aby jejich herolda, zvaného *Ungerland* (Maďar), vězněného v Lucemburku, propustil na svobodu a vrátil jim listiny ohledně svolání stavů, které mu zabavil.

Na tento dopis záhy Antonín odpověděl obviněním, že tento herold už dříve (v souvislosti s výzvou z června 1452) podněcoval stavy proti burgundskému vévodovi a bude zadržen až do rozhodnutí jeho pána. Měl totiž šířit zvěsti, že burgundský vévoda brání lucemburským stavům být poslušné Ladislavovi, který se chce svých zemí ujmout a s ozbrojenou mocí se jich také ujme. K této záležitosti si obě strany vyměnily ještě dva dopisy, kde se dále přely o pravdivosti a oprávněnosti herolda. Z tohoto důvodu se 7. února 1453 vyslanci osobně obrátili na dědičného maršálka Lucemburska Jana z Raville s výzvou tamním stavům a s vysvětlením, že králův herold a povolávací listiny byly zadrženy. Touto cestou jej žádali, aby se stavy po první postní neděli ve středu, tj. 21. února 1453, dostavily do Trevíru složit věrnost a hold jejich dědičnému pánovi, králi Ladislavovi.

³¹⁴ DRTA 19/1, s. 369n, s dalšími úryvky zpráv, které ukazují na starosti burgundských úředníků s činností Ladislavových vyslanců; WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 246n. O Ladislavově pokusu Lucembursko zpět ovládnout pojednává z českých autorů pouze URBÁNEK, R., a sice velmi krátce ve Věk poděbradský II., s. 868; po získání dalších pramenů pak detailněji také v Dvě studie, s. 32n.

Současně byla tato výzva zaslána i Gui z Barbençon (Gyse z Barbasant), pánovi Villemontu, s žádostí, aby s ohledem na zadržení jejich herolda šířil výzvu dále.³¹⁵

Vyslanci 7. února 1453 zaslali dopis rovněž burgundskému vévodovi a připojili k němu listiny od Ladislava z prosince 1452 s omluvou, že mu nemohly být doručeny dříve pro zjetí jejich herolda. Filip Dobrý o tomto dopise 17. února 1453 z Lille informoval svého lucemburského místodržitele a současně mu zaslal přeložené kopie listin od Ladislava a odpovědi na tyto listiny, jakož i k zatčení herolda. Zejména jej nabádal k ostražitosti ohledně dění ve vévodství, přičemž mu přikazoval včas přijmout vhodná opatření. Pokud by vyslanci a jejich pomocníci pokračovali v jejich poslání, pak jim měl bránit i silou: „*Et se lesd. ambaxeurs d ventur se parforçoient ou vouloient parforcer de procéder à l'exécution de leur charge et commission, touchant lesd. pays de Luxembourg et de Chini, en ce cas nous voulons et vous mandons que de fait et à puissance leur y résistez et à tous ceulx qui aidier les vouldroient, en la meilleur manière que faire pourrez.*“³¹⁶

Ladislavovi vyslanci pak obdrželi 19. února 1453 dva dopisy od burgundského vévody, přičemž v prvním je informoval, že odpověděl jejich králi přímo a z obsahu tohoto dopisu poznají, že jejich poslání končí. Ohledně zatčení herolda přitom nic nevěděl, přičemž si vyžádá informace od svého místodržitele a poté rozhodne.

V dopise určeném Ladislavovi Filip úvodem reagoval na prohlášení o jeho dědických právech na Lucembursko a Chiny po smrti Elišky Zhořecké. Následně i na skutečnost, že Ladislav vyslal své zástupce převzít od lucemburských obyvatel přísahy a hold a projevil vůli se těchto zemí ujmout, a sice i za jeho pomoci. V této souvislosti Filip Ladislava upozornil, že Elišce Zhořecké poskytl mnohé služby a rovněž je i dědicem po jejích manželích, jeho strýcích, Antonínovi Brabantském a Janovi Bavorském, na základě čehož mu patří zástavní práva k dotyčným zemím, a sice i dle listin Václava IV. a Zikmunda: „*quod prelibate quondam domine Elizabeth de Gorlicx, matertere mee, cui parcat Deus, dum adbuc in humanis ageret, et ut eius dominia a suis adversariis pro magna parte occupata sibi restituerentur et preservarentur, plurima servicia et obsequia maximis penis et laboribus, eciam sumptibus meis gravibus feci et impendi; ad quod considerans, predictam dominam Elizabeth de Gorlicx duos avunculos meos*

³¹⁵ Odpověď Antonína z Croy je nedatovaná, patrně z 5. – 10. února 1453, jeho obvinění vyslanci dopisem z 12. února odmítli, na což následovala další nedatovaná odpověď místodržitele, patrně ze dnů 13. – 19. února s trváním na jeho stanovisku. Datum svolání stavů do Trevíru se v regestech liší, určeno dle BLÁHOVÁ, M.: Historická chronologie, s. 526. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 32, 33, 48, 49, 89 odstavec 55; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1775-1777, 1779, 1780; WERVEKE, N.: Choix de documents, s. 203n č. 23-27; DRTA 19/1, s. 362n; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 1747.

³¹⁶ WERVEKE, N.: Choix de documents, s. 208n č. 28 – 29; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1778, 1781; DRTA 19/1, s. 362n; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 1744, 1745.

successive habuisse in maritos, videlicet Anthonium Brabancie et Iohannem Bavarie duces quibus propicietur Altissimus, et quorum heres solus et in solidum remansisse dinoscor, me reddidi promptum et inclinatum, non parcendo laboribus atque expensis, eciam pro conservatione iuris ypothece seu impignorationis quod ad causam dictorum avunculorum meorum et alias in prefatis patriis luxemburgensi et de Chini michi extunc pertinebat, prout bec per litteras quondam Wenceslai regis Romanorum et Bohemie et imperatoris Sigismundi fratris sui et alias clarius constare possunt.“.

Ostatně mu byly Lucembursko a Chiny po smrti Elišky Zhořecké postoupeny na základě smlouvy, kterou s ní uzavřel, a také stavy těchto zemí jednomyslně uznaly jeho zástavní panství s výhradou zachování práv dědiců, k čemuž se on zavázal, přičemž doufá, že jeho práva nebudou rušena: „*Porro eciam inter prefatam quondam dominam Elizabeth materteram et me certi tractatus et appunctuamenta, patrias luxemburgensem et de Chini antefatas concernenda, facta et passata extiterunt, adeo quod statim post obitum dicte quondam domine Elizabeth in easdem patrias personaliter me transferens, a prelatiis et ecclesiasticis viris, nobilibus et opidanis, tres status ipsarum patriarum representantibus, in dominum ypothecarium et pignoratitium dictarum patriarum unanimiter susceptus sum, sine preiudicio iuris domini hereditarii cui nolui neque vellem in ullo derogare aut preiudicio fore“.*³¹⁷

Burgundský vévoda chtěl zjevně Ladislava ohromit množstvím práv, které měly jeho držbu Lucemburska ospravedlňovat a snad jej tak přimět alespoň některá akceptovat a upustit od dosavadního jednání. Kromě zděděných zástavních práv uvedl i služby, tj. pohledávky, vůči Elišce Zhořecké, jakož i smlouvu s ní uzavřenou. Později však těmito skutečnostmi neargumentoval, neboť začal její práva k vévodství zcela popírat.

Překvapivě nejsou k dispozici doklady, kdo se ze zástupců stavů dostavil do Trevíru složit Ladislavovi hold. Dle instrukcí Filipa Dobrého z 24. února 1454 údajně stavy toto svolání na jeho žádost ignorovaly, s výjimkou dvou tří občanů z města Thionville a dalších 16-18 mužů.³¹⁸ I kdyby tento malý počet odpovídal skutečnosti, neodpovídal náladě ve vévodství. Dne 24. února 1453 však oznamovali Ladislavovi vyslanci Antonínu z Croy, že zástupci stavů složili hold. Současně vznesli požadavek, aby daně a příjmy z vévodství byly zasílány jim, neboť náleží jejich králi. Pokud by však trval na právech svého pána, necht' o nich rozhodne arbitráž za účasti arcibiskupů z Trevíru, Kolína a Mohuče nebo rýnského falckraběte a markrabích z Braniborska a Bádenska anebo lucemburských stavů. Tyto požadavky Antonín, patrně 1. března 1453, odmítl s tím, že není oprávněn o těchto

³¹⁷ WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 210n č. 30 – 31; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1782, 1783; DRTA 19/1, s. 363n; LICHNOWSKY, E.: *Geschichte* 6, č. 1758, 1759.

³¹⁸ WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 30*, č. 89 odstavec 57.

návrzích rozhodovat, neboť to náleží pouze jeho pánu. Vyjádřil však překvapení nad jejich postupem a ignorováním práv burgundského vévody. Současně se obrátil na Filipa s žádostí, jak dále postupovat. Přestože burgundská strana tedy veřejně deklarovala ochranu práv dědiců vévodství, jejich konkrétní naplňování už rozhodně nepodporovala. Na tuto odpověď vyslanci 3. března 1453 odpověděli, že nabídku zaslali jemu, aby mu jeho pán dal plnou moc pro vyjednávání v této věci. Vedle toho mu však vyčetli, že při zatčení herolda již jednal bez vědomí svého pána.³¹⁹

Snad právě i revolta ve Flandrech přispěla k tomu, že se Ladislavova výzva neminula účinkem a část obyvatel Lucemburska se rozhodli zbavit burgundské vlády. Ostatně burgundská vojska byla zaměstnávána právě boji s Gentem. V průběhu února a března ve vévodství propuklo povstání, v němž část šlechty a měst vypověděla burgundskému vévodovi poslušnost. Zejména však jejich odhodlání mohla povzbudit zpráva, že koncem února byl z burgundské moci silou vytržen Thionville. Podle dobových zpráv spíše sami jeho občané umožnili vstup vojsk do města, což by bylo v souladu s jejich tradiční nevraživostí vůči burgundskému vévodovi. V této věci pak občané Thionville zaslali burgundskému vévodovi formální oznámení o neposlušnosti vůči němu. Dále mělo být dobyto také Laroche, Fels a další, avšak základnou se stal právě Thionville.³²⁰ Místodržitel Antonín z Croy v prvních dnech března svolal do Lucembursku stavy, snad aby udržel větší část země v klidu. Současně vyslal své zvědy do Čech a Rakous, aby věděl o dalším postupu krále a jeho situaci.³²¹

S ohledem na válku s Gentem tedy byla vojenská akce Ladislava velmi dobře naplánována a činila burgundskému vévodovi značné obtíže vojenské, ale i finanční. O financování obou válek se zachovaly podrobné účetní doklady, ze kterých vyplývá, že válka v Lucembursku stála čtvrtinu toho, co válka s Gentem, která ovšem trvala již několik let. Kvůli oběma konfliktům si musel i bohatý burgundský vévoda půjčovat a zastavovat majetek. Představitel Řádu německých rytířů Jan z Remagen se dle dopisu z 24. června 1453 kolínskému arcibiskupovi domníval, že král Ladislav, bojující o Lucembursko, podporuje Gent proti burgundskému vévodovi. Údajně mu zakazoval se usmířit s jejich

³¹⁹ Antonínův dopis není datovaný, Werveke odhaduje 27. únor, DRTA 19/1 s odkazem na účetní poznámky 1. března. WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 213n č. 32, 33, 34; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1784, 1785, 1787, 1788; DRTA 19/1, s. 364; LICHNOWSKY, E.: *Geschichte* 6, č. 1754, 1755, 1757, 1760.

³²⁰ V květnu 1453 varoval Antonína z Croy Vilém ze Saint-Soingne, že protistrana útočí z Thionville na Rodemachern, Arlon a Remich. WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table* 30, č. 54, 55; DRTA 19/1, s. 371n

³²¹ DRTA 19/1, s. 370n.

pánem a vedle toho si také nárokoval Brabantsko: „*ind as dan der von Borgundie Lutzelborg in haet, so will der ionge konig Lateslawe dat haven ind haet itzunt eyn groiß vergaderonge in dem lande von Lutzelborg (. .) ind haet der koninck der stat von Gent verboden sich niet zu sonen mit yrem berren, want be ouch eyn ansprach eyn deil landes in Brabant have*“. O přímém kontaktu mezi Ladislavem a Gentem není nic známo. Je ovšem možné, že králův vyslanec Baltazar z Modschiedel se v této věci angažoval během své jarní návštěvy francouzského krále, který stál na straně Gentu. Rovněž i svými nároky na Brabantsko mohl činit sousednímu Gentu nějaké sliby.³²²

Právě z Thionville už 28. února 1453 psali Ladislavovi vyslanci Filipovi a také znění dopisu odpovídalo jejich úspěchu. Vedle potvrzení přijetí jeho dopisu pro Ladislava mu dali na vědomí, že nemohou uspokojit jeho přání o ukončení jejich posláni, ledaže by si to přál jejich král. Zejména však požadovali, aby jim odevzdal pevnosti v Lucembursku a Chiny. V postskriptu pak vznesli opětovný požadavek na propuštění jejich herolda. Nad prvním požadavkem vyjádřil burgundský vévoda 15. března 1453 z Lille údiv, a sice s ohledem na jím právě zasláný dopis králi Ladislavovi, ve kterém mu vysvětloval svojí oprávněnost držby coby zástavního pána. Žádal je, aby vyčkali na odpověď nebo příkazy jejich krále. K zadrženému heroldovi jim oznámil, že pověřil svého místodržitele, aby o věci rozhodl po konzultaci s jeho rádci v Lucembursku.³²³

Dobytí Thionville bylo ovšem spojeno s matoucí informací některých tehdejších kronik a zprávy kláštera Saint Esprit, že se tak stalo za účasti vévody Viléma z Brunšviku, kterého dokonce údajně vyslal saský vévoda. Pokud by se brunšvický vévoda skutečně do bojů zapojil, obvinění Sasů by bylo pochopitelné pro jeho dřívější spojení s Vilémem Saským během výpravy na Soest. Nicméně nejsou žádné doklady o způsobu jeho zapojení do lucemburských záležitostí a ani informace o jeho dalších aktivitách.³²⁴ Ostatně i dopis vyslanců Oswalda a Baltazara z 1. března 1453 z Trevíru, určený trevírskému arcibiskupovi nebo českému králi, o jeho účasti zcela mlčí. Naopak v něm informovali o jejich velkém

³²² DRTA 19/1, s. 350, 366n.

³²³ WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 217n č. 35, 36; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1786, 1789, 1790; DRTA 19/1, s. 363n; LICHNOWSKY, E.: *Geschichte* 6, č. 1750 (s datem dopisu vyslanců k 21. února), 1764 (s datem Filipova dopisu k 16. březnu).

³²⁴ WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 30*, č. 54, 55. Zapojení saského vévody zpochybňuje i LIPPERT, W.: *La Bourgogne et la Saxe*, s. 19-20, a sice s ohledem na uzavřené příměří mezi Saskem a Burgundskem po sjednání sňatkové úmluvy, viz předchozí kapitola, avšak o účasti brunšvického vévody se nezmiňuje. Würth-Paquet pak tyto matoucí informace činí ještě více matoucími, když se domníval spojením několika kronikářských záznamů, že se Vilém z Brunšviku do bojů zapojil, avšak ve službách krále Ladislava. O službě Viléma z Brunšviku pro krále Ladislava, však nejsou doklady. Na omyl v této věci usuzuje také URBÁNEK, R.: *Dvě studie*, s. 33. Je ovšem také možné, že brunšvickým vévodou mohl být míněn přímo Vilém Saský, jak naznačuje BEAUCOURT, G.: *Histoire de Charles VII.*, sv. 6, s. 157, zřejmě proto, že jeho matkou byla Kateřina z Brunšviku, avšak ani on se bojů nezúčastnil. Kronikáři patrně byli zmateni nečekanými událostmi a neměli informace, kdo je novým zájemcem o Lucembursko.

úspěchu, a že oba jmenovali Weikarda z Polheimu lucemburským hejtmanem, přičemž právě on se koncem února chopil Thionville. Je tak pravděpodobné, že zprávy o účasti Viléma z Brunšviku a tím i Sasů vznikly omylem. Vyslanci spolu s tímto dopisem zaslali také dosavadní korespondenci s burgundským vévodou a Antonínem z Croy.³²⁵

Nezahálelo se ani na vídeňském dvoře, kde Ladislav 9. března 1453 potvrdil zastavení panství Schonecken trevírskému arcibiskupství a na doporučení svých rádců z Čech se v jeho prospěch také zřekl práva na výkup tohoto panství. Tato zpráva poukazuje na promyšlenou snahu získat na svoji stranu významné činitele v sousedství Lucemburska, mezi kterými vynikalo právě trevírské arcibiskupství. Třebaže šance na vyplacení panství českým králem byla mizivá, jistě bylo toto prohlášení pro arcibiskupství cenné. Pánové ze Sierck kontrolující trevírské arcibiskupství ostatně podpořili finančně Ladislavovi vyslance již od počátku jejich příjezdu a opět tak navázali na spojení s českými králi. Další významnou informací v této zprávě však byla účast poradců z Čech, a tedy skutečnost, že se lucemburské záležitosti dostávaly také pod kontrolu Koruny české.³²⁶

V květnu následovala z Vídně další vlna dopisů Ladislava směrem k Lucembursku. Nejdříve král 13. května 1453 zopakoval svojí výzvu tamním stavům, aby mu zachovaly věrnost jako jejich dědičnému pánovi. Přitom odmítl zástavní práva burgundského vévody. Popřel také zvěsti, že by svá práva na Lucembursko hodlal postoupit a že by jej chtěl od Koruny české odcizit „*von uns vnd vnser crone zu Beheim nicht scheiden wullen, auch vnser als emvers erbbem halten*“. Naopak jej chtěl pro sebe a další udržet, přičemž sliboval příchod znamenitého poselstva.

Především však 14. května odpověděl na Filipův dopis z 19. února. V obsáhlém úvodu rekapituloval práva jich obou, která si sdělili v předešlých dopisech. Následně odmítl, že by Lucembursko a Chiny byly, ať už z titulu zástavy nebo jiného, jakkoliv zavázány nebo zcizeny, s výjimkou listin Václava IV. Tento král tyto země světil Antonínovi a Elišce a jejich dědicům, avšak po jejich smrti bez zákonného dědice z týchž stehů zrozeného (sic), obě země přešly bez omezení na něho a Korunu českou:

³²⁵ Dopis postrádá oslovení konkrétního adresáta, pouze „*Hochwirdigster fürst, gnaediger lieber herr*“. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 56, se domnívá, že je adresován králi Ladislavovi. Toto tvrzení rozporuje DRTA 19/1, s. 364, a sice s ohledem na zbylou část dopisu, kde vyslanci žádají zhotovení kopií určitých listin, mj. také těch, které se týkají církve a zejména dlužního úpisu na 22.000 rýn. zl. a 10.000 uher. zl. Tento dlužní úpis daný císařem Zikmundem Janovi Bavorskému byl Eliškou Zhořeleckou postoupen právě trevírskému arcibiskupovi. To ovšem nevylučuje, že tento požadavek mohl být zaslán také do Vídně, a sice právě pro ověření případných arcibiskupových nároků. Pro trevírského arcibiskupa ovšem spíše hovoří také oslovení, které by v případě krále nebylo dostatečně uctivé.

³²⁶ Trevírský arcibiskup toto panství na podzim roku 1455 (pod)zastavil hrabatům z Virneburgu. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 58, 162-166.

„*Verum, consanguinee noster carissime, non possumus certitudinaliter ac sufficienter informari, quod eedem patrie alicui titulo pignoratitio aut alio modo deinceps poterant obligari seu quomodolibet appropriari, iuxta litterarum prefatarum tenorem a rege Wenceslao emanatarum, qui dumtaxat ad ducem Anthonium et dominam Elizabeth sepelatos ac eorum heredes ex femoribus eorundem procreatos se referunt, quin ymo patrie memorate post eorum ab hac luce, non relicto aliquo herede legitimo de eorundem femoribus genito, decessum, ad nos et coronam regni nostri Bohemie libere sunt devolute, prout hec supra laicius comprehenduntur*“.

Tím výslovně odmítl zejména Filipova domnělá zástavní práva po jeho strýcích, byť účelovým argumentem, neboť zástavní držba nebyla vázána pouze na podmínku zplození potomků z manželství Antonína a Elišky. K té mohlo také dojít, pokud by Antonín Elišku přežil.

Ladislav však projevil starost, aby Filipova práva k této zemi, má-li je, nebyla poškozena a nabídl mu možnost sjednání přátelské úmluvy ohledně jejich nároků prostřednictvím zmocněnců v místě a čase, které si určí. Konečně 15/18. května, napsal Ladislav znatelně odměřenější dopis také Antonínovi z Croy, ve kterém jej žádal, aby nepronásledoval jeho vyslance a stoupence do doby než skončí jednání mezi ním a burgundským vévodou. V těchto dopisech Ladislav opětovně manifestoval příslušnost Lucemburska ke Koruně české: „*post decessum quondam illustris principis domine Elizabeth de Groilis felicitis reminiscencie ducatus luxemburgensis et comitatus (de) Chini ad nos tanquam heredem verum et legitimum ac corona(m) regni Bohemie ipso iure sunt devoluta*“.³²⁷

Urbánek z nabídky na jednání usuzuje, že Ladislav jednal pod diktátem slabosti, aby uchránil z Lucemburska maximum. Král si jistě byl dobře vědom, že navzdory svým právům je v tomto sporu ve značné nevýhodě, neboť Lucembursko bylo daleko od jeho mocenské základny. Avšak v této době válka spíše probíhala dle jeho představ, Antonín z Croy totiž ještě výrazně nezakročil. Mohlo se tak opravdu jednat o gesto smírného řešení situace, než by burgundský vévoda použil všechny své síly. Jiní historikové se ovšem domnívají, že již od počátku nebylo cílem Lucembursko dobýt, ale pouze donutit Filipa k jednání. I to je ovšem spekulativní, neboť Ladislav jistě počítal s ohledem na hlášení jeho lucemburských stoupenců, že se za něho celá země postaví.³²⁸

S výzvou uspořádat konferenci zástupců znesvářených stran Filip Dobrý 10. července 1453 v Courtray souhlasil, a sice z důvodu blízkého příbuzenství a touhy

³²⁷ V případě třetího dopisu se prameny v dataci rozcházejí. Tamtéž, č. 59; WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 220n č. 37, 38; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1792, 1793; DRTA 19/1, s. 365; LICHNOWSKY, E.: *Geschichte* 6, č. 1786, 1787.

³²⁸ URBÁNEK, R.: *Dvě studie*, s. 34; DRTA 19/1, s. 349.

nezpůsobit Ladislavovi žádnou škodu, a navrhl termín 8. listopadu 1453 v Kolíně n. Rýnem. Požadoval však, že do jednoho měsíce po tomto datu ukončí Ladislavovi stoupenci válku a odpor proti němu, jeho podřízeným a věrným. V úvodu dopisu si burgundský vévoda ovšem neodpustil zrekapitulovat svá práva k Lucembursku, přičemž Ladislavovu odpověď uvedl slovy, že jeho práva ignoruje a nevěří jim. Téhož dne Filip zaslal také dopis Antonínu z Croy s kopiemi předchozích dopisů a příkazem zastavit boje pokud Ladislav na návrh přistoupí a instrukcemi k zachování obezřetnosti i v případě příměří.³²⁹

VII.3 Příměří z 8. září 1453 a udržení Thionville

V době jednání o konferenci se už ovšem podmínky v Lucembursku značně změnilly, byť 13. července 1453 Ladislav ještě deklaroval, že jeho kapitáni obsadili Lucembursko a pro jeho obranu najmuli 800 mužů: „*als unser heubtlude die unser furstentum Luczemburgh und graveschaft Chyny zu unsern handen ingenommen (...) achthundert weerlicher mann zu soldener in geslosser und stete uffgenommen habent*“. V této souvislosti ovšem prozradil, že pro nedostatek peněz nemůže tyto muže zaplatit a za tímto účelem pověřil prostřednictvím Alberta z Eberstorfu a Weikarda z Polheimu, aby si peníze jeho jménem půjčil. Ti se pak obrátili např. na města Norimberk a Štrasburk.³³⁰ Nutno však dodat, že Weikard z Polheimu si již do té doby na účet krále půjčoval u Filipa ze Sierck, probošta katedrály v Trevíru.³³¹

Ve skutečnosti většinu vévodství stále kontrolovala burgundská strana, protože část stavů již byla na straně burgundského vévody nebo vyčkávala. Antonín z Croy začal rebelii potlačovat významně nejdříve v průběhu června, kdy zkonsolidoval síly. Dne 7. července 1453 už svého pána informoval, že dobyl a zničil hrad Guirch (Ghiers) náležející Godefroidovi (Godebert) z Larochette (Welz), který ohrožoval Arlon, a také dobyl hrad d'Ell (Elle) patřící Bernardu z Hondelange (Hondelenghes). O těchto úspěších se dozvídáme z Filipovy odpovědi z 13. července 1453, ve které mu přikázal zničit také hrad d'Ell a informoval jej o svých úspěších ve Flandrech. Současně se z dopisu nepřímo dozvídáme o chybějících financích Antonína pro najímání vojáků, neboť mu Filip sliboval zaslat peníze poté, co nějaké získá z Brabantska. Opětovně Antonínovi připomněl, že

³²⁹ WERVEKE, N.: Choix de documents, s. 223n č. 39 (z textu vyplývá datum konference 8. listopadu a nikoliv 28. listopadu jak je uvedeno v abstraktu), 40; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1796, 1797, DRTA 19/3, s. 365n.

³³⁰ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 65, 73; DRTA 19/1, s. 373.

³³¹ Dne 26. února bylo půjčeno 500 rýn. zl., 8. dubna dalších 700 a 25. dubna pak 1.000 rýn. zl. Tamtéž, č. 75.

očekává uzavření příměří s králem Ladislavem, přičemž mu přikázal, aby do té doby potlačil vzbouřence a dobyl jejich sídla.³³² Koncem července 1453 burgundský vévoda ukončil válku s Gentem a ihned vyslal uvolněné vojenské síly do Lucemburska, které znamenaly obrat v pro české zájmy nadějný vývoj tamních poměrů. Antonín z Croy získal posily téměř 600 mužů, kteří ihned zajistili města Arlon a Virton a za pomoci dalších proburgundských stoupenců z řad pánů ze Soleuvre, Rollers, Bourset a dalších, rychle získal pod kontrolu téměř celé vévodství. Některá místa ovšem odolávala i několik týdnů, např. Laroche (Wiltz). Podle pozdějších informací od samotného Filipa Dobrého muselo být dobyt 28 pevností a některé byly zbořeny.³³³

Obléhání odolával pouze dobře opevněný Thionville, který odolal burgundským vojskům již před deseti lety, kdy stál na straně Viléma Saského. Weikard z Polheimu jej udržel s téměř 200 muži, které podle zprávy z 21. srpna 1453 získal za pomoci financí trevírského arcibiskupa Jakuba ze Sierck. K vojenské pomoci trevírský arcibiskup však již ochoten nebyl, neboť se obával ohrožení arcibiskupství.³³⁴ Pomoc se zatím nedala očekávat ani ze strany Francie, kam na jaře odcestoval Baltazar z Modschiedel, který si u francouzského krále na okupaci Lucemburska jeho burgundským leníkem stěžoval.³³⁵ Situace se ale za 10 let, kdy francouzský král nabízel svoji pomoc Vilémovi Saskému, změnila. Nyní Karel VII. neměl zájem se do konfliktu zapojit, byť do burgundsko-gentského konfliktu zasahoval. Také obava burgundského zástupce v Lucembursku z 8. června 1453 z „*il estoit nouvelles que les marquis de Brandelbourg et le conte palatin de Rin meissent sus armee pour venir en l'ayde dudit roy oudit pays de Luxembourg, ainsy que le vois courroit en icelluy pays*“, tedy možného zapojení braniborského markraběte a rýnského falckrabího na straně krále se ukázala jako planá.³³⁶

Do plánovaného sjezdu v Kolíně n. Rýnem tak mohlo být Lucembursko burgundským vévodou zcela dobyt. V průběhu léta se ovšem do konfliktu zapojilo také

³³² WERVEKE, N.: *Choix de documents*, s. 226n č. 41; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1798; DRTA 19/3, s. 372n.

³³³ Dle instrukcí z 24. února 1454, viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 30*, č. 89 odstavec 73.

³³⁴ O žádosti o pomoc proti burgundskému vévodovi, který až na Thionville okupuje celé Lucembursko, a arcibiskupově zamítavé odpovědi se dozvídáme z Weikhardova dopisu z 11. září 1453, viz dále. WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 30*, č. 66, 67, 68, 70; DRTA 19/1, s. 377n.

³³⁵ O stížnosti informují Filipovy instrukce z 24. února 1454 a prohlášení burgundských vyslanců z 18. března 1454, viz dále. O Baltazarově cestě informuje také dopis Enea Silvia z 10. dubna 1453. Podle zpráv burgundských vyslanců z 26. dubna 1453 navštívili francouzského krále dva Ladislavovi vyslanci, kteří jej žádali jej o pomoc. Primárním důvodem Baltazarovy cesty ovšem bylo navázání formálních kontaktů mezi oběma panovníky a církevní záležitosti. Také burgundská strana se přitom obracela na Karla VII., aby nezasahoval. DRTA 19/3, s. 349n, 371; URBÁNEK, R.: *Dvě studie*, s. 33n.

³³⁶ DRTA 19/1, s. 372.

několik knížat, jmenovitě trevírský arcibiskup Jakub ze Sierck, rýnský falckrabí Fridrich, braniborský markrabí Albrecht a bavorský vévoda Ludvík. Ti patrně již na počátku července během setkání ve Worms přiměli trevírského arcibiskupa, aby se ujal vyjednávání o příměří, snad ze solidarity s králem Ladislavem. Zprostředkovatelská role trevírského arcibiskupa byla uznávána a podílel se na řešení řady sporů ve Svaté říši. Zásluhy na příměří si ovšem později připisovala spíše burgundská strana, která s ohledem na jeho podmínky měla skutečně zásadní vliv na jeho znění. Arcibiskup mezitím vyzval Antonína z Croy, aby přestal s nepřátelstvím, který k tomu byl údajně svolný a patrně v průběhu léta tak zavládl klid zbraní.³³⁷

Příměří bylo sjednáno 8. září 1453 na arcibiskupově zámku Pfalzel u Trevíru a mělo podobu arcibiskupova prohlášení. V úvodních frázích jako důvod příměří byla tvrzena obrana křesťanstva a víry před Turky (kteří tehdy vtrhli na Balkán). Příměří mělo za souhlasu Weikarda z Polheimu a za Antonína z Croy, trvat do příštích letnic, tj. 9. června 1454. Během něho měl být zachován stávající stav ve vévodství, tedy že každá ze stran měla zůstat na svém území a nepřetahovat ani nepřijímat nikoho z druhé strany. Thionville měl být předán pod neutrální kontrolu trevírského arcibiskupa, s výjimkou nedalekého hradu La Grange, který měl zůstat prozatím v držbě burgundského vévody; v případě, že by k míru nedošlo, mělo být město vráceno králi Ladislavovi: „*salvo quod oppidum Diedenhoven alias de Tyonville cum banno et finagio treugarum tempore ad manum nostrum tamquam tercii, quem ad hoc sponte pars utraque nominavit et elegit, ponetur. excluso tamen fortalicio seu domo forti de Grangia cum appendiciis suis posito, quod de banno sive finagio dicti oppidi dici posset, quod vel que domus vel fortalitium de Grangia in potestate et obediencia dicti domini ducis Burgundie salvo iure cuiuscumque remanebit hiis pactis et condicionibus, quod nisi pax inter partes ipsas composita fuerit, quod absit, in fine treugarum oppidum prefatum de Tyonville ad manus dicti serenissimi domini regis Ladislai, ut hodie tenet, salvo iure cuiuseunque legaliter reponatur*“.

Z trevírského arcibiskupa se tak měl stát spoluručitel příměří. Obyvatelé z Cattenom (Kettenheim, Kattenhofen), Königsmacher (Nacra, Marca) a dalších lokalit v probošství Thionville, kteří utekli, se měli v bezpečí vrátit do svých domovů. Obchodníci

³³⁷ Z pozdějších Filipových instrukcí z 24. února 1454 se dozvídáme, že iniciativa vzešla z burgundské strany, a sice Antonína z Croy a biskupa Viléma z Toul. Biskup se skutečně na sjednávání podmínek významně podílel dle jeho četných cest mezi Trevírem a vojenským táborem před Thionville v Cattenom a s ohledem na minimální komunikaci s burgundským vévodou de facto sjednal podmínky samostatně. DRTA 19/1, s. 373n; URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 35 v poznámce pod čarou spekuluje přesto o iniciativě arcibiskupa pro jeho finanční angažovanost v této válce a neochotu reagovat na žádost o pomoc od Weikarda z Polheimu.

měli mít volný pohyb. Rušitele příměří měli trestat jejich páni. Arcibiskup spolu s Antonínem z Croy se měli stát strážci příměří. Obě strany pak měly vyslat 10. března 1454 do Mohuče své vyslance za účelem ujednání míru. Weikhard z Polheimu a Antonín z Croy současně pod textem příměří deklarovali účinnost příměří.³³⁸

Znění příměří skutečně bylo spíše ve prospěch burgundské strany, která nemusela vydat žádné z dobytých rebelujících míst nebo deklarovat amnestii pro stoupence krále. Naopak Ladislavova strana musela svůj jediný zisk neutralizovat a připustit, že burgundské síly mohou město v jeho těsné blízkosti dále kontrolovat. I tak to s ohledem na její pozici byl úspěch. Dne 11. září 1453 vydal Weikhard z Polheimu ostatně prohlášení, ve kterém odůvodňoval přijetí příměří, a sice že bez něj by padla i poslední králova bašta, Thionville. Sliboval pak jménem krále nahradit arcibiskupovi všechny výdaje a škody spojených s ochranou města a zbavoval jej zodpovědnosti, pokud mu bude město odňato násilím. V úvodu však Weikhard také ozřejmil, že byl králem vyslán do Lucemburska právě za trevírským arcibiskupem, aby mu pomohl proti burgundskému vévodovi se znovu ujmout vévodství. K této pomoci však arcibiskup bez pomoci dalších knížat nebyl ochoten. Také prozradil, že arcibiskup byl k příměří vyzván právě ze strany výše zmíněných říšských knížat.

Dne 17. září 1453 pak trevírský arcibiskup převzal Thionville do opatrovnickví a slíbil zachovat občany v jejich právech. Až 18. října 1453 v Lille burgundský vévoda ratifikoval příměří, čímž byl alespoň Thionville, druhé největší město Lucemburska, udrženo.³³⁹

Mezitím král Ladislav opožděně 15. září 1453 z Prešpurku potvrdil konání konference v Kolíně n. Rýnem 8. listopadu 1453 a rovněž tak o dva dny později i jeho rádce Oldřich Celský.³⁴⁰ O jejím konání nic bližšího nevíme, pravděpodobně v souladu příměřím trevírského arcibiskupa Ladislav akceptoval posunutí konference na 10. března 1454 do Mohuče. Nemáme o tom nicméně žádný důkaz, ani jeho reakci na sjednané příměří obecně, natož jeho ratifikaci. Je tak otázkou, do jaké míry se Ladislav cítil být příměřím dojednaným jeho vyslancem vázán, status quo totiž nerespektoval a začal coby

³³⁸ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 69; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. LXXVIIJ a násl.; DRTA 19/1, s. 375n; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1799; AKČ 6 č. 39; FRA II, s. 25n, 43

³³⁹ Weikard z Polheimu 4. října 1453 potvrdil dřívější úmluvu s arcibiskupem ohledně najmutí téměř dvousetčlenné vojenské posádky do Thionville, přičemž nyní, po předání města do jeho rukou, měl arcibiskup najít vhodného velitele této posádky. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 70, 72, 74, 77; DRTA 19/1, s. 377n; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1802, 1803.

³⁴⁰ WERVEKE, N.: Choix de documents, s. 228n č. 42, 43; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1800, 1801; DRTA 19/1, s. 366; LICHTNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 1841.

lucemburský vévoda zasahovat do lucemburských poměrů udílením lén. Dne 1. prosince 1453 udělil v Praze věrnému stoupenci Jiřímu z Veltz do lenního držení panství *dewtsche Veltz* (Weltz, Fels, Larochette nebo Wiltz?), panství a hrad *Rnylant* (Reulandt) a korouhevní úřad (banierampt) a Jiří z Velz též den složil lenní slib. Následujícího dne pak dal Janovi Studigel za jeho věrné služby právo na dříví v jeho lesích pro jeho dva domy v Thionville a nedaleký hrad *Newrburg*, jakož i některé tamní úřady.³⁴¹ Dne 10. února 1454 pak stoupenci Ladislava měli ovládnout Stoltzenbourg (Stolzenburg) patřící hrabatům z Virneburgu a Brandenburgu a porušit tak příměří, což bylo vytýkáno na mohučském jednání.³⁴²

Nejnovější literatura tvrdí, že důvodem, proč burgundský vévoda souhlasil s příměřím a nepokusil se dobýt zbytek vévodství, byla jeho snaha nezneprátelit si zcela kurfiřty a koneckonců také samotného krále Ladislava, jehož význam a respekt rostl. Tím by si totiž mohl zcela překazit plány legalizovat svojí držbu ostatních říšských území, která mu stále nebyla ze strany představitelů Svaté říše uznána. V tutéž dobu navíc projevoval zájem účastnit se křížáckého tažení proti Turkům a i zde potřeboval ve Svaté říši spojence, zejména pak právě v Ladislavovi, disponujícím hlavní vojenskou silou na východě. Ostatně obrana před Turky a obrana katolické víry byla zmíněna i v úvodu listiny o příměří.³⁴³

Nelze však ani podceňovat prostý vojenský důvod příměří, a sice že Thionville roku 1443 burgundskému obléhání několik měsíců úspěšně odolalo a nové obléhání se nejevilo být o nic úspěšnější. Jeho protahování by mohlo Ladislavovi poskytnout možnost účinněji vojensky zasáhnout, případně i s pomocí jiných říšských knížat. Navíc by tak mařilo Filipovy plány si držbu vévodství pojistit mírovou cestou, která měla být z dlouhodobého hlediska efektivnější.

³⁴¹ Ladislav věnoval pozornost i drobnostem, např. 21. února 1454 schválil žádost konšelů v Thionville postavit u města nový mlýn. Panství „dewtsche Veltz“ Würth-Paquet označuje za Larochette (Fels), Haas pak za Wiltz, čemuž i spíše odpovídá pečeť na listině od Gerharda z „Veltzu“, kterým by mohl být nám známý horlivý stoupenec Ladislava Gérard z Wiltzu. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 83, 84, 86, 88 (viz také Table 21, s. 284n); AKČ 6 č. 41 (k lenní přísaze Jiřího z Veltzu připojena pečeť i Gerharda z Veltz/Wiltz; LÜNIG, J.: CGD II, s. 1699; SEDLÁČEK, A.: Zbytky, s. 228 č. 21; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 1855.

³⁴² Jmenovitě měl příměří porušit pán *Daem Dorne* (Adam d'Ouren, Damien d'Orne), který 25. srpna 1454 nakonec uzavřel s Filipem mír, viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 86, 89 odstavec 95; WÜRTH-PAQUET, F. X., WERVEKE, v. N.: Archives de Clervaux, PSH 36, č. 1028.

³⁴³ DRTA 19/1, s. 343n.

VII.4 Vývoj burgundských nároků na Lucembursko a jeho ustálení před konferencí v Mohuči podle instrukcí z 24. února 1454 z Lille

Právní postoj burgundských vévodů ohledně jejich domnělých nároků na Lucembursko a Chiny doznal v průběhu času změn. Nejstarší vznesený nárok ze strany Filipa Smělého v závěru roku 1383, kdy zemřel Václav Lucemburský, a sice z titulu údajných dědických práv, nebyl jeho nástupci převzat. Nikdo z dalších budoucích burgundských vévodů nezpochybňoval vlastnická práva českých králů k Lucembursku. Práva k Lucembursku měla dle burgundských vévodů založit především smlouva mezi Antonínem Brabantským a Eliškou Zhořeleckou z roku 1409, na základě které měli tuto zemi držet právem zástavním. Práva jim ovšem měla plynout i z dalších později vzniklých pohledávek. Tuto zástavní držbu však brzy překazila Antonínova smrt, po které ve vévodství vládla samostatně Eliška Zhořelecká. Antonínovi synové z prvního manželství Jan IV. a Filip ze St. Pol vznášeli nároky na Lucembursko, avšak bez bližší specifikace titulu těchto nároků, byť je zřejmé, že vycházeli z pohledávek, které vůči Lucembursku měl jejich otec. Jan IV. odmítl roku 1416 Elišce vydat listiny týkající se Lucemburska, neboť věřil, že se tak domůže svých práv.

Mnohem aktivnější než brabantscí vévodové byl ovšem burgundský vévoda Filip Dobrý, který se v téže době snažil získat práva k Lucembursku, zapadajícího do jeho územních plánů. Mělo se tak stát na základě smlouvy s Eliškou z Dordrechtu roku 1427, avšak nakonec svá práva z této smlouvy postoupil Filipovi ze St. Pol. Zanedlouho se však Filip Dobrý stal i brabantským vévodou a tamní stavy jej pověřily vymoci brabantská práva, mj. i vůči Lucembursku. Právě s nástupem Filipa Dobrého se začínají jeho údajné nároky na Lucembursko nejvíce proměňovat. Zpočátku uznával, že Eliška Zhořelecká má na základě zmíněné smlouvy zástavní práva k Lucembursku a snažil se je od ní několikrát odkoupit (1427, 1435-1436, 1441, 1444), a to aniž by jakkoliv připomínal své pohledávky zděděné po brabantských příbuzných.

Situace se začala měnit v roce 1442, kdy na jaře získal Filip Dobrý od Elišky a lucemburských stavů postavení poručníka, tzv. *mambour*, nad vévodstvím. Na jaře, v listině potvrzující práva lucemburských obyvatel, a v létě, na shromáždění stavů, totiž Filip Dobrý zkoušel své nedávno získané postavení náhle odvozovat od práv zděděných po svém strýci Antonínovi Brabantském a také od svého druhého strýce Jana Bavorského. Z pozdějších listin Filipa Dobrého se dozvídáme, že od Jana Bavorského odvozoval práva k Lucembursku z titulu jeho pohledávky za půjčkou ve výši 22.000 rýn. zl. a 10.000 uher.

zl., které mu jeho dlužník Zikmund Lucemburský zapsal právě na Lucembursku. Filip Dobrý však ignoroval skutečnost, která mu musela být známa. Jan Bavorský tuto pohledávku převedl na svojí manželku Elišku Zhořeleckou a ona později na trevírského arcibiskupa Jakuba ze Sierck. Tento titul nároků byl tak zcela irelevantní. O několik měsíců později, na podzim 1442, během jednání burgundských vyslanců se saskými vyslanci a římským králem pak podle saských zdrojů burgundský vévoda vyčíslil své a Eliščinu pohledávky vázané na Lucembursku na 300.000 rýn. zl., přičemž se patrně jedná o první zveřejněnou hodnotu pohledávek Filipem Dobrým.

Burgundský vévoda se tak začínal veřejně přihlašovat k pohledávkám po svých strýcích a naopak smlouvy s Eliškou Zhořeleckou o postoupení jejích zástavních práv byly již upozadřovány. Rozpor mezi jeho a Eliščinými právy na zástavní držbu Lucemburska však neřešil. Naopak Eliščina zástavní práva nadále uznával a z pozice *mambour* je hájil proti Vilémovi Saskému, byť patrně z účelových důvodů, aby tak své stávající postavení ospravedlňoval. Existenci těchto odporujících si práv dokonce zmínil současně, např. ve svém prohlášení z Arlonu na podzim roku 1443, kdy již většinu Lucemburska vojensky ovládl. Tituloval Elišku stále jako pravou panovnici Lucemburska, která má nepochybná práva k vévodství a která jej smlouvou mezi nimi ustanovila za svého dědice v jejích zemích. Současně ale zmínil i svá práva pocházející od jeho předchůdců, zejména (!) jeho dvou strýců: „*Et quant aux droictz, actions et debtes, que y pouvons avoir et pretendre, yl est vray que ce nous vient et procède des droits et legittime succession de nosz predecesseurs, especialement de nos dits deux oncles.*“. Ono „zejména“ klade otázku, jaká jiná práva a od koho je Filip Dobrý ještě odvozoval, viz smlouva se saskými vévody z roku 1451. V dohodě z 29. prosince 1443 se totiž opět připomínala pouze práva po Antonínovi a Janovi, u kterých požadoval, aby byla z české a saské strany zaručena a která požadoval v případě výkupu zemí českými králi nahradit.

Dohoda z 29. prosince 1443 mimo jiné poukázala na záměr burgundského vévody zástavní hodnotu Lucemburska ještě navýšit, a sice proplacením cizích pohledávek zapsaných na tomto vévodství, zejména saských. Je tak otázkou, do jaké míry si byl burgundský vévoda jistý oprávněností svých zděděných pohledávek. Snažil se totiž roku 1447 a 1448 získat další práva na toto vévodství prostřednictvím sňatkového projektu oženit jeho syna Karla za českou princeznu Alžbětu.

Dle instrukcí pro jeho vyslance z října 1447 pro jednání s římským králem došlo k dalšímu posunu v burgundském pohledu na Filipova práva k Lucembursku. Opětovně

tvrdil, že má práva k této zemi zděděná po předcích a rovněž i Eliška Zhořelecká převedla svá práva k zemi na něho. Přitom se již nemělo jednat o převod zástavních, ale vlastnických práv, neboť Elišku označoval za dědičku Lucemburska. V souladu se svatební smlouvou Antonína a Elišky pak vznesl nárok na pohledávku za jejich věnem ve výši 120.000 rýn. zl., přičemž uznal, že tato částka byla později Václavem IV. snížena na poloviční hodnotu. I pro ni měli ale Antonín a jeho dědicové držet Lucembursko až do vyplacení. Současně jim svatební smlouva měla garantovat proplacení i dalších pohledávek, které opětovně vyčíslil na 300.000 rýn. zl. Dále opět vznesl nárok na pohledávku Jana Bavorského. Celkově tedy Filip požadoval už cca 400.000 rýn. zl., přičemž však ještě připomínal, že své tetě vyplácí vysokou penzi 8.000 rýn. zl.

V říjnu 1451 byl Filip uznán lucemburskými stavy za jejich zástavního pána, když byla z jejich strany uznána jeho, blíže nespecifikovaná, práva, nabytá od jeho předchůdců. V září 1451 uzavřel sňatkovou dohodu se saskými vévody, kterou chtěl opětovně navýšit svá zástavní práva k Lucembursku, a sice o dalších 220.000 rýn. zl. skrze saské pohledávky za věny českých princezen, k čemuž nakonec nedošlo. Mimo jiné ovšem tato dohoda opětovně odkázala na Filipova práva pocházející od jeho strýců, navíc však i od jeho otce Jana Nebojácného: „*domino nostro Burgundie duci directo domino fetidi magne partis patriarum ipsarum competit jus successionis legitime in sepe dictis Luxemburgensi et de Chini patriis, per ea media que diffusissime aperuimus, quod idem dominus noster Burgundie ex causa patris et avunculi sui Anthonii Brabantie et Joannis Bavarie ducum, necnon illustrissimi Joannis ducis Burgundie sui patris et multis causis et titulis aliis rationabilibus, quos eramus parati prompte attendere, idem in quam dominus noster Burgundie tantas et tales ypothecas, jura, obligationes et actiones habet in et ad dictas patrias Luxemburgensem et de Chinii ac etiam advocatie alsatie*“. Není však známo, že by tento burgundský vévoda někdy na Lucembursko vznášel nároky a konkuroval tak svému bratrovi Antonínovi.

V dopisech mezi Filipem a Ladislavem v únoru roku 1453 pak opětovně připomněl pohledávky po svých strýcích a navíc i smlouvu s Eliškou Zhořeleckou. Vztah mezi těmito tituly jeho zástavních práv tak stále neměla burgundská strana vyřešený, primárně však vycházela z pohledávek Antonína Brabantského a dodatečně i Jana Bavorského, subsidiárně pak pro jistotu i ze smluv s Eliškou Zhořeleckou.

Autoři Deutsche Reichstagsakten tvrdí, že Filip Dobrý si chtěl zástavní držbu Lucemburska pojistit tím, že získá úplné a dědičné vlastnictví vévodství. To mělo být

zřejmě zejména s ohledem na smlouvu ze 4. října 1441 z Hesdin, ve které měla Eliška Zhořelecká vystupovat jako pravá dědička vévodství, a takto jej měl od ní získat i Filip. Eliščina dědičná práva měla být totiž rovnoprávná s dědičnými právy Alžběty Lucemburské, dcery císaře Zikmunda, což bylo projevono ve zmíněné smlouvě také postoupením jejích dědičných práv na Zhořelecko. Filip se tak měl touto cestou pokusit proměnit svá zástavní práva v dědičná. To mělo být potvrzeno i tím, že ve smlouvě se saskými vévody požadoval pro svého syna titul lucemburského vévody. Tento záměr však byl rafinovaností vévody záměrně tajen a formálně převzal pouze poručenství nad vévodstvím a uznával i práva Ladislava.³⁴⁴

Eliška Zhořelecká ve smlouvě s trevírským arcibiskupem z 1. května 1441 skutečně prohlásila, že jí Lucembursko patří právem dědičným, neboť země jejího otce Jana Zhořeleckého držela její sestřenice Alžběta Lucemburská. Chtěla tak provést kompenzaci. Zmíněná smlouva z Hesdin skutečně použila formulace, že Eliška postupuje Lucembursko burgundským vévodům navždy a jako pravým vévodům tohoto vévodství, nicméně současně postupovala i nároky na Zhořelecko. Přitom není zcela zřejmé, zda do svých dědičných práv zahrnula vedle Zhořelecka i Lucembursko, kterého se původně domáhala kompenzačně právě za Zhořelecko. O rok později však na adresu českých stavů prohlásila, že má vůči Koruně české také dědičná práva, kterých se bude domáhat. Tuto nejasnou tendenci nakonec potvrdila Eliščina ratifikační listina z ledna 1444, kde deklarovala, že Lucembursko postupuje i z titulu nástupnictví po Janu Zhořeleckém a dalších předcích, tedy jejích dědičných práv obecně. O Zhořelecku již mlčela, patrně jej tedy kompenzovala Lucemburskem. Je pravděpodobné, že se Eliška Zhořelecká skutečně cítila být více než zástavní držitelkou Lucemburska, patrně s ohledem na skutečnost, že se cítila být poškozenou odbytím ze strany představitelů Koruny české. Práva k zemím jejího otce jí ve svatební smlouvě z roku 1409 sliboval i český král Václav IV. Vždy však uznávala práva českých králů na výkup jejích zemí.³⁴⁵

Otázkou však zůstává, jak tuto skutečnost vnímal burgundský vévoda. V prohlášení z 26. října 1443 z Arlonu saským vyslancům totiž žádá dědičná práva Elišky na Lucembursko nezmínil, ale správně tvrdil, že jej obdržela zástavou za věno. Naopak zde hájil dědičná práva Ladislava. Současně však naznačoval, že jako žena z královského rodu, která by i případně mohla být českou královnou, měla větší legitimitu a práva, což

³⁴⁴ DRTA 19/1, s. 347, 356.

³⁴⁵ K tomu blíže 4. a 5. kapitola, k Eliščiným dědičným nárokům také DIETZE, U.: Luxemburg, s. 70n.

podtrhoval faktem, že vévodství ostatně vládla již desetiletí. Ostatně o několik dní dříve v říjnovém prohlášení z Florchingen prohlásil, že jeho teta byla přirozenou a oprávněnou kněžnou Lucemburska a Chiny, kterých dlouho užívá, když navíc nemá jiné pozůstalosti po předcích. Tím snad nepřímo narážel na záležitost kolem Zhořelecka. Za dědičku Lucemburska ji pak označil jednoznačně 22. října 1447 v instrukcích pro svého vyslance Adriana van der Ee, třebaže ve výčtu jejích práv zmiňuje pouze práva zástavní.

Současně se pak všechny smlouvy mezi Eliškou a Filipem nijak nezmiňovaly o původním zástavci a jeho právech na výkup. Zástavní původ převáděných práv byl ostatně zamlčován a spíše se vždy psalo o postoupení zemí a práv obecně. Smlouva z Hesdin pak používala termíny, které opravdu mohou naznačovat převod úplných vlastnických práv. Je zřejmé, že všechny tyto smlouvy vždy připravovala burgundská strana a Eliška patrně do jejích znění nijak nezasáhla, snad vyjma částek finančního odstupného.

Tyto skutečnosti mohou naznačovat, že burgundská strana Elišce přisuzovala dědičná práva k Lucembursku a následně od ní měla nabýt úplné vlastnictví. Přesto se Filip Dobrý nikdy vlastnických práv na vévodství nedomáhal a později při jednání s Ladislavem ani Elišku za dědičku Lucemburska neoznačoval. Ostatně i při požadavku na hold lucemburských stavů po její smrti si nárokoval pouze zděděná zástavní práva a spokojil se s titulem zástavního pána, jakož i výhradou na výkup ze strany dědiců. Zcela otevřeně tak uznával práva českých králů na výkup a sám sebe označoval pouze za zástavního pána vévodství. Koneckonců tvrzení o dědičných právech nemohlo ani nijak v případě sporu obstát a burgundská strana si toho sama byla vědoma. V burgundských archivech se totiž nacházel opis závěti Karla IV. z 18. října 1377, která ženské nástupnictví v odstavcích 21 a 22 vylučovala a obecně stanovila pouze povinnost ženy z lucemburského rodu finančně vyplatit. K těmto bodům se dochovala poznámka brabantského hlavního archiváře Adriana van der Ee, který k nim připsal „*quod domina Elisabeth de Gorlix non successerat in ducatu aut aliis patriis*“, tedy že Eliška Zhořelecká nezdědila/nenastoupila ve vévodství nebo jiných zemích.³⁴⁶ Je tak spíše otázkou čemu a komu měl tento přístup sloužit. Patrně zde je nutno hledat souvislost s ustanoveními smluv se saskými vévody z 29. prosince 1443 a z let 1451-1452, ve kterých bylo požadováno zajištění titulu lucemburského vévody pro burgundskou stranu, který naopak neměl český král užívat do vyplacení těchto zemí. Cílem tak patrně bylo nejen ignorovat česká práva, resp. je nezmiňovat pokud to nebylo nutné, ale zejména přispět k jejich zapomenutí.

³⁴⁶, DRTA 19/1, s. 355.

Před konáním konference vyslanců Filipa Dobrého a Ladislava Pohrobka v Mohuči ohledně jejich sporu o práva k Lucembursku za předsednictví trevírského arcibiskupa nechal burgundský vévoda sepsat instrukce a podklady pro své vyslance, a sice biskupa Viléma z Toul, senešala Brabantska a hraběte Jana z Nasavska, Vianden a Dietz, Jana z Glimes, pána z Berghes (Bergen-op-Zoom), právníka Jana z Gronsel, předsedu lucemburských rádců Jana Lorfèvre a hlavního účetního a archiváře Brabantska Adriana van der Ee. Hlavním autorem instrukcí byl právě Adrian van der Ee, byť za pomoci Jana Lorfèvre, který měl přehled o lucemburských archivech. Práce na těchto instrukcích započaly patrně již krátce po uzavření příměří 8. září 1453 v Pfalzel, kdy nacházíme zprávy burgundských úředníků o shromažďování potřebných listin do Lille. Instrukcím totiž předcházela velmi důkladná rešerše v archivech, jakož i překlady a opisy listin, které byly podkladem pro instrukce a tvořily důkazní břemeno. Podle účetních záznamů dostal Adrian za svoji práci 200 zl. tolarů, přičemž odevzdal 4 knihy o 686 listech. Je zřejmé, že burgundská strana nadcházející jednání rozhodně nepodceňovala.³⁴⁷

Rozsáhlé instrukce byly dokončeny dne 24. února 1454 v Lille a podávají rekapitulaci lucemburského sporu od jeho počátku do nedávných událostí.³⁴⁸ Jedná se však o burgundský úhel pohledu, často účelový, který měl zejména ospravedlnit Filipovu držbu Lucemburska a Chiny a zdůraznit křivdy, které se mu z české strany děly. Současně jsou tyto instrukce prvním uceleným a vyčísleným soupisem burgundských pohledávek pro případ vyplacení zástavních práv a navíc v několika ohledech burgundské nároky posouvají zcela novým směrem.

Po úvodních formulacích osvětlující zejména příčinu sjedu v Mohuči a Filipovy mírumilovné úmysly byla opětovně podávána tradiční burgundská argumentace o původu Filipových práv k Lucembursku, Chiny a Alsasku (zde zv. *Dauxoix*, *Dauxois*, *Auxoix*). Základem argumentace byla svatební smlouva z roku 1409 mezi Antonínem Brabantským a Eliškou Zhořeleckou: „*Item pour descendre au fait de la fondation des droits de mon dit seigneur le duc, remonstreront les diz ambassadeurs premierement, comment en lan mil iiij^c et ix, par tres excellent et tres puissant prince, feu de noble memoire Wencelant, roy des Romains, de Honghuerye (sic) et de Behaigne etc.*

³⁴⁷ DRTA 19/1, s. 351n.

³⁴⁸ Úplné znění instrukcí viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 89, odkud přebírám i systém číslování instrukcí, které ovšem neodpovídá zcela očíslování původního dokumentu. Upravený přepis také viz DRTA 19/1, s. 385n, s poznámkami k jednotlivým bodům, a obecný rozbor instrukcí na s. 354-357; zde rovněž kritika ignorace podmínky výplaty od Jošta Lucemburského, jakož i zkreslení dalších skutečností burgundskou stranou.

Et a la requeste de tres excellent et tres puissant prince deffunct de bonne memoire, Charles, roy de France, derrenier trespasé, et de plusieurs autres princes de la maison de France, fut traictié le mariaige de deffunct de bonne memoire mons^r le duc Anthoine de Bourgoingne, duc de Brabant d'une part, et madame Elizabeth de Grolix, niepce du dit roy Wancelau, d'autre^e.³⁴⁹

Ze zmíněné smlouvy měla být připomenuta ta ustanovení, kterými vznikly burgundským vévodům pohledávky. Především se jednalo o neproplacené věno ve výši 120.000 rýn. zl., které bylo na vévodství zapsáno s tím, že v případě úmrtí Elišky Zhořecké bez zanechání potomků, případně po smrti těchto potomků, mají Antonín a jeho dědicové a nástupci držet zastavené země nadále. Přitom by se původní zástavní hodnota nesnižovala o příjmy a užitky, které by z těchto zemí měli: „*sil advenait que la dite dame Elizabeth alast de vie a trespas, sans delaisser enfans du dit mariaige ou delaissast enfans, qui apres alassent de vye par mort; que en ce cas le dit duc Anthoine, ses hoirs et successeurs, devraient avoir, tenir et posseder paisiblement, a tiltre de vray et juste engagement, les dits pais de Luxembourg, Chiny et advouerie Dauxoix, avec les terres, citez, villes, chasteaulx, forteresses et toutes autres leurs deppendances et appartenances, le chastel de la Roche seulement excepté, pour la dite somme de vij^{xx} mil florins de Rin, sans aucune deffalcation de fruits, rentes et prouffiz receus des dits pais*“. Naopak mohla narůst o výdaje za obranu země či jejich zástavních práv a za vykupování zastavených statků v těchto zemích, jakož i o náklady spojené s přepravou Elišky Zhořecké do Brabantska. Některé z těchto pohledávek pak vycházejí i z dodatečných příkazů Václava IV. (např. na potlačení vzpoury z 9. října 1412). Všechny náklady zde byly vyčísleny s odkazem na účetní záznamy v Bruselu.³⁵⁰

Už tato argumentace byla značně zavádějící, neboť svatební smlouva zněla zcela jinak. Antonínovi byla dána svatební smlouvou možnost Lucembursko vykoupit ze zástavní držby Jošta Lucemburského, o čemž zde bylo pomlčeno. Teprve v tomto případě by se k této částce připočítávaly další, k čemuž však nedošlo a Lucembursko bylo zmíněnému páru uděleno roku 1411 za jiných podmínek, zejména došlo ke snížení výkupní hodnoty. Oproti instrukcím burgundského vyslance z října 1447 však tentokrát bylo o této listině pomlčeno.

Dále bylo vysvětlováno, že Filipovi tato práva náleží z titulu dědictví po jeho bratrancích, Antonínových synech Janovi a Filipovi ze St. Pol, jako jejich nejbližšímu dědici (zemřeli bezdětní).

³⁴⁹ Burgundský vévoda Filip Dobrý je v těchto instrukcích písařem jmenován ve 3. osobě, a sice zpravidla jako „můj pán vévoda“. Václav IV. je zde nesprávně označen i jako král uherský.

³⁵⁰ Odstavce 9-21 instrukcí.

Jako druhý titul svých práv k Lucembursku burgundský vévoda obšírně dokládá dědictví pohledávky na 22.000 rýn. zl. a 10.000 uher. zl. po Janovi Bavorském, kterou mu Zikmund Lucemburský 23. ledna 1420 z Vratislavi zapsal na Lucembursku. Pro ni Jan a jeho dědicové měli vévodství držet až do vyplacení, a sice i kdyby Jan zemřel před Eliškou.³⁵¹

Původ této pohledávky je rovněž zásadně účelově překroucen. Filip totiž pomíjel titul této pohledávky, která vznikla půjčkou Zikmundovi, a naopak ji dával do souvislosti se vznikem manželství, tedy ji interpretuje jako Eliščino věno. Současně totiž zamlčoval, že Zikmund naopak Janovi Bavorskému dal Lucembursko za podmíněk jako Antonínovi Brabantskému, tedy za původních 120.000 rýn. zl. tvořící věno pro Elišku, protože burgundské (brabantské) nároky na tuto pohledávku neuznával a přisuzoval ji pouze Elišce.³⁵² K této pohledávce však již bylo výše vysvětleno, že ji nemohl zdědit, protože byla ještě za života věřitele postoupena dále, a sice Elišce a od ní trevírskému arcibiskupovi.

V souvislosti s těmito zděděnými právy pak Filip Dobrý zaujal nový postoj, který byl v rozporu s předchozími tvrzeními a smlouvami, které s Eliškou dříve uzavřel. Nyní tvrdil, že Elišce Zhořelecké již vlastně žádná zástavní práva k Lucembursku a Chiny nenáležela, ta patřila pouze jemu, dědicovi Antonína a Jana, jí mělo náležet pouze vdovské zaopatření a on jí tak mohl odebrat vládu v těchto zemích. Avšak z různých důvodů, zejména pro příbuzenství, tak neučinil a nechal ji tyto země dále užívat: „*Item remonstreront les diz ambassadeurs, que combien que après le trespas des dits ducs Anthoine et Jehan, et deslors que le droit de la dite gaigiere succéda et eschei a mon dit seigneur, il fust en sa puissance de prendre et apprehender les dits pais, et en debouter la dite dame Elizabeth, par lui delaisant tant seulement la jouissance, sa vie durant, de ce que par le dit duc Anthoine lui estait assigné sur les dits pais pour son douaire, assavoir le conte de Chiny, la ville et prevosté d'Ivoix, et les prevostez de Durbuy et de Bastoingne, ainsi quil appert par les dites lettres du traictié de mariaige dentre icellui duc Anthoine et elle; neantmoins mon dit seigneur le duc, pour plusieurs considérations ad ce le mouvans, et principalement qu'il estait parent de la dite dame; quelle estait de très haulte et très noble lieu; que elle avait eu espouzé ses deux oncles successivement, et aussi quil congnaissait assez, que elle, qui estait dame vefve, neust peu soy entretenir honnonrablement de ce qui lui feust demouré, en accroissement du dit dot, a voulu delaisser a la dite dame, par amistié et souffrance, et non*

³⁵¹ Odstavce 22-30 instrukcí.

³⁵² DRTA 19/1, s. 354n, rovněž poukazuje na to, že burgundská strana touto instrukcí, kterou zástavu od Zikmunda interpretuje jako svůj další titul k zástavní držbě, zcela obrací původní Zikmundovu protiburgundskou politiku.

*autrement, la jouissance totale des dits pais, sa vie durant, en intention de, après son trespas, comme raison est, et que ses dites lettres le contiennent, retourner ausdits pais et droit de gaigière.“*³⁵³

Dále ovšem vysvětloval, že pro hrozby, které Elišce a Lucembursku hrozily (a nikdo jí nehodlal pomoci), přijal po její žádosti nad vévodstvím poručenství (*mambournie*), avšak nijak na újmu svých vlastních práv. Zejména musel bránit práva své tety a vévodství před Vilémem Saským, který získal se svojí ženou Annou také zástavní práva na Lucembursku ve výši 120.000 uher. zl.(!) od české královny-vdovy Alžběty. Tento vévoda vyslal do vévodství vojsko včele s Ernestem z Gleichen, ovládl Lucemburk, Thionville a další a snažil se Elišku ze země vytláčit. Proto musel Filip poslat do vévodství vojsko a donutit všechny opět k poslušnosti. Přitom vyčísil náklady za toto tažení. Dále se snažil dohodnout o odkupu Vilémových a Anniných práv, avšak smlouva (z 29. prosince 1443) nevešla v účinnost. Vévodství pak bylo za jeho poručenství prostřednictvím jeho syna Corneilleho spravováno v míru a spravedlnosti až do smrti Elišky.³⁵⁴

Hrozby, které Elišce hrozily, ovšem nespécifikoval, jediné Eliščiny hrozby v této době byly totiž její dluhy. Tvrzením o zástavních právech a výši věna Viléma a Anny si odporoval svému prohlášení z roku 1443 z Arlonu. Zde naopak a správně vůči Vilémovi Saskému namítal, že věno, které bylo jeho snoubence přiznáno, nečiní 120.000, ale 100.000 uher. zl., a navíc nebylo ani na Lucembursku zapsáno.

Poté se Filip domáhal svých práv po svých strýcích, přičemž deklaroval, že nechce škodit dědicům vévodství, ale pouze chránit svá práva. Následně měl být za hojně účasti lucemburských stavů přijat dle jím předložených listin za jejich zástavního pána s výhradou práv dědiců. Jím předložená práva, zejména zástavní od jeho strýců, byla všemi uznána bez námitek a takto vládl v tomto vévodství v míru a pokoji.³⁵⁵

V druhé polovině instrukcí se Filip vyjádřil k událostem z poslední doby, přičemž zpochybnil, že se vše dělo z vůle krále Ladislava. Naopak obvinil jeho místodržitele, že zneužili svoji moc a důvěru mladého krále. Měli šířit nepravdy o údajné okupaci Lucemburska s tím, že měl Filip i tamní stavy donutit k věrnosti silou. Přitom měli nepravdivě informovat, že se vévodství po smrti Elišky vrací bez závazků zpět králi: „*contre verité les ont informé, que le dit pais, apres le trespas de la dite feu dame, madame Elizabeth de Grolix, estaient liment et sans charge quelzconques retournez et venez au dit seigneur roy*“. Tito místodržitelé pak měli dopisem podněcovat mezi stavy rebelii, a sice i příslibem pomoci od

³⁵³ Odstavec 31 instrukcí.

³⁵⁴ Odstavce 32-41 instrukcí.

³⁵⁵ Odstavce 42-46 instrukcí.

francouzského krále (dopis Oldřicha z Eyczingu a Oldřicha Celského z 8. července 1452). Rovněž jejich herold *Hongrelant* řečmi, mimo jiné o snaze burgundského vévody krále vydědit, chtěl podnítit vzpouru, a proto byl pánem z Croy zatčen, avšak Filip jej bez trestu propustil (neuveдено kdy).³⁵⁶

Taktéž „samozvaní“ vyslanci ve skutečnosti nebyli vysláni králem. Po usazení v Trevíru žádali stavy, aniž by se předtím ústně nebo písemně obrátili na burgundského vévodu nebo jeho místodržitele, aby se k nim dostavily složit věrnost králi. Přitom tak jednali v naději, že burgundského vévodu zbaví jeho práv a držby. Byli však až na zástupce Thionville a dalších 16-18 mužů ignorováni, přesto však poté vznášeli požadavky, zejména na předání vlády. Filip tyto vyslance navíc obvinil, že falšovali dopisy od krále a svévolně každodenně užívají královskou pečeť: „*avoir envoieé premierement par devers mon dit tres redoubté seigneur, pour cuidier soy recouvrer et aucunement couvrir leur faulte, ont envoieé a mon dit tres redouté seigneur, lettres de par le dit seigneur roy Lancelot, lesquelles, comme il fait a croire eulx mesmes ont forgies telles quilz ont voulu, eulx estans au dit lieu de Treves, sans le sceu du dit seigneur roy, mesmement que lon dit tout notoirement quilz ont le scel du dit s' roy, et quilz en font et usent journellement ainsy.*“. Následující text pak ukazoval, že jako falešné byly míněny dopisy z prosince 1452, které měli vyslance oprávnit k převzetí vlády v Lucembursku. Listiny ovšem zfalšovány nebyly, byť na obvinění, že Ladislavovi rádci svého krále využívali, něco pravdy bylo.

Následně rekapituloval vzájemnou korespondenci z roku 1453 a obvinil tyto vyslance z šíření lží mezi lucemburským obyvatelstvem a před okolními panovníky, zejména francouzským králem, o záměrech Filipa zbavit jejich krále jeho země. Obvinil je z okupování částí vévodství, zejména Thionville, a drancování země. S boží milostí však pán z Croy za méně než dva měsíce většinu země opět ovládl, přičemž musel dobýt 28 pevností. Během obléhání Thionville pánem z Croy byla válka po nabídce na přátelskou schůzku ze strany krále Ladislava zastavena. Za snahy pána z Croy a biskupa z Toul a posléze trevírského arcibiskupa bylo uzavřeno příměří a ujednána schůzka v Mohuči.³⁵⁷

Po tom přehledu lucemburského sporu mělo být dodáno, že Filip je spokojený se zeměmi, které drží od svých předků a nemá úmysl získávat další. Proto se mělo prokázat, že k Lucembursku již práva od svých předků má, avšak nechce škodit jiným právům. Následně měly být vzneseny ze strany Filipa tyto požadavky: a) úplné obnovení jeho držby Lucemburska a Chiny včetně Thionville a dalších míst, a sice až do splacení jeho

³⁵⁶ Odstavce 47-54 instrukcí.

³⁵⁷ Odstavce 55-78 instrukcí. Některé informace z této části instrukcí jsou uvedeny v první podkapitole.

pohledávek; b) žádost na úhradu vyčíslených nákladů na válku s Vilémem Saským a všech způsobených škod; c) a stejně tak i v případě nedávno vedené války vyslanců krále, přičemž mělo být dodáno, že těchto nákladů nemůže být král zproštěn, neboť bylo konáno jeho lidmi na jeho příkaz a odpovědnost, což on přiznal v dopisech (byť výše tyto dopisy označil za zfalšované).³⁵⁸

Burgundská argumentace pro následující jednání tak byla opřena primárně o obhajobu zděděných pohledávek Filipa Dobrého po jeho strýcích, které měly být zajištěny zástavní držbou Lucemburska. Dále pak i jeho vlastními pohledávkami vzniklými z poručenství nad vévodstvím, resp. za obranu před Vilémem Saským a vyslanci Ladislava. Nakonec pak oprávněnost pohledávek měla být uznána i lucemburskými stavy a pro které byl přijat za jejich zástavního pána, přičemž i tento hold měl legitimovat burgundskou vládu. Dohody s Eliškou Zhořeleckou byly i oproti nedávným dopisům Filipa Ladislavovi nyní zcela zamlčeny. Naopak mělo být deklarováno, že žádná práva k Lucembursku neměla a její vláda byla pouze Filipem tolerována. Snad i proto nebylo požadováno proplacení Eliščina vdovského důchodu ve výši 8.000 rýn. zl. ročně za postoupení jejich zástavních práv, přestože Filip své tetě celkově vyplatil cca 53-55.000 rýn. zl.

Zejména pak tyto instrukce vyčísly hodnotu práv, resp. pohledávek, burgundského vévody zajištěných na Lucembursku a Chiny a alsaském fojstství, a sice takto:

- a) věno Elišky Zhořelecké zapsané králem Václavem IV. na Lucembursku ve výši 120.000 rýn. zl.,
 - b) náklady Antonína Brabantského na poselstvo do Prahy a přepravu Elišky Zhořelecké do Brabantska ve výši 76.533 rýn. zl.,³⁵⁹
 - c) náklady Antonína na potlačení lucemburské rebelie ve výši 208.557 rýn. zl.,
 - d) náklady Antonína na výkup zástav v Lucembursku ve výši 20.200 rýn. zl.,³⁶⁰
- (Pouze pohledávky Antonína za Lucemburskem tak byly ve výši 425.290 rýn. zl.³⁶¹),

³⁵⁸ Odstavce 79-84 instrukcí.

³⁵⁹ Ani početné slavnostní poselstvo o 200 koních a Eliščina přeprava nemohli stát uvedenou částku, za kterou by se pořídilo významné panství. Je možné, že do této částky byla započítána půjčka pro krále Václava IV., který od poselstva v průběhu jeho pobytu v Praze přijal postupně 18.000 zl. korun (cca 20.000 rýn. zl.) a 12. února 1412 dalších 6.900 korun, a sice z důvodů zařizování manželství, blíže 2. kapitola.

³⁶⁰ Patrně se jednalo především o vyplacení zástav v průběhu léta 1412 od Fridricha z Mörsu, hraběte ze Saarwerdenu, který v částce 18.000 zl. držel Durbuy, Bastogne a Marche.

³⁶¹ „Item que le dit duc Anthoine est alé de vie a trespas en l'an mil. iiii^c et xvi, a la bataille qui fut a Roussanville des français contre les anglais, sans ce quil ot entans de la dite dame Elizabeth, qui fu sa seconde femme, par quoy de raison a deffunct le duc Jehan de Brabant et Philippe conte de Linay et de Saint Pol, freres, et enfans du dit duc Anthoine et de la fille du conte Walleran de Saint Pol, qui fu sa premiere femme, comme a ses plus proches heritiers, succeda et eschey ledit droit de gaigiere

- e) náklady Filipa ze St. Pol na udržení práv na Lucembursko (bez specifikace jejich výše),
- f) pohledávka Jana Bavorského z titulu půjčky Zikmundovi Lucemburskému ve výši 22.000 rýn. zl. a 10.000 uher. zl. (cca 35.000 rýn. zl.),³⁶²
- g) náklady spojené s dobytím Lucemburska okupovaného Vilémem Saským ve výši 72.000 rýn. zl. a 256.253 franků, tj. 277.003 rýn. zl.,
- h) škody způsobené saskými vojsky ve výši 200.000 nobles (cca 500.000 rýn. zl.),³⁶³
- i) náklady z poslední války na obranu práv burgundského vévody pánem z Croy ve výši 58.480 franků, tj. 46.704 rýn. zl., a škody způsobené burgundskému vévodovi a poddaným ve výši 300.000 rýn. zl.³⁶⁴

Uvedené náklady měly rozhodně za cíl českou stranu ohromit a odradit od další snahy Lucembursko zpět získat. O tom svědčí nereálné odhady nákladů a těžko lze věřit Filipovým slovům, že všechny náklady může doložit účty. Jeho věrohodnost podřívá už např. i vyčíslení pohledávky za Eliščiným věnem, která jak sám přitom roku 1447 uvedl, byla Václavem IV. roku 1411 snížena na polovinu, přesto však nyní požadoval původní výši a o listině z roku 1411 mlčí. Ostatně řada nákladů je zmíněna až na konci, jakoby si na ně burgundský vévoda při diktování dodatečně vzpomněl, přičemž tak chtěl pouze teatrálně navyšovat hodnotu svých práv. Souhrnně za případné vyplacení svých zástavních práv požadoval cca 1.500.000 rýn. zl.! Pro srovnání lze uvést, že např. Karel IV. roku 1377 kupoval oproti Lucembursku několikrát větší, lidnatější a bohatší Markrabství braniborské, ke kterému se navíc vázal kurfiřtský hlas, a sice za 500.000 rýn. zl.³⁶⁵

Také Filip Dobrý si byl dobře vědom, že jeho výpočty nemohly být ani v nejmenším Ladislavem akceptovány, šlo mu pouze o ohromení a v následném

sur les dits pays de Luxembourg de Chiny et Auxoix; pour les dites sommes de vij^{XX} mil d'une part, de lxxvij^M v^C xxxiiij florins de Rein; de la ij^C de ij^C viij^M v^C lviij fl. de Rin, de la tierce de la somme de xx^M ij^C florins de Rin, qui montent en tout a la somme de iij^C xxv^M ijc iij^{XX}. x fl. de Rin⁶⁴.

³⁶² Uherský zlatý měl cca o třetinu vyšší váhu než rýnský zlatý.

³⁶³ Odstavec 82: „Item en oultre requereront, attendu que la guerre que fist ja pieça le dit Guillaume de Saxe, vint et sourdy a l'occasion du don que fist la dite royne de Behaingne mere du dit roy, iceluy roy face restitution a mon dit seigneur des frais et despens quil lui convint faire pour y obvier et resister, montant a la somme dessus declairée ensemble tous les dommaiges et interests quil a euz et soustenuz quil estime a la somme de ij^C mil nobles, du moins considéré, que tout s'est fait pour la deffense du dit pais, ce lui soit employé sur le droit de la dite gaigière et que elle soit de tant accreue et haulcée.“. Přepočít z nobles na rýnské zlaté vychází z množství zlata v obou mincích, kdy rýnský zlatý vážil cca 3,3 g a nobles cca 7 g, přičemž ryzost obou měn byla téměř stoprocentní.

³⁶⁴ „Item tierchement requerront que le dit roy, rende et restitue a mon dit seigneur ses mises et despens quil a mis en ceste guerre derrenierement, laquelle a esté faite par sou ordination et commandement pour la deffence de son droit, par le dit seigr de Croy, laquelle despençe monte a la somme de lviij^M iij^C iij^{XX} frans, qui valent a florins x lviij^M vij^C. iij florins de Rin; Et avec ce les dommaiges interests de lui et de ses gens, serviteurs, subgez et aliez, quil exlime a la somme de iij^C mil florins de Rin, ce dont ne se peut excuser le dit roy, veu que ce a esté fait par ses gens et par sa commission et charge, ainsi qu'il confesse mesmes par les lettres quil a escriptes a mon seigneur.“.

³⁶⁵ BOBKOVÁ, L.: Územní politika, s. 130n.

vyjednávání dosažení maxima, kterým by si držbu Lucemburska navždy pojistil. Jeho vyslanci tak měli pro uzavření přátelství a míru nabídnout vstřícnost ke snížení výkupní hodnoty jeho práv. V prvním návrhu mělo být nabídnuto, že vedle nezpochybnitelné jistiny 120.000 rýn. zl. a 22.000 rýn. zl. a 10.000 uher. zl. by se u ostatních výdajů a nákladů burgundský vévoda „*vneille contenter de v^c mil florins de Rin*“, tedy spokojil s částkou 500.000 rýn. zl. V případě trvajících odporu pak mělo být nabídnuto, že se Filip pro dobro míru spokojí s ohledem na jistinu a vedlejší výdaje se souhrnnou a konečnou částkou 500.000 rýn. zl., pro kterou by Lucembursko držel až do jeho vyplacení.³⁶⁶ Pokud by ani tak česká strana nesouhlasila, mělo být jednání přerušeno a konáno jindy, jakož i do té doby prodlouženo příměří. V případě požadavku Ladislava na arbitráž před císařem a kurfiřty měli burgundští vyslanci tvrdit, že král dle zvyklostí nemá právo na předběžné vrácení držby, naopak burgundský vévoda má plně obnovit držbu Lucemburska a protistrana mu musí uhradit výlohy na obranu jeho práv.

Další část instrukcí se už týkala jiných záležitostí, které měli vyslanci v tento den také projednat, zejména výpravy proti Turkům. Vzhledem k tomu, že turecké nebezpečí ohrožovalo právě Ladislava a jeho Uhry, mohlo se jednat i o pokus takto nepřímou na něho tlačit k větší povolnosti, aby získal spojence. Úplně posledním bodem ovšem byl požadavek na vrácení hradu Stolzenburg, který v době příměří Ladislavovi stoupenci dobyli.³⁶⁷

Filip Dobrý měl zcela jistě pohledávky vůči českému králi, a sice z titulu dědictví pohledávek Antonína Brabantského, zejména za potlačení rebelie v letech 1412-1415 a výkup zástav, neboť k nim dal pokyn přímo Václav IV. Avšak tyto pohledávky nebyly již zajištěné zástavní držbou Lucemburska. Ostatní byly značně sporné a neúměrně nadhodnocené. Vlastní pohledávky Filipa za výlohy během poručení Lucemburska navíc byly soukromoprávního charakteru mezi ním a Eliškou, ostatně jej vykonával právě jejím jménem. Listiny, které svěřovaly Lucembursko do držby Antonína Brabantského, a sice především listina z roku 1411, popř. svatební smlouva z roku 1409, konstruovaly zajištěnost pohledávky v neprospěch burgundské argumentace. V obou případech totiž

³⁶⁶ „*Et en cas que les gens du dit roy Lancelot ne le voudraient aucunement consentir, offriront deulx travailler et faire leur pouvoir a ce que mon dit seigneur pour bien de paix se veuille consentir pour toutes choses, assavoir, que pour le principal et aussi pour tous les dits frais, mises et despens de la dite somme de v^c mil florins de Rin et que pour icelle somme il tiengne et possede le dit pays de Luxembourg et Chiny, jusques au plain et entier remboursement des dits v^c mil florins de Rin, et ne se descendront point plus bas ne a moindre somme.*“

³⁶⁷ Odstavce 85-87, k hradu Stolzenburg viz předchozí text. Další část instrukcí se týkala také trevírského arcibiskupa a jeho vztahu k burgundskému vévodovi, který jak z textu vyplývá, byl z neznámých důvodů zatížen sporem; patrně v souvislosti následnou instrukcí pro spory arcibiskupovy neteře, hraběnky ze Sayn (Zayne), s pánem z Croy o jejich lucemburských majetcích.

bylo stanoveno, že Lucembursko v případě bezdětné smrti Elišky Zhořelecké podrží v zástavě Antonín Brabantský a jeho nástupci a dědicové. Antonín tedy musel Elišku přežít a pokračovat v držbě Lucemburska, aby i jeho nástupcům a dědicům trvalo právo na zajištěnost pohledávek držbou Lucemburska a právo na pohledávku za věnem obecně. Eliška však své manžele přežila a vévodství se tak mělo po její smrti vrátit zpět do rukou českého krále, Filipovy pohledávky neměly mít s Lucemburskem již nic společného.³⁶⁸ Skutečnost, že pohledávka za věnem ani nenáleží potomkům Antonína, dal najevo už Zikmund Lucemburský, který jej přenesl na Jana Bavorského. Teoreticky jediným oprávněným k zástavní držbě Lucemburska mohl být trevírský arcibiskup Jakub ze Sierck. Jemu byla totiž Eliškou roku 1439 postoupena zajištěná pohledávka Jana Bavorského a Elišku přežil. Arcibiskup však takové nároky nevznášel, ostatně listiny na tuto pohledávku zadržoval burgundský vévoda. Skutečnost ovšem byla taková, že Filip Dobrý Lucembursko až na Thionville ovládal a česká strana tak byla pro jednání v Mohuči v nevýhodě.

VII.5 Konference v Mohuči ve dnech 10. – 25. března 1454

Na 10. března 1454 byl stanoven počátek konference o sporech Filipa Dobrého a Ladislava Pohrobka týkající se Lucemburska a Chiny.³⁶⁹ Dochvilnost projevíli ovšem pouze burgundští vyslanci Jan z Nasavska, Dietz a Vianden, pán z Berghes (Bergen-op-Zoom), Jan Lorfèvre, Adrian van der Ee a zejména Vilém Filastre ml., biskup z Toul, a také zprostředkovatel jednání, trevírský arcibiskup Jakub ze Sierck. Byli však zpraveni o nečekaném zdržení Ladislavovy delegace a prozatím tak řešili spory arcibiskupovy neteře, hraběnky ze Sayn, o jejích majetcích v Lucembursku.³⁷⁰

O dva dny později dorazil další zprostředkovatel míru, rýnský falckrabě a kurfiřt Fridrich I., který měl na sporu také osobní zájem kvůli alsaskému fojtství. Toto fojtství si

³⁶⁸ URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 30, se ve své analýze nároků Filipa Dobrého na Lucembursko rovněž domnívá, že jeho pohledávky již neměly s vévodstvím nic společného. Usuzuje tak ovšem pouze z pohledávek vzniklých mezi ním a Eliškou, zděděné pohledávky po strýcích do hloubky nerozebírá, resp. pouze přebírá argumentaci krále Ladislava. Nutno podotknout, že Urbánek nebyl právníkem, přesto jsou zde ovšem zajímavé postřehy.

³⁶⁹ Burgundský protokol z konference viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 94; DRTA 19/1, s. 357n, 397n; GACHARD, L. P.: *Analectes historiques*, sv. 2, s. 420n; shrnutí také viz VERKOOEN, A.: *Inventaire IV*, č. 1807, zde se však obsah liší, neboť je zmiňován především spor o listinu z 25. října 1451, o které Würth-Paquetův přepis téměř mlčí, oba však vycházejí ze stejného zdroje. O sporu ohledně této listiny viz dále v textu. LICHNOWSKY, E.: *Geschichte* 6, č. 1766 (s mylnou datací do roku 1453).

³⁷⁰ Dle protokolu arcibiskupova neteř, hraběnka ze Sayn (Zaine, Seyne, Saijn) zdědila po Arnoldovi ze Sierck statky v Kettenhoven, Remichu a jinde, přičemž jí byly příjmy z těchto statků zadržovány; ostatně u Kettenhoven, nacházejícím se v blízkosti Thionville, bylo usazeno burgundské vojsko. Spor v Mohuči vyřešen nebyl.

totiž Ladislav také nárokoval. V listopadu roku 1454 v Mannheimu kvůli tomu došlo ke schůzce falckraběte Fridricha a rakouského vévody Albrechta VI., který falckrabata ujíšťoval ohledně jejich majetků a práv v Alsasku s tím, že souhlas Ladislava opatří.³⁷¹

Spor dvou mocných a významných panovníků se těšil velkého zájmu a do Mohuče se dostavili také vyslanci dalších kurfiřtů, a sice arcibiskupů z Mohuče a Kolína n. Rýnem a braniborského markraběte, dále markraběte z Bádenska, bavorského vévody Ludvíka, a dalších vysoce urozených, jakož i zástupci měst, jmenovitě z Frankfurtu n. M. a Norimberka. Burgundský vévoda sám zval na sjezd celou řadu dalších knížat a císaře, aby sjezdu dodal lesk a demonstroval svá práva.³⁷² O spor se intenzivně zajímala rovněž katolická církev, a sice zejména s ohledem na plánovanou výpravu proti Turkům, kteří o rok dříve dobyli Konstantinopol (Istanbul). Spor dvou mocných panovníků, kteří měli výpravě poskytnout hlavní vojenské síly, se jí nehodil.³⁷³ Ostatně sjezd se také měl neformálně křížové výpravě rovněž věnovat a proběhla zde i jiná setkání, např. o sňatkovém propojení mezi dětmi Filipa Dobrého a Fridricha Saského.³⁷⁴

Dne 14. března dorazilo poselstvo krále Ladislava, které čítalo téměř 200 osob. Mezi nimi vysocí úředníci a šlechta z jeho zemí, např. Jan Vítězný, biskup Velkého Varadína a kancléř Uher, Oldřich z Nussdorfu, biskup Pasova a kancléř Rakous, Albrecht z Ebersdorfu, nejvyšší komorník Rakous, Weikard z Polheimu a Hildebrand (Hildebrant, Hiltpant) z Ruckhofen, jmenovaný ve smlouvě z 29. prosince 1443 jako osoba, na kterou se neměla vztahovat amnestie za podporu Viléma Saského. Za Korunu českou byl vyslán nejvyšší maršálek Jindřich z Lipé a Přibík z Klenového. Ladislava ovšem zastupoval zejména významný právník a diplomat Řehoř z Heimburka, kterého si vypůjčil od města Norimberk, kde sloužil, a jehož řečnictví oceňovala i protistrana.³⁷⁵

³⁷¹ Rýnští falckrabí dlouhodobě pronikali do Alsaska, zejména pak v období vlády jejich člena Ruprechta III. coby vzdorokrále, avšak tamní fojtský úřad jim navzdory právům českých králů přenechal Zikmund Lucemburský, viz 2. kapitola. DRTA 19/2, s. 232.

³⁷² Jeden z protokolů konference zmiňuje osobní účast kolínského arcibiskupa, je tedy možné, že se později rovněž dorazil. Jiný protokol dokonce tvrdí, že navzdory nestrannosti dalších zúčastněných zástupci Norimberku a Frankfurtu stranili burgundskému vévodovi. Zvaná byla zejména říšská knížata a zástupci měst z oblasti Alsaska a Porýní, viz DRTA 19/1, s. 351.

³⁷³ Viz jednání ve Vídni a Vídeňském Novém městě v květnu 1455.

³⁷⁴ K tomu viz předchozí kapitola.

³⁷⁵ Řehoř z Heimburka je právě proto někdy v listinách nazýván z Norimberka (Verkooren se nesprávně domnívá, že přepis jména by měl znít Georges de Bebenburg, což byl ovšem vyslanec saského vévody). Norimberk králově žádosti kladně vyhověl dne 18. února 1454 a současně mu umožnil využít služeb také jiného právníka Konráda z Haydecku. Norimberští právníci se museli těšit velmi dobré pověsti, neboť si jednoho z nich vyžádal také burgundský vévoda. FRA XLII, s. 130, 145n, č. 102, 111; DRTA 19/1, s. 384n.

Do Mohuče se dostavila také řada pánů z Lucemburska, převážně tradičních stoupenců českých králů, např. Gerhard z Wiltzu a Adam z Dalsteina. Jejich účast však zapříčinila první spor mezi zástupci obou stran. Řehoř z Heimburka je totiž na úvodním zahájení jednání dne 16. března vyzval, aby se připojili na jejich stranu, neboť jsou povinováni službou svému pánovi, králi Ladislavovi. Proti tomu burgundská strana protestovala, že tato výzva je porušením příměří, ve kterém bylo ujednáno, že žádná ze stran nebude přetahovat lucemburské obyvatele. S tímto protestem však před přítomnými delegacemi neuspěli a přítomná lucemburská šlechta podporovala vyslance krále.³⁷⁶

Další spor byl veden o jednací jazyk, neboť vyslanci Ladislava mluvili německy, což burgundská strana odmítala, protože ne všichni její zástupci tento jazyk ovládali (a údajně ani ne všichni z Čech a Uher), a proto požadovali, aby se mluvilo latinsky. Řehoř z Heimburka nakonec pronášel své projevy v obou jazycích a burgundští vyslanci pak pro jistotu nechávali svá stanoviska překládat do němčiny, aby i jim všichni rozuměli.³⁷⁷

Po arcibiskupově úvodní řeči, ve které přítomné seznámil se sporem a obě strany požádal o snahu nalézt jeho řešení, se slova ujala Ladislavova strana. Řehoř ve svém úvodním projevu zmínil, že spojení Lucemburska a Chiny s Korunou českou pochází z velmi dávných časů, a těchto zemí užívali předchůdci krále Ladislava, jeho praděd (sic), děd a matka bez škody vůči Svaté říši, jejíž jsou také lénem: „*que le duchié de Luxembourg et conte de Chiny avoient esté et estoient de tres anchien temps unis a le couronne et royaume de Behaigne et devoient inseparablement sievir sans toutesfois prejudicier au fief de l'empire, et en ceste maniere en avoient joy les progeniteurs dudit roy, assavoir son proabave ave et mere, de la succession desquelz ledit royaume de Behaigne et avec icellui lesdits duchié et conté lui estoient parvenus*“. Králi je však nyní, když dospěl v nástupnictví, bráněno v užívání těchto zemí a tyto země jsou zmítány nepokoji.³⁷⁸

Na rozdíl od burgundské strany sice postrádáme instrukce Ladislavově poselstvu, tento projev však prozradil základní cíl jeho právní argumentace a postoje – zcela popřít jakákoliv práva Filipa Dobrého na Lucembursko a oprávněnost jeho držby vévodství,

³⁷⁶ WERVEKE, N.: *Choix de documents*, č. 44 s. 232, s výčtem 19 přítomných lucemburských zástupců.

³⁷⁷ URBÁNEK, R.: *Dvě studie*, s. 37, usuzuje, že Řehoř mluvil německy v úmyslu získat si na svoji stranu Lucemburčany. Tato spekulace však nemá žádnou oporu v materiálech, spíše se jednalo o praktický důsledek skutečnosti, že většina účastníků konference byla z německých oblastí.

³⁷⁸ Řehoř tedy překvapivě opomenul krále Albrechta II., snad pro jeho krátkou vládu, a naopak zmínil Karla IV., který však Lucembursku vládl pouze dočasně jako regent, viz 1. kapitola. DRTA 19/1, s. 358, tvrdí, že formulace „dávných časů“ z původních „dávných práv“, poukazuje na nejistotu v tomto tvrzení, neboť ve skutečnosti žádné takové ústavní spojení nikdy nevzniklo a domněnka o něm byla spíše výsledkem obyčejce z dlouhé vlády Lucemburků v obou zemích. Tento názor opírá o archivní poznámku k záznamu tohoto tvrzení v burgundském protokolu, s. 398, s tím, že místo „unis“ (lat. spojeno) bylo přeškrtnuté „venus“ (lat. prodáno). Zda se Řehoř přeřekl, nebo zapisovatel přeslechl, se již nedozvíme, právní spojení Lucemburska ke Koruně české ovšem dokazují mj. i v této práci, viz 1. kapitola.

žádné vyjednávání o výši pohledávek.³⁷⁹ Filipova práva už ostatně Ladislav popřel ve své dopise z května 1453.

Poté biskup Vilém dlouze řečnil o původu práv, resp. pohledávek, Filipa Dobrého na Lucembursko, jakož i o vývoji sporu o tuto zemi. Burgundské stanovisko bylo 18. března předloženo písemně, přičemž bylo převážně shodné s instrukcemi jejich pána z 24. února 1454.³⁸⁰ Po vzoru instrukcí byly zopakovány Filipovy pohledávky zděděné po jeho strýcích Antonínovi Brabantském a Janovi Bavorském. Bylo trváno na argumentu, že burgundský vévoda se jako dědic mohl ujmout bezprostředně držby Lucemburska a Elišce ponechat pouze její vdovské statky, což nakonec neučinil.³⁸¹ Dále biskup hovořil o Eliščiných nesnázích, když byly její země drancovány, až musel Filip přijmout poručenství, o drancování země Vilémem Saským, o mírumilovné vládě Filipa a jeho přijetí stavy za zástavního pána po smrti Elišky a také o nedávných událostech spojených s činností vyslanců Ladislava. Na závěr byly zopakovány tři požadavky, a sice s ohledem na práva, která burgundský vévoda má, tj. zděděné pohledávky jeho strýců (447.290 rýn. zl. a 10.000 uher. zl.). Tedy plné obnovení držby Lucemburska a Chiny s důrazem na Thionville a další hrady a místa, jakož i příjmy z vévodství, dále pak nahrazení výdajů na zachování práv burgundského vévody ve válce s Vilémem Saským se škodami touto válkou způsobených (277.003 rýn. zl. a 200.000 *nobilium* – noblesů), jakož i obdobně v případě poslední války s vyslanci krále Ladislava se všemi škodami způsobenými jeho poddaným (58.400 rýn. zl. a 300.000 rýn. zl.).³⁸²

Nad rámec instrukcí burgundští vyslanci zmínili celý obsah svatební smlouvy z roku 1409 mezi Eliškou a Antonínem, čímž však bylo připomenuto, že touto svatební smlouvou

³⁷⁹ Shodně DRTA 19/1, s. 348.

³⁸⁰ Stanovisko zachovalo chronologický přehled, bylo však mnohem stručnější, o polovinu kratší než Filipovy instrukce. Bylo sepsáno latinsky a formulace byly opatrnější a zdvořilejší, např. se v něm oproti instrukcím přímo netvrdí nezletilost Ladislava nebo podvodné jednání jeho vyslanců, kteří měli falšovat královské listiny, ale nově o utajeném jednání králových služebníků. Také právo českých králů na výkup Lucemburska není tolik zdůrazňováno. Úplné znění WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 96; shrnutí DRTA 19/1, s. 400n.

³⁸¹ „*Item et postquam, sic ut premititur, jus dicte pignorationis devolutum est ad prefatum ill^{mm} dominum Burgundie ducem, poterat et potuisset, si voluisset, prefatas terras Luxemburgensem et de Tzjini, recipere et acceptare. Ipse tamen considerans proximitatem generis et affinitatis, quibus predictae domine ducisse jungebatur, ac etiam celsitudinem domus sue, que a divis imperatoribus et regibus originem traxerat, noluit predictos ducatum et comitatum pro tunc acceptare, sed ultra dotalicium ipse domine ducisse per prefatum dominum Anthonium assignatum, videlicet super comitatu de Czjini, opidis Yvodiense et Bastonia, cum castro de Durby, totum residuum patrie et ducatus eidem ill^{mo} principisse pro ampliori et honestiori statu suo, de gratia speciali, vita sua comite, et non alias, relinquit; ea intentione et mente, ut post ejusdem domine ducisse decessum ad possessionem pignoris sui rediret.*“

³⁸² Náklady na válku pána z Croy jsou zde vyčísleny na 58.400 rýn. zl. To však neodpovídá Filipovým instrukcím, kde je tato částka ve francích a posléze přepočtena na 46.704 rýn. zl. Patrně se jednalo o chybu, ostatní částky odpovídají instrukcím, náklady Filipa ze St. Pol opět nevyčísleny.

dostali Antonín a Eliška právo Lucembursko a Chiny vykoupit od tehdejšího zástavního věřitele Jošta Lucemburského: „*Item annuit et indulgit prefatus invictissimus Wanceslaus rex, domino Anthonio, et domine Elizabeth, ducisse, prefatam facultatem et potestatem redimendi ducatum Luxemburgensem et comitatum de Ctzyzy, cum advocatia Alsatie, et cum omnibus suis juribus et pertinentiis a prefato domino Judoco, marchione, pro sommis pecuniarum, pro quibus sommis ipse dominus Judocus dictas patrias et dominia, prefato Wenceslao rege impignoratas, et titulo pignoris tenebat*“, přičemž tyto výdaje poté měly být spolu s věnem v případě vyplacení Lucemburska od českého krále proplaceny.

Tímto se však zásadně odchýlili od instrukcí, které tuto skutečnost patrně záměrně zamlčovaly. Stanovisko přitom neuvádí, zda k odkupu tedy došlo a současně opětovně zamlčovalo listinu z 14. srpna 1411, která byla oproti svatební smlouvě pro burgundskou stranu méně výhodná, protože snižovala výši její pohledávky. Tím bylo umožněno české straně tuto chybu poté využít. Bylo ovšem také připomenuto, že Eliška se měla stát dědičkou svých strýců Václava IV., Zikmunda a Jošta, popř. měla dodatečně zdědit země svého otce Jana Zhořeleckého. Tato informace ovšem nebyla burgundskou stranou využita, na rozdíl od Filipova stanoviska z roku 1443 z Arlonu, kde bylo poukazováno na poškození Elišky z české strany.

Na burgundské stanovisko si Ladislavovi vyslanci vzali volno do pondělí 18. března, kdy Řehoř z Heimburka přednesl dupliku. Také burgundská strana si vzala poté volno a mezitím ještě přesvědčila rýnského falckraběte, aby počkal na její stanovisko, které přednesla 20. března. Ve věci argumentace Ladislavovy strany jsme bohužel odkázáni pouze na její rekapitulaci v rámci burgundské tripliky a nemáme tak jistotu ohledně její úplnosti a správnosti, zda nebyla účelově přeformulována.³⁸³

Řehoř z Heimburka měl pokračovat v nastoleném záměru zcela popírat právo Filipa na držbu Lucemburska. Ve svém projevu měl chválit rytíře, kteří se postavili na stranu dědice vévodství. To biskup Vilém kritizoval s tím, že většina rytířstva uznala Filipa za svého zástavního pána a tedy nemělo klást žádný odpor. Zejména však Řehoř odmítl uznat základní burgundský důkaz, a sice listinu Václava IV. z roku 1409, když tvrdil, že nevstoupila v užití/účinnost a skrze ní na Antonína Lucembursko a Chiny nepřešlo, neboť Antonín a Eliška zemi nikdy od Jošta nevyplatili: „*Mit dem ersten, alz meister Jorgen inrede wyeder koning Wenzelaus brief, gegeben heren Anthonio und frauwen Elizabeth etc. seligen in dem jair mcccc und*

³⁸³ Duplika Řehoře z Heimburka na burgundskou repliku z 16. března je známá pouze z burgundské tripliky, která Řehořovy odpovědi opakuje a vzápětí vyvrací. WERVEKE, N.: *Choix de documents*, č. 45 s. 235n; DRTA 19/1, s. 401n.

*nuenten jair zum ersten gewest ist, nye das solicher brief nyt in gebruechunge gewest und dorch den brief herczoge Anthonius nye zu besess der lande Luczemburg und Chyny etc. kommen ensije, und daz damydde understeet zu ferben und zu deduceren, dwijl die lande von heren Iudoco marggraven zu Brandenburg etc. von heren Anthonio und Elizabeth nyt geloisset sijn worden*³⁸⁴. Tohoto argumentu se ovšem ani Řehoř příliš nedržel, neboť dále zpochybňoval burgundská práva také s ohledem na práva Elišky, které však měla rovněž plynout z této listiny. Ostatně se sám nijak nezmiňoval ani o listině ze srpna 1411, byť mohl argumentovat, že výkupní hodnota byla snížena, patrně chtěl v úvodu zcela popřít, že k zástavě někdy došlo.

Burgundskou odpovědí bylo, že Antonín a Eliška měli skrze tuto listinu rovněž Lucembursko zapsáno tak jako Jošt, a navíc také skrze jiné nařízení krále Václava vešli v oprávněnou držbu: *„alz dye verschrijebunge her Joist vorgnant uf derm lande Luczemburg zu czijden bait gehait (...), bait her Anthonius und Elizabeth besess dezselben landez vor solich gelt yn en beiden daruff verschrijeben inzugenyinnen und zu haben durch die selbe brief macht gehait, und dordurch und auch ander gebot darna von koning Wenzelaen gescheen sijn*³⁸⁴. V této souvislosti tedy zaujme překvapivé burgundské rozpomenutí se na jiné nařízení, tedy králův výnos ze srpna 1411, byť bez podrobností, tedy zejména snížení výkupní částky.

Vedle svatební smlouvy navíc Řehoř zpochybnil také burgundskou argumentaci o dědictví úpisu 120.000 zl. tvrzením, že pokud Eliška Antonína přežila, úpis Antonínovi zanikl a ani jeho dědicové neměli již žádná práva. Ta měla pouze Eliška, která zemi také užívala a po níž přešla na její dědice a současně také zmínil na důkaz nějakou listinu Jana Bavorského, jakož i obecné zvyklosti: *„want nu frauwe Elizabeth hem Anthonio doit uberleebt bait, ist solige verschrijbonge ain hern Anthonio ussgestorben, aiso daz sijn erben daain nuest rechtez haben sulden, sonder durch doit frauven Elizabeth, die daz gelt ir lebedage uss uf dem lande behielde, sal dazlant ledich ain ire erben gefallen sijn etc., alz er meynnet und geczuget sich dez uf eynen herczoge Johans brief von Beyerren, und uf eyn gemeyn tondez gewoinheit*³⁸⁴. Řehoř tedy současně zpochybnil také druhý domnělý titul práv Filipa, a sice pohledávku Jana Bavorského, patrně skrze *brief*, kterým ji tento postoupil Elišce.

³⁸⁴ Autoři DRTA s tímto v poznámce souhlasí, a sice že se jedná o obdobný případ jako souběžná zástavní vláda Jošta a Ludvíka Orleánského, přičemž zástavní držba orleánského vévody nebyla zpochybňována, viz Tamtéž. S tím ovšem nelze souhlasit, neboť v případě Ludvíka Orleánského na jeho souběžnou zástavní vládu, de iure podzástavní držbu, bylo pamatováno ve smlouvě mezi nimi. Svatební smlouva z roku 1409 ovšem nic takového nepřipouštěla a kladla jednoduchou odkládací podmínku, aby nejdříve byl uskutečněn výkup. Z tohoto důvodu ostatně nebyly do té doby Antonín a Eliška lucemburskými stavy uznáni jako jejich zástavní vládci, viz 2. kapitola

Biskup Vilém toto tvrzení rozporoval tím, že bez ohledu na zemské zvyklosti a listinu Jana Bavorského má burgundský vévoda svá práva na řečenou pohledávku od Václava IV., neboť bylo stanoveno, že po smrti Antonína a Elišky, pokud nebudou mít dědice (potomka), přejde Lucembursko na Antonínova dědice: „*daꝛ kan oder ensal myme gnedigen hern von Borgundien ain sym rechten, deꝛ er sich gebrauchet, nyt schaden, dieweil wieder solich meister Jorgen vornemen dye verscrijunge der vorgnanten sommen anders czu fallen von hern Wenczelao gescheen ist, want die offenberlichen inbeldet, daꝛ na Anthonius und Elizabeth doit, ob sije sonder libes erben abegingen, sulde daꝛ gelt off hern Anthonius erben fallen, und darvor yne dye vorgnant lande verpant sijn und von yne vor ir pant ingehait und gehalten werden.*“. Očividně tedy burgundská strana nehodlala rozporovat práva Elišky na držbu vévodství, tak jak měla původně v instrukcích, dle kterých Eliška vládla pouze z dobré vůle Filipa. V této souvislosti burgundská strana kupodivu nijak nezmínila, že Eliška svým dědice určila právě burgundského vévodu.

Řehoř navíc tvrdil, že onen peněžní úpis měl být na oplátku za službu, kterou měl Antonín vykonat, avšak nevykonal ji. Také toto tvrzení bylo odmítnuto s tím, že nic takového listina neobsahuje, vyjma spojenectví. Snad tím byla myšlena pomoc proti Ruprechtovi Bavorskému, ten však záhy zemřel a navíc mezi těmito ustanoveními nebyla spojitost.

Dále se Řehoř dotkl také otázky Filipova poručení (správy vévodství), přičemž prohlásil, že i kdyby burgundský vévoda jako Antonínův dědic práva na Lucembursko měl, převzetím poručení uznal Eliščinu práva na toto vévodství a svého se zřekl: „*indem und dardurch daꝛ er frauen Elizabeth monperschaft ain sich genomen und dardurch sije recht zu dem lande bekant hait zu bain, sal er solich recht yme abegesaget und renunciaret hain*“. Odpovědí biskupa ovšem bylo, že jejich práva se od sebe odlišovala, tedy mohla existovat společně a oba si je mohli ponechat.

Dále Řehoř tvrdil, že po Eliščině smrti Filipovo poručení skončilo a on neměl právo si zemi ponechat, ale vévodství měl vydat dědicům. Pokud měl nějaké pohledávky kvůli dědicům, měl je s právem požadovat, nikdo by mu je neupíral: „*er na frauen Elizabethen doit, want sijn monperschaft die wijle uss waꝛ, daꝛ lant nyt von syner auctoriteten oder moicht solde ingenomen oder behalden, sonder den erben nyeder geben; und ob er eynich ainspraich von scholt wegen ain dye erben hette geboibt, sy daramb myt recht erfodet und ersuecht hain, daꝛ man yme dan nyt geweygert hette gebait*“. Burgundská strana toto tvrzení neuznala, odvolávala se na svolání stavů, kde Filip předložil svá oprávnění, která nepocházela od jejich svolení, ale opět z ustanovení listiny Václava IV., tedy že Lucembursko mají držet Antonínovi dědicové až do jeho

vyplacení: „*daß na dode frauwen Elizabeth lijess myn her von Borgundien die drije staede dez landez Luczemburg etc. zu Luczemburg in der stat verboten und versamen, und yne sijn gerechticheit zu den landen vorlegen, und begert nyt durch sijn auctoriteet, sonder koning Wenzelaus gebot, daß yne gescheen was, dainne yne allesament geboden was, herczoge Anthonio und sijnen eerben also lange biss yne eyn follen genuege von der sommen in synen brieften begriffen, gescheen were, gehoorsam zu sijn und zugewarten*“. Tento protiargument vycházel i z výše zmíněné konstrukce, že Filipova práva byla jiného druhu, po dobu života Elišky blokována jejími právy, což pak hold stavů potvrdil.

Ve věci poručenství pak Řehoř ještě zpochybnil Filipovo prohlášení (z 24. května 1442), ve kterém se zavázal udržovat ve vévodství práva a svobody, pořádek a spravedlnost, tedy že tak neučinil. To protistrana odmítla jako zostuzování a konání bezpráví vůči jejich pánovi.

Na závěr pak Řehoř vytknul burgundskému vévodovi, že „*nye daß durch myn hern von Borgundien frauwe Elizabeth selige zu solichem armuet*“, tedy že zavinil chudobu Elišky, a sice zadržováním jejích vdovských důchodů: „*dan hette myn her von Borgundien frauwen Elizabeth ir wyedentum, sije in Brabant, Hollant und Hennego von irren busswirten gebait bait und gebait solde hain, gelaissen, were sije nyt zu solichem armut kommen*“. Také toto tvrzení biskup Vilém označil za další zostuzování vévody, který nejenže toto nikdy neučinil, ale naopak vévodkyni velkými částkami peněz podporoval.

Z výše uvedeného by vyplývalo, že se Řehoř poměrně zbytečně zabýval Filipovými soukromoprávními záležitostmi ve věci poručenství, a sice na úkor zpochybňování burgundských pohledávek. Zejména základní tituly, od kterých byla odvozována zástavní držba Lucemburska, nebyly rozebrány, jak by bylo žádoucí. Zpochybňování svatební smlouvy při ignoraci listiny Václava IV. z roku 1411 nemohlo obstát. Rovněž zpochybnění pohledávky Jana Bavorského bylo patrně odbyto. Současně patrně nedošlo vůbec ke zpochybnění dalších pohledávek, což by burgundská strana jistě rozporovala. Nutno mít ovšem na paměti, že se jedná pouze o rekapitulační shrnutí protistrany. Víme ovšem, že si Ladislavovi vyslanci vzali opět čas na odpověď a vyžádali si seznámení se s důkazy protistrany. Obsah jejich reakce, kterou přednesli v pátek 22. března, bohužel neznáme.

Vedle sporu o burgundská práva vůči Lucembursku se rozhořel po dobu trvání konference spor ohledně Filipova přijetí za zástavního pána lucemburskými stavy dne 25. října 1451. Tento spor zhoršil vztahy mezi oběma stranami. Řehoř nejdříve tento akt interpretoval odlišně, a sice že stavy pouze deklarovaly odhodlání nečinit burgundskému vévodovi překážky při uplatňování jeho domnělých práv, s výhradou práv dědice vévodství.

Rozhodně se mu však nepodřídily a ani mu nedaly držbu vévodství. Patrně tak z opatrnosti neztratit sympatie lucemburských stavů nešel cestou argumentace odmítnutí oprávnění stavů k takovému aktu obecně. Burgundská strana tvrzení odmítla a předložila kopii předmětné listiny, která hovořila v její prospěch. Po jejím prostudování změnil Řehoř taktiku a zpochybňoval obsah a formu listiny samotné. Tvrdil, že v listině jsou uvedeni svědci, kteří nebyli tomuto aktu vůbec přítomni, jakož i jejich pečete. Skutečná odpověď stavů pak byla odlišná od té, která byla v listině. Skutečná odpověď pouze směřovala k posouzení práv burgundského vévody a i k té byly stavy donuceny. Obsah listiny byl učiněn proti vůli stavů, které protestovaly proti jejímu znění, odlišnému od jejich odpovědi, a listina přesto nebyla opravena. Pro rozpor nepodepsali listinu všichni přítomní notáři, ale pouze dva z nich a jeden navíc nemluvil německy, tudíž nemohl rozumět odpovědi stavů, která byla učiněna v němčině. Na závěr pak vytkl, že odpověď stavů byla navíc učiněna ve strachu před Filipovým ozbrojeným doprovodem a ve spěchu, neboť vévoda chtěl večerět.

Řehořovo stanovisko podpořilo devatenáct zástupců lucemburských stavů a např. pán z Rodemachern (Rodemack) osobně potvrdil, že listinu nepodepsal, neboť toho dne nebyl aktu přítomen. Gerhard z Weltzu (Wiltz), pak otevřeně obvinil burgundského vévodu ze zfalšování listiny a zde jeho přítomné vyslance z lhaní. To vedlo k ostré hádce mezi ním a burgundskými vyslanci, přičemž mu pán z Berghes za tyto urážky hrozil soubojem, až musel zasáhnout trevírský arcibiskup.³⁸⁵ Za svoji loajalitu byl Gerhard později českým králem odměňován. Dne 19. července 1454 mu Ladislav přenechal po dobu jeho života rentu 400 rýn. zl., kterou město Trevír vyplácelo lucemburským vévodům za poskytování ochrany. Posléze 26. července 1454 mu pak udělil úřad proboštvství v Bastogne.³⁸⁶

Oprávněnost rozporování této listiny je nejednoznačná, stavy s ohledem na znění listiny burgundského vévodu za zástavního pána spíše uznaly. Notářů, kteří listinu zpečetili, byli ve skutečnosti tři. Zda byl zfalšován seznam svědků a odpověď stavů již lze těžko určit. Někteří historici Řehořův postup vnímají spíše jako účelový, obdobně jako když burgundská strana zpochybňovala pravost listin krále Ladislava, které do Lucemburska dovezli jeho vyslanci. Obvinění z padělání bylo přitom běžnou součástí tehdejších soudních

³⁸⁵ Spor je zaznamenaný v jiném burgundském protokolu z konference a zabývá se výhradně pouze jím, viz WERVEKE, N.: *Choix de documents*, č. 44 s. 229n; DRTA 19/1, s. 404n, s udáním, že notářů aktu z 25. října 1451 mělo být pět; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1808 (1807).

³⁸⁶ WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 30*, č. 106, 108; BERTHOLET, J.: *Histoire 8*, s. LXXXVJ s nesprávnou datací do roku 1455.

sporů.³⁸⁷ Stav nejspíše byly skutečně donuceny listinu uznat, avšak spíše než z důvodů Filipových hrozeb kvůli nejasné budoucnosti. Je také pravděpodobné, že Řehoř byl v této věci do jisté míry odkázán pouze na tvrzení části lucemburské šlechty, která tímto současně manifestovala svoji věrnost, pro což nelze záměr Řehoře objektivně zhodnotit.

Konference se začala posléze drobit, když jí opouštěli její hosté, zejména rýnský falckrabí. Obě strany poté již pouze rekapitulovaly svá dosavadní tvrzení a její prodlužování zastavili trevírský arcibiskup a další účastníci s tím, že již slyšeli ke sporu vše podstatné. Na závěr se 24. března trevírský arcibiskup spolu se svým bratrem Filipem ze Sierck pokusili na neformálním setkání vyjednat dohodu, a sice apelem na burgundskou stranu, aby snížila výši pohledávek. Této výzvě byli burgundští vyslanci nakloněni se zdůvodněním, že to odpovídá jejich instrukcím a pouze vyčkávali, jak budou Ladislavovi vyslanci postupovat a zda bude dohoda možná. Vyslanci krále Ladislava však odmítli uznat jakoukoliv pohledávku Filipa Dobrého a přistoupit na nějakou nabídku. Konference tak byla 25. března trevírským arcibiskupem ukončena pro nemožnost dosáhnout dohody s tím, že příměří by mělo být prodlouženo a musí se konat nové setkání v jiný čas. Ani to však ujednáno zatím nebylo.

Autoři *Deutsche Reichstagsakten* tvrdí, že trevírský arcibiskup touto snahou současně nepřímou uznal burgundské pohledávky. Z pozdější doby je nám ovšem známo, že si arcibiskup nechal vytvořit právní posudky z italských a německých univerzit, které burgundské nároky proti Ladislavovi popíraly.³⁸⁸ Trevírskému arcibiskupovi bylo jistě zřejmé, že burgundská strana zástavní držbu Lucemburska nepustí, bez ohledu na prokázání zajištěnosti jejich pohledávek, a spíše se tak snažil o maximum možného. Ostatně i Ladislavova strana nepřímou připouštěla existenci nějakých pohledávek, ale zdůrazňovala, že je měl Filip Dobrý u krále přihlásit.

Mohučská konference tedy ničeho nedosáhla, v jiný výsledek snad ovšem nemohla ani žádná ze stran doufat. Postoje obou stran totiž odpovídaly předchozí korespondenci

³⁸⁷ Viz DRTA 19/1, s. 359, kde je dokonce tvrzeno, že Řehořovo zpochybňování této listiny bylo spíše projevem zlomyslné nevěcnosti, obdobně jako když na svoji stranu přetáhl přítomné lucemburské šlechtice. Dále pak dokonce bylo tvrzeno, že útočný a nevěcný přístup Čechů byl projevem jejich slabé pozice, přičemž Řehoř měl být vybrán právě jako mluvčí radikálnějších českých kruhů. Jedná se ovšem o zcela subjektivní hodnocení, které nelze přijmout. Útočnější argumentace Řehoře byla zcela logická, neboť zastupoval poškozeného. Slabost v Řehořově argumentaci nelze vnímat, naopak uvedl několik hlavních a zásadních argumentů, byť bez potřebné podrobnosti. Ohledně nevěcnosti lze souhlasit v případě kritizování Filipova provádění poručení a vdovských důchodů Elišky. Nicméně stále je nutné mít na mysli, že u Řehořových argumentů se vychází pouze z jejich reprodukce burgundskou stranou v podobě, v jaké si je zapamatovala, čímž nelze vyloučit i její účelovost.

³⁸⁸ Viz instrukce Karla VII ze dne 6. dubna 1460, blíže 9. kapitola.

burgundského vévody a českého krále a byly zcela odlišné. Zatímco burgundská strana trvala na oprávněnosti všech svých pohledávek a jejich zajištěnosti, tedy na zástavní držbu Lucemburska, česká strana tyto nároky zpochybňovala. Ani jedna ze stran přitom neměla zcela pravdu, ale o tu zde ani nešlo. Spor o Lucembursko měl být navzdory pokračujícím jednáním řešen jinak. Přesto u obou stran nadále převládala vůle spor vyřešit přátelsky, ze strany českého krále pak i získat čas než stabilizuje svoji vládu a spojence.³⁸⁹

VII.6 Pokračování v jednání v Řezně, Praze a Frankfurtu n. Mohanem

Konference v Mohuči je v pramenech velmi dobře zdokumentována, a to zejména díky zachovalým burgundským protokolům z jednotlivých jednání. Tak tomu už ovšem není i v případě dalších jednání, přestože se jich účastnila početná poselstva obou stran a renomovaní vyslanci. O tom, že vůbec nějaká další jednání probíhala, se dozvídáme pouze díky jejich úzké vazbě na křížovou výpravu proti Turkům, z vyúčtování vyslanců jejich pánům a především díky uzavření nějaké dohody, většinou o příměří. O průběhu samotných jednání příliš mnoho nevíme, z dalšího vývoje lze ovšem usuzovat, že burgundská i česká strana trvaly na svých postojích, které zazněly právě v Mohuči.

Záhy po skončení konference v Mohuči se naskytl české straně významná možnost posunout lucemburský spor k jeho vyřešení, když se na říšský sněm konaný od 23. dubna 1454 v Řezně dostavil osobně burgundský vévoda Filip Dobrý. Sněm se měl především zabývat plánovanou výpravou proti Turkům, což však nevylučovalo možnosti osobního projednání lucemburského sporu přímo s burgundským vévodou. Ironií ovšem bylo, že Filipova přítomnost u českých hranic byla zcela ignorována a na sněm se nedostavil nejen král Ladislav, ale ani jeho vyslanci nebo zástupci českých stavů. O osobní přítomnosti burgundského vévody v Řezně však král byl jistě informován, neboť ještě před konáním sněmu jej v Praze navštívili kvůli výpravě proti Turkům burgundští vyslanci včetně biskupa Viléma z Toul, který poté odjel právě do Řezna. Sněm ovšem ignorovala většina knížat včetně císaře, dostavili se pouze bavorský vévoda Ludvík z Landshutu a braniborský markrabě Albrecht zv. Achilles. Důvodem patrně mohla být právě osobní účast burgundského vévody a snaha vyhnout se jeho požadavkům na udělení jím držených

³⁸⁹ Dne 6. března 1454 se také druhá Ladislavova sestra Alžběta, provdaná za polského krále Kazimíra IV., po příjmu věna ve výši 100.000 zl. zřekla ve prospěch Ladislava všech nároků na dědičné země po otci a matce, druhou listinou jmenovitě na habsburské rakouské a německé državy. Pokud by Ladislav zemřel bez potomků, měly na ni a její potomky přejít dědičná práva na jeho země, s výjimkou habsburských rodových držav, které by přešly na Fridricha III. a jeho bratry. AKČ 6 č. 43, 44. V případě druhé sestry Anny nadále zůstával závazek splatit jí věno.

říšských území v řádnou lenní držbu. Nepřítomnost Ladislavova poselstva však byla o to ironičtější, že výprava proti Turkům byla v jeho bytostném zájmu, a sice pro ochranu Uher, kterých se turecké nebezpečí bezprostředně dotýkalo.³⁹⁰

Pobyt burgundských vyslanců v Praze trval nejpozději od 18. dubna do 11. června, kdy se zde setkala dvě burgundská poselstva. První s biskupem z Toul a pánem z Berghes odcestovalo do Prahy přímo z mohučské konference a patrně doprovázelo české poselstvo. Druhé poselstvo složené z Petra Vasques a Jakuba z Ostende bylo vysláno přímo burgundským vévodou. Hlavním důvodem jejich pobytu však byla výprava proti Turkům, na kterou právě měl navazovat říšský sněm v Řezně a v této věci byl pronesen projev králi Ladislavovi mající za cíl jej přimět k účasti na tažení. Spor o Lucembursko tak patrně nebyl vůbec předmětem jednání, byť je jisté, že neformální jednání o něm mezi vyslanci probíhala. Biskup z Toul a Jakub z Ostende se poté ještě koncem dubna odebrali do Řezna, o činnosti zbývajících nejsou zprávy.

Jakub z Ostende se vrátil do Prahy 11. června kvůli příměří, které skončilo k 9. červnu. S ohledem na obsáhlé znění listiny obnovující toto příměří již dne 11. června 1454 je zřejmé, že byla vyhotovena v Řezně. Příměří bylo obnoveno v podobě dříve ujednané trevírským arcibiskupem, tedy se zákazem získávání obyvatel a území na úkor druhé strany, přičemž ochráncem příměří byl za burgundskou stranu opět ustanoven tamní místodržitel Antonín z Croy. Mělo trvat do svátku Všech svatých (1. listopadu), přičemž se předpokládalo, že do té doby dojde k ukončení sporu na říšském sněmu svolaném k 29. září 1454 do Frankfurtu n. Mohanem nebo Norimberku. Filip Dobrý příměří ratifikoval 20. nebo 21. června 1454 v Norimberku, nicméně ze strany českého krále projev souhlasu nemáme. Samotná listina o příměří byla zpečetěna pouze burgundskými vyslanci Petrem Vasques a Jakubem z Ostende a je tedy otázkou, zda byla českou stranou akceptována.³⁹¹ Lze však usuzovat, že ano, neboť ochrana Thionville byla v bytostném zájmu české strany.

³⁹⁰ Na Filipově zpáteční cestě z Řezna jej doprovázel také Albrecht Rakouský, tato setkání pak měla mít vliv na spolupráci burgundského vévody s těmito říšskými knížaty, viz zmocnění burgundských vyslanců v závěru roku 1454. Dle dopisu z 19. května 1454 od přítomného Enea Silvia Piccolomini kardinálovi Carvajal však projednání lucemburského sporu bylo očekáváno právě s ohledem na přítomnost burgundského vévody. URBÁNEK, R.: Věk poděbradský II., s. 871, 919; DRTA 19/1, s. 152n, 323n, 339n, 345n.

³⁹¹ DRTA 19/1, s. 408-415, se spekulativním tvrzením, že příměří bylo obnoveno v přímé souvislosti s tažením proti Turkům, aby měl burgundský vévoda zajištěnou bezpečnost svých zemí, nicméně příměří bylo rovněž v burgundském zájmu ze stejného důvodu jako na podzim roku 1453; regesta WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 103; AKČ 6 č. 49; FRA II, s. 62. Listina nikde publikována nebyla, fotokopie je ovšem dostupná na <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1594/charter>>.

Říšský sněm se nakonec konal ve Frankfurtu n. Mohanem a jeho hlavní agendou byla opět výprava proti Turkům, s čímž ovšem vyřešení sporu o Lucembursko úzce souviselo. O Lucembursku však jednáno být mělo, jak vyplývalo z Ladislavova dopisu určenému konšelům z 20. srpna 1454 v Praze, ve kterém oznamoval příjezd jeho poselstva a žádal o ubytování, přičemž také sdělil hlavní motiv jejich přítomnosti, a sice lucemburský spor: „*das wir mit dem hochgebornen fursten hertzen von Burgundi (...) eynen gutlichen tag halten wellen umb gebrechlikeit unser furstentumb Lutzeburg antreffende*“. Přesto o jednání ve věci Lucemburska nejsou bližší informace, byť se sněmu účastnilo opětovně reprezentativní poselstvo ze všech Ladislavových zemí o počtu 200 osob. Za Čechy Prokop z Rabštejna a Jindřich z Gery, přítomen byl také Řehoř Heimburk, z burgundské strany pak opětovně zejména biskup Vilém z Toul.³⁹²

I s ohledem na budoucí výroky je zjevné, že obě strany setrvaly ve svých postojích. Vyřešení sporu dosaženo tedy nebylo, došlo ovšem ke změně zprostředkovatele, kterým se stal rýnský falckrabí a bavorský vévoda Ludvík IX. z Landshutu. Tato skutečnost vyplývá z prohlášení zástupců bavorského vévody ze dne 16. října 1454, zpečetěného také vyslanci obou stran. Současně bylo prodlouženo příměří v podobě dříve sjednané trevírským arcibiskupem, které mělo vypršet svátkem Všech svatých, a sice do první neděle po nejbližších letnicích (1. června 1455). Ke dni sv. Jiří (23. dubna) v Göppingen byl stanoven další sjezd, kde měl být spor ukončen a vévoda Ludvík si na něj mohl přibrat pomocníky. Pokud by se nyní ve Frankfurtu určilo nové místo jednání o tažení proti Turkům, a sice v průběhu trvání příměří, konal by se sjezd na tomto místě.³⁹³

Nabízí se otázka, proč byl trevírský arcibiskup nahrazen a zda se vůbec na frankfurtském sjezdu, kde byl přítomen, tohoto vyjednávání zúčastnil. Je možné, že s ohledem na jeho dlouholetou pozici zprostředkovatele v tomto sporu, která ovšem nevedla k uspokojivým výsledkům, měly obě strany potřebu zvolit někoho nového. Není příliš pravděpodobné, že by se arcibiskup své role sám vzdal a zbavil se možnosti mít kontrolu nad záležitostmi, která se jeho arcibiskupství a rodiny tak dotýkala, nemluvě o výhodách, které mu z toho plynuly. Bavorský vévoda ostatně sloužil jako zprostředkovatel v řadě dalších sporů českého krále s jeho sousedy a svým pohostinstvím vůči Filipovi

³⁹² DRTA 19/2, s. 196n, 759.

³⁹³ Zástupci bavorského vévody byli Mikuláš, opat kláštera v Kaisheimu, Oldřich z Rechbergu, Vilém z Truchtlingen a Konrád Rutenawer, správce kostela v Neuburgu. Kronika d'Escouchy udává pak dokonce prodloužení míru na 3 roky, což ovšem neodpovídá textu listiny zveřejněné v DRTA 19/2, s. 763n č. 25,1 a 25,2. Regesta viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 118. AKČ 6 č. 52 (které nesprávně používá výraz „rozhodce“); FRA II, s. 68n; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský II., s. 920n.

Dobrému při jeho výpravě na sjezd do Řezna si patrně získal důvěru také burgundské strany. Trevírský arcibiskup byl o příměří pouze uvědomen, jeho úloha v lucemburském sporu tím však ještě neskončila.³⁹⁴

Zajímavým dokladem v mezidobí je pověřovací listina Filipa Dobrého jeho vyslancům ze dne 12. prosince 1454 ze Salins, určená biskupovi z Toul, Šimonovi z Lalaing a Petrovi Vasquez pro nadcházející jednání. Listina se totiž neomezuje pouze na zmocnění, ale i jejím prostřednictvím Filip demonstroval svá práva. V jejím úvodu totiž dával najevo své mírové úmysly, protože spor vznikl proti jeho vůli. V Lucembursku a Chiny, které měl „*in legitima possessione nostra*“, tedy v oprávněné držbě, a kde vládl v míru, vznikly totiž zmatky. Jeho držba byla poškozována a ignorována králem Ladislavem, který se v těchto zemích domáhal svých dědických práv: „*qui ius hereditarium in pradecitis ducatu et comitatu praetendit*“. Filip dále prohlásil, že proti bezpráví vůči sobě bude bojovat, avšak zejména pro příbuzenství s Ladislavem se dobrovolně domáhal otevřeně svých práv v Mohuči. Zde k míru nedošlo, a tak bylo s jeho souhlasem sjednáno příměří do svátku Všech svatých a sjezd ve Frankfurtu. Ani tam ovšem mír nebyl ujednáno, ale za zprostředkování Ludvíka Bavorského pouze příměří a další sjezd v Göppingen ke sv. Jiří, popř. i dříve jinde. Pro nadcházející jednání tedy udělil zmíněným vyslancům pověření sjednat mír, případně opět příměří, a sice jimi všemi nebo alespoň dvěma z nich. Bližší určení nebo omezení zmocnění listina neudává, vyslanci se tedy těšili značné důvěry svého pána.

Především jim však Filip udělil také pověření, že pokud by to bylo nutné a alespoň dva z nich by se na tom shodli, měl být spor podřízen Ludvíkovi Bavorskému, Albrechtovi Rakouskému a Albrechtovi Braniborskému k rozsouzení: „*Et si opus sit et praefatis oratoribus nostris seu duobus ex ipsis congruum videatur causam nostram praefatam et omnia, que ex illa dependent, illustribus principibus prefati serenissimi domini regis et nostris consanguineis, videlicet dominis Ludewico duci Bavarie predicto, Alberto duci Austrie et Alberto marchioni Brandenburgensi submittendi et dictorum principum ordinacioni amicabile sive iuridicarie ordinacioni supponendi et omnino reponendi*“.³⁹⁵

Tím poprvé burgundský vévoda nejen připustil možnost arbitráže, ale také ji případně sám navrhoval, snad pro ztrátu trpělivosti a přesvědčení o svých právech. Překvapivě se může ovšem jevit zejména výběr osob, které by pro příbuzenství a sousedství rozhodně měli mít blíže k českému králi. Právě a pouze s těmito říšskými knížaty se Filip ovšem osobně setkal na sněmu v Řezně, resp. cestou na něj a z něho, a je tedy otázkou, čím

³⁹⁴ DRTA 19/2, s. 760, 767 č. 25,3.

³⁹⁵ Tamtéž, s. 767n, č. 25,4; regist WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 124.

u něho vzbudili takovou důvěru, aby rozhodovali o jeho sporu. Vyloučeno není, že jim mohl být slíben nějaký prospěch, avšak ne zcela bez významu byla jistě také skutečnost, že Bavorsko a Braniborsko mělo s českým králem vlastní územní spory.

VII.7 Vídeňský sjezd a dohoda na arbitráži z 14. května 1455

Bezvýsledná jednání o výpravě proti Turkům ve Frankfurtu n. Mohanem v říjnu roku 1455 vedla ke stanovení termínu dalšího jednání, a sice ve Vídeňském Novém Městě, kde měl jedno ze sídel císař Fridrich III., popř. také v nedaleké Vídni, kde sídlil český a uherský král Ladislav. Již v průběhu ledna a února dorazila do obou měst celá řada poselstev, mj. i burgundští vyslanci včetně biskupa Viléma z Toul. Osobně byl přítomen také trevírský arcibiskup Jakub ze Sierck.

Burgundští vyslanci byli patrně na počátku zcela vytíženi agendou týkající se křížové výpravy, kvůli čemuž museli cestovat mezi Vídní a Vídeňským Novým Městem a až v březnu měli čas zabývat se také sporem o Lucembursko. Král totiž dopisem z 25. března 1455 z Vídně povolal zpět k sobě Jiřího z Poděbrad, správce Čech, neboť burgundští vyslanci si přáli pokračovat v jednání ohledně Lucemburska nyní právě ve Vídni. Jiří z Poděbrad se nacházel v nedalekém Vídeňském Novém Městě za přítomnosti vyslanců bavorského vévody. Ty měl dle králova dopisu požádat, aby jeli s ním a poskytli radu a pomoc na tomto nečekaném sjezdu. Král Jiřímu ještě oznámil, že případné nekonání sjezdu ve Vídni nemá být na škodu plánovanému sjezdu v Göppingen, avšak přeje si, aby se vrátil s rádci k němu. Tím dal najevo, že bez zástupce českých stavů nechce ve věci Lucemburska jednat. Vedle Jiřího z Poděbrad byli jednání přítomni také další vysocí představitelé českých stavů, kteří spolu pečtili řadu listin, což současně dokazuje, že Čechy již měly plně pod kontrolou politiku vůči Lucembursku.³⁹⁶ Že byl spor považován za výlučnou záležitost Čechů, ostatně naznačují i diplomatická hlášení, které již zpravidla za stranu sporu udávají krále Ladislava nebo „*Bohemos*“.³⁹⁷

Přestože pobyt burgundských vyslanců ve Vídni, popř. v nedalekém Vídeňském Novém Městě, trval více než 3 měsíce a později přibyli i vysocí představitelé českých stavů,

³⁹⁶ Na listinách ze 14. března byli uvedeni vedle Jiřího z Poděbrad také Jindřich z Rožmberka, hejtman Slezska, Zdeněk ze Šternberka, pražský purkrabí, Jindřich z Lipé, maršálek Čech, a dále Fridrich z Donína, Přibík z Klenového a další, viz Tamtéž. O příchodu burgundského poselstva informuje Enea Silvio Piccolomini kardinála Carvajala dne 1. února 1455 z Vídeňského Nového Města: „*legati quoque ducis Borgundie Vienne sunt, inter quos est Tullensis episcopus*“, DRTA 19/3, s. 90-98, 652n. Dopis Jiřímu z Poděbrad v úplném znění DRTA 19/3, s. 671, regesta viz AKČ 6 č. 58; FRA II, s. 74.

³⁹⁷ Takto zejména Enea Silvio Piccolomini, viz další text a poznámky.

trevírský arcibiskup Jakub ze Sierck a zástupci bavorského vévody Ludvíka, nejsou z průběhu jednání bližší informace.³⁹⁸ Ke sjezdu v Göppingen dojit nemělo, obě strany záhy rezignovaly na snahu se samy přátelsky dohodnout, neboť biskup z Toul zpracoval patrně již v průběhu března návrh dohody o arbitráži. V jejím úvodu biskup připomínal povahu sporu, a sice že Ladislav se domáhá vůči Lucembursku svých dědických práv, které mu plynou z titulu dědictví Koruny české: „*ducatus Luceburgensis, comitatus de Chinyo et advocacie Alsacie, que dominia nos Ladislaus rex praedictus dicimus ad nos iure hereditario pertinere, racione et ad causam corone nostre Bohemie tamquam ad legitimum et proximiozem heredem praedictae corone Bohemie*“. Zatímco Filip trval na svých zástavních právech a také na tom, že byl přijat lucemburskými stavy za jejich pána a v zemi vládl v míru a pokoji až donedávna, kdy Thionville a další vypověděli svoji poslušnost. Z tohoto důvodu pak bylo za přispění trevírského arcibiskupa uzavřeno příměří, které bylo prodlužováno, naposledy zástupci Ludvíka Bavorského. Dále pak z důvodu příbuzenství a dalších se obě strany za přítomnosti trevírského arcibiskupa, zástupců bavorského vévody a zástupců Ladislava (jména se měla doplnit) chtěly přátelsky dohodnout na zanechání veškerého nepřátelství a podřízení sporu arbitráži Ludvíka Bavorského a Albrechta Rakouského a Štýrského (Albrecht VI.). Další ustanovení upravovala vlastní rozhodování arbitřů a postup v případě jejich neshody. Pokud by některý z arbitřů nemohl zastat své povinnosti, měli Ladislav a Filip vybrat jiného arbitra.³⁹⁹

Není zřejmé, proč mezi arbitry nebyl také Albrecht Braniborský, tak jak jej předvíдалa plná moc burgundským vyslancům z 12. prosince 1454. Je možné, že s ním nebo jeho zástupci na říšském sjezdu ve Vídeňském Novém Městě jeho účast burgundští vyslanci konzultovali a byla odmítnuta. Úvodní formulace je zajímavá také v tom, že si očividně i burgundská strana uvědomovala příslušnost Lucemburska ke Koruně české, byť ji dosud spíše ignorovala. Návrh byl obsáhle a podrobně zpracován téměř do konečné podoby s několika málo místy k doplnění, neuváděl však čas a místo arbitráže. Jeho kvalitní zpracování ostatně posloužilo účastníkům sporu, neboť některé jeho formulace, zejména

³⁹⁸ Nesnadné vyjednávání naznačuje Enea Silvia Piccolominiho v dopise z 29. dubna 1455 z Vídeňského Nového Města kardinálu Scarampo, kde píše o nikoliv bezvýznamném sporu rozvracejícím pořádek a doufá v jednání trevírského arcibiskupa: „*sunt inter Bobemos et ducem Borgundie de ducatu Luczelburgensi non parve controversie, quas vel tollere vel suspendere oportet, si quid fieri per ducem Borgundie desideratur. de hoc Treverensis archiepiscopus transacturus est, si partes inclinatas habuerit. nisi hec tria fiant, nihil est, quod de congregando exercitu sperandum sit*“. DRTA 19/3, s. 172n, 365n.

³⁹⁹ DRTA 19/3, s. 657, s úplným zněním návrhu s. 672. Návrh je nedatován a jeho datace je odhadována zdrojem. Autor se zde dále spekuluje, že třetím rozhodcem namísto braniborského markraběte mohl být Jakub ze Sierck, nicméně návrh dohody u jmen arbitřů neponechává žádný prostor k doplnění dalšího jména.

týkající se příměří, byly téměř beze změny převzaty do jiné dohody, která potvrdila, že strany se již nedokáží domluvit a spor má rozhodnout někdo další.

Konkrétně dne 14. května 1455 byla ve Vídni uzavřena dohoda, v níž trevírský arcibiskup a zástupci bavorského vévody, Jan z Parsbergu a Fridrich Maurkircher, právník a kanovník ve Frisingen, ve věci sporu o Lucembursko, Chiny a fojtství v Alsasku mezi Ladislavem z titulu práva dědického a Filipem z titulu práva zástavního prodloužili příměří, resp. že ustane veškerého nepřátelství mezi stranami: „*quod alias orta dissensione et differentiis inter serenissimum principem dominum Ladislaum (...) ex una et illustrissimum principem dominum Philippum (...) partibus ex altera de et super ducatu Luczemburgensi, comitatu de Chiny et advocacia Alsacie, que videlicet dominia prefatus dominus rex iure hereditario ad se ut regem Bohemie et ducem Lutzemburgensem pertinere dicit prefatusque Burgundic et Brabancie dux illa titulo pignoris ad se spectare asserit*“.

Zejména však ustanovili, že spor bude předložen bavorskému vévodovi Ludvíkovi k rozsouzení: „*quod ipse partes universas et singulas suas querelas, questiones et acciones, quas una parcium adversus aliam de et super ipso ducatu Luczemburgensi, comitatu de Chiny et advocacia Alsacie tam nomine proprio quam suorum tam nobilium vasallorum quam subditorum ipsius ducatus Lutzemburgensis atque dampnis eisdem illatis habere pretendit, necnon universa et singula dependencia et connexa posuerunt in laudum, arbitramentum, decisionem et dictamen prefati illustrissimi principis domini Ludomici inferioris et superioris Bavarie ducis*“.

Návrh byl učiněn za souhlasu obou stran, a sice za krále Jíří z Poděbrad, Jindřich z Rožmberka a Zdeněk ze Šternberka a za burgundského vévodu biskup z Toul, Šimon z Lalaing a Petr Vasques.

Za tímto účelem se strany osobně či jejich zástupci, jakož bavorský vévoda a jeho poradci měli dostavit na den sv. Remigia (1. října) do Špýru, kde se nejdříve měly pokusit o smírnou dohodu. V případě nemožnosti poté měl rozhodnout bavorský vévoda na základě toho, co strany budou tvrdit a předloží, k čemuž měly mít čas až do sv. Martina. Rozsudek měl být vnesen nejpozději na svátek Epifanie, tj. 6. ledna 1456. Případné rušení příměří mohl bavorský vévoda ve svém rozsudku uvážit. Nově však namísto trevírského arcibiskupa nebo pána z Croy měl on nebo jím určený rozhodovat o rušitelích příměří, přičemž výslovně byli jmenováni ti z Rodemachern (Rodemacra). Návrh musel být ratifikován oběma stranami před počátkem srpna a s výslovným deklarováním dodržet případný rozsudek. Kvůli tomu byl text ratifikace dopředu připraven, neboť jeho znění u

obou stran je téměř stejné. Ladislav tak učinil již 15. května ve Vídni a Filip Dobrý posléze 17. června v Lovani.⁴⁰⁰

Na první pohled je zřejmé, že došlo k zásadní změně oproti předchozím návrhům, a sice že arbitr měl být pouze jeden. Zda i Albrecht Rakouský odmítl účast nebo se strany takto dohodly, lze jen spekulovat. Uvážení pouze jednoho rozhodce ovšem bylo rizikem pro obě strany a nepřipouštělo jej ani zmocnění Filipa Dobrého vyslancům, nicméně návrh byl ratifikován oběma stranami. Přesto byla účast Albrechta Rakouského do poslední chvíle zvažována, neboť v dopisech Enea Silvia Piccolominiho z 16. května kardinálům Carvajalovi a Scarampovi oznamoval, že „*Inter Bohemos autem et ducem Borgundie super controversia Luccelburgensi Ludovicus Bavarie et Albertus Austrie delecti sunt arbitri*“. Do Vídeňského Nového Města tedy změna včas nedorazila.⁴⁰¹

Důvodem arbitráže bylo jistě bezvýsledné dlouhé vyjednávání, ostatně i pověření burgundských vyslanců už s touto možností dopředu počítalo. S ohledem na opětovné zprostředkování dohody trevírským arcibiskupem, který byl dříve nahrazen bavorským vévodou coby zprostředkovatelem smíru, je ovšem pravděpodobné, že významnou, ne-li přímo rozhodující, úlohu sehrálo plánované tažení proti Turkům. Toto téma ostatně bylo dominujícím důvodem sjezdu ve Vídni a Vídeňském Novém Městě, kam se sjeli významní preláti z celé Evropy. Je jisté, že obě strany sporu byly vystaveny velkému tlaku ze strany církve, aby se usmířily nebo spor posunuly k dohlednému výsledku. Papežský legát Jan Castiglione, biskup z Pavie, v květnu 1455 osobně ve Vídni před králem prohlásil, že zdar jednání o výpravě závisí na urovnání jeho sporů s císařem, saskými vévodou a burgundským vévodou.⁴⁰² To Ladislav v odpovědi sepsané biskupem Vítezem sám uznal, avšak byl skeptický k dosavadnímu vývoji jednání, byť naději v uskutečnění tažení měl.

Ukončení sporu mezi Ladislavem a Filipem Dobrým jako jeden z hlavních předpokladů uskutečnění tažení proti Turkům shledal v téže době právě i návrh trevírského

⁴⁰⁰ Listina se pojmenovává „*compromissum*“, což někteří autoři edic překládají jako „smír“. Ke smíru však de iure nedošlo, neboť spor měl být teprve rozsouzen. Přesnějším překladem je dohoda/kompromis na podřízení se rozsudku. Ludvík Bavorský v dopise Fridrichovi Saskému ze dne 18. července 1455 potvrdil přijetí rozhodčí úlohy. Úplné latinské a německé znění dohody viz DRTA 19/3, s. 676-685, ratifikace s. 686n; a také viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 145, 151, 152, 155 (s datem Filipovy ratifikace 12. června 1455); BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 463; Týž: Histoire 8, s. LXXXIJ a násl. Regesta VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1816, 1817; AKČ 6 č. 61 (s datem Filipovy ratifikace 16. června 1455); FRA II, s. 13n, 77n.; FRA XX, s. 88n; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 1985, 1986.

⁴⁰¹ Popř. „*inter regem Ladislaum ac ducem Borgundie plus actum est. nominati sunt enim Ludovicus Bavarie et Albertus Austriae duces, qui litem Luccelburgensem aut amico more aut iuris tranmite diffiniant*“, DRTA 19/3, s. 800n, 806n.

⁴⁰² S císařem měl Ladislav spory ohledně zadržování části jeho majetku a způsobem vykonávání poručenství, se saskými vévodou zde pak byly zejména spory ohledně jejich zástavní držby části severozápadních Čech a uchvácení českých lén v Míšeňsku.

arcibiskupa Jakuba ze Sierck. Také císař Fridrich III. už 23. dubna 1455 uherské stavy informoval, že vše závisí na urovnání sporů ve Svaté říši, zejména sporů krále Ladislava s ním, saskými vévody a burgundským vévodou. Výprava proti Turkům se bez vojenských sil obou stran konat nemohla. Ostatně i ony měly na výpravě zájem, zejména Ladislav coby uherský král, neboť Uhry byly v bezprostředním ohrožení. Zdá se, že Filip Dobrý měl také věrohodný zájem se tažení účastnit, a sice nejen z důvodu prestiže a manifestace moci a bohatství. Hlavním motivem u něho bylo získání podpory legalizace jeho držby říšských území, které mu doposud nebyly uděleny císařem v léno, a také v jeho snu vytvořit z jeho zemí království. To byl patrně také hlavní důvod jeho osobní cesty na říšský sněm v Řezně, neboť své země téměř neopouštěl. Nebyl však ochoten opustit své země před ukončením konfliktů a vystavit je tak riziku napadení nebo propuknutí dalších vzpour.⁴⁰³

Zdánlivě z evropského pohledu bezvýznamný lokální spor o malé Lucembursko se tak ve spojitosti s křížovou výpravou stal velmi sledovaným tématem, samotná křížová výprava však mohla jeho řešení urychlit.⁴⁰⁴

Dlouhodobý pobyt trevírského arcibiskupa ve Vídni byl také využit k dalšímu upevnění vztahu mezi českým králem a trevírským arcibiskupstvím, resp. pány ze Sierck. Jakub ze Sierck řadou listin ze 14. března 1455 získal od Ladislava potvrzení četných

⁴⁰³ Odpověď císaře uherským stavům byla sepsána ve Vídeňském Novém Městě od Enea (Aeneas) Silvia Piccolomini, pozdějšího papeže Pia II., který působil na vídeňském dvoře Fridricha III., viz DRTA 19/3, s. 581n č. 38; obsah řeči biskupa Castiglione vyplývá z Ladislavova dopisu, kterým na ní reaguje, s. 612n, č. 42; analýza trevírského arcibiskupa s. 621n č. 43. Filip Dobrý kvůli křížové výpravě intenzivně komunikoval také s francouzským králem a s jeho souhlasem vybíral zvláštní daň pro sestavení vojska. K jeho zájmu o křížovou výpravu viz DRTA 19/1, s. 339n, DRTA 19/2, s. 761n, DRTA 19/3, s. 651n. Obecně URBÁNEK, R.: Věk poděbradský II., s. 914n; popř. ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI., s. 126n. Mise papežských vyslanců v Praze v lednu 1454, DRTA 19/1 s. 74-75 č. 13.

⁴⁰⁴ Stav vyjednávání ohledně Lucemburska byl předmětem mnohých diplomatických zpráv církevních hodnostářů, byť zkratkovitých, často o něm referoval zejména právě Enea, viz dva dopisy z 25. září 1453 z Grazu osobám ze Sieny o Filipově vítězství nad Gentem a přesunem do Lucemburska, které Ladislav povolal k sobě: „*Philippus Borgundorum dux acerbo nuper prelio Gandavenses afflicti; modo in Lucemburgenses copias movit, qui Ladislai regis Hungarie dominatum vocabant.*“, DRTA 19/1, s. 34-40 č. 4; dopis z 14. května 1453 z Norimberku od Mikuláše Quedenbaum trevírskému arcibiskupovi o tom, že Ludvík Bavorský vznáší nároky na Holandsko ad., ke kterým vznáší práva i Ladislav a k tomu i na Lucembursko: „*er (Ludvig) wurde gar gerne die lande von Holant, Zelant etc. widder an das buss von Beyern brengen; und konyng Laslas recht solt er wol an sich brengen und das lant von Lucceburg darzu*“, Tamtéž s. 116-118; dopis z 11. dubna 1454 z Vídeňského Nového Města od Enea kardinálovi Carvajal o pokračování sporu s možnou úlohou trevírského arcibiskupa: „*rex Bohemie et dux Burgundie de Lucelburgo contendunt; nescio, an Trevensis componere litem possit, qui se medium obtulit*“, Tamtéž s. 134n; úryvky Eneasovy kroniky k jednání v Řeznu se zmínkou o komplikaci v tažení propuknutím sporu mezi Filipem a Ladislavem o Lucembursko, Tamtéž s. 147; dopisy ze dne 5. června a 8. června 1454 z Vídeňského Nového Města od Enea vyslanci Sieny v Benátkách a kardinálu Capranica o trvání lucemburského sporu a jeho posunutí na listopad: „*ducatus Lutzenburgensis inter regem Bohemie et ducem Borgondie litigiosus pendet, quamvis sunt ad kalendas usque novembris in eam rem inducie*“, popř. *dux Borgundie vix ad kal. novembris super Luczeburga cum Bohemis inducias obtinuit*“, DRTA 19/2, s. 99-107, 128-130.

privilegií pro arcibiskupství a svoji rodinu. Nejdříve získal od krále souhlas, aby jejich společné hraniční hrady Freudenberg a Freudenkop byly svěřeny do péče jeho bratra Filipa ze Sierck a jeho potomkům coby dědičným purkrabím, a sice pro špatnou péči stávajících rychtářů. Sierckové přitom měli hrady v péči od prosince roku 1440, kdy arcibiskup uzavřel podobnou dohodu s Eliškou Zhořeleckou. Dále král témuž Filipovi potvrdil starší listinu Zikmunda Lucemburského z roku 1433 ohledně jeho lén v Lucembursku. Ve prospěch trevírského arcibiskupství pak potvrdil jeho lenní svrchovanost nad markou Talvang a Troneck a prodej panství Schoneck[en]. Následujícího dne pak naopak arcibiskup potvrdil Ladislavovi řadu práv a privilegií daných arcibiskupstvím jeho předchůdcům. Dne 15. března 1455 tak arcibiskup udělil králi v lenní držbu markrabství Arlon a potvrdil jeho práva, patronát a fojtství nad řadou kostelů a klášterem sv. Maximina. Pozoruhodnou listinou však také prohlásil, že město Thionville podléhá klášteru sv. Maximina a tedy mu za něj král složil lenní hold! Pokud tak král skutečně učinil, pak snad pro nedostatečnou znalost poměrů.⁴⁰⁵

Jednalo se také o dlužích Elišky Zhořelecké vůči arcibiskupovi, které byly vyčísleny na značných 82.000 rýn. zl. Král se dne 9. května 1455 na radu rádců z Čech tyto dluhy zavázal uhradit, avšak pouze ve výši 31.000 rýn. zl. To však za podmínky, že pokud se mu podaří získat Lucembursko, a také Henegavsko, Holandsko a Zéland, které si nárokoval, zajistí splácení na těchto zemích. Tímto arcibiskupa značně zainteresoval na své snaze tyto země ovládnout. Jakub ze Sierck poté 12. května tuto výši dluhu uznal a slíbil po jejím jednorázovém vyplacení, popř. po splácení ročními splátkami ve výši 1.500 rýn. zl., vrátit dlužní úpisy na fojtství v Alsasku a Westerich vystavené na částku 34.000 rýn. zl.⁴⁰⁶ Není známo, proč česká strana uznala pouze část dluhu, avšak arcibiskup realisticky přijal i navrhovanou částku, neboť více by stejně přímo nezískal a dobré vztahy s králem naopak skýtaly jiné příležitosti.

⁴⁰⁵ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 139-144; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1814; DRTA 19/3, s. 323n.

⁴⁰⁶ Předmětná listina uvádí, že Eliška Zhořelecká dala arcibiskupovi zástavní listiny k fojtství v Alsasku a Wertrichu pro dlužnou částku 34.000 rýn. zl., přičemž arcibiskupovi nadto dlužila ještě 48.000 rýn. zl. Tedy dohromady 82.000 rýn. zl.! Avšak Ladislav se zavázal k placení pouhých 31.000 rýn. zl., k částece ničemu neodpovídající, přičemž nebylo tvrzeno, že by se arcibiskup spokojil s menší částkou, tak jako kdysi učinil ve prospěch Viléma Saského. Listina však obsahuje chyby, když tvrdí, že Eliška zástavu učinila roku 1419, neboť se tak stalo až roku 1439. Dále Ladislav v této listině tvrdil, že jeho předkům bylo fojtství v Alsasku zastaveno římským králem pro částky 12.000 marek stříbra a 15.000 starých écus, což aktuálně mělo činit více než 100.000 rýn. zl. Přitom však zapomenul, že fojtství jim bylo zastaveno také pro částku 30.000 rýn. zl. Toho dne Ladislav opětovně potvrdil Filipovi ze Sierck všechna jeho léna v Lucembursku. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 148, 149; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1815; AKČ 6 č. 60; FRA II, s. 75n.

Ladislav rovněž mezitím opětovně potvrzoval léna a privilegia lucemburským poddaným. Vedle již dříve zmíněného Gerharda z Wiltzu roku 1455 potvrdil Janovi z Raville lenní držbu úřadu lucemburského maršálka. Dne 20. února 1455 pak potvrdil Gillesovi z Autel lenní držbu panství Koerich, které mu mělo příslušet „*von vns vnd der kronen zu Beben*“. O rok dříve Ladislav dokonce Hubartovi z Autel zastavil za 4.000 zl. hrad a městečko Donwillers (Dampvillers?), s ohledem na reálnou vymahatelnost této zástavy se ovšem jednalo pouze o formalitu.⁴⁰⁷ Také burgundská strana se snažila svoji pozici ve vévodství upevnit jinak než pronásledováním stoupců krále, a sice projevem přízně vůči svým stoupcům. Burgundský vévoda rovněž začal vystupovat jako dědic a nástupce Elišky Zhořecké, když se hlásil k jejím závazkům. Dne 10. března 1455 se zavázal hrabatům z Virneburgu různými způsoby uhradit jejich pohledávky vůči ní ve výši 11.000 rýn. zl.⁴⁰⁸

VII.8 Zmaření arbitráže ve Špýru a právního řešení sporu

Obě strany se na blížící se arbitráž ve Špýru pečlivě připravovaly, prohledávaly archivy a nechávaly si tvořit ověřené kopie listin týkající se jejich práv k Lucembursku. Ladislav si opatřoval důkazy i u saských vévodů, kteří jej před více než deseti lety v době jeho nezletilosti ve sporu o Lucembursko zastupovali. V příkazu burgundského vévody archivu v Dijonu z 13. července 1455 zaujme, že své vyslance vybavil i listinami, kterými na něho Eliška Zhořecká převedla svá zástavní práva k Lucembursku, zejména smlouvou z Hesdinu, a jmenováním jej poručníkem (mambour). Tato skutečnost je poměrně překvapivá, protože na konferenci v Mohuči burgundská strana tvrdila, že Eliška Zhořecká vlastně žádná práva k Lucembursku nikdy neměla a vládla pouze za souhlasu Filipa Dobrého, který jediný byl oprávněným vládcem vévodství z titulu dědických práv. Evidentně se tak burgundská strana připravovala i na situaci, kdyby toto její tvrzení nebylo uznáno. Z přehledu dalších vidimovaných listin ověřených přímo ve Špýru vyplývá, že burgundský vévoda hodlal své pohledávky podložit i „menšími“ půjčkami Václava IV. od Antonína Brabantského v době příprav svatební smlouvy v roce 1409. Český král pak dopisem z 2. září 1455 žádal bavorského vévodu, aby do Špýru povolal také zástupce kurfiřtů, snad v naději, že jej budou podporovat. Vyslanci stran se rovněž včas dostavili na ujednané místo a českého krále Ladislava zastupovali Řehoř z Heimburka, Přibík

⁴⁰⁷ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 127, 134; SEDLÁČEK, A.: Zbytky register, s. 231.

⁴⁰⁸ Tamtéž č. 137, 138. VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1811, 1812.

z Klenového, Jindřich z Gery a Jan z Rabštejna, čímž poprvé bylo královské poselstvo v předmětném sporu téměř zcela z řad českých stavů. Burgundské poselstvo bylo složeno ze známých osob, specializující se na tento spor, a sice biskupa Viléma z Toul, Adriana van der Ee, hraběte Jan z Nasavska, Jana Lorfèvre a dalších. Své zástupce vyslal také trevírský arcibiskup.⁴⁰⁹

Burgundské poselstvo sepsalo 1. října 1455 pro Ludvíka Bavorského jejich stanovisko, které ovšem vycházelo z dřívějších instrukcí Filipa Dobrého a obsahově se příliš nelišilo od stanoviska zveřejněného na konferenci v Mohuči. Nezohlednilo ani dřívější pádné námitky Řehoře z Heimburka, opětovně tak zamlčovalo vázanost svatební smlouvy mezi Eliškou a Antonínem na vykoupení Lucemburska od Jošta Lucemburského. Nezmiňovalo opět ani listinu Václava IV. ze srpna 1411, která nahrazovala svatební smlouvu, přestože ji mělo s sebou k dispozici! Rovněž nadále setrvalo v tvrzení, že Eliška Zhořecká vládla v Lucembursku pouze z milosti burgundského vévody, přestože ji mělo náležet pouze vdovské zajištění. Toto stanovisko je však oproti mohučské verzi ještě stručnější, upouští od podrobného líčení křivd, které se staly burgundskému vévodovi, zejména v nedávné válce s vyslanci krále Ladislava. Omezovalo se na výčet titulů vzniku práv burgundského vévody k Lucembursku a vyčíslení pohledávek.

V této souvislosti však došlo k významné změně, a sice bylo upuštěno od pohledávek za škody napáchané saskými vojsky ve výši 200.000 noblesů (cca 500.000 rýn. zl.) a škody napáchané v poslední válce s vyslanci Ladislava ve výši 300.000 rýn. zl.), které nové stanovisko již nezmiňovalo, vojenské výdaje však zmíněny byly: *Primo videlicet pro summa illa centum xx^m florenorum renen. lucrī nuptialis sepe dicto domino Anthonio duci per prefatum regem Wencelaum constitutorum sive donatorum, ut supra in tertio articulo continetur* [120.000 rýn. zl.]. *Secundo pro expensis illis pro adductione sive transductione prefate domine Elisabet de Gorlix per prefatum dominum Anthonium factis ad summam lxxvij^m v^c xxxxiij floren. renen. ascendentem, per antedictum regem Wencelaum sibi ut supra in sexto articulo addictam, atque in dicta obligatione expressam* [76.533 rýn. zl.]. *Tertio pro expensis illis ij^c viij^m lvij floren. renen. per prelibatum dominum Anthonium ducem in*

⁴⁰⁹ Dne 28. září 1455 ve Výmaru Erhart, opat kláštera v Bürgelu, a Mikuláš Fabri z Ekkelstete, notář, vidívali listiny o jmenování Václava, bratra Karla IV., lucemburským vévodou a dále rozhodčí výrok trevírského arcibiskupa z 27. srpna 1443 a listinu římského krále z 14. října 1443 ve sporu mezi burgundským a saským vévodou, a sice na žádost zástupců Viléma Saského. To dokazuje, že král si důkazy opatroval i u svého saského švagra. Město Špýr vydalo 11. října 1455 prohlášení o ubytování české delegace, které nám ozřejmuje jeho složení. Burgundský vévoda 13. července 1455 přikazoval svým úředníkům v Dijonu, aby mu předmětné listiny poslali pro účely jednání ve Špýru. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 157, 161; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1818-1825; AKČ 6 č. 64-70 (s opomenutím Řehoře v dopise ze Špýru); FRA II, s. 79; MONE, F. J.: Quellensammlung I, s. 404n; DRTA 19/3, s. 658n.

resistentiam sive reductionem quorundam rebellium, ut supra in xiiij^o articulo continetur, passis et habitis, pro quibus etiam ipse rex Wencelaus voluit predicta dominia fore ypothecata, ut in quarto articulo continetur [208.057 rýn. zl.]. Item quarto pro summa illa xx^m ij^c floren. renen. quos idem dux Anthonius in luitionem nonnullorum castrorum, sive reddituum, pretacte patrie Lucemburgensis, juxta facultatem a prefato rege Wencelao sibi datam, ut supra in quinto articulo et de predicti regis scitu et voluntate persolvit, ut aupra in decimo quarto articulo [20.200 rýn. zl.]. Item quinto pro summa illa xxij^m flor. renen. et x^m florenorum Hungarie serenissimo regi Sigismundo, per dominum Johannem, Bavarie ducem, cujus prefatus dux Burgundie etc. heres et successor esse dinoscitur mutuatorum, ut supra in xvij^o articulo [22.000 rýn. zl. a 10.000 uher. zl.]. Item sexto, pro sumptibus illis, sive expensis, quos ipse dominus dux Burgundie etc. in defensionem supradicte patrie Lucemburgensis, ac ipsius domine Elisabeth contra dominos duces Saxonie ex facto et occasione serenissime domine Elisabeth, Hungarie et Bohemie regine, ut supra in xxj^o articulo continetur, ad ij^c lxxvij^m florenos renen. ascenden. fecit et exbursavit [277.000 rýn. zl.]. Item septimo pro expensis et sumptibus ex facto et occasione ipsius serenissimi principis, domini regis Laudislai per dominum ducem Burgundie predictum, in defensionem sue ypothece, ac jurium pignorum factis, ad summam xlvj^m vij^c iiij^{xx} et iiij. flor. renen. ascendentem ut supra in xxiiij^o articulo, sepedictos ducatum, comitatum atque advocatiam fuisse et esse obnoxios, ypothecatos ac pignori obligatos, prenominato ill^{mo} principi Burgundie etc. duci, tamquam heredi, successori et causam a prefato ill^{mo} principe domino Anthonio, dum vixit, Brabantie duce, et ea occasione haben [46.784 rýn. zl.]“.

Tím výše nárokovaných pohledávek klesla cca na polovinu, tj. na cca 800.000 rýn. zl. Tato skutečnost je překvapivá, neboť nyní již nebyl z burgundské strany důvod snižovat výši pohledávek, naopak jejich přezkum náležel nyní arbitrovi, který je mohl a nemusel uznat. Tímto tvrzením tak již burgundská strana nic ztratit nemohla. Je však možné, že ještě doufala v dohodu s vyslanci Ladislava a chtěla se tak tímto vstřícným krokem vyhnout riskantnímu a nepředvídatelnému rozsudku. Nadále pak burgundská strana požadovala plné obnovení držby Lucemburska, Chiny a fojtství v Alsasku se všemi jejich užitky až do vyplacení nárokovaných pohledávek Ladislavem a jeho nástupci.⁴¹⁰

Důsledná příprava vyslanců, aby unesli břemeno tvrzení a důkazní, však přišla nazmar. Problém se nakonec vyskytl na straně rozhodce Ludvíka Bavorského. Ten byl již s početným doprovodem o 350 koní blízko Špýru, avšak dle špýrské kroniky se v Göppingen u Stuttgartu rozhodl vyhovět žádosti Fridricha Saského o pomoc proti vpádu českých vojsk na saské území. Tato žádost se však ukázala být planým poplachem. Do

⁴¹⁰ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 168. Ve francouzském výtahu se editor dopustil překlepu v částce 200.200, správně dle textu se jedná o 20.200. Některé z dalších částek se oproti Filipovým instrukcím drobně liší, zpravidla o pár zlatých, patrně z důvodu zaokrouhlení nebo překlepu burgundských vyslanců.

Špýru Ludvík vyslal k 10. říjnu Fridricha Mauerkirchera a Jana z Parsbergu se vzkazem, že sjezd odložil na první neděli po sv. Havlovi (19. října) do bavorského Landshutu. Tam se však 13. října odebralo pouze české poselstvo, zatímco burgundští vyslanci vyčkávali ve Špýru do začátku listopadu, sv. Věech svatých. Dle dopisu bavorských vyslanců z 11. října burgundští vyslanci nebyli ochotni cestovat do Bavorska nejen pro nedostatek zmocnění, ale také kvůli obavám nad přepravou jejich objemných a cenných listinných důkazů, z nichž prý vyplývala hodnota pohledávek ve výši 600-700.000 zl.! Bavorští vyslanci jim měli nabídnout, aby s sebou vzali pouze hlavní důkazy, zbytek by byl proveden později na jiném místě, což naopak odmítla česká strana.

Ludvík poté v dopise ze středy po *XI^m Maidtag*/sv. Uršule (22. říjen) Filipovi a Ladislavovi a také Jiřímu z Poděbrad oznámil odložení sjezdu na příští rok, a sice na druhou postní neděli, tj. 22. únor 1456, opět do Landshutu. Ani tento sjezd se patrně již neuskutečnil, protože o něm nejsou žádné zprávy, jakož o dalších jednáních obou stran.⁴¹¹

Dohoda ze 14. května 1455 tak formálně pozbyla platnosti, neboť nebyly dodrženy žádné lhůty konání arbitráže, se kterými strany souhlasily, čímž zaniklo i příměří, které bylo s arbitráží spojeno. Nemáme informace, že by se nějaká ze stran snažila o jeho obnovení, přestože bylo zejména pro českého krále důležité z důvodu ochrany Thionville. Je tedy možné, že obě strany považovaly dohodu stále za platnou, přinejmenším ve věci příměří, a sice tak na dobu neurčitou.

Ladislav Pohrobek a jeho rádcové se nyní pokoušeli získat zpět Lucembursko spojenectvím s Francií. Naděje na ukončení sporů právní cestou skončila, je ovšem otázkou, jak by obě strany skutečně respektovaly případný verdikt bavorského vévody, pokud by zněl v jejich neprospěch. Bylo totiž nepravděpodobné, že by se Filip Dobrý vévodství vzdal. Naopak však bylo možné, že by svou zástavní držbu uhájil a český král by získal v Lucembursku alespoň nějaká práva. Ostatně tyto sjezdy nebyly rozhodně nikterak levnou záležitostí s ohledem na početně vypravovaná poselstva, kterým musely být

⁴¹¹ Samotný Ludvíkův dopis oběma stranám byl stručný, odložení sjezdu odůvodňuje pro nespecifikovanou věc, podrobnosti doplňuje Kronika města Špýr, zejména že se tak stalo kvůli pomoci švagrovi Fridrichovi Saskému. V danou dobu ovšem k žádnému vpádu českých vojsk na saské území nedošlo, naopak bylo mezi oběma stranami uzavřeno příměří. Česko-saský spor se týkal rozsáhlé zástavní držby Fridricha Saského v severozápadních Čechách, kterou skutečně Jíří z Poděbrad hodlal případně dobýt, k čemuž ovšem nedošlo. Saský vévoda však pro jistotu preventivně žádal o pomoc vícero spojenců. Trvajícím pobyt burgundského poselstva ve Špýru dokládají také vidimáty listin ke sporu o Lucembursko, které jsou z 31. října, viz předpředchozí poznámka, což rovněž dokazuje, že burgundští vyslanci ještě doufali v právní řešení sporu. URBÁNEK, R.: Věk poděbradský II, s. 188, 950n, 962n; FRA XX, s. 92n; MONE, F. J.: Quellensammlung I., s. 405.; DRTA 19/3, s. 659-662.

propláceny výlohy, pořizování vidimovaných kopií důkazů atd. Protahování sporu tak bylo spíše ve prospěch bohatého burgundského vévody.⁴¹²

VII.9 Možnosti spojení s Francií ve věci Lucemburska

Vojenský pokus ovládnout Lucembursko a mírová vyjednávání v letech 1454-1455 se ukázaly pro řešení sporu o vévodství jako neúčinné. Rovněž pokus o řešení sporu arbitráží před bavorským vévodou Ludvíkem se minul účinkem. Ne však pouze z důvodů na straně bavorského vévody, ale později i obou stran, které už o dokončení arbitráže zájem nejevily. Dle prohlášení Filipa Dobrého z 24. srpna 1457 s ním ostatně bavorský vévoda uzavřel spojení a jeho nestrannost tak již nebyla zaručena. Mírovému řešení zasadila ránu také smrt trevírského arcibiskupa Jakuba ze Sierck (28. května 1456), který se lucemburskému sporu intenzivně věnoval celých sedmáct let trvání svého episkopátu. Měl totiž i osobní zájem na jeho vyřešení s ohledem na prospěch své rodiny, která byla v Lucembursku majetkově významně angažována. Jeho nástupce v úřadu Jan II. z Bádenska již o spor velký zájem nejevil.⁴¹³

Větší naději na získání Lucemburska představoval záměr spojení s Francií, která jediná byla Burgundsku skutečným protivníkem, a sice i z důvodu, že jí územní a politické ambice tohoto mocného leníka rovněž ohrožovaly. Vysocí činitelé Svaté říše v tomto ohledu zcela selhali a nedokázali její nejzápadnější hranice chránit. Spojení francouzského krále s porýnskými kurfiřty z roku 1445 bylo také bez účinku. Vilém Saský, který se dvakrát pokusil o vojenské řešení situace v letech 1442-1443 a 1447, byť ve svůj prospěch, zůstal zcela osamocen. Vojenskou pomoc mu na jaře 1445 nabídl pouze a právě francouzský král.

Politická orientace krále Ladislava na Francii započala ještě před jeho osamostatněním se z poručenské péče císaře Fridricha III. Jeho jménem se totiž již v létě 1452 obrátil Oldřich Celský na francouzského krále s žádostí o pomoc lucemburským stavům proti burgundskému vévodovi. Také později na jaře 1453 byl do Francie vyslán

⁴¹² DRTA 19/1, s. 384n; DRTA 19/2, s. 218n, DRTA 19/3, s. 662n, s otištěním vyúčtování výloh burgundských vyslanců jejich panovníkovi za cestování do Mohuče, Frankfurtu n. M. a Vídně, resp. Vídeňského Nového Města „*pour le pays de Luxembourg*“ apod., tedy ve věcech Lucemburska, které také ukazují na pečlivou přípravu burgundské strany. Ukázky jsou rovněž zajímavým dokladem stylu psaní, kdy i v takovýchto listinách byly užívány velmi zdvořilé a květnaté formulace zachovávající úctu k protivníkovi.

⁴¹³ Zjistné motivy jednání Jakuba ze Sierck, které je možno sledovat na jeho jednání vůči Elišce Zhořelecké, ale i českým králům, kdy si nikdy neopomenul nechat potvrzovat privilegia pro sebe a svojí rodinu, potvrdila i kronika *Gesta Treverorum* tvrzením, že jeho nevyčísitelnou nemocí byla hamižnost: „*Et infirmitas ejus fuit incurabilis ex nutu divino, quia pessime regit populum suum, excaecavit enim avaritia cor ejus.*“ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 189, 229.

Baltazar z Modschiedelu, který si mimo jiné stěžoval na okupaci Lucemburska ze strany burgundského vévody, francouzského leníka. Následujícího roku byl pak do Francie vyslán Bořita z Martinic, o jehož misi nejsou podrobnější informace. Zcela jistě se však také týkala lucemburských záležitostí, neboť se cestou měl zastavit u trevírského arcibiskupa. Tato návštěva byla navíc z francouzské strany vzápětí opětována, když v srpnu téhož roku byli do Čech vysláni Richard Olivier, kardinál z Coutances, a Robert z Chaumont.⁴¹⁴ Nové spojení mělo být zpečetěno sňatkem mezi Ladislavem a dcerou francouzského krále Karla VII. Magdalenou.⁴¹⁵

Je až překvapující, jak o tak významné záležitosti, jako je královský sňatek, máme ve skutečnosti velmi málo doložitelných informací. Není totiž známo, kdy se přesně tento záměr zrodil a kdy započala jednání. V průběhu let 1454-1457 probíhala mezi oběma panovníky komunikace převážně ohledně tureckého nebezpečí. Vzájemnou komunikaci zajišťoval také Ladislavův příbuzný, Zikmund Rakouský, vládnoucí v Tyrolsku a habsburských državách v Alsasku, kterého se burgundské nebezpečí rovněž týkalo, a sice prostřednictvím diplomata Jakuba Trappa. Právě ze Zikmundova dopisu francouzskému králi z 27. července 1456 se dozvídáme, že Ladislav byl myšlence sňatku s dcerou Karla VII. nakloněn, přičemž samotný Zikmund se o něj velice zasazoval. Snad se tedy jednalo o počátek vyjednávání. Namísto toho máme naopak doložitelné údaje o jednání o Lucembursku, o sňatku se tak vedla patrně souběžně neformální jednání.⁴¹⁶ Nevíme, ani do jaké míry byly tyto skutečnosti konzultovány s českými stavy. Rudolf Urbánek však předpokládal s ohledem na účast Fridricha z Donína, stoupence Jířího z Poděbrad, v poselstvu směřujícího do Lyonu, že zde existovalo nějaké ujednání.⁴¹⁷

Králova svatba a Lucembursko byly nepochybně propojeny, protože zde existoval zájem obou stran oslabit burgundského vévodu, který je ohrožoval v jejich územních zájmech. O účelovosti sňatku pro spojení s Francií za účelem zničení burgundského

⁴¹⁴ Viz předchozí text. K Bořitově misi král napsal trevírskému arcibiskupovi 28. července 1454 dopis s žádostí o glect na průchod jeho územím, FRA XX, s. 84; BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 158; DRTA 19/2, s. 762.

⁴¹⁵ Rudolf Urbánek se Ladislavovy svatby dotýká nejvíce, a sice ve své práci Konec Ladislava Pohrobka, s. 110n, na kterou odkazuje i ve svých dalších pracích Dvě studie, s. 84n, a Věk poděbradský III., s. 189n (zde však chybí odkazy), tyto poslední však aktualizuje o jemu nově dostupné práce BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 153n; LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 291n.

⁴¹⁶ BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 158n, dokonce naznačuje, že myšlenka sňatku pocházela z francouzské strany. LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 292n, s připomínkou nabídku sňatku ze strany téhož krále již roku 1431, nicméně to se jednalo o nabídku sňatku Habsburkům obecně, nikoliv výslovně tomu, kdo se má stát českým králem. Zde bych spíše připomněl Karlovu úvahu o sňatku s Ladislavem z počátku roku 1445 v souvislosti s možným tažením na Lucembursko, viz předchozí text.

⁴¹⁷ URBÁNEK, R.: Konec Ladislava Pohrobka, s. 110n, popř. Týž: Dvě studie, s. 86n.

vévody a opětovného získání Lucemburska byli přesvědčeni i kronikáři, viz *Mémoires de du Clerq.*⁴¹⁸ Nutno však dodat, že pro francouzského krále byl tento zájem mnohem naléhavější než pro Ladislava, pro kterého Lucembursko zdaleka nemělo takový význam. O to je překvapivější jaké „oběti“ byl ochoten podstoupit. Rudolf Urbánek zastával názor, že ovládnutí Lucemburska nestálo za oběti, které by si vyžádalo, zejména finanční, a královy nároky tak mohly mít pouze cenu kompenzační. Zdá se však, že takto čeští králové prozatím neuvažovali, neboť byla patrně „porážka“ od burgundského vévody politicky nepřijatelná. Ostatně zřejmě vnímali držbu Lucemburska jako prestižní záležitost, jako vzpomínku na dávnou moc jejich předchůdců. Nelze také podceňovat záměr mít z Lucemburska styčný bod pro česko-francouzské vztahy, kterými čeští králové chtěli vyvažovat svoji evropskou politiku.⁴¹⁹

Je také možné, že francouzské záměry pokročily mnohem dále a Karel VII. měl zájem o samotné Lucembursko, jak naznačují jisté kronikářské zprávy o tom, že Lucembursko bylo slibováno Magdaleně jako její obvěnění nebo odkaz. Je však otázkou, zda Lucembursko samotné bylo ve vlastních územních zájmech Francie, nebo jeho přímá držba měla být pouhým prostředkem k účinnějšímu blokování expanzivního rozmachu vzpurného burgundského leníka. Ostatně podobný záměr existoval již roku 1444 ve spojitosti s Vilémem Saským.

Oficiálně ovšem poselstvo složené z již zmíněného Fridricha z Donína a také Adama z Dalsteina, pána z Meisenburgu, lucemburského skalního stoupence krále Ladislava, jelo do Francie v lucemburské záležitosti, což podtrhovala právě účast lucemburského rytíře.⁴²⁰ Dne 17. května 1457 v Lyonu pak jeden z poslů pronesl před francouzským králem obsáhlou slavnostní řeč.⁴²¹ V jejím úvodu informoval, že burgundský vévoda zadržuje část Lucemburska, které patří Ladislavovi jako legitimnímu dědicovi,

⁴¹⁸ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 235. BEAUCOURT, G.: *Histoire de Charles VII.*, sv. 6, s. 153n, zařazuje toto spojení do širšího kontextu zahraniční politiky Karla VII. s ohledem na obranu před Anglií a Burgundskem a tedy s tím spojují i francouzské spojenecké smlouvy s porýnskými kurfiřty a Dánskem.

⁴¹⁹ URBÁNEK, R.: *Dvě studie*, s. 38.

⁴²⁰ O složení poselstva se dozvídáme až z listu francouzského krále z 9. ledna 1458, FRA XX, s. 123 č. 126. To už byl Adam z Dalsteina také proboštem Thionville, patrně odměnou za svoji věrnost, neboť krále podporoval i konferenci v Mohuči v březnu 1454, úřad získal 15. srpna 1457, viz WÜRTH-PAQUET, F. X., WERVEKE, v. N.: *Archives de Clervaux*, PSH 36, č. 1068.

⁴²¹ Řeč, resp. francouzský překlad německého originálu, publikoval NEUMANN, A.: *Francouzská hussitica*, s. 164n. Z jeho poznámky však není zřejmé, zda se jednalo o překlad tehdejší pro účely porozumění Karlem VII., nebo pozdější. Nutno upozornit, že jeho práce byla kritizována Rudolfem Urbánkem i Jiřím Mackem pro četné nepřesnosti a chyby při opisování listin. Datum v BEAUCOURT, G.: *Histoire de Charles VII.*, sv. 6, s. 159n; nebo v LEROUX, A.: *Nouvelles recherches*, s. 293, 296, s odkazy na francouzské archivy, popř. URBÁNEK, R.: *Dvě studie*, s. 85n.

přičemž ten se jej i pokusil opětovně získat, avšak kvůli záležitosti s Turky musel věc přerušit. Kdyby však burgundský vévoda králi vrátil jeho vévodství, ten by pak měl větší sílu proti Turkům a prostor pro ochranu křesťanstva: „*le duc de Bourgogne détient a Sa Sérénité royalle une partie de la principauté de Luxembourg, et quoique mon très clement seigneur roy ait entrepris vivement et depuis longtemps d'oster des mains dudict duc de Bourgogne ladicte principauté et de la faire rentrer dans les siennes comme en estant le légitimé heritier, Sa Sérénité royalle neantmoins a esté obligée de suspendre cette poursuite a cause des affaires qu'elle a contre les Turcs, lesquelles l'ont aussi empêché de protéger et deffendre la chretien(n)eté autant qu'elle le souhaitoie (sic), et si le duc de Bourgogne ent restitué a Sa royalle Sérénité ladicte principauté, mon très clement seigneur auroit agy avec bien plus de vigueur contre les Turcs et bien mieux procuré l'avantage commun de la Chretien(n)eté.*“.

Dále pak pokračoval, že ohledně sporu se konalo několik sjezdů obou stran, na kterých však byla jednoznačně prokázána práva Ladislava, což uznali i burgundští poslové. Ti naopak neprokázali nijak svá tvrzení o zástavních právech svého pána: „*Sa royalle Sérénité a aussi conjointement avec ledict duc de Bourgogne fait faire des conférences auxquelles mon très clement seigneur et ledict duc ont envoyé les plus habilles de leur conseil, et le bon droit de Sa royalle Sérénité y a esté si bien discuté et si nettement prouvé, que les conseillers mesmes du duc ont reconnu dans lesdictes conférences que Sa Sérénité royalle doit demeurer seul maistre de la terre de Luxembourg. Us ont aussi soutenu que leur mai[s]tre y avoit aussi quelque droit pour cause d'hypothèque, mais ils n'ont pu prouver ce droit par ce qu'il est très constant et notoire que mon très clement seigneur le roy est légitimé et naturel heritier de la principauté de Luxembourg et d'autres terres; on peut même prouver par une obligation escripte(s) par le duc luy même qu'il n'a aucun droit sur ladicte principauté de Luxembourg contre mon très clement seigneur le roy.*“.

V další části pak vyslanec obvinil burgundského vévodu, že záměrně zmařil dokončení jednání, když využíval Ladislavova přátelského přístupu a jeho zaneprázdnění v bojích s Turky. Od těchto bojů jej vyrušoval, namísto toho, aby krále jako křesťanský panovník podpořil. Spolu s tím připomněl Filipovy sliby ohledně výpravy proti Turkům, které dal papeži, císaři a dalším knížatům, jakož i Ladislavovi.⁴²² Zatímco pak turecký sultán vpadl do Uher, burgundský vévoda nejenže nepřišel na pomoc, přestože ho o to Ladislav prostřednictvím převora z Bělehradu upomenul, ale naopak využil tento čas pro další zásah v Lucembursku proti královým poddaným.

⁴²² S ohledem na uvedení Albrechta Braniborského a Oty Bavorského, jakož i přítomnost biskupa z Toul, byl jistě míněn sjezd v Řezně v květnu 1454, viz předchozí text.

Vyslanec pak zakončil svoji řeč Ladislavovou žádostí, aby francouzský král vzal jeho věrné poddané a Lucembursko pod svoji ochranu před nespravedlností a násilím, přičemž konkrétně jmenoval město Thionville: „*Le roy, mon maistre prie donc V^{otre} M^é royalle comme un très puissant et très chrestien roy, et comme son pere bien aimé de prendre sous sa protection ses fideles sujets et sa principauté de Luxembourg, et de les protéger contre l'injustice et la violence.(...) J'ay aussi prié V. M^é royalle de la part de mon maistre d'envoyer incessamment quelqu'un des vostres pour prendre la ville de Thionville sous sa protection, comme aussi les seigneurs et toute la noblesse qui se sont toujours comporté et se comportent encore avec fidélité e[n]vers mon maistre.*“. Současně tlumočil královu víru, že tak jeho francouzský protějšek učiní, a sice pro blaho křesťanstva tím, že nebude dále rušen ve svých záměrech proti Turkům, a také pro přátelství mezi nimi.

Ujistil jej, že burgundský vévoda nemá na vévodství žádná práva, což dokládal kopíi listiny, která to dokazovala. Současně pak vyjádřil mínění, že za toto jednání bude všem křesťanským princům dovoleno vykonat na vévodovi pomstu a postavit proti němu jejich armády. Rovněž pak francouzského krále ujistil, že pouze jeho požádal o ochranu Lucemburska, avšak stížnost na burgundského vévodu zaslal také kurfirťům: „*Sa royalle Sérénité se persuade qu'il sera loisible a tous les princes chrestiens d'en tirer vengeance et de mettre leur armée en campagne contre ledict duc, lorsque le temps le permettra pour faire rendre justice a mon maistre par ledict duc suivant que vous le trouverés (sic) plus a propos. J'ay avancé dessus que le duc de Bourgogne n'a aucun droit sur la terre de Luxembourg, et pour cet effet mon très clement seigneur le roy envoyé a V. M^é royalle une copie d'obligation ou vous trouverez le fondement de cette venté que le duc de Bourgogne n'a aucun droit sur ladite principauté de Luxembourg. Très clement roy, mon très clement maistre envoyé a V. M^é royalle une lettre close de la même teneur qu'il a écrit[e] aux électeurs pour se plaindre dudict duc de Bourgogne excepté que la présente lettre contient une recommandation a V. M^é royalle de prendre sous sa protection la principauté de Luxembourg ce qui n'est pas dans lesdictes autres lettres.*“.

Je poměrně zarážející, že i v tak oprávněném sporu Ladislavova strana uváděla zbytečně zjevně nepravdivé informace, např. o výsledcích konferencí. Obratně však spojila s lucemburským sporem celoevropské téma tureckého nebezpečí. Vedle této řeči prý mělo být francouzskému králi také nabídnuto, aby spor sám rozsoudil. Rovněž mělo být údajně řečeno také, že Ladislav požaduje od Filipa úhradu svých nákladů na výpravu proti Turkům, kterou zahájil po jeho slibech v Řezně. Dále pak, že Filip vyhnal z Lucemburska jeho zástupce, mezi nimi mj. i hraběte z Gleichen, čímž by Ladislav uznal jednání Viléma Saského. Pokud by francouzský král přijal Lucembursko pod ochranu, měl mu jeden z vyslanců být nápomocen.

Nabídku na arbitráž Karel VII. burgundskému vévodovi oznámil patrně v září 1457, kdy vyslal do Bruselu své vyslance. V tuto dobu jej totiž informoval o stížnostech Ladislava, kdy jej žádal, aby nic nepodnikal proti místům a poddaným tohoto panovníka v Lucembursku a snažil se o zklidnění poměrů. Burgundský vévoda byl žádán také o okamžitou odpověď a patrně již v této době arbitráž odmítl. Odmítnutí arbitráže bezpečně potvrzují slova samotného Karla VII. z jeho pozdější odpovědi Filipovi ze 7. března 1459, kdy mimo jiné uvedl, že mezi nimi není ohledně Lucemburska žádného sporu, přičemž když byl v Lyonu, tak jej král Uher a Čech požádal o rozsudek v této věci, burgundský vévoda však odmítl: „*Et se on vouloit dire qu'il y eust aucune différence entre eux, a cause de la duchie de Luxembourg, le roy ne tenoit pas que pour tant le roy de Hongrie et de Bahaigne feust ennemy de mon dit seigneur de Bourgoigne, attendu que, le roy estant a Lion, ledit roy de Hongrie pour appaisier la dicte différence envoya devers le roy, offrant s'en soubmettre a lui et tenir son ordonnance, pourveu que mon dit seigneur de Bourgoigne le feist, pareillement; de laquelle chose le roy fist advertir mon dit seigneur de Bourgoigne par ses ambaxadeurs, ce qu'il ne volt accepter*“.⁴²³

O vzetí Lucemburska pod ochranu však v této době od Karla VII. nic neslyšíme, patrně to mělo být součástí dalšího jednání o svatbě, které dále probíhalo a jistě se o něm jednalo i v Lyonu. O tom, že se zde jednalo také o svatbě, byli přesvědčeni také burgundští vyslanci, kteří o příjezdu Ladislavových vyslanců na zámek v Saint-Priest (u Lyonu) informovali svého pána.⁴²⁴

Ladislav 6. října 1457 v Praze pověřil poselstvo, které se oficiálně mělo vydat do Francie dojednat svatbu a přivézt nevěstu. Plná moc poselstva přitom byla velmi obecná a o svatbě se přímo nezmiňovala. Poselstvo tak bylo oprávněno uzavřít jakoukoliv dohodu či závazek pro přátelské spojení obou králů. Že se však o sňatku jednat mělo, prozrazuje naopak plná moc z 22. září 1457 ze strany uherských stavů několika jejich zástupců.⁴²⁵ Poselstvo bylo složeno ze zástupců všech Ladislavových zemí, za Čechy Zdeněk ze Šternberka, Jindřich z Michalovic, Jindřich z Lipé a Burián Trčka z Lípy. Dle dalších pramenů pak i za Lucembursko hrabě z Rotenpach (Rodemachern?), Adam z Dalsteina a

⁴²³ Ke králově odpovědi viz také další kapitola. Úplné znění PLANCHER, U.: Histoire de Bourgogne, s. CCXXX č. CLXXIX; REILHAC, A.: Jean de Reilhac, s. 48n (52n). Dále LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 299n; BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 148n, 160n.

⁴²⁴ Karel VII. se informoval o poměrech v Ladislavových zemích, což také potvrzuje vyjednávání o sňatku. V této věci byl opětovně v kontaktu se Zikmundem Rakouským prostřednictvím Jakuba Trappa a Jana z Champdenier, velitele Issenheimu, přičemž v dopise posledního jmenovaného z 28. června 1457 vyjadřuje Karel VII. spokojenost s informacemi a žádá oficiální jednání. BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 122, 161n; LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 293. Dopis viz FRA II, s. 177n.

⁴²⁵ Znění plné moci viz KATONA, S.: Historia critica 6/13, s. 1208n; FRA XX, s. 113n; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 6, č. 2255.

probošt z Trevíru (Filip ze Sierck). Poselstvo čítalo údajně 700 osob, což způsobilo finanční potíže a zdržení odjezdu. Při výpravě se vyhýbalo územím burgundského vévody, což jistě nebylo snadné, neboť jeho državy v podstatě obklopovaly celé západní francouzské hranice. Přesto však Filip Dobrý byl o poselstvu informován a pro jistotu zastavil pronásledování stoupenců Ladislava. Hrabě Virneburg musel například v listopadu upustit od obléhání města Malburg.⁴²⁶

Do Tours dorazilo poselstvo 8. prosince, audienci na zámku Montils však dostalo až po králově zotavení z nemoci 18. prosince. Mluvčí poselstva Štěpán, arcibiskup z Kalocse, požádal jménem krále o ruku Karlovy dcery Magdaleny s připomenutím starých vzájemných pout a výhod spojení takto mocných království.⁴²⁷ Francouzský král Karel VII. souhlasil, co však bylo přesně domluveno, není známo.⁴²⁸ V mezidobí, v průběhu svatebních příprav v Praze, ovšem král Ladislav nečekaně 23. listopadu 1457 zemřel.⁴²⁹ Ihned byla do Francie vyslána o této události zpráva, která dorazila dne 24. prosince, čímž byla jednání o svatbě zrušena, nikoliv však jednání o Lucembursku.⁴³⁰

V souvislosti s Ladislavovou smrtí se rozšířila zpráva, že Lucembursko mělo být obvěněním princezny Magdaleny, konkrétně o tom špýrská kronika: „*van konig Lasslau konig zu Ungern und zu Beheim etc. ir zu wiedemun hette gemacht das herzogtum zu Lutzelburg, wie wol es der herzog von Borgundie inne hette*“, nebo kronika Cornelii Zantfliet „*Promiserat nempe dictus rex se daturum in dotem futurae uxori suae ducatum Lutzeburgensem, quem dux Burgundiae tenebat impignoratum.*“. Mémoires de du Clercq dokonce tvrdily, že Lucembursko mělo být i

⁴²⁶ Současně vyslal do Tour svého zástupce Jana Le Fèvre (Toison d'or). BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 173.

⁴²⁷ URBÁNEK, R.: Konec Ladislava Pohrobka, s. 115-119, 126, s rozbořem odlišných seznamů členů poselstva v dalších zdrojích a finančních potížích pro vypravení poselstva, kvůli kterému prý vyrazilo až po 20. října, namísto 10. října. Cestou údajně část poselstva zadržel falcký vévoda Fridrich. O cestě poselstva, jehož složení dle pramenů kolísá, nikdy však nejde pod 500 osob/koní. Prameny reprodukuji celou arcibiskupovu řeč. FRA VII, s. 125n, WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 235, popř. URBÁNEK, R.: Věk poděbradský III., s. 216n; BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 165n; LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 294n.

⁴²⁸ Dle kroniky Oliviera de la Marche mělo ujednání 36 článků, WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 235. Neznáme ovšem obsah tohoto ujednání, byť je jisté, že nějaká podoba manželské smlouvy sjednána být musela a rovněž i spojenecké závazky. Urbánek se domnívá, že francouzský král také mohl žádat nějaké záruky ohledně víry, neboť Čechy měly stále pověst kacířské země. Ostatně ještě předtím zaslal do Vídně soubor několika požadavků, a sice nejen ohledně víry, ale také aby se Ladislav smířil s císařem a saskými vévody. URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 88n.

⁴²⁹ Velmi podrobně a analyticky k soudobým poměrům URBÁNEK, R.: Konec Ladislava Pohrobka, s. 119-136 a násl. ohledně vnímání královny smrti.

⁴³⁰ URBÁNEK, R.: Konec Ladislava Pohrobka, s. 141n, popř. Týž: Věk poděbradský III., s. 217n., s patetickým líčením francouzských nálad po přijetí této události. Zpráva o smrti byla vzápětí potvrzena i poslem Zikmunda Rakouského. Ladislavova smrt byla Karlovi VII. s ohledem na jeho nemoc oznámena až po několika dnech, celkově to tamní politické kruhy měly vnímat jako překážení protiburgundských plánů. Viz také podrobně BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 169n; LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 295; popř. BARANTE, A. G. P. B.: Histoire des ducs de Bourgogne II., s. 153n.

Magdaleniným dědictvím, neboť jí jej král na smrtelné posteli odkázal: „*Le dit roi Lancelot disait lui appartenir la duché de Luxembourg (...) Ledit roi Lancelot laissa par testament, comme on disait, à sa fille du roi de France la dite duché. (...) Ice lui roi Lancelot avoit, comme on disait, commis executeur de son testament, a cause du don qu'il avoit fait de la dite duché de Luxembourg à Madelaine, fille du roi Charles, le père de la dite fille.*“ O domnělých nárocích princezny na vévodství v dubnu 1459 v Chebu informoval i Vilém Saský.⁴³¹

Odkaz Lucemburska Magdaleně je jistě smyšlenou zprávou, neboť o něm české prameny nehovoří, je však otázkou, zda skutečně nebylo předmětem nějakých slibů z Ladislavovy strany ohledně obvěnění. Je totiž jisté, že v souvislosti se svatební smlouvou se taková otázka řešila a francouzský král mohl skutečně požadovat obvěnění na Lucembursku. Důvodem by přitom byly nejen jeho vlastní zájmy, jak kontrolou tohoto vévodství překazit burgundskému vévodovi plány, ale také možnost dohlédnout na dceřino zajištění, kterého by se ve vzdálených Čechách případně těžko domáhal. Je ovšem možné, že i tato zpráva byla smyšlená a šířily ji například francouzské politické kruhy, neboť o Lucembursko byl skutečně brzy projeven ze strany Francie zájem.

⁴³¹ Špýrská kronika viz MONE, F. J.: Quellensammlung I., s. 419; další viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 30, č. 235; tvrzení Viléma Saského viz další kapitola.

VIII Důsledky úmrtí Ladislava Pohrobka a zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem – staronoví zájemci o Lucembursko a zpochybnění integrity Koruny české

VIII.1 Francouzská ochrana Thionville a dalších míst v Lucembursku

Smrt českého krále Ladislava, kterou současně zanikla i mužská habsbursko-lucemburská rodová linie, se zcela zásadně promítla do poměrů v Lucembursku. Pro francouzský dvůr, který se o ní dozvěděl v době příprav zásnubních hostin a vánočních svátků, tato událost navíc znamenala zásadní trhlinu v protiburgundské politice. V ní měl český král a jeho Lucembursko zásadní roli. Nyní francouzský král musel hledat nové spojení. Uvolnění českého trůnu také ovšem nabízelo mnohé možnosti, kromě nepřímé kontroly Lucemburska pak zejména ovlivňovat dění ve Svaté říši. Český král coby první z kurfiřtů měl významnou roli. Přítomná delegace zesnulého Ladislava měla kromě již bezpředmětného sňatku také za cíl zajištění ochrany těch částí Lucemburska, které se otevřeně postavily na stranu krále. Souběžně tak probíhala jednání nejen o Lucembursku, ale i o francouzské kandidatuře na český trůn.⁴³²

Výsledkem jednání bylo, že Karel VII. převzal listinou ze dne 8. ledna 1458 na hradě v Montil-les-Tours část Lucemburska pod svoji ochranu. V jejím úvodu zmínil přítomnost vyslanců z Čech, Uher, Rakous a Lucemburska s ohledem na zvažovaný sňatek mezi jeho dcerou Magdalenou a králem Ladislavem, který ovšem zemřel, a to bez mužského nástupce. Dále připomněl, že je pocházející z Koruny české (jeho prababičkou byla Jitka-Bonna Lucemburská, dcera Jana Lucemburského) a Lucembursko je u hranic jeho království a patří odpradávná ke Koruně české, a řečení vyslanci jej požádali, aby přijal pod svoji ochranu město Thionville a další města, místa a hrady, které Ladislav během svého života držel, jakož i jeho věrné poddané, jmenovitě pány z Rodemachern, s jejich majetky. „[e]t pour ce que sommes descenduz de l'un des costez de la couronne de Behaigne et que

⁴³² Rudolf Urbánek byl přesvědčen, že myšlenka francouzské kandidatury vzešla ze strany Zdeňka ze Šternberka, Beaucourt ovšem spíše naznačuje francouzský záměr. Patrně se však jednalo pouze o kandidaturu na český trůn, o uherském je v pramenech pomlčeno. Zdeněk ze Šternberka měl francouzskou stranu ujist'ovat, že se o zvolení přičiní a s ohledem na zmínku o Ladislavově sestře Anně, manželce Viléma Saského, tvrdil, že není žádný dědic, protože ženy v Čechách nemohou trůn dědit a české stavy mají právo si svého krále samy zvolit. URBÁNEK, R.: Věk poděbradský III, s. 218, popř. Týž: Dvě studie, s. 143n, 160n, u obou s odkazem na drážďanský archiv, a sice zprávy saského vyslance Jindřicha Leubing z 5. března 1458, které získal od Dětricha z Lenoncourt; WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 5n (stránkování dle původní publikace v časopisu Das Luxemburger Land, existuje ještě speciální otisk s odlišným stránkováním, který mi nebyl přístupný); BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 172, 199n, kde kandidaturu dává do souvislosti s francouzskou snahou zasahovat do říšských záležitostí. K francouzské diplomacii ve Svaté říši také LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 286n, 302n.

la duché de Luxembourg est située et assise près des limites de notre royaume et des despendances, et appartient de toute ancienneté à la dite couronne de Behaigne, les dits ambassadeurs nous ont supplié et requis, qu'il nous plaise prendre et mettre en notre garde et protection notre ville de Thionville, et les autres villes, places, lieux et forteresse d'ycelle duché de Luxembourg, que tenait et possédait notre dit feu filz et cousin le roy de Hongrie et de Behaigne, au tems de son decèz et ceux de ses vassaulx et subjectz, que audit temps estoient soubz luy et en son obéissance, ensemble les gens deglise, le seigneur de Rodemach et autres nobles vassaulx et habitans audit duché, avec leurs places, terres, seigneuries et autres biens quelconques, qui audit temps estoient en l'obeissance de notre dit fils et cousin.“

Král dále připomenul staré svazky jeho předchůdců s králi Čech a Uher, jakož se i sám přihlásil ke skutečnosti, že pochází z Koruny české. Zejména však projevil starost, že by poddaní řečených království, kteří jsou u hranic s Turky, nepřáteli jeho víry, museli svá království opustit a jít do Lucemburska chránit to, co držel jeho syn a bratranec (Ladislav), čímž by křesťanstvu vznikly nenapravitelné obtíže a škody. Z těchto důvodů převzal ochranu nad výše řečenými místy a lidmi v Lucembursku a za účelem jejího oznámení a přijetí nezbytných přísah měli být do Thionville vysláni jeho rádce Dětrich z Lenoncourt, rychtář Vitry, a také Tristan Lermite a Jan z Vereil (Veroil). Na závěr bylo deklarováno, že není záměrem, aby chráněná místa a poddaní cokoliv podnikali proti místům, která jsou v držbě burgundského vévody!⁴³³

Dne 9. ledna 1458 pak byly sepsány latinsky dopisy také do Čech. První byl směřován českým stavům a byl shrnutím listiny z předcházejícího dne, přičemž byla opětovně deklarována ochrana nad částmi Lucemburska s ohledem na králův původ z Koruny české: „*[e]t id ipsum erga coronam Bohemiae, ex qua nos ex uno latere originem contraxisse, manifestum est, ostendentes, terras, villas oppida et dominia Lucemburgi, quae tempore sui decessus habebat et possidebat is ille filius atque consanguineus in et sub protectione et gardia nostra posuimus atque suscepimus.“*, avšak již bez uvedení konkrétních míst a jmen. Druhá určená místodržiteli Čech Jiřímu z Poděbrad jej informovala o stejné věci, avšak nově se odvolávala na loňskou návštěvu Fridricha z Donína a Adama z Dalsteina v Lyonu, byť její účel nespécifikovala: „*Per Fridericum quondam dominum de Donin militem et Adam de Dalstein etiam militem dominum de Maisaubourg, qui si quidem anno exacto ad praesentiam nostram Lugdunium (...) quem erga nos habebatis nec non et oblationes ingentes vestra parte per eosdem oratores nobis factas.“* Současně je v obou listinách uvědomil o pověření svého rádce Dětricha z Lenoncourt, které ovšem

⁴³³ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 7.

blíže nespécifikoval. Jednalo se ovšem o pověření vyjednat kandidaturu jeho syna Karla na český trůn.⁴³⁴

V průběhu ledna Karel VII. informoval burgundského vévodu o převzetí ochrany nad Thionville, pánem z Rodemachern a dalšími a současně jej ujist'oval, že není jeho záměrem konat cokoliv proti jeho držbě a věrným v Lucembursku. Žádal jej, aby rovněž on nic proti místům a lidem pod jeho ochranou nepodnikal. Filip Dobrý dopisem z 1. února 1458 z Brugg králi sdělil, že odpověď učinil ústně jeho poslovi a také skrze svého posla. Podle kronikářů se měl přitom ohradit, že panství pána z Rodemachern, popř. Lucembursko samotné, se nenachází ve francouzském království a není tak králi podřízeno, ale je naopak podřízeno jemu. Francouzský král neměl navíc s Lucemburskem nic společného, resp. nemá žádný titul a nárok k této zemi a případná dohoda s Ladislavem byla jeho smrtí bezpředmětná. Filip pak také měl upozornit na porušení mírové smlouvy z Arrasu mezi nimi, neboť věc byla vnímána jako projev nepřátelství a nevděku.⁴³⁵

Mezitím s listinou z 8. ledna francouzští zmocněnci veřejně deklarovali ochranu Gerhardovi z Rodemachern a do 1. února umístily francouzské prapory a štíty na jeho hradech a městech, konkrétně Hesperange, Boulay, Richemont, Neuerbourg, Cronenberch, Useldange, Esch, Montmédy, Chassepierre, jakož i na dalších místech. Zejména však byla do Thionville umístěna vojenská posádka pod vedením Roberta de Flocques. Ten se údajně pokusil obsadit také Lucemburk, tamní burgundská posádka mu ovšem brány neotevřela. Byť burgundský vévoda nesouhlasil s francouzským vměšováním se a původně rozkázal zabránit vstupu Francouzů do vévodství a vyslal tam své důstojníky, nakonec proti nim nic nepodnikl. Filip patrně nechtěl riskovat konflikt většího významu a vyčkával na další vývoj, zejména pak na obsazení českého trůnu, což se mu nakonec vyplatilo. Vyslal ovšem

⁴³⁴ Oba dopisy viz FRA XX, s. 122n. Dětrich měl dle BEAUCOURT, G.: *Histoire de Charles VII.*, sv. 6, s. 173, doprovázet Ladislavovo poselstvo do Prahy, kam dorazili 14. února 1458. Poselstvo však odjelo z Tours už 31. prosince/1. ledna, kdežto Dětrich teprve 9. ledna obdržel dopisy a ještě byl pověřen v Lucembursku šířit ochranu francouzského krále, tedy se musel připojit podstatně později.

⁴³⁵ Filipův dopis, publikovaný v PLANCHER, U.: *Histoire de Bourgogne*, s. CCXXVI č. CLXXVI., pouze rekapituluje obsah králova dopisu a odkazuje na ústně učiněnou odpověď královskému poslovi Raoulinu Regnaultovi, popř. jeho vlastnímu poslovi Janovi Le Fèvre ze Saint-Remy, zvanému Toison d'Or (Zlaté rouno). Výťah dopisu v NEUMANN, A.: *Francouzská hussitica*, s. 167, tedy chybně udává, že vévoda prosil krále, aby nic nepodnikal proti jeho držbě a poddaným, současně pak sepsání dopisu lokalizuje do Bruselu, avšak z dopisu samotného a ostatních pramenů vyplývají Bruggy. V kronikářských zprávách panují rozpory ohledně vévodova výroku, co se nemělo nacházet na území francouzského království a je naopak podřízeno pouze jemu, WÜRTH-PAQUET, F. X.: *Table 31*, č. 8, a WERVEKE, N.: *Definitive Erwerbung*, s. 6, s odkazem na *Mémoires de du Clercq* a BARANTE, A. G. P. B.: *Histoire des ducs de Bourgogne II.*, s. 153n, s odkazem na kroniku Monstreleta udávají, že hovořil o pánovi z Rodemach; naopak BEAUCOURT, G.: *Histoire de Charles VII.*, sv. 6, s. 174n s odkazem na kroniku Chastellaina, že hovořil o celém Lucembursku.

v polovině ledna za odcházejícími Ladislavovými vyslanci svého posla se vzkazem. Jeho obsah není znám, spekuluje se o nabídce jeho vlastní kandidatury na český trůn.⁴³⁶

Ochrana Lucemburska Karlem VII. nebyla projevem altruismu, přišla po více než půl roce od Ladislavovy žádosti přednesené v Lyonu a byla patrně původně podmíněna výsledky jednání o svatbě. Nyní po Ladislavově smrti měl tento krok nejen původ v Karlově protiburgundské politice, ale zejména v záměru prosadit jeho syna na český trůn. Tímto krokem mohl demonstrovat péči o země Koruny české a získat v Čechách příznivce. Výše uvedená ochrana ovšem také znamenala zvýšení francouzského vlivu v Lucembursku a zbavení se přímého působení na tamní poměry z české strany. Listiny o ochraně navíc nepamatovaly na případný střet zájmů mezi českou a francouzskou stranou v Lucembursku a ochrana ani nebyla ani časově omezena. Karel VII. však údajně zamýšlel, že ochrana bude trvat, než bude zvolen nový český král, popř. do Velikonoc roku 1459.⁴³⁷ Obsahem výše uvedených listin, jakož i jejich adresováním do Čech, ovšem francouzský král uznával příslušnost Lucemburska ke Koruně české.

VIII.2 Jiří Poděbrad králem a zpochybnění integrity Koruny české

Uvolnění českého trůnu zaujalo kromě francouzského krále téměř všechny panovníky zemí sousedících s Korunou českou, zejména Viléma Saského. Saský vévoda byl totiž ženatý s Ladislavovou starší sestrou Annou, která ihned po bratrově smrti vznesla dědické nároky na český trůn a začala se titulovat českou královnou. Toho hodlal Vilém využít ke své vlastní kandidatuře a na stavovském sněmu koncem února 1458 v Praze jeho vyslanec také dědickými právy Anny argumentoval. Kvůli tomu se těšil přízni ve vedlejších zemích Koruny české, zejména ve Slezsku. Vůči Čechám byl ovšem vztah saského vévody zatížen celou řadou sporů, zejména o nedopladené věno, Lucembursko a dlužný žold za výpravu na Soest. České stavy tak jeho kandidaturu z většiny nepodpořily.⁴³⁸

⁴³⁶ Protokol z 1. února 1458 o průběhu přebírání lucemburských měst a hradů se zmiňuje pouze o majetcích pána z Rodemachern, viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 10; popř. Týž: Table 23, s. 212n; BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 177n; WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 6n, který také udává jména důstojníků, a sice pán z Renty, Vilém ze S. Soigne a Vilém z Crevan. Ke spekulacím o Filipově kandidatuře další podkapitola.

⁴³⁷ BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 173, kde cituje dopis z prosince 1459, podle kterého měl Karel VII. dát najevo „*et que son intention n'estoit que de le tenir jusques il y eust Roy esleu oudit royaume de Bebaingne, duquel iceluy duchie est membre*“, tedy, že jeho úmyslem bylo držet (ochranu) až bude král v Českém království, jehož je vévodství členem. Avšak dle vyjádření saských vyslanců z 3. března 1459 na základě informací od Dětricha z Lenoncourt byla lhůta do Velikonoc roku 1459, viz dále.

⁴³⁸ Vilém Saský se současně ucházel i o uherský trůn a Rakousy, popř. požadoval po císařovi, který o ně měl také zájem, odstupné ve výši přes půl milionu zlatých a podporu v jeho nárocích na Čechy a Lucembursko, URBÁNEK, R.: Věk poděbradský III, s. 233n, 273n; Týž: Dvě studie, s. 143n.

Nepodpořily ale ani kandidaturu prince Karla, třebaže jim Dětřich z Lenoncourt již druhý den po svolání stavů, tj. 28. února, jménem francouzského krále sliboval vyplacení všech zástav, navrácení odcizených zemí Koruny české včetně Lucemburska, zachování správy země, vypravení prince po dosažení zletilosti se značným pokladem a jeho ožení s dcerou polského krále a další. K překvapení všech kandidátů daly stavy 2. března 1458 přednost dosavadnímu správci Čech, Jířímu z Poděbrad. Ke korunovaci došlo posléze 7. května 1458. Nový král nepocházející z královské krve musel své zvolení obhájit také ve vedlejších zemích Koruny české a získat respekt v cizině. Již 8. března v dopise Fridrichovi Saskému se tituloval „*Jorg von gotes genaden konig zu Beheim, marggraff zu Merbern, herczog zu Luczemborg vnd Slesien vnd marggraf zu Lusice*“ a dal tak jasně najevo, že považuje Lucembursko za podřízené českému králi a Koruně české.⁴³⁹ Právě toto vévodství však mělo na jeho volbu „doplatit“.

Nebylo jistě náhodou, že jeden z Jířího prvních dopisů byl směřován právě na saský dvůr, a to s ohledem na kandidaturu Viléma Saského, jakož i jeho předchozí zájem o Lucembursko. Wettinové se ostatně nevzdávali a protestovali proti volbě i u papeže pro porušení dědických práv. Obdobně s volbou nesouhlasili také Habsburkové, kteří se dovolávali starších dynastických úmluv s Lucemburky. Nakonec i francouzská strana byla rozladěna pocitem podvedení ze strany Zdeňka ze Šternberka, který ji o jejím úspěchu ujišťoval a přitom sám nakonec Jířího z Poděbrad podpořil. Nový král postupně získal uznání nejen v rámci Koruny české, ale i v zahraničí. Spojencem mu nyní byl zejména uherský král Matyáš Hunyadi, zvaný Korvín, který se dostal k moci podobně, a zejména císař Fridrich III.⁴⁴⁰

Záhy po volbě Dětřich z Lenoncourt navázal v Praze kontakt s přítomným saským vyslancem, kterému vysvětlil důvody francouzské kandidatury pro tvrzení českých vyslanců v Tours o volebním právu českých stavů. Přitom se už současně zmínil o možnosti sňatku mezi dětmi jejich pánů a napsal pro saského vévodu dopis, že podle instrukcí francouzského krále by mu rád vyjádřil soustrast nad úmrtím českého krále Ladislava, jeho švagra. Nakonec navrhnul schůzku s jeho vyslanci v Koblenzi k 29. březnu 1458. Na tuto

⁴³⁹ V souvislosti s volbou vznikly také spekulace, že mezi kandidáty byl i burgundský vévoda Filip, je možné, že i to bylo obsahem jeho dopisu vyslancům z ledna 1458. Dopis Fridrichovi Saskému se týkal ohrazení se proti vměšování vestfálských soudců do českých záležitostí. Tamtéž; FRA XX, s. 126n; ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 152n; WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 7n.

⁴⁴⁰ Již 11. března 1458 poslal Vilém stížnost na volbu papeži. Rakouští vévodové se pak pokusili 10. dubna 1458 získat na svoji stranu moravské stavy. Tamtéž; FRA XX, s. 137n.

schůzku se však z nejasných příčin nedostavil a místo sebe vyslal Filipa ze Sierck.⁴⁴¹ Jednalo se na ní přitom o provdání Vilémovy dcery Markéty za neúspěšného kandidáta na český trůn prince Karla, syna Karla VII. Saští vyslanci slíbili, že za tímto účelem bude do Francie vypraveno ze strany jejich pána poselstvo. Dětrich poté v květnu navštívil Viléma a Annu s dopisem od francouzského krále, který dědická práva Anny podpořil. Mimo jiné je také informoval o vývoji v Lucembursku, jehož poddaní si údajně přejí zůstat pod francouzskou ochranou a čekají na příchod svých pravých pánů.⁴⁴² Za to mu Vilém děkoval a oznamoval, že se hodlá brát také o Lucembursko. Patrně s ohledem na vývoj v ostatních zemích Koruny české shledal, že toto vévodství je poslední, kde by mohl uspět. Dětrich se mezitím dle Leroux odebral za biskupem v Metách a trevírským arcibiskupem Jakubem Bádenským za účelem získání informací ohledně Lucemburska.⁴⁴³

Mezitím burgundský vévoda žádal po francouzském králi, aby odvolal ochranu části Lucemburska, přičemž mu král slíbil, že tak učiní do Velikonoc příštího roku, a sice s ohledem na saského vévodu, který se do té doby jistě ujme české koruny pro práva jeho manželky. Burgundský vévoda byl ovšem velmi dobře informován o cestách Dětricha z Lenoncourt, jak prozradil později v dopise z prosince 1459, jakož i o jejich obsahu, který se měl týkat postoupení Lucemburska.⁴⁴⁴

Když se francouzský král saského poselstva nedočkal a vyslal Dětricha v listopadu znovu za saským vévodou. Dětrichovi mezitím přišla od Viléma 24. listopadu omluva za

⁴⁴¹ O rozhovoru se zástupci Dětricha záhy 5. března informoval svého pána také saský vyslanec Jindřich Leubing, přičemž už v tuto chvíli francouzský vyslanec zmiňoval možnosti sňatku mezi dětmi jejich pánů. Důvody proč se Dětrich osobně nedostavil, nejsou zcela jasné. BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 203n, spekuloval, že se zdržel v Praze, aby zjistil případné další možnosti ohledně českého trůnu, nebo aby nevzbudil odjezdem podezření. Současně ale také vyslovil domněnku, že Jiří z Poděbrad zvažoval nabídnout francouzskému králi Lucembursko výměnou za peněžní prostředky a spojenectví, avšak ničím toto tvrzení nedokládá. Vzhledem k tomu, jak moc se Jiří z Poděbrad snažil Lucembursko získat, se to jeví jako zcela nepravděpodobné. URBÁNEK, R.: Věk poděbradský III, s. 288n, popř. Týž: Dvě studie, s. 143n, 160n.

⁴⁴² Viz projev saských vyslanců 3. března 1459 v Montbazou u Tours.

⁴⁴³ O těchto jednání, které do této doby datuje LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 296n, a jejich obsahu viz také instrukce francouzského krále z 6. dubna 1460. K jednání mohlo dojít i o něco později, neboť Dětrich přes území těchto prelátů cestoval v roce 1458 vícekrát. Datace jednání do roku 1458 zní logicky s ohledem na pravděpodobnost, že si francouzský král nejdříve hodlal před koupí Lucemburska obstarat o něm informace. Nelze ovšem vyloučit, že k nim došlo také až v následujícím roce, neboť Dětrich přes tato území opět několikrát cestoval.

⁴⁴⁴ Přesné datum uvedeno není, audience burgundských vyslanců se však konala ve Vendôme. Ohledně vědomí o cestách Dětricha: „*Longtemps auparavant que les gens desdis duc et ducesse arrivassent devers le Roy, il fut averti que le baillif de Vitry estoit allé en Allemagne, nommement devers ledit duc de Saxe, afin de traictier avec luy touchant lesdis duchié et conté, et tant faire que lesdis duc et ducesse voulsissent transporter au Roy icelulx pays.*“, tedy že dlouho před příjezdem saských vyslanců ke králi (jaro 1459) byl upozorněn, že rychtář z Vitry cestuje po Německu, jmenovitě k saskému vévodovi, aby jednal o Lucembursku a Chiny, za účelem postoupení těchto zemí francouzskému králi, Tamtéž. Omezení ochrany do Velikonoc bylo zmíněno také v projevu saských vyslanců před francouzským králem z 3. března 1459, viz další podkapitola.

zdržení poselstva, které mělo být brzy vysláno. Dětřich odjel po nových konzultacích s králem až v prosinci a s ohledem na burgundský nátlak žádal saského vévodu, aby již vyslal slibované poselstvo a zaujal postoj také k Lucembursku.

Je tedy zřejmé, že předmětem těchto jednání bylo od počátku kromě spojenectví zejména postoupení Lucemburska francouzskému králi. Otázkou je, z čí strany tato iniciativa vzešla. Heinz Dieter Heimann byl přesvědčen, že iniciativa vzešla od Viléma Saského, který po ztrátě Uher a Čech chtěl alespoň něco z manželčina dědictví vytěžit, a sice za výrazného navádění ze strany Albrechta Braniborského, aniž by však svoji domněnku přesvědčivě zdůvodnil.⁴⁴⁵ Francouzští historici Beaucourt a Leroux si byli jisti iniciativou Karla VII., čemuž by přisvědčovalo, že to byla francouzská strana, která jako první saskou stranu kontaktovala a nabídla jí také možnosti sňatku. Rovněž na schůzku v Koblenzi byl za Francii vyslán vlivný lucemburský šlechtic Filip ze Sierck. Také instrukce z 6. dubna 1460 toto tvrzení podporují, neboť z nich vyplývá, že si král obstarával o vévodství velmi podrobné informace.⁴⁴⁶ To by ovšem také znamenalo, že Karel VII. už dopředu počítal s možností, že jeho syn českou korunu nezíská a připravil záložní plán pro získání alespoň Lucemburska. Současně by to znamenalo, že ve skutečnosti nebral vážně tvrzení českých vyslanců, že ženy v Českém království korunu nedědí, popř. hodlal i pochybná dědická Anny Habsburské využít ve svůj prospěch. Tím ale francouzská strana dopředu zpochybňovala integritu Koruny české, byť listinami z 8. a 9. ledna Karel VII. deklaroval příslušnost Lucemburska k ní. Snad i touha po ovládnutí Lucemburska byla příčinou, že francouzský král odmítl navázat s Jiřím z Poděbrad přátelské vztahy.⁴⁴⁷

⁴⁴⁵ Dne 18. května 1458 Albrecht Braniborský napsal Vilémovi Saskému dopis neurčitěho obsahu, ve kterém schvaloval mínění jeho rádce Knorra a radil mu, aby si s ohledem na „Jiřika“ pospíšil s uplatněním svých nároků: „*Dr. Peter Knorrens Ansicht billigt er, nur rätth er, sich zu beeilen, damit Jiřík nicht die Meinung gewinne, als gebe er (Vilém) seine Rechte auf.*“, viz FRA XX, s. 152n č. 158. Heimann i Werveke přitom spekulují, že se mělo jednat zejména o nároky na Lucembursko, aniž by to však zdůvodnili, viz HEIMANN, H. D.: *Zwischen Böhmen und Burgund*, s. 315n; WERVEKE, N.: *Definitive Erwerbung*, s. 10. Naopak URBÁNEK, R.: *Dvě studie*, s. 297, správně namítá, že tyto nároky se vztahovaly jistě na celé Ladislavovo dědictví.

⁴⁴⁶ Instrukce sice neprozrazují, kdy si král informace obstarával, avšak s ohledem na vděčnost projevenou trevírskému arcibiskupovi a biskupovi z Met, které Dětřich navštívil na jaře 1458, se bude jednat patrně o tuto dobu. O instrukcích podrobněji další kapitola.

⁴⁴⁷ Bohužel nejsou známy královny instrukce pro Dětřichovu cestu do Prahy a není tak jisté, zda např. iniciativa nevězla přímo od Dětřicha na jeho schůzce se saským vyslancem, kdy zjistil, že by mohl svému pánovi přinést alespoň nějaké vyhlídky po blamáži francouzské kandidatury a nepřijet tak s ostudou. Ostatně by jednal v intencích francouzské protiburgundské politiky. Na ne zcela jasnou roli Dětřicha z Lenoncourtu upozorňuje také LEROUX, A.: *Nouvelles recherches*, s. 301n. Na to, že Karel VII. nezvažoval navázat (floccipendisti) s českým králem vztahy, naráželi saští vyslanci ve své řeči z 3. března 1459, viz dále.

Závažnější než francouzsko-saské intriky byl ovšem postoj lucemburských stavů, resp. té části, která byla dříve věrna králi Ladislavovi a nyní se nacházela pod francouzskou ochranou. Její čelní představitelé totiž navázali s Vilémem Saským kontakt a nejpozději v prosinci roku 1458 se také osobně za ním odebrali. Jak se záhy ukázalo, tito skalní stoupenci krále Ladislava, navzdory volbě Jiřího z Poděbrad českým králem, upřednostňovali dědická práva Anny Habsburské. Svým samostatným postupem ovšem také oni zpochybnili integritu Koruny české. Nutno dodat, že i ostatní stavy vedlejších zemí, Moravy, Slezska a Lužic, zpočátku podpořily saského vévodu, avšak nakonec se volbě českých stavů podřídily, Lucemburští nikoliv. Je možné, že to byl logický důsledek izolace Lucemburska od zbytku Koruny české a také důsledek jednání Jiřího z Poděbrad, který zpočátku o tuto zemi neprojevil aktivní zájem. Byť se Jiří totiž od počátku tituloval lucemburským vévodou, na lucemburské stavy se v průběhu roku 1458 neobrátil, přednost dostala konsolidace jeho moci v „užší“ Koruně české. Tím však přenechal saskému vévodovi pole působnosti.

Pravděpodobně z důvodu přítomnosti lucemburské šlechty a na její žádost vydal Vilém Saský 12. prosince 1458 ve Výmaru listinu, kterou „*von gotes gnaden, herzoge zu Sachsen vnd Lutzeburg, langrave in Doringen vnde marcgrave zu Miessen, grave zu Chiny vnd Welschenfels in Ardenen*“, tedy z boží milosti také jako vévoda lucemburský a hrabě z Chiny a Welschenfelsu (La Roche) potvrdil privilegia Gerhardovi z Rodemachern, Filipovi ze Sierck, Fridrichovi z Brandenburgu, Gerhardovi z Wiltz, Adamovi z Dalsteina, Františkovi d'Ouren a Janovi ze Steinseyle, jakož i všem co zůstali věrni Ladislavovi a nyní i jeho manželce Anně, dědicům Lucemburska. Obdobnou listinou téhož dne potvrdil privilegia také městu Thionville, přičemž jim potvrdil i práva na mlýn, jezero a příkop. V dalších dnech pak stvrzoval další privilegia svých stoupenců.⁴⁴⁸

Saský vévoda tedy uplatnil dědická práva své manželky také vůči Lucembursku. Použitím dávného titulu hraběte z La Roche, který již nebyl užíván přinejmenším od nástupu Jana Lucemburského na český trůn, byla navíc zřejmá jeho snaha kladně zapůsobit

⁴⁴⁸ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 41, 42; popř. Týž: Table 21, s. 285n, nebo Table 23, s. 215n. Editor udává, že Vilém tak učinil ve jménu své manželky Anny, nicméně vévoda použil konstrukci, že potvrzuje práva za sebe a manželku, jako její poručník: „*wullen wir von unsern und hochgebornen furstynn, unser leben gemabeln wegen obgenant als yre elicher richter und billicher gerbabe vormunde und mumpar*“, Anna tedy po boku svého manžela skutečně žádných práv nepožívala. Vilém pak 8., resp. 9. ledna 1459 potvrdil ještě jednou Fridrichovi z Brandenburgu jeho privilegia od Jana Lucemburského, Elišky Zhořelecké a Fridricha ze Saarwerden, hejtmana Jošta Lucemburského, viz WÜRTH-PAQUET, F. X., WERVEKE, v. N.: Archives de Clervaux, PSH 36, č. 1080, 1081; WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 22.

na lucemburské poddané. Ostatně hrad v La Roche vždy patřil mezi oporné body tamních panovníků a také Václav IV. si jeho přímou držbu v zástavních listinách vždy vyhrazoval.

Vilém si ovšem byl vědom příslušnosti Lucemburska ke Koruně české, kterou ostatně sám využíval při najímání žoldnéřů pro tažení na Soest. Těmito listinami, kdy si nárokoval Lucembursko jako své nikoliv zástavní, ale dědičné panství, se tak otevřeně postavil proti Jiřímu z Poděbrad. Tím, že si svou titulaturou nárokoval otevřeně pouze Lucembursko a ne všechny země Koruny české, také zpochybnil její integritu.

Vilém si samozřejmě byl také vědom, že vévodství nadále ovládá burgundský vévoda. Důvod, proč na něho opětovně vznesl nároky a obrátil se ve svých listinách zejména na ty, kteří byli pod francouzskou ochranou, se záhy vysvětlil a potvrdil ostatně i obsah předchozích francouzsko-saských jednání. Nejdříve v závěru roku 1458 vyslal posla do Francie s tím, že tam již brzy vypraví poselstvo. Následně na svém hradě Eckartsberg u Naumburgu vydal jménem své manželky Anny 2. ledna 1459 Petru Knorrovi, doktoru práv a proboštovi ve Wetzlaru, Janu Schenkovi z Humen (Sumen), hejtmanovi Königsbergu, a Janu Sifroidovi (Seifried), svému kancléři, plnou moc a instrukce k prodeji Lucemburska, Chiny a La Roche francouzskému králi a jeho nástupcům: „*ad eidem Christianissimo domino regi Francorum pro se, suisque heredibus et successoribus vendendum, dimittendum, quittandum, cedendum, transportandum, ac etiam donandum et tradendum, perpetuis et futuris temporibus, dominium, principatum et ducatum Lutsemburgensem ac comitatus Chinensem et de Ruppe*“.⁴⁴⁹

V úvodní intitulaci nezvykle u své manželky rozepisoval její původ od Albrechta II. a Alžběty Lucemburské k Zikmundovi Lucemburskému, jako pánů prodávaných zemí, v čemž byla zřejmá jeho snaha jednat z pozice oprávněných vlastníků-dědiců. Částečně je ovšem z listiny patrná nejistota této pozice, když upřesňoval, že postupuje všechna práva k řečeným zemím, která jim společně a každému zvlášť náleží, a sice z titulu „darování věnem“, dědictví a nástupnictví: „*omneque jus, que nobis conjunctim aut divisim pertinent, competunt aut competere possunt, quacunque ratione sive causa, in ducatu et comitatibus supradictis, tam ex donatione dotis causa quam ex jure hereditario, sive ex successioné*“. V rozporu se skutečností tedy jejich práva ještě navyšoval o titul věna. Nadto je zřejmé, že se v této listině snažil neobratně sám vstupovat do pozice oprávněného vlastníka Lucemburska, byť v úvodu se primárně odvolává na práva své manželky.

⁴⁴⁹ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 49; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. LXXXVIJ a násl. (§ původní datací do roku 1458); VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1837. Dne 6. ledna pak Vilém ještě vydal pro francouzského krále osobní dopis o pověření těchto vyslanců, LUDEWIG, J. P.: Reliquiae manvscriptorvm IX, s. 706, zde už ovšem titulu lucemburského vévody neužil. WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 22, avšak s chybným datem plné moci k 3. lednu.

Vyslanci byli na důkaz těchto práv vybaveni vidimáty potřebných listin, které osvědčili lucemburští šlechtici Fridrich z Brandenburgu a František d'Ouren a mimo jiné také stále přítomný Dětrich z Lenoncourt.⁴⁵⁰

V nedatovaných instrukcích těmto vyslancům Vilém na prvním místě přikázal, aby se pokusili sjednat prodloužení francouzské ochrany, neboť by jinak burgundský vévoda ovládl opět celé Lucembursko, což by bylo v neprospěch všech a zejména tamních poddaných. V tuto možnost ale zřejmě příliš nevěřil. Vzápětí totiž dle instrukcí měli vyslanci dodat, že než by Vilém a Anna vévodství přenechali někomu jinému, raději jej postoupí francouzskému králi za spravedlivou náhradu: „*Item das dan der Konig vermercken mochte, das der herzog yt lieber seiner gnaden, dann iemant anders des landes von Luczelburg vergunnen wolt, so wolt er und sin gemabel im ire gerechtigkeit daran uftragen und ganz übergeben doch das sin gnade in etwas darumb thete nach eime billichen, also das meine gnedige frawe die herzogin (...) bedorfte*“.⁴⁵¹ V případě, že by se pak hovořilo o výši náhrady, měli vyslanci vědět, co odpovědět. Tedy Vilém přikázal, pod jakou částku se nesmělo jít. Na doporučení Dětricha z Lenoncourt jim v této věci měl být prospěšný pán z Dunois, což opětovně potvrzovalo obsah Dětrichova vyjednávání.⁴⁵²

Důvod prodeje byl patrně ryze ekonomický, neboť stejně jako dříve potřeboval Vilém stále finanční prostředky, nyní zejména pro další boj s českým králem.⁴⁵³ Nadto si sliboval získání i mocného spojence. Ostatně také slib francouzského krále držet ochranu pouze do příštích Velikonoc postavil saského vévodu před hotovou věc, neboť do té doby nemohl být schopen se sám ujmout vévodství, resp. jeho části, kvůli boji o český trůn. Burgundský vévoda by pak opět celé vévodství ovládl a připravil saského vévodu i o zbytek toho, co mohl nyní alespoň zpeněžit.

Vilémův postup záhy na sjezdu v Bamberku počátkem ledna 1459 schválili také jeho příbuzní a spojenci, a sice jeho bratr Fridrich Saský, braniborští markrabí Fridrich, Jan a Albrecht, dále lankrabata z Hesenska a vyslanci trevírského a mohučského arcibiskupa. Všichni podporovali záměr postoupení Lucemburska francouzskému králi, aby zemi neovládl burgundský vévoda. Obdobně pak i lucemburští páni, kteří také dorazili, přičemž

⁴⁵⁰ Listiny z 10. června 1419 (prohlášení Jana Bavorského o složení holdu lucemburské šlechty), 23. prosince 1439 (pověření královny Alžběty Vilémovi k odkupu Lucemburska), 10. srpna 1440 (výzva královny Alžběty lucemburským stavům ke složení poslušnosti Vilémovi a Anně), 29. května 1441 (ratifikace listin z 29. prosince 1439 Fridrichem III.) a 13. dubna 1442 (příkaz Fridricha III. lucemburským stavům ke složení poslušnosti Vilémovi a Anně), viz VERKOOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1832-1836

⁴⁵¹ WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 34.

⁴⁵² Tamtéž, s. 21n.

⁴⁵³ Shodně URBÁNEK, R.: Věk poděbradský III, s. 475n, popř. Týž: Dvě studie, s. 297n.

se patrně jednalo o šlechtice, kterým Vilém 12. prosince 1458 potvrdil privilegia.⁴⁵⁴ To ovšem znamenalo, že také říšská knížata zpochybňovala integritu Koruny české. Pro ně totiž nebyl rozdíl, zda Lucembursko ovládne burgundský vévoda nebo francouzský král, v obou případech by došlo k ohrožení hranic Svaté říše. Zvolení Jiřího z Poděbrad se tak ukázalo být pro ně těžko stravitelnou skutečností, neboť tento z jejich pohledu nízce urozený šlechtic měl současně zaujmout první místo mezi kurfiřty. Důvod k nepřátelství ale také mohl být zcela prostší, řada přítomných knížat měla územní spory s Korunou českou a právě Jiří z Poděbrad se již řadu let proti nim razantně stavěl.

Překvapivě ovšem zní zpráva, že také část lucemburské šlechty podporovala přechod jejich země pod Francii, přičemž se patrně jednalo o dřívější skalní stoupence krále Ladislava. Patrně realisticky zvážili situaci, že ani český král, ani saský vévoda, jim nemohli proti burgundskému vévodovi pomoci více než francouzský král. Tím ovšem už zcela jednoznačně dali najevo úmysl odpoutat se od Koruny české a zpochybnili tak její integritu, stejně jako Karel VII., Vilém Saský a vysocí představitelé Svaté říše.

VIII.3 Vývoj saských nároků na Lucembursko a jejich ustálení v saském prohlášení z 3. března 1459

Specifickou součástí česko-lucemburských dějin, které už tak jejich složitý vývoj ještě více zkomplikovaly, byly saské nároky na Lucembursko.⁴⁵⁵ Na samém počátku však byl pouze nárok na věno Anny Habsburské, který saský vévoda rozšířil na Lucembursko

⁴⁵⁴ Werveke udával jiný sled událostí, a sice že právě na popud účastníků bamberského sjezdu se Vilém Saský rozhodl Lucembursko prodat, Tamtéž, s. 21. Heimann opětovně v tomto nadsazuje roli Albrechta Braniborského, aniž by svoji domněnku odůvodnil, navíc datuje sjezd na podzim roku 1458 bez žádného odkazu, HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 317. Nicméně knížecí sjezd v Bamberku začal až počátkem ledna 1459 a Vilém se na něj prokazatelně dostavil až po vydání zmocnění saským vyslancům, URBÁNEK, R.: Věk poděbradský III, s. 473n, popř. Týž: Dvě studie, s. 291n.

⁴⁵⁵ Ojedinělou prací zkoumající saské nároky na Lucembursko je dílo *Sammlung von geheimen Nachrichten von denen chur- und fürstlichen Häusern Sachsen, Band III, Gotha 1775*, kde jeho autor Dräger na stranách 70-83 vylíčil sasko-lucemburské dějiny, přičemž vycházel zejména z lucemburských a saských kronikářských a historických prací, např. Bertelse, Bertholeta a dalších. Předmětné strany tohoto nedostupného díla jsou reprodukovány v práci WERVEKE, N.: Von der vermeinten Gerechtigkeit des Hauses Sachsen an dem hertzogthum Luxemburg, který dílo s ohledem na tehdejší nedostatky pramenů oceňuje pro jeho věrné líčení hlavních událostí. Skutečností však je, že dílo obsahuje řadu faktických chyb. Je zde v rozporu s obsahy listin tvrzeno, že Lucembursko bylo namísto věna zastaveno Vilémovi a Anně již Albrechtem II., že jim později vévodství postoupila také Alžběta Lucemburská atd., včetně zásadních chyb v datacích událostí. Současně však dílo neobjektivně idealizuje vnímání Sasů v Lucembursku, jako těch, kteří byli především stejně německé řeči, na rozdíl od francouzsky mluvících Burgundů. To ovšem neodpovídá téměř paritnímu národnostnímu složení tehdejšího obyvatelstva vévodství. Toto dílo však mělo dle Wervekeho odpovědět na otázku tehdejších saských elit, zda mělo Sasko ještě v 17. století nároky k Lucembursku, neboť si je prý ještě roku 1639 činilo na základě sňatku Viléma s Annou a jim slíbených a zapsaných peněz na vévodství; odpověď tak byla s ohledem na prodání těchto práv nejdříve francouzskému králi Karlu VII. a posléze burgundskému vévodovi záporná.

samotné, aby tak vytvořil účinný nátlak pro vyplacení věna. Neproplacené věno a Lucembursko tak byly v rámci saské politiky vůči Čechám propojeny.

Doplnění věna se Vilém Saský domáhal již téměř dvacet let a úspěšný nebyl ani vůči Ladislavovi. O doplatek věna se přihlásil již v průběhu listopadu a prosince roku 1452 přímo ve Vídni, tedy v době, kdy se Ladislav vymanil z poručenské péče císaře. Opětovně pak v prosinci 1453. Ladislav však patrně na žádné vyplacení věna nepomýšlel, především jistě z finančních důvodů. Překážkou však patrně byly také osobní vztahy, a sice Vilémovo odloučení se od Anny. Souběžně s nároky na věno se také vždy řešil Vilémův dluh vůči českým žoldněrům za výpravu na Soest z roku 1447, jeho spor s durynským rodem Vitzthumů, který po rebelii našel azyl v Čechách. V nepřízni byl Vilém také pro spory jeho bratra Fridricha s českými stavy, a sice pro jeho zástavní držbu značné části severozápadních Čech a okupaci polabských držav a českých lén v Míšeňsku. František Palacký také tvrdí, že české stavy ostatně Vilémův nárok na Lucembursko nebo věno neuznávaly, protože s nimi nebyl konzultován. Albrecht II. způsob výplaty věna neurčil, to až 5. června 1442 Fridrich III., který k tomu ovšem oprávněn nebyl. Patrně i z tohoto důvodu se obracel přímo na Ladislava a vyjednávání trvalo po celou dobu jeho vlády.⁴⁵⁶

Souběžně s tím Vilém připomínal také svá domnělá zástavní práva na Lucembursko, což poprvé učinil patrně již koncem roku 1452, tedy krátce po Ladislavově osamostatnění se. Nadto Vilém dodával, že měl kvůli vévodství značné škody, jak tvrdil na sjezdu durynských stavů 17. srpna 1454 ve Výmaru. Není ovšem známo, že by se vůči Ladislavovi snad i domáhal uhrazení nákladů spojených s Lucemburskem. Není známo, že by se ve věci Lucemburska obracel rovněž ještě na burgundského vévodu.⁴⁵⁷

Ladislav ovšem Vilémova práva na Lucembursko neuznával. Jeho vyslanci se během jednání s burgundskou stranou ohledně Filipových pohledávek ovšem od jednání Viléma Saského v Lucembursku v letech 1439-1443 nedistancovali. Ostatně v květnu 1457 v Lyonu měli jeho vyslanci u francouzského krále tvrdit, že burgundský vévoda vyhnal Ladislavovy zástupce v Lucembursku, mimo jiné i hraběte z Gleichen. Ten tam byl ovšem

⁴⁵⁶ Podrobněji o těchto sporech viz URBÁNEK, R.: Věk poděbradský II, s. 871n; Týž: Věk poděbradský III, s. 233n; Týž: Dvě studie, s. 43n; popř. HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 311n. FRA XX, s. 70., PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého IV/1, s. 319.

⁴⁵⁷ URBÁNEK, R.: Věk poděbradský II, s. 876, s odkazem na instrukce Fridricha Saského vyslancům, viz FRA XLII, s. 144n, kde je pověřil, aby na sjezdu v Řezně v květnu 1454 s Filipem Dobrým sjednali dohodu o „*Burgundischen sachen*“, se domnívá, že se mělo jednat o Lucembursko. Spíše tím byl míněn sňatkový projekt mezi jejich dětmi, který již řešení Lucemburska nezahrnoval, viz 6. kapitola. Z publikovaných saských listin není o Lucembursku až na výjimky zmínky (viz FRA XLII, FRA XLIV), avšak dle Urbánka odkazujícího se přímo na drážďanský archiv tak činěno bylo.

ve službách Viléma Saského, čímž by jeho jednání Ladislav naopak vzal za své. Ladislav se po opětovném připomenutí Vilémových práv k Lucembursku jeho vyslanci 23. prosince 1453 ve Vídni nicméně dotazoval jaká práva na Lucembursku má, když současně žádal o poskytnutí kopií těchto listin. Patrně také kvůli konferenci v Mohuči v březnu 1454 a opětovně před konáním arbitráže ve Špýru na podzim 1455. Saští vyslanci však odpověděli, že listiny s sebou nemají, avšak tato práva jsou prý dobře známa.⁴⁵⁸

Tato práva ovšem tak známa nebyla, neboť listiny královny Alžběty z 29. prosince 1439 Vilémovi pouze umožňovaly Lucembursko od Elišky Zhořelecké vykoupit, což se mu nepodařilo. Posléze sice získal podporu římského krále Fridricha III., avšak ani jeho příkazy z roku 1442 lucemburským stavům, aby byly Vilémovi a Anně poslušny, nebyly dostatečným právním titulem. Navíc se odvolávaly právě na neuskutečněnou smlouvu s Eliškou Zhořeleckou. Ostatně v době, kdy Vilém o Lucembursko bojoval, se těchto listin a práv příliš nedovolával, ale tvrdil, zejména ve stanovisku z 31. července 1443, že jemu a Anně vévodství zapsal král Albrecht II., tedy věnem, byť bez jediného důkazu tohoto tvrzení. S ohledem na Eliščino jednání, kdy zemi postupovala burgundskému vévodovi se pak z pozice „*an statt der rechten erben*“, zástupce pravých dědiců, ujal obrany vévodství. K tomu ovšem zmocněn nebyl a s Annou Habsburskou byl v té době stále pouze zasnouben. Tvrzení, že mu bylo Lucembursko zastaveno právě kvůli věnu, např. ve smlouvě s burgundským vévodou z 29. prosince 1443, ale nebylo pravdivé, což jako jeden z prvních zpochybnil v říjnu 1443 v Arlonu ostatně samotný Filip Dobrý. Jeho náklady s válkou za Lucembursko tak byly ve skutečnosti výsledkem jeho soukromého vojenského dobrodružství, snad i proto se jejich úhrady nedovolával. Římský král ovšem práva Viléma Saského k Lucembursku uznával, což zdůraznil svým jednáním roku 1442 a při jednání s burgundským vévodou ohledně sňatku roku 1447.⁴⁵⁹

Nebylo tedy vůbec jasné, jaká práva na Lucembursko měl Vilém za života Ladislava Pohrobka na mysli, když navíc hrozilo, že tento král akty své matky a poručníka neuzná. Ladislavova smrt ovšem saskému zájmu o Lucembursko dala nový impuls a velmi brzy Vilém vydal příkaz vyhledat v archivech listiny týkající se jeho vztahu k Čechám, a sice kvůli jeho kandidatuře na český trůn, ale také i k Lucembursku.⁴⁶⁰ V tuto dobu se navíc saský právní postoj ustálil, jak je zřejmé z listin Vilémem vydávaných. Z listiny o potvrzení privilegií části lucemburských stavů Vilémem a Annou ze dne 12. prosince 1458 je zřejmé,

⁴⁵⁸ URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 43n, s odkazem na drážďanský archiv; FRA XX, s. 70 č. 59.

⁴⁵⁹ Viz předchozí kapitoly; DIETZE, U.: Luxemburg, s. 76n.

⁴⁶⁰ URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 176.

že se především mělo jednat o dědická práva Anny Habsburské na Lucembursko. V saských listinách se od té doby u úvodní intitulace Anny objevuje nezvykle místo titulů její rodový původ přes rodiče Albrechta II. a Alžbětu Lucemburskou až k císaři Zikmundovi, popř. Karlu IV., se zdůrazněním, že se jednalo o lucemburské vévody: „*serenissime domine Anne, divi Alberti, Romanorum, Hungarie et Bohemie regis, ac etiam domine Elisabeth filie gloriosissimi Sigismundi imperatoris Romanorum, necnon Hungarie et Bohemie regis, ducis Lucelburgensis et comitis Chinensis et de Ruppe in Ardonā*“.⁴⁶¹ Tím se tak měla demonstrovat její dědická práva. Dále se v nich současně vždy také objevovala doložka „*tam ex donatione dotis causa quam ex jure hereditario, sive ex successionē*“, tedy nejen právem dědickým, ale také z „darování věnem“. Nastíněný saský právní postoj byl následně rozveden v obsáhlé řeči saských zmocněnců před francouzským králem přednesené patrně 3. března 1459 v Montbazou u Tours.

Nejdříve bylo opětovně argumentováno dědickými právy Vilémovy manželky Anny, a sice rozborem jejího původu sahajícím k císaři Karlu IV. Současně bylo zdůrazněno, že Anna byla prvorozeným potomkem Albrechta II. a Alžběty, vedle sestry a polské královny Markéty (správně Alžběta) a bratra Ladislava. Tím tedy byla po bratrově smrti opravdovou, nezpochybnitelnou a oprávněnou dědičkou jeho vévodství a knížectvích: „*Nunc videmus quod si, vel a latere nobiliori materno, seu a latere paterno computaverimus, semper superest inclita domina nostra Anna, consors illustris domini nostri Wilhelmi ducis parentum suorum primogenita, regni Bohemie et ejus attinentiarum et singulorum ducatum et principatum per regem Ladislaum eius fratrem relictorum, vera, indubitata et legitima heres*“.

Rovněž měla práva na český trůn, o který se ucházel její manžel Vilém, avšak ten byl oklamán, že Češi mají právo volby a uznali poddaného, který okupuje trůn „*eo sit delusa, quod Bohemi liberam electionem habeant, recognita etiam quomodo ille subditus, qui regale solium occupat*“!

Dále vyslanci odkazovali na schůzku s Filipem ze Sierck v Koblenci, zastupujícím francouzského vyslance Dětricha z Lenoncourt, který o ni jejich vévodu a vévodkyni požádal po volbě českého krále z Prahy. V Koblenci jim byla oznámena přízeň francouzského krále k nim a mezitím Dětrich navštívil Viléma a Annu také osobně. Měl jim přitom sdělit, že věrní Lucemburští stále vyhlížejí své dědice a přejí si zůstat pod francouzskou ochranou, než se jich Vilém ujme: „*fideles Lutzeburgenses, qui se usque huc apud naturales et veros heredes predicti ducatus observassent, in tua gubernatione et guardia retinere velles,*

⁴⁶¹ Citace z kupní smlouvy z 20. března 1459, viz další text.

quousque illustrissimum dominum nostrum iterum desuper avisares“! Také francouzský král se měl domnívat, že Vilém o trůn machinacemi neprávem přišel, a proto podrží věrné Lucemburské, než se saský vévoda a vévodkyně domohou svých práv.

Nad rámec dědického práva Viléma a Anny k Lucembursku byly ještě předloženy čtyři listiny, z nichž jim rovněž měla plynout práva k tomuto vévodství, byť ta údajně plynula i z jiných listin, se kterými se osobně seznámil Dětrich z Lenoncourt.

Jako první byla předložena listina, kterou královna Alžběta darovala Anně a jejímu manželovi Lucembursko a Chiny s právem dědickým, ničeho nevyjímaje. Pouze pokud by se jí narodil syn, který by toto vévodství zdědil, mohl by jej pro částku, pro kterou jej získala Anna, vykoupit zpět. Pokud by se však syn nenarodil/zemřel, měl Vilém a jeho dědicové navždy držet vévodství bez překážek: „*litteras serenissime domine Elizabeth, Romanorum et Bohemorum regine, matris predictae domine Anne, filie sue primogenite et illustrissimo domino nostro, ejus marito, insignem ducatum Lutzeburgensem et comitatum Chymensem, perfecta donatione inter vivos, hereditario jure donavit, nihil illic excipiendo, nisi quo prolem masculam relinqueret, quod idem ducatum predictum hereditare, et pro ea summa, quam domina Anna impendisset, predictorum ducatus et comitatus possessionem acquirenda ab ipsa vel heredibus suis redimere posset et deberet; si autem idem filius sine liberis decederet, quod ducatus predictus deinceps apud dominum nostrum et heredes suos, sine omni contradictione, perpetuo remaneret*“.

Druhou byla listina rovněž od Alžběty, kterou přikázala poddaným vévodství a hrabství přijmout Annu a Viléma jako jejich dědice a pány a vykonat přísahy: „*litteras prefate regine, in quibus prelati, comites, barones, nobiles, cives et incolae predictorum ducatus et comitatus mandat, ut dominam Annam et loco ipsius illustrissimum dominum nostrum, tanquam verum et naturalem heredem et dominum recipiant, sibi obedienciam faciant, etiam homagium prestant, quo facto eos a juramentis sibi prestitis absolvit*“.

Třetí listinou, o kterou Vilém a Anna také opírali svá práva k Lucembursku, pak byla konfirmace císaře Fridricha III., tehdy římského krále, kterou souhlasil s předchozími listinami Alžběty Lucemburské, jako Ladislavův poručník: „*litteras confirmatorias illustrissimi domini nostri imperatoris Romanorum Friderici moderni, quas eo tempore, ut Romanorum rex, regis Ladislai tutor, super donatione hujusmodi concessit*“.

Poslední konkrétní listinou byl Fridrichův příkaz poddaným vévodství, aby přijali Annu a Viléma za jejich pány a složili jim přísahy: „*litteras ejusdem imperatoris ad prelatos, comites, barones, nobiles, cives et incolas ducatus et comitatus predictorum, ut dominam Annam et ejus vice, dominum nostrum in eorum dominium recipiant, sibi pareant, obedienciam faciant et homagium prestant*“.

Dle popisu listin a s ohledem na vidimáty listin, které saští vyslanci obdrželi 2. ledna 1459 spolu se svým pověřením, se jednalo o listiny královny Alžběty z 29. prosince 1439 a 10. srpna 1440, Fridrichovu konfirmační listinu z 29. května 1441 a 13. dubna 1442.⁴⁶²

První listina byla interpretována odlišně, než zněl její skutečný obsah. Účinnost darování byla ve skutečnosti vázána na podmínku vykoupení Lucemburska od Elišky Zhořecké. Ostatně tuto podmínku sami vyslanci naznačují zmínkou o částce, pro kterou Anna měla vévodství získat. Vilém Saský ovšem pro nedostatek financí Elišce nic neuhradil. Naznačené tvrzení, že Vilémovi a Anně Lucembursko navždy náleželo, protože Ladislav zemřel a nestačil zemi vykoupit, bylo zkreslení obsahu této listiny, jakož i původního záměru Alžběty. Nutno ovšem přiznat, že listina nebyla sepsána zcela jednoznačně a takovéto zkreslení umožňovala. Situaci navíc neusnadňoval závěr první listiny, jakož i druhá listina v této věci, a sice příkaz poddaným Lucemburska ke složení poslušnosti. Tento příkaz totiž nebyl vázán na žádnou podmínku, tedy vyplacení vévodství, a ani v nich nebylo na první listinu odkazováno. Jejich samostatné použití tedy samo o sobě mohlo vyvolat mylné závěry a klamat. Alžbětina listina navíc byly problematické zejména z jiného důvodu, neboť nebyla vůbec oprávněna je vydat a disponovat se zemí Koruny české. To mohl pouze český král a se souhlasem stavů, což však očividně nikdo nerespektoval.

Fridrichova listina ze 13. dubna 1442 byla rovněž problematická, neboť sice opravdu přikazovala lucemburským stavům být poslušni Vilémovi a Anně, avšak bez právního důvodu. Byla jistě vydána v souvislosti s jeho obdobnými příkazy ze 14. a 15. února 1442, ve kterých Elišce Zhořecké a lucemburským stavům přikazoval, aby umožnily Vilémovi ujmout se v Lucembursku vlády. V nich však odkazoval na neuskutečněnou smlouvu mezi Vilémem a Eliškou z roku 1440, aniž by zohlednil skutečnost, že ji nedodržel zejména saský vévoda, když nesplnil její finanční podmínky. V dubnové listině pak navíc odkazoval i na chystaný Vilémům sňatek s Annou, což ovšem samo o sobě důvodem rovněž nebylo.

Vilém Saský tedy využil obsahově a formálně sporné listiny Alžběty Lucemburské a Fridricha III. k demonstraci svých práv na Lucembursko, byť původní právní důvod a tedy vyplacení země od Elišky Zhořecké nikdy nevznikl. Překvapivě navzdory jeho

⁴⁶² Viz také seznam vidimovaných listin z 2. ledna 1459. Královna Alžběta přikázala lucemburským stavům složit Vilémovi a Anně hold také v listinách z 29. prosince 1439 a na ní odkazuje Würth-Paquet, není jasné, na kterou z nich se saští vyslanci odvolávali, k dispozici měli obě; římský král Fridrich III. pak vyzval lucemburské stavy k témuž také v listinách z 14. a 15. února 1442.

dlouhodobému tvrzení neodkazoval na žádný zápis Albrechta III! Ani absence souhlasu ze strany českého krále Ladislava s těmito akty mu nepřekážela v jeho stanovisku. Sporné listiny ovšem byly druhořadé, Ladislavovou smrtí měl vzniknout jiný a mnohem silnější právní titul k Lucembursku, dědická práva Anny Habsburské.

Ve zbylé části si vyslanci stěžovali, že *Georius de Kunstad*, kdysi služebník Ladislava, okupoval nikoliv pouze trůn v Čechách, ale také Moravu a Slezsko, avšak jejich pán bude o svá práva bojovat. Mezitím však navíc burgundský vévoda okupoval Lucembursko náležející jejich pánovi, který jej už navíc v míru přes rok držel: „*Nec tamen omnia illustrissimo domino nostro non sufficient, interea quo illustrissimus Burgundorum dux eum insignem ducatum Lutzeburgensem et comitatum Chinensem qui sibi et ejus consorti hereditario jure haut cunctanter debetur, prout paulo ante clarius deductum audivisti, quem etiam et idem dominus noster ultra annum in pacifica possessione habuit, sine omni judiciali cognitione previa, pro majori parte, suo lacto destituit, occupat et occupatum tenet*“. Nijak v této věci ovšem nezmiňovali, z jakého titulu si burgundský vévoda činí na zemi nárok a ani, že s ním kdysi uzavřeli dohodu, kterou nedodržel.

Navíc se tento vévoda měl snažit podmanit si ty, kteří byli věrni pravým dědicům, což by se také stalo, kdyby se jich francouzský král neujal. Od Dětricha se ovšem dozvěděli, že burgundský vévoda naléhá na francouzského krále, aby svoji ochranu odvolal, přičemž ten mu měl slíbit, že tak učiní už po Velikonocích: „*responsionem quam celsitudo tua illustrissimo [Karel VII.] duci Burgundie dedit, dum apud eandem instantiam faceret, quatenus gvardiam dimitteres, quam hucusque fidelibus Lutzeburgensibus strenuo, cum non parvo sumtu habuisti in effectu, concludente, qualiter gvardiam et custodiam predictam, usque ad festum sancti pasche primum, retinere cogitaré*“!

A proto před tímto termínem byli k němu vysláni, aby jej požádali o zachování ochrany nad jejich pánům věrnými v Lucembursku. Čekali však až do 18. ledna, kdy Jiří z Poděbrad žádal přátelskou schůzku (ve Wunsiedel), kterou ovšem odložil. Současně žádali, aby neobnovoval spojenectví s Čechami. Apelovali přitom na něho, že princezna Anna jiného příbuzného, který by ji mohl pomoci, než jeho nemá. Z otcovy strany císař a jeho bratr proti Jiřímu nepůjdou a z matčiny strany na celém světě pouze její sestra a on jsou s ní pokrevně spřízněni. Vilém by jinak musel upřednostnit válku pouze proti jednomu z jeho protivníků a někdo by utrpěl bezpráví, vést válku proti oběma by nemuselo totiž dopadnout dobře. Přitom jej žádali také o pomoc proti Jiřímu z Poděbrad.

Žádost dále rozebírala Vilémův boj o český trůn, jakož i vztahy mezi německými knížaty, přičemž francouzského krále vyslanci vychvalovali a skládali mu nejvyšší pocty,

coby nejmocnějšímu křesťanskému panovníkovi. Cílem bylo učinit z něj spojence Viléma.⁴⁶³

Nad rámec této řeči/žádosti ještě saští vyslanci zdůraznili dědické právo jejich vévodkyně Anny, kterého jí *gubernator* pomocí volby zbavil. Odkazovali na stará práva v této věci, zejména nařízení císaře Karla, jakož i zvyklosti, podle nichž dědická posloupnost žen převažuje nad právem volby: „*quod de regia Bobemorum stirpe feminea prole superstite Bobemis liberam electionem minime competere, sed quod heres seu proles huiusmodi tam de iure quam de consuetudine in regno Bohemie cum suis attinentiis succedere debeat*“. Ženské nástupnictví ostatně prý umožňovala i dohoda mezi císařem Karlem, českým králem Václavem a moravským markrabím Janem a rakouskými vévody Rudolfem, Albrechtem a Leopoldem.⁴⁶⁴ Tímto dovětkem ovšem nepřímo také připomněli relevanci habsburské kandidatury na český trůn.

VIII.4 Prodej saských práv na Lucembursko francouzskému králi

Žádost o prodloužení ochrany nad částí Lucemburska byla spíše záminkou pro vlastní záměr saské výpravy, kterým byl dle zmocnění z 2. ledna prodej saských práv na Lucembursko. Z pozdějšího dopisu saského vyslance Petra Knorra ovšem vyplývá, že koupě Lucemburska měla na francouzském dvoře odpůrce, neboť někteří rádci nechtěli prohlubovat spory s burgundským vévodou. Většina v tom však viděla příležitost, neboť dosud Francie bezprostředně na území Svaté říše prý nevkročila, avšak koupí Lucemburska by se tak stalo. Mimoto by král takto mohl získat panství pro svého mladšího syna, tak jako kdysi v případě vévodů z Orléansu.⁴⁶⁵ Argument, že Francie dosud na říšské území nepronikla, těžko mohl obstát, neboť se tak již dávno stalo, zejména v Arelatském (Burgundském) království.

⁴⁶³ Tato žádost není přímo datována a literatura ji datuje spolu s dovětkem o dědických právech Anny Habsburské. Není však vyloučeno, že byla přednesena dříve a dovětek byl pozdější reakcí. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 56; žádost otištěna rovněž spolu s kupní smlouvou z 20. března 1459 v LÜNIG, J.: CGD II, s. 1704n, popř. LUDEWIG, J. P.: Reliquiae manvscriptorum IX, s. 725n. Dále WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 23n; BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 206n; LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 298n. Obecně URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 371n.

⁴⁶⁴ LUDEWIG, J. P.: Reliquiae manvscriptorum IX, s. 707-714. České stavy měly Zlatou bulou sicilskou, jakož i Zlatou bulou Karla IV. přiznané právo volby českého krále, byť Karel IV. toto právo omezil na skutečnost vymření celého rodu (sám pak ovšem žádal stavy o schválení jeho syna Václava IV.). Potomci Albrechta II. a Alžběty Lucemburské byli ovšem už Habsburky a tedy Anna neměla jednoznačná dědická práva. Závaznost dynastických dědických úmluv z roku 1364 a 1404 byla přinejmenším sporná, neboť byly vázány na souhlas stavů, které je většinou neschválily. Blíže STARÝ, M.: K otázce závaznosti lucembursko-habsburských dědických smluv, s. 323n

⁴⁶⁵ Knorrův dopis z 10. dubna 1462 citován v WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 33n. K analogii držby Lucemburska vévody z Orléans, viz Ludvíkova (pod)zástavní držba ve 2. kapitole.

Ve prospěch koupě jistě přispěla i skutečnost, že burgundští vyslanci si 9. února 1459 opětovně stěžovali francouzskému králi na porušování míru z Arrasu a spolčování proti jejich pánovi. Mimo jiné i svého času s králem Ladislavem, který byl Filipovým nepřítelem, přičemž mu král dával svoji dceru za manželku. Současně se také řešil králův spor s jeho následovníkem dauphinem, který před časem utekl právě k burgundskému vévodovi. Karel VII. se 7. a 11. března ohradil, že jeho svazky s Ladislavem byly pokračováním dávných svazků jejich předchůdců již od Jana Lucemburského a ve věci Lucemburska byla jejich pánovi nabízena arbitráž pod jeho předsednictvím, kterou odmítl. Králova trpělivost docházela a burgundským vyslancům hrozil i válkou.⁴⁶⁶ Někteří současníci si paradoxně burgundský postup ve věci Lucemburska vyložili jako snahu bránit práva Svaté říše.⁴⁶⁷

Dne 16. března 1459 francouzský král v Montbazou u Tours udělil svým zástupcům, Richardovi Olivier de Longueil, kardinálovi z Coutances, Janu d'Estouteville, královskému komorníkovi, a Petru d'Oriol, hlavnímu výběrčímu, plnou moc pro jednání o koupi saských práv na Lucembursko.⁴⁶⁸ Z průběhu vyjednávání je pouze známo, že se francouzská strana zajímala také o nároky jiných panovníků na Lucembursko, zejména českého krále a burgundského vévody. Petr Knorr později tvrdil, že přesto dospěli bez zaváhání k řešení, a odvolával se na své právnické vzdělání.⁴⁶⁹

Dne 20. března 1459 tak byla v klášteře sv. Martina v Toursu uzavřena mezi oběma stranami v zastoupení kupní smlouva, kterou Vilém a Anna s ohledem na vzdálenost Lucemburska, Chiny a La Roche, jakož i jejich zatížení a závazky, a také pro příbuzenství s francouzským králem Karlem VII. a jiné důvody, prodávali a postupovali tomuto králi a

⁴⁶⁶ K části královy odpovědi ohledně arbitráže viz předchozí podkapitola o možnostech spojení s Francií. Úplné znění PLANCHER, U.: Histoire de Bourgogne, s. CCXXX č. CLXXIX; REILHAC, A.: Jean de Reilhac, s. 48n (52n); BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 209n.

⁴⁶⁷ Sekretář papeže Pia II. Jan Gobellinus se domníval, že Filip ve věci Lucemburska krále upozornil na porušení staré dohody z Toul mezi francouzským králem a římským císařem (z roku 1299 mezi Filipem IV. a Albrechtem) o nevěšování se na území druhé strany: „*Philippus indignè agere regem aiebat qui nonnulla in ducatu Lucenburgensi, id est in imperii ditone, oppida occupasset adversus antiquum foedus quod Franciae reges cum romanis imperatoribus apud Tullum percussere, in quo cautum sil imperator in regno Francie, rex in imperio ne dominatum sibi vendicet, etiam si volentes aliqui sese dedant; injuste regem agere qui foedus violet et oppignoratum sibi Lucenburgensem ducatum molestare audeat*“, cituje LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 300.

⁴⁶⁸ Würth-Paquet a Bertholet datují listinu nesprávně do roku 1458, nicméně středověká Francie počítala nový rok až od Velikonoc a v listině samotné se uvádí 37. rok vlády Karla VII, který se jí ujal 30. října 1422. Obojí svědčí pro dataci do roku 1459, tedy po vznesení saské nabídky. Würth-Paquet ještě upozorňuje na možné datum 16. května dle jednoho archivu, nicméně toto datum neodpovídá okolnostem. Kardinál z Coutances byl členem poselstva do Prahy v létě roku 1457. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 207; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. XCJ a násl.; WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 34; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1838.

⁴⁶⁹ WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 34.

jeho dědicům a nástupcům tyto země, které zmocněnci krále za něho přijímali: „*respectu dictorum ducatus Lucelburgensis et comitatum Chinensis et de Ruppe, qui attentis distantia locorum, oneribusque et chargijs super ipsis ducatu et comitatibus existentibus, et pretensis, modicam eisdem domino duci et domine ducisse pro nunc afferunt utilitatem, ac etiam consanguinitatem, proximitatemque gradus generis, et affinitatem quibus attingunt prefato domino christianissimo regi et domui Francie, ex pluribusque alijs justis causis et presertim infra descriptis, ipsos dominum ducem et dominam ducissam, ut dicunt, predicti eorum ambaxiatores et procuratores recte moventibus, vendunt, cedunt, et per presentes transportant, prefato christianissimo domino regi pro se et suis heredibus ac successoribus, causamque ab eo in futurum habentibus et habituris, et hoc in personas dictorum reverendissimi nobilisque potentis et egregij consiliariorum ejusdem christianissimi regis, supra nominatorum, nomine ejusdem absentis, ementium et acceptantium, ac stipulantium pro eodem, videlicet dominium, principatum et ducatum Lutzeburgensem et comitatus Chiniensem et de de Ruppe*“.

Opětovně se pak Vilém a Anna odvolávali na to, že všechna práva, která jim na těchto zemích náleží, pochází z věna a také z práva dědického „*tam ex donatione, dotisque causa, quam ex jure hereditario aut successionē*“. Ostatně v úvodní intitulaci byl u Anny opět uváděn rodový původ až k císaři Zikmundovi.

Kupní cena byla ujednána na 50.000 zl. écus, přičemž prvních 10.000 zl. mělo být předáno, jakmile se zástupci francouzského krále v klidu a míru ujmou hradů a měst, které Vilém a Anna drží. Zbývá částka pak během dvou let od 1. května (tedy do 1. května 1461) v Koblenci: „*et hoc pro summa loco pretij concordata, et ut infra conventa, scilicet quinquaginta millia scutorum auri legalium, nunc in hoc Francie regno cursum habentium, quam summam predicti domini consiliarij regis nomine ejusdem solvere et assignare dictis ambaxiatoribus et procuratoribus, nominibus dictorum domini Wilhelmi et domine Anne bona fide promiserunt modo et forma sequenti videlicet: decem millia scutorum auri predictorum, quando memorati ambaxiatores et procuratores dictis nominibus realem corporalemque possessionem, investituram ac inductionem predictas, quietas et pacificas castrorum, villarum et eorum omnium ducatus et comitatum predictorum, que de presenti ijdem dominus Wilhelmus et domina Anna, ejus consors, possident actualiter, et cum effectu ipsi domino regi aut suis deputatis vel deputandis tradiderint, ac propter hoc immiserint homines seu gentes ad hoc per eundem dominum regem deputatos vel deputandos, residuum autem dicte summe ascendens ad summam quadraginta millia scutorum predictorum auri assignare et solvere tenebitur; ipse dominus rex christianissimus et sui heredes tenebuntur eisdem domino Wilhelmo et domine Anne et eorum heredibus dictis aut alijs procuratoribus ad hoc potestatem habentibus specialem, infra duos annos a prima die proximi futuri mensis maij inchoandos, in oppido Confluentie*“.

Zdánlivě nízká cena jistě zohledňovala stav Lucemburska, kde většinu zeměpanských statků držela v zástavě tamní či cizí šlechta, a zejména skutečnost, že větší díl vévodství okupoval burgundský vévoda. Na to však poukazováno nebylo a kupní cena byla pro jistotu obhajována tím, že pokud tyto země měly větší hodnotu, pak převážila kromě starých přátelských svazků mezi předchůdci obou stran zejména vzájemná pokrevní pouta, přičemž původ Karla VII. z české krve jej měl také k držbě vévodství opravňovat: „*Et si ducatus et comitatus predicti (...) plus forte valent de presenti aut valere possent in futurum, quam summa conventa (...) ab eisdem domino Wilhelmo et domina Anna habentes, considerantes maxime ut supra consanguinitatem, proximitatemque generis, gradus et affinitatis, quibus ipsi dominus Wilhelmus et domina Anna eidem domino regi christianissimo attingunt, presertim ad causam dicti Bohemie regni, et quod domina Anna ducissi predicta de sanguine regio Bohemorum esi progenita, de quo etiam sanguine idem dominus rex ex uno latere originem sumpsit, adeoque in eisdem ducatu et comitatibus ex casuali facti accidentia legitime succedere posset*“.⁴⁷⁰

Vilém a Anna dále měli umožnit předání prodávaných zemí a jejich tamních poddaných. Těm měli nařídít, aby složili přísahy věrnosti francouzskému králi jako jejich pravému pánovi dle obsahu této smlouvy. Současně pak měli vyslancům krále předat všechny listiny a dokumenty, které se prodávaných zemí týkaly a které měli v držení, a sice do dvou let nebo při přijetí zbývajících 40.000 zl. écus. Mezitím po vyplacení prvních 10.000 zl. měli předat alespoň ověřené kopie těchto listin a v případě potřeby také originály pro obranu práv krále, které k těmto zemím získá. Pokud by však kdokoliv králova práva k těmto zemím před soudcem ohrozil nebo i překonal na základě práv, která k nim sám drží, byli Vilém a Anna povinni pomoci k obraně jeho práv, popř. měli být povinni bezpodmínečně mu vrátit přijaté částky peněz: „*quod aliquis ducatum et comitatus hujusmodi ut supra venditos, proprietatis aut donationis seu successionis hereditatisve jure aut causa pretenderet sibi pertinere, et ob hoc dictum dominum regem, vel suos via juris vel justitie, coram iudice competenti inquietaret, vel evinceret, in quo tamen casu dominus rex et sui predicti cum consilio ducis et ducisse prefatorum hoc deffendere debebunt, quod etiam consilium ipsi dominus dux et domina ducissa prestare tenebuntur, tunc dicti dominus Wilhelmus et domina Anna tenebuntur restituere ipsi domino regi vel suis predictis summam auri quam ob hoc receperint, sine contradictione quacunque*“.⁴⁷⁰ V takovém případě se

⁴⁷⁰ Rudolf Urbánek při rozboru smlouvy ve svých Dvou studiích, s. 373n, ovšem obrat „*presertim ad causam dicti Bohemie regni*“ vysvětluje jako odkaz na současný spor Viléma o český trůn, nicméně tato fráze je spíše v souvislosti právě onoho příbuzenství.

král zavazoval zbavit lucemburské poddané jejich přísah vůči němu, avšak vyhrazoval si právo na náhradu škody.⁴⁷¹

Ke smlouvě ještě byly téhož dne uzavřeny dva dodatky. V prvním saští vyslanci sepsali nároky jejich pánů proti určitým osobám na statky, užitky a důchody, mezi nimi i vůči burgundskému vévodovi, které rovněž postupovali na francouzského krále.

Druhý dodatek umožnil francouzskému králi od smlouvy odstoupit za podmínky, že toto rozhodnutí oznámí saským vévodům šest měsíců před 1. květnem 1461. Pokud by tak učinil, musel by saský vévoda do šesti měsíců po 1. květnu 1461 v Koblenci vrátit 10.000 zl. écus, které měl obdržet. Francouzský král měl naopak vrátit postoupené země a práva, včetně všech práv, které tam do té doby získá. Do 1. května 1461 měl ovšem tyto země mít v držbě jako jejich pravý pán a tamní poddané chránit. Pokud by však saský vévoda během stanovené lhůty přijaté peníze nevrátil, měl francouzský král držet Lucembursko a Chiny jako pravý pán až do splacení pohledávky, přičemž si mohl tamní příjmy ponechat na úhradu svých nákladů. Tedy je měl držet právem zástavním. Kdyby však francouzský král po 1. květnu 1461 před přijetím 10.000 zl. změnil svoji vůli a chtěl si Lucembursko a Chiny ponechat, mohl tak učinit po doplacení 40.000 zl. V případě odstoupení od smlouvy neměl saský vévoda a vévodkyně povinnost francouzskému králi vydat listiny týkající se prodávaných zemí. Poddaní prodávaných zemí neměli být nuceni francouzskému králi skládat konečné přísahy, dokud on nedoplatí saskému vévodovi a vévodkyni 40.000 zl.⁴⁷²

Oba dodatky byly zcela jistě reakcí na případné nároky ze strany českého krále a burgundského vévody. První měl burgundským nárokům konkurovat. Druhý dodatek sice mohl vzniknout kvůli situaci, že by na postupované země někdo vznesl nároky a královu držbu ohrožoval, avšak i na to původní smlouva pamatovala. Mohl tak být odrazem přání vytvořit prostor pro případný smír mezi Francií a Burgundskem. Druhý dodatek dával francouzskému králi značnou volnost v rozhodování a ve značnou nejistotu naopak uváděl

⁴⁷¹ Součástí listiny byly plné moci obou stran, listiny ověřili tři notáři. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 58, 59; BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 470n; Týž: Histoire 8, s. XCIIJ a násled.; LÜNIG, J.: CGD II, s. 1701-1704 (smlouva je ovšem otištěna jen zčásti, na místo zbytku je uvedena žádost saských vyslanců z počátku března); LUDEWIG, J. P.: Reliquiae manuscritorum IX, s. 720-725 (smlouva je stejně jako v předchozím případě otištěna zčásti spolu s žádostí vyslanců, pravděpodobně tedy měli oba editoři stejný zdroj, zbytek smlouvy je ovšem uveden na s. 714-719 spolu s nesouvisející listinou, lze usuzovat, že v archivu se tedy promíchaly části odlišných listin); VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1839, 1840. Dále BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 207n.

⁴⁷² Tyto dodatky nejsou reprodukovány a z výmarského archivu je cituje WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 34n.

saskou stranu. Vilém Saský tak patrně v rozporu s původní představou nemohl počítat s brzkým příjmem peněz a jejich použitím v boji o český trůn.

VIII.5 Ratifikační proces a chebský smír mezi Jiřím z Poděbrad a saskými vévody

To, že francouzský král měl o Lucembursko značný zájem, dokazuje skutečnost, že již v den uzavření kupní smlouvy, 20. března, ji také ratifikoval. Současně však Karel VII. prokázal i netrpělivost, když už 21. dubna 1459 z hradu Roches-Tranchelion u Tours jako „*Francorum rex dux Luxiburgensis et comes Chinensis et de Rupe in Ardenna*“ potvrdil, že Vilém a Anna na něj převedli Lucembursko, Chiny a La Roche a s ohledem na věrnost Gerharda z Rodemachern, Filipa ze Sierck, Gerharda z Wiltz, Fridricha z Brandenburgu, Františka d'Ouren a Jana de Somam(?) a dalších vůči pravým dědicům a pánům těchto zemí jim potvrdil jejich privilegia a zvyky. Obdobnou listinu téhož dne směřoval i do Thionville a také Adamovi z Dalsteina, kterého potvrdil v jeho úřadu probošta Thionville. Navíc již patrně v této době jmenoval Geoffroye ze Saint-Belin svým lucemburským místodržitelem. Na ratifikaci a výzvu lucemburským stavům ze saské strany tedy ani nevyčkal a postupoval samostatně bez ohledu na ni.⁴⁷³ Pravděpodobně s ohledem na francouzskou ochranu této části Lucemburska považoval saskou výzvu za formalitu a chtěl si co nejdříve zajistit věrnost těchto dříve horlivých stoupenců Ladislava. Je také možné, že tyto listiny byly reakcí na předčasné žádosti právě těchto lucemburských pánů, jak naznačují později slova saského vyslance. Fridrichovi z Brandenburgu se navíc později dostalo té pocty, že se stal členem královské rady. O tři dny později, 24. dubna, pak Karel VII. dal Dětrichovi z Lenoncourt a Mikuláši z Breuil pověření dokončit obchod.⁴⁷⁴

Královův rázný postup ve věci Lucemburska burgundského vévodu naplňoval obavami z rozpoutání války mezi nimi. Dopisy z 15. a 24. dubna svým stoupencům ve vévodství přikazoval je informovat o případných novinkách a zejména, aby se potají vyzbrojili. Preventivní opatření činil i ve svých dalších državách a upevňoval spojení s říšskými knížaty. Jeho vyslanci nadále upomínali francouzského krále ohledně mírové

⁴⁷³ O saské ratifikaci ze 17. dubna 1459 ještě nemohl být informován. BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 267, ovšem s odkazem na saský archiv informuje o dopise saských vyslanců králi z 11. dubna 1459, kde jej označují již jako pravého pána vévodství a hrabství, avšak jeho obsah neudává.

⁴⁷⁴ Pověření Fridrich z Brandenburgu obdržel královým dopisem z 12. června 1459. O jmenování lucemburského místodržitele informoval v závěru roku burgundský vévoda. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 59, 63, 64; WÜRTH-PAQUET, F. X., WERVEKE, v. N.: Archives de Clervaux, PSH 36, č. 1085-1087, 1092; WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 40; BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 268.

smlouvy z Arrasu a ve věci Lucemburska pak vyslal 5. července ke králi opětovně svého vlivného herolda, Jana Le Fèvre (Toison d'or).⁴⁷⁵

Vilém Saský a Anna kupní smlouvu rovněž akceptovali a 17. dubna 1459 z Eckartsbergu oznámili všem urozeným rytířům a šlechticům jejich Lucemburska, Chiny a La Roche, kteří zůstali věrni pravým dědicům, že z poctivých příčin převedli tyto země francouzskému králi Karlu VII., kterému jako „*rechten erbherrn und herzogen zu Lutzeburg und graven zu Chyni und Welschenfels*“, tedy dědičnému pánovi a vévodovi jsou nyní povinni složit přísahy a hold. Obdobnou listinou se téhož dne obrátili i na úředníky a konšele města Thionville a třetí také na Fridricha z Brandenburgu. V těchto listinách opět projeví nejistotu svého jednání, když v nich rozvádějí Annin rodový původ až k Zikmundovi a připomněli jejího bratra Ladislava, kteří tyto země také vlastnili.⁴⁷⁶ Tento příkaz současně také nezohledňoval druhý dodatek smlouvy, který umožňoval odložit složení holdu až po složení celé kupní ceny.

Následně se Vilém odebral do Chebu, kde již probíhala jednání jeho vyslanců a spojenců, knížat z Braniborska a Bavorska, s Jířím z Poděbrad, a sice právě o česko-saských sporech. Zde Vilém hodlal svůj postup ve věci Lucemburska obhajovat. Dle instrukcí měli jeho vyslanci tvrdit, že důvodem jeho jednání mělo být, že si na Ladislavovo dědictví činila nároky také princezna Magdalena. Tím se nám také potvrzuje, že zvěsti o Magdaleniných nárocích na Lucembursko skutečně byly po Ladislavově smrti šířeny, a sice i daleko za hranice Francie.

Jiří z Poděbrad se mezitím během chebských jednání o vévodství zmínil v rozhovoru s Albrechtem Braniborským, při němž popíral saské dědické nároky. Podle jeho zpráv Vilém zasnoubil svoji dceru francouzskému princovi a zároveň mu odevzdal i své zápisny na Lucembursko, za což měl dostat 100.000 zl. Albrechtovi pak vytkl, že se k tomu propůjčil poskytnutím svého služebníka doktora Knorra. Jiří měl sice nepřesné informace, avšak o sasko-francouzských jednáních informován byl. Důvodem proč včas nezasáhl, byla jistě jeho starost o obhájení jeho volby českým králem, neboť zejména Slezsko kladlo dlouho odpor a také téměř všechna sousední knížata.

⁴⁷⁵ V únoru 1459 např. v Bruselu hostil Ludvíka Bavorského a hraběte z Württemberska. Se svými lucemburskými stoupenci a služebníky udržoval pravidelný a častý kontakt. BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 264n.

⁴⁷⁶ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 61; Týž Table 23, s. 216, 62; WÜRTH-PAQUET, F. X., WERVEKE, v. N.: Archives de Clervaux, PSH 36, č. 1083; WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 38.

Dne 25. dubna 1459 se Vilém Saský nakonec zřekl nároků na Korunu českou, Slezsko, Markrabství moravské a vše co k této koruně přísluší: „*apgetretin sind aller vnser ansprache, forderung vnd gerechtikeit, ob wir die von vnsern genanten gemabeln oder vnsern wegin obgeschriebener masse an der cronen zcu Bebemem, auch der Slesie oder an der marggraueschafft zcu Merbern, vnd was zcu der crone gebörit*“.⁴⁷⁷ Za to spolu se svým bratrem Fridrichem dosáhli narovnání v česko-saských územních sporech. Téhož dne byla uzavřena celá řada smluv, spojeneckých i sňatkových.⁴⁷⁸

Žádné dohody se však výslovně netýkaly Lucemburska. Vilémovo rezignační prohlášení však vzbuzuje domněnku, že vévodství úmyslně nejmenoval, byť jmenovány nebyly ani Lužice. Toto podezření posiluje zejména, že obdobně nebylo jmenováno ani v česko-saské spojenecké smlouvě, přestože v ní byl vyčerpávající taxativní výčet příslušenství Koruny české.⁴⁷⁹ Pokud by však chtěla saská strana takto nepřímou trvat na svých nárocích vůči Lucembursku, bylo by zvláštní, že Jiřího z Poděbrad ve smlouvách titulovala rovněž jako vévodu lucemburského: „*Jorge konig zcu Bebem marggrave zcu Meebern der Slezien und Luczemburg herczog und margrave zcu Lusicz*“, přičemž naopak Vilém tohoto titulu neužil. Tím by naopak nepřímou uznala práva českého krále na toto vévodství. Současně je nepravděpodobné, že by česká strana nežádala výslovné uvedení Lucemburska v listinách, když věděla, že se jej Vilém snažil prodat francouzskému králi. Je tedy možné, že o Lucembursku jednáno bylo a spory o něj byly prozatím odloženy, aby nepřekazily dohodu v zásadnějších věcech. Dočasným kompromisem pak právě mohlo být jeho výslovné nezmiňování v listinách, při ponechání Jiřího titulu lucemburského vévody.

Jako lucemburského vévodou Jiřího z Poděbrad ve svých listinách téhož dne titulovali i Fridrich II., Jan, Albrecht a Fridrich ml., braniborští markrabí a norimberští purkrabí, a Fridrich, rýnský falckrabě a bavorský vévoda. Situace ostatně pro ně nebyla udržitelná, neboť císař Fridrich III. Jiřího podporoval od počátku a uznával jej i jako

⁴⁷⁷ FRA XLII, s. 274n. Později však své prohlášení pozměnil, když tvrdil, že své nároky dal své dceři Kateřině jako věno do manželství s Hynkem z Poděbrad, synem Jiřího z Poděbrad.

⁴⁷⁸ Dne 25. dubna 1459 byly mezi Wettiny a Jiřím z Poděbrad uzavřeny sňatkové úmluvy a dohody o vypořádání územních sporů: saští vévodové rezignovali na své zástavy v severozápadních Čechách a uznali českou lenní svrchovanost nad cca 60 místy v jejich zemích, které si tím ovšem podrželi v přímé držbě a nemuseli je vydat. Zajímavostí také je, že bavorský vévoda v návrhu na spojení výslovně vylučoval také burgundského vévodu a tedy patrně bral ohled na české nároky na Lucembursko. FRA XX, s. 177n; LÜNIG, J.: CGD I, s. 1472n; AKČ 6 č. 84-90; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský III, s. 502-513, Týž: Věk Poděbradský IV, s. 92n; Týž: Dvě studie, s. 345-365, 374n; ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 167n. Jiný záznam o zmínce o Lucembursku tvrdí, že Vilém svoji pohledávku postoupil francouzskému králi, nikoliv princovi, viz FRA XLII, s. 273n.

⁴⁷⁹ Regest smlouvy s výčtem lokalit v AKČ 6 č. 84, avšak s chybným odkazem na LÜNIG, J.: CGD I, s. 1482, kde je spojenecká smlouva s braniborskými markrabími. Listina se ovšem nachází Národním archivu, fond Archiv české koruny, inv. č. 1623, fotokopie viz <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>.

lucemburského vévodu. Jako lucemburského vévodu českého krále titulovali i další panovníci, např. benátský dóže a polský král Kazimír IV. Výjimkou však byl francouzský král, který si nyní sám na Lucembursko činil nároky. Chebským smírem však vznikla naděje, že kontraktační proces s francouzským králem bude snad ještě zastaven.⁴⁸⁰

Koncem května se však francouzský král formálně ujal části Lucemburska, když Dětrich z Lenoncourt za přítomnosti saských vyslanců v Thionville 23. května potvrdil Adamu z Dalsteina tamní úřad probošta. Dne 31. května v Koblenci saští zástupci Petr Knorr, Jan Schenk a Jan Sifroid potvrdili, že v souladu s kupní smlouvou přijali za přítomnosti mimo jiné i Dětricha z Lenoncourt prvních 10.000 zl. écus. Za Dětrichovy přítomnosti pak přijetí této částky Vilém a Anna 23. června 1459 opětovně z Eckartsbergu potvrdili a současně ratifikovali ve všech bodech kupní smlouvu z 20. března 1459. Dětrich rovněž hodlal převzít listiny týkající se Lucemburska. Saská strana tvrdila, že s výjimkou hlavních listin od Alžběty Lucemburské a císaře Fridricha má pouze prosté kopie, avšak nadále bude v archivech hledat. O týden později již byly vytvořeny ověřené kopie a opisy těchto listin.⁴⁸¹

Radost Viléma z dokončeného obchodu byla vskutku veliká. Dětrichovi sdělil, že byl s výsledkem konání svých vyslanců spokojen. Zejména však napsal děkovný dopis francouzskému králi, který odhaluje další motiv Karla VII. pro koupi Lucemburska. Vilém v něm totiž také vyjádřil radost nad záměrem dát vévodství princí Karlovi s tím, že pokud bude „inkorporován“ mezi německá knížata, on mu bude pomáhat k rozšíření jeho panství:

⁴⁸⁰ Císař Fridrich III. Jiřího tituloval lucemburským vévodou zcela výjimečně, prokazatelně v přátelské smlouvě z 2. srpna 1459: „*Georgius der gratia Bohemie rex marchio moravie slezje et Lucemburgen dux et Lusatie marchio*“, v tom ovšem žádný úmysl nelze hledat, neboť jej obecně tituloval pouze jako krále českého; sám ovšem u sebe uváděl všechny své tituly, a to i sporné (uherský král). Rovněž, když císař 31. července 1459 v Brně přijal od Jiřího lenní slib a udělil mu jeho země, jmenoval jej v listině pouze jako českého krále a rovněž se v ní zmiňoval pouze o Koruně české nebo Českém království. Jiří sám ve svém lenním slibu Lucembursko nezmiňoval, avšak v dopise z téhož dne Pražanům uvedl, „*že a nám jakožto králi Českému všecky korůbny království a koruny České i země k ní příslušejících puojčil a dal jest*“, viz FRA XLII, s. 284; AČ 5, s. 279; AKČ 6 č. 94; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský III, s. 536n. Žda mezi nimi byla i lucemburská korouhev určitě nevíme, v budoucnosti to však tvrdil burgundský vévoda, viz další kapitola.

Jiří z Poděbrad naopak titul lucemburského vévody užíval téměř pravidelně. Saští vévodové Jiřího rovněž pravidelně takto titulovali, výjimkou byla spojenecká listina ze 17. ledna 1462 z Mostu, v čemž snad nelze hledat úmysl. Ke sporům o titulaci mezi českou a francouzskou stranou další kapitola. Titulace je zřejmá ze smluv zveřejněných např. v LÜNIG, J.: CGD I, s. 1472n. Mnou uváděná citace titulu je z originálu listiny, kterou se saští vévodové vzdali nároků na zástavy v Čechách a přijali v léno české državy na jejich území, Národní archiv, fond Archiv české koruny, inv. č. 1630; pro srovnání titulací listiny pod inv. č. 1621, 1623-1630, 1634, 1637-1641, 1687, 1697, 1698, 1701, 1719, 1722, 1734, 1735, fotokopie viz <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>.

⁴⁸¹ Dne 30. června 1459 soudci města Erfurt doručili ověřenou kopii listiny z 20. března 1354(?), aktů královny Alžběty z 23. prosince 1439 a 10. srpna 1440, ratifikace Fridricha III. Alžbětiných aktů z 29. května 1441 a jeho příkazu stavům ke složení holdu z 13. dubna 1442, listiny mezi Vilémem Saským a trevírským arcibiskupem ze 4. února 1440, holdu Lucemburku saským vévodům z 22. července 1443 a schválení saské právní nabídky Fridrichem III. z 14. října 1443.

„*Etiam augebat cummulum gaudiorum nostrorum quod Majestas vestra de illustrissimo consanguineo nostro serenissimo Karolo nato celsitudinis vestre cogitavit illud ipsum aliquando ducem Luczelburgensem perficiendum. Ea propter christianissam Majestatem vestram obnixè oro quatenus prefatam intencionem ad beneplacitum suum aliquando prosequi dignetur. Confido ego in Deo quod, si aliquando predictus illustris natus vester consanguineus meus carissimus gremio principum nationis Germanice incorporaretur, me vivente non quiescerem donec id totum quod et pro Majestatis vestre et dominacionis sue amplitudine et gloria fideliter mente concepi, exequerer.*“⁴⁸² Na dotaz možného spojení však překvapivě Vilém odpověď prozatím odložil až na výsledek jednání s ostatními německými knížaty. Karel VII. dne 11. srpna 1459 na hradě Champigny za přítomnosti saského vyslance provedl opětovnou ratifikaci, o které 6. září děkovným dopisem Viléma informoval. Tím byl prodej Lucemburska dokončen.⁴⁸³

Důvodem, proč byl Vilém Saský zdrženlivý ohledně svazku s Francií, patrně bylo, že mezitím došlo k uzavření spojení s Jiřím z Poděbrad a vztahy mezi říšskými knížaty se začaly komplikovat a propukat v lokální války. Vilém se k myšlence spojení spolu s Albrechtem Braniborským ovšem znovu přihlásil za přítomnosti Dětricha z Lenoncourt na sjezdu říšských knížat v Koblenzi na konci roku 1459. Patrně v tuto dobu Karla VII. ujišťoval, že spojení s Jiřím z Poděbrad není žádnou překážkou jejich jednání. Dle Urbánka snad proto, že se v Chebu o Lucembursku nakonec vůbec nejednalo.⁴⁸⁴

Chebské dohody očividně Vilémovi nebránily pokračovat v naplňování smlouvy s francouzským králem ohledně Lucemburska. To vše navzdory skutečnosti, že v Chebu se zřekl svých nároků vůči Koruně české a uznal českého krále mimo jiné i za lucemburského vévodu. Zajímavé na listinách z května a června také je, že Vilém v nich již není titulován jako lucemburský vévoda a hrabě z Chiny a La Roche, pouze „*Wilhelmus dei gratia dux Saxonie, lantgravius Thuringie et marchio Missinie*“. Tato skutečnost však patrně měla spíše souvislost s prodejem Lucemburska francouzskému králi, později si totiž titul lucemburského vévody opětovně přisvojil.⁴⁸⁵

⁴⁸² BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 268n.

⁴⁸³ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 67, 68, 69, 74; WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 38n; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1843-1847; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. XCIX a násl.

⁴⁸⁴ Zdrženlivost Viléma ke spojení s Francií dávají do souvislosti s chebským jednáním WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 39, i URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 374n. Vilémovo ujišťování Karla VII. ohledně chebských jednání vyplývá z dopisu Dětricha z 29. září 1459, BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 291n. Beaucourt současně udává, že na sjezdu v Koblenzi opět říšská knížata podporovala francouzského krále ohledně Lucemburska a odkazuje na instrukce Karla VII. z 6. dubna 1460; ty však nic takového nenaznačují, viz další kapitola.

⁴⁸⁵ Viz další kapitola.

Vilém Saský tedy rozhodně již v dobré víře o svých právech na vévodství nejednal a v rozporu se svými závazky z chebských dohod opětovně zpochybnil integritu Koruny české. Současně však vytvořil prostor pro budoucí zpochybnění svého jednání. V tuto chvíli ovšem platilo, že francouzská přítomnost v Lucembursku se z českého pohledu stala okupací a počet protivníků se znovu rozšířil, vedle burgundského a saského vévody také nově o francouzského krále. Ve stejnou dobu se pak tři panovníci, Jiří z Poděbrad, Karel VII. a Vilém Saský titulovali lucemburským vévodou. Skutečnou moc ovšem stále držel zejména burgundský vévoda, který jediný se nikdy neodvážil lucemburským vévodou titulovat.

IX Snaha Jiřího z Poděbrad vrátit Lucembursko mezi země Koruny české, vítězství burgundských vévodů

IX.1 Předpoklady a možnosti Jiřího z Poděbrad získat zpět Lucembursko

Smrt krále Ladislava měla pro nadějně obnovení státoprávního vztahu Koruny české s Lucemburskem zásadní dopad. Zdaleka se však nejednalo jen o skutečnost, že vedle burgundského a saského vévody si vévodství nárokoval nově francouzský král, který jej spolu s burgundským vévodou okupoval. Největší překážkou reivindikační politiky Jiřího z Poděbrad byl ve skutečnosti postoj lucemburských stavů.

Ladislav se totiž obecně těšil ve značné části vévodství respektu a také aktivní podpoře části tamních stavů. Jiří z Poděbrad však stejné autority nepožíval. Primárním důvodem bylo, že neměl žádná dědická práva k vévodství, která zde byla vnímána jako nezbytný titul vlády. Více než sto let starý záměr Karla IV. oddělit ustanovením Koruny české královskou a teritoriální složku moci se ukázal být stále nadčasový. Dokonce i zásadní pramen pro lucemburské dějiny, edice pramenů od F. X. Würth-Paqueta z druhé poloviny 19. století, upřednostnil nároky Viléma Saského a po Ladislavově smrti přestal jednání českých králů sledovat.⁴⁸⁶

Dědická práva však nebyla jedinou překážkou. Část lucemburských stavů totiž ani z jejich pohledu více oprávněného Viléma Saského výrazněji nepodporovala, přičemž se jednalo o ty nejvěrnější Ladislavovy stoupence. Realisticky začala upřednostňovat francouzského krále, který jí mohl být spíše oporou, než slabý Vilém Saský nebo vzdálený český král. Pro tuto část stavů tak vedle dědické legitimacy bylo zásadní zajištění míru a svobod v jejich zemích. Ani jedno však Jiří z Poděbrad nemohl nabídnout.

Především ale stále silnější pozici získával Filip Dobrý. Dlouhá doba jeho vlády, větší částí stavů uznávaná zástavní práva k vévodství, slábnoucí pozice pravých vlastníků, vzdálená a pro mnohé cizí Koruna česká, to vše mělo za vliv, že počet jeho odpůrců ve vévodství klesal. Část dřívějších stoupců pravých dědiců se po smrti Ladislava s burgundským vévodou usmířila, hlavní odpůrci burgundské vlády podporující nyní

⁴⁸⁶ Würth-Paquet pak činí pouze občasné zmínky o Čechách, avšak spíše jako kuriozitu, např. když česká královna Jana (Johana z Rožmitálu) vydala 10. listopadu 1465 příkaz svým poddaným poskytnout pomoc jejímu bratrovi Jaroslavovi Lvovi z Rožmitálu a na Blatné během jeho výpravy po evropských panovnických dvorech, a sice také coby lucemburská vévodkyně, viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 32, č. 137. Naproti tomu jeho současník Nicolas van Werveke v Definitive Erwerbung si příslušnost Lucemburska ke Koruně české uvědomoval a jednání Jiřího z Poděbrad sledoval.

francouzského krále začali tvořit výraznou menšinu.⁴⁸⁷ Jeho pozici významněji neoslabil ani nově vzniklé francouzské nároky. To prokazuje také skutečnost, že město Trevír mu 16. prosince 1459 přenechalo roční rentu 400 zl., kterou na základě dávných dohod se zavázalo vyplácet lucemburským panovníkům. S touto rentou přitom ještě disponoval král Ladislav, který ji přenechal svému stoupenci Gerhardovi z Wiltzu. Nyní si město nechalo tyto dohody potvrdit právě burgundským vévodou, a tedy jej uznalo za skutečného panovníka Lucemburska.⁴⁸⁸

Přesto se burgundský vévoda snažil své postavení v Lucembursku posílit a projevit mu vládnost. Po 17 letech obnovil dvěma listinami dne 24. ledna 1461 téměř v plném rozsahu práva a svobody hlavního města Lucemburku a vrátil mu nejdůležitější listiny potvrzující jeho privilegia a lesní majetek. Ponechal si pouze vyšší soudní pravomoc. Kvůli přepadení jeho posílů vystavil 4. července 1461 v Hesdinu listiny znovu a nově současně ponechal městu část příjmů z poplatků za prodej vína pro obnovu hradeb.⁴⁸⁹

Jiří z Poděbrad se tak v nastávajícím boji o Lucembursko musel potýkat nejen s novým protivníkem, ale také s minimální podporou ze strany vévodství samotného, kde na rozdíl od Ladislava už neměl ani žádnou faktickou držbu, ani stoupence. Sice v průběhu roku 1458 a 1459 získal obecné uznání svého zvolení českým králem a práv Koruny české na Lucembursko, to však zdaleka pro obnovení státoprávního pouta nestačilo.

Inspirací mohl být výsledek klíčového sjezdu v Chebu v dubnu 1459, kde došlo k dohodě se saskými vévody. Ti se totiž nejen vzdali svých nároků na Korunu českou, ale současně došlo i k narovnání územních sporů. Nový český král dosáhl realistické dohody, kterou nejenom obnovil územní integritu vlastních Čech tím, že se zbavil saské zástavní držby v severozápadních oblastech, ale současně obnovil státoprávní poměr

⁴⁸⁷ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 28, na s. 187 reprodukuje údajný seznam stoupců pravých dědiců, resp. Ladislava, a stoupců burgundského vévody. Datuje jej do roku 1443, ovšem jak naznačil WERVEKE, N.: *Definitive Erwerbung*, s. 17n, s ohledem na smrt Ladislava patří tento seznam spíše do roku 1458 (tomu přisvědčuje i uvedení funkce probošta Thionville u Adama z Dalsteina, který ji ale získal až 15. srpna 1457). Seznam je rozdělen na čtyři části, přičemž první dva seznamy jsou zcela otevření stoupců jedné či oné strany, cca po 20 jménech, a dalších cca 80 jmen jsou nerozhodnutí nebo přebíhající podle situace. Seznam rozhodně není úplný, protože některá nám dříve známá jména v tomto seznamu chybí. Současně ani přepis jmen není zcela přesný, zvláště rodová jména jsou někdy komolena. Podle těchto seznamů lze ale tvrdit, že lucemburský spor rozdělil i jednotlivé rody, jejichž příslušníci stáli proti sobě, překvapivě ani nekopíruje národnostní hranici vévodství, burgundský vévoda si získal přízeň i německé části a naopak. Při porovnání se seznamem lucemburských zástupců stavů na jednání v Mohuči v březnu 1454, kteří podporovali Ladislava, viz WERVEKE, N.: *Choix de documents*, č. 44 s. 232, je zřejmé, že skalní stoupců dědičných pánů setrvali ve svém postoji, např. Gerhard z Wiltzu, Adam z Dalsteina, Vilém z Falkensteina atd.

⁴⁸⁸ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 79, 111.

⁴⁸⁹ Tamtéž, č. 107, 108, 121, 122; WERVEKE, N.: *Definitive Erwerbung*, s. 41, 51; BERTHOLET, J.: *Histoire* 8, s. CJ a násl., CIV.

k tzv. *feuda extra curtem*, tedy českým lénům za horami. Nejednalo se sice o obnovení předhusitského stavu a tedy obnovení úplného vlastnického práva u řady míst, v rámci daných možností byla alespoň v nějaké podobě práva Koruny české uznána. V případě Dolní Lužice, která byla v zástavní držbě braniborského markraběte, hrozila také ztráta této země. Po marném vyjednávání a vojenském zlomení odporu části dolnolužických stavů král 5. června 1462 v Gubenu sjednal s braniborským markrabím Fridrichem dohodu o vrácení země, bez povinnosti zástavu vyplatit, za což byla Braniborsku uznána lenní držba několika dolnolužických panství a přiznány čekatelské nároky na jiná panství. Nakonec pak i 14. července 1465 byla dokončena dlouhodobá vyjednávání o českých državách v Bavorsku a Horní Falcí s vévodou Otou II. Braniborským. Tyto državy, které byly dlouhodobě zastaveny tamním vévodům již od dob Karla IV. byly transformovány do podoby léna.⁴⁹⁰

Důvodem úspěchu při obnovování integrity Koruny české tedy byl pragmatický přístup Jiřího z Poděbrad. Král přistupoval k řešení státoprávních záležitostí s cílem alespoň v nějaké formě obnovit právní vztahy se ztracenými državami. U řady držav se vzdal snahy domáhat se vlastnických práv a spokojil se s lenní svrchovaností. Popřípadě se také části držav vzdal, pokud byla šance, že větší díl získá. V případě zastavené Dolní Lužice pak namísto výplaty země přenechal braniborskému markraběti řadu tamních významných panství a čekatelských nároků, čímž si Fridrich ponechával kontrolu a vliv nad touto zemí, která pro něho měla strategický význam. Všechna tato řešení mohla být inspirací i pro Lucembursko.

Rázný postup nového krále ve snaze obnovit integritu Koruny české při zachování realistického pohledu a snahy dosáhnout maximum možného dával naději také v případě Lucemburska. Ostatně i za vlády krále Ladislava to byl Jiří z Poděbrad, jako tehdejší správce Čech, který se významně angažoval ve snaze opětovně vévodství ovládnout. Pravděpodobně tak činil nepřímo už dříve prostřednictvím Viléma Saského a českého žoldnéřského vojska při výpravě na Soest. Rudolf Urbánek dominantní roli Jiřího z Poděbrad i v období před jeho kralováním příhodně označuje souhrnně za Věk poděbradský. Králi Ladislavovi se však nedá upřít, že jeho ovládnutím části Lucemburska došlo k zásadnímu a nadějnému oživení práv Koruny české k vévodství, bez kterého by jeho nástupce už neměl vůbec na čem stavět.

⁴⁹⁰ Reivindikační politika Jiřího z Poděbrad průběžně viz URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV.; rámcově ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI; k zahraničním lénům VESELÝ, J.: Obnova zahraničních lén, s. 261n; regesta AKČ 6 č. 148, 175, 176. K dohodám se saskými vévody viz předchozí kapitola.

Na rozdíl od svých předchůdců snad Jiří z Poděbrad při svém pragmatismu neočekával, že Lucembursko opětovně plně ovládne, zejména ne po čerstvé zkušenosti při jednání se saskými a bavorskými vévody. Cílem nového krále mělo být především získat z burgundské strany uznání práv Koruny české, aby byl stále ve hře o Lucembursko a nemusel pouze z dálky sledovat francouzsko-burgundské soupeření. Naopak český král měl jako v saském případě uzнат v nějaké míře burgundská práva, resp. pohledávky, které z části skutečně oprávněné byly. Vzhledem k tomu, jakou mocí Filip Dobrý disponoval a jakou pozici ve vévodství měl, se jako výhodnější muselo jevit uzнат také jeho stávající zástavní držbu a spíše se snažit domoci výkonu alespoň některých práv českého krále v Lucembursku coby vlastníka a zástavního dlužníka, tak jako kdysi v případě Václava IV. Obdobně jako tomu bylo u řady drobných držav hranicemi Čech, mohla být zástavní držba transformována do lenní držby. Lenní poměr Lucemburska ke Koruně české ostatně předvíдалa také svatební smlouva mezi Antonínem Brabantským a Eliškou Zhořeleckou z dubna 1409. Důležité totiž bylo zejména udržet v povědomí samotného Lucemburska existenci práv Koruny české.

Nelze také ignorovat otázku, kterou si položil již Rudolf Urbánek, a sice zda Lucembursko ještě stálo za případné finanční oběti.⁴⁹¹ Nejedná se přitom pouze o skutečnost, že bylo zatíženo značnými závazky vůči burgundskému vévodovi, ale také o jeho vnitřní poměry. Díky nezodpovědné vládě posledních lucemburských vévodů v čele s Eliškou Zhořeleckou byly totiž téměř všechny zeměpanské statky a příjmy zastaveny, většinou tamní šlechtě. Správa země však byla nákladná a lucemburský vévoda bez jiných příjmů, kterými by ji hradil, byl zcela paralyzován ve svém vládnutí a odkázán na milost stavů. Zdaleka tedy již nebyl takovým suverénem jako dříve.

Podle údajů z roku 1464 lucemburské země vynášely pouhých 291 liver a 18 sols! Příjmy vévodství tedy pouze pokrývaly její náklady. Werveke pro porovnání uvádí Brabantsko s 34.818 livrami a Flandry s 35.257 livrami, které ovšem byly vždy výrazněji bohatší. Avšak i sousední hrabství Namur, co do rozlohy čtvrtinové, vynášelo desetinasobek, a sice 2.983 liver. Z tohoto pohledu pak Werveke dochází k překvapivému závěru, že vedle Václava Lucemburského to byl až právě Filip Dobrý, který se snažil dát finance vévodství do pořádku a jehož vláda byla pro zemi prospěšná. Z 26. května 1464 z Brugg je znám vévodův příkaz účetní komoře v Bruselu, aby sestavila soupis všech zástav a důchodů Lucemburska a navrhla zlepšení finanční situace. Z tohoto soupisu vyplynulo,

⁴⁹¹ URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 38

že zeměpanské statky a příjmy jsou zastaveny v souhrnné hodnotě 150.000 zl. a každoroční výplata důchodů činila 6.000 zl. Je zřejmé, že burgundský vévoda musel provoz vévodství dotovat. I to ukazuje, jak strategickou polohu vévodství pro Filipa mělo, když byl ochoten se tak zadlužené země ujmout a vytrvale o něj bojovat.⁴⁹²

Český král ovšem na tom rozhodně nebyl finančně tak dobře jako jeho protivník a případné získání Lucemburska by bylo pouze za cenu enormních nákladů, které by vlastní výnosy vévodství nikdy nesplatily. I tuto skutečnost snad Jiří z Poděbrad zvažoval, neboť při oproštění se od nostalgie po dřívější slávě Koruně české Lucembursko pro něho ve skutečnosti žádnou cenu nemělo. Představovalo od Koruny české odlehlou, izolovanou a předluženou državu obklopenou silnými nepřáteli. Nyní, po ztrátě římské koruny a spojeneckých vazeb s Francií, již nepřinášelo českým králům žádné výhody a užítky, tak jako dříve, kdy sloužilo alespoň jako jejich zázemí pro politické aktivity na západě Svaté říše a Evropy. Nelze však souhlasit s názorem Rudolfa Urbánka, že král Jiří zvažoval se Lucemburska za náhradu zříci nebo jej pouze politicky využívat pro jiné cíle, o vévodství totiž projevil skutečný zájem.⁴⁹³ Ostatně se i 15. května 1461 zavázal zachovat územní integritu Koruny české a získat zpět její odcizené části.⁴⁹⁴

IX.2 Vznesení nároků na Lucembursko Jiřím z Poděbrad a burgundská obhajoba práv Koruny české

Po koupi saských práv na Lucembursko francouzským králem 20. března 1459 vedli zástupci francouzské a burgundské strany četná jednání o Lucembursku, avšak spíše neformálně a utajeně. Francouzského krále většinou zastupoval Richard Olivier, kardinál z Coutances, a burgundského vévodu pak Jan Le Fèvre (Toison d'or), herold řádu zlatého rouna. Vzájemný spor o Lucembursko přesto hrozil přerůst ve větší diplomatický konflikt.⁴⁹⁵ Patrně bezvýslednost jednání vedla v prosinci 1459 k vyslání oficiálního

⁴⁹² Z počátku 40. let 15. století existuje saský odhad příjmů vévodství na 5.500 zl, které tak sotva pokryly výdaje. Werveke také učinil odhad burgundských pohledávek k 1. říjnu 1455 na 524.000 zl., avšak tato částka neodpovídá mému zjištění, viz 7. kapitola. K přehledu zástav viz WERVEKE, N.: Les charges du pays de Luxembourg en 1464; dále WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 85; URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 37n. Účetnictví Lucemburska bylo obecně pozorně sledováno, VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1856-1858.

⁴⁹³ K tomu srovnej text o vznesení nároků Jiřího z Poděbrad u francouzského krále na jaře 1461; Věk poděbradský IV, s. 93.

⁴⁹⁴ VESELÝ, Z.: Dějiny českého státu, s. 169n; AKČ 6 č. 138.

⁴⁹⁵ Karel VII. v instrukcích z 11. září 1459 vyslancům na sjezd v Mantově, který měl rozhodnout o křížové výpravě proti Turkům, projevil starost, že jej tam budou burgundští zástupci obviňovat mimo jiné i kvůli ochraně nebo koupi Lucemburska a omlouvat tím nižší míru účasti jejich pána na tažení. REILHAC, A.: Jean de Reilhac, s. 79n.

francouzského poselstva vedeného kardinálem z Coutances do Bruselu, které mělo řešit vzájemné rozpory, které se týkaly i Lucemburska. Podle Filipovy odpovědi bylo zřejmé, že si Karel VII. nárokoval celé Lucembursko a žádal po něm vydání i těch částí, které držel.

V burgundském stanovisku, patrně ze dne 21. prosince, Filip Dobrý předně popíral, že by francouzský král nějaká práva na Lucembursko vůbec měl. Překvapivě přitom argumentaci postavil na tom, že vévodství bylo příslušné Českému království, což prý i sám král měl uznat. Toto uznání patrně mělo mít souvislost s volbou českého krále, o kterou se Karel VII. také zajímal, neboť na ni Filip následně odkazoval. Tvrdil totiž, že Jiří z Poděbrad byl zvolený českým králem a císař, lenní suverén nad Českým královstvím, tuto volbu schválil. Dále pak vůbec nevěděl, že si saský vévoda a vévodkyně nárokovali Lucembursko jako dědicové krále Ladislava, ani že popírali volbu Jiřího z Poděbrad. Tvrdil, že naopak jej českým králem uznali. Filip dále vyjádřil přesvědčení, že koupě Lucemburska nebyla iniciativou krále, ale jeho zlomyslných rádců, kteří chtěli mezi nimi vyvolat konflikt. Ostatně saský vévoda a vévodkyně nebyli oprávněni vévodství prodávat. Aby smlouva mohla být platná, musel by ji schválit císař, neboť vévodství bylo nezczizitelné, jakožto neodlučitelná součást Koruny české. Vyjádřil obavu, že tato koupě mohla být vnímána jako úmysl na něj vytvořit nátlak, což by král jistě nechtěl učinit. Svěřoval se v královu dobrotu a byl přesvědčen, že jej nyní nechá užívat v pokoji toto vévodství, protože tak musí učinit. Dále pak zopakoval, to co dříve jeho vyslanci tvrdili ve Vendôme, že chce v případě potřeby a žádosti krále mu sloužit, a sice nejenom prostřednictvím tohoto vévodství, ale všech jeho zemí a panství.

Burgundský vévoda současně požadoval navrácení Thionville a dalších míst, které kdysi také držel, vévodství mu totiž mělo náležet z titulu zástavních práv. Zástavní listiny pak stanovovaly, že může vévodství vydat pouze lucemburskému vévodovi, králi českému. Nyní český král prý požádal o vydání tohoto vévodství, jakožto součásti jeho království, přičemž kopie žádosti byla francouzskému králi zaslána! Nebylo tedy ani nijak v jeho moci, odevzdat vévodství do rukou francouzského krále, který tak požadoval. Jestli tedy francouzský král měl trvat na svých nárocích, měl se obrátit nejdříve na císaře a získat jeho souhlas s postoupením vévodství. Také se měl obrátit na českého krále pro jeho souhlas a vydání zástavních listin, které by pak musel jemu předložit v určitém čase a místě. Král by mu pak mohl nahradit vévodství penězi, přičemž on by byl připraven přijmout jeho

nabídky. Pokud král nebude souhlasit, navrhoval vévoda sjezd, kde by přátelsky došli k užitečnému závěru.⁴⁹⁶

Filipova argumentace je pozoruhodná v tom, že nyní poprvé jednoznačně uznal příslušnost Lucemburska ke Koruně české. V minulosti tyto vazby spíše ignoroval a při jednání s Fridrichem III. v letech 1447 a 1448 česká práva, byť stavovská, spíše odmítal. Byť byl jeho postoj účelový, byl nyní pro Jiřího z Poděbrad velmi cenný. Filipovo odvolávání se na souhlas císaře se zcizením částí Koruny české sice nebylo přesné, přesto souhlas císaře by měl opodstatnění, pokud by se říšské území mělo ocitnout v moci panovníka mimo Svatou říši. Možná také proto Karel VII. zvažoval udělit vévodství svému synovi, který se snad měl stát jedním z říšských knížat. Filip Dobrý tak promyšleně namítal zásadní vady francouzsko-saské smlouvy a stavěl francouzského krále do nepříjemné situace, neboť ten ve své politice vůči Svaté říši postupoval velmi obezřetně, aby získal spojence proti Burgundsku. Současně také toto stanovisko mělo poukazovat na vznik nepřímého česko-burgundského spojení. Jak Filip Dobrý, tak i Jiří z Poděbrad ignorovali francouzsko-saskou smlouvu a o Lucembursku hodlali jednat pouze spolu.

Skutečnost, že se Jiří z Poděbrad obrátil na burgundského vévodu, aby mu vydal Lucembursko, je patrně známa pouze z Filipova tvrzení, přičemž ani obsah této žádosti není znám. Mohlo se jednat o účelové tvrzení, avšak Filip tvrdil, že kopii králi zaslal. Přesto jak ukáže následující vývoj, je prokazatelné, že se český král nespokojil s pouhým titulem lucemburského vévody, ale usiloval o získání skutečné vlády.

IX.3 Snaha Karla VII. pojistit si držbu Lucemburska

Burgundský vévoda dále prostřednictvím svého herolda zlatého rouna vyjednával s francouzským králem a 4. března 1460 mu nabídl sjezd ke sporu o Lucembursko, a sice k 15. červnu v Paříži. Byť Karel VII. ve své odpovědi z 27. března nabídku nepřijal a naopak naznačil, že o svých právech jednat nehodlá, začal se na případný sjezd pečlivě připravovat.⁴⁹⁷ Dne 6. dubna 1460 udělil v l'Île-Bouchard Dětrichovi z Lenoncourt a Janovi

⁴⁹⁶ Originální znění nebylo publikováno, avšak nejednotná terminologie v případech České království – Koruna česká, se v zahraničních dokumentech skutečně objevovala. Burgundské stanovisko Beaucourt nedatuje, snad navazovalo na úvodní řeč kardinála z Coutances z 21. prosince 1459. Žádost Jiřího z Poděbrad nebyla nikde publikována, ani Beaucourt čerpající z francouzských a jiných archivů se o ni nezmiňuje. BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 278n; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 80; URBÁNEK, R.: Dvě studie, s. 376n; Týž: Věk poděbradský IV, s. 93.

⁴⁹⁷ BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 285; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 93n.

z Veroil instrukce pro jejich cestu za říšskými knížaty, které se Lucemburska týkaly. Vedle toho měly také podpořit jeho vliv ve Svaté říši.

Vyslanci měli nejdříve navštívit trevírského arcibiskupa (Jan Bádenský) a biskupa v Metách (Jiří Bádenský), aby jim vyjádřili vděk a spokojenost za jejich služby králi a odpovědi nedávno poskytnuté prostřednictvím Dětricha z Lenoncourta. Současně je měli informovat, že burgundský vévoda chce na nějakém přátelském sjezdu prokázat svá zástavní a jiná práva k Lucembursku, avšak král se pro něj zatím nerozhodl, o svém rozhodnutí je bude informovat.

Také se měli obrátit na kancléře arcibiskupa, který měl disponovat písemnostmi týkajícími se Lucemburska, jež králi mohly významně posloužit, a rovněž posudky doktorů z italských a německých univerzit vyžádanými arcibiskupem (Jakubem ze Sierck), z nichž mělo vyplývat, že burgundský vévoda neměl proti králi Ladislavovi žádná práva na Lucembursko. Vyslanci měli kancléři slíbit za tyto a jiné prospěšné listiny 100 zl. na ošacení (sic) a dále mu zaplatit za jeho ochotu a náklady s tím spojené podle jejich uvážení: „*Item, pour ce que le chancelier dudit arcevesque de Trièves et de son prédécesseur a dit audit bailly et à son lieutenant qu'il savoit bien que ledit arcevesque avoit plusieurs escriptures et besongnes touchant le fait du duchié de Lucembourg, qui fort povoient servir au roy, et mesmement y avoit délibérations de plusieurs docteurs des universitez de Ytalie et Alemaigne sur ung cas positif fait par ledit arcevesque, contenant que oudit duchié monseigneur de Bourgongne n'avoit aucun droit touchant les demandes qu'il faisoit au feu roy Lancelot, et luy a esté promis par ledit bailly que, en faisant diligence de trouver lesdictes délibérations et autres munimens servans audit duchié, il ly fera donner par le roy cent escus pour une robe, et a promis ledit chancelier de en faire diligence, lesditz bailly et lieutenans recouvreront ce que ledit chancelier voudra baillier et le paieront selon ce qu'il leur semblera qu'il l'aura desservy.*“

Dále pak vyslanci měli navštívit rýnského falckraběte ohledně jeho války s mohučským arcibiskupem, vévodou Ludvíkem Bavorským a hrabětem Oldřichem z Württemberska. Král s ohledem na hrozby Angličanů nechtěl poskytnout vojenské posily, avšak měl zájem zprostředkovat mír. Za tímto účelem napsal dopisy rakouským vévodům Albrechtovi a Šimonovi (správně Zikmundovi), Vilémovi Saskému, trevírskému arcibiskupovi a biskupovi z Met, markraběti Albrechtovi Braniborskému a markraběti z Bádenska a hraběti z Württemberska, které měli vyslanci doručit. Současně vyslanci měli případně přispět radou nebo zprostředkováním mezi nimi.

U příležitosti návštěvy Viléma Saského a Albrechta Braniborského jim měli vyslanci poděkovat za nabídky spojenectví, které jejich jménem Petr Knorr sdělil v Koblenci, a dále

na něm pracovat. Dále jim měla být sdělena nedávná odpověď burgundského vévody na žádost krále, aby mu vydal to, co v Lucembursku drží, a sice že saský vévoda a vévodkyně neměli žádné právo postoupit vévodství králi, kdežto on má k vévodství zástavní práva podle listin, které žádá předložit rádcům krále v určitém dni a místě: „*Item, en tant qu'il touche le fornissement d'icelles, leur diront comment le duc de Bourgongne, après sommation et requeste à luy n'a guères faicte de par le roy de ly rendre et restituer ce qu'il tient ou duchié de Lucembourg, a fait responce que ledit duc de Saxen et la duchesse, sa femme, qui ont transporté au roy ledit duchié, n'avoient aucun droit en icellui; et que de ce, ensemble du droit de gaigièrre que prétend ledit de Bourgogne sur ledit duchié il fera apparoir au roy par plusieurs lettres et enseignemens qu'il a devers luy, et prie au roy qu'il ly plaise ordonner des gens de son conseil, ensemble jour et lieux, pour veoir lesdictes lectres.*“.

Současně mu vezli kopie listin, které biskup z Coutances z Bruselu nedávno přivezl. Král se pro žádost ještě nerozhodl, ale svůj záměr hodlal Vilémovi oznámit. Současně jej žádal, aby vyslal své lidi k zodpovězení toho, co markýz (burgundský vévoda) sdělil, jakož i na případný sjezd, a sice dostatečně vzdělané a vybavené nezbytnými listinami k prokázání, že král učinil dobře, když vévodství přijal: „*et ly requerront de par le roy que, ou cas qu'il octroyra la requeste dont mencion est faicte cy dessus et esdiz articles (ce que le roy ly fera sçavoir de bonne heure), que il envoyé de ses gens à ladite journée souffisamment instruis et garnis de lectres, pour respondre aux allégations contenues esdiz articles et monstrer que le roy fait bien à recevoir à demander ledit duchié, en remonstrant audit due comment il est, tenu de garendie.*“.

Zejména pak měli saského vévodu žádat, aby využil spojení a příbuzenství s králem Jířím z Čech k potvrzení postoupení vévodství na krále prostřednictvím saského vévody: „*Item, requerront audit duc de Saxen, venez les alliances et affinité qu'il a au roy George de Behaigne, que il face confermer par ledit roy George le transport du duchié fait au roy par ledit duc, lequel il est tenu de garendir comme dit est.*“!

Mimoto měli vyslanci jít nebo poslat Lorenze Costera, kaplana pána z Rodemachern, k doktoru Jířimu (Řehoř z Heimburka), velmi obeznámenému s lucemburskými záležitostmi, protože vypracovával návrhy pro krále Ladislava na sjezdy proti burgundskému vévodovi. Za odměnu měl vydat to, co měl a rovněž deklarovat, že bude sloužit králi ve věci Lucemburska: „*Item, iront ou envoiront Lorend Couion, prebstre, chappelain du sire de Rodemach, devers le docteur George qui congnoist fort le fait dudit duchié de Lucembourg, comme on dit, pour ce qu'il a fait les propositions qui pour le feu roy Lancelot ont esté faictes aux journées sur ce tenues contre le due de Bourgongne, et ly présenteront les lettres closes de créance et patentes de retenue de conseillier que le roy ly envoyé. Avec ce ly bailleront ce que le roy a ordonné, pourveu*

touttefois que il baille aux dessusdiz ou l'un d'eulx ce qu'il a par escript, et declaire ce qu'il scet qui puet servir et valoir au fait du roy touchant ledit duchie de Lucembourg, en ly baillant aussi plus bonne esperance que le roy en ceste matiere se vult servir de ly et ly fera des biens.“.

Na zpáteční cestě měli v Thionville lucemburskou šlechtu, která králi holdovala, a měšťany informovat o žádosti burgundského vévody uskutečnit sjezd a ujistit je o králových slíbech, tedy o trvajícím ochráně.

Vyslanci navštívili pouze biskupa z Met, kterému předali listiny i pro trevírského arcibiskupa, za kterým se biskup chystal, dále rýnského falckraběte a markraběte z Bádenska. Pro probíhající válku nemohli svoji misi dokončit, jejich zprostředkování míru se minulo účinkem, a tak se na počátku léta vrátili ke králi. K saskému vévodovi tedy vyslali alespoň posla s dopisy a žádostí ze strany francouzského krále ohledně odpovědí na burgundská tvrzení. Zda od kancléře trevírského arcibiskupa něco obdrželi, není známo, avšak k sjezdu pro zhoršující se vztahy s burgundským vévodou už dojít nemělo.⁴⁹⁸

Instrukce prokazují, že si francouzský král získával informace o Lucembursku již dříve, patrně ještě před jeho koupí, od nejzasvěcenějších osob. Současně jsou pak zajímavým dokladem, že jej tvrzení burgundského vévody skutečně znepokojila a nároky českého krále již raději nehodlal ignorovat, a tedy opětovně česká práva začal uznávat. Své vlastnictví si chtěl pojistit, a sice jak vůči burgundskému vévodovi, tak českému králi. Snaha získat do svých služeb Řehoře z Heimburka jen dokladuje pečlivost jeho postupu a předvídání budoucích sporů. Řehoř se však brzy objevil ve službách Jiřího z Poděbrad.

IX.4 Popření práv Koruny české na Lucembursko Vilémem Saským

Vilém Saský prostřednictvím svého vlivného rádce a doktora práv, Petra Knorra, poslal patrně již počátkem července 1460 francouzské straně svoji odpověď na burgundské stanovisko. Obsáhlé stanovisko popíralo všechny argumenty hájící práva Koruny české na Lucembursko a naopak hájilo oprávněnost prodeje vévodství do rukou Karla VII.

K hlavnímu burgundskému argumentu, že vévodství je neodlučitelným „členem“ Koruny české a tato unie byla potvrzena císařem a stavy Českého království Vilém odkázal

⁴⁹⁸ Instrukce jsou často v edicích datovány do roku 1459, avšak podle dnešního počítání času náleží do roku 1460. Publikovány v BASIN, T, QUICHERAT, J: Histoire des règnes de Charles VII et de Louis XI, Tome 4, s. 349n; REILHAC, A.: Jean de Reilhac, s. 73n. Dále LEROUX, A.: Nouvelles recherches, s. 309n; BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 292n; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 94; WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 36n, 41, (poslední se pro chybnou dataci 6. dubna 1459 domníval, že snad ihned po uzavření smlouvy kardinál z Coutances v průběhu března navštívil burgundského vévodu; překlad instrukcí u řady míst nepřesný, zejména v případě králova požadavku na konfirmaci ze strany Jiřího z Poděbrad).

na listinu, kterou bylo Lucembursko povýšeno na vévodství, tedy listinu Karla IV. z 13. března 1354 (ve stanovisku „Bula“). Její kopii posílal francouzskému králi s tím, že podle jejího obsahu zjistí, jestli je pravda, že Lucembursko, Chiny a La Roche jsou připojeny ke Koruně české způsobem tvrzeným burgundským vévodou: *„Et pour ce requiert au Roy, qu'il ly plaise faire veoir, lire et relire la copie de la Bulle, création de la Duché de Lucembourg, et cornent elle fut érigée de Comté en Duché, laquelle copie sera trouvée ez vidimus et transcripts pièce envoyez au Roy par led. Duc, et là il verra s'il est vray que lad. Duchez et les Comtez de Chini et de la Roche, sont unis et annexez à la Couronne de Behaigne par la manière que le prepose led. Duc de Bourgogne.“*

Tvrzení o závazcích burgundských vévodů umožnit vykoupení vévodství pouze českým králům bylo odmítáno právy pravých dědiců, tj. Viléma a Anny. Odmítnuto bylo i tvrzení, že Jiří z Poděbrad při skládání holdu císaři předložil také lucemburskou korouhev, aby demonstroval svazek této země s Korunou českou. Vilém tvrdil, že z tohoto aktu žádná vazba Lucemburska na Korunu českou neplyne a že je běžné, že při skládání holdu tak leník činí i za panství, která si nárokuje, tedy že takové jednání opět není na škodu oprávněným držitelům vévodství, protože k žádnému postoupení práv nedochází.

V souvislosti s případnými nároky Jiřího z Poděbrad na Lucembursko z titulu, že je českým králem, pak Vilém pronesl další klíčový argument. Král Jiří nepochází z krve a rodu lucemburských vévodů a je tak jasnější než den, že není dědicem vévodství a skutečnost, že se stal českým králem, mu žádná práva na toto dědictví nepřináší; aby český král mohl být lucemburským vévodou, musí pocházet z krve vévodů lucemburských, neboť tak to stanovuje Bula: *„Et est vraisemblable que led. Roy George pourroit prétendre avoir aucun droit aud. Duché de Lucembourg, puisqu'il est Roy de Behaigne, mais qui en serche le fondement, il appert plus cler que le jour qu'il n'est pas du sang des Ducs de Lucembourg, et par conséquent n'en peut estre héritier, car par la seule adeption du Roy de Behaigne, n'est baillé aucun droit à l'héritage de Lucembourg, mais seulement outant que aucun du sang et ligne des Ducs de Lucembourg est fait et créé Roy de Behaigne, car en ce cas tel estant du sang et ligne, est héritier de Lucembourg et Roy de Behaigne ce semble. Et à ce que une Roy de Behaigne soit héritier et Duc de Lucembourg, deux choses y sont nécessaires; la premiere, qu'il soit Roy; la seconde, qu'il soit du sang des Ducs de Lucembourg, comme ces choses sont clèrement contenues en lad. Bulle.“*

K dalšímu tvrzení, že saský vévoda a vévodkyně uznali Jiřího českým králem a uzavřeli manželské dohody mezi jejich dětmi, Vilém odpověděl, že ani to není s ohledem na předchozí odpovědi překážkou jejich dědictví Lucemburska. V této souvislosti pak připomněl, že se od císaře ostatně domáhal uznání jejich práv i na České království a jeho

částí, avšak bez Lucemburska, které za jeho součást neuznával, a také na ostatní dědictví po králi Ladislavovi, tedy i Uhry. Protože však císař uchvátil Uhry pro sebe, postavil se proti nim a poškozoval jejich práva, takže hledali zastání i u papeže. Kvůli tomu a také jiným potížím nemohli Vilém a Anna složit za Lucembursko a k nim příslušející Chiny a La Roche hold. To však nebylo na škodu uzavření smlouvy s francouzským králem, jakož podobně mohli ve věci Českého království uzavřít smlouvu s Jiřím z Poděbrad.

Závěrečná tvrzení Filipa Dobrého, že král Jiří jej požádal o vydání Lucemburska, přičemž toto nemohlo být postoupeno francouzskému králi, neboť saský vévoda a vévodkyně na něj neměli žádná práva, protože nejsou panovníci Čech, Vilém odmítl jako nicotná. Shrnul, že Lucembursko není součástí Koruny české, byť bylo podřízeno českému králi, který však byl z krve lucemburské, což není případ krále Jiřího: „*Répond led. Duc Guill. que ce ainsy est et oy come il appert ci-dess. que le fondement sur quoy led. Duc de Bourgogne fonde sesd. conclusions est nul, il s'ensuit nécessairement que aussi sont icelles conclusions et par ainsy, puisqu'il est et sera aclersy et vériffié que les Duché de Lucembourg et Comtez dess. d. et qui y appartient, ne sont point annexez à la Corone de Behaingne come allegué led. Duc de Bourgogne, mais est vérité que lesd. Duché et Comtez doivent à celui Roy de Behaingne, qui est ou seroit du sang de Lucembourg, ce qui n'est pas led. Roy George, il est plus cler que le jor que lad. illation est nulle et de nulle valeur.*“.

Snad z důvodu nejistoty Vilém ještě své argumenty zopakoval a navíc zdůrazňoval, že on a jeho manželka jsou nejbližšími dědici po Ladislavovi. S ohledem na postoj císaře a krále Jiřího, který mu nedovolil ujmout se dědictví po Ladislavovi a snažil se podrobit si i Lucembursko, které zůstávalo věrné svým pravým pánům, museli hledat útočiště u francouzského krále. Odmítl, že by s jejich smlouvou musel souhlasit císař nebo český král. Svoji odpověď pak Vilém zakončil podporou králova přání, aby jeho syn Karel obdržel Lucembursko za souhlasu císaře.

Francouzským vyslancům ještě vzkázal, že král by vůbec neměl se sjezdem navrhovaným burgundským vévodou souhlasit. Podle jeho zkušeností takové sjezdy nepřinášely vůbec výsledky, zatímco ti, kteří je žádali, tak získávali čas, čímž měla nepřátelská strana prospěch.⁴⁹⁹

Stanovisko Viléma Saského bylo zjevně účelové pro obhajobu jeho jednání, neboť dle chebských listin z dubna 1459, kde Jiřího tituloval lucemburským vévodou, a také dříve, během výpravy na Soest, příslušnost Lucemburska ke Koruně české uznával. Vysvětluje to

⁴⁹⁹ PLANCHER, U.: Histoire de Bourgogne, č. CLXXVII s. CCXXVI a násl.(chybná datace do roku 1457); BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 294.

však, proč nebylo v chebských listinách vévodství výslovně vymíněno. Každopádně tomuto postoji nelze upřít velkou dávku vychytralosti a nebezpečnosti. Příslušnost Lucemburska ke Koruně české skutečně nebyla nikdy formálně zakotvena nějakým inkorporačním nebo jiným aktem. Listina z 13. března 1354 naopak manifestovala pouze jeho podřízeností Svaté říši. Vyplývala ovšem z postoje českých a římských králů již od dob Karla IV., když všichni jeho následovníci tyto vazby uznávali, stejně jako stavy těchto zemí. Nicméně takto „obyčejem“ vzniklé spojení nemuselo být respektováno cizími panovníky. Dle listin panovníků adresovaných Jiřímu z Poděbrad, které jej titulovali i jako lucemburského vévodu, ovšem byla příslušnost Lucemburska ke Koruně české respektována. Ostatně i francouzský král listinami o ochraně části Lucemburska z ledna roku 1458 toto spojení také nejdříve uznal, než jej později účelově ignoroval. Nyní tedy záleželo opět na jeho postoji, zda saské stanovisko akceptuje, nebo bude trvat na přání vyjádřeném v instrukcích, aby pro jistotu prodej Lucemburska potvrdil i český král.

Tímto stanoviskem ovšem věc patrně nijak vyřešena nebyla, jak naznačuje zpráva vyslanců Viléma Saského z 25. listopadu 1460 o průběhu sjedu v Praze, kde německá knížata a jejich vyslanci řešili s českým králem říšské záležitosti, mimo jiné i jeho záměr kandidovat na římského krále. Přítomný Vilém z Falkenbergu, vyslanec trevírského arcibiskupa, chtěl totiž bez bližších podrobností neodkladně osobně s Vilémem jednat o lucemburské věci.⁵⁰⁰

IX.5 České nároky na Lucembursko jako překážka francouzsko-saské smlouvy

Od uzavření sasko-francouzské smlouvy o postoupení práv na Lucembursko uplynuly dva roky, přičemž mezitím český král Jiří z Poděbrad dosáhl obecného uznání své volby a vznesl na vévodství nárok. Obrátil se přitom na burgundského vévodu, aby mu vévodství postoupil. Filip Dobrý jej zase nepřímou podporou účelovou obhajobou příslušnosti Lucemburska ke Koruně české, aby znemožnil francouzskému králi ovládnout vévodství. Český král se také obrátil s žádostí o pomoc na četné panovníky. Saského vévodu a francouzského krále ovšem v této věci ignoroval, jejich smlouvu tak očividně neuznával. Karel VII. pak skutečně začal mít pochybnosti a žádal saského vévodu k zaujetí postoje. Vilém Saský nicméně kategoricky odmítl příslušnost Lucemburska ke Koruně české, a tedy i nároky českého krále. Jiří z Poděbrad měl ovšem učinit další významný krok,

⁵⁰⁰ FRA XLIV, s. 56 č. 52.

a sice 12. (24.) prosince 1460 konečně vyzvat lucemburské stavy a poddané, aby mu zůstali věrni jako jejich pravému pánovi.⁵⁰¹

K 1. květnu 1461 měla být v Koblenci doplacena zbývající část kupní ceny za postoupení Lucemburska, a sice 40.000 zl. écus. Saští vyslanci Petr Knorr, Rudolf Schenk starší, Rudolf Schenk mladší a Günther Zilchendorfer se vypravili na cestu s listinami týkající se vévodství, které dle smlouvy měli odevzdat proti přijetí doplatku kupní ceny. Vezli také listiny jejich pána deklarující splnění podmínek smlouvy pro převzetí doplatku. Dne 30. dubna se ve městě setkali s francouzskými vyslanci Dětrichem z Lenoncourt a Mikulášem z Breuil. Přítomný byl také lucemburský šlechtic Fridrich z Brandenburgu.

Na saskou žádost o vydání doplatku francouzští vyslanci sdělili, že peníze mají, ale jsou uloženy ve Vitry. Francouzský král prý k vyslancům vypravil posla, že herold českého krále mu přinesl dopisy, ve kterých žádal Lucembursko a jeho hrabství (Chiny, La Roche) jako jejich pravý pán vrátit. Pokud tak neučiní, hodlá se jich s jejich příslušenstvím opět zmocnit a oprávněně si je přisvojit: „*und hab in geladen, gemanet und er fordert, das er im das Herzogtum zu Luzemburg mit den gravescheftel (von Chiny und Welscherfels) als einem rechten eigen Herrn derselbin Herzogtum und gravescheft wolle widergeben; wo er das nicht thu, so wolle er sie mit ihre zugeborungen wider erobern und an sich brengen mit rechtlichem austrage*“⁵⁰²

Král je tedy připraven doplatit kupní cenu, avšak čeká, až bude vyjasněna žádost českého krále. Žádal Viléma Saského, aby českého krále navštívil a tuto věc vyřešili, což prý jistě s ohledem na jejich spojenecké a sňatkové dohody bude snadné. Až se jejich spor vyřeší, ihned doplatí 40.000 zl. Vyslanci byli zváni na královny náklady do Vitry ujistit se, že peníze jsou tam připraveny k vyplacení a budou uloženy u nějaké důvěryhodné osoby do vyřešení sporné záležitosti s českým králem.

Saští vyslanci žádali marně dodržení smlouvy, a tak se dohodli na prodloužení lhůty k doplatku kupní ceny ke dni sv. Víta, tj. 15. června, s tím, že francouzští vyslanci měli svému králi sdělit jejich výhrady a žádost o doplacení kupní ceny. Závažnou překážkou totiž pro saskou stranu bylo, že si nepřipouštěla komplikace a Vilém Saský se v tuto dobu nacházel v Benátkách na poutní cestě do Jeruzaléma, takže nebyl k zastížení.

⁵⁰¹ Zdrojem této informace je WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 51n, 86, avšak bez uvedení původního zdroje a s odlišnými dny v dataci. O tak významné skutečnosti se přitom nezmiňují žádné edice pramenů (Würth-Paquet, Verkooren, FRA, AKČ atd.). Toto tvrzení tak přebírají i další, např. BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 342; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 93.

⁵⁰² Werveke (tamtéž) odkazuje na zprávy saských vyslanců v archivech a na něj pak odkazuje také Beaucourt, který tedy patrně nenalezl ve francouzských archivech o této audienci a žádosti zmínky. Urbánek (tamtéž) nepřesně přeložil citaci královny žádosti, a sice tak, že Jiří z Poděbrad byl ochoten si nechat Lucembursko kompenzovat finančně, ale žádal z něho Chiny a La Roche.

Petr Knorr kvůli záležitostem Albrechta Braniborského zůstal v Koblenci, ale k 15. červnu bylo saské poselstvo opět kompletní a čekalo na vydání peněz. Přišel však pouze Mikuláš z Breuil, který přinesl králův dopis z 30. května z Mehun-sur-Yèvre určený Petru Knorrovi. V něm mu král oznamoval, že postoj českého krále narušuje vykonání smlouvy z 20. března 1459. Žádal jej ovšem, aby se spolu s jiným zástupcem saského vévody k němu vydali a našli řešení, které by zachovalo zájmy a čest smluvních stran. K tomu dostali 100 korun na cestu do Vitry.

Téhož dne saští vyslanci obdrželi ještě dva dopisy od lucemburského šlechtice a předního stoupence záměru přechodu vévodství do francouzských rukou, Fridricha z Brandenburgu. Oba byly datovány k 13. červnu, jeden byl určen všem vyslancům a druhý pro Petra Knorra. V prvním je informoval o příchodu Mikuláše a žádal, aby králově žádosti vyhověli a navštívili jej, neboť by to jistě bylo k velkému prospěchu celé země. V druhém Petru Knorrovi prozradil misi svého posla, který jim dopisy doručil. Tento posel totiž přišel přímo z francouzského dvora, kde se o vyslání Mikuláše dozvěděl a zastavil se cestou u Dětřicha z Lenoncourt. Ten mu vzkázal, že kdyby vyslanci saského vévody za králem přijeli, věc by jistě k jejich spokojenosti skončila, neboť větší část královských rádců, která je věcí dlouhou dobu zaměstnána, je toho mínění, že král chce zaplatit. Fridrich tedy opět saské vyslance žádal, aby krále navštívili a věc skončila a lucemburský lid zůstal pod vládou francouzského krále, jinak je vše ztraceno. Na závěr učinil návrh, že kdyby byl souhlas českého krále s prodejem nezbytný, on sám by se spolu s dalšími lucemburskými šlechtici u Jířího z Poděbrad snažili tento souhlas získat.

Petr Knorr odpověděl 16. června francouzskému vyslanci, že by rád královu přání vyhověl, kdyby to bylo možné. Prohlásil však, že větší část cesty vykonali lodí a nejsou pro tak dlouhou cestu koňmi a jinak vybaveni; dále, že by se vystavili těžkým nepříjemnostem, kdyby bez vědomí a příkazu místodržitele tuto cestu vykonali; musejí se tedy vrátit a záležitost předložit místodržiteli. Pro obtížný návrat domů a jiné záležitosti odhadl případnou cestu k francouzskému králi nejdříve v prvních dnech srpna.

Dne 18. června pak ostatní vyslanci napsali utěšující dopis pro Fridricha z Brandenburgu, že nějaký vyslanec na francouzský dvůr bude vypraven. Podrobněji mu odpověděl Petr Knorr, který mu popsal aktuální události a v závěru jej vyzval, aby se on spolu s pánem z Rodemachern a dalšími k nim na cestu do Francie připojili, přičemž na ně budou čekat v Trevíru. Současně jej žádal, aby žádné poselstvo k českému králi nevypravovali, neboť se již brzy vrátí saský vévoda ze svatých zemí.

Saští vyslanci na zpáteční cestě uložili 23. června ve Frankfurtu n. Mohanem dokumenty, které měli francouzské straně vydat proti přijetí doplatku kupní ceny. Saský místodržitel pak po poradě s nimi rozhodl Petra Knorra a Günthera Zilchendorfera a dodatečně pak ještě Rudolfa Schenka staršího vyslat do Francie. Odjezd byl stanoven na první dny v srpnu s tím, že se o záležitosti ještě může vévoda dozvědět v Benátkách při svém návratu.⁵⁰³

Výše uvedené vychází pouze ze zpráv saských vyslanců, o misi herolda Jiřího z Poděbrad a jeho žádosti na vydání Lucemburska opět nemáme žádný přímý důkaz. Žádost krále Jiřího by nicméně znamenala, že již přestal ignorovat francouzskou okupaci části Lucemburska a snažil se jak od Karla VII., tak Filipa Dobrého získat Lucembursko zpět. Českého krále naopak přestal ignorovat jeho francouzský protějšek, který se očividně se saským stanoviskem odmítajícím práva Koruny české na Lucembursko nespokojil. Obojí byl slibný základ pro další budoucí postup, nároky českého krále již totiž byly všemi, kromě saského vévody, uznávány. Naopak saská strana očividně nesouhlasila se změnou francouzského postoje a žádostí o souhlas českého krále, stále tedy trvala na svém dřívějším stanovisku.

Změnu francouzského postoje ovšem nelze přeceňovat, králova pozvánka saských vyslanců a vůle se domluvit ukazovala, že se pouze hledá způsob jak české nároky obejít. Zaváhání saských vyslanců Karla VII. navštívit mělo mít ovšem zanedlouho pro jejich pána zásadní důsledky.

Daleko závažněji zní skutečnost, že část lucemburské šlechty nechtěla již nic mít s českým králem společného a byla i odhodlána jej žádat, aby se jich vzdal. Fridrich z Brandenburgu navíc pro francouzskou vládu získával další stoupence, např. svého švagra Andrea z Haracourtu.⁵⁰⁴ Tato skutečnost daleko více komplikovala naděje českého krále Jiřího z Poděbrad ujmout se vlády v Lucembursku.

IX.6 Smrt Karla VII., nástup Ludvíka XI. a vítězství Filipa Dobrého

Poslední vývoj nasvědčoval, že se saský vévoda s francouzským králem nakonec dohodne na definitivním postoupení nároků na Lucembursko. Vévodství by tak fakticky zůstalo rozděleno mezi Francií a Burgundskem a bylo by jako jedno z prvních ohroženo

⁵⁰³ WERVEKE, N.: *Definitive Erwerbung*, s. 52n; BEAUCOURT, G.: *Histoire de Charles VII.*, sv. 6, s. 342n; stručně i URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský IV*, s. 95.

⁵⁰⁴ Oba uzavřeli 8. července 1461 spolek na obranu práv dědiců vévodství za svědectví Dětricha z Lenoncourtu, WÜRTH-PAQUET, F. X., WERVEKE, v. N.: *Archives de Clervaux*, PSH 36, č. 1113.

vzrůstajícímu válečnému nebezpečí mezi nimi. V lucemburských poměrech ovšem opětovně došlo ke zcela zásadní události, která změnila předpokládaný vývoj. Dne 22. července 1461 na hradě Mehun-sur-Yèvre zemřel Karel VII. a jeho následovníkem se stal Ludvík XI., který se vrátil z burgundského exilu. Ten byl ihned postaven před otázku, zda udržet otcův sporný územní zisk a navázat na protiburgundskou politiku nebo stabilizovat svoji začínající vládu a odvděčit se svému dosavadnímu hostiteli.

O těchto změnách 3. srpna Filip ze Sierck informoval Petra Knorra a další saské vyslance a současně vyjádřil obavy, zda bude nový král pokračovat v jednáních ohledně Lucemburska. Na závěr žádal o instrukce, jak se má lucemburská šlechta zachovat. Saské poselstvo se na cestu do Francie ještě nevypravilo a dopis je v polovině srpna zastihl v Quefurtu, s výjimkou Petra Knorra, který byl v Norimberku. Dopisem z 18. srpna byl spěšně uvědomen o situaci a již 19. srpna byl zaslán saskými místodržiteli Jindřichem ze Schwarzburgu a Güntherem z Mansfeldu dopis Filipovi ze Sierck, ať se přičiní o opětovné zdárné zakončení věci. Mezitím Dětrich z Lenoncourtu skrze saského zvěda Baltazara Codera radil, aby zatím poselstvo nevypravovali a vyčkali Ludvíkovy korunovace s tím, že jim pomůže, jak jen bude moci. Zvěd připojil zprávu, že i Filip ze Sierck má v úmyslu se do Remeše na korunovaci vypravit.

V mezidobí ovšem Ludvík XI. zaujal ohledně Lucemburska jasný postoj. Odvolal z Lucemburska francouzské vojáky, takže Thionville a další místa byla opuštěna, zbavena ochrany a vystavena v nemilost burgundského vévody, o čemž 21. srpna informovali saskou stranu Filip ze Sierck a Gerhard z Rodemachern. Závažnější informace ovšem vyplynuly z dopisu Fridricha z Brandenburgu z 28. září 1461 a slov jeho posla, který dopis 1. října donesl Petru Knorrovi do Trevíru. Krátce po smrti Karla VII. totiž Fridrich a jeho druhové vyslali k budoucímu králi dva z jejich řad s plnými moci, že mu chtějí být poslušni, jako byli jeho otcí. Ludvík ovšem odmítl jejich hold přijmout s tím, že s nimi nemá co do činění. Vyslanci neviděli žádnou naději, že by si je chtěl ponechat, a obrátili se tedy na přítomného burgundského vévodu v naději na jeho přízeň, přičemž Antonín z Croy jim naznačil dobrou vůli svého pána.

Také občané Thionville se nejdříve obrátili na francouzského krále, který je odkázal na burgundského vévodu. Ten jim už mezi 23. – 28. srpnem v Meaux en Brie potvrdil všechna privilegia. V obsáhlé listině však zmínil jejich neposlušnost a spolčení se s králem Ladislavem, Vilémem Saským a dalšími proti němu, avšak protože přišli žádat o milost,

udělil jim mimo jiné také všeobecnou amnestii. Karla VII. však v listině přímo jako nepřítel nejmenoval. Slíbil také, že brzy do Lucemburska osobně přijde.

Korunovace proběhla 16. srpna 1461 a burgundský vévoda údajně podle kronik vzdal novému francouzskému králi hold nejen za své francouzské majetky, ale také za říšské, včetně Lucemburska. To by ovšem bylo v zásadním rozporu s tolik jeho proklamovanou obhajobou práv Koruny české a Svaté říše římské.⁵⁰⁵

Nový francouzský král se tedy rozhodl na počátku vlády udržet dobrý vztah s burgundským vévodou, aby si zajistil hladké převzetí moci a klidný počátek vlády, Lucembursko bylo obětováno. Nyní se ukázalo, že saští vyslanci nedávno v Koblenci zaváhali a jejich pán se ocitl opětovně v komplikované pozici. O to větší však, že nyní ztrácel i své stoupence v Lucembursku, kteří se poddávali burgundskému vévodovi.

Koncem srpna se do Evropy vrátil Vilém Saský a na počátku září již byl v Norimberku, kde jej o nové situaci informovali vyslanci Fridricha z Brandenburgu a Františka d'Ouren. Saský vévoda tedy 8. září s ohledem na skutečnost, že smlouva s francouzským králem nebyla dodržena a Ludvík XI. nepřijal hold přítomných šlechticů, dal svým lucemburským stoupencům svolení se usmířit s burgundským vévodou, aby neutrpěli příliš mnoho škod, avšak bez újmy na jeho dědických právech.⁵⁰⁶ Pravděpodobně byl přítom informován, že již řada jeho stoupenců tak učinila, přesto nutno ocenit, že nehodlal pro uhájení svých nároků své stoupence obětovat.

Vilémův postoj k novým událostem ovšem nezastihl saské místodržitele včas a zdá se, že o něm nevěděli ani všichni jeho lucemburští stoupenci. Například Filip ze Sierck a Gerhard z Rodemachern totiž nadále komunikovali pouze se saskými místodržiteli. Místodržitelé teprve 9. září v Arnstadtu obdrželi Vilémův dopis o jeho návratu do Evropy, pro jeho nepřítomnost však tentýž den učinili jiné rozhodnutí. Na doporučení Petra Knorra mělo být co nejdříve vypraveno poselstvo a přednostně se mělo zastavit v Lucembursku. Tam mělo od Fridricha z Brandenburgu, Filipa ze Sierck a dalších zjistit stav věci a ujistit je, že by nikdy nebyli saským vévodou opuštěni a dále jim bude zajištěna ochrana a jejich práva. Podle toho co by vyslanci slyšeli, měli buď vyčkat na lucemburských hranicích příznivější příležitosti, nebo se vydat do Francie. Knorr ještě nereálně zvažoval pokusit se s Ludvíkem domluvit, že by Lucembursko připadlo jeho mladšímu bratrovi Karlovi, jak se dříve ostatně uvažovalo.

⁵⁰⁵ WERVEKE, N.: *Definitive Erwerbung*, s. 56n; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 124, 127; URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský IV*, s. 96.

⁵⁰⁶ WÜRTH-PAQUET, F. X., WERVEKE, v. N.: *Archives de Clervaux*, PSH 36, č. 1121.

O tomto rozhodnutí musel být Vilém informován, neboť 15. září vyslal příkaz, aby vyslanci do jeho příchodu neodjížděli. Dopis opět dorazil pozdě, neboť 18. září Jindřich ze Schwarzburgu informoval o vyslání poselstva Filipa ze Sierck a Gerharda z Rodemachern a také saského vévodu, kterému byli přeposlány dopisy od těchto lucemburských stoupenců. Poselstvo složené z Petra Knorra, Rudolfa Schenka st. a Günthera Zilchendorfera dorazilo koncem měsíce do Trevíru a požádalo Fridricha z Brandenburgu, aby k nim přijel. Ten je však výše zmíněným dopisem z 28. září, který jeho posel 1. října doručil, již pouze informoval o dobrovolném podrobování se lucemburské šlechtě burgundskému vévodovi s ohledem na nezáměr francouzského krále. O souhlasu Viléma Saského v této věci se ovšem nezmínil, a tak o něm patrně dosud nebyl informován. Saští vyslanci ovšem pochopili marnost své cesty a vrátili se.⁵⁰⁷

Nejednotný a chaotický postup saské strany a lucemburských stoupenců vinou špatné komunikace zájmům Viléma Saského jistě neprospíval, nic už ovšem nemohl změnit na nevyhnutelném vítězství burgundského vévody. Saský vévoda rozhodně nebyl v pozici francouzského krále a nemohl svým stoupencům zaručit bezpečí a ochranu před burgundskými vojsky. To věděli ostatně také jeho stoupenci, kteří se již od srpna dobrovolně poddávali Filipovi Dobrému. Zejména poté, co se podrobil silně opevněný Thionville, který jediný dokázal dlouhodoběji vzdorovat burgundským vojskům, byl jakýkoliv odpor nemyslitelný.

Filip Dobrý dorazil v prvních dnech listopadu do Ivoix (Carignan), kam povolal stavy a počínal si vskutku jako vítěz. Skrze Jana Lorfèvre, předsedy lucemburské rady, jim oznámil tři hlavní příčiny svého příchodu, a sice potěšení jeho věrných, podrobení rebelů a sjednocení se s nestrannými. Dále pak také proto, že u nich již dlouho nebyl, přičemž mnoho obtíží a hrozeb kvůli nim musel snášet, nyní je však vítězem ve své spravedlivé věci a jako jejich kníže a pán je chce svojí přítomností potěšit. Po těchto slovech pak dle kronik zejména rebelové demonstrativně prosili o odpuštění, kterého se jim dostalo. Taktéž další v hojném počtu slibovali věrnost a přijímali od Filipa svá léna, mezi nimi i dřívější největší odpůrci Gerhard z Rodemachern, Fridrich z Brandenburgu, pán z Autelu a další. Stavy pak burgundského vévodu jednotně opětovně uznali jako zástavního pána, údajně byly ochotny mu holdovat i jako dědičnému pánovi, což on nepřijal.⁵⁰⁸

⁵⁰⁷ WERVEKE, N.: *Definitive Erwerbung*, s. 65n.

⁵⁰⁸ Chastellain ve své kronice tvrdí, že po úvodním projevu rebelové padli na kolena a prosili o milost a odpuštění jejich provinění. Vévoda jim osobně poté odpověděl, že kvůli tomu přišel, aby své přátele potěšil a nepřátelům odpustil a všem dobrým pánem byl, kdyby se oni ve věrné lásce a oddanosti spojili. Na tato

Listinou z 3. listopadu 1461 Filip s ohledem na skutečnost, že jej stavy znovu uznaly jako „*leur prince et seigneur par gaigiere*“, tedy jejich knížete a zástavního pána, a slíbily věrnost jemu a jeho dědicům a zástupcům po dobu trvání zástavy, potvrdil celému vévodství jeho práva, privilegia, svobody a zvyklosti. Téhož dne rovněž znovu potvrdil práva hlavního města a dalších, např. Virton a Marville. Filip do 5. listopadu hojně potvrzoval léna a přijímal sliby věrnosti, ustanovil své zástupce pro Thionville a potvrdil Antonína z Croy jako svého místodržitele Lucemburska. Dne 5. listopadu pak pověřil pána z Croy, aby místo něho potvrzoval lenní sliby, což trvalo do poloviny příštího roku, kdy se tedy všichni podřídili.⁵⁰⁹

Jeden z předních lucemburských historiků, Nicolas van Werveke, navzdory svým sympatiím zejména pro saského vévodu, vnímal burgundskou éru kladně. S ohledem na skutečnost, že Lucembursko bylo prakticky od počátku 15. století neustále v občanské válce, bez spravedlnosti, se zastavenými majetky a příjmy, to byl právě až Filip Dobrý, který po vládě Václava Lucemburského (Českého) vévodství stabilizoval. Dokonce i v té době vznikly také oslavné básně na něho. Burgundský vévoda ostatně pokračoval ve vstřícném postoji a dřívějším rebelům vracel zkonfiskovaný majetek. Ti také začali spolupracovat s jeho vládou a zapojovali se do správy země, zejména v justici. Zástupci stavů se pak dostavovali také na generální shromáždění stavů všech burgundských provincií a obecně bylo vévodství integrováno do celoburgundských institucí.

Filip Dobrý dosáhl tedy konečného vítězství a celou zemi si podrobil, ve vévodství nastal klid. Snažil se v něm také posílit vlastní kořeny, když 18. dubna 1465 v Bruselu udělil hrabství La Roche svému nemanželskému synovi Antonínovi.⁵¹⁰ Nyní se mohl v klidu soustředit na zajištění své držby také navenek.

slova předstoupil Gerhard z Rodemachern jako přední odpůrce se znamením pokání nad svým odporem prosit o milost. V pokleku složil přísahu a vévodu políbil na ústa, uznal ho jako svého jediného pána a slíbil mu věrně sloužit proti všem. Dodal k tomu, že oč odbojnější býval, o to věrnější nyní bude, poté co mu Filip milost projevil.

⁵⁰⁹ WERVEKE, N.: *Definitive Erwerbung*, s. 65n; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 135-140, 159, 163; WÜRTH-PAQUET, F. X., WERVEKE, v. N.: *Archives de Clervaux*, PSH 36, č. 1128, 1129; BERTHOLET, J.: *Histoire* 7, s. 477 (avšak se špatnou chronologií, neboť svolání stavů do Ivoix považoval za reakci na prodej Lucemburska Karlu VII. roku 1459); Týž: *Histoire* 8, s. CIV a násl.; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1854; URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský IV*, s. 96.

⁵¹⁰ Dne 17. září 1463 bylo například účetnictví Lucemburska podřazeno pod účetní komoru Brabantska, viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 32, č. 29, 103 (v tomto svazku také obecně přehled z let 1462-1467 dokazující pokojný chod vévodství); WERVEKE, N.: *Definitive Erwerbung*, s. 81n.

IX.7 Postoupení saských a francouzských práv burgundskému vévodovi

Neúspěšná vyjednávání saských vyslanců s francouzskou stranou, která se navíc nově od Lucemburska jednoznačně distancovala, a ani drtivé podrobení si vévodství burgundským vévodou neodradilo Viléma Saského od záměru zpeněžit svá domnělá práva.

Patrně někdy v průběhu listopadu vyslal do Francie posla s žádostí o glejt pro jeho poselstvo, které se 27. ledna 1462 ve složení Petra Knorra a Rudolfa Schenka vydalo na cestu. Z jejich pověření z předcházejícího dne daného ve Výmaru vyplývala instrukce trvat na dodržení smlouvy z 20. března 1458 a doplacení 40.000 zl. Kvůli válkám a jiným potížím museli cestovat oklikou přes Lucembursko a Brabantsko, aby získali v Bruselu od Filipa Dobrého glejt pro další cestu. Namísto nemocného vévody jim glejt udělil Antonín z Croy a nadto jim poskytl i doprovod až do Paříže. Burgundské straně přitom musel být cíl saského poselstva zřejmý, očividně si tedy byla zcela jistá francouzskou podporou, což dala jednoznačně najevo.

Francouzský král Ludvík XI. se ovšem nacházel v tuto dobu v Bordeaux, takže saští vyslanci museli za ním cestovat přes celou Francii a na místo dorazili až 7. dubna. Král se ovšem zdržoval nedaleko na hradě se svojí manželkou, takže jim 10. dubna audienci poskytla pouze královská rada. Saští vyslanci v obsáhlé řeči vyjádřili soustrast nad smrtí Karla VII. a popřáli novému králi štěstí v jeho vládě a vyložili svoji věc ohledně trvání na vykonání smlouvy. Tuto záležitost nakonec měli možnost přednést také přímo před králem, který se brzy vrátil a také jim poskytl audienci.

Královská rada dala saským vyslancům ohledně jejich žádosti odpověď 22. dubna. Podle ní král, sice uvážil důvody uzavření smlouvy, ale dlouhou dobu pobýval u burgundského vévody, který mu prokázal mnoho dobrých skutků. V době korunovace se přitom dozvěděl, že tento vévoda má na Lucembursko nároky. Dále pak musí ještě celé království procestovat, což bude stát značné náklady. Ludvík také zdůraznil, že jeho otcí náležela volba v určitou dobu od koupě odstoupit, a protože v dohodnutých termínech nezaplátil, jeví se jemu a jeho rádcům, že on nyní může ještě od koupě odstoupit. Ostatně burgundský vévoda měl oprávněné nároky a král tedy nemohl podniknout nic, co by mezi nimi nevyvolalo spory v této věci. Na závěr tedy bylo vyslancům sděleno, že král není ochoten koupě dodržet a zbylou částku vyplatit. Naopak žádal vrátit již jeho otcem vyplacených 10.000 zl., přičemž byl naopak ochoten vrátit listiny, které získal v souvislosti se smlouvou. Saský vévoda se rovněž mohl opět uvázat v držbu hradů a zemí, které jeho

otci postoupil. Král pak prohlásil, že saskému vévodovi rád poskytne nějakou službu. Měl poté v úmyslu dále cestovat a nemohl tak vyčkávat dlouho na odpověď.

Saští vyslanci žádali písemné vyhotovení této odpovědi, což bylo královskou radou odmítnuto, že na to nemá právo a ostatně byla krátká a zapamatovatelná. Vyslanci ještě jednou zdůraznili, že král nemůže odstoupit a vyjádřili naději, že nakonec zaplatí. Postoj francouzské strany byl ovšem zcela jednoznačný a nekompromisní, nedával saské straně naději na změnu. O vévodství patrně neprojevil zájem ani králův bratr Karel, kterému bylo původně určeno.⁵¹¹

Dne 20. května tak byli vyslanci zpět v Bruselu, kde žádali o audienci u Antonína z Croy nebo jiného burgundským vévodou pověřeného muže. Audience proběhla 25. května a saští vyslanci v ní obsáhle připomněli nároky jejich pána, jakož i okolnosti prodeje Lucemburska francouzskému králi Karlovi VII. a jejich poslední jednání s Ludvíkem XI. Při této příležitosti vyjádřili rozhořčení, že tento král hodlal přenechat Lucembursko burgundskému vévodovi, aniž by zaplatil jejich pánovi, a tedy mu prokazoval dobrodiní za cizí peníze.

Poté ovšem zdůraznili, že viděli na dvoře Karla VII. listinu, že i burgundský vévoda si činí na vévodství nároky, neboť již 800.000 zl. na vyplácení a údržbu této země vynaložil.⁵¹² Navzdory ohromným nákladům ovšem nedosáhl více, než aby mu lucemburské stavy holdovaly jen jako zástavnímu pánovi. Vyslanci s ohledem na ošemetnost jeho nároků, toliko zástavních, vyjádřili přesvědčení, že by byl Filip Dobrý jistě ochoten ještě k malému výdaji, aby získal i dědická práva!

Dále bylo zopakováno, jak Karel VII. nejdříve zemi koupil a pak odmítl doplatit peníze, které ve Vitry zadržoval. Chtěl však prý zaplatit po návratu jejich pána z poutě po svaté zemi. Vyslanci radili, aby burgundský vévoda krále Ludvíka požádal o postoupení vlastnického práva na Lucembursko, které mu bezpochyby náleží s tím, že on sám by po zaplacení zbývající částky nastoupil v jeho právech na tuto zemi. Nadto vyjádřili přesvědčení, že za dobrodiní, kterého se králi od vévody dostalo, že se zřekne vrácení 10.000 zl. Peter Knorr a Rudolf Schenk deklarovali ochotu přijmout peníze a vydat listiny týkající se koupě. Tímto způsobem by byla překonána každá překážka, která by mohla vzniknout, kdyby burgundský vévoda zemi přímo od saského vévody koupil. Bylo by totiž

⁵¹¹ WERVEKE, N.: *Definitive Erwerbung*, s. 69n; URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský IV*, s. 96n.

⁵¹² Werveke správně poukazuje na omyl vyslanců, neboť v této sumě jistě byly obsaženy i pohledávky Filipových předchůdců. Částka odpovídá burgundskému ponížení celkové pohledávky v říjnu 1455 ve Špýru, viz 7. kapitola.

možné, že později by král Ludvík odstoupení Lucemburska litoval a chtěl by se na základě kupní smlouvy opět v držbu této země uvázat.

Nemáme k dispozici úplné znění instrukcí vyslancům a nevíme tedy, zda byla tato nabídka burgundskému vévodovi zamýšlena již dopředu, nebo se jednalo o improvizaci Petra Knorra s ohledem na neúspěch ve Francii. Nelze však předpokládat, že Vilém Saský očekával ze strany Ludvíka ochotu splnit smlouvu s ohledem na jeho dosavadní jednání. Na druhou stranu již měl Vilém zkušenost, že Filip nedodržel jejich smlouvu z 29. prosince 1443. Tato nabídka se každopádně jeví jako velmi promyšlený tah saské strany, zejména s ohledem na důraz dosavadních nákladů burgundské strany při získání pouze zástavních práv na Lucembursko. Na nabídce měl jistě zásadní podíl Petr Knorr, jakožto právník, a sice s ohledem na právně bezpečnější vypořádání závazků postoupením smlouvy od francouzského krále na burgundského vévodu, než sjednání nové se saským vévodou, která by existovala vedle staré. Pro saského vévodu to znamenalo nejistě vyčkávat na postoj francouzské strany.⁵¹³

O odpovědi na tuto nabídku, jakož i dalším vyjednávání nejsou zprávy. Přesto burgundský vévoda musel projevit ochotu se s Vilémem Saským konečně dohodnout. K 1. srpnu 1462 z Eckartsbergu totiž Vilém Saský dal Petru Knorrovi a Rudolfu Schenkovi zmocnění v souladu s učiněnou nabídkou. V listině bylo připomenuto, že Lucembursko, Chiny a La Roche byly roku 1458 prodány Karlu VII. za 50.000 zl., přičemž zapláceno bylo pouze 10.000 zl. Jeho nástupce Ludvík po žádostech jejich vyslanců na doplacení zbývající částky saského vévodu a vévodkyni „*ad illustrissimum principem dominum Philippum Burgundie et Brabantie ducem remisit*“, tedy odkázal na burgundského vévodu. Jemu údajně tyto země totiž postoupil: „*Et quatenus secum libere tractarent, annuit et expresse consentiendo et declarando expressum quod cesserat aut cedere promiserat aut intendebat prefato domino duci ducatum Lutzeburgensem et comitatus de Chini et de Ruppe predictos cum eorum pertinentiis, nihil in eisdem retinere volendo.*“⁵¹⁴

Vilém a Anna prohlásili, že jim částka 40.000 zl. nebyla vyplacena a s ohledem na příbuzenství s Filipem Dobrým, který měl na tyto země zástavní práva od Antonína Brabantského a Jana Bavorského a tyto země držel dosud: „*Ea propter nos promissis attentis, et quod de dicta summa quadraginta millium scutorum nobis ex predicto contractu adhuc restantium solutionem hactenus prorsus nullam obtinuimus, considerantesque illam sanguinis proximitatem, qua predictus dominus Philippus, Burgundie et Brabantie dux, utrique nostrum et presertim nobis, Anne*

⁵¹³ WERVEKE, N.: *Definitive Erwerbung*, s. 71n.

⁵¹⁴ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 187; BERTHOLET, J.: *Histoire* 7, s. 479n; Týž: *Histoire* 8, s. CVJ a násl.; VERKOOREN, A.: *Inventaire IV*, č. 1859.

ducisse, conjunctissimus est, et quod jure pignoraticio ducatum et comitatum de Chini supradictos, cum eorum attinentiis ex successione tam illustrium Antonii, Lotaringie et Brabantie ducis, patruis, et Joannis, ducis Bauarie, auunculi suorum, quam aliis, de quibus informari nos fecit, jamdiu possedit et possidet de presentibus, a také z důvodů udržení míru a klidu v těchto zemích. Vilém a Anna toto postoupení plně schvalují: „Nos Wilhelmus dux et Anna ducissa prefati et quilibet nostrum, et presertim nos Anna ducissa, per dominum et maritum nostrum ad hec specialiter auctorisata, premissis omnibus mature prospectis, dictam venditionem dudum domino regi factam, de ducatu et comitatibus predictis, ratam et gratam habentes, consentimus et expresse volumus, quod cessio seu transportatio facta aut per ipsum dominum regem Ludouicum fienda, prefato domino duci Burgundie, de ducatu et comitatibus predictis plenum et securum, ad ipsius domini ducis et suorum heredum seu causam habentiam sortiatur effectum, adeo quod ipse dominus rex sui que heredes et causam habentes possint virtute cessionis predictae factae aut fiende, ex tunc prout ex nunc, de dictis ducatu Lutzelburgensi et comitatibus de Chini et de Rupe, pertinentis et attinentis eorundem gaudere et pacifice frui, tanquam dominus proprietarius, prout ipse dominus rex modernus virtute dicte venditionis per nos defuncto regi, ut promittitur, lacte, facere potuisset, consentientes quod ipse dominus dux pro se et suis heredibus et causam habentibus existat subrogatus in predictis dominiis in locum ipsius domini regis, et quod pro vero et indubitato domino proprietario dictorum ducatus Lutzelburgensis et comitatum Chiniensis et de Rupe teneatur et habeatur, nihil juris in eisdem nobis vel nostris successoribus et heredibus retinendo seu reservando“.

Touto listinou pak pověřili Petra Knorra a Rudolfa Schenka dojednat s burgundským vévodou „*mediari, terminari et finiri cum effectu (...) Philippo duci Burgundie et Brabantie, pro se, suisque heredibus et successoribus, et causam ab eo habentibus, sine habituris, si opus fuerit de nouo cedendum, transportandum ac etiam donandum et tradendum ex nunc perpetuis futuris temporibus, predictos ducatum Lutzelburgensem et comitatus Chiniensem et de Rupe in Ardana nostros*“, tedy nové postoupení Lucemburska, Chiny a La Roche, která drží „*tam ex donatione dotisque causa, jurene hipotece, quam ex jure hereditario siue ex successione*“.

Prohlášení pracovalo s fikcí postoupení francouzských práv na burgundského vévodu, které Vilém a Anna schválili. K tomu ovšem formálně došlo až později. Zvláštností zde je, a v tom lze spatřovat ochotu burgundské strany jednat, že byla ze saské strany uznána Filipovi jeho zástavní práva, a sice od jeho strýců. Toto prohlášení jistě bylo učiněno na žádost burgundské strany.

Burgundská strana si ovšem před provedením transakce vyžádala formální ukončení starých sporů mezi Filipem Dobrým a Vilémem Saským, plynoucích zejména z jejich zástavních práv. Saští vyslanci totiž 15. srpna v Bruselu učinili v tomto směru

prohlášení. Dle něho Vilém opět vystupuje z pozice „*dei gratia Saxonie ducis, lantgravius Thuringie, marchionis Missine, ducis etiam Lutzeburgensis ac comitis Chiniensis et de Ruppe in Ardana*“, tedy opět jako mimo jiné i lucemburský vévoda, a u Anny je opětovně vylíčen její rodový původ pro zdůraznění jejího nástupnictví v Lucembursku. Saští vyslanci následně ve shodě s pověřením uznali, že Filip, burgundský a brabantický vévoda, má od svých předků zástavní práva v Lucembursku, Chiny a jejich příslušenství a tyto země již řadu let drží. Rovněž připomněli, že také Vilém a Anna měli před Filipem na těchto zemích zapsány značné částky z titulu věna od krále Albrechta a královny Alžběty a že jim v souvislosti s těmito zeměmi vznikly značné náklady a škody.⁵¹⁵

Vilém a Anna pak zvážili, že Filip má četná zástavní práva v těchto zemích, že jsou s ním příbuzní, že vévodství a hrabství jsou od nich vzdálená a vyžadují nákladnou péči, pro spory plynoucích z (konkurence) jejich zástavních práv a zejména pro klid a mír v těchto zemích přikázali svým zástupcům postoupit bezplatně burgundskému vévodovi, všechny jejich nároky, žaloby a námítky, které mají vůči Filipovi v těchto zemích,⁵¹⁶ což zástupci učinili „*qua propter nos ambaxiatores et procuratores, nominibus quibus supra, et tam coniunctim, quam diuisim, ex certa scientia ac de spontanea et mera voluntate remisimus, quitauimus, cessimus atque donauimus, remittimus, quittamus, ac plenarie libereque cedimus ac donamus, etiam donatione pura et irrevocabili inter vivos, predicto domino Philippo, Burgundie et Brabantie duci, presenti et acceptanti pro se ac pro suis heredibus et successoribus, causamque habentibus et habituris ab eodem, omnes*

⁵¹⁵ „*per nostras presentes litteras omnibus presentibus et futuris recognoscimus, quod conuenientes et personaliter existentes coram illustrissimo principe domino Philippo, Burgundie et Brabantie duce, et exposuimus, quod, quamvis ipse dominus Burgundie dux, jus pignoratitium ad causam predecessorum suorum pretenderet aut haberet in ducatu Lutzeburgensi et comitatu Chiniensi et pertinentiis eorundem, dictoque titulo ducatum et comitatum huiusmodi, eorumque pertinentias aggressus sit et certis annis obtinuerit atque possederit (...) nihilominus Wilhelmus dux et domina Anna ducissa Saxonie, prout nostri supradicti jam dudum et ante ingressum ipsius domini Philippi Burgundie et Brabantie ducis, jus hipotece in ducatu et comitatu predictis habuissent et haberent de magna pecuniarum summa titulo donationis dotisque causa, per excellentissimos dominum regem Albertum et dominam Elisabeth, reginam, suam conthoralem prefatam, patrem et matrem ipsius domine Anne ducisse, tunc veros proprietarios et directum dominium ducatus Lutzeburgensis et comitatum Chiniensis et de Ruppe in Ardana habentes, in tractatu matrimonii ejusdem domine Anne, cum domino Wilhelmo duce, marito suo prefato, super ipsis ducatu et comitatibus, aliasque dudum eis collata et assignata, necnon ratione grauium expensarum, dampnorum et interesse, quas et que eidem dominus Wilhelmus dux et domina Anna ducissa post donationem et dotis assignationem huiusmodi subierant et fecerant in ducatu et comitatibus predictis, pro illis obtinendis et recuperandis et eorum occasione pro quibuscunque expensis, damnis et interesse ipsius ducatus et comitatus cum eorum pertinentiis predictis, ipsis conjugibus similiter hipotecata censebantur et sunt*“

⁵¹⁶ „*verum dicti dominus Wilhelmus dux et domina Anna ducissa, considerantes quod dominus Philippus, dux Burgundie et Brabantie, querelas juris pignoratitii fundatas in iure et ratione habuisset et haberet in eisdem; attendentes etiam sanguinis et affinitatis vinculum, quo ipse dominus dux Burgundie ipsis attinet, et quod ducatus et comitatus predicti longe ab eis distant et magna sumptuosaque indigent custodia, unde annui proventus, oneribus deductis, fructum eis paruum verisimiliter afferent, procedendis quoque questionibus, differentiis et controuersiis que ex rigurosa discussione dictarum hipotecarum, pignoratitiique juris ex utraque parte pretensi et protensarum, tam in patriis predictis, quam inter partes ipsas suboriri possent, et presertim, ut paci et tranquillitati tam subditorum quam vicinorum eorundem ducatus et comitatum consulatur, mandatum plenarium nobis concesserant ad cedendum et transportandum etiam ex causa gratuita, nomine ipsorum, dicto domino Burgundie, Brabantieque duci, omnia et singula, que inferius late et clarius continentur*“

*et singulas actiones et querelas supradictas, necnon omnes alias exceptiones tam personales, quam reales, mixtasque, pretorias et ciuiles, motas et mouendas, quas occasione et propter causas predictas, ipsi dominus Wilhelmus dux et domina Anna, ducissa Saxonie, coniuges, coniunctim vel diuisim, et quilibet ipsorum, contra et aduersus eundem dominum Philippum, Burgundie et Brabantie ducem in et supra ducatu et comitatibus necnon pertinentiis pretactis habent et pretendunt, seu habere et pretendere quomodolibet possent*⁵¹⁷.

Listina opětovně zmiňovala domnělá zástavní práva od krále Albrechta II., která ovšem neexistovala. Dne 1. září Vilém a Anna na Eckartsbergu ratifikovali postoupení jejich nároků proti burgundskému vévodovi.⁵¹⁸ Z listiny však nevyplývá, že postoupili i svá zástavní práva tomuto vévodovi, k čemuž ostatně ani nemohlo dojít pro splnutí zástavních práv s dědickými, které si Vilém a Anna vůči Lucembursku nárokovali.

Na ratifikaci tohoto prohlášení se ovšem nečekalo, neboť ještě dříve, než mohl posel do Bruselu tuto skutečnost oznámit, již 3. září 1462 byla saskými vyslanci sjednána vlastní dohoda o postoupení Lucemburska, Chiny a La Roche. Její obsah byl ve shodě s pověřením saských vyslanců konstruován jako převzetí závazku francouzského krále burgundským vévodou. Obsáhle byl přitom rekapitulován kontraktní proces prodeje těchto zemí Karlu VII. s tím, že jeho nástupce král Ludvík XI., po žádostech saských vyslanců na doplacení kupní ceny, odkázal saského vévodu a vévodkyni na burgundského vévodu, který země drží právem zástavním: „*serenissimus dominus rex nos ad illustrissimum dominum Philippum Burgundie ducem qui jure pignoraticio ducatum Lucelburgensem et comitatum Chiniensem prefatos possidebat remittendo*“. Opětovně pak byla transakce odůvodněna příbuzenstvím s Filipem, jeho zástavními právy na tyto země po jeho strýcích, vzdáleností těchto zemí od saských vévodů, jejich závazky a další. S ohledem na tyto skutečnosti tak saský vévoda a vévodkyně prodali a postoupili za Filipova současného souhlasu Lucembursko, Chiny a La Roche s veškerým příslušenstvím a právy: „*dominum ducem et dominam ducissam, recte mouentibus, vendidimus, cessimus et per presentes transportamus prefato illustrissimo domino Philippo, Burgundie et Brabantie duci ibidem presenti, ementi, acceptanti et stipulanti pro se et suis heredibus ac successoribus, causamque ab eo in futurum habentibus et habituris, principatum*

⁵¹⁷ Mnou citované prameny toto prohlášení interpretují již jako postoupení saských práv na burgundského vévodu, avšak text hovoří pouze o těch nárocích, které jsou „*contra et aduersus eundem dominum Philippum*“, přičemž vypočítává pouze zástavní práva obou stran, o saských dědických právech mlčí. Ostatně by ani nedávalo smysl, proč by pak k postoupení došlo opětovně 3. září 1462 a tentokrát za úplaty. Úplné znění viz Tamtéž, č. 189; regest VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1860.

⁵¹⁸ Tamtéž, č. 190 (text ratifikace v podstatě převzal text prohlášení zástupců); VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1861.

et dominium et ducatum Lucemburgensem et comitatus Chiniensem et de Rupe in Ardana sepedictos“, které jim náležely z titulu věna, dědictví, zástavy a nástupnictví: „*tam ex donatione dotisque causa, quam ex iure hereditario, iurene hipotece, aut ex successionē*“.

To vše za částku 50.000 zl., z nichž již 10.000 zl. zaplatil francouzský král a dalších 10.000 zl. nyní také Filip Dobrý, zbývajících 30.000 zl. pak mělo být dále uhrazeno: „*pro summa quinquaginta millium scutorum predictorum, de qua quidem summa patronos nostros confitemur recepisse realiter per manus quondam regis Francie decem millia, necnon alia decem millia nobis ambaxiatoribus et procuratoribus predictis in pecunia numerata realiter per dominum ducem persoluta, et de residuo dicti pretii, ascendente ad summam triginta millium scutorum, nos predicti procuratores per prefatum dominum ducem contentatos fuisse*“. Obdobně jako u smlouvy s francouzským králem bylo zdůrazněno, že i kdyby prodávané země měly ve skutečnosti vyšší hodnotu, nezakládalo by to nové nároky. Převažovaly totiž příbuzenské svazky mezi stranami, neboť Annin otec, král Albrecht, byl s Filipem bratranci, jakož i staré přátelské svazky mezi jejich předchůdci. Rovněž bylo i pamatováno na zbavení přísah lucemburské šlechty vůči saským panovníkům a jejich podrobení se „*Philippo Burgundie duci, tanquam vero proprietario domino*“, tedy Filipovi jako pravému vlastníkovi, s ohledem na jeho bezprostřední a absolutní panství: „*directum dominium eorumdem ducatus*“. Mezi svědky byli např. biskup Vilém z Tournai (dříve Toul), Šimon z Lalaing, Jan Lorfèvre a další.⁵¹⁹

Smlouva dále samozřejmě pamatovala také na povinnost ratifikace ze strany saského vévody a vévodkyně, kterou tito učinili 4. října 1462 na Eckartsbergu. Současně také zbavili obyvatele Lucemburska přísah vůči nim a přikázali jim vzdát hold burgundskému vévodovi s ohledem na skutečnost, že francouzský král svá práva přenechal právě jemu. V těchto listinách se už Vilém opětovně přestal titulovat lucemburským vévodou, nyní však již definitivně.⁵²⁰

V návaznosti na tuto ratifikaci se 18. října 1462 v Bruselu Filip Dobrý zavázal zaplatit zbývajících 30.000 zl., a sice vždy ke 2. únoru po 10.000 v Antverpách nebo Kolínu n. Rýnem, dle volby saského vévody, avšak nejdříve od roku 1464, patrně s ohledem na nedávno vyplacenou první splátku.⁵²¹

Motivem burgundského vévody pro tento obchod bylo patrně především zbavit se dotěrného saského vévody a sporu s ním trvajících téměř 20 let. Přestože totiž koupil

⁵¹⁹ Tamtéž, č. 192; BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 480n; Týž: Histoire 8, s. CXIJ a násl.; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1862.

⁵²⁰ Tamtéž, č. 195, 196; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. CXXJ a násl.; LÜNIG, J.: CGD II, s. 1713; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1863, 1864.

⁵²¹ Tamtéž, č. 200; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1865.

domnělá úplná vlastnická práva, ani poté se lucemburským vévodou netituloval a dále trval na zástavním titulu vlády, ostatně ani nežádal lucemburské stavy o změnu přísah v tomto ohledu. S ohledem na svá dřívější vyjádření si totiž byl vědom práv českého krále a Koruny české.⁵²²

První dvě splátky byly řádně vyplaceny v únoru roku 1464 a 1465, třetí pak se svolením Viléma měla být uhrazena až 1. června 1466. Patrně se tak mělo stát pro Filipovy finanční potíže, neboť v předchozím roce vedl několik válek. Poslední splátku si saští zástupci vyzvedli 16. června 1466 v Antverpách a při jejím převzetí učinili také prohlášení, že tím jsou všechny závazky mezi burgundským a saským vévodou vyrovnány. Obdobné prohlášení učinil 30. června 1466 ve Výmaru také samotný Vilém, který vydal generální kvitanci pro všechny splátky a uznal vyrovnání závazků. Překvapivě však ani on v této kvitanci mezi tituly Filipa Dobrého neuvedl lucemburského vévodu, snad respektoval, že ani Filip tak nečinil, nebo si to nepřál.⁵²³

Tím „měla“ skončit více než 20 let trvající epizoda saských nároků na Lucembursko, komplikující už tak složité lucemburské poměry, kterou na počátku neuváženě a neoprávněně způsobila královna-vdova Alžběta Lucemburská a která zaujala řadu historiků.⁵²⁴ Sloveso „měla“ bylo dáno do uvozovek záměrně, neboť ještě bude ukázáno, jakmile jednou nějakému panovníkovi vznikl nárok na něco, už se stal účinným nástrojem v jeho rukou, kterého se nehodlal vzdát, i když zanikl. Samotný Vilém Saský se přestal politicky orientovat na Čechy nebo Burgundsko a zaměřil se na spolupráci se svými německými sousedy.

⁵²² Dne 18. září 1462 například přijal opatství sv. Maximina pod svoji ochranu, přičemž zdůrazňoval zástavní titul své vlády: „*cognoscentes ducatum Luxemburgensem nostras ad manus pignoratitio iure ac alias legitimo titulo translatum*“, Tamtéž, č. 193

⁵²³ Vilém již v obsáhlém zmocnění z 15. dubna 1466 daného ve Výmaru uznával přijetí předchozích splátek a v generální kvitanci jejich kvitanci opětovně obsáhle zopakoval. Nikdy ovšem neuvedl kvitanci pro rok 1463, jak uvádí WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 32, s. 1, který se domníval, že splátky byly čtyři, a sice s odkazem na regist č. 16 s datem 20. května 1463. Zde je nutno zvažovat chybu v datu, které mělo být rokem 1464. TÝŽ: Table 32, č. 39, 93, 147, 160, 179, 180, 181, 186; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1873, 1875, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883. Stručně a nekriticky URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 96.

⁵²⁴ Z německé literatury zejména již mnohokrát citovaná dizertační práce HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund; především však díla Nicolase van Wervekeho, viz WERVEKE, N.: Von der vermeinten Gerechtigkeit des Hauses Sachsen, TÝŽ: WERVEKE, N.: Der letzte Versuch der Herzoge von Sachsen; TÝŽ: Sachsen und Luxemburg. Byť však Werveke spíše saskou epizodu kritizuje, neboť prý uvrhla zemi do občanské války, v poslední zmíněné práci naopak vzdal hold své současnici, manželce lucemburského místodržitele a kněžně Amalii Marii z linie Sasko-Výmar-Eisenach, pro její charitativní práci s nadějí, že tímto nastávají lepší lucembursko-saské vztahy.

Listiny týkající se převodu saských práv na burgundského vévodu vycházely ze zásadního předpokladu, že francouzský král převede svá práva, resp. smlouvu, na burgundského vévodu, jakože i mezi sebou vyřeší již vyplacených 10.000 zl. Poněkud riskantně však Vilém ani Filip nevyčkali na řádný projev vůle Ludvíka XI., opírali se pouze o jeho slova a v případě jeho odporu nebo nečinnosti mohli mít tyto listiny zásadní vadu. K tomu nakonec ovšem nedošlo. Dne 12. října totiž Ludvík XI. z Mouliherne u Tours odpověděl na Filipův dopis z 19. září z Bruselu, ve kterém krále informoval o jednání jeho vyslanců ve věci „*requis touchant le duché de Luxembourg*“, tedy žádosti týkající se Lucemburska. To znamená, že jednání mezi francouzskou a burgundskou stranou o Lucembursku probíhala souběžně se saskou stranou. Francouzský král pak na tuto žádost odpověděl příznivě.⁵²⁵

Čeho se žádost týkala, bylo formálně ozřejmeno 25. listopadu 1462 v Amboise. Zde Ludvík vydal listinu, ve které dával vědět, že jeho otec získal Lucembursko, Chiny a La Roche od saského vévody a vévodkyně a o žádosti Filipa Dobrého, aby na něho svá práva na tyto země převedl, protože on sám na nich nějaká práva měl mít: „*esquelz duchie et contez nostre tres chier et tres amé oncle et cousin Phelippes, duc de Bourgongne, pretendoit avoir aucun droict, pour laquelle cause il nous ayt supplié et requis que, afin que son dict droict quil at esdits duchie et contez soit mieulx apparent, il nous plaise luy donner, céder et transporter le droit que y avons, et sur ce luy eslargir liberalement nostre grace*“.

Této žádosti se král rozhodl, z důvodu blízkého příbuzenství a lásky, kterou mu vévoda projevoval, vyhovět a postoupil Filipovi a jeho dědicům navždy všechna práva, která na tyto země měl, tak jak je získal jeho otec: „*a jcellui notre oncle Phelippes, duc de Bourgongne et a ses hoirs, pour ces causes et considerations et autres a ce nous mouvans, avons donné, cedé, baillé, transporté et délaissé, donnons, cédon, baillons, transportons et delaissons de grace especiale pleine puissance et auctorité royale par ces presentes, tout tel droict, nom, raison et action que avons et qui nous peut et doit competer et appartenir esdits duchié de Luxembourg et contez de Chiny et de la Roche en Ardenné*“. Vedle toho mu také postoupil své nároky na již vyplacené částky za koupi těchto zemí, tj. 10.000 zl.: „*avons donnée et transportée, donnons et transportons par ces dictes presentes, a notre*

⁵²⁵ „*Nous avons receu vos lettres escriptes à Bruxelles le dixneuvieme jour de septembre dernier passé, faisant mention du rapport que vos ambassadeurs et par especial nostre amé et feal cousin le seigneur de Chimay vous ont fait des choses que avons dit et communiqué avec eux, et de l'expedition par nous donnée sur ce que nous avez requis touchant le duché de Luxembourg, laquelle chose nous avons faitte de tres bon coeur, et encores ny avons pas tout fait que bien voudrions faire pour vous en plus grand chose quand le nous requereres*“. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 134; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1853; nesprávně datují do roku 1461, což WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 73, přesvědčivě rozporuje a správně posouvá o rok dále, a sice i s ohledem na zmínku o českém králi, viz další podkapitola; VAESSEN, Joseph: Lettres de Louis XI, sv. 2, s. 80n.

*dict oncle de Bourgogne, toute telle somme de deniers, qui au vivant de notre dit feu seigneur et pere, a esté paiée et délivrée a une foiz ou a plusieurs ausdiz de Saxe*⁵²⁶. Naposledy mu pak postoupení zaručil královským slovem za sebe i své nástupce a slíbil mu předat všechny listiny týkající se těchto zemí.⁵²⁶

Královské slovo ovšem Filipovi nestačilo a žádal, aby listiny byly zapsány do registru listin, snad i v předtuše budoucího nepřátelství. Dopisem z 26. ledna 1463 z Bordeaux mu král hlásil, že k tomu dal v nedávné době rozkaz, avšak listiny, které měl jeho otec, nebyly nalezeny. Prý je měl mít kardinál z Coutances, tehdejší vyjednaváč v této věci, kterého o ně upomínal.⁵²⁷

Burgundský vévoda Filip Dobrý tedy dosáhl úplného vítězství. Smrt francouzského krále Karla VII. způsobila naprostý zvrat v událostech, které se na počátku nezdařily být v burgundský prospěch, neboť francouzský zájem o Lucembursko byl skutečně zatím pro Filipa největším nebezpečím. Nyní si však nejen zcela podrobil celé Lucembursko, ale získal i nároky svých soků, francouzského krále a saského vévody. Svoji držbu si navíc pojistil 4. května 1462 v Bruselu uzavřením spojení s lucemburským nejdůležitějším sousedem, a sice trevírským arcibiskupem Janem Bádenským.⁵²⁸

Poslední protivníkem zůstal stejně jako na samém počátku český král. Byť se jevílo, že jeho možnosti byli nyní daleko omezenější, než za jeho předchůdců, Filip jej nepodceňoval. To nám dokazuje i výše zmíněný dopis z 12. října 1462, kterým francouzský král schvaloval Filipův návrh ohledně Lucemburska. Král Ludvík se totiž zmínil, že se na něho nedávno český král skrze svého herolda obrátil s žádostí o vytvoření svazků mezi nimi a králi Uher a Polska. Důvodem mělo být zejména vypovězení nepřátel křesťanské víry, čímž byli myšleni Turci, kteří okupovali Balkán. Ludvík odpověděl příznivě, že všechny věci činěné pro dobro katolické víry a vyhnání nepřátel jsou k radosti a spokojenosti všech křesťanských knížat. Přitom však Filipa ujistoval ohledně jeho žádosti „*Si vous avons bien voulu escrire ces choses afin que en soiez adverty, et ausy pour vous acertener que se le dit roy de Behaigne*

⁵²⁶ Listina nehovoří přímo o bezplatnosti, jak udávají autoři, ale vyplývá nepřímo z textu, který žádnou úplatu nevyžaduje. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 200; BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 483; Týž: Histoire 8, s. CXXIIIJ a násl.; LÜNIG, J.: CGD II, s. 1714n; COMMYNES, P.: Mémoire 2, s. 375n; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1867, 1868.

⁵²⁷ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 32, č. 7; VAESSEN, Joseph: Lettres de Louis XI, sv. 2, s. 105n; VERKOOREN, A.: Inventaire IV, č. 1855.

⁵²⁸ Spojenecký závazek byl uzavřen na dobu života stran a týkal se jak vnějších nepřátel, tak i proti případné vnitřní rebelii. Vztahoval se na všechny země v držení stran, tedy i Lucemburska. Trevírský arcibiskup za to dosáhl uznání všech církevních práv, které arcibiskupství mělo vůči Lucembursku. Ke spojení se připojil také Filipův syn Karel Smělý a bylo obnoveno 15. května 1465. COMMYNES, P.: Mémoire 2, s. 463n; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, č. 173, 174; Týž: Table 32, č. 106.

vouloit parler, ou faire mention du dit duché de Luxembourg, ou dautre chose quelcunque qui vous peust fournir a prejudice, nous ny entendions en quelque maniere, mais vous en advertirons.“, tedy že kdyby chtěl český král mluvit nebo se zmínit o Lucembursku nebo jiné věci, který by mu mohla uškodit, bude varovat. Na závěr pak Ludvík dodal, že v této věci a dalších bude stále Filipovy záležitosti v jeho zvláštní přízni, jakoby byly jeho vlastní: „*Et en ceste matiere et toutes aultres aurons tousiours vos affaires en especiale faveur et recommandation comme les nôtres propres.*“.

IX.8 Diplomatické úsilí Jiřího z Poděbrad o získání Lucemburska

Jiří z Poděbrad za čtyři roky své vlády pro získání Lucemburska zdánlivě mnoho neučinil. Na podzim roku 1459 vyslal k burgundskému vévodovi a v prvních měsících roku 1461 k francouzskému králi herolda s formální výzvou na vydání vévodství. V závěru roku 1460 pak vyzval i lucemburské poddané, aby mu byli věrni jako jejich pravému pánovi. Nutno mít ovšem na paměti, že v prvních dvou letech jeho vlády byla jeho nečinnost pochopitelná, neboť byl především zaměstnán snahou udržet český trůn a získat uznání i v dalších zemích Koruny české, jakož i ze strany sousedů. Tento proces ale ještě nebyl u konce a krále dále zaměstnávaly spory ve Slezsku, jakož i v sousedství. Zcela logicky se přitom musel zaměřit nejdříve na obnovení integrity vlastní „užší“ Koruny české, tak jako se mu to podařilo v případě saských vévodů a českých držav za Krušnými horami. Krále také zaměstnávala evropská a říšská diplomacie, do které se pustil, aby si své postavení ještě více upevnil. Skutečnost, že respekt českého krále rostl, prokazuje právě také, že se řada dřívějších českých leníků ze všech koutů Svaté říše římské sama ke svým závazkům přihlásila. Přesto, jakmile se mu chebskými dohodami z dubna 1459 se saskými vévody podařila stabilizace poměrů, začal se již obracet výzvami směrem k Lucembursku. Důležitým výsledkem bylo, že jak burgundský vévoda, tak i francouzský král uznali, že má český král k Lucembursku jistá práva.

Jiří z Poděbrad pochopil jistě reálné možnosti ovládnutí Lucemburska, které měli na počátku mezi sebou rozděleni dva z nejmocnějších evropských panovníků, francouzský král a burgundský vévoda. Vojenská akce musela být jednoznačně vyloučena, přinejmenším pro dřívější neúspěch krále Ladislava, přičemž nyní byl český král ještě v méně výhodné pozici. Burgundský vévoda držel vévodství pevně v rukou a Jiřímu jistě nebyl ani neznámý odmítavý postoj lucemburských stavů, bez jejichž pomoci nemohl ničeho dosáhnout. Kromě uvedených formálních výzev, které učinil, se tak český král soustředil zejména na diplomacii.

Po svém zvolení úspěšně navázal přátelské vztahy s papežem Piem II., přestože značná část církve nesouhlasila pro jeho husitské vyznání. Papež si ovšem od spojení s českým králem sliboval jeho pomoc v plánu křížové výpravy proti Turkům. Jiří se ve věci Lucemburska hodlal s papežem prokazatelně spojit dopisem ze 17. ledna 1460, v němž jej informoval o zlomení odporu Vratislavi. Na závěr totiž prohlásil, že mu pouze schází znamenité vévodství Lucemburské, navěky vtělené do království a Koruny české, které neznámo jakým právem vévoda burgundský zadržuje, ale i toho s jeho svatou pomocí dosáhne: „*Unus dumtaxat nobis Lucemburgensis deficit insignis ducatus, quem Regno et corone Boemie incorporatum perpetuo, nescimus quo iure, dux detinet Burgundie, quem etiam vestre Sanctitatis interveniente patrocinio, facie consequemur.*“⁵²⁹ Za povšimnutí stojí, že o okupaci francouzským králem, která v té době ještě trvala, se nezmínil. Projevené přání, že mu i papež v této věci pomůže, mohlo být skutečným záměrem, neboť jeho pomoc právě na zlomení odporu Vratislavi byla zásadní.⁵³⁰ Papež přitom mohl významně působit jak na francouzského krále, tak především na řadu lucemburských sousedů, kteří mu byli poslušni, a sice trevírské arcibiskupství, lutyšské a métské biskupství. Jeho pomoc se ovšem brzy stala bezpředmětná, když se jeho vztahy s českým králem začaly postupně zhoršovat.

Vedle církevní diplomacie byla ovšem pro českého krále zásadnější říšská politika, na kterou měl coby první z kurfiřtů nezpochybnitelný vliv. Poté, co se usmířil se svými sousedy a uzavřel s nimi spojenecké smlouvy, začal pracovat na plánu svého zvolení římským králem! V tom ho část říšských knížat pro nespokojenost s císařem podporovala, zejména Ludvík Bavorský. Pozice římského krále by mu už zcela jinak umožnila jednat v lucemburské záležitosti, nicméně tyto plány na jaře 1461 zapadly pro nedostatečnou podporu kurfiřtů.⁵³¹

⁵²⁹ Znění dopisu viz THEINER, A.: *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae*, Tomus II, s. 128 č. CLXVIII, na něj odkazuje také URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský III*, s. 593; TÝŽ, *Věk poděbradský IV*, s. 63, 342.

⁵³⁰ O odboji Vratislavi přehledně ČORNEJ, P.: *Velké dějiny VI*, s. 164n, 173n.

⁵³¹ Záměr Jiřího kandidatury na římského krále vycházel z plánu německého humanisty a rádce řady knížat, Martina Maira. Ten kritizoval nečinnost a nerozhodnost císaře Fridricha III. a chtěl ho obejít zvolením nového římského krále, který by převzal skutečnou vládu a zajistil reformy Svaté říše římské. Martin Mair s tímto plánem seznámil Jiřího již na chebských jednáních v dubnu 1459 a král jej po počátečním odmítnutí přijal, a sice i s ohledem na skutečnost, že císaře kritizovala značná část říšských knížat. Jiří se s císařem v průběhu roku 1460 politicky rozešel, zejména kvůli řešení situace v Uhrách. Kandidatura českého krále plně zaměstnala a stala se téměř hlavní náplní jeho říšské politiky. Podporu získal především v Ludvíkovi Bavorském, který měl s císařem spory pro jeho zabránění říšského města Donauwörth. Odpůrcem mu byl zejména Albrecht Braniborský. Poté, co bylo na jednání v Norimberku na přelomu února a března roku 1461 zřejmé, že Jiřího kandidaturu nepodpoří kurfiřti, bylo od plánu upuštěno. Plán byl ovšem na počátku velmi nadějný a mohl se inspirovat úspěšným soužitím římských králů Václava IV. a Zikmunda Lucemburského. Spojenectví v této věci s Ludvíkem Bavorským z 8. října 1460 viz AKČ 6 č. 132. Dále URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský III*, s. 521n; TÝŽ: *Věk poděbradský*, s. 333n; ČORNEJ, P.: *Velké dějiny VI*, s. 181n.

Opětovné sblížení mezi českým králem a císařem vedlo k tomu, že císař za věrné služby Jiřímu a jeho synům udělil tzv. čekatelství na hrabství Katzenelnbogen, kdyby se uprázdnilo, neboť tamní hrabě Filip neměl zatím mužského dědice. Dne 25. srpna 1461 převzal králův vyslanec Prokop z Rabštejna o tom potvrzení.⁵³² Hrabství leželo ve středním Porýní poblíž Koblence nebo Mohuče, tedy ne příliš daleko od Lucemburska. Neznáme však důvod, proč byl právě tento nápad českému králi udělen a jestli zde lze hledat souvislost s Lucemburskem.⁵³³

Sblížení se s Ludvíkem Bavorským ovšem mělo být využito i ve věci Lucemburska, jak se dozvídáme z pražského sjezdu v listopadu 1461 ohledně hrozící války mezi německými knížaty. Podle bavorských zpráv měl Jiří z Poděbrad na jednání z 6. listopadu žádat, aby Ludvík vyslal k burgundskému vévodovi své poselstvo ohledně Lucemburska, a sice k dohodnutí nějakého přátelského sjezdu: „*Item dann als sein. k. gnade begeret hiet, das vnnserr Herr als von Im selbs botschaft zu Burgundy schicken sollte, der Irrrunghalb Lützelburg antreffend, die in ainen gutlichen anstand vnd dorynn zutügen zebringen etc.*“. Bavorský vévoda pak sliboval, že po skončení těchto jednání poselstvo vyšle.⁵³⁴

Sami bavorští vyslanci jej pak upozornili na aktivity Petra Knorra v Burgundsku jako zástupce jim nepřátelské strany (Albrechta Braniborského). Měl tam šířit zvěsti, že bavorský vévoda hodlá dopomoci českému králi k Říši a Lucembursku, za což mu český král pomůže získat Holandsko, Zéland a další. Oba se tedy měli spojit, aby tyto země burgundskému vévodovi vytrhli z držení: „*Allso tet Im vnnserr Herr zu wissen, das dy widerparth Ir botschaft mit namen maister Petern Knorren bey dem von Burgundy gehabt vnnd durch dy demselben von Burgundy anbringen lassen het, wie sich sein. k. g. vnd vnnserr gnediger Herr zueinander sollten verbunden haben, Auf maynung dardurch Im entziehung bescheen solt, der lande Lützelburg, Hollannd Seelannd vnd der anndern etc.*“. Nutno připomenout, že si Ludvík bývalé državy Jana Bavorského skutečně dlouhodobě nárokoval, avšak nikdy předtím s českým králem společný postup proti burgundskému vévodovi nesjednal.

⁵³² V listině z 25. srpna 1461 císař udává, že tak učinil „vormals“, bližší datum neznáme. Toto čekatelské právo bylo císařem potvrzeno 22. dubna 1463 a rozšířeno na Jiřího všechny potomky dle jeho výběru, a sice za pomoc proti vzpurné Vídni. Tohoto nároku se však královi synové nikdy nedomohli a pouze jej převáděli mezi sebou. LICHNOWSKY, E.: *Geschichte* 7, č. 587, 765; AČ 15, s. 239, 243n, 277n; LÜNIG, J.: CGD I, s. 1491, 1499n; URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský IV.*, s. 68.

⁵³³ V jeho těsné blízkosti se nacházelo české léno hrad a město Villmar a hrad Grenzsau, které kdysi Karlu IV. a Václavu IV. podřídili hrabata z Isenburgu, avšak to již bylo v této době považováno za zaniklé. BOBKOVÁ, L.: *Soupis českých držav*, s. 225; AKČ 6 č. 47; LÜNIG, J.: CGD I, s. 1402n.

⁵³⁴ HASSELHOLDT-STOCKHEIM, G.: *Urkunden I.1*, s. 468n, 476, 483, 495n; výtah ve FRA XX, č. 263 s. 259n; URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský IV.*, s. 501n.

Zvažovalo se ovšem, že poselstvo bude vypraveno i do Francie, kde chtěl bavorský vévoda získat spojence, přičemž mělo také zjistit, jaký je vztah mezi francouzským králem a burgundským vévodou. Avšak bez ohledu na to, zda by byli či nebyli ve shodě, mělo pracovat na sblížení mezi králi z Francie a Čech s cílem, aby francouzský král vzal Lucembursko opět pod svoji ochranu: „*Item auch bedacht zusein wo nicht sunder grosse ainigkeit zwischen dem konig vnd Burgundj vorhanden were Alsdann zu arbeiten vmb verstänntnuss zwischen dem konig von Frankhenreich vnd dem konig zu Behem vnd das der konig von Frankbreich darauff Lutzelburg widerumb in Schutz vnd Scherme neme. Item Ob glich wol frankhenrich vnd Burgundi miteinander in guter ainigkeit wern dannoch fleiss zutun vmb ain verstänntnuss zwischen des von Frankbrich vnd des konigs von Behem vnd das in derselben verstänntnuss furgenommen werden weg dardurch Luzelburg Schirme empfach von dem von frankbrich doch vor allen Sachen zu erlernen Wie der konig von frankbrich hintz dem konig von Behem genaigt sey*“. Mělo se však také zjistit, jak na tuto výpravu budou reagovat Petr Knorr a další knížata, zda to nepovede k dalším pomluvám. Český král proto vybízel vévodu k okamžité žádosti francouzskému králi o glejt pro jeho vyslance. Také ho měl varovat před pomluvami od jejich nepřátel.

Vedle toho však bavorský vévoda chtěl jednat i s burgundským vévodou, o jehož spojenectví také stál, přičemž jeho poselstvo mělo vyvracet Knorrovu pomluvy. Jiřímu z Poděbrad pak nabízel uspořádat sjezd s burgundským vévodou příští rok na sv. Jana (24. června) nebo sv. Jakuba (25. července): „*Item auch fleys zutun Ob man zwischen vnsers Herrn des konig zu Behem auch des von Burgundi lutzburg halben ainen guten tag als auf pfingsten Iohannes Bappt. oder Iacobj schirsten abreden mocht vnd das do zwischen nichts vngutlichs hintz lutzburg furgenomen wurde. Item wollt oder mocht das nicht sein, fleiss zuthun vmb ain kurtzen tag vnd das dozwiseben auch nichts hintz lutzburg furgenomen werde In vnguten*“. K vyslání bavorského poselstva patrně nedošlo, avšak brzy vyslal do Francie své vlastní přímo český král.

Jiří z Poděbrad převzal plán svého poradce Antonína Marini na vytvoření mírového společenství křesťanských panovníků (Tractatus pacis), jehož počátky spadají do roku 1461. Cílem bylo Evropu zbavit hrozby nevěřících, tedy Turků, a zejména vytvořit nový mezinárodní subjekt, právnickou osobu-unii, s vlastními institucemi za účelem kolektivní obrany křesťanstva a udržení míru. Tento nadčasový a ambiciózní plán měl současně vrátit českému králi jeho postavení a respekt v Evropě a zabránit možnému napadení Čech, války mezi členskými státy měly být zakázané. Hrozba války totiž začala Čechám reálně hrozit vzrůstajícím nepřátelstvím ze strany papeže. Tento plán ovšem úmyslně vyloučil z účasti na

něm právě papeže a konkuroval jeho vlastním plánům na křížovou výpravu proti Turkům, marginalizoval přitom také postavení římského krále. Z toho důvodu byl odsouzen k neúspěchu, byť zpočátku získal podporu polského a uherského krále, jakož i sympatie krále Francie.⁵³⁵

Snad právě Marini, který s plánem putoval po evropských panovnických dvorech, navštívil francouzského krále na konci léta či počátku podzimu roku 1462, jak vyplývá přímo z dříve zmíněného dopisu Ludvíka XI. burgundskému vévodovi z 12. října 1462. V něm se totiž král zmínil o návštěvě českého herolda s žádostí vytvořit svazky s králi Čech, Uher a Polska, a sice s cílem vyhnat nepřátele křesťanské víry.⁵³⁶ České poselstvo se ovšem o Lucembursku patrně nijak nezmiňovalo, neboť francouzský král v tomto dopise sliboval, že kdyby český král chtěl mluvit nebo se zmiňovat o Lucembursku, bude Filipa Dobrého varovat.

Marini prokazatelně roku 1463 navštívil v Bruselu také burgundského vévodu, o čemž byl informován i Vilém Saský skrze Petra Knorra.⁵³⁷ O jednání nejsou bližší informace, patrně však ani s ním o Lucembursku nejednal, aby tím nebyl zhacen vlastní plán unie, na kterém Jiřímu z Poděbrad velice záleželo.

Také druhé poselstvo do Francie k témuž plánu vypravené v květnu 1464 v čele s Antonínem Marini a Albrechtem Kostkou z Postupic o Lucembursku patrně nijak přímo nejednalo. Přesto, jak se dozvídáme z deníku člena poselstva, panoše Jaroslava, lucemburská záležitost se výpravy dotkla. Poté, co bylo zřejmé, že plán na společenství křesťanských panovníků nezíská podporu, usilovalo poselstvo alespoň o spojenectví s Francií. Na jednání v Dieppe 17. července byl českým zástupcům předložen návrh smlouvy o přátelství, ve které však francouzská strana chtěla učinit výhradu, že tato smlouva není újmu burgundskému vévodovi a zvláště co se týká jeho držby Lucemburska: „*A pan Albrecht nechťel k tomu svoliti nikoli, a to proto, že jest ten spis v sobě zavíeral a zvláště vymieňoval, aby ty smlúvy a spříeznění to nebylo na přiekaž vévodě Burgundskému, a to zvláště v tom, což by se tklo země Lucemburské*“. V této souvislosti pak francouzský zástupce, jeruzalémský patriarcha (Ludvík d'Harcourt, biskup z Bayeux), učinil chybný nebo účelový výklad, jak

⁵³⁵ ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 207n; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 576n; detailní rozbor viz VANĚČEK, V.: Všeobecná mírová organizace; VESELÝ, Z.: Dějiny českého státu, s. 174n.

⁵³⁶ Rudolf Urbánek však tvrdí, že Marini se do Francie vydal až v zimě roku 1462, předtím v létě téhož roku agitoval za plán v Benátkách a poté prý jel do Prahy, URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 590n. Skutečností však je, že o jeho činnosti po Benátkách nejsou zaručené zprávy a je krajně nepravděpodobné, že zrovna do Francie by byl s tímto úkolem vyslán někdo méně významný a zasvěcený.

⁵³⁷ Tamtéž, s. 593.

toto vévodství získal otec současného francouzského krále, a sice za 60 000 zl. od polské královny (sic), „pravě a široce vypravuje, kterak nynějšího krále Franského Ludvíka otec koupil jest zemi Lucemburskú od králové Polské za LX tisíc zlatých“, a „že nynější král Franský Ludvík dal jest ji vévodě Burgundskému jakožto vyvole[né]mu otci svému a příteli najmilejšímu“. ⁵³⁸

Albrecht Kostka odmítal o Lucembursku jakkoliv jednat pro nedostatek zmocnění, avšak patriarchova tvrzení odmítal: „o ty věci nejsme poslání, bychom to nyní měli jednati, než vy páni preláti abyšte ráčili věděti, že králová Polská žádného jest práva neměla prodávati zemi Lucemburskú; neb král Ladislav nebyl jest dědic pravý země České, ani králová Polská sestra jeho dědička, než byl jest král Ladislav slavné paměti volen a vzat za krále do Čech. A pak jestliže by jaké právo vévoda Burgundský okázal aneb měl, dobrěť muož král Český s LX tisíc zlatých býti, budelit' chtieti zasě Lucemburskú zemi mieti; než nemohlat' jest králová Polská žádným obyčejem Lucemburské země k dědictví komu prodávati. A pak jestliže to vévoda Burgundský okáže, proč by toho nepožil: my o to nyní nejsme poslání, aniž co chceme jednati, co by se té země tklo; anit' my jie odjímáme vévodě Burgundskému, ani také chceme ji těmito smlúvami a spříezněním prostě odtrhnúti od království České; neb vieme, že jest ta země Lucemburská skrze staroslavné paměti krále Franské k věčnému držení a k věčnosti k království Českému dána a připsána, a bude-li král český pán náš milostivý ráčiti ji zasě mieti, necht' o to stojí: my nyní nejsme poslání o to v tomto poselství“. ⁵³⁹

České poselstvo tedy nečekaně bylo nuceno hájit práva Koruny české k Lucembursku, avšak současně ani rezolutně nepopíralo práva burgundského vévody, resp. jeho držbu, snad aby nemařilo vlastní účel výpravy. Přesto tento spor měl vliv na podobu smlouvy. Francouzská strana odmítla, aby byl Jiří z Poděbrad ve smlouvě titulován také jako lucemburský vévoda, s čímž čeští zástupci souhlasili. Dalšího dne, 18. července, pak odmítla francouzská strana i Jiřího ostatní tituly a žádala, aby se tituloval obdobně jako Ludvík, pouze králem své země. Spor o podobu smlouvy ovšem pokračoval, protože francouzská strana nechala zpečetit původní návrh smlouvy s výhradou pro Filipa Dobrého a Lucembursko. Po rázném protestu českých zástupců a hrozbě, že odjedou i bez smlouvy, protože trvají na vynětí „v tom kusu svrchu dotčeném o zemi Lucemburské“, byla 22. července francouzským králem zpečetěna dohodnutá podoba smlouvy. ⁵⁴⁰

⁵³⁸ K tvrzenému získání práv od polské královny viz předchozí text.

⁵³⁹ Denník českého poselstva ku králi francouzskému roku 1464 vydaný Josefem Kalouskem, viz AČ 7, s. 427n (k Lucembursku s. 438n). URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 762n.

⁵⁴⁰ Výmluvně o odporu francouzských prelátů také úryvek z Denníku: „že toho neslušie žádati králi Českému, zvláště bez povolenie Otce Svatého papeže a císaře křesťanského; a že by to najlépe příležalo jednati Otci Svatému s císařem, a aby se král Český v to nepletl; i o tom spříeznění krále Českého s králem Franským že by to nemělo býti bez vědomie otczy Svatého.“, AČ 7, s. 437. URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 755n; VANĚČEK, V.: Všeobecná mírová organizace, s. 46n; MACEK, J.: Le mouvement conciliaire, 18n (se shrnutím česko-

Co se týká výše uvedené citace tvrzení, že francouzský král koupil od polské královny Lucembursko za 60.000 zl., nejsou pro něj žádné relevantní prameny, nadto v podobě nějaké právní listiny.⁵⁴¹ Není ostatně známo a doloženo, že by Alžběta Habsburská nebo polský král Kazimír jejím jménem někdy na Lucembursko vznesli nároky. Bylo by navíc zcela paradoxní, kdyby Karel VII. namísto Viléma Saského odškodnil někoho, kdo neměl žádné nároky a ani se jich nedomáhal, a sice dokonce ještě vyšší částkou, než kterou požadoval saský vévoda. Je možné, že se jednalo o omyl nebo záměnu, neboť o odškodnění Viléma Saského, resp. Anny Habsburské, nebylo zmínky. Možné však také je, že se jednalo o úmyslné tvrzení s cílem odradit české poselstvo od zpochybňování francouzsko-burgundské dohody ohledně Lucemburska.

Z vlastního plánu na spojení křesťanských panovníků tedy nakonec pro intriky papeže sešlo. Ludvík XI. a další evropští panovníci nebyli ochotni souhlasit s tak nadčasovým plánem bez účasti a proti vůli papeže. Vlivní francouzští preláti se ostatně postavili i proti přátelské smlouvě s českým králem. Ambiciózní diplomatické plány Jiřího z Poděbrad na spojenectví s papežem, získání římské koruny a vytvoření společenství křesťanských panovníků postupně selhaly. Vedlejším důsledkem bylo, že se výhled získání Lucemburska značně vzdaloval. Ostatně burgundský vévoda se roku 1463 stal klíčovou postavou v plánech papeže na křížové výpravě proti Turkům. Současně nebylo pro českého krále dobrou zprávou, že zásadní spojenec, francouzský král, v případě Lucemburska hájil držbu burgundského vévody, kterou mu navíc legitimizoval postoupením vlastních práv, byť pochybně získaných jeho otcem.⁵⁴²

francouzských vztahů od nástupu Jiřího z Poděbrad na český trůn s důrazem na náboženskou stránku); ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 213n. Smlouva byla antitativována k 18. červenci 1464, její text v češtině viz VESELÝ, Z.: Dějiny českého státu, s. 186n, nebo v latině LŮNIG, J.: Des Teutschen Reichs 6, Partis Specialis Continuatio I., Erste Fortsetzung, s. 85n; COMMYNES, P.: Mémoire 2, s. 424n, 432n (přátelská smlouva spojená s návrhem na společenství); popř. Národní archiv, fond Archiv české koruny, inv. č. 1710, fotokopie viz <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>; regest AKČ 6 č. 169, 171, 172.

⁵⁴¹ Na deník v této věci odkazuje i PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého IV. 2, s. 75, a na něho pak také BEAUCOURT, G.: Histoire de Charles VII., sv. 6, s. 342; WERVEKE, N.: Definitive Erwerbung, s. 86. URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 95, pak tomuto tvrzení nedůvodně nejen důvěřoval, ale propojil s obdobnou zprávou týkající se Karla Smělého, viz dále.

⁵⁴² Dne 4. července 1462 Jiřího sekretář Jošt z Einsiedlu v dopise Albrechtovi Braniborskému prozradil řeči, které kolují na císařském dvoře, a sice o aspiracích Ludvíka XI. na římskou korunu. To mělo vyplývat ze stížnosti občanů Met, že po nich francouzský král žádá hold jako jejich dědičnému pánovi a jako římskému králi (sic) a že chce se sto tisíci muži táhnout na Řím, přičemž „*der herzog von Burgundien der leibe dem konig von Frankreich vil folkes vnd sol, das herzogtung zu Luczenburgk von im als von eym Romischen konig entpfangen haben*“, tedy mu burgundský vévoda půjčí mnoho lidí a za to od něho, jako římského krále, přijme Lucembursko! FRA XX, č. 318, s. 333n; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 758n. Bez ohledu na věrohodnost této zprávy z ní ovšem plyne trvající francouzská podpora Filipovi v jeho držbě Lucemburska.

IX.9 Plán na dobytí Lucemburska na pozadí boje Jiřího z Poděbrad o český trůn

Spory Jiřího z Poděbrad s papežem Piem II. započaly poměrně brzy po jeho usednutí na český trůn. Stalo se tak paradoxně navzdory skutečnosti, že právě tento papež jej podpořil v boji o český trůn a svým postojem mu pomohl ovládnout i rebelující Slezsko. Papež doufal v Jiřího podporu ve svých protitureckých plánech, politické zájmy obou se ale postupně rozešly. Kdysi jinak velmi pragmatický Enea jako papež začal navíc odmítat náboženskou toleranci v Čechách a 31. března 1462 odmítl potvrdit platnost basilejských kompaktát s tím, že měla platit jen pro první generaci husitů. Současně na českého krále naléhal, aby ve svých zemích zlikvidoval tuto herezi. Tím se ovšem postavil i proti samotnému králi, který vyznával umírněnou podobu husitství a Jiří tedy papežův postoj rezolutně odmítl. Papeži se nicméně nedařilo proti králi vyburcovat odpor ani v jeho zemích, ani u sousedů. Dne 16. června 1464 jej tak povolal před církevní soud, čímž zkomplikoval pozici českého poselstva ve Francii vyjednávající o společenství křesťanských panovníků. Pius II. sice o dva měsíce později zemřel, avšak pŕuhon byl 2. srpna následujícího roku obnoven jeho nástupcem Pavlem II., který se stal českému králi ještě zarytější nepřitelem. Zbavil poddané Koruny české poslušnosti králi a navrhoval, aby se Koruna česká rozpadla na menší celky pro její snazší ovládnání. V zemích Koruny české se začala proti Jiřímu formovat katolická opozice, tzv. Jednota zelenohorská, přičemž svoji rebelii obnovila i slezská Vratislav. Když pak 23. prosince 1466 papež uvalil na krále klatbu, prohlásil ho za kacíře a sesazeného z trůnu a proti husitským Čechám vyhlásil novou křížovou výpravu, rozpoutala se v českých zemích občanská válka.⁵⁴³

Za těchto okolností by králova případná rezignace na ovládnutí Lucembursko byla pochopitelná, zvláště pak s ohledem na předchozí diplomatické neúspěchy a neotřesitelnou pozici burgundského vévody, kterého podporoval i francouzský král. Ostatně Jiří z Poděbrad s ohledem na vzrůstající papežovo nepřátelství vyslal v závěru roku 1465 na panovnické dvory poselstvo vedené jeho švagrem Jaroslavem Lvem z Rožmitálu a na Blatné. Toto poselstvo mělo zlepšit obraz Čech, líčených jako kacírské království, a získat možné spojence. Zastavilo se také v Bruselu u burgundského vévody. Zda bylo přitom o Lucembursku jednáno, není známo, pravděpodobně ovšem s ohledem na účel výpravy

⁵⁴³ Pius II., vlastním jménem Enea Silvio Piccolomini, jako vyslanec na císařově dvoře rozpoznal význam českého krále v říšské politice a zejména jeho potenciál pro plánovanou křížovou výpravu. Ostatně i sepsal jedinečné historické pojednání o Čechách – *Historia Bohemica*. Průběžně o sporech s papežem URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV; TÝŽ: Dvě studie; ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI.; MACEK, J.: Král Jiří a Francie, 506n.

nikoliv.⁵⁴⁴ Další poslové s žádostí o zastání byli směřováni zejména k francouzskému králi, který sám měl s papežem četné spory a i jemu bylo vyhrožováno exkomunikací.⁵⁴⁵

Přesto Jiří z Poděbrad ani v těchto složitých časech na vzdálené vévodství nezapomínal. Bylo ostatně jedinou a poslední částí Koruny české, jejíž státoprávní vztah zůstal nevyřešený. Okolnosti navíc začaly opět působit v králův prospěch, vztahy mezi Francií a Burgundskem se od roku 1465 opět začaly zhoršovat. Příčinou byl zejména postoj Filipova dědice Karla Smělého, hraběte z Charolais. Ten se proti politice Ludvíka XI. rázně postavil, především když se ujal rebelie francouzské šlechty, tzv. Ligy pro veřejné blaho. Na rozdíl od svého otce také daleko více demonstroval svoji nezávislost na Francii a v budoucnu se i mnohem více snažil vytvořit ze svých zemí království v rámci Svaté říše římské. Vzhledem k tomu, že čím dál častěji svého starého a nemocného otce zastupoval a vidina jeho nástupnictví se blížila, bylo i pro francouzského krále nutné se připravit.⁵⁴⁶

Postoj k Francii také vedl k nepřátelství mezi Karlem Smělým a profrancouzskými pány z Croy, které obviňoval z přílišné uzurpace moci v burgundských zemích. Dne 22. března 1465 se dopisem poddaným proti nim otevřeně postavil s tím, že se ujímá ochrany nad Namurem, Lucemburskem a Boulogne. Přitom pravděpodobně sesadil lucemburského místodržitele Antonína z Croy a ponechal si vévodství ve své správě.⁵⁴⁷

⁵⁴⁴ Poselstvo putovalo přes německá území do Anglie a poté přes Francii do Španělska a Portugalska a nazpět přes Itálii a rakouské země do Čech více než rok, když se vrátilo na začátku roku 1467. O výpravě se dozvídáme z deníku člena výpravy Václava Šaska z Bírškova. Jak deník, tak průvodní listy císaře a české královny hovoří o soukromém rázu výpravy, aby si Jaroslav Lev vydobyl slávu prokázáním rytířské zdatnosti. S ohledem na načasování, nákladnost cesty, velikost a složení poselstva je ovšem mezi historiky považováno za jisté, že skutečný záměr byl jiný, výše naznačený. Václavův deník věnuje pobytu v Bruselu velký prostor, poselstvo se zde navíc zdrželo na přelomu ledna a února 1466 mnoho dní, přičemž Jaroslav Lev jednal jak s Filipem Dobrým, tak s jeho nástupcem Karlem Smělým, od nichž také jako první Čech obdržel řád Zlatého rouna. URBÁNEK, R.: Ve službách Jiříka krále, Deníky panoše Jaroslava a Václava Šaska z Bírškova, s. XX a násl.

⁵⁴⁵ Český posel navštívil francouzského krále už roku 1465 a následně byl na podzim 1466 vyslán i Jan Staruostka s tzv. Apologií, kde Jiří vyvracel oprávněnost postupu papeže. Ludvíkovy spory s papežem pramenily zejména z jeho snahy si podrobit duchovenstvo v jeho zemích a z podpory konciliarismu. MACEK, J.: Král Jiří a Francie, s. 504n, 508n, 512n; Týž: Le mouvement conciliaire, s. 33n (francouzská verze předchozího s hlubším důrazem na náboženskou stránku); průběžně spory Ludvíka XI. s papežem zmiňuje i URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV.

⁵⁴⁶ Roku 1463 Karel Smělý odmítl uznat dohodu mezi jeho otcem a králem o zpětném prodeji měst na řece Sommě kontrolující Pikardii, neboť to vnímal jako ohrožení svého budoucího panství. Následně se ujal za otcovy podpory rebelie francouzské šlechty proti králi, která se na jaře 1465 sjednotila do tzv. Ligy pro veřejné blaho (ligue du Bien public). Navzdory neúspěšnému obléhání Paříže a nerozhodné bitvě u Monthléry ze dne 16. července 1465 získal od krále zpět města na Sommě, jakož i jiná území. Nepřátelství obou stran se pak projevilo také v odporu obyvatel lutyšského biskupství proti burgundským snahám biskupství ovládat prostřednictvím svého kandidáta na biskupský stolec, když francouzský král podporoval vzbouřence. I zde ovšem Karel Smělý zvítězil, když na podzim 1465 odpor potlačil a ustanovil de facto burgundský protektorát. Obecně VAUGHAN, R.: Philip the Good, s. 373n; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 32, č. 104, 116, 119, 128, 132, 134, 138, 141, 153.

⁵⁴⁷ Tamtéž č. 100; WERVEKE, N.: Der letzte Versuch der Herzoge von Sachsen, s. 145.

Také český král musel reagovat na papežovo vyhlášení klatby a křížové výpravy a 4. ledna 1467 pověřil Gosvina Špána, opata v dolnolužickém Neuzelle, k jednání s francouzským králem. Měl mu přednést jeho návrhy na spojenectví, vojenskou výpravu a svolání církevního koncilu. Opatovi se dostalo audience u Ludvíka XI. 20. dubna, kde nejdříve před ním a jeho radou poděkoval za přimluvu u papeže a naznačil, že kdyby jeho král věděl o jeho starostech s rebelujícími poddanými (tzv. Liga pro veřejné blaho), pomohl by mu. V tajné rozmluvě pak králi s odvoláním na dávné svazky králů Čech a Francie přednesl návrhy na obnovení tohoto spojenectví. Přitom i odkázal na podobný dřívější pokus (z roku 1464) a překážky, které nastaly kvůli burgundskému vévodovi a Lucembursku. Přitom narážel na současné královy vztahy s tímto vévodou, jak sám později vzpomenu „*Vnd wiewol solchs dessmals dem von Burgundien villeicht zu liebe, des landts zu Luczelnburgk halb, verzogen worden ist, so habe nun die ko. G. die angeborn sipschaft, vnderthenige treue vnd nachtbarliche freuntschaft des von Burgundien, ander fursten vnd des anhangs wol empfunden*“.⁵⁴⁸ Jiří z Poděbrad dále navrhoval, aby do spolku byli vzati také saští vévodové, braniborští markrabí, bavorský vévoda Ota a králové Polska a Dánska, se kterými měl dobré vztahy.

Podstatou tohoto spolku měla být obrana před spojenectvím císaře, papeže, burgundského vévody, Benátek a Savojska, které mělo ohrožovat jejich zájmy. Zdůrazněno bylo nebezpečí, které hrozilo významnému francouzskému spojenci, a sice milánskému vévodovi. Nebezpečí ze strany papeže pak mělo vyplývat také z Jiřího nedávné zkušenosti, a sice že tento protivník se nadřazoval i nad pomazané krále, které dával do klatby. Dále pak bylo zmíněno, že císař vyjednává s burgundským vévodou o sňatku mezi jejich dětmi a o spolku se Švýcary. Burgundský vévoda navíc navázal v loňském roce spojenectví s porýnskými kurfiřty.

Dalším cílem spolku měl být společný postup proti případné rebelii vlastních poddaných, které v té době propukaly napříč Evropou. Český král opět přitom útočil na papeže, který tyto nepokoje podporuje.

Právě proti burgundskému vévodovi, klíčovému spojenci papeže a císaře, český král navrhoval již konkrétní vojenskou výpravu s tím, že sám vyšle k Rýnu vojsko, dle slov Špány: „*Item das nun auch E. k. g. mage verstehen, wie die herfarth aus der cron zu Behem vnd teuczischen landen furzunehmen vnd vber den Reyn zu furen were (...)* Item durch die puntgenossen

⁵⁴⁸ Josef Macek ve svých pracích, viz dále, tvrdí, že se Jiří odvolával také na poselstvo Jaroslava Lva z Rožmitálu z loňského roku. To však z paměti Špány neplyne, ostatně poselstvo se vrátilo až po jeho odchodu. Nepřesně také za burgundského vévodu označuje již Karla Smělého, stále ovšem žil Filip Dobrý a Špán obecně hovořil o „von Burgundien“.

marggraff Albrechten hat man die bruck zw Preysack vber den Reyn, so het man nit ferr in Burgundien; durch den von Mencz hat man noch nicht ferr in das land zw Luczelberg“. České vojsko pak mělo dle návrhu smlouvy přes Mohuč vpadnout do Lucemburska, a to už 1. srpna: „*quod rex Bohemie cum exercitu suo de primo die mensis augusti intrabit terram Lutzellenburgensem*“, které doufal s francouzskou pomocí získat „*si divina convente gracia medio gloriossimi regis Francie obtentus fuerit ducatus Lutzellenburgensis, quod de eo fiet*“. Do vojenského tažení se měl zapojit braniborský markrabě Albrecht, a sice proti jeho nepříteli rýnskému falckraběti, který byl burgundským spojencem. Měl se svými spojenci také zaútočit na Burgundsko přes porýnský Breisach. Ve stejnou dobu měl francouzský král vpadnout do brabantského Fallais.⁵⁴⁹ Bylo navrhováno získat pomoc také od Lutyšských, tradičních odpůrců burgundské moci, zejména v oblasti zásobování. Český král pak sliboval zajistit účast také dánského krále, aby blokoval burgundskému vévodovi pomoc ze strany Anglie a napadl Holandsko a Zéland. Pro Ludvíkovu představu byly také znázorněny spojenecké vazby zúčastněných knížat na spolku a příbuzenské vztahy, jaké mezi sebou mají. Oba králové měli ve válce postupovat společně. Plán už také předjímal dělení kořisti, zajatců a správy dobytých území.

Francouzský a český král měli smlouvu stvrdit tím, že k sobě navzájem vyšlou své zmocněnce pro převzetí přísah věrnosti k uzavřené smlouvě. Očekávalo se také, že francouzský král sám plán vojenského tažení doplní nebo upřesní. I tak ovšem Jiří deklaroval záměr vydat se na pochod případně i před ratifikací, aby nebyl promeškán termín započetí války.

Vedle toho pak český král plně podpořil Ludvíka v jeho záměrech na svolání obecného koncilu, přičemž nepřímě odkazoval i na své vlastní dřívější plány spolku křesťanských panovníků, které obojí mělo eliminovat papežovu moc. Na závěr jej žádal o zachování tajemství o těchto návrzích a odpovědi na ně.⁵⁵⁰

Jiří z Poděbrad si byl velmi dobře vědom vztahů mezi panovníky a státy a věděl jak s tím v diplomacii pracovat. Papež sám hrozil Ludvíkovi exkomunikací a spojenectvím

⁵⁴⁹ Josef Macek zpochybnil přepis u COMMYNES, P.: Mémoire 4, s. 78n (ne se fallant) a určil, že se mělo jednat o brabantské hrabství Fallant (Fallais). Fallais bylo ovšem brabantské léno v srdci Lutyšska a bylo by zvláštní, kdyby jej český král určil jako invazní místo pro francouzského krále, který by nejdříve musel projít burgundským územím, aby se tam dostal. Není však s ohledem na následující bod návrhu, a sice pomoc Lutyšských, vyloučeno, že cílem bylo, aby francouzský král získal pro útoky strategickou pozici a zázemí.

⁵⁵⁰ Gosvina Špán sepsal o své misi zprávu, která se nyní nachází ve výmarském archivu a reprodukoval ji PAŽOUT, J.: König Georg, 323n (357n). Jiřího návrh přímo v latině pak objevil a analyzoval MACEK, J.: Král Jiří a Francie, s. 514n (532n); Týž: Le mouvement conciliaire, 40n (francouzská verze předchozího), návrh v latině, byť dle Macka s nepřesnostmi COMMYNES, P.: Mémoire 4, s. 78n (upravený přepis latiny, nesprávná datace do roku 1481 a nepřítelem určen Maxmilián Rakouský); stručně ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 240.

s milánským vévodou si Francie udržovala vliv v klíčové oblasti severní Itálie, o nebezpečí ze strany burgundského vévody nemluvě. Stejně jaké dřívější plány na dosažení římské koruny, pak i na spolek křesťanských panovníků, tak i nyní Jiří z Poděbrad projevil velmi ambiciózní, až utopické myšlenky, kterými se především chtěl účinně bránit proti nepřátelům. Návrh jeho vpádu do Lucemburska pak opět rezonuje českými nároky na toto vévodství, kterého se hodlal zmocnit silou.

Není zřejmé, zda Ludvík XI. oficiálně odpověděl ihned, nebo později, Špánovo svědectví však jeho oficiální postoj obohacuje. Král souhlasil se vznikem spolku a sám vzpomínal na staré svazky mezi jejich předchůdci. Údajně litoval, že již nemůže být uzavřen ihned pro nedostatek zmocnění českého vyslance. Projevil však podezření, zda Jiřímu nejde jen o jeho vlastní obranu před papežem, což Špána vyvracel dřívější žádostí o spolek ze strany českého krále. Král pak sliboval, že se za Jiřího u papeže přimluví a žádal o dodatečné informace o jejich sporech. Děkoval také za informace týkající se milánského vévody a navrhoval, ať se Jiří sám jako kurfiřt za vévodu přimluví, neboť ten mu může pomoci nátlakem na papeže díky spojení s italskými státy. S jeho plány obecně projevil souhlas, avšak na jejich realizaci reagoval zdrženlivě z důvodu, že český král je nyní v klatbě a je tak nutno postupovat opatrně, aby papež neměl čas na postup proti Francii. Účast českého krále na spolku tak měla být nejdříve utajena. Také v případě účasti českého krále na uskutečnění koncilu reagoval opatrně s tím, ať nejdříve za pomoci s císařem dosáhne u papeže smíru. Byly také naznačeny možnosti sňatkového spříznění mezi dětmi spojeneckých knížat. Pro další jednání sliboval vyslat poselstvo do Čech, jakož i do Saska a Braniborska.

Co se týká vojenské výpravy, oficiálně odpověděl Ludvík zdrženlivě, že by ji musel nejdříve projednat se svými stavy: „*Semble que on peut respondre que le Roy a de bien grandes affaires touchant le fait de son Royaume; et luy ont esté faites plusieurs grandes ouvertures par aucuns des Seigneurs de son sang et autres gens de grand estat de son Royaume, là où il est besoin qu'il entende: et jusques lesdites matières soient plus entamées, ledit Seigneur ne peut bonnement entendre aux fins dudit Roy de Bobeme dessusdites; mais sitost qu'il pourra connoistre l'ysue desdites matières, il fera sçavoir audit Roy de Bobème son vouloir et intention.*“⁵⁵¹

Potvrdil ovšem možnosti spojení s Lutyšskými a Dánskem, s nimiž měl sám přátelské vztahy. Dle Špánova svědectví však král tažení proti Burgundsku rozhodně podpořil, přičemž vyjádřil mínění, že českému králi stačí šest nebo sedm tisíců vojáků ve

⁵⁵¹ COMMYNES, P.: Mémoire 4, s. 80n.

vozové hradbě a skrze Mohuč nebo Trevír může vtrhnout do Lucemburska. On sám pak měl slibovat Jirímu pomoc k získání Lucemburska a společně potom měli dobýt Flandry, Brabantsko a další burgundské země, jakož zasáhnout rýnského falckraběte: „*Item von wegen der herfarth das gefeit seiner k. g. gancz wol, vnd meint, wen der konig zu Behem durch sich vnd die sein nicht mehr dann VI oder VII^m manne in der wagenburgk het vnd sich mocht vleissen durch das vonn Meincz oder von Trier land, so wer er von stundt in das landt zu Luczelburgk, so solten zu derselbigen tundt die leutligen alle provant vnd notturfft beraith haben vnd sich zum here fugen, so wolt sein k. g. auch mit seinem hernrn (sic) auff die andere seitten in das landt zu Luczelburgk ziehen, vnd dem konig mit leib vnd mit guth helffen, sein landt Luczelburge zu erobern, vnd darnach mit eynander ziehen durch Flandern, Brabant vnd andere des von Burgundien landt vnd den pfalzgraven heimsuchen.*“⁵⁵²

Je samozřejmě otázkou, zda by se Jiří z Poděbrad pustil do válečného dobrodružství proti tak mocnému nepříteli, jakým byl burgundský vévoda, zvláště když upřednostňoval diplomacii. Sporná byla také účast jím jmenovaných panovníků, neboť spojenecké vztahy byly v té době mimořádně proměnlivé a nestálé. Zcela jistě spíše zamýšlel vytvořit vojenským spolkem a tažením dostatečný tlak k odstrašení svých nepřátel a snad i větší povolnosti samotného burgundského vévody o Lucembursku vyjednávat. Ostatně s ním o této věci ještě za celou dobu své vlády přímo nejednal. Je ovšem otázkou s jakou podporou by se české vojsko setkalo přímo v Lucembursku.

Dne 15. června 1467 Filip Dobrý v Bruggách zemřel a Karel Smělý nastoupil na jeho místo. Na rozdíl od svého otce, který se celý život tituloval pouze zástavním pánem Lucemburska, však Karel práva Koruny české ignoroval. Ihned po otcově smrti v dopise určeném do Burgundska ze dne 17. června, kterým tuto událost oznamoval, se již začal titulovat také jako vévoda lucemburský: „*par le Duc de Bourgoingne, de Brabant et de Lembourg, et de Lucembourg, Comte de Flandres, d'Artois, de Bourgogne, de l'Empire, de Hollande, de Zellande et de Namur*“⁵⁵². Při své první návštěvě vévodství zde pak ve dnech 10. - 14. prosince 1467 v Marche en Famenne potvrdil zdejší privilegia a přijímal lenní sliby, např. Gerharda z Rodemachern. Přitom se opět tituloval lucemburským vévodou, aniž proti tomu vznikl nějaký protest. Naopak jej sami Lucemburští jako svého vévodu titulovali a v kronice opatství Stavelot bylo zaznamenáno, že Karel Smělý se ujal Lucemburska po otci právem dědičným, bez zmínky o zástavním titulu. Tato skutečnost už navíc začala být respektována

⁵⁵² Špána také navštívil milánského vévodu, klíčového francouzského spojence v Itálii, aby jej získal pro jejich plány, jeho svědectví viz PAŽOUT, J.: König Georg, 365n; MACEK, J.: Král Jiří a Francie, s. 521n, s opominutím Špánova svědectví ve věci francouzské podpory invaze do Lucemburska.

i sousedy vévodství, když Karla Smělého jako lucemburského vévodu v závěru roku 1467 titulovalo i město Trevír.⁵⁵³

Karel Smělý považoval Lucembursko již za nezpochybnitelnou součást svého panství a bylo nepravděpodobné, že by cizí nároky uznal nebo dokonce i odškodnil, jak se například staré kroniky domnívaly v případě polského krále.⁵⁵⁴ Tím by se ovšem také zdálo, že mezi Lucemburskem a Korunou českou byly zpřetrhány poslední zbytky státoprávních pout a českému králi zůstaly pouze prázdňé nároky. Budoucnost však ještě ukázala, že v otázce územních nároků a státoprávních pout nikdy nebylo nic jisté.

Podle Bertholeta si však Karel Smělý svoji držbu pojistil vykoupením nároků polské královny Alžběty za velkou sumu stříbra roku 1467: „*Il est vrai que la Princesse Elisabeth, soeur cadette de la Duchesse de Saxe, et femme de Casimir Roi de Pologne, y forma à la suite des prétentions, mais elles étoient évidemment mal fondées. Sans entrer dans cette discussion, Charles le Hardi fils de Philippe le bon, lui compta l'an 1467 une grosse somme d'argent*“. Také podle staré kroniky Jana Bertelse (Bertelius) z počátku 17. století si vedle Viléma Saského také polský král Kazimír na základě práv své manželky vévodství nárokoval. Tito kronikáři však neudávají zdroje svých informací. Würth-Paquet pak tato tvrzení převzal, byť sám dodal, že archiváři tuto dohodu nenalezli. Rudolf Urbánek pak tento záznam spojil s dřívějším tvrzením francouzské strany během jednání v Dieppe v červenci 1464, že již Karel VII. tato polská práva vykoupil, přičemž na základě toho spekuloval, že patrně byly ujednány splátky, ve kterých Karel Smělý pokračoval.⁵⁵⁵ Ve skutečnosti však pro tato tvrzení nejsou žádné relevantní doklady a jsou nepravděpodobná.

⁵⁵³ Rudolf Urbánek nesprávně tvrdí, že poprvé užil Karel Smělý titulu lucemburského vévody 10. prosince 1467 a ještě tak měl učinit s dodatkem „titulo oppignorationis“, čímž měl sám příslušnost Lucemburska ke Koruně české uznat, URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 97. Učinil tak sice s odkazem na práci Würth-Paqueta, který uvedl, že Karel Smělý na rozdíl od svého otce skutečně jako první užil titulu lucemburského vévody, a sice při potvrzení starých dohod mezi Lucemburskem a Trevírem dne 10. prosince 1467, avšak tento autor později na tomto datu netrval a uváděl i dřívější případy užití titulu. Současně Urbánek mylně vytvořil souvislost mezi údajem Würth-Paqueta a zmínkou ze staré kroniky Bertelse (Bertelius), že „*Carolus praelibatus ducatus Luxemburgensis et comitalis Chiniensis fasces titulo oppignoratitio, uti pater, adeptus est*“. Bertelsova zmínka ovšem nebyla učiněna v souvislosti s konfirmací z 10. prosince 1467, ale obecně, že se Karel ujal těchto zemí užívaných otcem a zatížených právem zástavním, z čehož se ovšem nedá dovozovat, že by nějaká zástavní práva uznával. PLANCHER, U.: Histoire de Bourgogne, s. CCLIJ č. CXC VII; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 31, s. 5; Týž: Table 32, č. 235; Týž: Table 34, s. 2n, č. 10, 33-43, 47; BERTELIO, J.: Historia Lvxembvrgensis, s. 70. Testament z roku 1441 reprodukuje COMMYNES, P.: Mémoire 2, s. 609n, avšak k roku 1467 byl neaktuální, řada potomků zemřela a o Lucembursku se ještě nezmiňoval.

⁵⁵⁴ Viz předchozí text.

⁵⁵⁵ BERTELIO, J.: Historia Lvxembvrgensis, s. 66; BERTHOLET, J.: Histoire 7, s. 484.; shodně s ním také jeho současník a spolupracovník François Pierret, viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 32, s. 2; Týž: Table 34, s. 2; URBÁNEK, R.: Věk poděbradský IV, s. 95.

Není totiž známo, že by Alžběta Habsburská nebo polský král Kazimír jejím jménem někdy na Lucembursko vznesli nároky. Naopak, polský král záhy uznal Jiřího z Poděbrad českým králem a tituloval jej i lucemburským vévodou. Navíc Karel Smělý na rozdíl od svého otce neuznával vůbec cizí nároky na Lucembursko, ani české, které by jistě jinak měly přednost.

Francouzský král mezitím skutečně vyslal do Prahy poselstvo, které zde v létě 1467 pokračovalo v jednání přinejmenším o svolání koncilu, bližší informace ovšem nemáme.⁵⁵⁶ Avšak i kdyby plány na válečné tažení do Lucemburska a dalších burgundských zemí byly i v tuto chvíli na pořadu jednání, přece nemohly být naplněny. Od českého krále se odvrátil také císař, který podpořil papežovu klatbu, a české země upadaly do občanské války katolíků proti stoupcům kalicha. V této souvislosti naopak burgundský vévoda měl příležitost vojenského vpádu do Čech. Byl totiž jako ochránce víry žádán papežem i císařem, aby zasáhl vedle Turků také proti husitskému kacíři Jiřímu z Poděbrad. O stejnou věc ho navíc dopisem ze 17. června 1467 požádali také konšelé slezské Vratislavi poté, co královská vojska úspěšně ve Slezsku potlačovala rebelii!⁵⁵⁷ Postoj Karla Smělého není znám, avšak vzhledem k tomu, že nijak v této věci nekonal, pravděpodobně o tak riskantním podniku ani neuvažoval.

Zatímco německá knížata zůstala spíše nestranná, 31. března 1468 se křížové výpravy proti Čechám ujal uherský král Matyáš Korvín, dřívější Jiřího spojenec. Král Jiří z Poděbrad tak nyní musel proti domácím i cizím nepřátelům především hájit svůj trůn. Načasování těchto tragických událostí nemohlo přijít v méně vhodnou dobu. Záhy byl totiž francouzský král burgundským vévodou zajat v Péronne a zde 14. října 1468 donucen souhlasit s novou dohodou mezi nimi, kterou mu přenechal další území a privilegia. Tím však jejich nepřátelství zdaleka nekončilo. Nyní by pravděpodobně s válečným tažením souhlasil, jak se ostatně i o několik let později stalo.⁵⁵⁸

⁵⁵⁶ MACEK, J.: Král Jiří a Francie, s. 528; FRA XX, s. 489.

⁵⁵⁷ O žádostech papeže a císaře PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého IV. 2, s. 427n, avšak bez odkazů. Z žádosti Vratislavských, ve které žádají burgundského vévodu, aby spolu s dalšími německými knížaty bránil víru proti heretikovi Jiřímu: „*Cum itaque v. glor^{mam} ser^{tem} audivimus magna pro fidei defensione fecisse et animum faciendi cum invictissima potencia habere, nec sue nobilissime persone plerumque peperisse, rogamus et invocamus v. glor^{mam} ser^{tem}, quatenus pro defensione fidei nunc insurgere dignetur et sue potencie alas hucusque extendere et protegere fideles, cum prohdolor multi Alamanie principes hujus heretici Georgii dolosis suggestionibus decepti dormiunt*“, viz ESCHENLOER, P.: Historia Wratislaviensis, s. 135n; ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 246n; k burgundsko-francouzským vztahům za Karla Smělého viz VAUGHAN, R.: Charles the Bold, s. 41n.

⁵⁵⁸ Josef Macek píše, že se Ludvík XI. musel myšlenky spojenectví se svým českým protějškem vzdát z důvodu sblížení se s papežem. Toto tvrzení nijak nepodkládá a naopak jej rozporuje výkladem o zákazu šíření papežské buly proti českému králi ve Francii a jeho přimlouváním se za Jiřího u papeže., s. 529n; k bojům s Matyášem ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 241n.

Je ovšem možné, že válečné tažení do Lucemburska bylo ještě předmětem další mise Špány do Francie na jaře roku 1469, avšak bližší podrobnosti o jednání neznáme. Jiří z Poděbrad totiž v tuto dobu získal nad svými nepřáteli převahu, když koncem února u Vilémova porazil uherského krále. Mohl tak opětovně toužit po uskutečnění svého ambiciózního plánu. Matyášovi pak v rámci vilémovského smíru za upuštění od nepřátelství a vyklizení dobytých území přislíbil podporu v jeho troufalé kandidatuře na římského krále. O ní měl vyjednávat právě Špána, který se cestou do Francie zastavil u Albrechta Braniborského. Přitom se také dozvídáme, že o římskou korunu stál i burgundský vévoda, kterému ji přislíbil císař a papež.⁵⁵⁹

Matyáš Korvín ovšem smír nedodržel a 3. května 1469 se nechal v Olomouci zvolit katolickou opozicí za českého protikrále a záhy ve Vratislavi přijal hold, přičemž se začal titulovat českým králem. Jiří z Poděbrad nyní učinil další prozíravý taktický krok, kterým hodlal rozbít papežskou koalici proti sobě. Dne 2. července udělil pověření Jiřímu ze Steinu, aby jeho dřívějšímu protivníkovi, Karlu Smělému nabídl podporu v kandidatuře na římského krále.

Nabídka byla přijata, neboť Jiří ze Steinu pak neznámého data roku 1469, patrně v létě, v Haagu uzavřel v tomto ohledu s burgundským vévodou dohodu. Českému králi byla v případě zvolení Karla Smělého slíbena odměna 200.000 rýn. zl. a čekatelství na hrabství Katzenelnbogen pro něho a jeho syny: „*Qui quidem Dominus Karolus, dum in Regem Romanorum sic electus et pacificam Imperii administrationem adeptus fuerit, praedicto Domino Regi, pro suis laboribus et expensis, ac aliorum colectorum propterea faciendis, ac etiam gratuitatis causa summam ducentorum millium florenorum Rhenensium, realiter solvere tenebitur praeterea dicto Domino Karolo, sic ut praefertur in Regem Romanorum electo et recepto, si contigerit feoda illa quae nunc possidet Comes de Katzenellenboge ad Imperium devolvi, tunc idem Dominus Karolus tenebitur eadem feoda praefato Domino Regi, et ejus filiis conferre et sibi de eis debite providere, juxta promissionem et concessionem eidem, Domino Regi per Dominum Fridericum Imperatorem modernum de dictis feodis*“.⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ O těchto podrobnostech se dozvídáme z dopisu Albrechta Braniborského jeho bratrovi, viz FRA XX, č. 478 s. 567n; PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého IV. 2, s. 492n. Palacký však vyslance označuje jako Jana Špána z Barnštejna, pravděpodobně se však jednalo o dřívějšího Gosvina Špána, viz MACEK, J.: Král Jiří a Francie, s. 514. Macek však nemá pravdu v tom, že Špána roku 1469 do Francie necestoval, neboť tato skutečnost vyplývá z dopisu Albrechta Braniborského.

⁵⁶⁰ Znění pověření a dohody viz COMMYNES, P.: Mémoire 3, s. 116n. Titulace obou stran je zkrácena bez uvedení lucemburského vévody, přičemž bez porovnání s originálem není jisté, zda je to nedůslednost editora nebo se obě strany chtěly takto vyhnout sporné otázce. PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého IV. 2, s. 519n.

O Lucembursku se dohoda nijak nezmiňuje, čímž ovšem byla pro obě strany promarněna poslední příležitost, jak narovnat v tomto ohledu vzájemné spory. Zmínka o čekatelství na Katzenelnbogen pak prokazuje, že o toto hrabství projevoval zájem přímo Jiří z Poděbrad. Je přitom otázkou, zda měl zisk tohoto hrabství podpořit české nároky na Lucembursko nebo být případně jeho náhradou a představovat alespoň nějakou přítomnost Koruny české na západě Svaté říše římské.

Zhoršující se poměry v českých zemích nutily Jiřího z Poděbrad zůstat věrný spolenectví s burgundským vévodou a usilovat o naplnění dohody mezi nimi. V lednu roku 1470 totiž projevil ochotu braniborskému markraběti a saskému vévodovi za podporu Karlovy kandidatury na římského krále jim obětovat i část Koruny české. Lucembursko bylo tedy již zcela mimo královy zájmy a z důvodu důležitého spolenectví s Karlem Smělým již nebylo ani pomyšlení o něj usilovat. Naději, že by se český král a burgundský vévoda nyní jako spojenci pokusili o nějaké přátelské narovnání ve věci Lucemburska, ukončila dne 22. března 1471 smrt Jiřího z Poděbrad.⁵⁶¹

⁵⁶¹ Český král byl ochoten jim postoupit Lužice nebo Chebsko anebo vyplatit 60.000 zl. Současně tvrdil, že budou ve skutečnosti oni v zastoupení Karla Smělého vládnout. Nabídku královým jménem učinil Jiří ze Steinu Albrechtovi Braniborskému, FRA XX, č. 508 s. 616n; PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého IV. 2, s. 541n.

X Dozvuky práv Koruny české na Lucembursko

X.1 Předpoklady reivindikace Lucemburska za Jagellonců

Novým českým králem se i díky diplomacii zesnulého Jiřího z Poděbrad stal Vladislav II. z rodu Jagellonců, syn polského krále Kazimíra. Tomu předcházelo jeho zvolení 27. května 1471 na sjezdu stavů v Kutné Hoře, ke korunovací pak došlo 22. srpna téhož roku v Praze. Nový král byl navíc synem Alžběty Habsburské, a tedy pravnukem Zikmunda Lucemburského. Na rozdíl od Jiřího z Poděbrad mohl tedy tvrdit i dědická práva k Lucembursku. Vladislav se také záhy začal titulovat i lucemburským vévodou a činil tak soustavně po celou dobu své vlády. Poprvé se takto tituloval ještě před korunovací, a sice 16. června v Krakově ve své volební kapitulaci, kterou přijal podmínky českých stavů. V ní se také „*Wladislaw, z božie milosti král Český, markrabě Moravský, Lucemburské a Slezské kniežte a markrabie Lužické et*“ zavázal tradičně k udržení integrity Koruny české a navrácení odcizených součástí k ní.⁵⁶²

Zvolením Vladislava tedy vznikla naděje, že by české nároky na Lucembursko mohly být opětovně vzneseny a tentokrát s větším účinkem, zejména pak vůči lucemburským stavům, pro které byla dědická nástupnická posloupnost zásadní. Koneckonců obyvatelé Lucemburska mohli být s vládou burgundského vévody Karla Smělého těžko spokojeni. Tento panovník daleko více než jeho otec centralizoval moc a potlačoval nezávislost svých zemí. Jeho vláda byla především poznamenána válkami, které vedl za účelem rozšíření svého panství. Přitom začal budovat stálou armádu, na jejímž vydržování se musely zvláštní daní podílet všechny jeho země. Lucemburští pak byli často nuceni účastnit se jeho vojenských tažení. Ostatně byt' jmenoval záhy po ujetí se vlády novým místodržitelem Lucemburska markraběte Rudolfa z Hochbergu, byl častěji v kontaktu se svým tamním vojenským zástupcem Claudem z Neuchâtel, pánem z Fay, který později sám místodržitelství převzal.⁵⁶³

Karel Smělý zdědil po svém otci ohromnou říši sestávající zejména na jihu z obojího Burgundska a na severu pak z Flander, Artois, Pikardie, Brabantska, Limburska,

⁵⁶² V samotné volební kapitulaci však Lucembursko zmíněno nebylo, restituční závazek byl formulován obecně, AČ 4 s. 451n, stejně tak i na jednání stavů v Kutné Hoře, Tamtéž, s. 444n. Z Krakova již jako také lucemburský vévoda psal 1. července 1471 např. dopis Janovi z Rožmberka, AČ 6 s. 78. Ke zvolení krále rámcově ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 403n.

⁵⁶³ Markrabě Hochberg byl v listinách jako hejtman Lucemburska titulován až do Karlovy smrti, avšak je možné, že již jednalo pouze o čestný úřad, protože burgundský vévoda komunikoval výhradně s Claudem z Neuchâtel. Ten byl navíc po Karlově smrti Marií Burgundskou už přímo oslovován jako hejtman vévodství. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 34; VAUGHAN, R.: Charles the Bold, s. 246.

Holandska, Zélandu, Fríska, Henegavska, Namuru a nakonec i Lucemburska. Pokud některé země nemohl přímo vlastnit, např. církevní území, získal nad nimi kontrolu skrze dosazené hodnostáře. Rozsáhlé lutyšské biskupství pak pro jistotu přímo okupoval. Získal tak kontrolu nad téměř celou hranicí mezi Francií a Svatou říší římskou. Přesto se s takto rozsáhlou říší nespokojil a jižní državy záhy rozšířil o horní Alsasko, které mu roku 1469 zastavil Zikmund Rakouský, a jeho dalším cílem byly švýcarské kantony. K severním držávám pak v letech 1471-1473 připojil vévodství Geldry (Geldern), které nejdříve dobyl a poté odkoupil. Na rozdíl od otce nový burgundský vévoda neváhal pro nové územní zisky použít bez váhání sílu a zejména s francouzským králem byl v trvalém válečném stavu.

Především však tento „velký vévoda západu“ toužil získat královskou korunu. K té se snažil dostat skrze starší otcův plán, a sice vytvořit ze svých říšských držav nové království v rámci Svaté říše římské, druhé po Čechách. Současně však s císařem vyjednával také o získání římské koruny a spoluvlády s ním, v čemž ho v závěru své vlády podpořil i Jiří z Poděbrad. Nejbližší tomu byl na jednáních s Fridrichem III. na podzim roku 1473 v Trevíru. Rovněž se vyjednávalo o sňatku mezi jejich dětmi, Karlovou dcerou a prozatímní dědičkou Marií a císařovým synem Maxmiliánem. Císař ovšem jednání nečekaně přerušil a z města odjel. Důvodem patrně byla jeho obava z reakce německých knížat nad tak vážnými zásahy do hierarchie Svaté říše římské. Burgundský vévoda totiž také navrhoval, aby byl kurfiřtský hlas přenesen z Čech právě na jeho nové království. Jediné čeho zde Karel dosáhl, bylo schválení jeho zisku Gelder, které tak tak byly jeho jediným říšským panstvím uznávaným ze strany císaře. Za většinu svých držav stejně jako jeho otec odmítal složit lenní slib, a císař ho proto tituloval pouze jako burgundského vévodu. Karel Smělý byl ochoten přijmout své državy od císaře jako léno, pouze pokud z nich bylo vytvořeno království.⁵⁶⁴

Burgundský vévoda zcela jistě považoval také Lucembursko za součást svého budoucího království. Jak se k tomu stavěl císař, který o nárocích českých králů věděl, není známo. Císař však zpočátku nepodporoval nástup Jagellonců na český trůn, tedy mu nemuselo na integritě Koruny české příliš záležet. Nicméně s ohledem na jeho vzrůstající

⁵⁶⁴ Není známo, že by Filip Dobrý nebo Karel Smělý za své državy vzdali lenní hold. Výjimkou u Filipa bylo uznání říšské svrchovanosti nad částí Brabantska, a sice městem Antverpy s jeho celními a mincovními právy. V případě Karla se pak jednalo o zmíněné Geldry a hrabství Zutphen získané současně. Kvůli tomu také byl již Antonín Brabantský a Filip Dobrý ve sporu s Václavem IV. a Zikmundem Lucemburským, viz 2. a 3. kapitola. O investituře se vážně jednalo v letech 1446-1447, avšak nakonec Filip odmítl Fridrichovy podmínky, viz 6. kapitola. Ke sporu o uznání říšské svrchovanosti nad burgundskými državami viz RACHFAHL, F.: Die Trennung der Niederlande vom Deutschen Reiche, s. 79n; dále DRŠKA, V.: Dějiny Burgundska, s. 285n.

rozpory s uherským králem a neuspokojivé jednání s burgundským vévodou našel s Vladislavem Jagellonským společnou řeč a 11. března 1474 v Norimberku uzavřeli spojeneckou smlouvu. V ní byl Vladislav titulován mimo jiné i jako lucemburský vévoda, čímž císař nepřímo jeho nároky uznal. Stejně tak i kurfiřti.⁵⁶⁵

Nečekaně přitom záhy vznikla naděje, že bude Lucembursko zbaveno burgundské moci, a tím i příležitost pro českého krále. Důvodem bylo, že se Karel Smělý v létě roku 1474 zúčastnil po boku kolínského arcibiskupa a rýnského falckraběte obléhání říšského města Neuss a ignoroval císařovy žádosti, aby od obléhání upustil. Císař poté spolu s ostatními kurfiřty, s výjimkou českého krále, uzavřeli 31. prosince 1474 v Andernachu smlouvu s francouzským králem Ludvíkem XI. o spojení proti burgundskému vévodovi. Bylo ujednáno, že obě strany v následujícím roce vyšlou po 30 tisících vojáků, kteří se shromáždí v Lucembursku nebo Arlonu: „*Primò. vult Dominus noster Imperator, unà cum sacri Imperii Electoribus Principibus, et aliis Imperii Subditis notabilem exercitum contra Ducem Burgundiae, usque ad triginta millia armatorum adunare ad minus ad id debet, et vult Dominus Rex Franciae triginta millia armatorum equestrium et pedestrium, cum armis, bombardis, machinis bellicis, et ad bellum bene expeditis, suis expensis, et salario, mittereque Dominicâ post Festum Circumcisionis Domini proximè venturum et in campis erunt in Terra Lucemburgensi prope Arlonium.*“⁵⁶⁶

Počátkem ledna následujícího roku pak císař veřejně vyhlásil burgundskému vévodovi válku. Plánovaná veliká armáda by vévodství jistě ovládla a nic by na tom nezměnilo, že 25. března v Kolíně n. Rýnem císař a kurfiřti rozhodli o snížení francouzského vojska o třetinu. O dva dny později císař vyslal do Lucemburska zmocněnce, aby mu tamní města a pevnosti složily přísahy a hold. Byť plná moc nehovořila o chystané válce, spojitost byla zřejmá. Patrně neochota stavů pak měla za následek, že na vévodství zaútočil lotrinský vévoda. Hrozbu invaze burgundský vévoda odvrátil ukončením obléhání v červnu a smírem s císařem 17. listopadu 1475.⁵⁶⁷ V souvislosti s chystanou

⁵⁶⁵ Národní archiv, fond Archiv české koruny, inv. č. 1741, fotokopie viz <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>; regist AKČ 6 č. 206; její přepis avšak bez uvedení titulu lucemburského vévody, CHMEL, J.: Monumenta Habsburgica I.1, s. 495. Opětovně pak ve spojenecké smlouvě z 8. prosince 1476, Tamtéž, s. 500n. Jako lucemburského vévodu tituloval Vladislava Jagellonského také braniborský markrabí Albrecht, a sice ve spojenecké smlouvě z 11. listopadu 1473, viz LÚNIG, J.: CGD I, s. 1526n; AKČ 6 č. 205.

⁵⁶⁶ COMMYNES, P.: Mémoire 3, s. 459-471.

⁵⁶⁷ Není jasné, proč měl francouzský král své počty snížit, důvodem snad mohla být žádoucí převaha říšských vojsk, neboť se jednalo o říšské území. Francouzský král 17. dubna 1475 ratifikoval dohodu, avšak s původním vyšším počtem vojska. CHMEL, J.: Monumenta Habsburgica I.1, s. 271n, 432n; Týž: Regesta Friderici, č. 6957, 6958; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 34, č. 532, 540, 558, 560, 580, 594, 660, 669 (chybný rok); LICHTNOWSKY, E.: Geschichte 7, č. 1820-1822, 1843, 1844, 1851, 1852, 1900-1902.

výpravou vznikla dokonce spekulace, že se saští vévodové, tentokrát Albrecht a Ernst, chtěli opětovně ujmout Lucemburska.⁵⁶⁸

Vladislav Jagellonský ovšem na Lucembursko zatím žádné nároky nevznášel, a sice ani formálně, s výjimkou titulu lucemburským vévodou. V prvních letech své vlády se ostatně musel zaměřit na něco zcela jiného, a sice uhájení českého trůnu a Koruny české. Uherský král Matyáš Korvín, který se již za vlády Jiřího z Poděbrad nechal katolickou opozicí 3. května 1469 v Olomouci zvolit českým králem a ovládl Moravu, Slezsko a Lužice, volbu Vladislava neuznal. V reakci na jeho zvolení se nechal 28. května 1471 v Jihlavě korunovat papežským legátem za českého krále. Také on se tituloval lucemburským vévodou: „*Mathias von göts genaden zu Hungern Behem Dalmatien Croatien ec Konig Hertzog zu Lutzenburg und Slesien Margkraue zu Merbern und zu Lusitz*“, byť pravidelněji tak začal činit až po uzavření olomouckých mírových smluv s Vladislavem v letech 1478-1479.⁵⁶⁹ Obě strany spolu vedly válku, do které se na straně Vladislava zapojil jeho otec, polský král.

V tomto zásadním souboji o budoucí podobu Koruny české měl mít úlohu i burgundský vévoda. Matyáš s ním totiž navzdory předchozímu soupeření o římskou korunu navázal přátelské vztahy a žádal jeho účast na řešení sporů s Jagellonci. Nejednalo se přitom o nic menšího, než kdo bude českým králem, popř. kterým zemím Koruny české bude Vladislav a Matyáš vládnout. Lucembursko při těchto jednáních zatím zmiňováno nebylo.

⁵⁶⁸ Tato skutečnost dle Felixe Priebatsche měla vyplývat z dopisu Anthyse Richarda z Dornbergu určeného Jindřichovi Glennbergovi, úředníkovi Viléma Saského, z 10. listopadu 1474. V něm tento předpokládal, že vojska potáhnou přes Lucembursko do Brabantska, přičemž prý Lucemburští si naříkají pod burgundskou vládou, a uvažoval, že by proto i saští vévodové mohli do vévodství směřovat. Heimann však tuto myšlenku přisuzuje pouze jejímu autorovi a rozporuje, že by saští vévodové o něčem podobném uvažovali, viz PRIEBATSCH, F.: *Politische Correspondenz I*, s. 82n, 744n; HEIMANN, H. D.: *Zwischen Böhmen und Burgund*, s. 328n. Podle Baranteho na jaře 1475 na Lucembursko vedle lotrinského vévody zaútočil také Vilém Saský, tuto skutečnost však jiné prameny nepotvrzují, i tak by se ovšem případně jednalo pouze o službu v říšské armádě, BARANTE, A. G. P. B: *Histoire des ducs de Bourgogne II.*, s. 463.

⁵⁶⁹ Matyáš si v listinách směřovaných poddaným vystačil se zkrácenou titulací, obvykle pouze uváděl královské tituly s dovětkem ec (etc). V případech psaní do Čech pak také uváděl kombinaci titulů krále českého a markraběte moravského, viz AČ 1, s. 485n; AČ 6, s. 45n. V listině pro město Zhořelec z 16. dubna 1471 titul lucemburského vévody ještě neuvádí, avšak tituly z ostatních zemí Koruny české ano. Lucemburský vévoda se u něho vyskytuje až v 1 pro město Budyšín z 21. prosince 1474 nebo pro město Zhořelec z 9. února 1475, viz AKČ 6 č. 201, 211, 213; Národní archiv, fond Archiv české koruny, inv. č. 1736, 1746, 1748, fotokopie viz <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>. Před olomouckými smlouvami se takto tituloval ještě v listu moravským stavům ze dne 9. března 1477, AČ 5, s. 371n. V listinách směřujících mimo země Koruny české je jeho titulace lucemburským vévodou ještě vzácnější, učinil tak ovšem v mírové smlouvě mezi s polským králem Kazimírem roku 1474 (patrně však pouze koncept) a císařem z 1. prosince 1477, DOGIEL, M.: *Codex diplomaticus regni Poloniae I.*, s. 71; CHMEL, J.: *Monumenta Habsburgica I.2*, s. 119 č. 18. Olomoucké smlouvy jsou navíc patrně prvními dohodami mezi Matyášem a Vladislavem, kde se oba titulují jako lucemburští vévodové.

Na základě příměří z Nisy sjednaném v březnu a dubnu roku 1473 měly být záležitosti týkající se Čech vyřešeny na jednání v Opavě, které mělo započít na nejbližší den Nanebevzetí Panny Marie (15. srpna), a sice do 40 dnů od zahájení jednání. „*Jestližeby se ti poslové nesmluvili a nedokonalí o té věci, což se král. Českého dotýče w předeapsaných XL^{ti} dnech: woleni jsou dwa ubrmani skrze posly najjasn. pána krále Polského a najosw. kniežete syna jeho, totiž najosw. kniežata pan Karel knieže Burgundské a pan Albrecht markrabě Bramburský a sw. říše korferštové; a dáno jest wolenie najjasn. pánu králi Uherskému woliti z obú jednoho z nich, tak aby ten, kteréhožby jmenovaný pan král wolil, za ubrmana jmien byl.*“ Matyáš za ubrmana (rozhodce) vybral Karla Smělého, který se tak mohl ocitnout v situaci, kdy by rozhodoval o české koruně a integritě Koruny české. S ohledem na neúčast uherského krále a jeho českých stoupců na dohodnutém sjezdu však 27. září 1473 v Opavě čeští a polští zástupci ukončili jednání a prohlásili arbitráž, jakož úmluvy z Nisy, za neplatné. Přesto si ještě burgundský vévoda udržel roli v tomto sporu, neboť byl Matyášem jmenován jako garant nového příměří dojednaného 8. prosince 1474 ve Vratislavi. Je však otázkou, zda toto všechno se dělo s jeho vědomím.⁵⁷⁰

Brzy však mělo dojít v lucemburských záležitostech opětovně ke zvratu. Řetězec událostí spustil nový lotrinský vévoda René II., který vypověděl burgundskému vévodovi roku 1475 poslušnost. Jeho země přitom byla poslední chybějícím dílem ve spojnici mezi vlastním Burgundskem a burgundským Nizozemím. Karel Smělý záhy, do konce roku 1475, Lotrinsko dobyl. Vypuzený lotrinský vévoda se však spojil se švýcarskými kantony a na podzim roku 1476 zpět získal hlavní město Nancy. Karel Smělý podcenil nové vojenské tažení a v následné bitvě u Nancy 5. ledna 1477 bylo jeho vojsko drtivě poraženo a on sám zabit. Zanechal po sobě pouze svobodnou a bezdětnou dceru Marii a bylo tak zřejmé, že se o burgundské dědictví rozpoutá boj, který mohl využít i český král k získání Lucemburska.⁵⁷¹

X.2 Válka o burgundské dědictví a vstup českého krále do boje o Lucembursko

Nečekané úmrtí mocného a obávaného burgundského vévody a vymření jeho rodu po meči mělo zásadní dopad na mocenské poměry tehdejší Evropy. Z jeho smrti měl těžit zejména francouzský král a Habsburkové. Ohromné burgundské územní dědictví dávalo

⁵⁷⁰ Úmluva z Nisy viz, AČ 4, s. 460n.; PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého V. 1, s. 78, 88, 112; FRA XLVI, s. 335n.

⁵⁷¹ K osobnosti Karla Smělého VAUGHAN, R.: Charles the Bold.

navíc možnost mnoha panovníkům se obohatit a již záhy např. bavorsí vévodové opětovně vznesli nároky na Henegavsko, Holandsko a Zéland. Lucembursku hrozilo největší nebezpečí ze strany lotrinského vévody, nové nároky překvapivě vznesl také francouzský král Ludvík XI. Nároky však vznášeli i další, např. vévodové z Bergu a Kléve, nebo vévoda Zikmund Rakouský, kteří však neměli vůbec žádná relevantní práva. Největším překvapením však pro nás může být, že se o Lucembursko zajímali také saští vévodové Albrecht a Ernest. Jejich jednání už ovšem nemělo nic společného s dřívější politikou jejich strýce Viléma Saského, který se také rezolutně odmítl na tomto novém expanzivním projektu podílet s tím, že nemá již vůči vévodství žádné nároky.⁵⁷²

Lucembursko se o porážce burgundského vojska u Nancy dozvědělo díky blízkosti bojiště jako jedno z prvních, smrt samotného Karla Smělého však nebyla ještě několik dní po bitvě potvrzena. Přesto lucemburské stavy začaly ihned jednat, očekávaly totiž ze strany lotrinského vévody pomstu, neboť se na příkaz Karla Smělého podílely na dobývání Lotrinska. Již 10. ledna 1477 někteří zástupci stavů obdrželi pozvánku na sjezd v Lucemburku. Ten byl zahájen o čtyři dny později a jednalo se především ovšem o obraně země, která se začala právě v tento okamžik formovat. Zajisté se na pořad jednání dostala

⁵⁷² Tento nový zájem ze Saska vznikl na základě výzvědné činnosti saského vyslance Jindřicha Mellerstadta v Trevíru ohledně smrti burgundského vévody. Saský vyslanec využil příležitosti, a sice zejména vůči Lucembursku, kterou přednesl svým pánům. Vycházel přitom z očekávaného konfliktu o burgundské dědictví mezi Francií a Habsburky, přičemž také navrhoval, aby se saští vévodové případně spojili s císařem a pomohli jeho synovi Maxmiliánovi ujmout se zbytku burgundských zemí. Saská strana navázala v této věci spolupráci s trevírským arcibiskupem Jakubem Bádenským, který se obával o osud arcibiskupských majetků v tomto vévodství a chtěl si tak jejich držbu pojistit. Výslovně přitom zmiňoval zejména lenní suverenitu nad markrabstvím Arlon. Zprostředkoval saským vyslancům jednání s představiteli lucemburských stavů, zejména Claudem z Neuchâtel a Bernardem d'Ourley, avšak doporučoval jim zejména pána z Rodemachernu, dřívějšího skalního stoupence Viléma Saského. Lucemburské stavy však navzdory intenzivní korespondenci na jaře roku 1477 tento nový saský zájem jednoznačně odmítli a vyslance ani nevpustili do země. Saští vévodové, kteří neměli vůči Lucembursku žádná práva, se proto ještě snažili v této věci spojit právě s Vilémem Saským, který však dopisem z 2. dubna 1477 zaujal odmítavé stanovisko, neboť svá práva prodal. Tím byl tento nový saský pokus ukončen, saští vévodové dopisem z 9. dubna své vyslance odvolali zpět a dále plně podporovali císaře a jeho syna. Podrobně k tomuto pokusu WERVEKE, N.: Der letzte Versuch der Herzoge von Sachsen, na základě studia archivu zejména v Drážďanech; popř. krátce Týž: Sachsen und Luxemburg. Právě jakoukoliv souvislost s dřívější politikou Viléma Saského naznačovanou Wervekem, odmítá HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 330n. Smrt Viléma Saského však nezpůsobila definitivní tečku za jeho nároky na Lucembursko, protože si na ně vzpomněl Albrecht Braniborský, který svého syna Jana Cicera oženil s Vilémovou dcerou Markétou a snažil se vymoci její věno. V této souvislosti si rozpomněl na dřívější nezaplacené věno Anny Habsburské, manželky Viléma, a v dopise svému synovi Janovi z 16. listopadu 1482 mu tvrdil, že za Rakouskem zůstává v této věci pohledávka 32.000 zl. a za Lucemburskem 40.000 zl.: „*item sovil von Lutzelburg, macht XL^M gulden!*“ Jak k této částce došel, není jasné, snad jako rozdíl mezi částkou za prodaná práva burgundskému vévodovi a věnem slíbeným Anně. V dalším dopise z 26. prosince t. r. si však markrabě uvědomoval také existenci cizích nároků na Lucembursko, zejména pro jeho příslušnost k Čechám. V souvislosti s volbou Maxmiliána římským králem roku 1486 však Habsburkové rakouský díl věna Anny doplatili, konkrétně 26.000 zl., viz Tamtéž, s. 459n; PRIEBATSCH, F.: Politische Correspondenz II, s. 226, 234. K bavorským nárokům na část Nizozemí viz PRIEBATSCH, F.: Politische Correspondenz III, s. 283n, avšak také ony bez úspěchu.

zásadní otázka, kdo bude Lucembursku nyní vládnout, svobodná Marie Burgundská záruky bezpečí příliš neskýtala. Ostatně předmětem jednání bylo také zrušení centralizačních opatření Karla Smělého, které Lucembursko očividně nelibě neslo, byť z dob vlády tohoto vévody nejsou žádné protesty známy. Snad i v této věci bylo ze strany Lucemburska vypraveno do Bruselu za Marií poselstvo.

Marie Burgundská byla děním v Lucembursku zneklidněna a spolu se svoji matkou Markétou z Yorku se 17. ledna z Gentu obrátily na tamního hejtman Clauda z Neuchâtel, aby na zasedání tamních stavů hájil jejich zájmy a nebylo přijato zatím žádné rozhodnutí. Přitom se odvolávaly také na instrukce, které mu byly zaslány kancléřem a členy Velké rady, s tím, aby byly vykonány. Současně mu pak oznamovaly, že se obrátily i na lucemburské stavy, avšak už dříve některým psaly, např. pánu z Arembergu. Taktéž prý psaly do Met ve věci ochrany Lucemburska a jemu současně ukládaly, aby náklady na obranu země zaplatil. Tak horečná aktivita ihned po smrti burgundského vévody vůči Lucembursku tedy prozrazovala, že existovaly obavy o udržení této země, a sice jak pro možný vpád lotrinského vévody, tak zcela jistě i pro ni samotnou, neboť dříve proti burgundským vévodům často rebelovala.

Obavy z nebezpečí ze strany Lotrinska se ukázaly být na místě, Lotrinští napadali lucemburské hranice a vévoda René II. dne 17. ledna v Lunéville u Nancy pověřil své nejbližší, aby mu zajistili přístup a poslušnost ze strany měst, hradů, zemí a panství Lucemburska. Důvodem byla válka, kterou vůči němu vedl Karel Smělý, jakož i okupace jeho zemí. Současně pak slíbil Lucembursku zajistit spravedlnost a privilegia. Lotrinský vévoda si tedy žádal náhradu škod, které mu burgundský vévoda způsobil, a sice v podobě celého Lucemburska! Příkaz se přitom neminul účinkem, neboť o čtyři dny později, kdy René potvrdil privilegia městu a panství Marville, také oznamoval, že mu i občané lucemburské části města složili přísahy jako jeho poddaní. Lucemburští si v této souvislosti u Marie stěžovali na utrpení, kterého se jim děje, a sice také pro zachovávání věrnosti vůči ní. Vévodkyně se proto opětovně obracela na svého lucemburského hejtmana ve snaze zajistit obranu této země a o pomoc žádala také dřívější německé spojence jejího otce. Lucemburské stavy však přesto s lotrinským vévodou vyjednávaly a někteří zástupci navrhovali přijmout od něho ochranu, čímž by se mu ovšem podřídili.

Mezitím Marie Burgundská činila kroky k udržení svého rozsáhlého dědictví. Potvrzovala privilegia svým poddaným, v případě Lucemburska tak učinila nejdříve u jeho hlavního města dne 8. února. Hlavní krok však učinila na zasedání generálních stavů

v Gentu, kde po mnoha stížnostech vydala 11. února tzv. Velké privilegium. Jeho prostřednictvím zrušila četná centralizační opatření svého otce, zejména instituce Parlamentu v Mechelen a Generální účetní komory, obnovila privilegia svých zemí a zavázala se nečinit zásadních rozhodnutí bez souhlasů stavů. V případě Lucemburska mu navíc garantovala účast ve Velké radě, která jí měla pomáhat s vládou. Někdy v této době vydala také příkaz svému hejtmanovi v Lucembursku, aby přijal přísahy od tamních stavů a potvrdil jim jejich privilegia.⁵⁷³

Navzdory Mariině snaze lucemburské stavy z větší části váhaly se složením přísah. Na zasedání dne 3. března, kde její dědická práva hájilo několik vyslanců, např. hrabě z Möers, nedošlo k jednotě a rozhodnutí bylo odloženo o dva měsíce. Hlavním důvodem patrně bylo, že Marie Burgundská zatím nedokázala Lucembursku garantovat ochranu, avšak objevila se navíc řada dalších uchazečů. Zatímco vznesené nároky od vévodů z Bergu, Kléve, Zikmunda Rakouského, nebo i saských vévodů Albrechta a Arnošta byly bezpředmětné a není ani známo, o co se opíraly, nároky francouzského krále Ludvíka XI. nebylo možné ignorovat. Dle hlášení saských vyslanců se totiž na březnové zasedání dostavili francouzští vyslanci, kteří tvrdili, že jejich král má na Lucembursko práva a věří, že Lucemburští by chtěli, aby se jich ujal. Měli jim připomenout kdysi plánovaný sňatek mezi českým králem Ladislavem a Ludvíkovou sestrou Magdalenou, na kterou by nároky na jejich zemi přešel, avšak pro jeho předčasnou smrt k sňatku nedošlo. Nároky na Lucembursko pak přešly skrze Ladislavovu sestru na Viléma Saského, který je prodal Ludvíkovi. Francouzský král tedy žádal, aby byl ve svých právech zachován, sliboval být dobrým panovníkem a potvrdit jim jejich privilegia. Pohrozil přitom, že v případě odmítnutí vévodství stejně získá.⁵⁷⁴

Lze-li hlášení saských vyslanců věřit, pak Ludvík XI. zcela překroutil skutečný stav věcí, zejména zatajil zásadní skutečnost, že svá případná práva postoupil Filipovi Dobrému. Lucemburští, kterým museli být události patnáct let staré známy, si však nedovolili francouzského krále ihned odmítnout. Po konzultaci s burgundskými zástupci odpověděli jeho vyslancům, že vévodkyně Marie věří ve svá práva na Lucembursko a vyslala k francouzskému králi poselstvo s žádostí, aby jí nekrátil v jejích právech. Přesto však

⁵⁷³ Příkaz hejtmanovi ve věci přijetí přísah stavů byl datován pouze do února 1477. WERVEKE, N.: Der letzte Versuch, s. 133n; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 35, č. 4, 6, 7, 10, 12, 19, 18, 21, 22, 22bis; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. CXXVIJ.

⁵⁷⁴ WERVEKE, N.: Der letzte Versuch, s. 135n, 196n

nadále zůstával pro Lucembursko hrozbou, neboť v něm získal stoupence, a sice i nevlastního bratra Karla Smělého, Antonína, hraběte z La Roche.⁵⁷⁵

Zatímco se Marii postupně jednotlivé země podřizovaly, lucemburské stavy stále váhaly. Pro jistotu také varovaly, že se k holdu přinutit nenechají. Navíc někteří sami aktivně začali vyhledávat případné uchazeče, z čehož bylo zřejmé, že hlavním motivem byla zejména ochrana země. Právě touto cestou se Vladislavovi Jagellonskému příležitost k získání Lucemburska nabídla sama. Saští vyslanci totiž v druhé polovině března hlásili, že se několik lucemburských šlechticů vypravilo k českému králi ho upomenout, že on je nejbližším dědicem. Lucembursko totiž bylo k Českému království přivtěleno skrze dědictví, a když král Albrecht vládu v Čechách získal, stal se současně dědičným pánem Lucemburska. Nadto měli dodávat, že vzhledem k tomu, že saští vévodové svá práva prodali, francouzský král jich pozbyl postoupením na Filipa Dobrého a burgundský vévoda si hold, jako dědičnému pánovi, násilím vynutil, tak ani *frenlein* (Marie) touto cestou nic nezdedila, tedy český král coby syn dcery krále Albrechta měl by být pravým pánem vévodství.⁵⁷⁶

Tvrzení o vynuceném holdu mohlo být účelové, neboť v případě holdu Karlovi Smělému roku 1467 není o protestech nic známo. Pravdou však bylo, že se do Prahy vydalo lucemburské poselstvo, které tam dorazilo v březnu 1477 v době, kdy se konal právě stavovský sjezd. V Praze přítomný saský vyslanec podal v této věci stručné hlášení, a sice že Lucemburští se měli králi nabídnout a žádat jej, aby se jich ujal a také, aby usiloval o ruku Marie Burgundské: *„Item auch seyn dy von Loczelburg gewest zu Prage, und man saget vil, wy sy sich dy von Loczelburg erboten haben keyn dem konige, wy das her sy weide uff nemen, und sagen, das dy Loczelborger vil geldes haben, das weiden sy dem konige geben, und man saget auch, wy das dem konige seye angeboten des von Burguny tochter. Do sullen im vil lant mit weren. Also saget ich: Der konig tar keyne nu nemen, ist her doch vorlobet mit margraffen Albrecht tochter. Do sprachen sy: Do wirt nichts auß; so dem konige das lant were worden, so mochte is eyn Vorgang haben, nu wirt nicht dor auß. Dy rede gebet ganz dyne, das sy der wetwe nicht haben wellen. Ich schreibe, so vil also ich gebortte habe; ich welt wol x an eyn haben, dy mit mir gewet betten, es ging nicht vor sich etc. Item auch so haben sy gekoren zwue, dy do*

⁵⁷⁵ Antonín Burgundský, zvaný velkým bastardem Burgundska, se po bitvě u Nancy stal rukojmím lotrinského vévody, který jej v březnu 1477 poslal k francouzskému králi. Tomu se pak v srpnu 1477 zavázal věrností, a sice i proti své neteři Marii Burgundské. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 35, č. 30; PLANCHER, U.: Histoire de Bourgogne, č. CCLXXVI s. CCCLXXVJ.

⁵⁷⁶ Také Werveke rozbořem nároků jednotlivých uchazečů připouští, že jedině Vladislav Jagellonský vedle Marie měl práva k Lucembursku, a sice dědičná na základě posloupnosti od Albrechta Habsburského. WERVEKE, N.: Der letzte Versuch, s. 135n, 199n, 200n.

*sullen keyn Loczelborg reyten, alzo nemlich her Beniſ Kollobrat und her Jon von Hassensteyn etc. Ich was in der kenzleye, hatte ich zu sichken. Do sage ich gar vil Dewcze bryffe, dy der konig let schreiben an alle korfursten und an vil fursten und bern. Ouch so sage ich auch bryffe, di e. g. zu hylde. Alzo froget ich den kenzelschreyber, wen di worden reyten keyn Loczelborg. Saget her mir, do wirt vor antwort komen van den fursten von Meyssen uff di bryffe, dy man in itzunt geschreben hat.*⁵⁷⁷ Přitom saský vyslanec namítl, že král je přece již zasnoubený s dcerou markraběte Albrechta Braniborského. Na to mu však bylo odpovězeno, že z toho patrně nic nebude a nečiní to tedy žádnou překážku.

Vladislav Jagellonský skutečně již roku 1476 s Barborou Braniborskou, vdovou po Jindřichovi Hlohovském, v zastoupení uzavřel sňatek. Byť mu toto spojení přestalo politicky vyhovovat a manželství nikdy nebylo konzumováno, nebyla současně naděje, že by v danou chvíli papež sňatek anuloval. Král s ním totiž nebyl v dobrém poměru. Možnost sňatku s Marií Burgundskou tak byla předem vyloučena, král však přesto záhy vyslal do Lucemburska své zástupce, a sice jak saský vyslanec zmínil, Beneše Libštejnského z Kolovrat a Jana Hasištejnského z Lobkovic.

Také další podrobnosti ohledně lucemburské návštěvy nám prozrazuje právě korespondence mezi saskými vévody a jejich vyslanci, kteří jim měli pomoci získat Lucembursko. V dopise ze 4. dubna z Míšně saští vévodové prozradili, že z Lucemburska do Prahy přijeli Jiří Voit a Jan Krautheim, kteří krále uznali za jejich pána. V návaznosti na to král Ladislav (Vladislav) pověřil své dva vyslance do Lucemburska po Velikonocích odjet, aby tuto zemi požadovali a ujali se její držby. Dále pak sdělili, že i k nim král poslal své vyslance a oznámil jim, že se hodlá vypravit k císaři a chce, aby mu jeho země udělil lénem, včetně Lucemburska. Přitom je měl prosit, aby mu v této věci pomohli a také, aby se s ním vévoda Albrecht vypravil k císaři. Vévoda Albrecht však podotkl, že s ohledem na své vlastní (domnělé) nároky tuto žádost odřekl. Když však Vilém Saský své synovce nepodpořil, saští vévodové dopisem z 9. dubna své vyslance odvolali zpět. Žádali pouze, aby je trevírský arcibiskup nebo někdo jiný informoval o poměrech v Lucembursku, zejména pak ohledně poselstva českého krále.⁵⁷⁸

⁵⁷⁷ Hlášení saského vyslance Zikmunda Holky jeho pánům ze dne 25. března 1477, viz FRA XLVI, s. 410n. Na jejím základě pak také PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého V. 1, s. 137; ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 430; MACEK, J.: Jagellonský věk, díl 1., s. 209; HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 333. Heimann dokonce ze zprávy vyvozuje, že o podporu v této věci měli být žádáni páni z Míšně, to z ní však nevyplývá.

⁵⁷⁸ V publikovaném výtahu žádosti Vladislava ze dne 21. března 1477 o Lucembursku zmínky není, dozvídáme se o tom až ze zmíněného dopisu saského vévody, viz FRA XLVI, s. 409; WERVEKE, N.: Der letzte Versuch, s. 207n.

Český král se tedy rozhodl využít nabídnutou příležitost rozšířit své panství, které bylo díky uherskému králi omezeno jen na samotné Čechy, a vstoupil do války o burgundské dědictví. Nebylo však v tuto chvíli zřejmé, jakou část lucemburských stavů poselstvo u českého krále ve skutečnosti reprezentovalo a jaké má tedy Vladislav šance vévodství získat. Primárním důvodem však z jejich strany nebyla rozhodně nostalgie po starém svazku s Korunou českou, ale pragmatický zájem získat ochránce v těchto komplikovaných časech.

X.3 Odmítnutí českého krále v Lucembursku a jeho ovládnutí Habsburky

Záměr Vladislava Jagellonského nechat si Lucembursko udělit lénem nám potvrzuje také dopis od samotného císaře určený právě saským vévodům ze dne 9. (11.) dubna 1477 z Vídně. Oznamil jim, že mu český král v této věci totiž napsal s tím, že k němu hodlá brzy přijet a přijmout od něho své regály. Císař v této souvislosti žádal saské vévody o prospěšné vyjádření, aby mohl králově žádosti čelit: „*Ewr schreiben uns ytzo von des durchleuchtigen fursten Wlatislaen kunig zu Beheim unsere lieben Obeims und des Herczogthumb Luczelburgs wegen getan, haben wir vernomen und thun ewer Liebe zuwissen, das der genant unser Oheim der kunig von Beheim ytzo kurtzlich zu uns kumen und seine Regalia von uns emphaben wirdet. Bedeuht uns retlich so ferr ewr keiner mit Ime kumet, das Ir dann ewr treffenlich potschafft furderlich und on alles vertzieben zu uns schickten. Ob der vorgemelt unser lieber Oheim von Beheim das obestimbt Herczogthumb Luczelburg zu emphaben bitten wurde, das Im dann dest statlicher mit antwurt begegnet mecht werden, dann worinne wir Euch gunstlich gefallen zu beweisen wissen, thun wir geren.*“⁵⁷⁹

Důvodem císařovy neochoty Lucembursko udělit českému králi byla skutečnost, že burgundské dědictví včetně Lucemburska hodlal nyní získat pro svého syna Maxmiliána. Byť paradoxně dříve odmítal uznat nároky burgundských vévodů k většině jejich říšských držav, včetně Lucemburska, nyní naopak sám hledal možnosti jak je obhájit. Marii Burgundskou pak uznával jako panovnici těchto zemí, byť k oblenění nedošlo. Marie čelila mnoha nabídkám na sňatek, přičemž zejména francouzský král na ni v tomto ohledu naléhal. Chtěl ji provdat za svého syna, aby tak ovládl její bohaté državy, zasahující i hluboko do Francie. Císař měl v této věci výhodu, že o sňatku mezi jeho synem a Marií se již dlouhodobě vyjednávalo s Karlem Smělým, který jej však podmiňoval nepřijatelnými

⁵⁷⁹ Dátace 9. dubna s odkazem na saský archiv viz RI XIII H. 11 č. 481; dátace 11. dubna s odkazem na vídeňský archiv a s označením „concept“ viz CHMEL, J.: Monumenta Habsburgica I.3, s. 599n; RI XIII H. 11 č. 481.

požadavky. Vévodkyně se rozhodla se souhlasem stavů přání svého otce respektovat a 26. března Maxmiliána vyzvala, aby co nejdříve přijel. Obdobně tak 15. dubna i její matka Markéta z Yorku. Vévoda Maxmilián měl ovšem potíže s financováním výpravy, přičemž i císař žádal mnohé o pomoc. Prozatím tak Marie 21. dubna 1477 v Gentu uzavřela s Maxmiliánem v zastoupení Ludvíkem Bavorským zasnuby.

Mezitím se císař a jeho syn snažili udržet integritu burgundského dědictví. Samotný Maxmilián se např. 21. dubna 1477 obrátil na svého strýce Zikmunda Rakouského, kterému oznámil, že jej burgundské vévodkyně požádaly o příjezd, neboť se sňatkem mezi ním a Marií souhlasily stavy jejich zemí: „*so haben auch die lannde Flandern, Brabant, Hollant, Seeland, Gelren, Lutzemburg und annder der genanten unserer lieben gemabel zugesagt*“. Současně jej však žádal, aby on sám upustil od svých nároků na burgundské země. Z tohoto dopisu ovšem také vyplývá, že se lucemburské stavy přiklonily na stranu Marie, snad právě pro plánovaný sňatek s císařovým synem, který jim sliboval ochranu. Ostatně právě ve věci ochrany Lucemburska císař také zasahoval, v dopise trevírskému arcibiskupovi z 29. května jej žádal, aby zakročil u lotrinského vévody. V něm pak sám udává, že Lucembursko náleží jeho synovi a Marii: „*Maximilian, herczogen zu Österreich etc. unnsern lieben sun und sein gemabel die herczogin von Burgundi an dem eberurten herczogthumb Luczemburg und anndern iren furstenthumben und lannden*“.⁵⁸⁰

O cestě českých vyslanců bohužel nemáme žádné zprávy, a tedy se lze pouze dohadovat, jak byli přijati a co zjistili. Vzhledem k budoucímu vývoji je jisté, že výprava českého poselstva úspěšná nebyla a předchozí lucemburské poselstvo zastupovalo patrně zcela bezvýznamnou část stavů. Přesto však samotné vznesení nároků ze strany Vladislava Jagellonského svoji roli sehrálo.

O tom vypovídá nejlépe společný dopis ze dne 21. dubna 1477 ze strany hejtmana Clauda z Neuchâtel, zástupce rytířů Bernarda d'Ourley a města Lucemburk adresovaný císaři. V něm s odvoláním na dva dopisy od císaře ohledně plánovaného sňatku Marie a Maxmiliána a výzvy aby jim byli poslušni, tyto zástupci lucemburských stavů ujišťovali císaře o své věrnosti. Ostatně tak jako dříve byli poslušni Filipovi Dobrému a Karlu Smělému, tak i vévodkyni Marii jednohlasně uznali jako dědičku jejich země. A to přesto, že bylo mnoho panovníků proti tomu, např. králové z Francie a Čech, vévoda ze Saska a další: „*wie woill von den konningen Franckerrich, Behem, hertzogen von Saissen vnd anderen viele*

⁵⁸⁰ CHMEL, J.: Monumenta Habsburgica I. 1, s. 140n, 145n, 153n, 156; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 35, č. 24, 38-40, 42, 46, 49, 51, 58, 62; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 7, č. 2026, 2033, 2038, 2040, s. CCCCXCIV a násl.

*gewerbes dair wieder gewesen ist*⁵⁸¹. Přiznali, že někteří z nich se však k těmto panovníkům, například českému králi vypravili, a ti se pak na ně dopisy a poselstvy obrátili: „*Da durg etliche von den edeln dysz. landes die iren gnaden dair inne nit haben willen zo steen, zo dem koeninck von Behem. mach auch, sin zo anderen fursten vszgesant, vnd durch die ain vns anderen suchen lassen haben, vns zo jenen zo ergeben vnd dair umb ir Briefe vnd Botschaft in dysz. lant gesant, die begert vffgenomen vnd geboert zo werden.*“. Oni však tyto výzvy a poselstva i s ohledem na císařovy dopisy s vědomím vévodkyně odmítli.

Jejich postoj nebyl všemi přijat a zaznamenali, že český král je pobízen, aby za pomoci francouzského krále a lotrinského vévody je přinutil uznat jeho nároky a rozpoutal proti panně (vévodkyni) válku v jejích dalších zemích: „*Soelichs sy nu nit zo danck genomen, vnd als sy das gesiehen, nach dem vns anlangt wieder zo dem genanten koninck von Behem geschickt süllent haben, das er eynem konninck von Franckeriech vnd hertzogen von Lottringen, oder irem eynem syne maecht vns vnder dem schienne syner gerechtikeit zo drengen, vnd in dem vnser gnadigste junffrauwe mit kriegem, suste wieder den konninck in anderen iren gnaden landen beladen ist, die zyt vbertziehen vnd das mit gewalt ain sich, zo brengen, zo dem myntzsten dysz. lant vnd vns anderen ir zo stehent wie obstait zo verdeirplicheit vnd verstoronge zo stellen.*“. Upozorňovali, že lotrinský vévoda už na ně po smrti Karla Smělého zaútočil, dobyl několik měst a hradů a část vévodství stále drží.

Žádali tedy císaře, aby co nejrychleji českého krále obeslal, ať se ničeho nedopouští, neboť čekají na Marii a také jejich příštího knížete Maxmiliána. Pokud však nějaké nároky má, necht' se jich domáhá právem a nikoliv násilím: „*bietten wir uvere keyserlige maiestait vnd furstliche gnade, zo verschaffen vnd verffuegen ain dem gemalten koninck von Behem, da das mit aller ile vnd snellikeit als wir verstene yetz gesuecht wirt, das sulchs von jeme nit geschiege, dan wir boeffen vnser gnadigste junffrauwe, vnd auch, vnser zokunfftiger gnadigste furste, hirtzoch Maxmiliain jeme. noch nyemans anders sich, gerechtikeit zo diesem lande vermisset, so das mit dem rechten vnd nit gewalt gesucht*⁵⁸¹“.

Zda se císař v této věci na českého krále obrátil, není známo, avšak český král již nic ve věci Lucemburska nepodnikal. Císař mu sice 10. června 1477 ve Vídni potvrdil všechny korouhve a země příslušející ke Koruně české, bez jejich bližší specifikace, avšak Lucemburska se to již zcela jistě netýkalo.⁵⁸² Pokračoval ve svých záměrech udržet

⁵⁸¹ Dopis není v části týkající se pobídky českého krále k válce zcela jasný, zdá se však, že jej k tomu měla vybízet ta část šlechty, která nesouhlasila s vládou rakouského vévody. Není však známo, že by k českému králi bylo v tuto dobu vypraveno nové poselstvo, a je tak možné, že se jednalo pouze o zvěsti. CHMEL, J.: Monumenta Habsburgica I. 1, s. 151n; Týž: Regesta Friderici, č. 7114; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 35, č. 48; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 7, č. 2039.

⁵⁸² AKČ 6 č. 219; úplné znění LÜNIG, J.: Des Teutschen Reichs 5, Erster Th., s. 13n.

vévodství pro svého syna. Maxmilián se nakonec v létě vydal na cestu a ihned po příjezdu do Gentu dne 18. srpna 1477 uzavřel sňatek s Marií Burgundskou. Tím se také stal lucemburským vévodou, jak ihned projevil i ve své titulatuře. Marie jej učinila současně svým spoluvládce a dědicem. Lucemburští, kteří již dříve hlásili, že chtějí být tomuto páru věrní, se pak záhy dočkali z jejich strany potvrzování svých privilegií, byť na jejich příjezd si ještě museli počkat.⁵⁸³

X.4 Habsburský postoj k českým nárokům na Lucembursko

Z výše řečeného vyplývá, že Habsburkové, konkrétně císař Fridrich III. a jeho syn Maxmilián, považovali Lucembursko za součást burgundského dědictví. Učinili tak přesto, že burgundští vévodové k této zemi, jakož i dalším říšským držávám, nesložili lenní slib. Ostatně kvůli tomu právě Fridrich III. neuznával burgundská práva k jejich říšským držávám, o nichž se vyjednávalo až do smrti Karla Smělého. K Lucembursku se sice Fridrich III. po smrti Ladislava Pohrobka již nevyjadřoval, byť předtím popíral zástavní práva burgundských vévodů, avšak Jiřího z Poděbrad i Vladislava Jagellonského tituloval také lucemburskými vévody. Změna postoje byla zcela účelová, oba dva se snažili tyto země nyní získat pro svůj rod, včetně Lucemburska. Pro zdůvodnění takového postupu a popření českých nároků hodlal císař také získat nějaké argumenty od saských vévodů. Případná argumentace dědickými právy saských vévodů a jejich prodejem právě burgundským vévodům by ovšem byla překvapivá, neboť císař ve svých listinách uznával instituci Koruny české a tedy neupřednostňoval dědickou posloupnost. Ostatně v červnu roku 1477 udělil Vladislavovi Jagellonskému jako jeho říšské léno Korunu českou se všemi jejími lény a příslušenstvím.

Habsburský postoj ozřejmuje dopis vévody Maxmiliána z 30. listopadu 1477 z Bruselu jeho hejtmanovi Claudu z Neuchâtel. Reagoval v něm na časté zvěsti, které jeho nepřátele měli šířit Lucemburskem, a sice že jeho císařský otec nejenom zvažoval práva, které český král tvrdil, že má vůči Lucembursku a je kvůli tomu oprávněn s císařem o nich jednat, ale také že souhlasil, aby vévodství ujal s tím, že mu jej udělí jako říšské léno. Tyto zvěsti vévoda označil za nepravdivé.: *„Pour ce que sommes esté advertiz que aucuns noz ennemis, par devers et sinistres moyens, font courir la voix par notre duchié de Luxembourg que notre très chier seigneur et père l'empereur, considérant le droit que le roy de Bohayne prétend avoir en notre dit duché, au*

⁵⁸³ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 35, č. 63, 69, 70, 74-76, 77, 84; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 7, č. 2079, 2080.

moyen duquel il prétend icelluy lui compéter et appartenir en appointie avecq luy, a consenti qu'il puist prendre la possession de notre dit duchié comme à luy appartenant, en luy transportant tout tel droit que lui compète à cause (de) l'empire, ce que savons non estre vray.“.

Uvědomil svého hejtmana, že k ničemu takovému nedochází, pouze se jedná o intriky jeho nepřátel, kterými chtějí poškodit jeho a jeho poddané v Lucembursku. Současně dal na vědomí, že nedávno přijal dopisy od císaře, který vyzradil, že český král s ním o tom vůbec nehovořil, nicméně on by nechtěl tak učinit, ani k tomu svolit, při zvážení práv vévodkyně k této zemi: „*Nous escripvons présentement par devers vous, vous advertissant que sommes asseurez au vray, que ces choses ne viennent et ne procedent, sinon par les cauteleuses et subtiles inventions d'aucuns noz ennemis comme dit est, pour cuidier par ce parvenir à leurs fins au préjudice de nous et de vous autres noz bons et léaulx subgetz du dit pays de Luxembourg. Car nous avons nagaires reçu lettres de notre dit sgr et père l'empereur, par lesquelles il nous a escript, que ja soit ce que le dit roy de Bobainne luy en ait aucunément fait parler, toutefois, il n'en a riens voulu faire, ne soy condescendre à ce, par quelque manière que ce soit, considérant le bon droit que nous duchesse avons au dit pays*“.

Připomněl proto, že mu jeho velvyslanci nedávno sdělili a ukázali, že král Václav IV. převedl Lucembursko formou zástavy na Antonína Brabantského pro částku 120.000 rýn. zl., z důvodu jeho manželství s Eliškou Zhořeleckou. Tato zástavní částka měla zůstat jemu a jeho dědicům, přičemž náklady, které vévoda měl kvůli válkám, dopravě Elišky do Brabantska, vyplacení zástav, se připojily k původní částce a celkově ji navýšili na 300.000 rýn. zl. Z těchto důvodů byl Antonín přijat za zástavního pána a tohoto titulu užíval celý život: „*car, comme assez savez et naguères par noz ambassadeurs le vous avons fait dire et remonstrer, feu le roy Wenceslaus, pour lors roy des Romains, de Behaynne et duc de Luxembourg, transporta la dite duchié de Luxembourg, par forme de gagière, à feu le duc Anthoine de Brabant, pour la somme de six vings mil florins de Rin, pour le mariage de dame Élysabeth de Gorliz, sa niépce, laquelle il maria au dit duc Anthoine. Et voulsist que icelle somme luy demeura pour luy et ses hoirs, et aussi pour les fraiz que le dit duc feroit, tant pour aller querre et amener la dite dame Élizabeth du pays de Bobaynne en Brabant, comme pour les sommes de deniers que le dit duc Anthoine déboursa pour le rachat d'aucunes particulières gagières du dit pays de Luxembourg, qui montèrent en tout, joincte la dite somme de six vingt mil florins, à plus de iij mil florins de Rin. Et à ce moyen fut rečen le dit duc Anthoine comme seigneur gaigier du dit pays. Et d'icelluy à ce titre joyt sa vie durant*“.⁵⁸⁴

⁵⁸⁴ Přepis patrně nebyl zcela přesný, slovo „querre“ mělo být jistě „guerre“, tedy války. Částka se jistě nenavýšila pouze na 3.000 rýn. zl., patrně zde chybí číslice „C“, kterou by se celková částka znásobila a přiblížila dříve tvrzeným nákladům ze strany Filipa Dobrého.

Po Antonínově smrti byla zástava císařem Zikmundem, bratrem krále Václava, dána Janovi Bavorskému, který se oženil s Eliškou. Tuto zástavu Jan Bavorský přijal pro 22.000 rýn. zl. a 10.000 uher. zl., které mu byl dlužen (Zikmund): „*laquelle gaigière depuis fut conformée par l'empereur Sigismond, frère du dit roi Wenceslaus, au duc Jehan de Bavière, qui eult espousé la dite dame Élyzabeth après la mort du dit duc Anthoine. Et encores receu icelle gaigière devers icelluy duc Jehan de xxij m. florins de Rin, et x m. florins d'Ongrie, qu'il emprunta de luy*“.

Prostřednictvím těchto věcí byl Filip Dobrý jako dědic Antonína a Jana, jeho strýců, přijat stavy vévodství jako zástavní pán, a sice dvakrát, poprvé v Lucemburku (1451) a podruhé v Ivoix (1461). Potom získal vlastnická práva od Viléma Saského, který se oženil se starší sestrou a dědičkou krále Václava (Ladislava), a také od současného francouzského krále (Ludvíka XI.), kterému rovněž saský vévoda tato práva postoupil. Prostřednictvím těchto smluv se ze zástavních práv, které Filip měl, stalo jeho vlastnictví: „*au moyen desquelles choses, feu notre très chier seigneur et ayeul, le duc Philippe, cui Dieu absoille, comme héritier des dits ducs Anthoine et Jehan, ses oncles, a esté receu par les Estas de la dite duchié, seigneur gaigier du dit pays par deux fois: la première en notre ville de Luxembourg, et la seconde en la ville d'Yvoix. Et depuis acquit le droit de propriété d'icelle duchié, tant du duc Guillaume de Zas qui avait épousé la soeur aînée et héritière du dit roy Wenceslaus, comme aussi du roy de France qu'est à présent, lequel en avoit en aussi transport du dit duc de Zas; au moyen desquels traictiés, le droit de gaigière, que avoit icelluy feu notre sgr et ayeul, fut estaint et consolidé à sa propriété*“.

Z těchto důvodů byl Karel Smělý po Filipově smrti přijat stavy v Marche en Famenne (1467) jako pravý vlastník a dědic Lucemburska, které držel v míru do své smrti: „*Et à ces tiltres et moyens feu notre très chier sgr et père, le duc Charles, que Dieu absoille, après le décès de notre dit feu sgr et ayeul, fût reçeu en la ville de Marche par les Estas du dit pays, comme vray sgr propriétaire et héritier d'icelle duchié de Luxembourg, de laquelle il est mort sgr et possesseur pacifique*“.

Proto bylo bez pochyb, že vévodkyně, která byla Karlovou jedinou dcerou a dědičkou, byla paní a dědičkou Lucemburska: „*Parquoy ne fait à doubter que à nous duchesse, qui sommes demeurée sa seule fille et héritière de tous ses pays et seigneuries, appartient, comme dame et héritière du dit pays, la dite duchié de Luxembourg*“.

Tímto bylo více než jisté, že měl Maxmilián dobrá práva na tomto vévodství. Proto hejtmana žádal, s ohledem na jeho věrnost vůči němu, trvajícím do současnosti, aby nepřikládal žádné víry tomu, co vyslanci českého krále budou tvrdit nebo prokazovat. Byli to pouze věci vymyšlené jeho nepřáteli, aby pomohli jejich škodlivým záměrům. „*desquelles choses vous avons volontiers advertiz, afin que soyez plus acertainez du bon droit que avons au dit duchié,*

*combien que assez soyez informez comme créons. Et pour ce vous requérons, que en gardant vos loyaultez envers nous, comme avez fait tousiours jusques à présent, vous ne adjoustez foy aucune à ce que par les ambassadeurs du dit roy de Bobaynne vous pourra estre dit ou certiffié, qui ne sont que choses controuvées par nos ennemis pour venir à leurs dampnables intentions comme dit est.*⁵⁸⁵

Z dopisu tedy vyplývá, že Habsburkové pro svoji obhajobu držby Lucemburska účelově zcela převzali dřívější argumentaci burgundských vévodů a popřeli tak vlastní dosavadní postoj. V dopise ovšem také zazněla důležitá informace, že Vladislav Jagellonský již o Lucembursku dále s císařem nejednal. Pravděpodobně tedy získal od svých vyslanců nepříznivé informace o poměrech v Lucembursku a realisticky zvážil, že je tato země pro něho ztracená. Nebylo v jeho silách pokusit se ovládnout vévodství, které leželo daleko na druhém konci Svaté říše, za situace, kdy bylo v držbě mocných Habsburků, neměl podporu většiny obyvatel vévodství a stále jej ohrožoval uherský král Matyáš Korvín. Ostatně právě jeho spojení s císařem proti uherskému králi mohlo být také důvodem se vévodství důrazněji nedožadovat.

Císař svůj postoj deklaroval také v titulaci svého syna, kde uváděl všechny tituly burgundských držav, včetně lucemburského vévody. Především však hodlal získat těchto držav svému rodu právně zajistit, když 19. dubna 1478 v Grazu vydal pro Maxmiliána tři lenní listiny, jednu týkající se Gelder se Zütphen a další dvě týkající se souhrnně ostatních držav včetně Lucemburska. Vévoda Maxmilián však překvapivě přijal jako léno patrně pouze Geldry a Zütphen, ke kterým jako jediným složil lenní slib Karel Smělý. V případě ostatních držav o podobném aktu nevíme.⁵⁸⁶ Patrně se tedy zcela ztotožnil s postojem svých předchůdců i ohledně dalších držav. Ti totiž nikdy nesouhlasili s tvrzením římských králů, včetně Fridricha III., že se jednalo o odumřelá říšská léna, k nimž bylo nutno složit lenní slib. Ostatně další lenní listiny byly problematické v tom, že jako říšská léna označovaly země ryze francouzské (Burgundsko, Flandry, Artois). Lucembursko však bylo získáno jinak a značně sporně, zde tedy Habsburkové měli mít větší zájem jeho držbu více zlegalizovat. Snad k tomu nebylo přistoupeno také právě pro formálně trávající nároky českých králů.

⁵⁸⁵ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Recueil, PSH 3, s. 147; Týž: Table 35, č. 94

⁵⁸⁶ CHMEL, J.: Monumenta Habsburgica I. 2., s. 396n; Týž: Regesta Friderici, č. 7198, 7266; WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 35, č. 132, 203; LÜNIG, J.: Des Teutschen Reichs 7, Partis Specialis Continuatio I., Anhang, s. 116n.

X.5 Upevňování habsburské moci v Lucembursku a ztráta zájmu o něj z české strany

Habsburkové se prostřednictvím vévody Maxmiliána pevně chopili burgundských držav a nic na tom nezměnilo ani trvající nepřátelství ze strany francouzského krále a lotrinského vévody. Ludvík XI. dokonce pro posílení svého spojení se strategickým Lotrinskem v červnu 1478 postoupil svá domnělá práva na Lucembursko, jakož i na Burgundsko, vévodovi Renému. Skutečnost, že je již dříve postoupil Karlu Smělému, mu očividně stále nevadila. Na jaře roku 1479 pak francouzský král a lotrinský vévoda obnovili válečné akce a v Lucembursku dobyli Durbuy a Virton. Zejména lotrinský vévoda si na jihu vévodství nadále udržoval vliv.⁵⁸⁷

Ostatně ne všichni z Lucemburska se s nástupem rakouského vévody smířili. Proti se postavil vlivný trevírský probošt Filip ze Sierck, který se spolu se svými společníky vydal v červenci 1479 za českým králem na sjezd v Olomouci. Pravděpodobně krále žádal, aby se vévodství ujal, přičemž ten dle záznamu se pouze obrátil se stížností na uherského krále, že burgundský vévoda mu způsobil škodu v Lucembursku, které přísluší ke Koruně české, na což uherský král neodpověděl: „*Item der Tumbbrost zu Trier ist mitsambt ainem anndern daselbs zu Olomuntz auf dem tag gewesen von der von Lutzelburg wegen und hat der kunig von Beheim neben desselben Tumbbrost sich gegen der k. gnad zu Hungern erklagt, wie seinen gnaden von unnsERM gnedigen herrn dem Hertzogen von Burgundi in dem lannd Lutzelburg so zu der Kron zu Beheim gebore irrung getan werde, darauf sein k. gnad kain antwurt getan hat.*“⁵⁸⁸ Tato situace také poukazuje na královu bezradnost ve věci Lucemburska a faktický ústup.

Rebelii za podpory francouzského krále rozpoutal také dřívější hlavní odpůrce burgundských vévodů, Gerhard z Rodemachern a nově také hrabě z Virneburgu. Ti o společném postupu uzavřeli 25. ledna 1481 dohodu. Gerhard byl dříve ostatně jeden z hlavních stoupenců přechodu Lucemburska pod francouzskou vládu a zřejmě tento záměr obnovil. Jejich rebelie je o to zajímavější, že právě jim o pět týdnů dříve, 18. prosince 1480, Maxmilián s Marií děkovali, že se postavili proti francouzskému králi Ludvíkovi XI., českému králi Vladislavovi a saskému vévodovi. Přesto většina Lucemburska za Marií a Maxmiliánem stála, jak se ukázalo i při jejich první návštěvě na podzim roku 1480. Ve dnech 7. a 8. října jim stavy složily přísahy a přijaly za to od nich potvrzení privilegií. Zejména pak rakouského vévodu se svolením Marie přijaly za svého pravého pána a dědice.

⁵⁸⁷ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 35, č. 141, 224, 377; PLANCHER, U.: Histoire de Bourgogne, č. CCLXXXII s. CCCLXXXVIIJ a násl.

⁵⁸⁸ CHMEL, J.: Monumenta Habsburgica I.3, s. 263; PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého V. 1., s. 185.

Maxmilián se jim pak v úvodu holdovací listiny omluvil za pozdní návštěvu, a sice pro různé obtíže, zejména pro válku s francouzským králem.⁵⁸⁹

Maxmilián svoji pozici obhájil zejména po nečekané smrti Marie Burgundské dne 27. března 1482. Za souhlasu stavů dále vládl jako regent jejich syna a dědice Filipa, rebelii proti němu zahájily pouze Flandry z obav před opětovnou centralizací moci. Především však také obhájil svoji vládu vůči úhlavnímu nepříteli, francouzskému králi, který ihned rozpoutal válku a záhy dobyl zejména Burgundsko. Nakonec však obě strany uzavřely 23. prosince 1482 v Arrasu mírovou a sňatkovou smlouvu, kterou Maxmilián provdal svoji dceru Markétu za dauphina Karla. Francie získala zejména burgundské vévodství a říšské hrabství a ze severních burgundských držav především Artois a Pikardii. Ostatní země zůstaly Maxmiliánovi, Flandry se však staly francouzským lénem. V případě Lucemburska se navíc francouzský král zavázal vrátit jím nebo ve spojitosti s ním zabraná místa a případně odvolat dary v této souvislosti učiněné: „*Et si le Roy ou autre ayant cause de luy tient aucunes places, forts ou non forts en la Duché de Luxembourg et Comté de Chiny, elles seront rendues et restituées audit Duc d'Autriche et Phillippes son fils, ou aux sujets ausquel elles appartiennent: nonobstant quelconques dons faits par le Roy lesquels il revoque.*“ Lucembursko bylo tak i francouzskou stranou s konečnou platností uznáno jako habsburský majetek. Nic už na tom nezměnila ani revize této smlouvy poté, co nový francouzský král Karel VIII. zrušil zasnoubení s Maxmiliánovou dcerou. Podle smlouvy z 23. května 1493 v Selins naopak Maxmilián získal zpět zejména burgundské říšské hrabství a Artois.⁵⁹⁰

Dohoda se nicméně nevztahovala na lotrinského vévodu, který nadále okupoval část Lucemburska. Maxmilián nakonec smlouvou z 3. července 1501 dosáhl přeměny této okupace na zástavní držbu pro 20.000 zl.⁵⁹¹

Poražena byla i opozice v Lucembursku. Věčně odbojný Gerhard z Rodemachern nakonec na jaře v létě roku 1483 přišel o své majetky, které byly zkonfiskovány, dobyty a uděleny markraběti Kryštofovi I. z Bádenska, budoucímu lucemburskému místodržiteli.⁵⁹²

⁵⁸⁹ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 35, č. 308, 311 a násl., 354; LICHNOWSKY, E.: Geschichte 8, č. 313, 329 a násl.; HEIMANN, H. D.: Zwischen Böhmen und Burgund, s. 460; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. CXXIX a násl.

⁵⁹⁰ Tamtéž, s. 162, 349; Marie zanechala 24. března 1482 testament, kterým ovšem činila pouze poslední pořízení ve věcech donací, LICHNOWSKY, E.: Geschichte 8, č. 462, s. DCCXXXII a násl.; smlouvy z Arrasu a Selins COMMYNES, P.: Mémoire 4, s. 95n, 23n (v druhé části knihy s novým stránkováním).

⁵⁹¹ WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 37, č. 396.

⁵⁹² O tři roky později se chtěl Gerhard s Maxmiliánem usmířit, a sice i z důvodu, že byla jeho rodina konfiskací těžce zasažena, avšak neúspěšně, neboť Maxmilián konfiskát a darování bádenskému markraběti 15. listopadu 1492 potvrdil. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 35, s. 175n, 232n, 337n; BERTHOLET, J.: Histoire 8, s. CXXXVIJ a násl.

V případě probošta Filipa ze Sierck, se patrně s ohledem jeho postavení vlivného církevního hodnostáře postupovalo opatrněji a osobně se jím zabýval i císař. Ten v dopise z 25. května 1480 oznamoval trevírskému arcibiskupovi, že tento probošt podněcuje vzpouru v Lucembursku proti Maxmiliánovi a do záležitostí tohoto vévodství zaplétá krále z Francie a Čech, aby jej zbavil „*unns, dem heiligen reiche und dentscher nacion*“, tedy císaře, Svaté říše a německého národa! Přikazoval proto, aby mu jako nežádoucímu císaři, Svaté říši a německému národu, byly zabaveny jeho příjmy z cla a církve do doby, než získá od něj milost. Arcibiskup rozkaz nechal vykonat, přičemž se v této souvislosti dozvídáme, že se za probošta dopisem z 8. prosince 1480 přimlouvali Beneš Libštejnský z Kolowrat, Jeroným Šlik z Holíče a Lokte a doktor Pavel, probošt Zderaze v Praze a žádali arcibiskupa, aby tato omezení zrušil. Na to jim arcibiskup o dva dny později odpověděl, že je povinen příkaz poslechnout. Spor nakonec skončil 23. března 1483, kdy byl pod dohledem trevírského arcibiskupa uzavřen smír mezi Maxmiliánem a Filipem ze Sierck a jeho stoupenci, kterým probošt získal zpět své příjmy a uznal vévodu jako svého pána.⁵⁹³

Spor s Filipem ze Sierck byl současně dokladem proměny vnímání Svaté říše římské na ryze německý prostor, jak ostatně potvrzovalo častější užívání přívlastku „národa německého“. Překvapivě v tomto sporu byl i český král, nejvyšší kurfiřt, vnímán jako kdosi cizí, jehož případné uchvácení Lucembursko bylo prezentováno jako nežádoucí. To jistě souviselo i nástupem polské královské dynastie na český trůn. Obrana probošta z Čech pak poukazuje na udržování kontaktů mezi českým králem a rebely, avšak již patrně bez hlubšího záměru.

Někteří kronikáři však tvrdili, že Vladislav plánoval s francouzským králem válku, resp. Ludvík XI. chtěl využít jeho zájem a práva po matce na Lucembursko k oslabení Maxmiliána. Údajně oba měli v lednu 1481 uzavřít dohodu, podle které měli společně napadnout Lucembursko s tím, že pokud by země nebyla do měsíce zcela podrobena, mělo české vojsko být po zbytek války placeno francouzským králem. Nemáme ovšem doklady, že by v této době vůbec probíhala nějaká jednání mezi oběma panovníky, natožpak další zdroj potvrzující výše zmíněnou dohodu. Spíše se zdá, že zde došlo k záměně se starším plánem Jířího z Poděbrad dobýt Lucembursko.⁵⁹⁴

⁵⁹³ Dopis císaře viz RI XIII H. 9 č. 347; smír viz WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 35, s. 169n č. 51 a 56.

⁵⁹⁴ O této skutečnosti informuje Barante s odkazem na kroniku Joachima Legranda: *Histoire et vie de Louis XI, roi de France, avec les preuves*, viz BARANTE, A. G. P. B: *Histoire des ducs de Bourgogne II.*, s. 655. Barante zde českého krále jmenuje nepřesně jako Ladislava, avšak s dovětkem, že se jedná o syna polského krále Kazimíra. Kronika, na kterou odkazuje, byla dokončena roku 1726, avšak nebyla vydána a nachází se pouze ve francouzských archivech. Čerpali z ní ovšem také kronikáři Godefroy a Lenglet du Fresnoy, kteří z ní

Zájem Vladislava Jagellonského o Lucembursko nelze přeceňovat. O tuto korunní zemi se dlouhá léta po svém nástupu na český trůn nijak nezajímal. Byť by se tento postoj mohl jevit s ohledem na válku s uherským králem jako pochopitelný, ve skutečnosti se o Lucembursku ani nezmiňoval a kromě titulace nijak své nároky formálně nevznášel. Pravděpodobně realisticky vyhodnotil tuto zemi jako ztracenou. Teprve návštěva z Lucemburska na jaře 1477 zapříčinila králův zájem o tuto zemi, neboť s ohledem na úmrtí burgundského vévody a nejistou pozici Marie Burgundské, existovala příležitost ke snadnému zisku. To vedlo k vyslání poselstva do Lucemburska a ohlášení jeho nároků saským vévodům a císaři. Jeho poselstvo však pravděpodobně brzy zjistilo skutečný stav věci, a sice že český král nedisponuje žádnou významnější podporou v samotném vévodství, na rozdíl od Maxmiliána, který za sebou měl svého otce, císaře. Vladislav Jagellonský tedy ustoupil a žádnou aktivitu za účelem získání Lucemburska již nevyvíjel. Zvěsti o jeho válečných plánech nebo snaze vévodství získat byly pravděpodobně pouze nástrojem Maxmiliánových nepřátel s cílem oslabovat jeho pozici. Vladislav se naproti tomu zřejmě pouze snažil své nároky využít a postoupit dál.⁵⁹⁵

Na Lucembursko se ostatně už dávno nemyslelo ani v českém prostředí, což se odráželo v jednáních mezi stoupenci a zástupci Vladislava Jagellonského a Matyáše Korvína v letech 1471-1479. S ohledem na vyrovnané vojenské síly a neoblomný postoj většiny stavů Moravy, Slezska a obojích Lužic začalo být brzy zřejmé, že země Koruny české budou mezi tyto panovníky rozděleny. Už na zmíněných jednáních v Nise a Opavě na jaře a podzim 1473 se o této myšlence jednalo. Také české stavy, které dlouho proti *roztržení Koruny* protestovaly, ji samy na sjezdu v Praze v únoru 1475 navrhly. O Lucembursku ovšem řeč nebyla, a tedy bylo považováno za ztracenou zemi.⁵⁹⁶

převzali a doplnili do paměti diplomata Filipa de Commynes znění této smlouvy, viz COMMYNES, P.: Mémoire 4, s. 78n, s poznámkou převzetí od opata *Le Grand*. Publikovaná smlouva však byla ve skutečnosti smlouvou mezi Jiřím z Poděbrad a Ludvíkem XI. z roku 1467. To by tedy znamenalo, že se kronikář spletl a špatně tuto smlouvu zařadil do období vlády Vladislava Jagellonského, avšak Baranteho výtah ze smlouvy se neshoduje se zněním této smlouvy. Situace je tedy nejasná a vyžaduje v této věci archivní výzkum. Spíše je však nepravděpodobné, že by oba panovníci v této době takovou smlouvu uzavřeli.

⁵⁹⁵ V dopise z 29. srpna 1480 braniborský kurfiřt Albrecht svému hejtmanovi sděluje situaci ohledně jeho pohledávek, a sice s ohledem na jeho závazek vyplatit českému králi věno za svoji dceru Barboru, přičemž se zabývá také pohledávkami vůči králi. Současně útržkovitě a s ne zcela jasnou souvislostí zmiňoval, že ohledně Lucemburska nebyla žádná odpověď, nechtěl však již žádnou další válku: „*Lüczelburg halben bedarf keiner antwort; dann wir wollen kein krieg kaufen, wir haben ir sunst mer gehabt, dann uns nutz ist.*“ Není z toho však zcela zřejmé, o co se mělo jednat, zda mělo Lucembursko sloužit k zajištění/úhradě braniborských pohledávek, nebo obvěnění Barbory. Každopádně s ohledem na útoky Francie a Lotrinska na Lucembursko o něj kurfiřt nestál. PRIEBATSCH, F.: Politische Correspondenz III, s. 638.

⁵⁹⁶ Veřejně jako první tuto možnost navrhoval nový papež Sixtus IV. jehož legát Marek Barba, který se snažil přispět ke smíru mezi oběma stranami a v tomto duchu učinil na sjezdu v Nise na jaře roku 1473 návrh.

Nakonec i Vladislav a Matyáš s ohledem na patový vývoj uznali rozdělení Koruny jako jediné možné a v tomto duchu probíhala jednání na jaře roku 1478 v Brně. Zdejší návrh z 28. března ovšem Matyáš neakceptoval pro ustanovení upravující používání titulu českého krále a 30. září v Budíně tak vznikl upravený konečný text smlouvy. Jak Vladislav, tak i Matyáš mohli užívat titulu českého krále a měli takto být i oslovováni. Vladislav měl vládnout v Čechách, zatímco Matyáš na Moravě včetně Opavska, v Šestiměstí (Horní Lužice), v Dolní Lužici, v obojím Slezsku (horním a dolním). Území olomouckého biskupství mělo být poddáno také uherskému králi, avšak biskupovi zůstaly z titulu jeho úřadu povinnosti vůči Vladislavovi. Matyáš však měl tyto země získat pouze zástavní držby v částce 400.000 uher. zl. V případě Matyášovy dřívější smrti by se jím držené země vrátili Vladislavovi po vyplacení zástavní částky budoucímu uherskému králi. V případě dřívější smrti Vladislava, pokud by české stavy souhlasily s vládou uherského krále, byly by země vráceny bez jakýchkoliv závazků. Matyášova držba tak byla konstruována jako zástavní a Koruna česká de iure zůstávala celistvá. Oba králové s touto smlouvou souhlasili a dne 7. prosince 1478 v Olomouci vyhlásili mír. Ratifikace však byla dokončena až na dalším sjezdu v Olomouci dne 21. července 1479, poté co se smlouvou souhlasily i české a uherské stavy. Oba panovníci v návaznosti na to 25. července propustili poddané jsoucí pod mocí druhé strany ze svých služeb. Stavy Lužic, Slezska a Moravy se smlouvou souhlasily o něco později.⁵⁹⁷

U této smlouvy je ignorace Lucemburska zvláštní, neboť smlouva následovala po Vladislavově vznesení nároků na Lucembursko a jeho vstupu do války o burgundské dědictví. O to je zajímavější, že jak bylo výše řečeno, na sjezdu v Olomouci roku 1479 si

Uherský král se měl oženit s dcerou polského krále Hedvikou, která jako věno měla obdržet ta území, které Matyáš ovládal, tedy Moravu, Slezsko a obojí Lužice, s tím, že po jeho smrti by je získal zpět Vladislav Jagellonský. Návrh byl připomenut ještě na podzimním sjezdu v Opavě téhož roku s tím, že Matyáš měl tyto země držet jako zástavu v částce poloviny jeho vojenských nákladů, které prý dosahovali ke třem milionům zlatým! Tyto návrhy však byly rázně jagellonskou stranou odmítnuty. V únoru roku 1475 bylo navrženo, aby Vladislav vládl v Čechách, obojí Lužici a ve slezských knížectvích Svidnicko-Javorsko a z Moravy by Čechám zůstalo podřízeno olomoucké biskupství. Ve zbylém Slezsku a Moravě měl tedy vládnout Matyáš. V případě smrti Matyáše měl být jeho díl Koruny české postoupen Vladislavovi, pokud by uherský král zanechal syna, měl ten obdržet náhradu 200.000 zl. Totéž platilo i naopak v případě dřívější smrti Vladislava. Nadále však oba králové na rozdělení Koruny české nechtěli přistoupit.

⁵⁹⁷ Znění smluv z Brna a Budína viz AČ 4, s. 481n; znění smlouvy z Olomouce (Budínská verze) a slezská ratifikace viz AČ 5, s. 377n. Olomoucké smlouvy z roku 1479 viz GRÜNHAGEN, Colmar; MARKGRAF, Hermann von. *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens I*, s. 21-31. Regesta AKČ 6 č. 223-229. Originály viz Národní archiv, fond Archiv české koruny, inv. č. 1758-1764, fotokopie viz <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>. Rámcově ČORNEJ, P.: *Velké dějiny VI*, s. 410-437; průběžně PALACKÝ, F.: *Dějiny národu českého V. 1*. Z těchto smluv je již zřejmé, že se Matyáš Korvín pravidelně tituloval také lucemburským vévodou, byť tak do té doby činil zřídka (včetně budínské verze, kde přepis v AČ tento titul pomíjí).

Vladislav za přítomnosti trevírského probošta Filipa ze Sierck stěžoval uherskému králi na křivdu, která se mu děje u Lucemburska, náležející Koruně české! Do třetice se pak v olomouckých smlouvách Vladislav i Matyáš titulovali i jako lucemburští vévodové. Smlouvy sice neřešily ani zahraniční léna Koruny české, avšak Lucembursko bylo svým významem přeci jen jinde. Tato skutečnost prokazuje, že ani jedna ze stran nepovažovala možnost jeho získání za reálnou, a tedy bylo jeho uvádění ve smlouvě vnímáno jako nadbytečné.

Na druhou stranu je přesto zarážející, že Vladislav o Lucembursko přece jen neprojevil více snahy, neboť vzhledem k tomu, že nyní vládl pouze v Čechách a bylo dosaženo míru, bylo i v jeho bytostném zájmu svoji vládu co nejvíce rozšířit. Ostatně právě on se ujal správy zahraničních lén a snad i proto vzniklo patrně Hejtmanství německých lén až o něco později, kdy již neměl tolik času, což bylo dokladem, že v těchto letech měl možnost se Lucembursku věnovat.⁵⁹⁸

Smlouva ovšem ani neřešila, komu náleží kurfiřtský hlas, což se projevilo 16. února 1486, kdy nebyl ani jeden z českých králů pozván do Frankfurtu n. Mohanem k volbě římského krále, kterým se stal císařův syn Maxmilián.⁵⁹⁹ Rozdělení Koruny české nakonec netrvalo příliš dlouho, Matyáš Korvín 6. dubna 1490 zemřel a uherským králem byl zvolen právě Vladislav. Tím byla územní integrita Koruny české obnovena, byť uherské stavy ještě nějaký čas vznášely vůči vedlejším zemím nároky. Ohromné panství, které nyní Vladislava zaměstnávalo, už teprve nedávalo naději na změnu jeho přístupu ve věci Lucemburska.

Vladislav Jagellonský se ovšem svého nároku na Lucembursko nikdy nevzdal, vyjadřoval jej nadále přinejmenším formou titulu lucemburským vévodo. Tento formální nárok uznávala v podobě titulu také řada říšských knížat, zejména z okruhu českých sousedů a leníků, přestože se toto vévodství ocitlo v moci Habsburků a pozdějšího římského krále a císaře Maxmiliána I. Jednalo se patrně o zdvořilostní formalitu, neboť saští vévodové například ve spojenecké smlouvě z 2. května 1482 učinili také podrobný výčet příslušenství Koruny české, tak jako dříve v obdobné smlouvě z 25. dubna 1459 s Jířím z Poděbrad, mezi kterým však Lucembursko uvedeno nebylo, titulaci navzdory.

⁵⁹⁸ Datum vytvoření úřadu Hejtmanství německých lén není přesně známo, první zmínky o hejtmanovi jsou však až z roku 1493, což by svědčilo o tom, že tento úřad vznikl až v pozdějších letech vlády Vladislava, který se do té doby mohl této agendě věnovat sám. VESELÝ, J.: *Obnova zahraničních lén*, s. 278n.

⁵⁹⁹ František Palacký tvrdí, že Matyáš Korvín kurfiřtský hlas postoupil Vladislavovi, avšak tuto skutečnost ničím nepodkládá a není známo, že by se tak stalo, PALACKÝ, F.: *Dějiny národu českého V. 1.*, s. 256n; ČORNEJ, P.: *Velké dějiny VI.*, s. 460n. V průběhu roku 1489 se ostatní kurfiřti zavázali po protestu Vladislava Jagellonského jej na příští sněm pozvat pod hrozbou pokuty, AKČ 6 č. 251, 252, 254, 256, 258, 259.

Nelze však vyloučit, že v případě saských vévodů se mohlo jednat o pokračování v postoji Viléma Saského, a sice že Lucembursko za součást Koruny české nepovažovali.⁶⁰⁰

Byť se Vladislav spokojil s formálním nárokem v podobě titulace lucemburským vévodou, i tento projev byl někdy předmětem politiky coby diplomatický nástroj. Tuto skutečnost lze sledovat právě v listinách mezi Vladislavem a Maxmiliánem. Po smrti Matyáše Korvína se mezi nimi rozhořel také spor o vládu v Uhrách a nad východními Rakousy včetně Vídně, které Matyáš v letech 1485-1487 dobyl. Uherské stavy si sice za svého krále zvolili Vladislava, který byl 21. září 1490 ve Stoličném Bělehradě korunován, avšak záhy část Uher dobyl právě Maxmilián, poté co vyhnal uherské posádky z Rakous. Obě strany však vyjednávaly o míru. Český král navzdory svému vytrvalému titulování se lucemburským vévodou tento titul neuvedl v plných mocích pro své vyjednavče, je možné, že tak nechtěl jednání blokovat. Avšak kopie samotné mírové smlouvy vyhotovené oběma stranami zvláště se lišily. Každá ze stran totiž v úvodu u svého panovníka uvedla i titul lucemburského vévody, který však zamlčela u druhé strany. Žádný spor to patrně nezpůsobilo, neboť oba panovníci mír následně ratifikovali, Vladislav 6. prosince 1491 a Maxmilián 20. prosince 1491, byť každý také coby lucemburský vévoda. Císař Fridrich III., který mír také ratifikoval 14. ledna 1492, snad pro jistotu uvedl u obou pouze jejich královské tituly. Uhry tak připadly Jagelloncům a Habsburkové si ponechali Rakousy, jakož i získali právo na titul uherského krále a dědictví po Jagelloncích.⁶⁰¹

Naopak v případě sjednávání svatební smlouvy mezi Vladislavem a Annou z Foix, kterou mělo dojít k tradičnímu sblížení s Francií, byl titul lucemburského vévody vynechán. A to jak v případě plné moci uherským zástupcům ze dne 16. září 1501, tak i samotné svatební smlouvy z 23. března 1502. Tato skutečnost je zarážející právě s ohledem na královu pravidelnost užívání tohoto titulu, zejména pokud již uváděl i tituly z vedlejších zemí Koruny české, neboť titul vévody/knížete slezského byl vždy doprovázen i lucemburským. Snad si tuto skutečnost lze vysvětlit souvislostí s mírovými smlouvami mezi

⁶⁰⁰ Vladislava i jako lucemburského vévodu tituloval v lenním holdu 28. června 1481 Eberhard st., vévoda z Württemberska. Rovněž tak učinili saští vévodové ve spojenecké smlouvě a lenních listech ze dne 2. května 1482, opětovně pak 6. prosince 1505 a 29. ledna 1510. Také bavorští vévodové tak pravidelně činili, viz spojenecké smlouvy a lenní listy z 10. – 13. prosince 1509, popř. jejich arbitrážní rozhodnutí ve sporu mezi českým králem a Jetřichem z Gutštejna z 29. července 1511. Národní archiv, fond Archiv české koruny, inv. č. 1770-1774, 1847, 1864-1866, 1871, 1884, fotokopie viz <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>; AKČ 6 č. 236-240, 318, 337-339, 344, 359; LÜNIG, J.: CGD I, s. 1539n, 1542n, 1572n, 1573n, 1579n. Spojenecká smlouva z 2. května 1482 viz LÜNIG, J.: Des Teutschen Reichs 5, Anderer Th., s. 10n. (v registech nesprávně odkazováno na 6. svazek).

⁶⁰¹ Smlouvy viz FIRNHABER, F.: Beiträge zur Geschichte Ungerns, s. 467-507; obecně ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 472n.

Francií a Habsburky, ve kterých bylo Lucembursko uznáno jako součást habsburského panství. Vladislav Jagellonský patrně nechtěl tímto způsobit nežádoucí spor a překážku smlouvě.⁶⁰²

Postupné sblížení mezi Jagellonci a Habsburky vedlo v létě roku 1515 ve Vídni k uzavření několika smluv o spojenectví, spříznění a nástupnictví, přičemž dne 22. července byla uzavřena dynastická manželská smlouva, kterou se Ludvík měl oženit s Marií, vnučkou císaře Maxmiliána, jakož i Ludvíkova sestra Anna se měla provdat za císaře, resp. některého z jeho vnuků, Ferdinanda I. nebo Karla V. V této smlouvě přitom byli jak Maxmilián I., tak Vladislav Jagellonský, titulováni oba lucemburskými vévody.⁶⁰³ Tato skutečnost však byla spíše projevem důvěry, než revize českých nároků na Lucembursko. Není známo, že by se mnohaletá vyjednávání někdy Lucemburska také dotkla. Pokud tak bylo činěno, pak patrně spíše pouze zákulisně a demonstrativně s cílem získat lepší pozici, jak i naznačuje případ z roku 1519 při volbě nového římského krále.

Ve skutečnosti byl i pro Vladislava Jagellonského jeho nárok na Lucembursko formální a nijak s ním nepočítal. Stejně jako v olomouckých listinách z let 1478-1479, tak i v dalších listinách týkající se Koruny české a vypočítávající její korunní země, nebylo o Lucembursku zmínky. Jednalo se například o listinu z 12. listopadu 1499 danou v Prešpurku českým stavům, ve které král sliboval nezastavovat příslušenství Českého království, a také Moravy, Slezska, Lužice a Šestiměstí. Stejně tak tomu bylo i v obdobné listině z 11. ledna 1510 dané v Praze, kde navzdory úvodní titulaci i lucemburským vévodou tuto zemi nezmínil při specifikaci rozsahu Koruny české, do níž také měla náležet Morava, horní a dolní Slezsko, horní a dolní Lužice a „jiné země v německých zemích ležící“. Tímto dovětkem však měl jistě již na mysli pouze zahraniční léna. Nakonec si pak na Lucembursko nevzpomněl ani ve své závěti z 11. března 1516 určené českým stavům, kde žádal, aby také Morava, Slezsko a obojí Lužice byly věrné jeho synovi Ludvíkovi.⁶⁰⁴

⁶⁰² Králova titulace v plné moci zněla „*Wladislaus Dei gratia Rex Hungarie, Bohemie, Dalmaçie, Croacie etc. marchio Moravie, dux Slesie et utriusque Lusancie marchio etc.*“, takto obdobně i ve svatbě smlouvě. ESZLARY, CH.: *Le mariage de Wladislas et Anne*, s. 26-36. K Vladislavovu sňatku s Annou Foix viz MACEK, J.: *Jagellonský věk*, díl 1., s. 212n.

⁶⁰³ Smlouva viz DOGIEL, M.: *Codex diplomaticus regni Poloniae I.*, s. 177n; obecně k jednání PALACKÝ, F.: *Dějiny národu českého V. 2*, s. 297n; ČORNEJ, P.: *Velké dějiny VI.*, s. 589n.

⁶⁰⁴ Listina z 12. listopadu 1499 viz AČ 5, s. 496n (500n.); AKČ 6 č. 291. Listina z 11. ledna 1510 viz LÜNIG, J.: *Des Teutschen Reichs 6, Partis Specialis Continuatio I., Erste Fortsetzung*, s. 97n; AKČ 6 č. 342; KALOUSEK, J.: *České státní právo*, s. 574n (bez uvedení titulu lucemburského vévody); VESELÝ, Z.: *Dějiny českého státu*, s. 202n; její originál viz Národní archiv, fond Archiv české koruny, inv. č. 1869, silně poškozen a je špatně čitelný, fotokopie viz <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>. Závět' viz Tamtéž pod inv. č. 1909; AKČ 6 č. 390, její prepis není (odkaz na AČ 11, s. 298, je chybný, zde je závět' určená moravským stavům).

Ludvík Jagellonský žil trvale v Uhrách a ani on o Lucembursko nijak neusiloval. Vystačil si s formální titulací lucemburským vévodou jako jeho otec. Ostatně 29. října 1522 v Praze potvrdil i otcovy dřívější listiny o nezcizitelnosti součástí Koruny české bez jakékoliv změny ve výčtu tohoto příslušenství.⁶⁰⁵ Vhodný moment pro připomenutí nároků na Lucembursko přitom nastal po smrti císaře Maxmiliána v lednu 1519, když jeho vnuk Karel V., který v nizozemských provinciích také vládl, žádal českého krále o hlas při volbě nového římského krále. Ludvík přitom sám měl v souladu s vídeňskými smlouvami z roku 1515 přislíbenou podporu ze strany Habsburků ohledně vlastní kandidatury na římský trůn. Ty však císař Maxmilián stačil ještě před svojí smrtí zpochybnit, když žádal kurfirty, aby zvolili po jeho smrti jeho syna. Ludvík nakonec ustoupil a prostřednictvím svých vyslanců Ladislava ze Šternberka, Kryštofa ze Švamberka, Jakuba Vřesovce z Vřesovic a Radslava Beřkovského ze Šebířova dal 28. června 1519 ve Frankfurtu n. Mohanem svůj hlas Karlovi za to, že se ožení s jeho sestrou Annou a pomůže mu proti Turkům.⁶⁰⁶

Nicméně jak se dozvídáme roku 1526 v souvislosti Ludvíkovou smrtí při výpravě proti Turkům a s kandidaturou Ferdinanda I. Habsburského na český trůn, o Lucembursku při volbě Karla V. hovořeno bylo. České stavy totiž tvrdily: „*a když jest bylo při volení krále římského a již císaře J. M., bratra J. M. Kr., také tato koruna zvláštní jest službu J. M. C. učinila, a pokudž jsme spraveni, že komissari J. M. C, kteříž v Franfurtě byli, na dobré naději o tu zemi posly z tohoto království postavili*“.⁶⁰⁷ Vážnější jednání o Lucembursku tedy očividně činěno nebylo a nárok na něj se pravděpodobně nesl, jak již bylo výše naznačeno jen při zákulisních zmínkách s cílem dosáhnout něčeho jiného. Nárok už tak měl mít pouze pozici kompenzační a diplomatickou. Ať Karel V. slíbil Ludvíkovi za hlas při volbě cokoliv, nic z toho nedodržel. Otázkou však zůstává, zda iniciativa ohledně Lucemburska vycházela ze strany krále, nebo stavů.

Lucembursko se každopádně ocitlo pod habsburskou vládou a přechod vlády z Maxmiliána na jeho syna Filipa, jakož poté na Karla V., byl již plynulý a

⁶⁰⁵ Ve volební kapitulaci Ludvíka Jagellonského z 21. března 1509 dané v Praze u příležitosti jeho korunovace, nechal jeho otec uvést pouze hlavní tituly budoucího krále, byť u sebe lucemburského vévodu uvedl, KALOUSEK, J.: České státní právo, s. 572n; SOA v Třeboni, fond Historica Třeboň, inv. č. 4233, fotokopie viz <<https://digi.ceskearchivy.cz>>. Samotný Ludvík se lucemburským vévodou také tituloval, např. v listině z 26. března 1517 určené Oldřichovi z Hardeku ohledně jeho práv na Kladsko, viz AKČ 6 č. 398, Národní archiv, fond Archiv české koruny, inv. č. 1913, fotokopie viz <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>. Listina z 29. října 1522 viz AKČ 6 č. 431; LÜNIG, J.: Des Teutschen Reichs 6, Partis Specialis Continuatio I, Erste Fortsetzung, s. 103n; KALOUSEK, J.: České státní právo, s. 576n.

⁶⁰⁶ PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého V. 2, s. 354n; ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 672n.

⁶⁰⁷ Sněmy české I, s. 35

nezpochybňovaný. Bylo tomu navzdory obnovující se centralizaci a ústupu Lucemburska do druhořadých pozic, když se jejich panovníci trvale přesídlili do Španělska, které také získali.⁶⁰⁸

X.6 Poslední pokus vrátit Lucembursko ke Koruně české

Lucembursko bylo již od roku 1443 fakticky pro Korunu českou ztraceno a od roku 1477 o něj přestali fakticky usilovat také čeští králové, přesto nebylo ze strany českých stavů zapomenuto. Oživení zájmu nastalo v souvislosti s úmrtím krále Ludvíka Jagellonského dne 29. srpna 1526, kdy na základě dřívějších jagellonsko-habsburských smluv a sňatku s českou princeznou Annou vznesl nároky na český trůn Ferdinand I. Habsburský. Tento panovník byl bratrem římského krále (císaře) Karla V., který zdědil ohromnou habsburskou říši. Oba bratři si dědičné země dohodami z Wormsu a Bruselu roku 1521 a 1522 rozdělili tak, že Ferdinand obdržel zejména rakouské země, zatímco Karlovi zůstalo Španělsko a nizozemské provincie. Právě skutečnost, že se Lucembursko nacházelo v držení Ferdinandova bratra, vedla české stavy, aby se jej naposledy pokusily pro Korunu českou získat.⁶⁰⁹

V průběhu září byly sepsány instrukce určené pro jednání s Ferdinandem, kde české stavy vznesly požadavky ohledně jeho uznání za českého krále. Mimo obecných požadavků na hájení integrity Koruny české a vrácení ztracených majetků také uvedly: „*Což se dotýče země lucemburské, kteráž také dědičně k tomuto království českému přísluší, a když jest bylo při volení krále římského a již císaře J. M., bratra J. M. Kr., také tato koruna zvláštní jest službu J. M. C. učinila, a pokudž jsme spraveni, že komissari J. M. C, kteříž v Franfurtě byli, na dobré naději o tu zemi posly z tohoto království postavili; i J. M. Kr. budete prositi: i aby J. M. Kr. ráčil to k svému držení sobě od J. M. C. zjednati, což té země J. M. C. držeti ráčí a to k této koruně připojiti, poněvadž spravedlivě ta země a dědičně k tomuto království českému přísluší.*“⁶¹⁰ Tím tedy Ferdinandovi měla být připomenuta příslušnost tohoto vévodství ke Koruně české, jakož snad i dřívější příslib

⁶⁰⁸ Maxmilián předal vládu svému synovi Filipovi roku 1494 v souvislosti s ujmoutím se císařství, Filip však navštívil Lucembursko až roku 1500. Jeho syn Karel V. byl titulován lucemburským vévodou ještě před ujetím se vlády. WÜRTH-PAQUET, F. X.: Table 37.

⁶⁰⁹ ČORNEJ, P.: Velké dějiny VI, s. 671n; VOREL, P.: Velké dějiny VII, s. 7n.

⁶¹⁰ Dalším takto zvláště vyjádřeným požadavkem na reivindikaci byl klášter ve Waldsassen v Chebsku. Latinská verze instrukce: „*Quod autem ad Provinciam Lucemburgensem (quae ad hoc Reg. Boh. jure hereditario pertinet) concernit, quum esset ventum ad electionem Regis Romanorum et jam Imperatoris suae M. fratris, etiam istud Regnum suae Mti. Caesariae singulare exhibuit servitium, et in quantum intelligere potuimus, quod comissarii suae M. C., qui in Franckfordia tunc temporis fuerunt, in bona spe pro illa provincia nuntios ex hoc Regno missos collocarunt: Quare M. s. rogabitur, ut s. M. a Caesaria M., quidquid illius provinciae tenet, illud ad propriam suam possessionem et Regni Bohemiae impetrare et hoc ad illud Regnum annectere (quum illa provincia juste et hereditarie ad istud Regnum pertinet) dignaretur.*“ Sněmy české I, s. 34-35.

jeho císařského bratra ohledně vyřešení českých nároků za podporu při jeho volbě římským králem. Ferdinandovi měla být tedy uložena povinnost zpět zemi připojit ke Koruně české.

Zástupci českých stavů pak požadavek na vrácení Lucemburska ke Koruně české, ke kterému v dřívějších letech příslušelo, dle hlášení skutečně vznesli: „*Und nachdem wir allerlei Glimpf suechen, dardurch wir die Inwohner auf E. f. D. Seiten bringen möchten, bedenken wir, wo E. f. D. des Lands Lucenburg halben, das vergangen Jahren zu diesem Königreich gehört hat, den Stenden einich Zusagen oder Vertröstung thun wollt, das wiederumben zur der Cron zu bringen oder solches zu thuen gnediglich bedacht sein und sich befeissen, dass dasselb den Sachen grosse Förderung precht, darinnen wolle uns E. f. D. auch gnedigen Bescheid geben.*“⁶¹¹ Navrch pak i požádali o přičlenění Rakous ke Koruně české!

Ferdinand ve své odpovědi z 9. října nezaručil, že Lucembursko zpět získá, avšak slíbil, že chce pro to vynaložit všechnu péči: „*Dann des Lands Lutzelburg halben können wir noch kein entliche Vertröstung geben; wir wollen aber allen Fleiss darinnen fürwenden.*“⁶¹² V případě Rakous, které mohly být pro Korunu českou případnou náhradou, však tuto možnost vyloučil, a sice i s ohledem na svého císařského bratra, který byl také rakouským knížetem.

České stavy nakonec 23. října 1526 Ferdinanda I. Habsburského zvolily novým českým králem. Na sjezdu zahájeném 1. ledna 1527 v Praze pak jeho slib ve věci Lucemburska připomněly: „*Item, o zemi lucemburskou, jakž císař bratr J. M. nejvíce skrze příčinu jich císařství dosáhl, tu že jest ráčil mnohá milostivá příříkání tomu království českému činiti, aby při J. M. (římském císaři) jednati ráčil o tu krajinu, jakou na tom spravedlnost mají, aby jí sobě vyprositi ráčil a potom k království českému zase připojiti.*“⁶¹³

Ferdinand byl následně 24. února 1527 v Praze korunován na českého krále, avšak ze svých slibů mnoho nedodržel, a to ani ve věci Lucemburska. Není známo, že by svého bratra o vrácení vévodství požádal. České stavy svůj požadavek na vrácení Lucemburska již nikdy nezopakovaly. Nevzpomněly si na něj ani v době protihabsburské rebelie v zakládacích listině a ústavě Konfederace zemí Koruny české ze dne 31. července 1619 nebo při volbě Fridricha V. Falckého českým králem, byť ten se začal titulovat také lucemburským vévodou a dávná práva tedy zůstávala v paměti. Neoživily jej ani v době, kdy se Lucembursko dostalo po vymření španělské větve Habsburků roku 1714 pod vládu příslušníků rakouské větve, tedy i českých králů. Z české strany byla již tato záležitost definitivně uzavřena.

⁶¹¹ Tamtéž, s. 57

⁶¹² Tamtéž, s. 68

⁶¹³ Tamtéž, s. 179

Lucembursko bylo začleněno do habsburské říše, a jestliže dříve ztrácelo svoji autonomii ve svazku s ostatními severními državami burgundských vévodů, zvanými *par-deçà* (na druhé straně, tj. od vlastního Burgundska), nyní se stalo součástí silně centralizovaného útvaru zvaného *Sedmnáct provincií*, spravovaného pouze místodržiteli.⁶¹⁴ Krátkodobě se Lucembursko ocitlo pod francouzskou okupací, až mu nakonec dne 9. června 1815 mu byla na Vídeňském kongresu přiznána autonomie a status velkovévodství pod vládou nizozemských králů z oranžsko-nasavského rodu. S tím projevil souhlas i František I. Habsburský, rakouský císař a český král. Plnou nezávislost Lucembursko dostalo londýnskými smlouvami roku 1839 a 1867. V průběhu času však přišlo o dvě třetiny své rozlohy, částečně na úkor Francie a Německa, převážně ve prospěch vznikající Belgie. Tím se tato tradičně dvoujazyčná a dvojnárodnostní země stala unitární.⁶¹⁵

Přesto však dávná příslušnost Lucemburska ke Koruně české zůstávala nadále přítomna v titulatuře českých panovníků. V této souvislosti se samozřejmě naskytá otázka, na základě čeho čeští králové z rodu Habsburků titul lucemburského vévody užívali. Zda pro původ od Maxmiliána I. Habsburského, který tuto zemi spolu s ostatními burgundskými državami pro rod získal, nebo kvůli její formální příslušnosti ke Koruně české. Po prozkoumání listin z Archivu české koruny však nelze na tuto otázku jednoznačně odpovědět. Většina listin určených pro Korunu českou po výčtu nejvýznamnějších habsburských titulů (královských, titul arcivévody rakouského) obsahuje dále pouze tituly vedlejších zemí Koruny české od markraběte moravského, vévody lucemburského a slezského po markraběte lužického, z čehož je souvislost s nároky Koruny české zřejmá (viz např. Ferdinandův revers: „*Nos Ferdinandus Dei gratia Boemiae rex, infans Hispaniarum, archidux Austriae, marchio Moraviae, dux Lucemburgiae, Slesiae et marchio Lusatiae ec.*“). Některé listiny však obsahují navíc tituly vévody burgundského a brabantského a zde nelze rozhodnout, na základě čeho byl titul lucemburského vévody použit. V případě listin naopak určených Habsburkům ze strany poddaných nebo leníků se sice někdy navíc vyskytuje i vévoda burgundský, patrně se však jednalo opět pouze o uvedení důležitého a prestižního titulu bez vztahu k nárokům Koruny české, nejistotu by

⁶¹⁴ Spolu s Lucemburskem sem patřily Artois, Flandry, Henegavsko, Namur, Mechelen, Brabantsko, Limbursko, Zéland, Holandsko, Utrecht, Geldry, Zutphen, Overijssel, Frísko, Groningen a buď Antverpy nebo dle jiných autorů svazek východofríských panství Drenthe, Lingen, Wedde a Westerwolde. K nástupu Habsburků VOREL, P.: *Velké dějiny VII*, s. 7n.

⁶¹⁵ MULLER, P. J.: *Tatsachen aus der Geschichte des Luxemburger Landes*; MEYERS, J.: *Geschichte Luxemburgs*; WEBER, P.: *Geschichte des Luxemburger Landes*.

vzbuzovalo až souběžné užití titulu vévody brabantského. Je možné, že sami Habsburkové tento rozpor neřešili a o kombinaci nakonec rozhodovala královská kancelář a popř. i místo vydání listiny. Většina listin vydaných v Praze totiž obsahovala zpravidla po výčtu nejvýznamnějších titulů pouze kombinaci titulů z vedlejších zemí Koruny české a zde je opět užití titulu lucemburského vévody v jasné souvislosti s nároky Koruny české. Tato skutečnost je patrná zejména u listin Ferdinanda I. a Rudolfa II. Také Fridrich Falcký se během své krátké „zimní“ vlády tituloval lucemburským vévodou: „*Friderici Regis Bohemiae, Comitis Palatini ad Rhenum et Electoris, Ducis Bavariae, Marchionis Moraviae, Ducis Silesiae et Lucemburgi, Marchionis Lusatiae etc.*“, z čehož je zřejmé, že česká královská kancelář neztrácela tento formální projev nároků Koruny české na Lucembursko ze zřetele.

Titul „lucemburský vévoda“ zdobí významné listiny českých dějin stvrzující a rozšiřující privilegia Koruny české, např. Majestát na náboženskou svobodu daný Rudolfem II. dne 9. července 1609, avšak i naopak ty neblaze postihující naše země, jako například Obnovené zřízení zemské z 10. května 1627.⁶¹⁶ Je tak pro nás stále vzpomínkou dávné slávy a velikosti zemí Koruny české sahající svého času i na druhý konec Svaté říše římské k francouzským hranicím.

⁶¹⁶ Národní archiv, fond Archiv české koruny, inv. č. 1970 a následující, fotokopie viz <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>. Přepis některých listin viz VESELÝ, Z.: Dějiny českého státu, s. 218n; KALOUSEK, J.: České státní právo, s. 577n; Sněmy české IX, s. 278, 313, 340, 581n; Sněmy české X, s. 593; LÜNIG, J.: CGD I, s. 1581n.

Závěr

Proces začlenění Lucemburska mezi země Koruny české od nástupu Lucemburků na český trůn trval desetiletí a byl velmi komplikovaný. Nejinak tomu ovšem bylo i v případě odloučení Lucemburska od Koruny české. Paradoxně v okamžiku, kdy můžeme tvrdit, že došlo k inkorporaci Lucemburska (a spolu s ním i vždy hrabství Chiny), a sice smrtí Václava Lucemburského a vznikem dědických nároků českého krále Václava IV., započal již proces separace. Václav IV. totiž již brzy poté co se vévodství ujal, jej postoupil do zástavní držby Joštovi Lucemburskému, čímž bylo započato dlouhotrvající období vlády zástavních vládců, tzv. *Pfandherrschaft*.

Již na samém počátku inkorporace Lucemburska získali čeští králové zcela nového nepřítele, burgundského vévodu. Filip Smělý záhy po smrti Václava Lucemburského vznesl na vévodství dědické nároky. Jeho nástupci na nich netrvali, získali však postupně jiné. Tomuto mocnému nepříteli ovšem pomohl ke vzestupu rovněž Václav IV., který mu svoji lhostejností umožnil ovládnout bohaté a mocné Brabantsko, oporu burgundské moci v jejich severních državách, zv. *par-deçà*.

Burgundští vévodové projevíli o Lucembursko mimořádný zájem z důvodu jeho strategické polohy, která byla umocněna tím, že vévodství mělo tvořit most mezi vlastním Burgundskem a burgundským Nizozemím. Na tom nic neměnila skutečnost, že toto vévodství bylo postupem času nezodpovědnou vládou českých králů či zástavních vládců finančně zcela rozvráceno a předloženo do té míry, že jeho panovníkům nevytvářelo prakticky žádný zisk. Naopak jej museli dotovat z jiných držav.

Spor o Lucembursko byl v základní rovině bojem českých králů s burgundskými vévody, zejména Filipem Dobrým. V průběhu času do něho ovšem vstoupili další účastníci, kteří jej ještě více zkomplikovali. Jednalo se především o saského vévodu Viléma a francouzského krále Karla VII. Kvůli tomu musel český král bojovat na více frontách současně a s velmi mocnými protivníky. S ohledem na tuto perspektivu nebylo možné nikdy Lucembursko, nacházející se daleko a v odlišném kulturním a politickém prostředí, dlouhodobě udržet. Přesto tento předem prohraný boj trval impozantně dlouhou dobu.

Důvodem pro to byly především zcela mimořádné a nečekané události a zvraty v lucemburských poměrech. Byla to však zejména smrt panovníků, která zásadně měnila lucemburské poměry, která zmařila burgundským vévodům možnost se vévodství ujmout mnohem dříve již Antonínem Brabantským, která zmařila francouzskému králi Karlovi VII.

získat část vévodství a která hlavně zmařila několika českým králům uskutečnit jejich nadějně plány tuto ztracenou korunní zemi zpět získat. Nejbližší tomuto plánu z nich byl patrně Albrecht II., který vedl nadějně jednání o odkoupení vévodství, nemalou šanci jej získat měl ovšem i Ladislav zv. Pohrobek spojenectvím s Francií. Lze si pak jen domýšlet, čeho by dosáhl Jiří z Poděbrad, kdyby proti němu nerozpoutali boj papežové.

Naskytá se samozřejmě otázka, do jaké míry se čeští králové stali obětí expanzivních zájmů sousedů Lucemburska a do jaké míry jim naopak k tomu sami poskytli právní tituly. Na samém počátku Václav IV. zastavil toto vévodství 24. února 1388 Joštovi Lucemburskému za 64.000 zl., resp. jej směnil za jiné zástavy v Čechách v této hodnotě. Jošt následně svá práva postoupil, resp. Lucembursko podzastavil, Ludvíkovi Orleánskému 17. srpna 1402 za 132.000 zl. (100.000). S tímto jednáním následně Václav IV. vyslovil souhlas. Už vláda orleánského vévody mohla skončit trvalou ztrátou Lucemburska, kdyby jej 23. listopadu 1407 nenechali burgundští vévodové zavraždit.

Práva samotných burgundských, resp. brabantických, vévodů k Lucembursku měla být založena 27. dubna 1409 svatební smlouvou mezi Antonínem Brabantským a Eliškou Zhořeleckou, která byla schválena Václavem IV. Tato smlouva jim ovšem pouze poskytla možnost výkupu Lucemburska od Jošta, kterou Antonín kvůli jeho smrti 18. ledna 1411 nestihl. Také proto jemu a Elišce bylo Lucembursko 13. a 14. srpna 1411 zastaveno za odlišných podmínek, byť některá ustanovení svatební smlouvy, zejména ohledně určitých pohledávek účinná byla. Hlavním úpisem se ovšem stalo Eliščino věno ve výši 120.000 rýn. zl., které získalo statut zajištěné pohledávky na Lucembursku. Hrozbu jeho trvalé ztráty opětovně zažehnala smrt, když Antonín padl 22. října 1415 v bitvě u Azincourtu a pohledávka za věnem měla nyní náležet pouze Elišce.

Jan Bavorský získal zástavní práva na Lucembursko rovněž zprostředkovaně sňatkem s Eliškou Zhořeleckou a svatební smlouvou z 16. září 1417, kterou s ním v Eliščině zastoupení uzavřel Zikmund Lucemburský. Ten mu však na vévodství zapsal jeho vlastní zajištěnou pohledávku ve výši 22.000 rýn. zl. a 10.000 uher. zl. z titulu nesplaceného dluhu. Bavorský vévoda ji ještě za svého života postoupil Elišce pro případ své smrti, k čemuž brzy 5. ledna 1425 došlo. Opětovně tedy Eliška navyšovala svá vlastní zástavní práva vůči Lucembursku.

Práva Viléma Saského byla založena na základě sporné listiny z 23. prosince 1439, kterou jemu a své dceři Anně postoupila vévodství darem královna-vdova Alžběta Lucemburská, která k tomu ovšem nijak oprávněna nebyla. Stanovila alespoň podmínky

darování spočívající v odkupu vévodství od Elišky Zhořelecké a nenarození se syna z její strany. Dne 22. února 1440 se však Alžbětě narodil syn Ladislav zv. Pohrobek, čímž Vilém mohl získat vévodství již jen jako zástavu. Přesto za tímto účelem 22. března 1440 uzavřel s Eliškou smlouvu o odkupu jejích práv na Lucembursko. Smlouvu však nedodržel a Eliška záhy svá práva postoupila dalším. Saský vévoda se nicméně svého zájmu o Lucembursko nevzdal a začal si jej nárokovat z titulu ochránce zákonných dědiců vévodství, tzv. *an statt der rechten erben*, mezi kterými byla i jeho snoubenka Anna Habsburská, popř. pak i z titulu jejího nesplaceného věna.

Eliška Zhořelecká smlouvou z 1. května 1441 postoupila vévodství za souhlasu Alžběty Lucemburské a římského krále Fridricha III. trevírskému arcibiskupovi Jakubovi ze Sierck, avšak záhy 4. října 1441 v Hesdinu tak učinila rovněž ve prospěch burgundského vévody Filipa Dobrého. Ten o její práva projevil zájem již mnohem dříve, když s ní uzavřel 14. března 1427 v Dordrechtu a v letech 1435-1436 několik smluv, ty však pro odpor Zikmunda a lucemburských stavů nevyšly v účinnost. Tyto smlouvy ostatně byly pro Elišku krajně nevýhodné, protože Filip měl její práva získat v podstatě pouze výměnou za uvolnění jejích vdovských důchodů, které zadržoval. Nakonec však burgundský vévoda v Hesdinu zvítězil. S tím ovšem již čeští králové nic společného neměli a stali se obětí jednání Elišky Zhořelecké, která o jejich souhlas nežádala, ačkoliv měla.

Byť z právního hlediska byly Filipovy nároky na Lucembursko na základě smluv s Eliškou Zhořeleckou slabé, jejich politická váha byla jiná a umožnily mu vévodství fakticky ovládnout. Přece se však burgundský vévoda snažil získat další nároky, zejména pak saské pohledávky, a to až mírovou smlouvou z 29. prosince 1443 nebo sňatkovými úmluvami z let 1451-1452. Popřípadě se pokusil získat i přímé vlastní nároky jednáním o sňatku mezi jeho synem Karlem a českou princeznou Alžbětou v letech 1447-1448. Filip Dobrý si slabost svých práv získaných od Elišky Zhořelecké uvědomoval, a proto je po její smrti 3. srpna 1451 začal spíše zamlčovat a naopak připomínat zděděné pohledávky po Antonínovi Brabantském a Janovi Bavorském, které tito měli za Lucemburskem. Tyto pohledávky byly zčásti relevantní jen u Antonína, který skutečně vůči vévodství na příkaz českého krále vynaložil nemalé prostředky. Burgundský vévoda je pak záměrně navyšoval o údajně další nově vzniklé, z české strany nikdy neodsouhlasené.

To už ovšem po Lucembursku zatoužil také francouzský král Karel VII. Počátky jeho zájmu lze sledovat už k roku 1445 a zejména pak v souvislosti se sňatkovým jednáním s Ladislavem Pohrobkem a kandidaturou jeho syna na český trůn. Po neúspěchu

francouzský král účelově změnil postoj a začal podporovat saské nároky na vévodství. Ty měl podle smlouvy z 20. března 1459 koupit za 50.000 zl. a ihned část vévodství ovládl. Přece však zvítězil znovu Filip Dobrý, když Karel VII. nečekaně 22. července 1461 zemřel. Burgundský vévoda v následujícím roce saská práva odkoupil a nový francouzský král Ludvík XI. se svých nároků na Lucembursko vzdal v jeho prospěch.

Čeští panovníci tedy v řadě případů sami poskytli svým soupeřům o Lucembursko právní tituly k jeho držbě, v případě Filipa Dobrého a Karla VII. tomu ovšem bylo jinak. Ti nikdy nezískali přímá práva z české strany, ale vždy zprostředkovaně přes jiné osoby, jejichž nároky byly navíc značně sporné. Kvůli tomu byla ostatně vedena řada neúspěšných jednání. Tyto nároky však uznávaly lucemburské stavy a po smrti Ladislava Pohrobka zejména pak saské nároky, neboť odmítly za svého panovníka přijmout českého krále vešlého z volby. Nakonec to byly právě lucemburské stavy, které Filipovi Dobrému a Karlovi Smělému umožnily vévodství plně ovládat. Později se k burgundským nárokům navzdory dřívějšímu postoji přihlásili i Habsburkové, když se Maxmilián I. roku 1477 oženil s burgundskou dědičkou Marií a čeští králové z řad Jagellonců opětovně v boji o Lucembursko neuspěli.

V případě Lucemburska můžeme být svědky zcela účelových výkladů smluv a jiných právních listin s cílem z nich vytěžit co nejvíce možných nároků. To byl případ zejména dvou základních listin, a sice svatební smlouvy mezi Antonínem Brabantským a Eliškou Zhořeleckou z 27. dubna 1409 a udělení Lucemburska Vilémovi Saskému a Anně Habsburské listinou z 23. prosince 1439. Přestože bylo v těchto listinách postoupení Lucemburska vázáno na řadu podmínek, byly zamlčovány, popř. zcela odlišně interpretovány. Ani případné pozdější nahrazení těchto listin jinými, např. zmíněná svatební smlouva zástavní listinou z 13.-14. srpna 1411, nemělo účinek, byly pro jistotu zcela ignorovány, popř. i odmítány jako falešné. Jistotu neposkytovalo ani postoupení nároků na dalšího. Jan Bavorský svoji pohledávku vůči Zikmundovi Lucemburskému postoupil ještě za svého života Elišce Zhořelecké, přesto i s její pomocí si Filip Dobrý Lucembursko nárokoval. Francouzský král Ludvík XI., který se roku 1462 vzdal svých práv na Lucembursko ve prospěch Filipa Dobrého, pak roku 1477 toto postoupení zamlčel a vznesl na vévodství nové nároky.

Vilém Saský pak účelově roku 1460 popíral samotnou příslušnost Lucemburska ke Koruně české, přestože se jí dříve dovolával při získávání žoldnérů v Čechách. Francouzský král Karel VII. rovněž sám zpočátku při vzetí části vévodství pod ochranu tvrdil jeho

příslušnost ke Koruně české, aby ji později popřel a mohl tak získat saská práva. Naopak burgundský vévoda, který tyto vazby od počátku ignoroval, se jich později v závěru roku 1459 dovolával pro překážení francouzských plánů, aby je pak odkoupením saských práv opět popřel. Nejen tedy právní listiny, ale ani slova panovníků v boji o Lucembursko mnoho neznamenal. Účel světil prostředky.

Ostatně Lucembursko je rovněž zajímavým dokladem významu zástavních práv pro expanzivní politiku středověku. Nikoliv válkou, ale právní cestou a především skrze zástavy byly získávány celé země. Hrozba spočívala právě v prosté skutečnosti, že se nepodaří zastavené území zpět vykoupit. Byť tedy vlastnické právo zůstávalo dlužníkovi, fakticky o svůj majetek přišel ve prospěch věřitele. Tyto tendence pak posilovaly také samotné zástavní smlouvy, které často možnost vykoupení zastavených zemí vázaly na řadu podmínek, aby ještě více znesnadnily dlužníkovi se svého majetku zpět ujmout. Právě burgundskému vévodovi hra s pohledávkami umožňovala sabotovat jakoukoliv snahu českých králů se vévodství zpět domoci. Filipovým cílem bylo především tvrdit takovou výši pohledávek, kterou by bylo nemožné uhradit. Proto si na jednání v Mohuči na jaře 1454 nárokoval pohledávky za cca 1.500.000 rýn. zl., aby pak přátelsky nabízel jejich snížení na třetinu. Pro Korunu českou to ovšem nebyl případ pouze Lucemburska, ale většina jejích držav se časem ocitla v zástavě sousedního panovníka, ze které byla jen těžko zpět získávána. Pouze v jednom případě těžil ze zástavního práva naopak český král, a sice v případě Chebska, které jako říšská zástava se stalo od roku 1322 trvalou součástí českého státu.

Proces odloučení Lucemburska byl svojí dlouhodobostí a komplikovaností ostatně zcela specifický ve srovnání s jinými územními ztrátami Koruny české. Zpravidla se tak totiž stalo poměrně jednoznačně ke konkrétnímu datu a za souhlasu českého panovníka. Markrabství braniborské v letech 1415/1417 zastavil a poté definitivně udělil jako říšské léno Zikmund Lucemburský norimberským purkrabím z rodu Hohenzollernů. Také Horní a Dolní Lužice byla císařem Ferdinandem II. v letech 1623/1635 nejdříve zastavena a posléze postoupena do lenní držby saskému kurfiřtovi Janu Jiřímu, byť při zachování formální české svrchovanosti. Slezsko pak bylo po prohrané válce uznáno Marií Terezií roku 1742 za součást Pruska, což pak ještě několikrát potvrdila. Popřípadě byly komplikované územní spory po čase narovnány, což se podařilo zejména Jiřímu z Poděbrad v letech 1459-1465 ve vztahu k zahraničním majetkům a lénům Koruny české, jejichž právní vazby tak zůstaly zachovány, byť v jiné podobě.

Určit konkrétní datum odloučení Lucemburska ovšem nelze. Je nepochybné, že bylo z větší části ztraceno v závěru roku 1443, kdy jej burgundský vévoda dobyl, popř. na počátku roku 1444, kdy mu jej Eliška Zhořelecká formálně postoupila. Nicméně ještě dlouho poté různé části vévodství dlouho vzdorovaly a veřejně se hlásily k českému králi. Ani 3. listopad 1451, kdy i poslední rebelové se Filipovi poddali, nelze za takové datum považovat, neboť záhy na jaře 1477, kdy burgundští vévodové vymřeli, se opět část stavů hlásila k českému králi. Odloučení Lucemburska byl postupný proces v průběhu celého 15. století. Ztráta tohoto vévodství navíc nikdy právně dořešena nebyla a čeští panovníci s ní nikdy výslovně neprojevili souhlas a nadále na Lucembursko vyjadřovali nárok alespoň pomocí titulace lucemburským vévodou.

Jak bylo v úvodu naznačeno, proces odloučení Lucemburska od Koruny české je však také svědectvím dramatického 15. století obecně. Skrze něj bylo možno sledovat měnící se mocenské poměry v Evropě a střídání panovníků, jakož i hlubší proměny společnosti, větší participace stavů na vládě a vzestupu národnostní uvědomění. Účast Lucemburska na Koruně české poskytuje navíc cennou příležitost nahlížet zejména na české dějiny z jiného úhlu pohledu.

Seznam použité literatury a pramenů

Hlavní edice pramenů

AČ: Archiv Český čili staré písemné památky české i moravské

Díl 1, ed. František Palacký, Praha 1840

Díl 2, ed. František Palacký, Praha 1844

Díl 4, ed. František Palacký, Praha 1846

Díl 5, ed. František Palacký, Praha 1862

Díl 6, ed. František Palacký, Praha 1872

Díl 7, ed. Josef Kalousek, Praha 1887

Díl 11, ed. Josef Kalousek, Praha 1892

Díl 15, ed. Josef Kalousek, Praha 1896

AKČ: Archiv Koruny české

Sv. 5, Katalog listin z let 1378-1437, ed. Antonín Haas, Praha 1947

Sv. 6, Katalog listin z let 1438-1526, ed. Antonín Haas, Praha 1958

CDM: Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

Sv. VII (1334-1349), ed. P. Chlumecky, J. Chytil, Vincenz Brandl, Brno 1858-1868

Sv. VIII (1350-1355), ed. Vincenz Brandl, Brno 1874

Sv. XI (1375-1390), ed. Vincenz Brandl, Brno 1885

Sv. XII (1391-1399), ed. Vincenz Brandl, Brno 1890

Sv. XIII (1400-1407), ed. Vincenz Brandl, Brno 1897

Sv. XIX (1408-1411), ed. Bertold Bretholz, Brno 1903

DRTA: Deutsche Reichstagsakten

Bd. I: König Wenzel. Erste Abtheilung: 1376–1387. Julius Weizsäcker. München 1867

Bd. III: König Wenzel. Dritte Abtheilung: 1397–1400. Julius Weizsäcker. München 1877

Bd. IV: König Ruprecht. Erste Abtheilung: 1400–1401. Julius Weizsäcker. Gotha 1882.

Bd. V: König Ruprecht. Zweite Abtheilung: 1401–1405. Julius Weizsäcker. Gotha 1885.

Bd. VII: Kaiser Sigmund. Erste Abtheilung: 1410–1420. Dietrich Kerler. München 1878.

Bd. IX: Kaiser Sigmund. Dritte Abtheilung: 1427–1431. Dietrich Kerler. Gotha 1887.

Bd. XI: Kaiser Sigmund. Fünfte Abtheilung: 1433–1435. Gustav Beckmann. Gotha 1898

Bd. XII: Kaiser Sigmund. Sechste Abtheilung: 1435–1437. Gustav Beckmann. Gotha 1901.

Bd. XIII: König Albrecht II. Erste Abtheilung: 1438. Gustav Beckmann. Gotha 1925.

- Bd. XIV: König Albrecht II. Zweite Abteilung: 1439. Helmut Weigel. Stuttgart 1935.
- Bd. XV: Kaiser Friedrich III. Erste Abteilung: 1440-1441. Hermann Herre. Gotha 1912
- Bd. XVI: Kaiser Friedrich III. Zweite Abteilung: 1441–1442. 1. Hälfte. Hermann Herre [1921]. 2. Hälfte. Hermann Herre, Ludwig Quidde. Gotha 1928.
- Bd. XVII: Kaiser Friedrich III. Dritte Abteilung: 1442–1445. Walter Kaemmerer. Göttingen 1963.
- Bd. XIX: Kaiser Friedrich III. Fünfte Abteilung, 1. Hälfte: 1453–1454. Helmut Weigel und Henny Grüneisen. Göttingen 1969. Zweiter Teil: Reichsversammlung zu Frankfurt 1454. Barb. von Johannes Helmrath und unter Mitarbeit von Gabriele Annas. München 2013. Dritter Teil: Reichsversammlung zu Wiener Neustadt 1455. Barb. von Gabriele Annas. München 2013

FRA: Fontes rerum Austriacarum, Zweite Abtheilung. Diplomataria et Acta

- Bd. II. Urkunden, Briefe und Actenstücke zur Geschichte der Habsburgischen Fürsten K. Ladislaus Posth., Erzherzog Albrecht VI. und Herzog Siegmund von Österreich: aus den Jahren 1443-1473; aus Originalen oder gleichzeitigen Abschriften. (použito Erste Abtheilung. K. Ladislaus Posthumus. 1453-1457), ed. Joseph Chmel. Wien 1850.
- Bd. VII. Copey-Buch der gemainen Stat Wienn : 1454 - 1464. ed. Hartmann Joseph Zeibig. Wien 1853.
- Bd. XX. Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer : im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450 - 1471). ed. František Palacký. Wien 1860.
- Bd. XLII. Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen (1440 - 1471). ed. Adolf Bachmann. Wien 1879.
- Bd. XLIV. Briefe und Acten zur österreichisch-deutschen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrich III. ed. Adolf Bachmann. Wien 1885.
- Bd. XLVI. Urkundliche Nachträge zur österreichisch-deutschen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrich III. ed. Adolf Bachmann. Wien 1892.

FRB: Fontes rerum Bohemicarum

Tom IV, ed. Josef Emler, Praha 1884

MGH: Monumenta Germaniae historica

Legum sectio IV: Constitutiones et acta publica imperatorum et regum
tomus VIII (1345-1348), ed. Karl Zeumer, Richard Salomon, Hannover 1910-1926
tomus IX (1349), ed. Margarete Kühn, Weimar 1974-1977
tomus XI (1354-1356), ed. Wolfgang D. Fritz, Weimar 1978

RBM: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

Pars III (1311-1333), ed. Josephi Emler, Praha 1890
Pars IV (1333-1346), ed. Josephi Emler, Praha 1892
Pars V, fasc. 1 (1346-1348), ed. Blažena Rynešová, Jiří Spěváček, Praha 1958
Pars V, fasc. 2 (1348-1350), ed. Blažena Rynešová, Jiří Spěváček, Praha 1960
Pars VI, fasc. 1 (1355-1356), ed. Bedřich Mendl, Praha 1928

RI: Regesta Imperii (viz internetové zdroje)

Regg. Pfalzgrafen 2 - Ruprecht 1400-1410
RI XI,1 - Sigmund 1410/11-1424
RI XI,2 - Sigmund 1424-1437
RI XII - Albrecht II. 1438-1439
RI XIII H. 9 - Friedrich III., Regierungsbezirke Koblenz und Trier
RI XIII H. 10 - Friedrich III., Thüringen
RI XIII H. 11 - Friedrich III., Sachsen
RI XIII H. 12 - Friedrich III., Wien, Allgemeine Urkundenreihe 1 (1440-1446)
RI XIII H. 13 - Friedrich III., Wien, Allgemeine Urkundenreihe 2 (1447-1457)

Sněmy české: Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu

Sv. I (1526-1545), Královský český archiv zemský, Praha 1877
Sv. IX (1595-1599), Královský český archiv zemský, Praha 1897
Sv. X (1600-1604), Královský český archiv zemský, Praha 1900

WÜRTH-PAQUET, François-Xavier. Table chronologique des chartes et diplômes relatifs à l'histoire de l'ancien pays de Luxembourg. (popř. Table chronologique des chartes et diplômes relatifs à l'histoire de l'ancien duché de Luxembourg). In: Publications de la Section historique de l'Institut Royal Grand-Ducal de Luxembourg. Luxembourg:

- XXIII(I) Règne de Charles IV, roi des Romains et comte de Luxembourg (1346-1352), 1868
- XXIV(II) Règne de Wenceslas de Bohême, comte, puis duc de Luxembourg (1352-1383), 1869
- XXV(III) Règne de Wenceslas II, roi des Romains et de Bohême, duc de Luxembourg et comte de Chiny (1383–1419), 1870
- XXVI(IV) Règne de Sigismond, empereur des Romains, roi d'Allemagne, de Hongrie et de Bohême, duc de Luxembourg et comte de Chiny (1419-1437). 1871
- XXVII(V) Règne de Albert II, roi des Romains, de Bohême et de Hongrie, duc de Luxembourg (1437-1439). Règne d'Elisabet, veuve d'Albert II, roi des Romains, de Bohême et de Hongrie, et duchesse de Luxembourg (1439). 1873
- XXVIII(VI) Guillaume, de Saxe, et Anne, sa femme, Duc et Duchesse de Luxembourg; Elisabeth, de Görlitz, tenant le Luxembourg par engagère (1439-1443). 1873
- XXIX(VII) Ladislas, roi de Hongrie, de Bohême etc., duc de Luxembourg. Elisabeth, de Görlitz, duchesse de Luxembourg, comtesse de Chiny, tenant le Pays par engagère; Philippe, duc de Bourgogne, son mambour, et gouverneur de Luxembourg (1443-1451). 1875
- XXX(VIII) Ladislas, roi de Hongrie, de Bohême et duc de Luxembourg; Philippe, duc de Bourgogne, tenant le Pays par engagère (1451-1457). 1875
- XXXI(IX) Philippe-le-Bon, duc de Bourgogne, tenant le pays de Luxembourg par engagère, l'acquiert par suite des cessions lui faites par Guillaume, duc de Saxe, et Anne, sa femme, et par Louis XI, roi de France (1457-1462). 1877
- XXXII(X) Philippe-le-Bon, duc de Bourgogne, tenant le pays de Luxembourg par engagère, depuis les cessions lui faites par Guillaume, duc de Saxe, et Anne, sa femme, et par Louis XI, roi de France (1463-1467). 1878
- XXXIV(XII) Charles-le-Téméraire, duc de Bourgogne et de Luxembourg (1467-1477). 1880
- XXXV(XIII) Marie de Bourgogne et Maximilien d'Autriche (1477-1482). Philippe-le-Bel sous la tutelle de son père Maximilien (1482-1494). 1882
- XXXVII(XV) Philippe-le-Beau, archiduc d'Autriche etc. (1494-1506). 1885

Literatura, studie, kroniky, menší edice pramenů

- 1) ADAMOVIČ, Karolina. K heraldické výzdobě Staroměstské mostecké věže. Právně historický pohled, s. 44-62. In: Pražský sborník historický 15, Praha 1982.
- 2) BARANTE, Amable Guillaume Prosper Brugière de, GACHARD, Louis Prosper. Histoire des ducs de Bourgogne de la maison de Valois, 1364-1477. Nouvelle édition enrichie d'un grand nombre de notes par M. Gachard. Bruxelles: Wahlen, 1838, 2 sv.
- 3) BARTOŠ, František Michálek. Čechy v době Husově: 1378-1415. In: České dějiny, Díl 2. Část 6, 1. vyd., Praha: Jan Laichter 1947.
- 4) BASIN, Thomas, QUICHERAT, Jules-Étienne-Joseph. Histoire des règnes de Charles VII et Louis XI. Tome 4. Paris 1859.
- 5) BAUM, Wilhelm, KAVKA, František, ed. Císař Zikmund: Kostnice, Hus a války proti Turkům. Překlad Danuše Martinová a Pavel Kocek. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1996.
- 6) BEAUCOURT, Gaston du Fresne. Histoire de Charles VII. Díl 2. Le roi de Bourges, 1442-1435. Paris: Picard, 1882.
- 7) BEAUCOURT, Gaston du Fresne. Histoire de Charles VII. Díl 3. Le réveil du roi, 1435-1444. Paris: Picard, 1885.
- 8) BEAUCOURT, Gaston du Fresne. Histoire de Charles VII. Díl 4. L'expansion de la royauté, 1444-1449. Paris: Picard, 1888.
- 9) BEAUCOURT, Gaston du Fresne. Histoire de Charles VII. Díl 6. La fin du règne, 1454-1461. Paris: Picard, 1891.
- 10) BERTELIO, Joanne. Historia lxxembvrgensis seu Commentariivs qvo Dvcvm Lxxembvrgensivm. Coloniae 1638.
- 11) BERTHOLET, Jean. Histoire ecclésiastique et civile du Duché de Luxembourg et Comté de Chiny. Troisième Partie, Depuis Sigéfroy, premier Comte de Luxembourg. Tome sixième. Luxembourg: Chez Andre Chevalier, Imprimeur de Sa Majesté la Reine de Hongrie & de Boheme, & Marchand Libraire, 1743.
- 12) BERTHOLET, Jean. Histoire ecclésiastique et civile du Duché de Luxembourg et Comté de Chiny. Quatrième Partie, Depuis Wenceslas, premier Duc de Luxembourg. Tome septième. Luxembourg: Chez Andre Chevalier, Imprimeur de Sa Majesté la Reine de Hongrie & de Boheme, & Marchand Libraire, 1743.
- 13) BERTHOLET, Jean. Histoire ecclésiastique et civile du Duché de Luxembourg et Comté de Chiny. Quatrième Partie, Depuis Wenceslas, premier Duc de Luxembourg.

- Tome huitième. Luxembourg: Chez Andre Chevalier, Imprimeur de Sa Majesté la Reine de Hongrie & de Boheme, & Marchand Libraire, 1743.
- 14) BIRK, Ernst. Actenstücke, Herzog Philipp's von Burgund Gesandtschaft an den Hof des römischen Königs Friedrich IV in den Jahren 1447 und 1448 betreffend. In: Der Österreichische Geschichtsforscher (ed. CHMEL, Joseph). Bd. 1. Wien 1838.
 - 15) BLÁHOVÁ, Marie a kol. Historická chronologie. 1. vyd. Praha: Libri, 2001.
 - 16) BLÁHOVÁ, Marie, MAŠEK, Richard. Karel IV.: státnické dílo. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003.
 - 17) BLOCKMANS, Wim, PREVENIER, Walter. The Promised Lands. The Low Countries Under Burgundian Rule, 1369-1530. Transl. by Elizabeth Fackelman. Philadelphia: University of Pennsylvania, 1999.
 - 18) BOBKOVÁ, Lenka. Poměr korunních zemí k Českému království ve světle ustanovení Karla IV. Právněhistorické studie. 34. Praha: Karolinum, 1997. S. 17-38.
 - 19) BOBKOVÁ, Lenka. Soupis českých držav v Horní Falcí a ve Francích za vlády Karla IV., s. 169-228. In: Sborník archivních prací 30, č. 1, Praha 1980.
 - 20) BOBKOVÁ, Lenka. 7.4.1348 - Ustavení Koruny království českého: český stát Karla IV. Vyd. 1. Praha: Havran, 2006.
 - 21) BOBKOVÁ, Lenka. Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně. Ústí nad Labem. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica., Studia historica; 1/1, Pedagogická fakulta UJEP, 1993.
 - 22) BOBKOVÁ, Lenka. Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. IV.a, 1310-1402. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2003.
 - 23) BOBKOVÁ, Lenka, BARTLOVÁ, Milena. Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. IV.b, 1310-1402. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2003.
 - 24) CIR COURT, Albert de, WERVEKE, Nicolas van. Documents luxembourgeois à Paris concernant le gouvernement du duc Louis d'Orléans. In: Publications de la Section historique de l'Institut Royal Grand-Ducal de Luxembourg, sv. 40. Luxembourg 1889. S. 53-148.
 - 25) COMMYNES, Philippe, GODEFROY, Denis, FRESNOY, Nicolas Lenglet du. Memoires de messire Philippe de Comines, seigneur d'Argenton, Où l'on trouve l'Histoire des Rois de France Louis XI. et Charles VIII. Tome 1. Nouvelle edition. Londres, Paris: Rollin, 1747.

- 26) COMMYNES, Philippe, GODEFROY, Denis, FRESNOY, Nicolas Lenglet du. Memoires de messire Philippe de Comines, seigneur d'Argenton, Où l'on trouve l'Histoire des Rois de France Louis XI. et Charles VIII. Tome 2. Nouvelle edition. Londres, Paris: Rollin, 1747.
- 27) COMMYNES, Philippe, GODEFROY, Denis, FRESNOY, Nicolas Lenglet du. Memoires de messire Philippe de Comines, seigneur d'Argenton, Où l'on trouve l'Histoire des Rois de France Louis XI. et Charles VIII. Tome 3. Nouvelle edition. Londres, Paris: Rollin, 1747.
- 28) COMMYNES, Philippe, GODEFROY, Denis, FRESNOY, Nicolas Lenglet du. Memoires de messire Philippe de Comines, seigneur d'Argenton, Où l'on trouve l'Histoire des Rois de France Louis XI. et Charles VIII. Tome 4. Nouvelle edition. Londres, Paris: Rollin, 1747.
- 29) ČORNEJ, Petr. Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V., 1402-1437, Vyd. 2. Praha: Paseka, 2010.
- 30) ČORNEJ, Petr, BARTLOVÁ, Milena. Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. VI. Praha: Paseka, 2007.
- 31) DIENEMANN, Otto. Die Besitzpolitik König Wenzels. Halle a. d. Saale 1910.
- 32) DIETZE, Ursula von. Luxemburg zwischen Deutschland und Burgund. 1383-1443. Göttingen: Philosophischer Fakultät der Georg-August-Universität, 1955.
- 33) DOGIEL, Maciej. Codex diplomaticvs Regni Poloniae et Magni Dvcatvs Litvaniae, Tomvs I, Vilnae 1758.
- 34) DRŠKA, Václav. Dějiny Burgundska: nomen Burgundiae ve středověku. Vyd. 1. České Budějovice: Vedita, 2011.
- 35) DYNTER, Edmond; WAUQUELIN, Jean; RAM, Petrus Franciscus Xaverius de. Chronique des ducs de Brabant, Tome 2, Bruxelles: M. Hayez, 1854.
- 36) DYNTER, Edmond, WAUQUELIN, Jean. Chronique des ducs de Brabant, Tome 3, Bruxelles: M. Hayez, 1857.
- 37) ESCHENLOER, Peter; MARKGRAF, Hermann von. Historia Wratislaviensis et que post mortem regis Ladislai sub electo Georgio de Podiebrat Bohemorum rege illi acciderant prospera et adversa. In: Scriptorum rerum Silesiacarum, Herausgegeben vom Vereine für Geschichte und Alterthum Schlesiens, Bd. 7. Breslau: Josef Max, 1872.

- 38) ESZLARY, Charles de. Le mariage de Wladislas II Jagellon et d'Anne de Foix (1502), d'après les documents des Archives de la Loire-Atlantique. In: Mémoires de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Bretagne. Sv. 45. Bretagne: 1965. S. 5-39.
- 39) FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana: Lucembursko mezi Francií a Římskou říší: cesta Václava I. k moci (1334-1354), s. 293-353. In: Korunní země v dějinách českého státu I. Integrační a partikulární rysy českého státu v pozdním středověku. Ústí nad Labem 2003.
- 40) FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana. Wenceslas de Boheme: un prince au carrefour de l'Europe. Paris: Presses de l'université Paris-Sorbonne, 2013.
- 41) FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana: Zapomenutý vévoda. Václav Lucemburský (1337-1382), s. 34-37. In: Dějiny a současnost, Roč. 32, č. 1, 2010.
- 42) FIRNHABER, Friedrich. Beiträge zur Geschichte Ungerns unter der Regierung der Könige Wladislaus II. und Ludwig II. 1490-1526. In: Archiv für österreichische Geschichte (AÖG), Bd. 3 Wien, 1849. S. 375-552.
- 43) GADE, John Allyne. Luxemburg In the Middle Ages. Leiden: E. J. Brill, 1951.
- 44) GACHARD, Louis Prosper. Analectes historiques. Sv. 2 (5,6 a 7 serie), Bruxelles 1859.
- 45) GELNAROVÁ, Hana. Čechy a Lucembursko ve 14. a 15. století. Diplomová práce. Vedoucí práce František Šmahel. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta 1994.
- 46) GRÜNHAGEN, Colmar; MARKGRAF, Hermann von. Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter (LBUS). Díl 1. In: Publicationen aus den k. Preussischen Staatsarchiven, Sv. 7. Leipzig 1881.
- 47) HANSEN, Joseph. Westfalen und Rheinland im 15. Jahrhundert. Bd. 1: Die Soester Fehde. In: Publikationen aus den königlich-preußischen Staatsarchiven, Bd. 34. Leipzig: Hirzel, 1888.
- 48) HANSEN, Joseph. Westfalen und Rheinland im 15. Jahrhundert. Bd. 2: Münsterische Stiftsfehde. In: Publikationen aus den königlich-preußischen Staatsarchiven, Bd. 42. Leipzig: Hirzel, 1890.
- 49) HASSELHOLDT-STOCKHEIM, Gustav von. Urkunden und Beilagen zur Geschichte Herzogs Albrecht IV. von Bayern und seiner Zeit. Bd. I., I. Abtheilung. Urkunden und Beilagen zum Kampfe der wittelsbachischen und brandenburgischen Politik in den Jahren 1459 bis 1465. Leipzig 1865.

- 50) HEIMANN, Heinz-Dieter. O "zahraniční politice" v době "české anarchie". (Pozdně středověké české žoldnéřství jako problém studia). In: Český časopis historický, roč. 88 č. 6. Praha: Historický ústav ČSAV, 1990, s. 834-851.
- 51) HEIMANN, Heinz-Dieter. Zwischen Böhmen und Burgund. Zum Ost-Westverhältnis innerhalb des Territorialsystems des deutschen Reiches im 15. Jahrhundert. Köln, Wien 1982.
- 52) HERBOMEZ d', Armand. Épisode de l'histoire diplomatique du XVe siècle. Le traité de 1430 entre Charles VII et le duc d'Autriche. In: Revue des questions historiques, Roč. 16, sv. 31. Paris, 1882. S. 409-437.
- 53) HRUBÝ, Venceslaus. Archivum Coronae regni Bohemiae (ACRB), Tomus II (1346-1355). Praha 1928.
- 54) CHIFLETIO, Ioanne Iacobo. Alsatia, ivre proprietatis et protectionis, Philippo IV. regi catholico vindicata. Antverpiae 1650.
- 55) CHMEL, Joseph. Materialien zur österreichischen Geschichte. Aus Archiven und Bibliotheken. Bd. 1. Linz 1832.
- 56) CHMEL, Joseph. Materialien zur österreichischen Geschichte. Aus Archiven und Bibliotheken. Bd. 2. Wien 1837.
- 57) CHMEL, Joseph. Monumenta Habsburgica. Sammlung von Actenstücken und Briefen zur Geschichte des Hauses Habsburg in dem Zeitraume von 1473 bis 1576. Actenstücke und Briefe zur Geschichte des Hauses Habsburg im Zeitalter Maximilian's I. Erste Abtheilung. Bd. 1. Wien 1854.
- 58) CHMEL, Joseph. Monumenta Habsburgica. Sammlung von Actenstücken und Briefen zur Geschichte des Hauses Habsburg in dem Zeitraume von 1473 bis 1576. Actenstücke und Briefe zur Geschichte des Hauses Habsburg im Zeitalter Maximilian's I. Erste Abtheilung. Bd. 2. Wien 1855.
- 59) CHMEL, Joseph. Monumenta Habsburgica. Sammlung von Actenstücken und Briefen zur Geschichte des Hauses Habsburg in dem Zeitraume von 1473 bis 1576. Actenstücke und Briefe zur Geschichte des Hauses Habsburg im Zeitalter Maximilian's I. Erste Abtheilung. Bd. 3. Wien 1858.
- 60) CHMEL, Joseph. Regesta chronologico-diplomatica Friderici III. Romanorum Imperatoris (Regis IV.). Wien 1839.
- 61) JARRY, Eugène. La vie politique de Louis de France duc d'Orléans 1372-1407. Paris: Picard, 1889.

- 62) JIREČEK, Hermenegildi. Codex iuris Bohemici (CIB). Tomi II, pars 1(1306-1378). Praha 1896.
- 63) KALOUSEK, Josef. České státní právo. Vyd. 2., místy opr. Praha: Bursík & Kohout, 1892.
- 64) KAPRAS, Jan. Právní dějiny zemí koruny České. Díl 2, Dějiny státního zřízení. Část 1, Doba předbělohorská, Praha: Česká grafická unie, 1913.
- 65) KATONA, Stephano. Historia critica regvm Hvngrariae stirpis mixtae. Sv. 6, ordine 13. Pestini 1790.
- 66) KAVKA, František. Poslední Lucemburk na českém trůně: Králem uprostřed revoluce. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1998.
- 67) KAVKA, František. Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378): (Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika). 2 sv., 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993.
- 68) KILIÁN, Jan. Hrady a zámky Lucemburska. 1. vyd. Praha: Libri, 2010.
- 69) KOPIČKOVÁ, Božena. Bemerkungen zur Regierung König Wenzels IV. und Markgrafen Jobsts in Luxemburg, s. 213-225. In: Husitství - Reformace - Renaissance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela. Praha: Historická ústav, 1994.
- 70) KOPIČKOVÁ, Božena. Originální listiny Václava IV. ve Státním archivu v Lucemburku a jejich zpřístupnění v edicích, s. 243-251. In: Mediaevalia Historica Bohemica 3. Praha, 1993.
- 71) KOPIČKOVÁ, Božena. V soumraku Lucemburků, s. 9-14. In: Dějny a současnost, r. 16, č. 6, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1994.
- 72) KOŘÍNKOVÁ, Jaroslava. Vztahy Čech a Lucemburska v letech 1310-1419. Diplomová práce. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1978.
- 73) KOSTLÁN, Antonín; VANÍČEK, Vratislav a MORAVCOVÁ, Dagmar. Encyklopedie dějin Německa. Vyd. 1. Praha: Ivo Železný, 2001.
- 74) LEROUX, Alfred: Nouvelles recherches critiques sur les relations politiques de la France avec l'Allemagne de 1378 à 1461. Paris: Bouillon, 1892.
- 75) LICHNOWSKY, Eduard Marie von. Geschichte des Hauses Habsburg. Sv. 5. Wien, 1841.
- 76) LICHNOWSKY, Eduard Marie von. Geschichte des Hauses Habsburg. Sv. 6. Wien, 1842.
- 77) LICHNOWSKY, Eduard Marie von. Geschichte des Hauses Habsburg. Sv. 7. Wien, 1843.

- 78) LICHNOWSKY, Eduard Marie von. Geschichte des Hauses Habsburg. Sv. 8. Wien, 1844.
- 79) LIPPERT, Woldemar. La Bourgogne et la Saxe, 1451-1454. Nouvelles recherches et documents sur un projet de mariage du comte de Charollais et sur la question luxembourgeoise. In: Mémoires de la Société Eduenne, Nouvelle serie, Sv. 25. Autun 1897.
- 80) LUDEWIG, Johann Peter von. Reliquiae manvscriptorum omnis aevi, diplomatvm ac monvmentorvm, ineditorvm adhvc. Bd. 9, Francofurti, 1731.
- 81) LÜNIG, Johann Christian. Codex Germaniae Diplomaticus (CGD). Bd. 1. Frankfurt am Main und Leipzig 1732.
- 82) LÜNIG, Johann Christian. Codex Germaniae Diplomaticus (CGD). Bd. 2. Frankfurt am Main und Leipzig 1733.
- 83) LÜNIG, Johann Christian. Des Teutschen Reichs-Archiv (TRA). Sv. 5. Pars Specialis, Leipzig 1713.
- 84) LÜNIG, Johann Christian. Des Teutschen Reichs-Archiv (TRA). Sv. 6. Partis Specialis Continuatio I, Leipzig 1711.
- 85) LÜNIG, Johann Christian. Des Teutschen Reichs-Archiv (TRA). Sv. 7. Partis Specialis Continuatio I. [Anhang und ... Fortsetzung], Leipzig 1711.
- 86) MACEK, Josef. Jagellonský věk v českých zemích. Díl 1,2. 1471-1526. Vyd. 2. Praha: Academia, 2001
- 87) MACEK, Josef. Král Jiří a Francie v l. 1466-1468. In: Československý časopis historický, roč. 15 č. 4. Praha: Historický ústav ČSAV, 1967
- 88) MACEK, Josef. Le mouvement conciliaire, Louis XI et Georges de Poděbrady (en particulier dans le période 1466 - 1468). In: Historica, sv. 15. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1967, s. 5-63.
- 89) MALECZEK, Werner. Die diplomatischen Beziehungen zwischen Österreich und Frankreich in der Zeit von 1430-1474. Universität Innsbruck 1969.
- 90) MALECZEK, Werner. Österreich-Frankreich-Burgund. Zur Westpolitik Herzog Friedrichs IV. in der Zeit von 1430 bis 1439. In: Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung (MIÖG), Sv. 79, 1971. S. 111-155.
- 91) MARŠAN Robert. Jak došlo k odtržení Lucemburska od Koruny české, s. 704-713. In: Sborník věd právních a státních 33, Praha 1933, s. 704-713.
- 92) MEYERS, Joseph. Geschichte Luxemburgs. Luxembourg: Paul Bruck, 1962.

- 93) MIERIS, Frans van. Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland, en heeren van Vriesland. Sv. 4. Leyden 1756.
- 94) MONE, Franz Joseph. Quellensammlung der badischen Landesgeschichte. Sv. 1. Karlsruhe 1848.
- 95) MUND, Stéphane. Antoine de Bourgogne, prince français et duc de Brabant (1404-1415), s. 319-355. In: Revue belge de philologie et d'histoire. Tome 76 fasc. 2. Bruxelles 1998.
- 96) MULLER, Pierre-Joseph. Tatsachen aus der Geschichte des Luxemburger Landes. Luxemburg: Schroell, 1932.
- 97) NEUMANN, Augustin Alois, KRATOCHVIL, Josef. Francouzská hussitica. Řada druhá, Akta z doby poděbradské, theologická literatura francouzská, a vyprávěcí prameny. In: Studie a texty k náboženským dějinám českým; roč. 4, č. 3-4. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1925.
- 98) PALACKÝ, František. Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě. Dílu 3. Částka 1. Od roku 1403 do 1424, čili od počátku nepokojůw husitských až po smrt Žižkowu. Praha: Kalve, 1850.
- 99) PALACKÝ, František. Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě. Dílu 3. Částka 2. Od roku 1424 do 1439, čili od Žižkowy do Albrechtowy smrti. Praha: Kalve, 1851.
- 100) PALACKÝ, František. Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě. Díl 4, Částka 1. Wěk Jiřího z Poděbrad. Od roku 1439 do 1457, čili do smrti krále Ladislawa. Praha: Tempský, 1857.
- 101) PALACKÝ, František. Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě. Díl 4, Částka 2. Wěk Jiřího z Poděbrad., Od roku 1457 do 1471, čili do smrti krále Jiřího. Praha: Tempský, 1860.
- 102) PALACKÝ, František. Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě. Díl 5, Částka 1. Wěk Jagellonský. Kralowání Wladislawa II. od r. 1471 do 1500. Praha: Tempský, 1865.
- 103) PALACKÝ, František. Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě. Díl 5, Částka 2. Wěk Jagellonský. Kralowání Wladislawa II. a Ludwíka I. od r. 1500 do 1526. Praha: Tempský, 1867.

- 104) PAŽOUT, Julius. König Georg von Böhmen und die Concilfrage im Jahre 1467. Ein Beitrag zur Gerschichte von Böhmen. In: Archiv für österreichische Geschichte (AÖG), Sv. 40, Wien 1869. S. 323-371.
- 105) PÉPORTÉ, Pit. Emperor Sigismund and the Land of his Forefathers, s. 61-70. In: Sigismund von Luxembourg. Ein Kaiser in Europa. Tagungsband des internationalen historischen und kunsthistorischen Kongresses in Luxembourg, 8. - 10. Juni 2005. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 2006.
- 106) PÉPORTÉ, Pit, KMEC, Sonja, MAJERUS, Benoît, MARGUE, Michel. Inventing Luxembourg. Representations of the Past, Space, and Language from the Nineteenth to the Twenty-First Century. Leiden: Brill, 2010.
- 107) PIRENNE, Henri. Histoire de Belgique. Sv. 2. Du commencement du XIVe siècle a la mort de Charles le Téméraire. Bruxelles: H. Lamertin, 1905.
- 108) PLANCHER, Dom Urbain. Histoire générale et particuliere de Bourgogne, avec les Preuves justificatives. Dijon : Frantin, 1781, reed. Paris: Éditions du Palais royal, 1974.
- 109) PRIEBATSCH, Felix. Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles. Bd. 1. In: Publikationen aus den k. Preußischen Staatsarchiven, Bd. 59. Leipzig, 1894.
- 110) PRIEBATSCH, Felix. Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles. Bd. 2. In: Publikationen aus den k. Preußischen Staatsarchiven, Bd. 67. Leipzig, 1898.
- 111) PRIEBATSCH, Felix. Politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles. Bd. 3. In: Publikationen aus den k. Preußischen Staatsarchiven, Bd. 71. Leipzig, 1897.
- 112) QUICKE, Fritz. Les origines de l'Etat bourguignon. L'accession de la maison de Bourgogne aux duchés de Brabant et de Limbourg (1383-1407). Première partie: Jusqu'à l'acquisition du duché de Limbourg et des terres d'Outre-Meuse (1383-1396), Bruxelles: Palais des Académies, 1939.
- 113) QUICKE, Fritz. Les Pays-Bas la veille de l'unification bourguignonne (1356–1384), Bruxelles 1947.
- 114) QUICKE, Fritz. Un testament inédit de l'empereur Charles IV., s. 256-277. In: Revue belge de philologie et d'histoire. Tome 6, 1927.
- 115) RACHFAHL, Felix. Die Trennung der Niederlande vom Deutschen Reiche. In: Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst. Roč. 19. Trier 1900. S. 79-119.
- 116) REICHERT, Winfried. Johann der Blinde als Graf von Luxemburg, s. 169-196. In: Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen (1296-1346).

- Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes, 22.-26. Oktober 1996. Luxembourg: Imprimerie Rapidpress, 1997.
- 117) REICHERT, Winfried. Landesherrschaft zwischen Reich und Frankreich: Verfassung, Wirtschaft und Territorialpolitik in der Grafschaft Luxemburg von der Mitte des 13. bis zur Mitte des 14. Jahrhunderts. Trier: Verlag Trierer Historische Forschungen, 1993. 2 sv. (1174 s.). Trierer historische Forschungen, sv. 24.
- 118) REILHAC, Jean de.; REILHAC, Anatole de. Jean de Reilhac, secrétaire, maître des comptes, général des finances et ambassadeur des rois Charles VII, Louis XI & Charles VIII. Documents pour servir à l'histoire de ces règnes de 1455 à 1499. Tome 1. Paris 1886.
- 119) RICHTER, Fritz. Der Luxemburger Erbfolgestreit in den Jahren 1438-1443. In: Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst. Ergänzungsheft. Roč. 5. Trier 1889.
- 120) ROYA, Aegidius. Rerum Belgicarum. Annales chronicet historici. Tomus 1. Francofurti 1620.
- 121) SANMANN, Hedwig von Bülow: Die Inkorporationen Karls IV. Ein Beitrag zur Geschichte des Staatseinheitsgedankens im späteren Mittelalter. In: Marburger Studien zur älteren deutschen Geschichte II. 8, Marburg: N.G. Elwert, 1942.
- 122) SEDLÁČEK, August. Zbytky register králů římských a českých z let 1361-1480. In: Historický archiv, sv. 39. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1914.
- 123) SCHLESINGER, Ludwig. Eine Erbtheilungs – und Erbfolgeordnungsurkunde Karls IV. In: Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen (MVGDB), ročník 31, Prag 1893.
- 124) STARÝ, Marek. K otázce závaznosti lucembursko-habsburských dědických smluv ze 14. a 15. století. Pocta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008.
- 125) STEHLÍK, Martin: Začlenění Lucemburska mezi země Koruny české. In: Právněhistorické studie 44/1, ed. Ladislav Soukup. Praha 2014. S. 33-66.
- 126) SPĚVÁČEK, Jiří. Jan Lucemburský a jeho doba, 1296-1346: K prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1994.
- 127) SPĚVÁČEK, Jiří. Karel IV.: život a dílo. 1316-1378. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1979.

- 128) SPĚVÁČEK, Jiří. Václav IV. 1361-1419: K předpokladům husitské revoluce. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1986.
- 129) ŠTĚPÁN, Václav. Moravský markrabě Jošt, (1354-1411). vyd. 1. Brno: Maticе moravská, 2002.
- 130) STIEBER, Miloslav. České státní smlouvy. Historický nástin. Praha: Sborník věd právních a státních, sv. 22, 1910.
- 131) TELEKI, József. Hunyadiak kora Magyarországon. Sv. X. Pesten 1853.
- 132) THEINER, Augustino. Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia maximam partem nondum edita ex tabularis Vaticanis deprompta collecta ac serie chronologica disposita. Tomus II ab Ioanne PP. XXIII. usque ad Pium PP. V. 1410-1572: Romae 1861
- 133) URBÁNEK, Rudolf. Dvě studie o době poděbradské, Brno 1929.
- 134) URBÁNEK, Rudolf. Konec Ladislava Pohrobka. In: Rozpravy České akademie věd a umění, sv. 67. Praha: Česká akademie věd a umění, 1924.
- 135) URBÁNEK, Rudolf. Ve službách Jiříka krále. Deníky panoše Jaroslava a Václava Šaška z Bířkova. Praha: Evropský literární klub, 1940.
- 136) URBÁNEK, Rudolf. Věk poděbradský. Část I. In: České dějiny, díl III. Praha 1915.
- 137) URBÁNEK, Rudolf. Věk poděbradský. Část II. In: České dějiny, díl III. Praha 1918.
- 138) URBÁNEK, Rudolf. Věk poděbradský. Část III. In: České dějiny, díl III. Praha 1930.
- 139) URBÁNEK, Rudolf. Věk poděbradský. Čechy za kralování Jiříka z Poděbrad. Léta 1460-1464. Část IV. In: České dějiny, díl III. Praha 1962.
- 140) VAESEN, Joseph; CHARAVAY, Étienne. Lettres de Louis XI. Roi de France. Tome 2, Paris 1885.
- 141) VANĚČEK, Václav. Všeobecná mírová organizace podle návrhu českého krále Jiřího z let 1462/1464. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.
- 142) VAUGHAN, Richard. Charles the Bold. the Last Valois Duke of Burgundy. London: Longman, 1973.
- 143) VAUGHAN, Richard. John the Fearless. The Growth of Burgundian Power. [Rev. ed.]. London: Longman, 1979.
- 144) VAUGHAN, Richard. Philip the Bold. The Formation of the Burgundian State. [Rev. ed.]. London: Longman, 1979.
- 145) VAUGHAN, Richard. Philip the Good. The Apogee of Burgundian Power. london: Longmans, 1970.

- 146) VESELÝ, Jiří, *Obnova zahraničních lén České koruny za Jiříka z Poděbrad*, Právněhistorické studie 8, Praha 1962, s. 261–279.
- 147) VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. 3. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012.
- 148) VERKOOREN, Alphonse. *Inventaire des chartes et cartulaires du Luxembourg (Comté puis Duché)*, Tome IV. Bruxelles 1917.
- 149) WEBER, Paul. *Geschichte des Luxemburger Landes*. 2 vydání. Luxemburg: Victor Buck, 1940.
- 150) WERVEKE, Nicolas van. *Briefwechsel zwischen dem Grafen Robert von Virneburg und den sächsischen Gesandten in Luxemburg 1443*. In: *Das Luxemburger Land*. Roč. 5, 1886. S. 299-302, 316-320, 335-336, 347-352, 355-359, 371-375, 385-389, 401-405.
- 151) WERVEKE, Nicolas van. *Definitive Erwerbung des Luxemburger Landes durch Philipp, Herzog von Burgund*. Beitrag zur Geschichte des luxemburger Landes während der Jahre 1458-1462. In: *Das Luxemburger Land*. Roč. 4, 1885. S. 3-11, 16-25, 33-41, 51-58, 65-74, 81-86.
- 152) WERVEKE, Nicolas van. *Der letzte Versuch der Herzoge von Sachsen zur Erwerbung des luxemburger Landes*. In: *Ons Hémecht* Roč. 4, 1898. S. 131-148, 195-211.
- 153) WERVEKE, Nicolas van. *Choix de documents luxembourgeois inédits, tirés des archives de l'Etat à Bruxelles*. In: *Publications de la Section historique de l'Institut Royal Grand-Ducal de Luxembourg*, sv. 40. Luxemburg 1889. S. 149-252
- 154) WERVEKE, Nicolas van. *Les charges du pays de Luxembourg en 1464*. In: *Das Luxemburger Land*. Roč. 3, 1884. S. 500-501, 515-518, 531-533, 546-548, 562-565, 579-582, 594-596, 611-613, 626-628.
- 155) WERVEKE, Nicolas van. *Occupation du Luxembourg par les Bourguignons en 1443*. In: *Das Luxemburger Land*. Roč. 2, 1883. S. 372-373, 385-387, 402-403.
- 156) WERVEKE, Nicolas van. *Sachsen und Luxemburg*. In: *Das Luxemburger Land*. Roč. 3, 1884. S. 685-688.
- 157) WERVEKE, Nicolas van. *Von der vermeinten Gerechtigkeit des Hauses Sachsen an dem herzogthum Luxemburg*. In: *Das Luxemburger Land*. Roč. 2, 1883. S. 593-595, 611-615.

- 158) WERVEKE, Nicolas van. Wenzel von Böhmen als Herzog von Luxemburg. In: Das Luxemburger Land. Roč. 5, 1886. S. 394-400, 411-415, 417-421, 440-443, 452-455, 465-468, 482-485, 497-510, 515-519.
- 159) WÜRTH-PAQUET, François-Xavier; WERVEKE, Nicolas van. Archives de Clervaux, analysées et publiées. Publications de la Section historique de l'Institut Royal Grand-Ducal de Luxembourg, sv. 36, Luxembourg 1883.
- 160) WÜRTH-PAQUET, François-Xavier. Recueil de choses advenues du temps et gouvernement de très haulte mémoire feu Charles, duc de Bourgoingue, de Brabant, de Lemberg, de Luxembourg, de Gheldres, conte de Flandres, Darthois, de Bourgoingue, de Haynault, de Hollande, de zeelande, et de Zuytphen, estant le sg. du Fay gouverneur au pays de Luxembourg. In: Publications pour la Recherche et la Conservation des Monuments Historiques dans le Grand-Duché de Luxembourg, sv. 3. Luxembourg 1848. S. 85-153.

Internetové zdroje:

- 1) <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>>
Internetový projekt Univerzity v Kolíně n. Rýnem digitalizace evropských archivních fondů. Použit digitalizovaný fond Národního archivu, fond Archiv české koruny
- 2) <<http://www.regesta-imperii.de>>
Internetový projekt Akademie der Wissenschaften und der Literatur Mainz digitalizace edice pramenů Regesta Imperii

Abstrakt

Předmětem rigorózní práce je popsat a analyzovat proces odloučení Lucemburska od Koruny české. Téma bylo vybráno z důvodu, že nebylo dosud historiografií řešeno. Práce se opírá především o primární zdroje a pracuje s citacemi obsahu právních dokumentů. Úvod práce nastiňuje význam této problematiky a stávající literaturu a prameny. První kapitola rámcově popisuje proces začlenění Lucemburska mezi země Koruny české. Následující kapitola pak popisuje převzetí Lucemburska králem Václavem IV. na základě jeho nástupnictví po Václavovi Lucemburském a zastavování tohoto vévodství dalším panovníkům, Joštovi Lucemburskému a Ludvíkovi Orleánskému. Tato kapitola však popisuje zejména počátky burgundské expanze do Lucemburska založené svatební smlouvou mezi Eliškou Zhořeleckou a Antonínem Brabantským. Třetí kapitola se zabývá snahou králů Zikmunda Lucemburského a Albrechta II. zachovat Lucembursko pro Korunu českou a současně snahu burgundského vévody Filipa Dobrého získat vévodství od Elišky Zhořelecké pomocí vzájemných smluv. Následující kapitola zmiňuje snahu dalších panovníků Lucembursko ovládnout, zejména pak Vilémem Saským, trevírským arcibiskupem Jakubem ze Sierck a opětovně burgundským vévodou Filipem Dobrým. Přitom analyzuje zejména smlouvy, které za tímto cílem tito panovníci s Eliškou uzavřeli. Zabývá se také projevem dědických nároků Elišky Zhořelecké na Lucembursko. Pátá kapitola popisuje ztrátu Lucemburska v letech 1442-1444, kdy bylo toto vévodství nakonec vojensky ovládnuto burgundským vévodou Filipem Dobrým ve válce s Vilémem Saským. Současně analyzuje také právní postoje obou stran ohledně jejich nároků na tuto zemi. Nekončící soupeření burgundského a saského vévody o Lucembursko, ale také jejich sbližování, a rostoucí zájem o toto vévodství z české strany, jsou hlavním tématem následující kapitoly. Ta rovněž popisuje přijetí Filipa Dobrého lucemburskými stavy za jejich nového zástavního pána po smrti Elišky Zhořelecké. Sedmá kapitola popisuje snahu Ladislava Pohrobka opětovně získat Lucembursko, a sice nejdříve vojensky, posléze právní cestou a nakonec spojenectvím s Francií. Osmá kapitola analyzuje důsledky úmrtí krále Ladislava a zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem. Zejména pak způsob ovládnutí části země francouzským králem Karlem VII. koupí práv od Viléma Saského. Předposlední kapitola seznamuje se snahou Jiřího z Poděbrad Lucembursko zpět získat, a sice nejdříve pomocí diplomacie, posléze i vojenskými plány. Především však analyzuje definitivní vítězství Filipa Dobrého nad všemi zájemci o Lucembursko a způsob jeho nabytí saských a

francouzských práv na tuto zemi. Desátá kapitola je věnována boji o Lucembursko mezi českými králi z rodu Jagellonců a Habsburky po vymření burgundských vévodů. Analyzuje také měnící se zájem o vévodství v českém prostředí. V závěru je zhodnocen celý proces odloučení Lucemburska od Koruny české, který je pak rámcově porovnán se ztrátou jiných území Koruny české.

Abstract

The subject matter of this rigorous thesis is to provide a description and an analysis of process of separation of Luxembourg (and Chiny) from the Lands of the Bohemian Crown. This topic was chosen for reason that this process of separation was never described and analysed neither by Czech nor foreign historiography so far. Thesis is primarily based on original sources and works with citations of contents of legal documents. The Introduction of this thesis especially outlines the importance of thesis and introduces essential and current literature and other sources. The first chapter which follows the Introduction generally describes the process of incorporation of Luxembourg among the Lands of the Bohemian Crown. Next chapter is focused on takeover of Luxembourg by the King Wenceslas IV for the reason of his succession after Wenceslas I of Luxembourg and afterwards takeover this duchy by Jobst of Moravia and Louis I of Orléans, both for the reason of Lien Agreements. This chapter also highlights origins of Burgundian expansion into Luxemburg based on the marriage contract between Elizabeth of Görlitz and Anthony of Brabant. Third chapter deals with the endeavour of Emperor Sigismund of Luxembourg and King Albert II of Germany to keep Luxembourg for Bohemian Crown and simultaneously the endeavour of Philip the Good, Duke of Burgundy, to acquire this duchy from Elizabeth of Görlitz by several agreements. The following chapter mentions attempts of other rulers to take control over Luxembourg by legal way through contracts, notably by William III of Saxony, Jacob of Sierck, Archbishop of Trier and repeatedly by Philip the Good. Subsequently also examines manifestation of succession in Luxembourg by Elisabeth of Görlitz for the reason of inheritance. Chapter Five documents the loss of Luxembourg within the years 1442-1444, when this duchy was finally conquered by Philip the Good in the war with William III of Saxony. There is also a brief characterisation of legal attitudes of both sides with regard to their claims on Luxembourg, in this chapter. The never-ending rivalry between dukes of Burgundy and Saxony about Luxembourg and also their convergence and the increasing interest from Czech side in this duchy, in the war about Soest, are the main topics of the succeeding chapter. Chapter Six also refers to recognition of Philip the Good by the Estates of Luxembourg as a new lien ruler of Luxembourg due to his claims after the death of Elisabeth of Görlitz. Seventh chapter illustrates the effort of King Ladislaus the Posthumous to regain Luxembourg: at first by military way, then by negotiation and finally

by alliance with France. Chapter Eight shows the consequences of the death of King Ladislaus and the election of George of Poděbrady as the King of Bohemia. This chapter is notably addressed to gaining control over the part of Luxembourg by King Charles VII of France thanks to his purchase of claims from Duke of Saxony. Penultimate chapter looks at the attempt of George of Poděbrady to regain Luxembourg: initially by the help of diplomacy and eventually by military way. Simultaneously this chapter describes the acquisition of Saxon and French rights upon Luxembourg by Philip the Good and his definitive victory over the all other rulers aspiring to take control over this duchy. Last tenth chapter is devoted to the rivalry between King of Bohemia from the House of Jagiellon and monarchs from the House of Habsburgs for Luxembourg after the extinction of Dukes of Burgundy and victory of Maximilian I. of Austria. The clarification of changes in Czech interest in Luxembourg with accent on last attempt of the Czech Estates to bring Luxembourg back to the Bohemian Crown under the rule of Ferdinand I of Austria is given in this last chapter too. At the conclusion the process of separation of Luxembourg (and Chiny) from the Lands of the Bohemian Crown is appraised. The whole process of separation is generally compared to the loss of the other territories from Bohemian Crown.

Název: Odloučení Lucemburska od Koruny české

Klíčová slova: odloučení, Lucembursko, Koruny česká, Burgundsko, Eliška Zhořelecká, Filip Dobrý, Vilém Saský

Title: Separation of Luxembourg from the Lands of the Bohemian Crown

Key words: separation, Luxembourg, the Lands of the Bohemian Crown, Burgundy, Elisabeth of Görlitz, Philip the Good, William of Saxony